

حق موجود و مشهود

بَابُ الْكِتَابِ لِأَرْبَابِهِ

نورده هدايت و اصحاب معرفت و حقيقت را نويد سعادت بلاو که
ان کتاب مستطاب لب للالباب احاديث و قرآن گلشن از بهار ذوق و وجدان
مزن اسرار توحيدى مسمی به مقابيس المجالس المعروف به

فهرست

حصه دوم

لب مدراغوث روزگار سلطان العارفين خلیقه الله فی السموات والارضین مرکز فلك الولاية
والعرفان المتصرف فی الالوان روح المعرفة قلب الحقیقه نور محض وجود و حجت ذات مقدس حقینو
اقدم قبله اهل توحيد حضرت خواجه غلام فرید رضی الله تعالی عنه که جمع کرده بنده رکن الدین
پربار سونکی شایسته الله تعالی علی الصدق والیقین است بفرمان هدايت بنیان سند کاملین حجت
الواصلین قطب الموحدين شیخ الاسلام محبوب الاهی مورد انوار تائیدناهی حضرت خواجه محمد بخش
سجاده نشین دام فیضه و متع الله الناس بطول لبقائه بحسن توجه افتخار الملک فخر الامراء
صاحبزاده محمد عبدالعلیم خان صاحب بهادر امیر تونک سلمه به

مطبع عن امانة مطبعه اعلم صوفی طبع
در ن میقدم بره تمام محمد قادر بیجان فی ن
۱۳۱۱ هـ

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

موجود و مشہود

الکتاب لاریب فیہ

بہ ہدایت و اصحاب معرفت و حقیقت را نوید سعادت باو کہ

لاب لب الالباب احادیث و قرآن گلشن از ہار ذوق دو جلدی

نامی بمقابیس المجالس المعروف بہ

استار شیری

حصہ دوم

آرٹیفیٹات قطب مدار غوث روزگار سلطان العارفين خلیفۃ اللہ فی السموات والارضین مرکز فلک الملوکات

والعرفان المتصرف فی الالوان روح المعرفت قلب الحقیقہ نور محض وجود بحبت ذات مقدس و

اقدس قبلہ اہل توحید حضرت خواجہ غلام فریدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ جمع کردہ بندہ رکن الدین

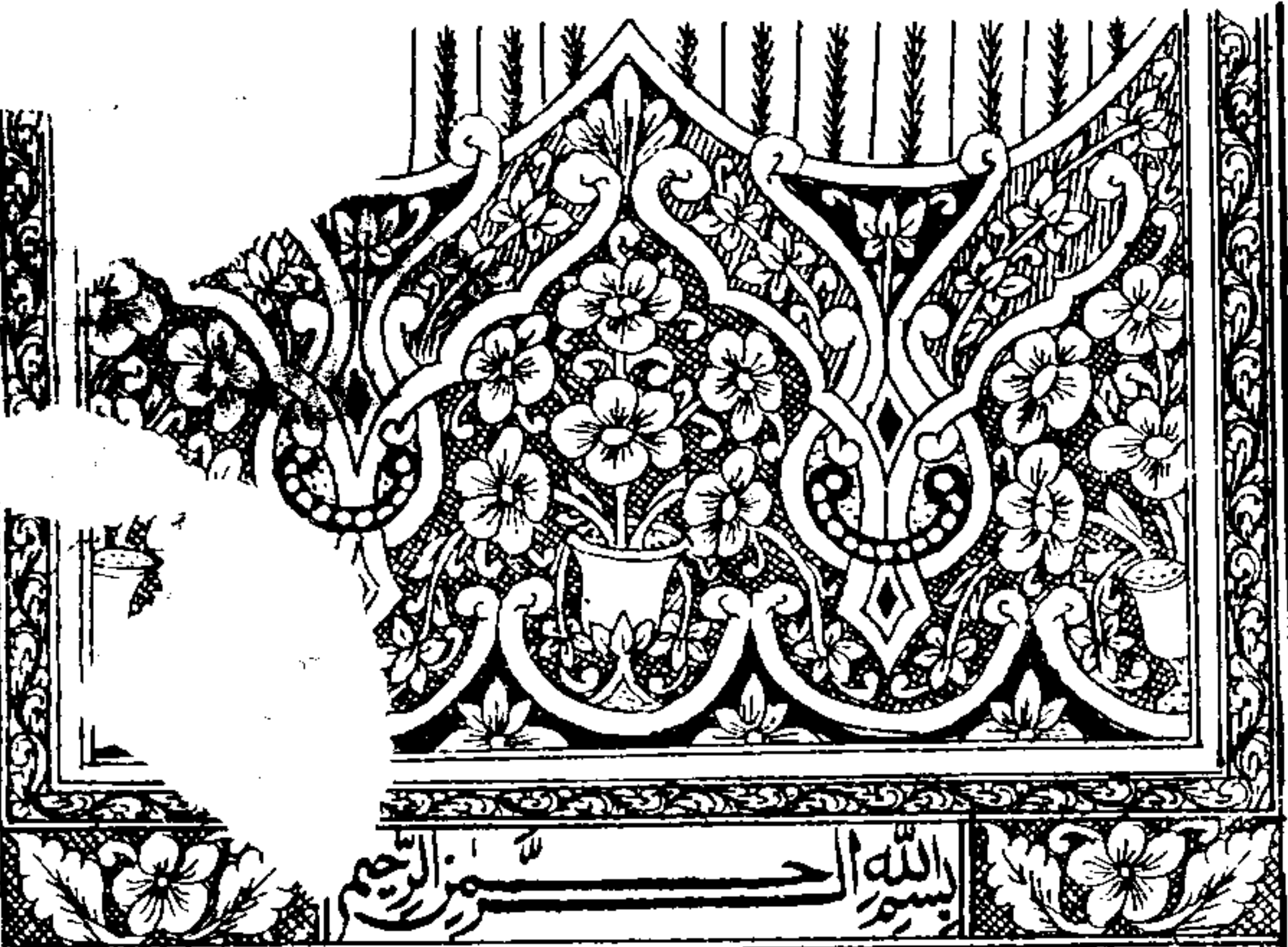
پر ہار سوکلی ثبوتہ اللہ تعالیٰ علی الصدق والیقین است بفرمان ہدایت بنیان سند اکاملین حجۃ

الواصلین قطب الموحدین شیخ الاسلام محبوب الہی مورد انوار نامناہی حضرت خواجہ محمد بخش

سجادہ نشین دام فیضہ و متع اللہ الناس بطول لبقائہ بحسن توجہ افتخار الملک فخر الامراء

صاحبزادہ محمد عبدالعلیم خان صاحب بہادر امیر ٹونک سلمہ بہ

مطبع عن اکرامیہ مطبعہ علامہ صاحبزادہ محمد قادیان فی طبع
درن میقدیم برہہ تمام محمد قادیان فی طبع
۱۳۲۱ھ

39172

الحمد لله الذي تقدس ذاته عن تشبيه المثل والمثال بل تنزهه من تنزيه العقل
والخيال ومع هذا أظهر وتجلى بالأشكال والصلوة والسلام على منطهره
الاتم وتعينه الا قدم في البكرة والأصل وعلى آله واصحابه واوليائه
القاعين مقامه لمتعابذة الكمال - اما بعد فيقول العبد المفتقر الى الله ذي الجلال -
ركن الدين الپير بار السونكي ثبته الله المتعال على الصدق واليقين في جميع الاحوال كه ازبجا جزو
دوم از مقابيس المجالس شروع کرده می آید حق سبحانه و تعالی ذات منبع البركات شيخ كامل كمل ختم الاوليا
في العالمين سلطان المشايخ في الارضين غوث الاعظم فرد الا فخر قبله ارباب التجريد كعبته اصحاب التفريد
حضرت مولانا شيخنا حضور خواجه غلام فرید را ابد الابد دارا دارا از وجود سعود الیشان
كه نسخه الیست جامعہ كه بل هو قران مجید فی لوح محفوظ اشارت بسوء اوست
وصحیفہ السیت كالمه كه والطور و كتاب مسطور فی رق منشور عبارت اوست
این حروف عالیات و این كلمات زكیات حسب موارد و مواقع صدور نمایند و بر قلب این
ساكن زاویه جمول نزول فرمایند كه چون آن معانی نورانی محفوظه الذهن با لباس ترقیم و ترمیم

در آمد ہر یک از پیر بردار نفعی عظیم و خطی فخم بر وارد و منہ البدایتہ والیہ النہایتہ مقبوس
 اول بوقت عصر روز یک شنبہ و بیست و ششم ماہ محرم الحرام سال یک ہزار و سہ صد و
 دوازدہ ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین
 لذت ہمیں گروید جزو یکہ لثنو ایندن آن وعدہ منعقد شدہ بود بالفارسیہ یعنی این بندہ
 بخواند و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ حرف بچرف و لفظ بلفظ سماع
 فرمودند و در چند مواضع اصلاح ہم نمودند بعد از ان بوقت مغرب در بان بیاد و عرض کرد
 کہ یا حضرت سیکے جوان بر دروازہ ایستادہ است نیاز میرساند و عرض می سازد کہ وے را
 وظیفہ تلقین فرمایند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ اورا بگوئی کہ تزد فرزندم برود
 و ازو شان پرسد بعد از ساعت در بان باز آمد و عرض گزار گروید کہ شخصی بر دروازہ ایستادہ است
 و بیان می کند کہ من نو مسلم ہستم یعنی اکنون اسلام آورده ام و برائے مرید شدن آمدہ ام
 فرمودند بیاید بیاید و پیش حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقیست پس ہر دو دست اورا با ہر دو دست
 مبارک خویش گرفتند چنانکہ باطن کف دستہاے حضور بر ظاہر پشت دستہاے مرید
 ملاصق گروید و رؤس انال دست حق پرست حضور تا بہ بند دستہاے مرید رسید پس ہر مبارک
 را بکعبہ آوردند و ہر چہ کردند و بعد از ان فرمودند کہ بگو توبہ میکنم از ہر گناہ گفت توبہ میکنم از ہر گناہ بدین طور ۳ بار
 از وے توبہ کنانید بعد از ان پرسیدند کہ نمازی خواندہ باشی مرید عرض کرد آری خواتم
 پس حضور فرمودند کہ عقب ہر نماز درود شریف دہ بار و سورت اخلاص دہ بار و بعد از نماز عشا
 تکبیر طیبہ صد بار بخواندہ باش مقبوس دوم بوقت عصر روز شنبہ شہرد م ماہ سفر المنظر
 سال مذکورہ دولت پابے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین
 نیست حاصل شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ و حضور میفرمودند

و شخص آبی را که از اعضا مبارک حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودی چسباندند یک جام بزرگ گشت
 چون قدرے جمع کرد بر خاست و بر رفت و من نیز عقب او رفتم و گفتم کہ این آب بیکارم کار خواجہ
 برد گفت یک بیمار دارم بہر اد حصول شفا اورا خواہم نوشانیہ تا اینجا بہر چہ نوشتہ آمد حال آنکہ
 است کہ حضور در چاچراں شریف مسند آراہودہ اند بعد از ان بندہ راقم الحروف بہر
 خانہ روانہ شدہ است بمقبوس سووم بوقت مغرب شب خمس نہم جمادی الاولی سال
 مذکور دولت پاسے بوس و زیارت حضور حضرت اقدس کہ بیچ سعادتے و بیچ عبادتے
 بہتر ازین نیست دست داد ایام عمر حضور حضرت فخر الاولین و الاخرین خواجہ فخر العالم فری
 تعالیٰ عنہ بودہ است و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ بر صحن مسجد
 معلی کہ قریب روضہ منورہ است رخ مبارک بسوسے مشرق نمودہ نشستہ اند و در میان ہر طرف
 دست ایستہ بیدار مطلع الا انوار آن قطب ہار مشغول گشتہ اند اندرین اثنا و یک زن بیامد
 و یک پوٹرا سمرہ را پیش کردہ عرض ساخت کہ بچہ مرہ دست مبارک نمود مساس فرمایند پس
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ انگشت سبابہ را بر آن پوٹرا بگردانید بعد از ان جوانی بیامد
 و روے خود بر اقدام فیض قوام حضور خواجہ مالید و سخت نالید و عرض گذارش کرد کہ پسر من بیمار است
 و اکنون حالش آچنان زبون و نرا است کہ از صحت او مایوس و نا امید شدہ ایم حضور توجہ فرمایند
 و برین آب کلاسے خواندہ دم نہایت بیمار را بنوشانیم در همان شخص یک آوند پرا آب بردست
 می داشت پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ آوند آب را از روے گرفتند و صورت فاتحہ بالتسمیہ
 یک بار و آیات شفا ہر یک آیت یک بار و کلمہ تجید یک بار خواندند و بر آن آب دم نمودہ آن
 جوان را بدادند و فرمودند کہ ہر روز ازین آب بنوشد بعد از ان اذان گفتہ شد چون مؤذن اشہان
 محمد رسول اللہ دوم بار گفت پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ بہر دو ہام را بر حشمان حق

انگر ان نهادند بعد از اذان نماز مغرب گذاروند هر گاه از نماز فارغ شده برخاستند و بسمت روضه
 مقدسه روانه شدند در آستان شریف رسیده بر وضع سجود تقبیل عقبه فیض رتبه ساختند
 و در حالت تقبیل بقدر سه تسبیح دیر و درنگ فرمودند زیرا آنکه وقتی که حضور خواجه ابقاه العالی
 تعالی ببقائه باستان بوسی شروع نمودند این بنده کمترین براسه معلوم کردن اینکه در تقبیل
 عقبه چه قدر رکعت و در میفرمایند تسبیح سبحان ربی الاعلی خواندن شروع کردم چون سه بار خواندم
 حضور خواجه ابقاه العالی آستان بوسی فارغ شده هر دو خساره بار جایگه بوسه داد
 بودند بالیدند اول خساره یار را بعد از خساره یمن را انگاه برخاستند و اندرون روضه
 مقدسه رفته از طرف پائین فریاد تسبیح البرکات و الفیوضات برکناره گماره بحالت قیام
 بغیر انحنای بوسه دادند و آغاز بوسه دادن از مزار نور بار حضرت خواجه قبله ارباب ولایت حضرت
 قاضی شریعت بیضا صاحب الروضه رضی اللہ تعالی عنہ کردند و احتمال تقبیل بر مزار
 فیض آثار حضور حضرت خواجه صاحب الوصال رحمة اللہ علیہ بعد از اذان بسبب
 فریاد آمده محاذی مزار مطلع الانوار حضرت خواجه غریب نواز محبوب الہی رضی اللہ تعالی عنہ
 دو زانو شده بنشستند و بقدر یک نیم پائس سر بگیر بیان برده آهسته بخوانند انگاه بے آنکه
 دست بدعا برداشته باشند برخاستند و از سرانہ فریاد شریف برکناره گماره بوسه دادند بتاری تقبیل از
 مزار حضرت خواجه مولانا صاحب الوصال و تم بر مزار حضور حضرت خواجه قبله شیخ المشائخ صاحب الروضه
 حتی اللہ تعالی عنہما نمود بعد از آن بیرون آمدند و مع خاصان خویش و مع خاص خویش رفتند
 در بیان و زبان بند ساخت هر کس بیرون دروازه با استاد بعد از یک ساعت این بنده کمترین
 را طلب فرمودند از فرستادم و مشرف الخدمت گشته بنشستم اندرین آثار یک شخص را دیدم
 فرمودند بدین طریق که آن شخص مرید اراد بر روی خود نشانده مرا قید نمودند و سورت انما اس

چند بار خوانند و چیز سے دیگر نیز خوانند مگر آہستہ کہ شنودہ نمیشد بعد دست و گیسے را
گرفته بیعت کردند و فرمودند کہ بگو توبہ کردم از ہر گناہ توبہ کردم از ہر گناہ مرید ہم چنان
بگفت بعد ازان فرمودند کہ نماز را بدامد و خواہی کن و عقب ہر نماز درود شریف دہ بار
و سورہ اخلاص دہ بار می خواندہ باشی و بعد از نماز غشاء کلمہ طیبہ سہ صد بار و سورت اخلاص
نیز سہ صد بار بخوانی بعد ازان یکے از خادمان عرض کرد کہ یا حضرت مخلوق بشمار برائے مرید
شدن بر دروازہ الیتادہ است پس حضور تواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ چادر مبارک خود را بہر دو
دست گرفته در حجر شریف نهادند و دستے مراقبہ نمودہ چیزے آہستہ بخوانند آنگاہ خادمے
را فرمودند کہ این چادر را بردار و بیرون برو تا کہ ہر یکے از مرید شونندگان ہمین چادر را بدست
خویش مس کنند و مسح نماید و چادر را ہرگز نہ کشائی چنانکہ پیچیدہ شدہ است پیچیدہ داری پس
خادم چادر را بر تہ کہ را برداشتہ بدر رفت و با اشارتے کہ نامور بود مردمان بیرون استادہ
بچادر شریف بیعت کنانید و باز آمدہ ردائے مبارک را بخدمت حضور حضرت خواجہ
بزرگ البقاہ اللہ تعالیٰ رسانید باید دانست کہ ہما وقت در وجود مسعود حضور حضرت خواجہ
البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ آن قدر جلال مشاہدہ کردیم کہ از ہیبت و دہشت آن نظر بردے
مبارک آنجناب سے توانستم کرد تا اینجا ہر چه نوشتہ آمدند دستہ آیین زمان است کہ حضور
خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ در کوٹ شریف اقامت پذیر بودہ اند بعد ازان این بندہ را رقم الحروف
پدر و کردہ بوقت بمقبوس چہارم بوقت غشاء شب دوشنبہ بیعت و ششم جمادی الاول
سال مذکور دولت پاس بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست
میں گردید حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ بوظیفہ مشغول بودند بعد
فراغت از وظیفہ معمولہ این آیت باین ترتیب ان اللہ یمسک السموات و الارض

اَنْ تَرَوْا وَلَاؤِ لَيْنَ زَالَتَا اَنْ اَمْسَكْتُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهَا اِنَّ فِيْكَانَ
 حَكِيْمًا غَفُوْرًا طَمَعُ تَسْمِيَةِ نَجِيْبًا رَخْوَانْدَه بَرُوْس اَنَالِ اصْبَاحِ هَرُوْدُوْسْت دَمِيْدَه بَر
 چَشْمَانِ خُوْد مَالِيْدَه اَنْدَه مِيْمَانِ نَجِيْبًا رَكْرَكْ دَن مَجْمُوْعِ بَسِيْتِ وِ نَجِيْبًا رَشْدِ وُقْتِيْكَ اِيْنِ اُوْرَاقِ جَهْتِه
 تَصِيْحِ بِيْشِ حَضُوْرِ بَرُوْدُوْسْتِ مَعْرُضِ كَرُوْمِ كَه قَبْلَه بَر اَسْ كَدَامِ اَمْرِيْنِ اَمِيْتِه رَا خُوَانْدَه بَر چَشْمَانِ دَمِ كَرُوْدَه مَشُوْدِه
 فَرَمُوْدَنْدَ بَر اَسْ صَدْتِ نَظَرِ وِتِيْزِيْ دِيْدُوْ اَز بَر اَسْ دَفْعِ اَمْرَاضِ جَمِيْعِ چَشْمِ بَعْدَ اَز هَر نَمَازِ بِيْجِ بَارِ خُوَانْدَه
 دَمِيْدَه بُوْدَنْدَ فَرَمُوْدَنْدَ كَه هَمَانِ رُوْزِيْنِ عَمَلِ اَزِيْنِ شُدَه بُوْدَ اَز اَكْبَرِ جَا قَصْنَا رَكْرَكْ دَمِ عَرْضِ كَرُوْمِ
 اِيْنِ غَلَامِ رَا هَمِ رَخَصْتِ اسْتِ مِيْخُوَانْدَه بَاشَدَ فَرَمُوْدَنْدَ اَرَسْ رَخَصْتِ اسْتِ اَنْ گَاهِ بَابِلِ
 مَجْلِسِ شَاغَلِ بِمَجَادِثْتِ شَدَنْدِيْنِ بَنْدَه مَوْقِعَه جَلُوْسِ نَدِيْدِ بَر فَا سْتِ وِ بَر وُثَاقِ خُوْشِ اَمَدِ
 مَقْبُوْسِ بِيْجِيْمِ بُوْقْتِ عَشَا شَبِ چَهَارِ شَنْبِهِ بَسِيْتِ وِ هَشْتَمِ مَآهِ جَمَادِيْ الْاُوْلَى سَالِ نَذُوْرُوْسْتِ
 پَا سَ دُزِيَارْتِ حَضْرَتِ اَقْدَسِ كَه عِبَادَتِه وِ سَعَادَتِه بَهْتَرِ اَزِيْنِ نَسِيْتِ سِيْرِ كَرُوْدِيْ سَخْنِ
 دَر مَجْلِسِ هَمَالِيُوْنِ دَرِيْنِ مِيْرِفْتِ كَه فُلَانِ شَهْرِ كَمَنْدَ اسْتِ وِ فُلَانِ شَهْرِ نُوْ اسْتِ حَضْرَتِ خُوْا جَه
 الْبَقَاةِ اَللّٰهُ تَعَالَى بَقَاةً وِ لَفَعْنَا وَا اَيَكُم بَلَقَاةً فَرَمُوْدَنْدَ كَه شَهْرُ رَا دَر قَرِيْبِ بِيْزَا نَه نَبُوِيْ صَلَّى اَللّٰهُ تَعَالَى
 عَلَيْهِ وَا سَلَّمَ تَعْمِيْرُ شُدَه اسْتِ وِ بِنَا جَسِيْمِيْرِ رَا نِيْزِ هَشْتِ صَد سَالِ كَذَشْتَه بَاشَدَ وِ لِكُلِّ شَهْرِ لَسِيْتِ
 كَمَنْدَه وَا مَآءُ وَا وَا تَا وَا كَه هَر دُو خُوَا هِرَانِ بُوْدَنْدَ هَمِ اَز سَاكِنَانِ لِكُلِّ هَسْتَنْدَ وَا رُوْزِ مَعَشُوْفَتِ
 مِيَانِ وُ هُوْلَه بُوْدَه اسْتِ وُ وُ هُوْلَه نَامِ شَخْصِه اسْتِ هِنْدَرُوْ كَه دَر اَكْبَرِ كَبِيْحِ سَكُوْنَتِ سِيْرِ اَمْتِ
 وُ فِ زَمَانِ مَعَشُوْقِ رَا وُ هُوْلَه كُوِيْنِدُوْ كَا سْتِ نَامِ هَارُوْ كَه مَعَشُوْقَه وُ هُوْلَه اسْتِ بَا نَامِ وُ هُوْلَه كَه عَا
 مَارُوْ اسْتِ مَرْكَبِ سَاخْتَه جِيْ كُوِيْنِدِ مِيْرَا مَارُوْ وُ وُ هُوْلَه وَا زِيْنِ تَرْكِيْبِ مَطْلُوْقِ مَعَشُوْقِ رَا
 مَرادِ مِيْدَارَنْدَ مَقْبُوْسِ شَشْمِ بُوْقْتِ مَغْرِبِ مَثَبِ سَه شَنْبِهِ شَشْمِ مَآهِ جَمَادِيْ الْاَخْرَى
 سَالِ نَذُوْرُوْسْتِ پَا سَ دُزِيَارْتِ حَضْرَتِ اَقْدَسِ كَه عِبَادَتِه وِ سَعَادَتِه بَهْتَرِ

ازین نیست میسر گردید حضور حضرت خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ یاورد
 و وظائف شاعری بودند و جاسے نشستند خیلے تنگ بود کہ حضار مجلس بسیار جمع شدہ
 حلقہ بستہ بودند پس پشت حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ نشستہ و راست خود نظر
 فرمودند بندہ را نشستہ دیدند بدست حق پرست خویش اشارت نمودند کہ اینجا باز نشین و جاسے
 اشارت کردہ شدہ بردوش راست حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ واقع بود پس
 باہر اقتضال نمودہ ہما بجا نشستہم ازینجا این مسئلہ معلوم شد کہ ہر کہ پس پشت کسے نشیند بہ
 آنکس روانیست کہ آن نشیندہ را عقب پشت خود گذارد بلکہ خود بخوف گردید یا آن نشیندہ
 را گوید کہ دیگر جا باز نشیند تا اینجا ہر چہ نوشتہ آمد فوائد آن زمان است کہ حضور خواجه بقاہ اللہ
 ببقاہ در بہادلیپوز نزد نواب صاحب صادق محمد خان صاحب عباسی بتقریب دعوت
 وے رونق افزا بودہ اند بعد از ان این بندہ را قم الحروف بقریب خانہ روانہ شدہ است۔
 مقبوس ہستم بوقت عشا شب دوشنبہ بتاریخ سیر و ہم ماہ رمضان المبارک
 سال مذکور دولت پاکے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست
 میسر گردید حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ سجدہ و دست مبارک کوہ
 در عالم تحمیر مشغولے کمال می داشتند و از واردات امرار غیبی آثار ہیبت و جلال بر چہرہ مطلع الانوار
 آنحضرت اچنان ظاہر گردیدہ بودند کہ ناظران را تاب دیدار نبود زیرا نگہ بزوات مبارک حضور خواجه
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ آنا فانا حیرت بر حیرت می افزود و با وجود این حالت پر عظمت و جلالت کہ
 بیچ کس ہلقت نمی شدند این غلام را با این لفظ کہ حیرت است سرفراز و ممتاز فرمودند و باز بحسب
 عالم غیبی آوردہ مشغول شدند بعد از ساعت سجدہ مبارک را بر سر پرنہادہ برخاستند و فرمودند کہ ای برادران
 خیرید یا نماز جویم صفوف بستند و اقامت گفتند چون صلوة مکتوبہ خلف امام

او کرده شد هر کس برخواست و دو رکعت سنت رواتب فرادی فرادی و اساحتی نشست
 بعده اول حضور خواجه البقاه الدتعالی بقائه این دعا را خواندن شروع فرمودند آنگاه امام و دیگر
 مسلمانان تحمل آن حضرت دعا را آغاز نمودند و اینست: سبحان ذی الملک و الملکوت سبحان
 ذی الخزرت و العظمة و الهیبة و القدمات و الکبریاء و الجبروت سبحان الملک
 المحی الذی لا ینام و لا یموت سبحان قدوس ربنا و رب الملئکة و السرا و الملائکة
 اجرنا من النار یا مجیر یا مجیر یا مجیر و الصلوة بر حضرت خواجه عالم
 سرور کائنات محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم نیز گفتند بعد از آن حافظ قرآن مجید
 پیش امام شد و شایع در افتتاح تردیحی گردید پس تمام نماز تراویح بدو سلام یعنی دو گانه دو گانه گزارده
 شد و بر سر تردیحی خیره آنکه دعای مذکوره خوانده شود دست بدعا بر داشته دعا معموله بخواند چنانچه
 عقب هر عبادت خوانده شود و بر سر هر چهار رکعت می نشستم و بقدر خواندن دعا مسطوره در روز نیک
 کردیم نه زیاده ازین و در بیست رکعت یک سوره از قرآن شریف خوانده شد حضور خواجه البقاه الدتعالی بقائه
 رکعت تراویح از اول چهار رکعت از آخر استاده خواندند و وازده رکعت در میانه نشسته گزاردند
 زیرا آنکه بر پشت پاه مبارک حضرت ایشان بشو خورد بر آمده بودند ازین سبب تکلیف
 میشد و نمى توانست که بسیار دیر استاده مانند دست و دیگر نماز از فرض و سنت و تراویح
 و فرمودند چون از نماز فارغ شدیم هر کس بخواهد خود دست و حضور خواجه البقاه الدتعالی
 بقائه و نفعنا و ایکم بقائه همچنان بآن حال کمال که در ابتدا مقبول مسلمانان گشت بخلوت
 خاص منزه می گردیدند مقبول ششم بوقت عصر روز چهارشنبه پانزدهم ماه رمضان
 مبارک سال مذکور دولت پانزدهم و زیارت حضرت اقدس که عبادت و سعادت لایق
 و خالق تر ازین نیست حاصل گشت حضور خواجه البقاه الدتعالی بقائه و نفعنا و ایکم

بلکہ بے شمار پائی چوہین نشست وضوئی نمودند ہمہ حضار مجلس از نادمان وغیرہ مانده نسبت استاوه
 بودند سردار و فقیر حاضر بود اورا فرمودند کہ سے جوان دلشپ وقت سحر بر دروازہ مناجات
 حکیم سنائی صاحب گفتے من شنیدہ امہ اکنون ہمہ بگو پس آن فقیر دست بستہ
 مناجات بالخان بخواند مناجات این است مناجات

<p>مالکاکہ کر تو گویم کہ تو پاکی و حسدائی ہمہ در گاہ تو جو گویم ہمہ در کار تو گویم تو خداوند یعنی تو خداوند یاری تو زن و جنست نہ جوئی تو خور و خفت نہ خوئی نہ نیارت بولادت نہ بفرزند تو حاجت تو کرمی تو تہمی تو سمیع تو بصیری ہمہ را غیب تو پوشی ہمہ را غیب تو دانی نہ بدے خلق تو بودی نہ بود خلق تو باشی نہ سپہری نہ کواکب نہ بروچی نہ دقالتق بری از چون و چرانی بری از عجز و نیازی بری از خوردن و خفتن بری از تمیت مردن تو علیی تو قلیی تو خبیری تو بصیری نتوان و صفت تو گفتن کہ تو در و صفت نگنجی احد الیس کشی احد الیس بصدی لب و دندان ستائی ہمہ توحید تو گویند</p>	<p>نروم من بحب آن راہ کہ تو آن رہ ستائی ہمہ توحید تو گویم کہ بتوحید ستائی تو خداوند یعنی تو خداوند سمانی احد ابے زن و حفتی ملکاکامروائی تو جلیل الجبروتی تو امیر الاحرائی تو معزی تو ندلی ملک العرش بیائی ہمہ را رزق رسانی کہ تو با جو و عطائی نہ تو خیزی نہ نشینی نہ تو کاهی نہ فرزائی نہ مقامی نہ منازل نہ نشینی نہ بیائی بری از صورت و رنگی بری از عیب و خطائی بری از ہمہ و امید بری از رخ و بنائی تو نمایندہ فضائی تو سزاوار شنائی نتوان شرح تو کردن کہ تو در شرح نیائی من الملک تو گوئی کہ سزاوار حسدائی لگرا آتش دوزخ بودش زود در صغائی</p>
---	---

چون آن شخص مناجات را تمام کرد حضور خواجہ ابقان اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایام بقیانہ فرمود
 شیخ حکیم سنائی قدس سرہ از اعظم مشایخ بودہ اند و در اول از زمرہ تونگران و دوستان دران
 بودند و در فن شعر گوئی کما لے عظیم میراث گذارند و گوئی بلاغت از معاصران خود برودہ اند تا کہ
 بواسطہ شعر پردازی و سخن آوری کہ در مدح و ثنا بر بادشاہان قصائد میفکاشتہ بلازمہ بادشاہان
 شدند و بدین سبب در بارگاہ بادشاہان قرب بسیار می داشتند از گاہ این بیت
 بخوانند بیت

عطار روح بود سنائی و چشم او   با زبے سنائی و عطار آمد حکیم

بعد از ان فرمودند کہ سبب توبہ او شان این بود کہ یک شب قصیدہ در مدح بادشاہیہ گفتہ
 بودند و ہمد الشب کہ تار و تار یکی بود و ایرہم قضائے آسمان را در گرفتہ جہتہ الشاد قصیدہ
 شدت بادشاہ روانہ شدند اتفاقاً در آثار راہ از دروازہ چہرہ مجذوب لے گذر کردند و آن مجذوبی
 در آن وقت شراب می نوشید چون حکیم سنائی صاحب قدس سرہ از آنجا رفت مجذوب ساقی را گفت
 کہ یک قدح دیگر ہم بدہ تا سہ حکیم سنائی را بخورم کہ با وجود این قدر علم و دانائی و قوت وجودت
 طبیعت از لہ خدا دور می گردی ہر گاہ کلام مجذوب بگوش حق نیوش حکیم سنائی قیس سرہ رسید
 چنان موثر گردید کہ نزد بادشاہ نہ رفتند بلکہ از اینجا بازگشتہ بخانہ آمدند و تا آب گشتند بعد از ان
 فرمودند کہ در کتاب نام حق گفتہ

خود سنائی چہ پس تو گفتہ است   جو معنی نگر کہ چون سفت است
 نمردین خور کہ غم خم دین است   ہم غمها فرد تر ازین است
 غم دنیا مخور کہ بے ہودہ است   ہیکس در جهان نیامودہ است

مقبوس شہر بوقت چاشت روز نهمیس یکم شوال کما این روز غنیہ فطر بود سال مذکور

در دست پاسے بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل
 شستہ کلاه از خواب بہتر کہ استریش از جامہ مسخ بود و حشوش پنبہ بز سر مبارک داشتہ اند و
 سالار سے زر و زرنگ مخطوطہ بخطوط مسخ بر سر آن کلاه بستہ بودند و این سالار سے آن
 سالار سے بوزہ است کہ حضرت فخر الاولین و الآخرین فخر العالم خواجہ مخرجیان رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ در روز عمیرہ خطیرہ مبارک خویش بر می بستند پس حضور خواجہ البقاہ الدتعالی
 نیز تیرگی این سالار سے مبارک از بقیہ بیرون کردہ بروز عمیرہ بر سر مبارک سے بستند و بعد
 از آن روز بقیہ می بستند و لوگنی مسخ زر کنار طلمانی تا کرش بروش حمل کردہ بودند و کرتہ از بلبل
 کشیدہ پوشیدہ اند و از ریش میزبان خاصہ شمشاد بستہ اند و نعین مبارک کہ تمام بتا رہا ہے
 طلا رنگی و بجمیہ زدہ بود در قدین شریفین پوشیدہ و دروغن بر شعرات لحمیہ شریف و اس مبارک
 دایہ بود و در شمشاد در چشمان کہ ہر یک چہنمہ فیضان است کشیدہ۔ ابیات

کلاه سروری پوشیدہ بر سر	رداے دلبری آوردہ در بر
بسالار سے کہ بستہ بر کلاہ مسخ	شدہ جاننامے تا برج نگاہش
رواے پر میان کردہ مسخ	بہترارش دو صد آویختہ دل
کشیدہ فاقے چون تازہ شمشاد	آزادی غلامش سر و آزاد
رخ از مطلع مسج صباحت	بب او گوہرکان ملاحست
فرزانہ لعل نور از جبینش	مہ و خورشید را رہ بر پیشش
نگین زرگش از سر سہ تاز	ز مہرکان بر جگر مانا دک انداز
ز خلوت خانہ آن گنج نہفتہ	بیرون آمد چو گلار شگفتہ
مخرا مان ساخت سرو تا زمین را	فرز و از آسمان شان زمین را

بدین وصف کمال از دولت خانہ بیرون خرابان شدند مخلوق بسیار و بشمار سبب عید جمع گشته
 بود هجوم تمام در مسجد جامع رسیده صفوف تیار گمانیدند و در هر یک صف یکبرے را متعین
 کردند فرمودند کہ بہ آواز بلند تکبیر گوید تا حدین انتقالات از یک رکن بر یک رکن دیگر نمازیان را
 در افعال صلوٰۃ قنورے و خلی واقع نہ شود بعد از ادا سے نماز خطبہ شنودند و در ما خواسته
 برخاستند و بصومعہ خاص شریف فرما گشتند درین وقت قطرات عرق کہ بر خسارہ
 و بر رخ مبارک حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ برآمدہ بودند مانند لالی آبدار در خشتان
 می نمودند یا مثل قطرات شبنم کہ بر ورق ہا سے گل سُرخ در نزد ہم ہاری تا بان احویاء
 از حسن عالم گیر و جمال با کمال حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بگویند و وصف نمایم کہ چشمم
 لال و کرامت آنرا طاقت گفتار و قدرت مقال نیست و ز با کم کور و سبے بسہ راست
 اور البصائر مجال و بردین مجال نیست،

چنان کہ بر تو غور شد پیدا حکم	جمال نیکوان در پیش ادکم ہتہ
ز حد عقل فکرت پیشہ سبب	کمال حسنتش از اندیشہ بیرون
کہ از ہر وصف کا نہ بشمر ہر اول بود	نیارم بدیش ازین گفتن کہ چون بود

مقبوس و ہفتم بوقت عصر روز سہ شنبہ سیزدہم ماہ شوال سال ۱۰۰۰ ہجرت
 پاس بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست بیسر
 گشت و کرد در صل و حرمت سجدہ تحیت افا و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ
 و لفتنا و ایام بقیانہ فرمودند کہ در وقت حضرت سلطان المشائخ محبوب آلین و
 نظام الدین بدائونی رضی اللہ تعالیٰ روزے روزے حضرت ایشان شکت در با
 سجدہ تحیت گفتند کہ بلند بکتہ عظیم کردہ بود چنانچہ در فوائد الفوائد و میر الاولیا بقیانہ

مذکور است آخر الامر حضرت سلطان المشائخ قدس سره آن شخص بحث کننده را فرمودند
 که بعد از تفتیش در امام سابقه مستحب بوده است و در زمان فیض اقران حضرت پیغمبر
 آخر الزمان علیه افضل الصلوة واکمل السلیمات استجاب آن منسوخ گشتند و
 اباحت آن بدستور باقی ماند پس در اتران فرمودند که نیز حضرت سلطان المشائخ قدس
 سره فرموده اند که ما نیکو بزمین بود آید و سر خود را بر پا کنیم می ساینده و اگر آن می آید بگر
 چون مردمان نجاست حضور حضرت شیخ الاسلام شیخ من رضای نیری آمدند و پیش حضرت
 ایشان بجزیه میگردند و حضرت ایشان هیچ کس را منع ننهادند پس من نیز از آن
 دست منع ننهادیم که مخالفت فعل شیخ نهایت قبیح است بعد از آن فرمودند که در عهد
 زمانه حضور خواجہ سلطان المشائخ محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ چندان علمائے متبحرین که جامع
 بودند علم ظاہری و باطنی با موجودی بودند چنانچه حضرت خواجہ حسام الدین ملتانی و حضرت
 مولانا شمس الدین بکلی و حضرت خواجہ خلاء الدین بلی رضی اللہ تعالیٰ عنہم که این سه حضرات
 از اصحاب عشره حضور حضرت سلطان المشائخ اند و هر یک از حضرت ایشان در علوم
 و کماست قوی میداشتند و دیگر حضرت خواجہ فخر الدین زراوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 که ایشان هم از اصحاب عشره اند و ایشان عالم منجرب بودند که علمائے متبحرین
 نسبت تعلیم علم و سن بلند ایشان میرسانند و دیگر حضرت خواجہ وجبیه الدین پائسیلی
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ که امام وقت بودند و ایشان رتبه داشتند که در تفتیش و از منبع الانوار
 شیخ شیوخ العالمه حضرت گنج شکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمدند همین که از اندرون هزار
 نور بار حضور خواجہ گنج شکر این آوار شنیدند که السلام علیک یا ابا حنیفہ الوقت و دیگر حضرت
 قاضی محی الدین کاشانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ که ایشان نیز از چنان معزز و مکرم بودند که چون

در مجلس سلطان المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ می آمدند و حضور حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ حجت تعظیم و اکرام او شان بدو پاسے بر خاستہ سر و قدمی شدند و این دو حضرت
 اگر چه از اصحاب عشرہ نیستند اما محل الطاف و مورد عنایات خاص حضور سلطان المشائخ
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ بوده اند و ہر یک در جمیع علوم یگانہ روزگار خود بوده و دیگر علمائے بسیار
 سے بودند و روزمرہ خلایق رومی دیدند کہ وقت زیارت کردن سرور پاسے مبارک
 حضور حضرت سلطان المشائخ می افکندند و سجدہ ہامی کردند پس با وجود ہماضر بودن
 چندین علمائے بجزین بیخ یکے از ایشان در باب سجدہ تخمیت الکار سے و طعنے نکر وہ
 مقبوس یا زوہم بتاریخ بیست ہفتم از ماہ شوال سال یک ہزار و سہ صد و دوازده ہجری
 المقدس بوقت نذر و نیت پاسے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے
 بہتر ازین نیست حاصل گردید حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ از
 حاضرین مجلس ہمایون پرسیدند کہ سیوستان کدام ملک است تمامے حضار مجلس
 عرض کردند کہ اللہ و رسولہ اعلم پس حضور خواجہ فرمودند کہ این سیوستان غیر سیستان
 است و امر وزیر معلوم شدہ کہ سیوستان سیومی و ہاڈ ہر راخواندہ حضرت شیخ
 عارف کہ یکے از خلفائے حضور حضرت خواجہ خواجگان شیخ الاسلام حضرت خواجہ
 گنج شکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ است سیویستانی است و پیر حضرت میر بالا پیر لاہوری
 کہ اسم او شان شیخ بخصر است ہم سیویستانی است اندرین اثنا شخصے عرض
 کرد کہ یا حضرت در سیومی و ہاڈ ہر مسجدیست کہند کہ آرا مسجد علی خوانند و گویند کہ حضرت
 امیر المؤمنین علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در آنجا آمدہ بودند و اہل آن ملک را کہ کافر بودند سلیمان
 کردند و مسجد سے بنا نمود و رازان حجت آرا مسجد علی خوانند و دیگر شخص عرض کرد کہ آرا

جبل که آن رو ب می نماید بسیار اما کن شریفیه و آثار متبرکه که منسوب به آثار صحابه کرام هستند چگونه است
 حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ قدم و تشرفیت آوردن اصحاب کرام رسول
 اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم رضی اللہ تعالیٰ عنہم در بلاد ما و آنرو آب در جبال کہ در نظر
 می آیند ثابت نشده است بعد از آن فرمودند کہ اگر از مسلمانان پرسیده شود گویند این اثر
 پاس مبارک حضرت علی است و اینجافلان فلان صحابی رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
 نماز گذارده اند و اینجا چهار یاران حضرت مصطفیٰ صلعم آمدند و نشسته اند و اگر از ہندوان پرسید
 او شان بہ بزرگان خود منسوب می سازند چنانچہ بر کنارہ کماک ندی جائیست کہ آنجا چشم آب
 است بنامیت خورہ و اندک معینا اگر ہزار ہا استتران از آن آب بنوشند خشک نہ شود پس
 ہندوان گویند این اثر است در اج بہگت کبیر است و مسلمانان گویند کہ این نشان کرامت
 چهار یار است کہ مراد از حضرت گنج شکر و حضرت غوث بہاؤ الحق و الدین ملتانی و حضرت
 سید جلال الدین سمرخ بخاری اوچی و حضرت لعل شہباز قلندر سہوانی است رضی اللہ تعالیٰ
 عنہم بعد از آن فرمودند کہ در ملک سمراندیپ بر یک قطعہ سنگ اثر قدم بہارک حضرت
 آدم صغری اللہ کہ ابوالہشدرہ جداست موجود است کہ عرض آن دو دست است
 و طولش چہار دست است لب درازان شخصی آمد و دیوان کافیات مؤلفہ حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ پیش خدمت خواجہ کردہ از وضع ترتیب ردیفات کافیات عرض
 کرد کہ چگونہ است آنگاہ حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ این ترتیب ردیفات
 در دیوان کافیات خود کہ تمادہ ام از احادیث شریف و سوق و ترتیب اسماء الرجال اخذ
 کردہ ام اگر کڑ با کافی تصنیف شود این ترتیب تمام نخواہد شد اگر دلیف بجرن ہی رسید
 باز از الف شروع کردہ اید تا اینجا ہر چہ نوشتہ آمد سر گذشت آن زمان است کہ حضور خواجہ

ابقاه اللہ تعالیٰ ببقائہ در چاچران شریف آرام پذیر پودہ اند بعد از ان این بندہ راقم الحروف
 بر غریب خانہ رفتہ است مقبوس دوازدهم بتاریخ ہفدہم از ماہ محرم سال یک ہزار و ستہ
 و سیزدہ ہجری المقدس دولت پادشاہ بوس و زیارت حضرت اقدس کہ فرہمہ عبادات
 فاضلتر است میسر شد درین روز کہ روز خمیس بود شادی مبارکبادی کہ خدای حضرت
 ولی ما در زاد شیعہ کامل و کمل قطب المہدین حضرت خواجہ محمد بخش فرزند ارجمند و خلیفہ
 اکبر حضرت خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ بودہ است بعد زوال در محل حضرت خواجہ
 فخر العالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بساط گلہا انداختند و مسند آراستند کہ کس آنجا جمع گردید
 مخلوق بیشمار ہم رسید و نواب صاحب رکن الدولہ نصرت جنگ نواب سادات محمد
 عباسی کہ نہایت راسخ الاعتقاد و مرید حضرت خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ است نیز تجمیع آید
 و وزراء و در محفل شادی حاضر شدہ و دیگر روسا و شرفاء علماء و فقراء و سادات و علماء و ہم
 تمنداران و غیرہ مر این عوام الناس بقیاس جمع شدہ بودند تا کہ جائے پائے نہاد
 میسر نمی شد آنگاہ حلاق بر فاسست دیباہہ کہ خدای را حاضر کرد پس اول حضور خواجہ
 ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ شدہ سرش رنگ را کہ آنرا یک پہلا آہنی و ہم
 سرخ بستہ بود و این جموع را در عرف ہندی گمانہ گویند و رہند راست قطب المہدین حضرت
 صاحبزادہ صاحب اوامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ بر بوند و در پای مبارک راست بالائے کف
 حلاق بدست خویش گمانان بہ نسبت آن گاہ حضرت صاحبزادہ صاحب بدست
 و حلاق دستار را راست کردہ یک دانستش در دست گرفتہ پیش حضور خواجہ ابقاہ
 تعالیٰ ببرد حضور انور دعا خواندہ بر آندامن دستار میدند بعدہ دیگر حضار مجلس نیز دعا
 خواندہ میدند بعد از ان حضرت صاحبزادہ صاحب اوامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ

بر مبارک بدست خویش بستند و در یک دامن آن دستار یک خرطیہ خورد و از
 ایشیم سبز بستہ بود کہ در آن خرطیہ الاچی خورد و قمر نفل و حب القرم و غیرہ چیز انداختہ بودند
 و این چنین خرطیہ سبز رنگ ہنگام تزویج ہر نو خواستگار کہ خدا را در دستار می بندند آن گاہ کرتہ
 از لہلہ سفید کہ بر کہ آنرا چین بر چین و بیچ بر بیچ و شکنج بر شکنج بود چنانچہ کرتہ مردم بلوچان را
 بسیار شد پوشیدند بعد از آن از سرخ رنگ بستند کہ آنرا در ہندی چارسون گویند و
 دیگر چادر سرخ کہ آنرا ریشہ خوانند بر دوش افکندند و نعلین سرخ بناتی مکمل بتارہاے
 فقرہ در پاے مبارک پوشیدند باید دانست کہ عمامہ و ریشہ و چارسون از جامہ سطر
 یعنی جوڑی بودند و کرتہ از لہلہ و ریشہ و چارسون در رنگ فوہ یعنی منجیہ مصبوغ کردہ بودند و
 عمامہ و کرتہ ہمچنان سفید و این چنین جامہاے سطر و درشت مصبوغ بزرگ منجیہ
 و کرتہ پچدار بیچ خواجہ از خواجگان ماسواے روز کہ خلاے گاہے پوشیدہ بعد از آن
 بر خاستند و یک وسادہ سرخ بزرگ منجیہ کہ در آن لمعہ لمعہ رز و بودہ است و خشوش
 پنیہ بود و ریشہ آودہ بجایہ صوحرہ خود حضرت خواجہ نور محمد صاحب کوریجہ با تمام اعزاز و ناز
 روانہ شدند چون بر دروازہ حویلی رسیدند مہربان را ہمراہ خود اندر حویلی بردند و غیب
 مہربان را بر دروازہ گذاشتند بعد از مراسم عروسی بیرون آمدند و رونق افزا مستند خویش شدند
 باید دانست کہ از بیجا آنچه در ایام شادی و در نظرین احترام آودہ است می نویسد بدانکہ مطبخ
 طعام متعددہ بودند چنانچہ یکے مطبخ خاص برائے نواب صاحب بیج صادق محمد
 خان والی ریاست بہاولپور و درین مطبخ آنچه مرضی او بودی آنقسم طعام می پختند و
 دیگر مطبخ برائے امرا و وزراے او بود و دیگر مطبخ برائے اہلکاران سرکاری چون مشیر
 مال و کارداران و پیشکاران و تہاے داران و لوکران ایشان و تمنداران و ریسان و غیرہ

حکام کہ منتظمان امور شادی بودند دیگر مطبخ براسے ساد است کرام و مخاومیم و درویشان اہل صفت
 و علماء و فضلا و طلباء و دیگر مطبخ براسے عام مردان و زمینداران و غیرہ دیگر مطبخ براسے عام
 رعایا و عوام الناس و آنکہ از اہل ہنود و غیرہ در کاندہ شادی آمدہ بودند و شمار از ہر قسم اشیاء
 خوردنی از اطمینہ و غیرہ ساد خام میدادند بدانکہ جملہ کارکنان مطبخ مذکورہ تمام روز و تمام
 طعام می خستند و صرف میگردیدند بنیسان بیشتر روز آنہا را نہ یک لحظہ فراغت از خستن
 طعام میشدے و نہ یک ساعت از تقسیم طعام و نہ دست بدست آمدی سوا مطبخ و آن
 صاحب در ہمہ مطبخ چند اقسام طعام چون گوشت و نان و پلاور زردہ و پالودہ غیرہ می خستند
 درین اقسام نیز انواع مریودند و در ہر قسم و نوع روغن زرد بے اندازہ و میویات و انجلیت
 و مصالح رنگارنگ و گوناگون و مانند آنکہ گویا نمونہ طعام بہشت بودی طریقہ طعام گرفتن چنین
 مقرر شدہ بود کہ چند کتب مرتب کردہ بودند و نام ہر کس چہ اعلیٰ و چہ ادنیٰ مع شمار آدمیان
 متعلقان ہر یک در آن کتب معہ قید ولایت و قومیت مرقوم ساختند و بر ہر یک مطبخ
 واروئے متعین بنمودہ نشانند و یک یک کتاب از کتب الاسماء بدست او دادند پس وقت
 طعام گرفتن یکے از میان گروہہ وزمرہ پرچہ کاغذ از داروغہ گرفتہ در باورچی خانہ رفتہ
 و حسب تحریر پرچہ طعام گرفتہ ہمچنین دیرہ ہا و کٹھا و کٹھا و لبطا و بوریا و آوند مثل سبزو
 آنجورہ و کوزہ و شیر و مصری ویتا سہ براسے شربت و گیاہ و داتہ اسپان و غیرہ اشیاء
 موجب تحریر اسماء ہر یک را بلا تکلیف میرسید و باقی مخلوق کہ جمع شدہ بود و نام آنہا
 در کتب ضبط کاندہہ ورج نشدہ بود آنرا بلا پروا نگلی از لنگر خانہ عام ہر قسم طعام میرسید و قاسم
 طعام ہمہ لنگر خانہ را چنان رخصت دادہ تفہیم گشتہ بود کہ وہ نفر اطعام ببست نفروسی
 نفر اطعام شصت نفر و ہدیانکہ تماشاگران و نغمہ سرایان ہم بسیار بودند چنانچہ مطربان

و قولان در آتش گران در بیان ولولیان از هر کشور چه هندوستان و ماوراء النهر و غیره
 و غیره بلا جمع شده روز و شب در کار خود سرگرم گشته و جهان را شیفته و فریفته کرده بودند و
 آتش بزازان در شب آتش بازی می افروختند و بزار رنگ نیزنگ پیدای ساختند و این تماشا را
 حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ نیز معائنہ میفرمودند این تماشا ہوش ربا و حیرت انگیز
 بود بدانکہ آتش بزازان شش ماہ پیش از شادی مبارکبادی از ملتان درینجا آمدہ آتش بازی تیار
 کردہ بودند و بخت و بسیت روپیہ خرج شدہ بود ہمہ مبالیغ حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
 از گره خود او شانرا دادہ بودند بدین مصرف کہ ادنی چیز از لوازم شادی سست دیگر خرج سالانہ
 را قیاس باید کرد و خلاصہ این است کہ در گوشتوارہ مصرہ شادی کہ نزد اہل کلان دفتر بود
 ویدہ ام بسیت و دو ہزار روپیہ نقدی خرج شدہ نوشتہ بود و آنچه مبالیغ در پیرایہ مسافرت
 بکار آمدہ آن علاحدہ و علاوہ است و مع ہذا این شادی مبارکبادی خورد و اندک کردہ بود
 شادی کلان سابق ازین در سال سیزدہ صد و سہ واقع شدہ است کہ مصرفہ آن شادی
 مبارکبادی ہی ہزار روپیہ نقدی بصرف آبدہ است مقبوس سیزدہم وقت عشا
 شب دو شنبہ سال مذکور ہفتم ماہ جمادی الاولی دولت پاسے بوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادت و سعادت بہتر ازین نیست میسر شد شخصہ از مریدان عرض
 کرد کہ یا حضرت این غلام را وظیفہ تلقین فرمائید پس حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقایہ
 و تقیہ تا وایا کہ باقیانہ فرمودند کہ یک ہزار کلمہ طیبہ بعد از نماز فجر می خواندہ باشد سے باز عرض
 کرد کہ این درویش ازین نیز فرمودہ بود دید ہمیشہ بعد از نماز فجر می خوانم آنگاہ فرمودند
 کہ یک ہزار کلمہ شریف بعد صلوات فجر چنانکہ سے خوانی و یک ہزار آن بوقت نیمروز بخوان
 درین درویش تاثیر است کہ اگر شروع کردہ شود باز ترک آن نباید ساخت

مقبوس چہار دہم بوقت ظہر روز دوشنبہ ہفتم از ماہ ربیع الاول سال یک ہزار و سہ صد و
 چہار دہ ہجری المقدس دولت پاسے بوس وزیرت حضرت اقدس کہ عنبادتے و سعادت
 بہتر ازین نیست حاصل گشت سخن در ذکر خیر حضرت شیخ احمد عبدالحق رود لوی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ افتاد حضور حضرت خواجہ البقاہ المد تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایا کم ببقائہ فرمودند کہ
 شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ عنہ شیخ بزرگ صاحب کرامات و خرق عادات بودہ اند و فرید
 حضرت خواجہ جلال الدین پانی پتی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہستند و حضرت جلال الدین شیخ عبدالحق را
 در حین حیات خود مجاز کردہ بر مسند سجادگی نشانندہ خلیفہ جائے نشین خویش مقرر نموده بودند
 و شیخ عبدالحق بعد از وصال پیر خود بخدمت ہمہ مشائخ روزگار فرستند فوائد کثیر و فیض فریاد
 گرفتند اما چون در وجود سعود ایشان داعیہ عشق آہی غالب بود آتش طلب او نشان سہو
 نگریدید خیال کردند کہ چون کار من از زندگان با انجام رسید صواب آنست کہ اہل مزارات استعانت و استمداد
 باید کرد پس بر مزارات بسیار می از اولیائے نامدار اعتکاف بجا آوردند و مترقب حصول فیضان شہزاد
 کہ از کار ایشان نہ کشود پس در دل اندیشیدند کہ تا نسبت جنسیت باہل مزارات
 و اول نشود ہیچ فائدہ بیسرنگرد و آخر قبرے کند ایندہ خود را در آن دفن کنانیدند مدت
 شش ماہ مدفون ماندند بعد از آن بیرون آمدند نہایت ضعیف و نحیف شدہ بودند
 آنکہ فتح باب گردید و فیض از روح مقدسہ اولیاء اللہ تعالیٰ اہل قباب گرفتند و بحسب
 استعداد خود بکمال رسیدہ تسکین یافتند و استغراق و مشغولی بخدا آچنان می داشتند کہ اگر
 فرزندے از فرزندان حضرت ایشان فوت شدے شیخ را از موتش خبر نبود می بلکہ
 بعد مرگ چند ایام معلوم میکردند و بہ یک ذرہ بردل معرفت منزل شیخ غم و ملال نیامدی
 بعد از آن حضور خواجہ البقاہ المد تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ حال مشغولی حضرت

غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ این چنین بوده است مگر فرق میان حضرت اوشان و غوث
 الاعظم اینست که در زمان پیوسته در استعراق میبودند و حضرت غوث الاعظم رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ بو عطا و تذکیر و هدایت خلق می پرداختند پس اگر درین حالت و عطا فرزندمی از فرزندان ایشان
 وفات یافتی و بجناب ایشان خبر و اطلاع فوتگی و س رسانیدند در جواب میفرمودند که
 جنازه اش حاضر کنید تا نماز جنازه او را بخوانم هر گاه جنازه حاضر آرد و ندو از کرسی و عطا بر خاسته نماز جنازه ویرا
 خوانده باز بو عطا شافل میشد هیچ ملاست و کلاست بر حاضر فیض تاثر حضرت ایشان گذر
 نمی کرد و متعلقان خود را فہمائش کرده بودند که اگر آئینده کسی از فرزندان من به تقدیر
 آتھی فوت شود محض برای او ای نماز جنازه مرا اطلاع داده باشید و گویند که فرزندان حضرت غوث
 الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بسیار بودند و همه در بروی حضرت ایشان وفات یافته اند مگر
 ہفت تن عقب اوشان زنده ماندند کہ فیض و برکت یمن ایشان تمام گیتی را فرا گرفته است
 بعد از ان باز اعاده ذکر حضرت شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودند و فرمودند کہ از فرزندان
 مبارک شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ عنہ جلال بسیار بود از نسبت کہ فرزندان ایشان
 نمی زبیتند و بروی ایشان فوت میشدند و اہلیہ مستورہ شیخ ہمیشہ بہتہ بقا سے
 اولاد غمناک و سینہ چاک میبود۔ و دمام بخدمت شیخ استغاثہ سے نمود آخر روز سے
 فرمودند کہ یک پسر بتو خواہم داد بعد از ان شیخ عارف قدس سرہ زائید فرمودند این
 پسر بتو دادیم چون شیخ عارف بزرگ و جوان گشت ارادہ کہ خدا سے او کردند پس شخصے
 بود از خویشان و اقارب والدہ ماجدہ شیخ عارف کہ عالم و فاضل و دولت مند و حاکم بودہ است
 و او را و تحت سرب بود خوب بود و در شیزہ پس نزد آن شخص خواستکاری کنانیدند کہ وے
 آن دختر خود را بجاہ نکاح شیخ عارف و بدان شخص کسان خود را گفت کہ این تزویج

دختر بشیخ عارف مناسب نیست چرا کہ حضرت شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ عنہ در یک
 دست بہشت میدارند و در دست دیگر دوزخ میدارند یعنی جامع جمال و جلال ہستند
 پس چہ ضرورت کہ مہفت خود را در تملک اندازیم این خبر بگوش حق نبوش شیخ رسید ازین معنی
 رنجہ خاطر نشد پس آن شخص را خون از شکم جاری گردید پیش حضرت شیخ آمد و بصد
 عجز و انکسار عرض کرد کہ این قصور معات فرمایند و نیز گفتند اے آن دختر بشیخ عارف
 بطوع و رغبت تمام منظور کرد تا کہ ہما نوقت نکاح خواندہ شد و میعاد شادی ہم مقرر
 گشت مگر شیخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند کہ دسے ضرور بدین حال خواهد مرد آن شخص جبہ استغفار
 قصور استغفار عارف مذکور بدرجہ غایت الحاح و زاری کرد آخر شیخ گفتند تا میعاد شادی
 زندہ خواهد ماند آنگاہ خواہد مرد و میعاد شادی قریب بود پس آن شخص این حیلہ برانگیخت کہ دختران
 ہمزادان دختر خویش را جمع کردہ بخدمت حضرت شیخ فرستاد دختران عرض کردند کہ یا حضرت میعاد شادی شیخ
 عارف تا شش ماہ ملتوی شود این سخن را پذیرا نمودند بعد از انقضای مدت موعودہ شادی بسر
 انجام رسید و در ہمان روز آن شخص نیز بدان عارضہ اسہال خونی فوت گردید بعد از ان
 حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقایہ فرمودند کہ بر اے حضرت شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ دو حجرہ بودند یکے موسم بچہ جلالی دو دم بچہ جمالی پس اگر وقتیکہ بر کسے غضب آمدی
 بچہ جلالی میرفتند و منقبوب علیہ را با تشقہ و جلال می سوختند و اگر بر کسے شفقت و رحمت
 آمدے بچہ جمالی آمدے دشمن را بہ نور جمال روشن می ساختند و کارش بکمال میرسانیدند
 بعد از ان حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقایہ فرمودند کہ شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 را دو خلیفہ بودند یکے شیخ محاص قدس سرہ دوم شیخ بختیار قدس سرہ در وجود شیخ
 مخلص نسبت جذب بہ عالم ارواح غالب تر بود ازین سبب ہمارہ بجناب پیہ خود

عرض میگردند که من می میرم و بعالم ارواح میروم و پیر او شانه را منع می فرمودند که این چنین بکن آخر
روز بے با متعلقان خود گفتند که من امروز غم مروم کرده ام ازین معنی حضرت شیخ را خبر کن
اول تجنیز و تکفین من کرده انگاه از براس نماز جنازه اطلاع دهید این بگفتند و در خانه چادر بالا
پوش ساخته بگفتند و بمردند قضا را پیشتر از تجنیز و تکفین شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالی
عنه را خبر شد ششمناک شده برخواست و در آن لحظه بر سر شیخ مخلص رسیده بانگ
زدند که اے مخلص اے مخلص چهل و شش بار ندا کردند بعد از چهل و شش ندا شیخ مخلص
زنده شده جواب داد و برخواست شیخ فرمودند اے مخلص نہ ترا ہمیشہ از مروم منع و نہی میگردم
و منے گفتم کہ بعالم ارواح مرو چرا بے اجازت من میروی و بعالم ارواح رفته بودی شیخ
مخلص دست بسته نیاز بے انداز کرد و عرض نمود کہ این تصور دے ادبی کہ از من بوقوع
آمده است معاف فرمایند آئینہ چندین تکلم بلکہ بوقتیکہ ارادہ مروم کنتم اول از حضور شیخ
رخصت و اجازت گیسرم و انگاه خواہم مرو و کعبہ از ان حضور خواہہ البقاہ اللہ تعالی
ببقائہ فرمودند کہ یک بار شیخ عبدالحق رضی اللہ تعالی عنہ خود نیز اینچنین کرده بودند و تفصیل
این اجمال این است کہ یک بار حضرت ایشان در سفر رفتند بسیار از فتوح و فتر جمع آمدہ
بود پس در ایام سیر و سیاحت روز بے بجای و مقام رسیدند کہ ہما بجا چشمہ آب
شیرین و سرد بود و درختان سبز و لاونیز و ہوا بے خنک بود شیخ با خادمان و حاضران
فرمودند کہ این مقام بہ طبعم بسیار خوش آمدہ است پس شرب ہما بجا طرح اقامت
انداختہ تجنیز و عافیت بگفتند فرمودند کہ شیخ ازین دارقنا بدار البقا انتقال کردہ اند
ہمہ خادمان و حاضران فریاد و فغان کردند جزع و فرزع بجد ساختند و بخدمت شیخ نشسته
نالہ کنان عرض نمودند کہ دیر در حضور شیخ فرمودہ اند کہ اینجا مرا خوش آمدہ است شیخ

باین قول از وصال خویش اشاره کرده بودند مگر با بیخروان نہ فہمیدیم کنون اگر بغیر شیخ تنہا بطن
 باز رویم ہمہت عظیم بر باقا کیم خواہد شد و تمام جہان خواہد گفت کہ این کسان بر اے
 طمع زر بسیار کہ از فتوح و نذر گرد آدہ است شیخ را قتل کردہ اند چون چنین فریاد و زاری
 کردند شیخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ زندہ شدہ برخاستند و گفتند کہ اگر مرضی شما
 در مردن من نیست نمی میرم بعد از ان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ
 بعد ازین واقعہ ہم بسیار مدت زندہ ماندہ اند و عمر حضرت ایشان از صد سال زائد است
 مقبوس پانزدہم بوقت ظہر روز شنبہ ہشتم از ماہ ربیع الاول سال یکہزار و چہم
 و چہار دہ ہجری المقدس دولت پاسے بوس زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے
 و سعادتے بہتر ازین نیست بیس گشت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا
 و ایاکم ببقائہ از کتاب انوار الرحمان کہ ملفوظ حضرت شاہ عبد الرحمان لکنوی است
 بحث بیان سماع بزبان در نشان خودی خواندہ اند و گاہ گاہ بسبب عاطفت بزفا
 و شفقت بے نہایت کہ بحال حضرت قطب المودین حضرت خواجہ محمد بخش اومہ
 اللہ تعالیٰ بدوامہ فرزندار چہند و مرید و خلیفہ کہ بر خویش مبذول میداشتند بطرف ایشان
 متوجہ شدہ از بعضی الفاظ عبارت آن کتاب معنی بزبان ہندی ہم میفرمودند
 و آن عبارت کہ حضور خواندہ اند بعینہ اینست بروز جمعہ تعطیل مراقبہ ظہر میشد
 و بروز شنبہ نیز نسبت دیگر ایام تقیل در حباب مراقبہ می گشت بعد از فراغ
 نماز جمعہ طبع شریف متوجہ سماع میگروید و در محراب مسجد منظر قوالان می نشستند اگر
 در رسیدن آنها تا خیرے می شد شیخ عصفری علی یا نتے تمان وغیرہ مریدین
 خوش الحان یا ہر خواندہ حاضر الوقت بے فرامیر چیزے سے سرانیدند ہمین کہ گفتند

را اندک ذوق می شد حالت اہل دلان حضار تغیر می گشت در مسجد مانند بسمل غلطان
 و طپان می گشتند و ہر گاہ قوالان می رسیدند در مسجد نشسته با فرامیر می سر امیدند بعضی
 علماء کشیرین را محل اعتراض و سوراظن پیدا شد باین معنی کہ فرامیر حرام التفاتی
 است و مولنا باین تشریح و تقوی سر آمدن فرامیر در مسجد روا میدارند و مستعد
 این معنی شدند کہ از طرف حاکم مانعت رسانند چنانچہ بعضی کسان از نواب معتمد دولہ
 بہادر وین استمداد می کردند پذیرا شد بازخواستند کہ بقوالان ضرر سے رسانند
 باستماع این معنی حضرت مولنا فرمودند کہ اگر چه در اباحت مطلق غنا و مطلق فرامیر
 نزد محققین علماء اشتہا ہی نیست و ترو من اگر سر مو منطنہ حرمت می بود گاہے
 نزدیک آن نمے گردیدیم با آنرا فعل پیغمبر و فعل خلفاے راشدین و سنت پیران طریقت
 خود و استہ و از روی قاعدہ باطن مفید تر از نوافل از گاشتہ سے شنوم و ہر گاہ
 چنین شد و جبے بر لبے امتناع آن در مسجد ہم نیست لیکن چون مردم از نا فہمے بہ گنا و غیبت
 و سوء الظن مبتلا می شوند نمے خواہم کہ من موجب معصیت کسے باشم یا بہجت
 من بہ قوالان کسے ایدار رساند لہذا ترک کردم چنانچہ در یک جمعہ اول فرزاری و غیرہ قوالان
 را رخصت کردہ بلول نشسته بودند درین ضمن مولوی یعقوب صاحب رودلوی چشتی
 صابری کہ بجناب مولنا عقیدت زیادہ از ارادت میدارند بجنورشان حاضر شدہ پرسیدند
 کہ آیا حضرت ترک سماع فرمودند کہ امر و جمعہ خالی است حضرت فرمودند چہ کردہ آید کہ
 سوائے مسجد درینجا مکائے نیست و از صحت سماع در مسجد مردمان غیبت می کنند
 و ارادہ ایدارسانی بہ قوالان میدارند و الا من زیادہ از سماع در بیچ مشغولے
 فائدہ نمے یابم قدر در ویش بر جان خویش بنا بر حراست مردمان

از گناہ و حفاظت قوالان از رنج نخواہم شنید مولوی صاحب موصوف عرض کردند کہ نیت حضرت را کسے نہ خواہد دانست و مردم منکرین خواہند گفت کہ در آخر کار حرمت سماع بر مولانا متحقق شد کہ ترک آن گفتہ اند و درین امر و قباحت عمدہ پیدا خواہد شد یکے منظرہ اینکہ خواجگان چشت علیہم الرحمۃ بہ واسطہ نفس مرکب فعل مشتبہ می شدند کہ مولانا طریقہ آنها گذاشتند و مردم اینکہ از ترک سماع یقیناً رنج بر دل حضرت خواہد رسید و از رنجش دل کامل غیرت الہی بچوش و آید کہ ضرر آن بعام و خاص میرسد اگر ہمچنین خیال است از مسجد شستہ استماع غناء فرمایند جناب مولانا بعد تامل برین معنی راضی شدند قاسم علی و کاظم علی وغیرہ برادرزادہ ہامی فعلو قوال کہ مع ساز حاضر بودند بر فرشی زیر چوپترہ نشستہ شروع سرود خوانی نمودند و حضرت نیز در آنجا نشستند و با سماع کلام حافظ عفر اللہ لہ،

بر زمین کہ نشان کف پا سے تو بود | اسالما مسجدہ صاحب نظران خواہد بود

التقدیر رقت گردید کہ کیفیت آن حضار مجلس سے دانند و پس ازان روز معمول چنان شد کہ بوقت محفل آن حضرت در صحن مسجد بدیوار تکیہ زدہ سے نشستند و قوالان را بر چوپترہ وضو کہ خارج از مسجد متصل چاہ واقع است سے نشانیدند بعد ازان حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و تفعنا و ایاکم ببقاہ کتاب مذکور را فراہم کردہ بہنادند و یک سبد نغزگان کہ پیش نہادہ بود ازان دو نغزک براسے ذات اقدس خویش برچیدند و دو نغزک قطب الموحدین حضرت خواجہ محمد بخش فرزند ارجمند خود را چیدہ بدادند و براسے باقی نغزگان بخادمان اشارہ رفت کہ بر حضار مجلس تقسیم کنند بعد ازان حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ با

ابوظفر سراج الدین محمد بہادر دہلوی گفتے کہ سہ چیز ہستند کہ آن سہ چیز نزد من گاہے
گندہ و تباہ نئے شود یکے نفک کہ این نزد من ہمیشہ خوب است دوم اشعار
ذوق کہ آن ہم ہلام مر از بیاسے نماید سیوم مریدان سلسلہ عالیہ حضرت شیخ المشارق
والمغرب حضرت مولانا فخر الملکہ والدین محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ ایشان ہم ہر دم سرور
و جمید اند لب ازان حضور خواجه البقاہ المدقعاۃ ببقائہ و تقنا و ایاکم بقتاۃ
فرمودند کہ بیشک بادشاہ ابوظفر سخن درست و راست گفتہ است کہ ہمہ مریدان
سلسلہ عالیہ فخریہ و اثنی و راسخ اند در راہ خدا تعالیٰ لب ازان حضور خواجه
البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و تقنا و ایاکم ببقائہ فرمودند کہ حضرت شاہ عبدالرحمان کتبی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ شیخے بزرگ اند و از اکابر اولیاء اللہ نامدار ہستند و در وقت خود
مقتداے جہان بودند و جامع بودند در علم ظاہری و باطنی و اکثر علمائے ہندوستان
از شاگردان ایشان ہستند لب ازان فرمودند کہ مولد و وطن اصلی ایشان در علاقہ
شکار پور سندھ است و بزرگواران سلف ایشان مریدان حضرت موسیٰ
شاہ صاحب لوح و ائمہ قدس سرہ بوده اند و آن مقام بلوچ صاحبان و گہوگی
نیز معروف است و حضرت شاہ عبدالرحمان صاحب نیز در خورد و سالگی مرید است
بعیت حضرت ابو محمد صالح شاہ صاحب نبیرہ جناب حضرت موسیٰ شاہ
صاحب موصوف شدہ اند از گاہ بچیاں طلب علم ظاہری در علاقہ بہادر پور در زمان
شرفیت بخدمت مولوی اسد اللہ صاحب مصنف کتاب اسدیہ کہ عاقلے بود
تخریر و پیر اور حضور حضرت شیخ المشارق قبیلہ عالم ہماروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
بودہ است کتاب علم کروند و ایشان ہنوز درین وقت خیال سلوک و ارادہ علم

باطن نداشتند بعد چند مدت بہ ہندوستان رفتند و جناب فیض آب حضور
 حضرت مولانا رضی اللہ تعالیٰ عنہ در وہلی مشرف شدند ہر گاہ در ان زمان بخدمت
 جناب مولانا رضی اللہ تعالیٰ عنہ تدریس علم باطن از حقائق و معارف و اسرار
 تو حید بیشتر بود و تدریس دیگر علوم در سیمہ ظاہریہ کمتر و طبع ایشان درین وقت ہم رجوع
 باین طرف نداشتند بلکہ ہمگی بہ علم ظاہریہ پرداختہ بودند فلذا چند روز بہ خدمت حضور
 حضرت مولانا رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہت خواندہ پرورد کردند و در رامپور رسیدہ چند
 از علم آنجا خواندند باز از انجا روئے بہ دیار بنگالہ بنامند و در قریہ بہار بخدمت حضرت
 عبدالعلی کبیر العلوم کہ عالم بیدیل و شیخ وقت خود بودہ اند تحصیل جمیع علوم ظاہری
 از عقلی و نقلی نمودہ دستار فضیلت بستند بعد از ان از ایشان رخصت گرفتہ
 در حیدرآباد و کمن چہار سال تدریس علم نمودند و تمامے کتب در سیمہ منداولہ را بارہا
 خواندند بعد از ان روزے بہ مجذوبی کہ آنجا در کمن بیبود ملاقی شدند
 مجذوب گفت اے عبدالرحمن بسوسے ما کے در آئی این سخن در دل ایشان
 تاثیر عظیم نمود و داعیہ سلوک پیدا کرد بعد از چند روز جستجو آن مجذوب کردند قضائے
 سے فوٹ شدہ ہو و آنگاہ بچ رفتند زیارت بیت اللہ و زیارت حضرت سرور کائنات
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ باز بہ ہندوستان آمدند و در
 تلمش و تفتیش اولیائے کرام اہل فزارات و اہل حیات در اطراف و اکناف عالم گردیدند
 و از ہر یک ولی کامل بہرہ وافر کثیر حاصل نمودند و انبازت و خلافت گرفتند بدین طریق سلسلہ
 عالیہ و ادویہ اجازت و خلافت رسید حضرت عبد الرحمن قدس سرہ را از
 سید شاہ غلام علی قدس سرہ و ویرا از سید شاہ غلام دوست

و ویرا از حضرت سید شاہ عبد الرزاق بالنسوی قدس سرہ و دوسے را بہ چند واسطہ از حضرت
 حبیب عجمی قدس سرہ و ویرا از حضرت خواجہ خواجگان خواجہ حسن بصری رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ رسیدہ است و ایضاً نسبت سلسلہ قادریہ کہ حضرت شاہ عبد الرحمن را از
 سلک شیخ عبد القدوس گنگوہی رسیدہ بہ حضرت غوث الاعظم شیخ عبد القادر جیلانی
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ می پیوندند و ایضاً نسبت سلسلہ قادریہ فخریہ کہ حضرت شاہ عبد الرحمن
 را رسیدہ است از حضرت شاہ محمد عظیم قدس سرہ و او شاہرا از حضور حضرت مولانا رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ و او شاہرا از جناب حضرت نظام الملئہ والدین اورنگ آبادی رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ و او شان را بہ چند واسطہ از حضرت شیخ محمد غیاث نور بخش قدس سرہ رسیدہ است
 سلسلہ چشتیہ نظامیہ فخریہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبد الرحمن قدس
 سرہ را از حضرت شاہ محمد عظیم دہلوی قدس سرہ و ایشان را از جناب حضرت
 مولانا فخر الملئہ والدین محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشانرا از حضرت شاہ نظام الدین
 اورنگ آبادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ باقی اسامی گرامی بدستور تا حضرت امام الاولیاء حضور
 حضرت خواجہ حسن بصری رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایضاً سلسلہ چشتیہ نظامیہ بنیائے
 اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبد الرحمن قدس سرہ را از حضرت پیر بخش
 قدس سرہ و او شاہرا از حضرت شاہ قدرت اللہ قدس سرہ و او شاہرا از حضرت شاہ عبد اللہ
 قدس سرہ و او شاہرا از حضرت شاہ بولٹن قدس سرہ و او شاہرا بہ چند واسطہ بطریق مجدد ہمایان جہان گشت اوجی قدس سرہ
 و او شاہرا از حضرت خواجہ مخدوم نصیر الملئہ والدین محمود چراغ دہلوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 رسیدہ است و باقی اسامی مبارک پیران عظام بدستور سابق ایضاً سلسلہ
 چشتیہ قدوسیہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبد الرحمن قدس سرہ

را از حضرت سید امیر اللہ تہا نیسری قدس سرہ و ایشان را از حضرت شاہ فاضل قدس
 سرہ و ایشان را بطریق حضرت سید شاہ بہیک قدس سرہ و ایشان را از حضرت عبد القدوس
 گنگوہی رسیدہ است باقی اسما سے بدستور سابق ایضاً سلسلہ چشتیہ صابریہ اجازت
 و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمن قدس سرہ را از حضرت مولوی نور الہدیٰ قدس سرہ
 و ایشان را از حضرت مولوی محمد سلیم قدس سرہ و ایشان را بچند واسطہ از حضرت شیخ
 علاؤ الدین احمد علی قدس سرہ رسیدہ است باقی اسامی گرامی پیران عظام چشتیہ بدستور
 سابق ایضاً سلسلہ قلندر یہی شاہیہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمان
 قدس سرہ را از حضرت شاہ فرزند علی قدس سرہ و ایشان را از حضرت حاجی الحرمین قاضی
 محمد تقی مہونوی قدس سرہ و ایشان را از حضرت قاضی مینا قلندر قدس سرہ
 و ایشان را بچند واسطہ از حضرت سید خضر رومی قلندر قدس سرہ رسیدہ است ایضاً
 سلسلہ قلندر یہی اویسیہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمان قدس سرہ را
 بچند واسطہ از حضرت شاہ شرف الدین ابو علی قلندر قدس سرہ و ایشان را از حضرت
 امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیدہ است ایضاً سلسلہ
 اویسیہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمن قدس سرہ را از حضرت
 حاجی لاجی قدس سرہ و ایشان را از حضرت محکم الدین سیرانی قدس سرہ رسیدہ است
 ایضاً سلسلہ شطاریہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمن قدس سرہ را
 از حضرت شیخ باب اللہ میدنی پوری قدس سرہ و ایشان را از حضرت شیخ ہاکو قدس سرہ
 و ایشان را بچند واسطہ از حضرت محمد غوث گوالیاری قدس سرہ رسیدہ است ایضاً
 سلسلہ نقشبندیہ اجازت و خلافت رسید حضرت شاہ عبدالرحمن قدس سرہ را از حضرت شاہ غلام غوث امروہوی

قدس سره و ایشانرا از حضرت شاه ابوالقاسم قدس سره و ایشان را به چند واسطه بطریق حضرت سلمان فارسی از
 حضرت خلیفہ اکبر امیر المؤمنین حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیده است بعد از ان حضرت
 خواجہ قطب الموصدین اوامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ عرض کردند کہ اصل سلسلہ محی شاہیہ ہم
 قادریہ باشد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ اصل این سلسلہ
 محی شاہیہ چشتیہ است نہ قادریہ و این سلسلہ را قلندریہ خضریہ نیز خوانند و این سلسلہ
 قلندریہ از ہمہ سلاسل قلندریہ سابق و اول است زیرا کہ حضرت شرف الدین ابو علی
 قلندر قدس سره و حضرت لعل شہباز قلندر قدس سره و دیگر قلندران ہمہ پست تر ظاہر شدہ
 اند و سلسلہ محی شاہیہ بحضرت خضر رومی قدس سره می پیوند و نسبت بیعت و طریقت
 حضرت شیخ خضر رومی قدس سره از روستے تحقیق کسے را معلوم نیست بعضے
 گویند کہ بیک واسطہ بجناب ولایت آبا حضرت امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب اسد اللہ
 الغالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ می رسد و بعضے گفته اند کہ بہ حضرت سلطان العارفين ابی
 زید بسطامی قدس سره السامی بیعت دارند بعد از ان فرمودند کہ ہمچنین نسبت بیعت
 حضرت شاه مدار بدیع الدین قدس سره نیز کسے را معلوم نیست و نیز عمر شیخ خضر رومی و
 شاه مدار صاحب قدس سره ہما پیچ کس نے و اند کہ چند سال در دنیا گذارده اند و حضرت
 شیخ خضر از بلادروم آمدہ اند و شاه مدار صاحب نیز از ولایت آمدہ اند و ہر دو بزرگان در
 ہندوستان سلاسل خود جاری کرده باز در او طان خود رفتہ اند اندرین اشارے کے احسناً
 عرض کرد کہ یا حضرت آنکہ در مکن پور روضہ و قبہ بنام شاه مدار صاحب مشہور است
 آن چگونہ است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند مدفن حضرت شاه مدار قدس
 سره در وطن اوشان است و این جا در مکن پور صرف روضہ است بعد از ان حضرت

خواجہ قطب الموحدین ادا اللہ تعالیٰ بدوامہ عرض کردند کہ قبلہ لفظ محی شاہی از کلام لفظ تحریف
یافتہ است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقابہ و نفعنا و ایا کم بقابہ فرمودند از لفظ محبتی شاہ کہ
جد کلان تراب علی شاہ وغیرہ محی شاہ بیان است منحرف گشتہ است و این چنین انحراف و
تغییر و اسماے بسیار آردہ است چنانچہ ویران ما نام نامے حضرت خواجہ شیخ جمن
صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہ از جمال الدین کہ اصلی اسم شریف آنجناب است تحریف
یافتہ جمن معروف گشتہ است اندرین اثنا سے این بندہ کمتر عرض کرد کہ قبلہ
این تحریف از یہ واقع شدہ است فرمودند کہ والدین شریفین و دیگر اقربا از راه شفقت
و محبت حضرت ایشان را جمن خواندندی رفتہ رفتہ چنان مشہور شدند کہ در دیوان خود نیز
تخلص جمن آوردہ اند و در سلسلہ اسامی پیران عظام رضی اللہ تعالیٰ عنہم نیز بدین نام
مبارک مکتوب می شوند بعد از آن این بندہ کمتر عرض کرد کہ قبلہ درین دیار با طریقیہ توشہ
حضرت شیخ عبدالحق رودوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ این چنین است کہ روغن زرد وارد
گندم و شکر سفید برابر وزن گرفته حلوائے پزند و در امت باس الانوار این طور نوشته
است این توشہ کہ عبارت از نان گندم و شکر و روغن است بدین طریق بدہد کہ یک
آثار پائے بالا آرد گندم یکپایہ و چهار درم شکر سفید و زمین قدر روغن زرد بوزن
رابع الوقت با استیاط تمام بیار و با وضو در جا پاکیزہ نان بپزد و بہ روغن چرب نماید
و بالاسے او شکر ریز و وقتہ بروح اہل ایشان بخواند اول تا از فرزندان آن حضرت گشت
باشد و دیگر را خوردن نہد و الا بمریدان سلسلہ سے کہ نماز گذار باشند بخوراند و سوا
آن ہر صلا کہ بود او از دست است و می آرند کہ آن حضرت در حضور خود بہ میدان
خانقاہ خویش بدیگرے خوردن نمے دادند بعد و قات و قدس برہ فرزند

ارجمندش قطب وقت شیخ عارف قدس سره اذن عام کرد و گفت که اگر کسی توشه
 آنجا ببرد یا آوردن نه تواند به مرید سے از خاندان بایرساند و اگر این ہم نہ تواند مسکنے و درویشی
 دهد تا حاجتیش بر آید انشاء اللہ تعالیٰ انتہی کلامہ پس توفیق چگونه است حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ عمل حقیقت توشہ کہ فرمان شیخ
 عبدالحق قدس سرہ است و در زبان او شان می کردند همین است کہ در اقتباس الانوار
 نوشته است یعنی پنج پا آرگندم و پنج شاکر شکر سفید و پنج شاکر روغن زر و بگیرد این ہر سہ چیز را از
 کسب حلال و کمال احتیاط اسے با وضو کندم را اس کند و آرد نموده با وضو و نان بنپرد
 و بروغن چرب کرده بالا ایستش شکر انداختہ مریدان سلسلہ چشتیہ عالیہ را کہ نمازیان باشند
 بخورند و اگر مریدان سلسلہ چشتیہ وجود نشوند ہر مصلی را کہ خواهد بخورند گریب نماز و قلیان کش
 را ہرگز بخورند زیرا کہ اگر توشہ پیش از حصول مراد او کرده است و ازان بے نمازیان و قلیان
 کش را خورانیہ است مرادش حاصل نخواہد شد تا وقتیکہ دیگر توشہ نظر معین کردہ او انہ نماید
 و اگر بعد از حصول مراد او ساخته و ازان بے نمازیان و قلیان کش خوردہ است ازین امر
 توشہ دہندہ را صدگونہ نقصان پیش می آید و توشہ نیز دیگر تیار ساختہ او انہ نماید کہ توشہ نخستین
 مقبول نیست بعد ازان فرمودند کہ چون برای حصول مراد سے کہ توشہ نظر معین کنہ
 باید کہ قبل از حاصل شدن مراد او اساتذہ و مالک بر شیخ عارف استادہ باشد بعد ازان فرمودند
 کہ آنچه در بلاد ما توشہ بطور حلوائے سازند آنہم مشایخ کرام متاخرین درس سرہم
 جائز داشتہ اند بگر اولی و بہتر همان است کہ مذکور شد زیرا کہ آن امر خاص است و این حکم
 عام پس اگر ضرورت سخت و مهم عظیم باشد اول قسم توشہ را تذکر معین نمودہ پیش از حصول
 مقصود تیار ساختہ او کند و اگر مقصود ہم نباشد پس قسم ثانی را تیار کردہ او انہ نماید و در

قسم اول یہاں قدر پختہ کند کہ موازنہ کر دہ شدہ است کمی و بیشی در ان جائز نیست و در قسم ثانی
اوزان مشروط نیستند ہر قدر کہ باشد رواست چہ درین قسم ثانی مبالغہ نقدی نذر معین
رواج یافتہ است پس اگر نذر پختہ و پیہ کردہ است آرد و شکر و روغن بدان قیمت اندازہ
کردہ گرفتہ آید چنانچہ وقتہ نواب صاحب جدا مجد نواب عجم صادق محمد خان عباسی
چند صد روپیہ توشہ نذر معین کردہ نزد حضور خواجہ صاحب حضرت صاحب قبلہ محبوب الہی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرستاد کہ از جناب و سے توشہ تیار کنانیدہ بدیند پس حضور محبوب
الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ از ان مبالغہ بسیار چند دفعہ توشہ از قسم حلوائیہ کنانیدہ فقرا را
خواندند ہو و ندگر درین قسم ثانی نیز سوا سے کمی و بیشی اوزان دیگر احتیاط ضرور باید کرد
مقبوس شامزدہم۔ بوقت چاشت روز شنبہ دوازدهم از ماہ ربیع الاول سال
سیزده عدد و چہار دہم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ
عبادت و سعادت بہترین نیست بدین گروید آن روز مجاہد عرس مبارک
جناب رسالت مآب حضور حضرت سرور کائنات مفر موجودات احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ
صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بودہ است قوالان باد و ظنبور و چنگ نوازی
و غزالی سرائی و نغمہ سازی پر داختہ اند و بجلت پر از جوش و ذوق ساختہ مخلوق بسیار نبوہ
آوردہ بود اندرین اثنا و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بیٹنایہ و نفعنا و ایاکم بلقاہ مع حضرت
ولی ما و زراد قطب الموحدین خواجہ محمد بخش دوامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ رونق اوزان مجلس سماع
شد بعد از ان قوالان این ابیات انشا کردند۔

ابیات

او عکوس فی المرایا اوزلال

اکل بافی الکلون و ہم او خیال

<p>لا تکتن حیران فی تسمیه انظر لال صیبت علم موج بحر لایزال موج را چون باشد از بحر انفصال پون دونی اینجا مجال آمد مجال بالب سیکون آن شیرین مقال گفت باخاش ارسنی ایصال حال می باید چه مودار قبل و قال</p>	<p>لاجر فی ظل السوا شمس الهدی کیست آدم عکس نور لم نیرل عکس را کے باشد از نور انقطاع عین نور و بگردان این عکس و موج کلمیتی یا حمید کرده ورد وز ملال زلف پر آشوب او گفتگو تا چند جامی لب به بند</p>
<p>برین غزل حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہہ را گریہ و جوش طاری گشت آن گاہ تو الان این غزل بگفتند غزل</p>	
<p>الآن ان عرفت علی ما علیہ کان فالکل واحد تحبلی بكل شان نام تنوعات ظهورش بود بہان رغزلیست کس بگو و حدیثی است کس مان</p>	<p>آن کان حسن بود نبود از جہان نشان اعداد کون و کثرت صورت نمائیش نورلیست محض کردہ باوصاف خود ظهور جامی کشیدہ دار ز بانرا کہ سر عشق</p>
<p>حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہہ برین ابیات بسیار گریہ فرمودند و از جوش وجد دوسر بار سر مبارک را راستا و چپا چپا تپیدند بعد از ان این کافی سر اسیدند۔ کافی</p>	
<p>ہیں تان تیدی وی توڑ سو بجاتی وی میان</p>	<p>ہیں تو شاہنشاہ وے چاک مجھیں ندا</p>
<p>ہیں تان تیدی بروے رہتسان ہی تین سینے ساہ وے چاک الخ برین کافی حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہہ نیز اندکے گریہ فرمودند اما از دیگر صوفیان انچنان</p>	

شور و فغان و جوش و خروش بر پا گردید کہ ہنگامہ ہائے ہوا ایشان بہ مسافت و دور میرفت
و باقی حضار مجلس را نیز ذوق و شوق و حظ وافر در وافر رسید بعد از ان این مولود لرزید

اے مہ خوش لقا سلام علیک	آفتاب ہدایا سلام علیک
ہر دم از حق تر از سد پینام	اے نبی حسد اسلام علیک
مے خراے و محصر و ماہ گویند	سرور انبیا سلام علیک
در جہان از طفیل تو پیدا	اے شہ دو سرا سلام علیک
دیدہ او صدی بخاک ورت	گویدا سے تو تیا سلام علیک

برین مولود حضرت خواجہ محمد بخش داماد اللہ تعالیٰ بدوامہ بچش تمام ہنر نمودند و گویہ ذمہ
آن گاہ ختم خواندہ شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ دست با
آورده دعا خوانستند و برخاستند ہر کس بوثاق خویش آمد باید دانست کہ وقت
تصحیح این اوراق چون مولود مذکور بتین مہیم سلام بر خواندم حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمود
کہ بتین بنیاد چہ شعر از وزن مطلوب زیادہ میشود بلکہ بر مہیم ضمہ باید خواند مقبول ہفت مہ
بوقت چاشت روز دوشنبہ چہارم از مہم از مہم ربيع الاول سال سیزدہ صد و چہارم ہجری
المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہترین
نیست حاصل شد آن روز مجلس عرس حضرت خواجہ قطب الاقطاب بنستیار
اوشی کاکمی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودہ است مردم بسیار جمع شدہ بودند و قوالان با زور
سرود ہا در غزل سرائی سرگرم بودند اندین اثنا سے حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ
و نفعنا و ایاکم ببقائہ مع حضرت صاحبزادہ فرزند از بند خویش خواجہ محمد بخش داماد اللہ تعالیٰ
بدوامہ زمینت بخش مجلس سماع شدند قوالان این بیت سر آمدند بیت۔

شرف را گریہ تیغ غم کشتی و خون اور نیر سے بہر قطرہ کما از خوشن چکہ حرف وفا خیر نہ

حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بران بیت البتہ گریستند و دیگر صوفیان با جوش فراوان در رقص و وجد آمدہ پر خردش گردیدند بعد ازان این مولود الشاد کردند۔

لی صیب عربی مدنی تشریحی فہم رازش چہ کنم او عربی من عجمی گر چہ صد مرحلہ دورست پیش نظرم جامی ارباب وفا جزیرہ عشقش نروند	کہ بود در دروغش مایہ شادی و خوشی لاف عشقش چہ زخم او فرشی من جیشی و جہنی نظری کل عذائہ و عششی شرم بادت کہ ازین راہ قدم باز کشتی
--	---

برین ابیات حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ لاند کے جوش و گریہ پیدا گردیدہ فرد گشت پس قوالان از سر آیدن خاموشیدند و حافظ قرآن شریف ختم خواندن آغاز کرو باز حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بہ جوش تمام گریستند بحدیکہ تمام برومال از اشک و موع تر گردید۔ مگر ہزار افسوس بر نادانی قوالان کہ باز غزل نہ سرائیدند بلکہ ہچیمان ساکت و خاموش ماندند آخر چون حافظ از ختم خوانی فارغ شد چار ناچار دعا خواندنی افتاد پس رخ مبارک را برومال از اشک پاک نمودہ دست بد عابر آوردند بسیار مردم برخاستہ رفتند مگر حضور ہما بخاد مجلس خانہ نشستہ ماندند اندرین اثنا سے مجاور سے از خانقاہ حضرت قطب الاقطاب بختیاراوشی کاکلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ از وہی شریف توداروشدہ بود شرف قدمبوسی حاصل کردہ حسب معمول قدیمانہ دستار سے بترک از جانب درگاہ جناب حضرت خواجہ قطب صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر آورد ہمین کہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ از روسے ادب بدو پائے برخاستہ استاوند پس آن مجاور ہجان دستار را بحالت استادگی بر سر مبارک حضور بر لبست بعدہ چند عدد کاک وغیرہ تبرکات نیز پیشکش کرد فقط چون آن روز

گذشت و شب سه شنبه آندیک مجاور دیگر از خانقاه شریف حضرت سلطان المشائخ
 محبوب الہی دہلوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسید بعد از دل شرف قدمبوسی بدستور سابق تبرکات
 چند نذر گذار و پس حضور خواجہ البقاع اللہ تعالیٰ مجاور اول را چہل روپیہ و مجاور دوم را
 شصت روپیہ عطا فرمودہ ہمدین شب آن ہر دو را خصت نمودند مقبوس شہر دہم
 بوقت مغرب شب سه شنبہ پانزدہم از ماہ ربیع الاول سال سیزدہ صد و چہار دہم ہجری
 المقدس دولت پاسے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہترین
 نیست میسر شد حضور خواجہ البقاع اللہ تعالیٰ بقاہ و نفعنا و ایام بقاہ از نماز مغرب فارغ
 شدہ فرمودند کہ مردم بیعت شوندگان را آواز کنید و صلا دہید تا جمع شوند خادمان دویدند
 و ہر یک خستہ دل را کہ از فرط محبت لبسان ماہی بر رگ اشتیاق سے طہید گرفتہ یکجا جمع
 نمودہ پیش حضور خواجہ البقاع اللہ تعالیٰ حاضر آوردند پس حضور رومال خود را وا کردہ بر نشانی
 باگستردند و فرمودند کہ ہمہ دامن و اطراف این رومال را در دست بگیرید و خاموش شدہ
 بہ نشینید همچنان کردند آنگاہ حضور نیز یک طرف رومال در ہر دو دست حق پرست گرفتند
 و بسیار یک بجیب آوردہ مراقب شدند و ہر چہ کردند بعد از ساعت یا زیادہ از ان ہر مبارک
 بالا نمودہ فرمودند کہ ہمہ بگوئید توبہ است از ہر گناہ توبہ است از ہر گناہ توبہ است از ہر گناہ ہمہ میدان بہا
 توبہ کہ دند آنگاہ رومال را فرا ہم آوردہ فرمودند کہ نماز را ہمیشہ میخواندہ باشید و عقب ہر نماز
 درود شریفینا و ہ بار و سورۃ اخلاص دہ بار و بعد از نماز عشا کلمہ طیبہ یک صد بار و طیف
 بخوانید بعد از ان فرمودند کہ زنا نیکہ در خواست بیعت کردہ بودند آنہا را نیز بخوانید خادمو
 دوید و آن زنان را حاضر گردانید پس ایشانرا نیز بران وضع کہ مردان را بیعت کردہ بودند
 بہ رومال بیعت نمودند و ہما قدر و طیفہ یاقین فرمودند لکن ایشانرا در باب نماز گزاردن از

مردان زیادہ تر تاکمید کردند بعد از ان شخصی برائے تلقین و ظائف عرض نمود اور ایک دو
 وظیفہ تعلیم نمودہ فرمودند کہ جس جہر یعنی ذکر جہر کنندہ نشستہ است یک از خادمان عرض کرد کہ آری کونیک کہ الکن
 نشستہ است انگاہ بطرف این بندہ احقر متوجہ شدہ ارشاد فرمودند کہ این شخص را طریقہ ذکر جہر یہ پیامور حسب
 زبان حضور خواجہ البقاہ المد تعالیٰ برخاستہ رود و گوشہ نشستہ آن شخص را طریق ذکر جہر یہ پیامور ختم
 مقبوس نوزدہم وقت مغرب شب چہشنبہ ہفتدہم از ماہ ربیع الاول سال سیڑہ عدد
 چہار دہم ہجری المقدس دولت پاسے بوس زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے
 بہتر ازین نیست حاصل شد یک طالب علم درین زمانید کہ ویرا محبت رقت و نرمی قلب
 و نلیفہ فرمایند پس حضور خواجہ البقاہ المد تعالیٰ بقیانہ و نفعنا و ایاکم بقیانہ فرمودند کہ میان فقیر
 بعد از نماز مغرب سہ ہزار و یازدہ بار اسم ذات یعنی یا اللہ یا اللہ یا اللہ خواندہ باش مقبوس
 ستم بوقت مغرب ششہ نوزدہم از ماہ ربیع الاول سال نکور دولت یا بیوس
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل گردید حضور خواجہ
 البقاہ المد تعالیٰ بقیانہ و نفعنا و ایاکم بقیانہ و حضور ما ختمہ بنماستند و تود بد دولت اقامت نشستہ
 نماز بیجا عت خواندند بعد از فراغ نماز باور او معمولہ پر و افتند و کاسب کاسبے بخشما مجلس ہم
 محاکاتہ وحی و ثبات میکردند سخن از ہر باب میرفت و ہر کس برائے مطلب خود عرض میکرد و بواسطہ غیبت
 اندرین آثار سعادت آتش میان صاحبہ بیان نمودند کہ غرض کہ تبارہ و شہر با گروہی
 شیعہ و روافتن موم شیعہ و زبرد و شایع تر میکردانند امانت و کتبت اہل سنت و جماعت سلامیات تبارہ
 و بردن شورہ تعزیر بر آوردہ بودند و بعدہ چہلم روز ہم باز تعزیر و دیگر سائستہ نام داری کردہ اند و کہ
 آنکہ از عاشورہ تا ہفت جمعہ و ہر شب جمعہ ہر رفیقان جمع گردیدہ خلیفہ آراستہ سے نمایند
 ہر شبہا سے خوانند و بہ نسبت اصحاب کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم صد طعن سے کنند حضور

خواجہ البقاہ المدتعالی ببقاہ و نفعنا و ایکم ببقاہ فرمودند آن کرام مردم هستند و نفع کرد کہ دوسہ نفر سید هستند و یکے حیات نامی وایہ و دیگر ہم بسیار کس اند حضور خواجہ البقاہ المدتعالی فرمودند کہ حجت گرفتاری این گروہ ضلالت پروردہ نزد ہر حاکم ریاست بہا و لپو حکم قطع از حکمہ وزارت نافذ و جاری شدہ است آنگاہ فرمودند کہ ہر گاہ محادیم صاحبان روح مبتکر کہ را حجت تعزیر براری اذن و اجازت ندارد شدہ است دیگر کسیست مقبول کسیست و یکم۔ بوقت بعد از مغرب شب یکشنبہ بیتم از ماہ ربیع الاول سال یک ہزار و سہ صد و چارہ ہجری المقدس دولت پابوس زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست میسر شد حضور خواجہ البقاہ المدتعالی ببقاہ و نفعنا و ایکم ببقاہ بجمہ در دست حق پرست کردہ اورا معمولہ میخوانند و گاہ گاہ بجناب مجلس نیز می پرداختند اندرین اثناء دربان آمد و عرض گزار گردید کہ یکے شخص سندی از اولاد بزرگان کسپاروالہ مع دوست کس دیگر ہمہ بیان بردار ستادہ است اگر اجازت باشد بیاید فرمودند آری بیاید پس از ان بیاید و قد موسی حضور حاصل کردہ بنشست حضور خواجہ البقاہ المدتعالی ببقاہ بعد پرستش خیر عافیت استفسار فرمودند کہ چگونه آمدن شدہ است عرض کرد کہ زیارت جناب حضرت سلطان بابو صاحب رضی اللہ تعالی عنہ کہ پیر پیران ہست ارادہ کردہ میر ویم مگر چونکہ از خانہ روانہ شدہ ایم این غرض نیز جزم نمودہ بود کہ اول بخدمت حضور خواجہ البقاہ المدتعالی ببقاہ مشرف گشتہ بعدہ آنصوب رویم البتہ کہ حضور ہم اتفاقا بر سر راہ ما بموقعہ ریل گاڑی اقامت فرما گردیدہ اند بعد از ان عرض کرد کہ در باب طریقت از خدمت حضور ربیع رسیدنی دارم حضور فرمودند آری فرود درینجا توقف نمائید انشاء اللہ تعالی ہر چه رسید گفتہ آید بعد از ان بر خاست و برو شامتیک

بفرمان حضور مہیا و معین شدہ ہوو بیعت کرد بعد ازاں حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقا
فرمودند کہ شیخ محمد کمال کٹیپار والہ کہ جد کلان این جوان نووارد شدہ است از اکابر اولیائے روزگار
است و اکثر خاندان ملک سندھ مشہور و معروف کہ از باب فقر اند نسبت ارادت و بیعت
بایشان مربوط دارند و شیخ محمد کمال قدس سرہ مرید حضرت موسیٰ شاہ صاحب قدس سرہ
لوح والہ اند و خرقہ خلافت و تکمیل مدارج سلوک از خدمت مخدوم محمد صدیق سیرہ
قدس سرہ یافتہ اند و حضرت موسیٰ شاہ صاحب مرید و خلیفہ حضرت سلطان باہو
رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ فرار ایشان قریب شورکوٹ زیارت گاہ خلق اللہ است ہستند
و حضرت سلطان باہو رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرید و خلیفہ حضرت سید عبدالرحمن دہلوی رضاند
بعد ازاں فرمودند کہ حضرت سلطان باہو بآن زور فقر ظہور فرمودہ اند کہ نام پیر ایشان بنام مبارک
ایشان مشہور شدہ است چنانچہ می گویند کہ سید عبدالرحمن پیر سلطان باہو رضی اللہ تعالیٰ
عنہما بعد ازاں یکے از حاضرین عرض کرد کہ حضرت سلطان باہو رضی اللہ تعالیٰ عنہما
منسلک گردیدہ اند حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقا فرمودند کہ در سلسلہ قادریہ عالیہ
بعد ازاں یکے از حضار مجلس عرض کرد کہ قبلہ عام مشہور است کہ یکے پیر دیگر مرشد این چگونہ
است حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقا و نفعنا و ایام بقا فرمودند کہ این امر زردل جہلانیت
غلط افتادہ است کہ یکے پیر باید گرفت و دیگر مرشد و نشاء این غلطی آہنا این است کہ
اگر شخصے با شیخے و بزرگے بیعت کردہ است و آنگاہ آن شیخ فوت شد و یاد در میان پیر و مرید
چنان مفارقت بمسافت امتیذہ واقع گشتہ کہ رسیدن مرید بخدمت پیر مشکل است پس
آن شخص از پیر جدا افتادہ در خدمت دیگر شیخ کمال مکمل کہ نزدیک اور رسیدہ تعلیم اسرار توحید
و حقائق و معارف کردہ است در جملہ مراتب سلوک راستے نمودہ خرقہ خلافت پوشیدہ

است پس این شیخ فرمودے شد زیرا کہ مرشد مشتق است از ارشاد کہ معنی راہ نمودن است
 ہر گاہ دے با مداد توجہ و عنایت این شیخ راہ ہدایت و معرفت یافت فلہذا این شیخ مرشد است
 و آن شیخ کہ باوے بیعت داشت پیرا و بدین وجہ است فرق در میان پیر و مرشد و اگر تمام
 مدارج سلوک بخد مت آن شیخ کہ باو بیعت دارد طے کردہ خرقد خلافت نیز از خدمت دے
 پوشد پس پیر و مرشد دے ہمون یک شیخ است و جاہلان بجز دان علی الاطلاق میگویند کہ
 ضرور بالضرور یکے پیر باشد اگرچہ آن پیر موجود باشد مرشد دیگر باید گرفت این خیال آتہا باطل
 است بعد از ان یکے از حضار عرض کرد کہ قبلہ در عربستان ہم تمامی سلاسل پیران طریقت
 شیوع یافتہ منشعب شدہ باشند یا نے حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ غالب
 و شایع تر از ہمہ سلسلہا در عرب شریف سلسلہ شازلیہ است کہ ابتداءے آن از حضرت
 شیخ ابو الحسن شازلی است بعد از ان سلسلہ مغربیہ کہ آغازش از حضرت شیخ ابو بدین
 مغربی است رضائز زیادہ تر منشعب است از باقی سلاسل و بعد از ان سلسلہ تادیہ
 و از سلسلہ چشتیہ عرف یکے مولوی حاجی امداد اللہ است کہ چشتی صابری است اصل
 وطن دے ملک ہندوستان و ربانی پت است و از آنجا بسبب معاندت و مخالفت
 نصار و دشمن مہاجرت کردہ در مکہ معظمہ کہ جاے امن و حصن حصین است اقامت
 پذیر شدند یکے مولوی رحمۃ اللہ کہ عالم تحریر بود و دوم حاجی امداد اللہ صاحب اکون مولوی
 رحمۃ اللہ فوت شدہ بجا رحمت حق پیوستہ است و حاجی امداد اللہ صاحب کہ بزرگ
 است کامل زندہ است بعد از ان فرمودند کہ اکثر علماے جتیز از دیوبند و دہلی و ہماچل
 و گنگوہ از مردان حاجی امداد اللہ صاحب ہستند و مولوی رشید احمد گنگوہی نیز مرید و خلیفہ
 اکبر مولوی موصوف است و دیگر خلفاے و ہم بسیار اند چنانچہ مولوی محمد قاسم

و محمد یعقوب صاحب مقبوس بیست و دوم بعد از نماز مغرب شب و شنبه بیست
 و یکم از ماہ ربیع الاول سال سیزده صد و چہار و ہجتم ہجری المقدس دولت پانہوس زیارت
 حضرت اقدس کہ از ہمہ عبادات و از جملہ سعادات فاضلتہ است میسر گردید حضور خواجہ بقاہ
 تعالی بقاءہ و نفعنا و ایاکم بقاءہ از وظیفہ فارغ شدہ یک شخص سفید ریش را بیعت کردند باین
 طریق کہ اورا پیش خود نشاندہ تا دیر مراقبہ فرمودند آنگاہ ہر دو دستش را بہر دو دست خویش
 گرفتہ بیعت نمودند بعد از آن فرمودند کہ بگو آ لا اللہ الحمد للہ رسول اللہ
 مرید بخواند بعد او ہا سہ بار توبہ داوند بعد از آن یک جوان دیگر را ہم بران طریق بیعت کردند
 مقبوس بیست و سوم بوقت ما بین العصر و المغرب روز سہ شنبہ بیست
 و دوم از ربیع الاول سال سیزده صد و چہار و ہجتم ہجری المقدس دولت پانہوس زیارت
 حضرت اقدس کہ از ہمہ عبادات بہتر و از جملہ سعادات فاضلتہ است میسر شد حضور خواجہ بقاہ
 تعالی بقاءہ و نفعنا و ایاکم بقاءہ یک تختہ را کہ دران یکے تصویر حبیب میل علیہ السلام دو و ہتر
 اسماعیل علیہ السلام ملصق و ملزق بود پیش داشتہ مشاہرہ و ملاحظہ میفرمودند اندرین اثنای
 مولوی غلام احمد اختہ حاجی عمر خان را گفت دیدی کہ دست و اصابع و انامل تصویر حبیب میل
 و ہتر اسماعیل علیہ السلام بعینہ مثل دست و انگشتان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی ہستند
 حاجی عمر خان گفت آری بعینہ مانند ہمین دست و اصابع اند و بدست خود بخدمت حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالی ہم اشارہ کرد و این ہم گفت کہ چندان تصاویر انبیا علی نبینا علیہم الصلوٰۃ
 و السلام را کہ دیدیم دست و انگشتان آن ہمہ تصاویر بعینہ اینچنین بودہ است چون حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالی بقاءہ این ہر دو قول را شنیدند و آن اشارت را دیدند آہ سرد از سینه
 بیگناہ برکشیدند این مہر سحر - بدان را بہ میکان بہ تختہ کریم - بر زبان حق ترجمان راندند

بعد از آن مولوی تذکر دست بسته عرض گذارش کرد که قبله این غلام را معلوم کنی شود که دست
 جبرئیل چه چیز است و بصورت انسان چه تمثیل میشود حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و بقائنا
 و ایام ببقائہ فرمودند کہ فرشتہ ایست مقرب و واسطہ ایست میان حق و انبیا علیہم السلام
 جهت تبلیغ احکام شرایع و فیضان و ہم خواجہ ایست از بیست و دو خواجگان اندرین
 اثنا این بنده را قلم الحروف دست بسته شد عرض کرد کہ قبلہ این بیست و دو خواجگان کدام
 کدام هستند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ آن خرقہ کہ در شب معراج از درگاہ
 رب العالمین بر حضرت رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم عطا شدہ بود پس آن حضرت سر درگاہ
 صلی اللہ علیہ وسلم بر حضرت امیر المؤمنین علی مرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عطا فرمودند و حضرت
 علی رضی اللہ عنہ بر حضرت خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت خواجہ عبد الواحد بن زید رضی اللہ
 عنہم بر حضرت خواجہ فضیل بن عیاض عطا کردہ و ایشان بر حضرت خواجہ ابراہیم بن ادہم بلخی رضی
 اللہ عنہم بر حضرت خواجہ حدیقہ عریشی رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت خواجہ ہبیرۃ البصری رضی اللہ
 عنہم بر حضرت خواجہ علوم مشاودینوری رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت خواجہ ابواسحاق شامی چشتی رضی
 اللہ عنہم بر حضرت خواجہ ابوالاحمد ابدال رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت خواجہ ابو محمد رضی اللہ
 عنہم بر حضرت خواجہ ابو یوسف رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت خواجہ مودود چشتی رضی اللہ
 عنہم بر حضرت خواجہ عثمان ہارونی رضی اللہ عنہ و ایشان بر حضرت
 خواجہ معین الحق والدین اجمیری رضی اللہ عنہم بر حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اراکشی
 کاکلی رضی اللہ عنہم بر حضرت خواجہ فرید الدین گنج شکر رضی اللہ عنہم بر حضرت خواجہ نظام الدین
 بدایونی رضی اللہ عنہم بر حضرت خواجہ نصیر الدین چراغ دہلوی رضی اللہ عنہم بر حضرت
 خواجہ نصیر الدین چراغ دہلوی تراخرقہ معراجیہ را بخود بردہ اند بعد از آن حضور خواجہ

بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ بسیت دو و خواجگان کہ خرقہ معراجیہ بر او شان عطا گردیدہ است
 ہمین حضرات والا درجات بودہ اند کہ اسمائے مبارک ایشان بروہ شد پس اول خواجہ
 جبرئیل ۱۴ است و دوم خواجہ حضرت رسول مقبول احمد عجبی محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم
 و سیوم خواجہ امیر المؤمنین حضرت علی مرتضیٰ رضی و چہارم خواجہ حضرت امام حسن بصری رضی
 بسیت دو و دوم خواجہ حضرت مخدوم نصیر الدین چراغ دہلوی ہستند بعد از ان حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ حضرت غوث الاعظم قدس سرہ حضور سلطان الاولیاء
 شیخ شیخنا قاضی الحاجات صاحب الروضہ رضی فرمودہ اند کہ از جناب رسالت مآب
 خاتم الانبیاء و المرسلین محبوب رب العالمین حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ
 وسلم تا حضرت خواجہ نصیر الدین چراغ دہلوی رضی بسیت و یک خواجگان میشوند پس بسیت
 و دوم خواجہ اگرچہ لایق اظہار کردن نیست مگر من میگویم کہ این بسیت دو و دوم خواجہ حضرت
 جبرئیل علیہ السلام است بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ حضرت
 خواجہ نصیر الدین چراغ دہلوی رضی وقت وصال خود وصیت کردہ بودند کہ آن تبرکات
 را کہ از جناب پیر خود سلطان المشائخ رسیدہ اند در مزار من از طرف سمرانہ من و فن خواہید کردار است
 کہ از طرف سمرانہ مزار نور بار حضرت ایشان زائرین را آمدن نختہ و ہند بعد از ان حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ یک خرقہ بود و دیگر دستار و دیگر کاسہ چوبین
 و دیگر نعلین چوبین و دیگر عصا و دیگر سبجہ یعنی تسبیح بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ
 فرمودند کہ این ہم وصیت کردہ بودند کہ سبجہ مبارک را کہ بر سر انگشت من بیچید و باقی
 تبرکات را از سمرانہ من و فن گستید بعد از ان این بندہ را قم الحروف دست بستہ شدہ
 عرض کرد کہ قبلہ آن خرقہ متبرکہ معراجیہ پیرا ہن بود یا دیگر چیز حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ

تعالی ببقائہ فرمودند کہ آن تبرکات محسوسہ کہ حضرت مخدوم نصیر الدین
چراغ دہلوی رضا بدفن کردن آنها وصیت کرده بودند صرف همان تبرکات
بودہ اند کہ از حضور سلطان المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر حضرت خواجہ
تصیر الملت والذین عطا شدہ بودند بعد ازان فرمودند
کہ در میان حق سبحانہ و انسان کامل چند واسطہ اند کہ بدان وسائل طفیضان حق از حق
بالنسان کامل میسید و واسطہ اول جماعت میمیتین است و واسطہ دوم جماعت کریمین
و واسطہ سیوم روح اعظم است و چهارم واسطہ روح القدس یعنی جبرئیل و میکائیل
علیہ السلام اخیر واسطہ است پس ہر فیضیکہ بر قلوب انبیاء علی بنیاد علیہ السلام وارد
مے شود بواسطہ جبرئیل نازل میگردد و وجہ برئیل خود از وسائل بالاستفیض مے شود
و ہر گاہ مہتر جبرئیل علیہ السلام قریب تر است بہ مرتبہ حضرت انسان کامل تمثلش
نیز ازان سبب بصورت انسانی بظہور آمدہ بعد ازان یکے از حضار مجلس عرض کرد کہ تصویر
حضرت جبرئیل علیہ السلام چنان مصور کردہ اند کہ تشابہ دارد بصورت امروان و زمان
تمام خوب نہ میشود کہ بصورت امروان است بازان حضور خواجہ البقاہ الدتعالی بفت
فرمودند کہ چون ملائکہ از الوثیت ذکر کوریت آفرینش آنها پاک است ازان سبب تصویر آنها
بر صورت امروان کہ صورت اوزن و مرد ہر دو را جامع است کشیدہ اند بعد ازان فرمودند کہ
چون ملائکہ بر تمثل شدن بھر صورتیکہ خواهند قادر اند چنانچہ مہتر جبرئیل بسیار بار بصورت
وحیہ کلبی کہ اورا ریش ہم بود ممتثل شدہ پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می آمد و گاہ
بصورت اخرا بی آمدہ از ایمان والسلام و قیامت واحسان پرسیدہ است پس شاید کہ جبرئیل
را با اسمعیل علیہ السلام بر صورت امرودیدہ باشند و نقش تصویرش این چنین کشیدہ باشند

وزیر فرمودند کہ ہندوان بہ نوشتیت و ذکریت ملائکہ قائل اند مگر حبتہ او الیشان در قرآن شریف
 آمدہ کہ ان الذین لا یؤمنون لیسیمون الملائکہ تسمیۃ الاثنی عشر الذین اثنا مولوی غلام احمد
 دستا بستہ عرض کرد کہ قبلہ در مذہب ہندوان تما نیز تذکیر و تائیت میان فرشتگان
 باعتبار تاثیر و تاثر باشد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ لب مبارک اشارہ با حجاب نمودند
 بعد از ان وضو کردن آغاز کردند شخصی نزدیک شدہ آہستہ آہستہ حکایت بیان کرد کہ
 محض حضور شنیدند و بگوش ما رسید انکجا حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ بر ہمہ
 حضار مجلس لطف نمودہ فرمودند بیاید کہ اینک این جوان نومسلہ بر آوردہ است ہمگان
 نیز دیدہ قریب حضور شستیم انکجا حضور فرمودند کہ این میگوید اشارہ کردند بان شخص
 حاکی کہ در کتاب مدارج النبوة نبشتہ دیدم کہ چون والدہ ماجدہ حضرت بی بی عائشہ
 صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا فوت شد قبرش تیار کردند پیش از انکہ میت را در قبر آرند
 جناب رسالت آب حضرت سرور کائنات صلعم در قبرش رفته بر اے وے دعائے
 مغفرت خواستند و بفرشتگان ندا کردہ فرمودند کہ بہ شکل زنان خوب صورت متمثل شدہ
 نزدش بیایند درین اثنا یکے از حضار عرض کرد کہ ملائکہ بعد از ان روز نزد ہمہ
 زنان بصورت نسوان می آیند یا نہ حضور فرمودند کہ نہ این امر مخصوص بان
 حقیقہ بودہ است بعد از ان فرمودند کہ کتاب مدارج النبوة کتابت بسیار مستند
 تصنیف شیخ عبدالحق محدث دہلوی قدس سرہ بعد از ان مولوی ندکور عرض کرد کہ مدارج
 النبوة ہم عجب کتابت حضور فرمودند اے در ان چاشنی است و مصنفش
 ملا معین صاحب واعظ است قدس سرہ و نیز وے را دلوانی است المعروف بدین
 معین کہ چہاں داران حوتہ رواج فرقتن داشتہ اک اسم استادش بحضرت شیخ الاسلام

خواجہ بزرگ معین الحق والدین اجمیری رضی اللہ تعالیٰ عنہ ثابت نمودہ طبع کردہ اند
 و حال آنکہ مصنفش ملامعین صاحب است رحمتہ اللہ علیہ بعد از ان فرمودند کہ چنانچہ
 است دیوان محی کاشی کہ از لفظ محی آنرا بحضرت ثوث الاعظم محی الدین عبدالقادر جیلانی
 منسوب کرده اند بعد از ان یکے از حضار عرض کرد کہ محی کاشی فقیر است یا نے حضور
 خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ وہ فقیر اہل معنی نیست صرف شاعر بودہ
 بعد از ان فرمودند کہ ملامعین صاحب معارج النبوة فقیر است چنانچہ نمایہ کہ نقشبندی
 باشد چہ از اقران حضرت مولنا عبدالرحمن جامی است و از بندگان او شان است
 آنکاہ فرمودند کہ تفسیر نقرہ کار نیز از تصنیف اوست بعد از ان نماز مشرب جماعت
 خواندند بتدریج نیز در ان جماعت حاضر بود چون از نماز فارغ شدند شخصی از احمد پور شریف
 تعزکان عمدہ آوردہ نذر گزارد یکے از حضار عرض کرد کہ این کسیت حضور فرمودند این
 باغبان است والدش میان محمد علی باغبان سرکاری از میدان خاص حضور حضرت خواجہ
 محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بود و ذکر تہریر بسیار میکرد بارے نزدیک آمدہ گفت کہ بر
 واردات و قانع بسیار ہمیشہ رہندہ واقعہ کہ در شہر پیدا شدی بودی پیش از تو عشق
 با از غیب و یا با القام معلوم شدی مگر اکنون این طریق مسدود گشتہ ہیچ معلوم
 نہ مے گرد و مولوی غلام احمد عرض کرد کہ قبلہ سبب نام معلوم شدنش ترقی مدارج بودہ باشم
 حضور فرمودند آری از تقریرین اینچنین مفہوم میشود مقبول مسببت و چہارم
 بوقت مغرب شب پنجشنبہ مسببت و چہارم از ماہ ربیع الاول سال سیزدہ صد و چہارم
 ہجری المقدس دولت پائے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت بہتہ
 ازین مسببت مسیّر گشت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و تقنا و ایاکم ببقاہ و حضور

ساختہ برناستند کہ شش بیاد و عرض کرد کہ حسب ارشاد حضور و عا کے نور را نوشتایندہ
 آوردم حضور برطالعہ نمایندہ و تصحیح عبارتش کردہ و حضرت ترتیب خواندیش بدہند پس حضور
 آن دعا را ہما نجا استادہ تمام بخوانند سہ جا از کاتب غلطی واقع شدہ بود آنرا اصلاح دادہ
 فرمودند کہ عقب ہر نماز پنجوقتہ یک بار بخواندہ باش و آن دعا متبرکہ این است بسم اللہ
 الرحمن الرحیم الحمد لله رب العلمین الرحمن الرحیم مالک
 یوم الدین ایاک نعبد و ایاک نستعین اهدنا الصراط المستقیم
 صراط الذین انعمت علیہم غیر المغضوب علیہم ولا الضالین
 امین۔ لا الہ الا اللہ الملک الفتاح الرزاق الکریم الوہاب لا الہ
 الا اللہ الملک الحی القيوم الرحمن الرحیم لا الہ الا اللہ الملک
 العزیز الرحیم العلی الکبیر المتعال یا الہ الالہ والہ کبر الہ واحد لا الہ
 الا هو الرحمن الرحیم بالاسماء الربانیۃ المرادہ لا الہ الا هو
 الحی القيوم بالارادۃ الانزلیۃ انما قولنا لشیء اذا ارادناہ ان نقول لہ
 کن فیکون بالاقسام السریانیۃ کہ بعض طہ طس طسم لیس
 بالاشارت النورانیۃ جمع سق لیس کہ مثلہ شیء وهو السمع البصیر
 بالصمداتیۃ قل هو اللہ احد اللہ الصمد لم یلد ولم یولد ولم یکن
 لہ کفو احد استلک یا رب بالنور المکنون ثم باللوحة المصونة ثم
 بالمخبرین والنون ثم باسماء الرحمن بالاقسام الزمان باختلاف ال
 وان بلطف الرضوان لبعۃ القفران بمتشابہات القران بصدیۃ المنا
 بعدل الدیان یا منان یا کریم یا رحمن یا رحیم واسئلک ان تصلی

علی رسولک سیدنا محمد والہ وان تسخر لخدمہ هذه السورت
 والاسماء وان تجتمع شملی بنیبک محمد صلی اللہ علیہ وسلم تسبیحاً
 ترفعنی بہ من الملک الی الملکوت ومن العزت الی الجبروت فاحینہ برویة
 جمالك ولا اموات الامع النبیین والصدیقین والشہداء واصحابہ
 وحسن اولئک رفیقاً ذالک الفضل من اللہ وطلبنا معہم من اللہ
 کفی باللہ علیما۔ وقت تصبیح عرض کروم کہ قبلہ دیگر چیز نیز باین دعا متبرکہ خواندہ شود
 یا لے فرمودند آری این درود شریف عقب دعا مذکور خواندہ میشود آنگاہ روبرو
 حضور آن درود شریف نوشتہ شد جنف و مطالعہ فرمودند آنگاہ درج کتاب کروم
 درود شریف این است اللهم صل علی سیدنا محمد والہ الطیبین
 الطاہرین وعلینا معہم رحمتک یا ارحم الراحمین۔ بعد ازان عرض
 کروم کہ قبلہ این دعاے نور از برای کد ام مقصد و حاجت خواندہ می شود فرمودند
 برای فتوحات خواندہ میشود۔ بعد ازان نماز مغرب با جماعت خواندند بعدہ بود
 اورا شاغل شدند تا کہ وقت نماز عشا در رسید نماز عشا نیز با جماعت ادا کردند ہمز
 سنن و وتر خواندہ بودند کہ یک خادم بعض رسانید کہ قبلہ از برای کبش کردن
 کد ام کس را ارشاد فرمایند تا ہمراہ بریم فرمودند کن الدین را ہمراہ گیرند خادم مذکور نزد
 آمدہ گفت برخیز کہ نیام تو ارشاد صادر شدہ است نماز مکتوبہ با جماعت ہمراہ حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بجاہ گذارہ بودم سنن و وتر را تا گذارہ فرمان شیخ را فرض
 دانستہ بیرون آمدم مگر باز در ول اندیشیدیم کہ اگر چه طریقہ کبش کردن از کتب معلوم
 است ولیکن چون پیش ازین اتفاق من کبش کردن نیفتادہ است واجب آنست

کہ بخدمت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ باز روم و طریقہ کبشش اپریمم و از سر نو در نیاب
 علم الیقین حاصل کنم پس بخدمت حضور رفته دست بستہ عرض کردم کہ قبلہ این غلام
 گاہے قبل ازین کبشش نکرده است طریقہ اش بیاموزانند حضور در او را و مشاغل بودند
 بدست حق پرست اشارہ نمودند کہ نبششین چون از او فارغ شدند سجدہ دعائیہ کردند
 و در ہر یک سجدہ دعائیہ بقدر ہفت بار خواندن سورت فاتحہ و در رنگ نمودند زیرا کہ
 چون حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و سجدہ میرفتند این بندہ جہتہ معلوم است
 و در وکت سورت فاتحہ خواندن شروع میکرد ہفت بار سورت فاتحہ میخواند کہ حضور
 سر مبارک از سجدہ بر میداشتند آخر چون ہر سہ سجدہ بجا آوردند دست بدعا برداشتم
 و دعا خوانستند و بعدہ مستوجب این غلام نذرہ میقدار شدہ فرمودند کہ در جاسے ویرانہ دو راز عمارت
 حاضرہ زدہ شود بہ مقدار یکہ چون تالیسیہ فرود و بعدہ یک برس یاہ بکرتنگ و چوبی اللہ
 توانا بے عیب را بر لب آن مغاک مستقبل قبلہ غلطانیدہ این دعا اللهم هذا الذی
 اللهم هذا فدا فلان بنت فلانہ فتقبلہ منہا۔ سہ بار خواندہ بر
 ناصیہ و پیشانی آن بزوم کنی و بجاسے فلانہ اول نام اہل دیوڈہی معالی بگیری و بدست
 اشارہ کردند بطرف حرم محترم خوش و بجاسے فلانہ ثانیہ نام ماوراہل دیوڈہی معالی
 رابا و کنی انگاہ قصاب و اج را بگوئے کہ بسم اللہ اللہ اکبر گفتہ و سج خواهد کرد و مگر تو
 و واج ہر دو با وضو کامل باشد بعدہ کرم فرمودہ دعاے مذکورہ را سہ بار تکرار کردند و تیل
 خواندند تا کہ مستعلم واقع فی الذہن گردد و این فرمودند کہ کبشش از برائے مردہ کردہ شود
 اللهم هذا الذی اللهم هذا فدا فلان بن فلانہ فتقبلہ منہ
 خواندہ شود یعنی بجاسے لفظ فلان اسم ہیل مفدی عتہ باید برد و کذلک لفظ بن دنیایا

رجل و لفظ بنت در نام امراء لفظ فلان بنت فلانة ثانیة و در دو حال باقی
خواهد ماند و همچنین ضمیر متصل در تقدیر راجع بسبب لفظ فی است همیشه مذکر خواهد
بود شاة خواهد تر باشد خواه ماده و لفظ منه بیتمه مرد و منها برای زن بدان
فرمودند که آنگاه آن غنم مذکور را منسلخ کرده پوستش را سه چهار رکاله ساخته در آن
مغاک اندازید و آنگاه سر و پای پیچ و شکنه و امعاء و احشاء اگر چه خوردنی
باشند چنانچه جگر و دل و شش و گرده و اعشیه و غیره ذلک را نیز داخل
حفره کنید بعد گوشت را از استخوان با بریده و تراشیده خالی عظام را هم در مغاک
انگشت پید بعد آن گوشت را شصت حصه نموده شصت آدمی را دهید هر یک را
یک یک حصه و اگر پنج آدمی فرضاً از یک خانه بیایند و یک یک حصه جداگانه گرفته
بروند نیز روا است مصالقه ندارد مگر همه شصت اشخاص گوشت گیرنده فقیر و مسکین
باشند دولت مند و نه از متعلقان صاحب کبش باشند این است طریقه کبش کردن
بعد از آن لطف نموده فرمودند که چهار پنج نفر کارکن با تو همراه کرده بدیم تمام کار او شاة
خواهند کرد تو صرف دعا خوانده بر پیشانی آن بزوم کنی و نگاهبان شده بهمان ششینی
و حسب طریقتیکه از ما آموختی از آنها تمییل کنانی بعد از آن دست بسته عرض کردم
که قبله کبش چو کرده میشود فرمودند از برای دفع بیماری و خوف جبرس و خوف اعدا
و خوف قتل و غیر ذلک من البلیات والافات آنگاه فرستیم و کبش کنانیده باز آمد م
مقبوس بلسیت و پنجم بوقت عشاء شب شنبه بیست ششم از ماه ربیع الاول سال
سیزده صد و چهاردهم هجری المقدس دولت پادشاه بوس زیارت حضرت اقدس که عبادتی
و سعادت بیتر ازین نیست میسر گردید حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ بقیانہ و نفعنا و ایاکم

بلقاہ باورادو وظایف مقررہ مشغول بودند این وقت ہمہ حضار مجلس ساکت وصامت
 شدہ فسر و افگندہ نشستہ بودند گویا طائرے بر سر ہر یکے نشستہ است ہر گاہ از وظایف
 فارغ شدند روئے توجہ بہ حضار مجلس آوردند جو اسے نو مسلم حاضر پو و خدا مان برائے بیعت
 او عرض کردند قبول نموده اور حسب دستور بشرف بیعت مشرف فرمودند بعد از ان یکو از حاضرین
 بعرض رسانید کہ صوفی جان سکند میرٹھ کہ از سلک سلسلہ صابریہ است میگوید کہ کتاب
 الاولیا کہ ملفوظ حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ است چند ان معتبریت
 حضور فرمودند کہ در تمام سلسلہ چشتیہ سے کتاب بہ رجبہ اعلیٰ معتبر و مستند اند اول
 سیر الاولیا سے یکے دیگر و یکے دیگر بہمین الفاظ یاد کردند نام آن دو کتاب بزبان
 مبارک بر آندند بعد از ان فرمودند کہ صابریں کہ کتاب سیر الاولیا سے راتا خوش
 و نامطبوع میدارند وجہ ایشان این است کہ چون حضرت سید محمد مبارک
 امیر خور و در کتاب سیر الاولیا سے دریابی کہ خلفا سے حضرت شیخ الاسلام گنجشکر
 خواجہ فرید الملک والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ را شمرده است حال ہر یک خلیفہ آنحضرت
 را بطریق معروفیت مفصل در حین تحریر آورده بگذرد کہ حضرت شیخ علی احمد صابری قدس سرہ
 را مجمل بطور غیر معروف مرقوم کرده است چنانچہ نوشتہ کہ در روایتہ بود بزرگ
 شیخ علی صابری نام ساکن ٹیکری کہ در روایتہ قدیمی ثابت و نفسہ گیر در شت از
 حضرت شیخ شیوخ العالم گنجشکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ اور اجازت بیعت ہم بودہ
 است و حضرت شیخ شیوخ العالم در بارہ او فرمودہ اند کہ اسے صابری توبہ عیش
 خواہی گذارد و آخر تمام عمرش بہ عیش گذشت و او مردے خوش باش و کشادہ پیشانی
 بود بعد از ان فرمودند کہ در دیگر کتب قدیمیہ آن طبقہ مفصل حال حضرت شریف

صابر قدس سرہ بجائے خود بلکہ اینقدر مجمل و مختصر کہ در سیر الاولیاءے نوشتہ است
ہم یافتہ نئے شو و بعد ازاں شخصے عرض کر دے کہ قبلہ از سخننے کہ صاحب سیر الاولیاءے
در حق شیخ مخدوم علی احمد صابر صاحب قدس سرہ نوشتہ است صابر بن راعار
وننگ می آید و این نمیداند کہ موجب اظہار جاہ و جلال آنها همان سخن است حضور
فرمودند آری بعد ازاں فرمودند کہ میان خلیل الرحمان کہ از اولاد حضرت خواجہ قطب
جمال ہانسوی است و کے کتابے تصنیف کردہ است و در ان کتاب در مباحث
نظامیین و صابر بن نوشتہ کہ حضرت علی احمد صابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ راجعاً
شیخ الشیوخ العالم حضرت گنج شکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ خلافتے ہم حاصل نشدہ
است بعد ازاں حضور خواجہ بقا اللہ تعالیٰ بقا کہ فرمودند کہ این سخن میان خلیل
الرحمان قابل اعتبار نیست محض از تعصب کہ با صابر بن دار و گفتہ است زیرا کہ
از حضرت شیخ علی احمد صابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ سلسلہ و راجعاً می شدہ است
و بسیار بزرگان عظیم الشان درین سلسلہ صابریہ ظاہر گردیدہ اند بعد ازاں فرمودند
کہ چون در کتب قدیمہ معتبرہ نہ ذکر حضرت شیخ علی احمد صابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و
نہ ذکر حضرت شمس الدین بانی پتی کہ مرید و خلیفہ شیخ علی احمد صابر قرار دادہ اند
و نہ ذکر شیخ جلال الدین بانی پتی است کہ خلیفہ شیخ شمس الدین بانی پتی مقرر کردہ
اند و نہ صحیح تاریخ وفات این ہر شیخ قدس سرہم بصابر بن رسیدہ پس بدین
دلیل مردمان قول میان خلیل الرحمان را مؤید دانستہ سند میگیند بعد ازاں فرمودند
کہ اگرچہ مولوی المدد یا مصنف سیر الاقطاب از طرف خود تالیف نماے آن حضرت
می نگار و اما صاحب الاقباس الانوار اور قبول نہ می کند و اقباس الانوار در سلسلہ

صحابریہ کتابے است پس معتبر و را کثر جا کہ روایت از میر الاقطاب نوشته معاً و برچ کرده است
 کہ این روایت ضعیف است یا غیر معتبر است بعد از ان فرمودند کہ در کتب قدیمہ
 کہ ذکر شیخ شمس الدین ترک است آن شیخ شمس الدین ترک تملیفہ خواجہ قطب الدین
 اوشی کاکی است بعد از ان فرمودند کہ حکمت خالصہ چنان رفتہ است کہ در ملفوظات
 مشائخ عظام آن طبقہ مثل اسرار الاولیاء ملفوظ حضرت شیخ شیوخ العالم فرید
 الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و راحت القلوب کہ آن نیز ملفوظ حضرت مونسوف
 است اصلاً و قطعاً ذکر شیخ علی صابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و برج نسبت پہ عادات
 مبارک آن حضرت است کہ آغاز ہر نقل چنین بنویسند کہ فلان روز فلان تاریخ
 ماہ و سال سعادت قدیموس حاصل شد فلان فلان عزیزان حاضر ہووند و بجائے
 فلان فلان اسمائے اصحاب صفہ را نوشته اند کہ در ہیچ مقام نام شیخ علا الدین
 علی صابر قدس سرہ را نبرده اند و نہ در دیگر جا از ان ملفوظات ذکر ایشان آوردہ
 اند و در ضبط تاریخ و الفناطیکہ از زبان ورفشان حضرت شیخ شیوخ العالم رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ شنیدہ اند چنان اہتمام و اتفاق دارند کہ ہرگز جائے تخالف نوزیرند
 اند چنانچہ شیخ بدرا سحاق در اسرار الاولیاء نوشته اند کہ فلان تاریخ و رجوع مولنا شیخ
 نظام الدین بداونی رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرت شیخ شیوخ العالم گنیمت شکر رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ بزبان راندند کہ نظام فیض شما از مشرق تا مغرب خواہد رسید و سلسلہ
 شما تا قیامت جاری خواہد ماند پس بلا تکلف ہمیں نقل بدین تاریخ و راحت القلوب
 حضرت سلطان المشائخ فرمودہ اند بعد از ان فرمودند کہ صحابہ میں روایت
 میکنند کہ روزے جناب شیخ شیوخ العالم گنیمت شکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کہ علم سینہ من تزد مولانا نظام الدین رفتہ و علم قلب من بعلی صابر رسیده است
 و این ہم نقل مینمایند کہ حضرت شیخ شیوخ العالم این ہم فرموده اند کہ علم من نظام الدین
 برده و علم پیران عظام من بر علی صابر فائز شده بعد از آن فرمودند کہ اگر کسی صاحب
 فهم باشد بقرض صدق این ہر دو روایت تا ہم رجحان کمالات و عظمت شان و رفت
 مکانت حضرت سلطان المشائخ خواجہ نظام الملست والدین محبوب الہی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ لازم می آید اندرین اثنا سے مولوی غلام احمد شہر دست بستہ عرض کرد
 کہ قبلہ چگونہ رجحان می آید حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم بقیابہ
 فرمودند کہ سینہ مقام محمدی است و قلب مقام توحید است و جامعیت ہر
 مقام محمدی راست نہ دل را کہ این محض مقام و نیست است و از روایت دوم
 باین طور ترجیح سے آید کہ چون ذات بابرکات منبع فیوضات حضرت شیخ شیوخ
 العالم رض و ارت جمیع مشائخ کرام پیران طریقت خود بوده اند پس علم حضرت ایشان
 نیز جامع شد و آن بہ حضرت سلطان المشائخ محبوب الہی رض رسید و علم پیران
 عظام شیخ شیوخ العالم صرف جہتہ بطون باقی ماند آن بحضرت علی صابر رض
 منتقل گردید ہنگام تصحیح این اوراق چون بر لفظ منتقل گردید رسیدم حضور فرمودند کہ دیگر طور نیز
 ترجیح حضرت سلطان المشائخ رض بہ حضرت شیخ علی صابر رض اظہر من الشمس است
 و آن این است کہ چون شیخ شیوخ العالم رض در عالم شہادت کہ مقام جامعیت
 است نشسته اند چہ درینجا ہم تفرقہ است و ہم جمع و تا کہ حضرت ایشان درین عالم ناموس
 بودہ اند لاجرم علم ایشان نیز جامع باشد مرہر دوام مذکور ان را و آن علم بحضرت سلطان
 المشائخ رض رسید و چون پیران عظام حضرت شیخ شیوخ العالم رض ازین عالم ملک

و شهادت که مقام جامع است مظهر و بطون را انتقال فرموده در دایره دیگر که آن صرف
مقام وحدت و بطون است ما و او مسکن نموده اند بالبداهت علم این حضرات هم مشتمل
صرف بر یک جهت وحدت و بطون خواهد بود و آن علم بر حضرت شیخ علی صابر رضی عطا
گشت چنانچه حال حضرت شیخ علی احمد صابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ از دایم در سکر و غلب
الوحدت بودن دلیل صریح است بر آن علم بعد از آن فرمودند که میان السدویا
نوشته که حضرت امیر خسرو قدس سره بخد مت شیخ علی صابر رضی عطا اندوایشان
پرسیدند که تو مرید کیستی گفت که مرید حضرت سلطان المشایخ محبوب الہی خواجہ
نظام الحق والدین رضی عنہم پرسیدند که خلفاے حضرت سلطان المشایخ رضی عنہم
کس اند گفت اینقدر که ستارگان بر افلاک اند شیخ علی صابر رضی فرمودند کہ ہر گاہ شمس
طلوع بیناید ہمہ ستارگان پوشیدہ و پنهان خواهند شد و از لفظ شمس اشارہ کردند
بسوسے شیخ شمس الدین ترک پانی پتی مرید و خلیفہ خود بعد از آن حضور خواجہ
ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ ازین سخن بے ادبانہ کہ میان السدویا از خود وضع کرد
در کتاب خود نوشته است ذکر شیخ شمس الدین در ہیچ کتاب یافتہ نماند و این
در کتب معتبرہ مذکور است ذکر شیخ شمس الدین ترک خلیفہ حضرت خواجہ قطب
الاقطاب خواجہ قطب الدین نجیب یار ایشی کالی رضی عنہم نہ دیگر شمس الدین
بعد از آن حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ این سلسلہ شریفیہ صابریہ
را از حضرت شیخ عبدالحق رد و لوی رضی عنہم تمام حاصل شدہ است و عمالات
شیخ عبدالحق قدس سرہ در کتب معتبرہ درج است بعد از آن فرمودند کہ شیخ
عبدالحق محدث دہلوی صاحب اخبار البخاریہ حضرت ابی بکر نوشتہ است کہ

بیعت ایشان بواسطه شیخ جلال الدین و شیخ شمس الدین بسشیخ علی صابری پیوند و هرگاه در
 کتاب الاخبار الاخبار که نایب معتبر و مستند کتاب است ذکر شیخ شمس الدین و شیخ جلال الدین
 را نیاورد و صرف ذکر شیخ احمد زده و لوی را بیان کرده است پس دیگر کدام کتاب معتبر ازین
 کتاب است که روایت او را اعتبار کرده شود انگاه فرمودند که عدم ذکر شیخ عبدالحق
 آن دو مشایخ را هم موجب قوت دلیل میان خلیل الرحمان میشود و چه نزد شیخ
 شمس الدین ترک یک است و آن خلیفه حضرت قطب الاقطاب است انگاه
 فرمودند که شیخ احمد عبدالحق زده و لوی را اگر چه شیخ جلال الدین پانی تپی در حیات خود
 خلیفه جانشین خود ساختند فرستادند بگراوشان بعد وصال پیر خود همچنان در طلب
 کوشان و جویان مقصود ماندند حتی که جمیع مشایخ وقت خود رسیدند صحبتها کردند
 تا هم اطمینان ایشان نگردد و تشفی نیافتند بعد از آن بار و اح مشایخ اهل وفات
 رجوع آوردند و شش ماه مدفون ماندند تا مناسبتی با ایشان حاصل آمد انگاه بدرجه
 تکمیل رسیدند و تسکین یافتند بعد از آن فرمودند که چون از من بیرون آمدند خوب دست
 پرست کرده حکم آن برآمد در حقه آمد علی بعد از آن سخن در سلسله مراجعیه افتاد و یک
 از حضرات مجلس خود کرد که قبله فقرای سلسله مراجعیه کجا اند حضور خواجه القاه الدتعالی بقیاب
 فرمودند که این طرف اند و اشاره کردند بدست مبارک بطرف جنوب مغرب بعد از آن
 فرمودند که شخصی از اولاد حضرت میر اشرف جهانگیر سمنانی که خود را سراجی میگویند با من
 ملاقی شده بود بعد از آن فرمودند که خلفای حضرت سلطان المشایخ بسیار اند اما
 انما ظم خلفای حضرت ایشان سگس اند یک حضرت مخدوم نصیر الملت و الدین چراغ
 دهمی رضی اللہ تعالی عنہ دوم حضرت خواجه سراج الدین آسنه ہند رضی اللہ تعالی عنہ

سیوم حضرت قطب الدین منور نیرہ حضرت شیخ قطب جمال ہانسوی کہ در شمار چہار قطب
 ہانسوی اندر رضی اللہ تعالیٰ عنہم اندرین اثنا سے یکے از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ آن چہار قطب
 ہانسوی کدام کدام اند فرمودند کہ یکے قطب حضرت شیخ جمال الدین ہانسوی دوم فرزند
 ارجمند ایشان شیخ برہان الدین صوفی سیوم شیخ قطب الدین منور موصوف چہارم فرزند ایشان شیخ نور الدین
 نور رضی اللہ تعالیٰ عنہم بعد ازان باز سخن در معتبر و مستند بودن کتاب سیر الاولیاء
 افتاد حضور خواجہ بقاہ المدد تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ این کتاب خاندانی حضرت سلطان
 المشایخ رضا است چہ مصنف این کتاب وہمہ وودمان و سے ثقافت اند و مقربان درگاہ
 حضرت شیخ شیوخ العالم و حضرت سلطان المشایخ بودہ اند و از حالات آن حضرت
 بخوبی آگاہی و خبرت میداشتند چنانچہ سید محمود کرمانی جد سید محمد امیر خرد کرمانی بغرض تجارت در
 ممالک آذربایجان و خراسان و عیش سید احمد کرمانی سابق در صوبہ بلتان حاکم بود چون
 سید محمود باین اقرب تجارت گاہ گاہ از اجودہن شریف گذر کردیے بشرف زبانت حضرت
 شیخ شیوخ العالم خواجہ خواجگان خواجہ فرید الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہم و عن اتباعہ
 مشرف شدی محبت حضرت شیخ شیوخ العالم در دلش جا گرفت پس تجارت را ترک داد
 با عم خود سید احمد ذکر کرد کہ دل چنان می خواہد کہ بقیہ عم در حضرت شیخ شیوخ العالم
 بگذرانم سید احمد گفت کہ در بلتان حضرت شیخ الاسلام عوث العالم بہاء الحق والدین ذکر کرد
 رضی اللہ تعالیٰ عنہم صاحب کمالات انداگر در خدمت ایشان با شہی از من جدا دور
 نہ خواہی بود سید محمود گفت کہ دل بدامیکہ گرفتار گردیدہ اسبت بہ آنجا قرار نہست
 پس بچنان بخدمت شیخ شیوخ العالم رسیدہ قرب تمام یافت بمطعم الطار شفقست
 و الطاف حضرت شیخ شد تا کہ چادر بالاسے کفن حضرت گنیشکر در نیز از معبر ما رسید

اہلیہ مستورہ مخدرہ حضرت سید محمود کربانی ساخته اند و اولاد سید محمود را با اولاد حضور حضرت گنج شکر
 رشتہ رضاع ہم ثابت است و در میان سید محمود و حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ عنہم محبت
 قلبی بے نہایت واقع شدہ بود تا کہ حضرت سلطان المشائخ سید محمود کربانی را بعد وصال
 حضرت شیخ شیبوخ العالم رضی اللہ عنہم با خود در دہلی شریف ہمراہ بر وند و فرزندان سید محمود کربانی را نیز
 با حضرت سلطان المشائخ بے غایت قریبے بود تا آنکہ سید حسین عم سید محمد امیر خور در ا
 آن حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہم بفرزندی قبول فرمودہ بود و فرزند
 می خواندندش و این سید حسین حسین ہم بود ہر گاہ حضرت سلطان المشائخ را قبض
 روے میداد میفرمودند کہ سید حسین را بسیار دید چون می آمدند بیدینش بطی پیدا می شد و
 باوشاہان آنوقت بحیب قرب و پانچاظر حضرت سلطان المشائخ سید حسین را خدمت
 ہا میکردند تا آنکہ گاہ گاہ دو لکہ روپیہ سکہ راج الوقت ہم نذرش میکردند و محر خافت نامہای
 پیشگاہ سلطان المشائخ ہم سید حسین بودہ است بعد از ان فرمودند کہ امیر خور و
 اگر چه بیعت حضرت سلطان المشائخ رسیدہ بود مگر وفات حضرت سلطان المشائخ
 قبل از بلوغ او بوقوع آمد و آنچه در سیر الاولیاء کہ نوشتہ است از عم خود سید حسین
 موصوف و از پدر عالی قدر خود سید نور الدین مبارک نقل و روایت کردہ ورج ساخته
 است بعد از ان یک از حضار مجلس عرض کرد کہ معوفی جان میگویی کہ اگر کتابے در سلسلہ
 چشتیہ لظاہم یہ معتبر است انوار الفوائد است کہ بعینہ پیر است حضور و خواجه بقاد
 تعالیٰ فرمودند کہ فوائد الفوائد در رتبہ ثقات است و وثاقت از سیر الاولیاء سے ہم چار انگشت زائد
 است ازیر آنکہ در حضور شیخ تصنیف شدہ علاوہ آنکہ محض اقوال شیخ است و حضرت
 امیر حسین اقوالی کہ مینوشت باز در وقت نمود در حضرت شیخ سلطان المشائخ تصحیح

نیز میگردند بعد از آن فرمودند که حضرت امیر خسرو اگر چه مطلع نظر حضور سلطان المشایخ بودند و
 آنگنان قرب داشتند که حضرت سلطان المشایخ درباره او میفرمودند که اسے ترک از
 تمام جهان برنجم از تو برنجم و اگر از تو خود برنجم و از تو برنجم و این بیت ہم خواندند بیت
 این است

گر بر اسے ترک ترکم ازہ بر تارک ہستد | ترک تارک گیرم و انا گیرم ترک ترک
 و از بریکے از خلفا سے عظام کدور سے درینج کہ در مزاج سلطان المشایخ واقع
 شدی بہ شفاعت ایشان معاف گشتی حضرت میر حسن علا سنجری را میگفت کہ ہمہ
 منصفات من بنام تو بودی و یک فوائد الفواد تو بنام من بودی بعد از آن فرمودند کہ
 سہ کس حضرت سلطان المشایخ را تحفہ رسیدہ بودند یکے حضرت امیر خسرو و دویم
 حضرت میر حسن صاحب فوائد الفواد و سیویم مولانا غیاث الدین برنی کہ از بس
 لطیفہ گو و نبدلہ سبج بود کہ ہمہ یاران اعلیٰ در مکان ایشان جمع میشدند بعد از آن
 فرمودند کہ مولانا علاء الدین تیلی کہ از خلفا سے عشمہ سلطان المشایخ بودند عالمی فاضل
 بودہ اند کہ اکثر ہندوستان را علم از ایشان است در او آخر عمر کتاب فوائد الفواد را بر
 سینہ خود نہادہ ہر وقت مطالعہ میکردند بعد از آن فرمودند کہ یکے از دوستان
 مولانا علاء الدین رضا را گفت چہیت کہ از ہمہ کتب این کتاب فوائد الفواد را عزیزتر
 میدارید و لانا علاء الدین فرمود کہ علم ہمہ کتب در سینہ است اما این اقوال حضرت مخدوم
 اند و نظیرش ناممکن بعد از آن اخوی صاحب مولوی غلام احمد اختر دست بستہ شدہ
 عرض کرد کہ حضرت میر حسن را شعر بیت کہ محتمل معنین است

سخنم چہ سخن خسرو نیست | سخن اینست کہ من میگورم

حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ از بس محظوظ شدند و ہمیں بیست مذکور را نیز بر زبان مبارک خود راندند بعد از آن فرمودند کہ حضرت کہ امیر خسرو و نیز دو ملفوظ از کلمات حضرت سلطان المشائخ جمع کرده کہ نام یکے افضل الفوائد نامادہ است و نام دیگر را راحت المحبتین پس حکایات و اقوال بہمان است کہ ہر دو یعنی امیر خسرو و امیر حسن رضا می شنیدند و سے نوشتند بکہ قبویستے و منظوریتے کہ فوائد الفواد شریف است در افضل الفوائد نسبت بعد از آن فرمودند کہ سائین ولایت شاہ صاحب مرحوم میفرمودند کہ من در سخنانیکہ کہ درج ہر دو کتاب اند تطبیق دادہ ام اگرچہ صحیح اند اما لذتے و حظے کہ واقع در فوائد الفواد است در افضل الفوائد نسبت بعد از آن فرمودند کہ ہم سائین موصوف میفرمودند کہ حضرت امیر خسرو و چونہ شاعری بود بکہ نام کتاب خود ہم در پہلو فوائد الفواد شریف درست تجویزہ کردہ است بعد از آن سخن در کمالات حضرت نصیر الملئکہ والدین چراغہ سلمی رضا افتاد اندرین اثنا سیکے از حضار مجلس عرض کرد کہ اینکہ مشہور است کہ حضرت خواجہ عثمان ہارونی رضو وصیت کردہ بودند کہ یکے شیخ بفلان عنوان و علامات در سلسلہ ما مبعوث خواهد شد پس در زبان ہر کہ ظاہر شود وجود مسعودش را غنیمت و دولت شمرده از حضرت ایشان دعائے مغفرت جمیع پیران و مریدان این سلسلہ در خواست کنند کہ ہم پیران و مریدان متقدم و متوخر کہ تا قیام قیامت پیدا شوند با دعا و شان بخشیدہ خواهند شد پس این شیخ در زمان فیض اقدس مران حضرت سلطان المشائخ ظہور نمودند و حضرت سلطان المشائخ دعائے مغفرت حسب وصیت در خواست فرمودند پس این نقل مگر نہ است حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نقعنا و ایاکم ببقائہ فرمودند کہ این نقل صحیح بلکہ اصح است

و بیچ گو نه شبهره و شکست ندارد و بعد از ان فرمودند که از حضرت مخدوم نصیر المله و الدین چراغ
 دہلی رضی اللہ عنہما سے خرقہ خلافت پوشیدہ اندام از ان میان دو خلیفہ اعظم و ائمہ
 اندیکے حضرت سید گیسو دراز رضی اللہ عنہما خلیفہ جانشین حضور حضرت خواجہ چراغ دہلی رضی
 اللہ عنہما خلیفہ جانشین ہمان شود کہ بعد وصال شیخ بر مستد حیات مانده باشد و از سایر
 خلفاے شیخ فایق و لایق و مثل شیخ باشد و دوم حضرت خواجہ شیخ کمال الدین علامہ
 بعد از ان فرمودند کہ حضرت مخدوم میان احمد آبادی قدس سرہ میفرمودند کہ ما
 ہمچنان کہ حضرت خواجہ کمال الدین رضی اللہ عنہ را پیر خود می دانیم ہمچنین حضرت سید
 محمد گیسو دراز را پیر خود میدانیم زیرا آنکہ خواجہ علم الدین کہ فرزند و خلیفہ شیخ سراج الدین
 بن حضرت شیخ کمال الدین علامہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم انداز حضرت سید محمد گیسو دراز
 نیز نسبت خلافت داشته اند بعد از ان اخوی صاحب مولوی غلام احمد
 اتر دست بسته عرض کرد کہ قبلاً از حضرت خواجگان ما بعد از وصال حضرت خواجہ
 مخدوم چراغ دہلی رضی اللہ عنہما خواجہ صاحب از دہلی شریف ہجرت کرده است حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اول حضرت خواجہ سراج الدین رضی اللہ عنہما ہجرت کرده اند برین
 سخن مولوی موصوف عرض کرد کہ وجہ ہجرت چہ بودہ است فرمودند کہ وجہ ہجرت ہمہ
 مشایخ از دہلی رویا یعنی خواب دیدن حضرت سید محمد گیسو دراز و خبر دانن او شان
 بودہ است کہ تفصیلش این است کہ حضرت سید محمد گیسو دراز صاحب در خواب
 دیدند کہ در دہلی و حدودش عنقریب از مغلان تاراج واقع خواہد شد و قتال عظیم
 وقوع خواہد یافت و تباہ پائمال خواہد گردید بنا بر آن اکثر مشایخ آنوقت از دہلی کوچ
 کردہ در اطراف عالم فرستند چنانچہ حضرت سید محمد گیسو دراز صاحب ہجرت نمودند

دکن تشریف فرما شدند و بعضی مشائخ پورب و بعضی بہکنات دیگر رفتند اما حضرت
 سراج الدین رضی اللہ عنہ بہ ملک گجرات فرستند و در بقعہ پٹن اقامت نمودند ہمہ رین سخن
 فرمودند کہ مزارات از پیران عظام ما در پٹن است ازان سبب آن بقعہ بہ پٹن
 پٹن شہرت یافتہ کیے حضرت خواجہ سراج الدین دوم حضرت خواجہ علم الدین
 سیوم خواجہ محمود راجن رضی اللہ تعالیٰ عنہم بعد ازان حضور خواجہ بقاہ السد تعالیٰ بقاہ
 فرمودند کہ ہر گاہ مشائخ کرام از حضرت دہلی کوچ کردند پس بادشاہ تیمور گرگان از قوم مغل
 در ہند تاراج نمود و قتل عام واقع شد و تباہی تمام بہ وقوع آمد بعد ازان سخن
 در پادشاہان دہلی افتاد پس حضور خواجہ بقاہ السد تعالیٰ در نیکو کارے و تمامہ سلطان
 شمس الدین التمش سخنے رائدند آنگاہ فرمودند کہ نصیر الدین عازی بادشاہ
 بود نیک و صالح بنمایند کہ غلامان بہت خدمت گذاری خود نہ داشتے و نہ پستی
 بہ خدمت بیگم اش بود تان و ادام بادشاہ خود بیگمیش بدست خود پختے و گویند
 کہ بادشاہ موصوف از اجرت تحریر قرآن شریف کہ قبلہ خودے نوشت و می فروخت
 کفاف خود و نفقہ بیگم خود حاصل می کرد و معیشت سے نمود۔ چون بیگمیش سپیرہ
 دکن سالہ شد بہ خدمت بادشاہ گفت کہ اکنون زمین بختن نان و دیگر خانہ داری
 و کار بارخانگی ساختہ سے شور باید کہ از مبالغہ بیت المال کنیز کی خرید کن تا این
 کار بارخانہ پدیدن و دیگر خانہ داری او بکنند نصیر الدین گفت کہ در بیت المال من
 حقے ندارم و از اجرت و مزدوری محض قوت لایموت حاصل می گرد و چندان
 مزدوری و اجرت بہم سے رسد کہ ازان کنیزے براسے تو خرید کنم عمر دنیا روزی
 چند است پیش نسبت خواہد گذشت چنانچہ سابقہ برداشت کار بارخانہ داری

کردی باید کہ این ساعته چند کہ باقی مانده نیز بخود تکلیف آن گوارا کن و گویند کہ روزی
 شخصی را قرآن شریف تحریر کرده داد و گفت کہ آزا فروخته اجرتش مزدم بسیار پس
 آن شخص قرآن شریف را برداشته نزد کسی فروخت آنکس دو چندان اجرتش
 بداد بہ خیال آنکہ یکے قرآن شریف است دیگر آنکہ این چنین بادشاہ نیک نوشته
 است چون آن شخص باع اجرت قرآن شریف نزد بادشاہ برو بادشاہ نصفش
 گرفت و نصفش اورا باز داد و گفت کہ حق تحریر من اینقدر بود کہ گرفتم باقی فاضله
 است من نے گیرم بعد از ان فرمودند کہ بادشاہ فیروز نیز مردے خدا پرست
 و نیکو بودہ است چنانچہ گویند کہ چون نوبت سلطنت دہلی بہ فیروز شاہ رسید
 از بادشاہت و تخت نشینی ابا کرد و کنارہ کشید و گفت کہ بعض مردان خدا سلطنت
 را ترک دادہ اند و من از دست وبال سلطنت بر خود بر بندم این بہتر نے نماید آخر
 جمیع امل و ارکان دولت بہ حضرت مخدوم خواجہ نصیر الملوٰۃ والدین چراغ دہسلی رضا
 مشرف شدہ عرض کردند کہ بہ فیروز شاہ فرمان شود تا با سلطنت بر خود بند و چون حضرت
 مخدوم ویرا پیش خود خواندہ فرمودند کہ از بادشاہت و تخت نشینی انکار کن عرض
 کرد و بچند شرط سلطنت خواہم کرد اول با ایفا سے آن شرط حضرت مخدوم وعدہ
 فرمایند آنگاہ بر تخت بادشاہی خواہم نشست حضرت مخدوم فرمودند آن شرط چیست
 بگو عرض کرد کہ این کہ در ملک من طاعون دو بار واقع نشود حضرت مخدوم فرمودند نیاید
 دوم آنکہ در ملک من قحط نیفتد حضرت مخدوم فرمودند نیفتد سوم آنکہ در ملک من قتال بہ واقع
 نشود حضرت مخدوم فرمودند آنم در وقوع نیاید چہاں کہ گنہگار کیست کہ زین و یا از ایمن نما شود و وبال
 نکال او بر سر و گردن این فیروز آید حضرت مخدوم فرمودند نیز گردن کسی دیگر آید و نہ بر سر کسی دیگر آید

اندرین سخن حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ بہر گشت این کلام حق ترجمان حضرت
 مخدوم بیچ خلل و زلل در مملکت او نیامد و تا بہ ایام پیری او را بہ یاد ستاست بر داشته
 بودند کہ نایب پیشین نبود بعد از ان سخن در خلفائے حضور حضرت خواجه شکر گنج
 میرفت حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ بیقائہ فرمودند کہ بسیار در پیش ما بودند کہ جب
 و اکبر خلفائے کہ از نشان فیض سلسلہ بیا رہاری شدہ است ہمین دو خلیفہ
 اندیکے حضرت مخدوم علی صابر رضہ و دوم حضور حضرت سلطان المشائخ رضہ و اگرچہ
 از حضرت قطب جمال ہانسوی وغیرہ نیز سلسلہ جاری شدہ است اما نسبت ایشان
 کم و اندک است بعد از ان اخوی صاحب مولوی غلام احمد دست بستہ شد
 عرض کرد کہ چون ہمہ اولاد و امجا و حضرت قطب جمال ہانسوی رضہ در ملک سلسلہ
 نظامیہ انحراف یافتہ اند پس بجا لیہ چراستہما گرفتہ حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند
 کہ چون خواجه برہان الدین فرزند حضرت خواجه قطب جمال ہانسوی اند و خواجه
 قطب الدین منور نیرہ او شان است و خواجه نور الدین فرزند خواجه قطب الدین
 منور اند پس اگرچہ این حضرات نسبت ارادت در سلسلہ نظامیہ عالمیہ داشتہ اند
 اما بسبب نسبت کہ از اولاد حضرت قطب جمال ہانسوی اند سلسلہ ایشان بجا لیہ
 مشہور و معروف گشتہ بعد از ان مولوی مذکور عرض کرد کہ مریدان سلسلہ نظامیہ
 از صابریہ زیادہ باشند پانہ حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ نظامیہ بسیار
 اند از صابریہ چنانکہ میراجیہ نسبت نصیریہ اندک از اندک اند همچنین صابریہ نسبت
 نظامیہ قلیل و کمتر اند مقبوس نسبت و ششم بوقت عشا شب و دو شنبہ
 بیست و ہشتم از ماہ ربیع الاول سال سیزدہ عدد پارسہ ہم ہجری المقدس دولت

پسے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست میسر
 شخصے عرض کرد کہ کدام بقراست پنج رکوع منزل قرآن شریف اجازت فرمایند فرمودند
 خصت است خوانده باش باز عرض کرد کہ کدام وقت خواهم فرمودند ہر وقت کہ سیر
 آید بعد از ان دیگر شخصے عرض گزارش کرد کہ یا حضرت پیش ازین یک صد بار کلمہ طیب
 و وظیفہ فرمودہ بودند آنرا بعد از عشا میخوانم مگر این اندک است دیگر رحمت شود کہ
 ازین زیادہ باشد فرمودند کہ بعد از عشا صد بار درود شریف و صد بار سوره
 اخلاص خواندہ باشی کہ این وظیفہ عزیزترین و ظالیف مشائخ گرام نامست عزیزتر
 وظیفہ است عزیزتر و وظیفہ است بعد از ان فرمودند کہ در اوائل حال من
 ہم این وظیفہ مکرمہ را چند مدت خواندہ ام بعد از ان فرمودند کہ حضرت فخر الاولین و
 الآخرین میان صاحب خوابہ صاحب الوصال رضی اللہ تعالیٰ عنہ رویہ آن
 بود کہ بطلب علم و وظیفہ سے فرمودند مگر چون من بآن حضرت بیعت کردم
 نہانہ من طالب العلم بودم این وظیفہ متبرکہ مذکورہ فرمودہ بودند کہ میخوانم
 ہر گاہ و طبع ام امتیاط بدرجہ کمال بودہ است بر سر ہر یک تسبیح ۵۰ و ۵۰ و از وہ مرہ
 زیادہ سے خواندم و در خواندن احتیاط می کردم تا کہ برین شش تسبیح ویر بسبار
 می شد طبع من باہم برآمد چرا کہ در شب مطالعہ بہ کردنی بود پس ہمین بہانہ ساختہ بخدمت شیخ خود
 عرض کردم کہ من گمانہ شب مطالعہ کتاب و وظیفہ ہر دو ام مشکل است ہر چہ ارشاد شود عمل
 کروہ آید و در دل خیال داشتہم کہ حضور شیخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ خواهند فرمود کہ وظیفہ را
 ترک کن و مطالعہ کروہ باش لیکن حضور آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ اول مطالعہ
 کن و آن گاہ وظیفہ بخوان بعد از ان بہ نماز عشا بہ جماعت ایستادن و بعد از

حضور بود چون حضور خواجہ بقاہ المدتعالی تشہد خواندند آنچنان بہ ترتیل مائل بہ جہر خواندند کہ از او پیش تا آخر حرف بحرف شنیدیم بعد از قراغ نماز ہما بجا نشستہ بہ وظیفہ شاغل شدند بعدہ سہ سجدہ کردند و در ہر یک سجدہ باندا زہ ہفت بار خواندن سورت فاتحہ درنگ نمودند و در ہر جلسہ قدر سہ بار سبحان ربی الاعلی گفتن کت میگردند آن گاہ برخاستند و سبوح در دست مبارک کردہ بر سر نشستند بعد از ان اخوی صاحب مولوی غلام احمد در بارہ حالات حضرت فخر الاولیا سند الاصفیا خواجہ فخر جہان صاحب الوصال بعرض رسانید کہ بزبحر سیرت ایشان بیان فرماید حضور خواجہ بقاہ المدتعالی ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ فرمودند کہ ولادت با سعادت حضور حضرت قبلہ سلطان الاولیا صاحب الروضہ رضی اللہ تعالی عنہ در سال یک ہزار و یک صد و چہل و نہ ہجری واقع شدہ است و وفات حضرت ایشان در سال یک ہزار و دو صد و نوبست و نہ ہجری بہ وقوع آمدہ چنانچہ از تاریخ وصال آنخواجہ اہل کمال این مصرع خبر میدہم روز ہشتم بود از ماہ رجب۔ و عمر شریف آنحضرت قبلہ ہشتاد سال است و وفات حضرت خواجہ احمد علی صاحب قدس سرہ نہم شعبان سال دوازده صد و سی ہجری است و ولادت با کرامت حضرت میانصاحب مورد اسرارناقناہی حضرت خواجہ محبوب الہی در سال دوازده صد و شش ہجری است و وفات حضرت ایشان بوقت نماز عشا شب جمعہ بتاریخ دوازدهم ماہ ذی الحجہ سال دوازده صد و شصت و نہ ہجری است چنانچہ از لفظ خالد غلد سال انتقال بر من آید و سنین عمر شریف حضرت محبوب الہی شصت و نہ سال است و ولادت با سعادت آن سعید ازلی حضرت صاحب الوصال رضی اللہ تعالی عنہ در سال

۱۲۳۴
 دوازده صدوسی و چهار است و وصال برز و شنبه بوقت چاشت پنجم از ماه
 جمادی الاولی در سال دوازده صد و هشتاد و هشت هجری واقع شده و عمر شریف حضرت
 ایشان پنجاه و چهار سال قمری هجری است بعد از آن حضور خواجہ البقاہ الدتعالی
 ببقاہ فرمودند کہ حضرت محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیست و چهار سالہ بودند کہ
 حضرت خواجہ احمد علی قدس سرہ انتقال کرده اند و بیست و ہشت سالہ عمر داشتند کہ حضرت
 میان صاحب مولانا خواجہ صاحب الوصال متولد شدہ اند و چون سنین عمر شریف
 حضرت قبلہ محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ پنجاه و پنج رسیدہ حضور حضرت خواجہ
 البقاہ الدتعالی بخود اشارہ فرمودند کہ من متولد شدہ ام و وقتیکہ حضرت محبوب الہی
 وفات یافتند حضرت صاحب الوصال سی و پنج سالہ بودند و من ہشت سالہ
 بودم و وقتیکہ حضرت صاحب قبلہ صاحب الوصال رضائین دار فنا بدار بقا
 رحلت فرمودہ اند من بیست و ہفت سالہ بودہ ام بعد از آن حضور خواجہ البقاہ الدتعالی
 بقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ حضرت میان صاحب قبلہ صاحب الوصال
 پیر و مرشد من و خلیفہ کبر جانشین حضرت قبلہ محبوب الہی والد ماجد خود ہستند و
 جامع بودند میان علوم ظاہری و باطنی و طبیبیت عظامی رسیدہ اند تحصیل علم ظاہری
 از مولوی عبدالرحمان صاحب معروف بہ جوگی سکند چاچران شریف کردہ اند روزی
 مولوی صاحب بخدمت حضرت صاحب قبلہ محبوب الہی صاحب آمدہ عرض
 کرد کہ اکثر طلباء را بخواندن شرح ملا و بعضی را بخواندن شرح عقائد ملکہ پیدا
 می آید مگر صاحب زادہ صاحب را تا حال نایہ کافی پیدا شدہ و اکنون مطول آغاز
 میشود و عافریا نیند پس حضرت قبلہ محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کتاب مطول را چون

بیاورد پس حضرت محبوب الہی رضی اللہ عنہ بدولت حضرت صاحب الوصال را سبق آغاز
 کنائیدند تا کہ اکثر کتاب مطول درس و اوند بیکت انقاس مقدسہ حضور حضرت محبوب
 الہی حضرت شیخ مارا ملکہ کامل پیدا شد بعد از ان فرمودند کہ خود بدولت حضرت شیخ
 من میفرمودند کہ چون از تحصیل علم فارغ شدم در خود جرات درس دادن نمیدانستم
 تا آنکہ روزی حضرت قبلہ مولانا خواجہ فخر الملت والدین محمد دہلوی رضی اللہ عنہما در خواب دیدم
 کہ میفرمایند کہ اے غلام فخر الدین چرا درس علم نمی خوانی بے پروا شدہ تدریس کن پس
 ہر لفظیکہ شمارا بند شود و خیال کنی کہ نیاید از من بپرسی و من شمارا خواہم گفت تا بعد ازین
 بشارت بدرس پردازم بعد از ان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند
 کہ عادات و عبادات و انضباط اوقات آنحضرت صاحب الوصال مثل حضرت خواجہ
 محبوب الہی رضی اللہ عنہ صرف در چند اعمال فرقے نمودند اول در وظیفہ درس طلبا کہ حضرت
 قبلہ محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ جمیع کتب متداولہ در سیدہ را درس میدادند و در درس
 ایشان کتب قواعد درسیہ کم و کتب احادیث شریف مثل صحیح بخاری و مشکوٰۃ و غیر
 و کتب فقہ و تفاسیر بکثرت متداول بودند و سبق حدیث شریف فرض بودی
 بعد از ان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ من نیز شرح ملا
 بخدمت ایشان خواندہ ام دوم در قرأت منزل قرآن شریف کہ حضرت قبلہ محبوب
 یکدفعہ میخواندند و حضرت ایشان نصف پارہ میخواندند سیوم در ترمیم حضرت خواجگان چشت اہل ہشت کہ حضرت
 قبلہ محبوب الہی رضی اللہ عنہما دست داشتند و حضرت ایشان در اوائل خواندند و در
 او آخر ترک کردہ اند چہارم در وظیفہ مغرب کہ حضرت قبلہ محبوب الہی رضی اللہ عنہما
 ساعت می کردند و حضرت ایشان در اوائل بہمان قدر و در او آخر بقدر یک ساعت

بعد از آن فرمودند که تو رع و التقادر وجود مسعود حضرت شیخ رضی من بدان غایت بود که حضرت
قبله محبوب الهی رضی میفرمودند که من در ایام صبی و طفولیت به کوچه کان بازی کرده ام
ایشان آنهم نکرده اند و در اتباع سنت سنی نبویه قدم بقدم حضرت قبله گاه واجد
ماجد خواجه محبوب الهی رضی بوده اند تا آنکه چند بار با بتلاسه عوارض جسمانی او حجاج
مولود و درونک بتلاشده اند و در مدت العمر صرف سه نماز از حضرت ایشان فوت
شده است ورنه در حالت صعب هر صلاوة از صلاواتها سه پنجگانه به جماعت گزارده
اند بعد از آن فرمودند که یک نماز از حضرت ایشان رو بروی ما فوت شده
و دو سابق و هر سه غایتی را نیز باز قضا کرده بودند و آنحضرت را دو بار عارضه دخیل
شدید عارض شده است یکے آنکه بدان ازین دار فنا بدار بقا انتقال فرموده اند
و دیگر پنج سال پیشتر از آن مگر سابق از لاحق شدید تر بود که لاحق صرف دخیل در دست
راست نمودار شده بود اگر چه وصال آنحضرت نیز باین عارضه بوقوع آمده اما در عارض
سابقه این دو الم زیاد تر ازین بود که دو دخیل سبک کرده بودند یکے در دست چپ و دم
دخیل در پشت مبارک که آنرا او از گون دخیل می گویند نمودار شده بود بعد از آن جنس
خواجه البقاه اللہ تعالی ببقائه فرمودند که در آن شدت مرض و هجوم اوجاع امید بست
آنحضرت نبود مگر هنوز حیات مقدس باقی بود که مقاسات اینچنین شدائد نموده بودند
بعد از آن فرمودند که درین هر دو واقعات که پیش آمد نمازها را بجماعت گزارده اند و بهر نماز
چادره بند نیز تبدیل میفرمودند و تبدیل چادر موصوفه چنان شوار بودی که چون استاده
چادر می بستند تمام بدن مبارک آنحضرت از صعوبت درد شدید مانند برگ لرزان
لرزان می شد و چهره منور نیز متغیر شدی پس باین قدر تکلیف مالا یطاق هنگام

اواسے نماز و تطہیر بدن و جامہ می پوشیدند بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
بقائہ فرمودند کہ آنحضرت شیخ ہاراد شاعر پر داری نیز دستگاہ ہے رفیع بودہ است
شعر ہا سے پر ذوق و ملو از معارف و حقائق گفتہ اند چنانچہ از حضرت ایشان دیوانی
است محتوی اشعار لطیفہ کہ در ان جملہ اسمرا رکعات سلوک و توحید درج نمودہ اند
و تخلصی خود اوحدی کردہ اند بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودہ
کہ آنحضرت رضیہ فرمودند کہ چون مرا شوق شاعری در ایام حیات حضور حضرت
قبلہ گاہ محبوب الہی پیدا شدہ بود در دل خود اندیشیدم کہ اگر حال شاعری من حضرت
محبوب الہی ظاہر شد مباد کہ ناراض شوند بر آن خیال کردم تخلصی و زبیدہ آید از تخلصا
مشاہیر شعراے اہل کمال کہ مصنفات و دیوانات ایشان درین دیار ناموجود بودند
در دل آمد کہ شیخ اوحدی شیخے است بزرگ نادر الکلام اما دیوانش درین
حدود ناپیدا است بر آن تخلص اوحدی برخود بستم بعد از ان حضور خواجہ
بقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ حضور شیخ من رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ چون
چند غزل از دیوان خود قوالان را یادگتا نیدہ بودم بارے در مجلس غز سے قوالان
این غزل من ۵

شعلہ عشقت چو آتش دل با سوختہ | از علم بیرون تزلزل کون و مکان سوختہ

الخ۔ سرانیدند پس حضور حضرت قبلہ محبوب الہی راض و وسقے پیدا آمد گریہ و وجد
کردند بعد فراغ مجلس حضرت قبلہ محبوب الہی رض از قوالان پرسیدند کہ آن غزل
از کدام کس است چون قوالانرا ہمایش کردہ بودم کہ افشا سے این را زمین نسازند
یعنی غزلیات مرا بمن منسوب نہ نمایند آہنا بغرض پر دانتند کہ غالباً شیخ اوحدی اصفہانی

معلوم میشود پس حضرت قبلہ محبوب الہی فرمودند کہ بیشک کلام شیخ کامل است و من
 در حق خود و ہمارے برکت دانستہ بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا
 وایاکم ببقائہ فرمودند کہ شیخ اوصدی اصفہانی مرید و تالیفہ شیخ اوصد الدین کرمانی اندر و شاہ
 راویان اشعار است مشتملہ بر حقائق و دقائق و شیخ اوصد الدین اصفہانی کہ تخلص خود اوصدی
 کردہ اندر یائے و روسے یائے نسبت است کہ نسوب کردہ اندر بسوسے شیخ اوصد الدین
 کرمانی پیرو مشہور خود تبرکات و تمیثا بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند
 کہ مردمان این زمان خیال کردہ اند کہ پیشینیان کہ تخلص ہمارے خود کردہ اند بغیر
 لحاظ معنی باعث بران تخلص تجویز نمودہ اند چنانچہ شخصی در زمانہ حضرت خواجہ
 فخر العالم صاحب الوصال تخلص عبدی خود بر بستہ پیش آن حضرت اشعار خود را
 می کرد و تمیذ نسبت کہ در لفظ عبدے ہیچ معنی مناسب نداشتہ است صرف لفظی است
 اصل بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا وایاکم ببقائہ فرمودند
 کہ ذوق و وجد و سماع بر حضور آنحضرت صاحب الوصال رضہ غالب بودہ است کہ
 اکثر اوقات سرود و غزلہاے از قوالان می شنیدند و بسیار وقت آنحضرت را وجد
 و سماع بچوش تمام نظار می مینمایند چنانچہ از ان جملہ یکے این است کہ وقتے در مجلس عرس بمقام
 چاچران شریف برین کافی پندری میان بی شاہ صاحب ع
 اوس پرتالی بنچا ہون مینون جس گت یارنچا یا سبے بہ از این قبض و حبست فرمودند
 و جبندگی در وقت کمال بوش از ان ذات بابرکات بظہور میر سید بعد از ان حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا وایاکم ببقائہ فرمودند کہ از انجماہ دیگر این است کہ بار
 بر عرس مبارک کوٹ شریف برین بیت

مگو کہ قطع بیابان عشق آسان است | کہ کوہ ہما سے بلارگ این بیابان است

آچنان رقص فرمودہ بودند کہ حاضران را حیرت و اگر رفتہ بود بعد از ان مشرودند کہ از کمال وجد و جوش حضور حضرت صاحب الوصال و دو علامت قومی تر بودند یکے ہندگی کہ پاسے مبارک بر سرین می آمدند و دم آواز ہا ہا کہ این چنین آواز در وقت جوش کامل بظہور می آمد بعد از ان حضور خواجہ بقاہ السد تعالی بقاہ و نفعنا و ایا کم بقاہ فرمودند کہ بحر مجلس اعراس مشایخ کرام و دیگر اوقات اکثر عادات شریفہ آنحضرت قبلہ شیخ من رض بر آن رفتہ بود کہ در اثنا سے وظیفہ چاشت جوشے در رقتے طاری میشد پس قوالان را نزد خود خواندہ می نشاندند پس قوالان می سرودند و حضور آنحضرت را سماع می فرمودند و گاہے در وظیفہ عشا ہم جوشے پیدا شدے آنکجا قوالان را خواندہ همچنان مجلس می ساختند مگر در وقت وظیفہ چاشت اکثر وجد و سماع میکردند و علاوہ ازین در شب بر سر پیشستہ ہم می نشووند و ہر گاہ کہ کت از صوفیان از دور آمدہ بہ زیارت حضرت آنحضرت مشرف شدے مثل مولوی عثمان پس قوالان را طلبیدہ مجلس می کتائیدند و وقتے کہ مولوی موصوف را وجد در گرفتے پس آنحضرت رضی اللہ تعالی عنہ بہ پاس خاطر مولوی از سر فرود آمدہ می نشستند بعد از ان فرمودند کہ بارے در مجلس عرس مبارک بمقام کوٹ شریف کمنہ آنحضرت رض را برین بیت

دو عالم عسرق انوار تجلی است | ہمہ ذرات بخود ہیچو موسی است
چرا مجنون شدی در جستجویش | نظر بکشار کہ عالم پر زلیلی است

بسیار ذوق پیدا آمدہ بود و کمال جوش وجد فرمودہ بودند و این وجد نیز از ان قبل بود کہ آواز ہا ہا از غایت جوش می آمد و خلقے از ظہور این چنین جوش بہ حیرت افتادہ بودند نیز

حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ ہارسے اتفاق سفر روز
 شریف بہ تقریب زیارت سوی مبارک سرور کائنات افتاد من نیز بصحابت حضور
 آنحضرت بودم سفر کشتی بود فلق کثیر کشتی سوار شدہ بود اندرون کشتی بیخاتہ براسے آنحضرت
 ساختہ بودند کہ در وقت وظیفہ در ان خلوت می شدند وقتے از اوقات در وظیفہ
 بودند کہ وقتے بر آن حضرت رضہ پدید آمد بدرجہ غایت و گریہ از بس طاری شد قوالانرا
 خواندند قوالان را بر این دین گرفتند سماع شروع گردید مقبوس بیست و ہفتم
 بوقت مغرب شب سہ شنبہ بیست نہم ربیع الاول سال سینودہ صد و چہار و ہم
 ہجری المقدس دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس کہ ہج عبادت و سعادت قاضی ازین نسبت
 میسر شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ فوائد
 الفوائد شریف کہ ملفوظات حضرت سلطان المشائخ کہ کتابیست عالی تر و مرتبہ از سیر الاولیا
 در آن نوشتہ کہ حضرت سلطان المشائخ محبوب الہی عرض کردند کہ فلان شیعیان میگویند
 ہر سید سنی صحیح النسب نیست پس حضرت شیخ المشائخ فرمودہ اند کہ فی الحقیقت
 اینچنین است کہ خود سادات اہل تشیع صحیح النسب نیستند باقی میگویند کہ باغ
 فدک حضرت ابی بکر صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ از حضرت بنی برصیاحبہ فاطمہ الزہرا
 رضی اللہ تعالیٰ عنہا بظلم و جبر گرفتہ بودند این محض بہتان و افتراء بر حضرت صدیق اکبر
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ برستہ اند چہ او شان خلیفۃ الرسول بودند موجب حق واقعی ہر باغ
 فدک متصرف شدہ بودند بعد از ان حضور فرمودند کہ مثال برین امر این آورده اند کہ
 سیدے بود اجل نام ساکن کد ام شہر اورا پسے بود چنانچہ کو دکان غلیل و کمان برداشتہ
 بازی می کنند آن کو دکان سپید اجل نیز غلیل برداشتہ بر سرے چاہ استادے و زنا تیکہ ہوا ہی

از آب بزرگ زده بر سر داشتند باز میرفتند آن کودک غلول زده سبویا را می شکست روزی
 یکبارش این بود مگر چون مردم را بنسبت سید اجل صاحب اعتقاد تمام بود با یک دیگر
 مشورت و صلاح کردند که براسے این زبان و نقصان خفیف بران کودک بخدمت
 سید اجل صاحب چه داد خواهد چنان کنیم که سبویا سے آہنین تیار کنائیم آخر سبویا می
 از آہن ساختند مگر آن کودک کہ نیز غلولہا سے از آہن تیار کنائیدہ بر سر چاہے دستور
 سابق استاد ہر گاہ زنان آن شہر سبویا را بر کردہ باز گردیدند و سے غلولہا سے آہنین زودہ
 سبویا سے آہنین را نیز بشکست انگاہ مردم شہر ناچار شدہ بخدمت سید اجل فریاد دادند
 پس سید اجل بکمال غصہ خنجر دست گرفتہ اندرون سراسے خویش رفت و بر سر منگوشہ
 خود استخوان و ازوسے ششاک گشتہ رسید کہ راست بگریم این پسر از پشت من است
 یا ترکے دیگر اگر راست نگوئی ترا باین خنجر قتل خواہم کرد آخر آن بانی صاحبہ راست راست
 گفتہ کہ روز سے شما در خانہ نبودمی بیشاک از دیگر شخصے نامحرم بار گرفتہم و دیگر شخص نامحرم
 مرکب گناہ شرم و ازوسے بار حمل گرفتہم انگاہ سید اجل در تمام شہر نداد بانید کہ این
 کودک ایسہ و فرزند من نیست ہر کہ با ذہر طور کہ بر آید از من رخصت است مقبول
 بدست و ہشتاد و ہفت بوقت عشا شب پنجشنبہ یکم از ربیع الثانی سال بیوہ صدہ
 چہار و ہفتم حجی المقدس دولت پائے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و
 سعادتے بہتر ازین نیست حاصل گردیدہ بخین در مدت عمر جہان دنیا افتاد پس
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائے فرمودند کہ مجوس و بدوہ و میگویند کہ عمر دنیا
 ہر وہ ارب سال است ازان ہر وہ یازدہ ارب سال گذشتہ اند و ہفت ارب
 سال باقی ماندہ انگاہ فرمودند کہ حضرت داراشکویہ صاحب قدس سرہ در کتاب

خودنوشتہ اندکہ موافق قول ہندوان از قرآن شریف نیز مدت عمر دنیا شہزادہ ارب سال ثابت
 میشود چنانچہ از براسے اثبات این معنی و آیت ہم گواہ آورده اند لعلہ از ان حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ چند الفاظ از ان آیتین بر خوانند مگر یک حافظ قرآن شریف حاضر بود
 و سے ہر دو آیت را با تمام بر خواند آیتہ ادل بید بر الہ من السماء الی الارض ثم یرجع
 الیک فی یوم کان مقداره الف سنۃ مہاتعدون - آیتہ و ہم تخرج المد لک لک
 والروح الیک فی یوم کان مقداره خمسین الف سنۃ بعد از ان
 حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بیٹا فرمودند کہ از یک یوم سال مراد اسیستہ آید و از یوم دیگر
 روز پس از ضرب داون ہزار یوم یعنی سال و سہ صد و شصت کہ تعداد ایام سال است
 تخمیناً سہ لکہ و شصت ہزار برسے آید و چون این حاصل ضرب را در پنجہ ہزار ضرب دادہ
 آید ..... ہ ہزارہ سال بر می آید ..... ۸ بعد از ان مولوی غلام احمد و شمسیرہ
 حساب دانان ہمان ساعت بر شعاع لائین شمار کردہ حساب بر پچہ کا نڈنوشتہ باز
 بہ جناب حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ عرض کردند کہ ہچنان است کہ حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ بیان فرمودہ اند حضور تبسم نمودہ فرمودند ہان سخن عارفان بود یعنی ہان
 این بندہ احقر دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ یوم یعنی سال نیز آمدہ است حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ این آیتہ کل یوم ہونی نشان بر خوانند نگاہ فرمودند کہ از یوسیکہ درین
 آیت واقع است حسب مواقع چند معنی مراد اسیستہ اند یوم یعنی لمحہ و ساعت
 و روز و سال چنانچہ ہونی نشان اشارہ سے کند بسوسے معانی مذکورہ بعد از ان
 یکے از حضار عرض کرد کہ سرتی کرشن جی و رام چند صاحب فقیر و درویش ہونہ اند
 یا نے حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقا فرمودند کہ ہمہ اوتاران در شہان پیران

ونبیان وقت خود بوده اند و هر یک از ایشان حسب شریعت خود کتابی دارند و چنانچه
 چهار بید بلغت سنکرت الآن نیز موجود است و هر یک از آنها برای شکستن غادات
 و رسوم بد که در آن قوم شایع بودند مبعوث شده است چنانکه چون در هندوان قدر و
 منزلت بر زمینان زیاد از عدد فرود و رابطه و واسطه میان حق و خلق بجز بر زمین دیگری
 رانی پیدا شدند پس هبت قلع این عقیده بدیهی صاحب مبعوث گردید و فرمان داد که
 هر که بر زمین را قتل کند او را سزاوار است و چون تعظیم گاؤ و گوساله پرستی در قوم واقع
 شد پس سری کرشن جی صاحب مبعوث شد و رسم گاؤ پرستی را بشکست و محو کرد تا که بر حرم
 گاؤنان میخورد و گاوان را میکشت علاوه از جنگ و مهوم کردن و در کتب ایشان اگر چه
 در عادات و فروع عبادات احکام مخالف یک دیگر اند اما در اصل مطلب که رجوع
 الی اللہ تعالی و توحید خدا عزوجل است همه با هم متحد و متفق هستند بعد از ان فرمودند
 که نبوة زردشت صاحب هم یک گونه بحدیث شریف ثابت میگردد و بواسی که
 حدیث شریف افتراق اُمّتی علی ثلاث و سبعین فرقه می آرند و تفصیلش چنین
 می نویسد که بیک روایت میوه هفتاد و یک فرقه شده بودند و نصاری هفتاد و دو فرقه
 گشته و اُمّت محمدی هفتاد و سه فرقه خواهد شد و روایت آخری مجوس هفتاد و فرقه
 شده بودند و میوه هفتاد و یک گردیده بودند و نصاری هفتاد و دو فرقه گشته و نسبت
 مسلمانان وارد شده که هفتاد و سه فرقه خواهند شد آن گاه فرمودند که چون ذکر مجوس که اُمّت
 زردشت است در مقابل اهل کتاب واقع شده از ان صریح و واضح معلوم می شود که
 زردشت صاحب هم نبی و پیغمبر وقت خود بوده است مقبوس بسبت و نهم
 بوقت عشا شب جمعه دوم از ربیع الثانی سال سیزده صد و چهاردهم هجری المقدس

دولت پاسبان و زیارت حضرت اقدس که باعث مطالب کونین و آرب و این است
 میسر گردید سخن در ذکر سادات کرام می رفت حضور خواجہ بقاہ المدد تعالی ببقاہ و نفعنا و
 ایام ببقاہ فرمودند کہ سادات موودویہ یعنی اولاد حضرت خواجہ موود و چشتی رضی اللہ
 تعالی عنہ کہ یکے از پیران عظام ماہم است بسیار و بیشتر اند کہ تمام خراسان از سادات موودویہ
 و مریدان ایشان پرشده است و آن طرف کوہستان مثل کلات وغیرہ نیز ہمہ از سادات
 موودویہ و مریدان ایشان آبادان و معمور است و در ہندوستان ہم موودویہ بسیار اند
 انگاہ فرمودند کہ خود آنحضرت قطب الاقطاب خواجہ موود و چشتی رضی اللہ تعالی عنہ
 از اولاد امام حسن عسکری صاحب اند بعد از ان سیکے از حضار مجلس عرض کرد کہ حضرت
 سلطان المشایخ محبوب آلہ رضی اللہ تعالی عنہ ہم سید اند حضور خواجہ بقاہ المدد تعالی
 ببقاہ و نفعنا و ایام ببقاہ فرمودند کہ آرسے حضرت ایشان سید صحیح النسب بخاری
 اند و با حضرت سید جلال الدین سرخ بخاری رضی اللہ تعالی عنہ قریب می دارند چنانچہ
 حضرت سلطان المشایخ محبوب آلہ خواجہ نظام الدین محمد بن حضرت سید احمد بن حضرت
 سید علی اند و والدہ ماجدہ حضرت سلطان المشایخ بی بی زلیخا بنت حضرت سید
 عرب بود و حضرت سید علی و حضرت سید عرب ہر دو برادر حقیقی بودند و این ہر دو برادر
 بسبب حوادث روزگار از بخارا شریف ہجرت کردہ رفت رحلت بستہ در ہندوستان
 اقامت ورزیدہ اند و وطن گزیدہ پس نام نامی پدر عالیقدر حضرت مخدوم سید جلال الدین
 سرخ بخاری اوجی نیز سید علی است و پدر بزرگوار این سید علی و پدر عالی گوہر حضرت
 سید علی و حضرت سید عرب کہ از اجداد حضور حضرت سلطان المشایخ ہستند برادر
 عمزادہ یک دیگر بودند بعد از ان یکے از حضار مجلس عرض کرد کہ از اولاد فیض ہند

حضور حضرت سلطان المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ اکنون ہم در دہلی شریف باشند حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایام بقاءہ فرمودند کہ خیر حضرت سلطان المشائخ
 تمام عمر گرامی و در عالم تحریر گذارده اند خود ترویج و نکاح نکرده اند تنہا یہہ باید دانست کہ از مقبول
 چہار دہم تا پنج ہر چہ در حین تحریر آیدہ این استحضار آن آن زبان است کہ حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایام بقاءہ مع دیوڑھی معالی و جمیع خدام عظام و غلامان
 وغیرہ علمہ و حضرت قطب الموعودین خواجہ محمد بخش اطال اللہ تعالیٰ عمرہ مع علمہ در مقام
 خان پور بر بنگلہ سرکاری نواب صاحب اقامت پذیر ہووہ اند پیشتر آئینہ نوشتہ آید
 حال اقامت ملتان شریف ہووہ باشد و درین مدت اقامت در خانپور تمامی خرچ
 اخراجات لنگر شریف وغیرہ از نوشتہ خانہ حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بودہ از دیگر کسے
 مقبوس سہی ام بوقت نیم شب دو شنبہ بتاریخ پنجم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ
 صد و چہار دہم ہجری المقدس دولت پائے بوس و زیارت حضور حضرت اقدس کہ عبادتی
 و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل شد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایام
 بقاءہ بر سر نشینہ انداین بندہ احقر دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ اینجا در ملتان کہ حضور
 بعیت فرمودہ اند نیت و ارادہ اقامت سفر است یا مقیم اگر سفر باشد نماز بار اقصی
 کنیم والا چہارگانہ گذاریم فرمودند کہ مقیم شدہ ایم نماز چہارگانہ بخوانید زیرا کہ از پانزدہ روز زیادہ
 در اینجا اقامت خواہیم کرد مقبوس سہی و یکم بوقت عصر روز دو شنبہ بتاریخ پنجم از ماہ
 ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہار دہم ہجری المقدس دولت پائے بوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ از ہمہ عبادات فائق تر است میسر گشت سخن در آداب مجلس سماع افتادہ بود
 شخصے ذکر میکرد کہ در فلان جا عس بزرگی بود در مجلس سماع حاضر شدم کہ در کان در مجلس بسیار

بودند انگاه حضور خواجہ البقاہ الدتعالی ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ در اقباس الانوار آورده
 کہ در وقت شیخ سونداقدس سرہ کہ شیخ بزرگ است روزے مجلس کردند شیخ سونداقدس
 سرہ و دیگر ساکنان و صوفیان ہم حاضر مجلس بودہ اند شیخ سونداقدس و دیگر ہمہ حاضرین مجلس را
 خطے و ذوقے بیاپدید آمد فریاد و فغان در مجلس افتاد بعد از ساعت آنہمہ ذوق و لذت
 روحی و شور و جوش خروش ناپدید گردید معاملہ سر و شد و چشمہ ہر یک کثادہ گشت حیران
 و سرگردان گشت ہمہ متوجہ خدمت شیخ سونداقدس شدند کہ در آن محبت بزرگ حضرت ایشان بودند
 از وہان شیخ سونداقدس بیرون رفت کہ جناب حضرت شیخ المشائخ خواجہ بزرگ اجمیری و حضرت
 خواجہ قطب الاقطاب اوشی کاکی رضی اللہ تعالی عنہما درین مجلس شستہ بودند این ہمہ
 ذوق در دل اہل مجلس بپرکت حضور حضرت ایشان رسیدہ است اکنون حضور حضرت
 سرور کائنات عملی اللہ علیہ وآلہ وسلم بقصد حاضر شدن در مجلس می آمدند چون قریب رسیدہ
 اندویدہ اند کہ کو دکان بے ریش و مراحقان در مجلس حاضر اند ازین سبب باز گردیدہ رفتہ
 اند و حضرت خواجہ بزرگ و حضرت خواجہ قطب الاقطاب نیز اشرف حصول ملازمت
 خدمت حضور آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام برخواستہ رفتہ اند از آنست کہ معاملہ سرور
 شدہ است بعد از آن فرمودند کہ روزے در کوٹ شریف مجلس عرس مبارک
 حضرت قبلہ سلطان الاولیاء صاحب الروضہ رضی اللہ تعالی عنہ بود چون در طبع مبارک
 حضور اقدس حضرت محبوب الہی رضی اللہ تعالی عنہ اندک تکلیف و قصور بود پس
 حضرت صاحب الوصال خواجہ فخر جہان رضی اللہ تعالی عنہ را فرمودند کہ امر در مجلس
 شام بروید چون حضرت ایشان سبب الارشاد داخل مجلس شد نزدیک شخص را وجہ
 و گرفت برخواستہ و قص کرد ہم درین حالت اولاً عامہ از سر بر آورده قولان را داد

انگاہ چاور بعد از ان گزرتہ آخر نوبت بشلواری رسید آنہم از پا بر آورده بقوالان داد برہنہ و عریان
 در مجلس میگشت و باہو میگرد و حضرت میان صاحب صاحب الوصال رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ را برین حال آن شخص نہایت غصہ آمد مگر بجا طعم خود حضرت خواجہ تاج محمد
 صاحب قدس سرہ کہ ایشان ہم در مجلس استادہ بودند در ہم شدہ ہیچ نگفتند و دیگر کہ
 نیز بسبب او شان نہ توانست کہ ویرا چادر تہ بندد ہدیاز جبر و توجیح کند آخر الامر حضرت
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ رنجیدہ شدہ از مجلس بیرون آمدند چون این حکایت پیش حضور حضرت
 محبوب الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان نمودند آنحضرت فرمودند کہ چرا آنوقت صد کفش
 بر سرش نہ زدی این عقل داشت کہ این جامہا قوالان را باید داد این خبر نہ داشت کہ
 ستر عورت کنم بعد از ان حضور خواجہ ایقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ
 منزل قرآن شریف یک ربع پس پارہ بخوانند مقبوس سی و دوم بوقت عشا
 شب سہ شنبہ ششم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہارہم ہجری المقدس دولت پابوں
 وزیارت حضرت اقدس کہ ہیچ عبادت و سعادت فاضلتر ازین نیست حاصل شد شخصی
 از حضار مجلس عرض کرد کہ قبلہ من شنیدہ دارم کہ حضرت قبلہ عالم ہماروی عزیز نواز رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ حضرت سلطان الاولیا صاحب الروضہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ را نسبت مولوی
 نور محمد پڑا صاحب فرمودہ بودند کہ بر لیسے این بہور ایننگر شمارا سفارش است حضور خواجہ
 ایقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ این نقل را شنودہ فرمودند کہ آن ہم فرمودہ
 اند و اینہم فرمودہ بودند کہ این بتیم است کہ پیرش وفات کردہ است سپس آن روز حضور
 حضرت سلطان الاولیا رضی اللہ تعالیٰ عنہ ویرا ہمیشہ میفرمودند کہ مولوی حی و وظیفہ کنید
 وظیفہ کنید مگر چون مولوی موصوف را در آن ایام ہنوز باین طرف خیال نبودی ہر بار در جواب

عرض می کرد که چون زیر دامن فیض مامن حضور آمده ام یقین دارم که ایمان لبلاست خواهم
برو پس در دیگر امور شاقه چراسے اندازید آخر الامر روزے حضرت سلطان الاولیا
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بروے جبر کردند کہ وظیفہ کن و در سلوک بیاوے عرض کرد کہ قبلہ
اول مرا بگوئید کہ اگر من چیزے خواہم شد و بمقصود خواہم رسید وظیفہ شروع کنم والا فلا
آنحضرت سلطان الاولیا رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ وعدہ میکنم کہ در آخر عمر واصل
بمقصود خواہی شد و این ہم فرمودند کہ برین امر ترا نشانی میدہم و آن این است
کہ تو برو در شب وظیفہ شروع کن اگر آن وقت شب ترا شخصے شیرینی بدہ یقین کن کہ تو
خواہی شد پس مولوی موصوف حسب الارشاد برفت و پاسے از شب باقی مانده
بود کہ در سجده نشسته وظیفہ خواندن شروع کرد و در دل خیال کہ نہ این وقت کسے
مرا شیرینی دہد و نہ من وظیفہ خواہم کرد ہمین کہ یک شخص چادر بر خود پیچیدہ بیاید و یک
طشت شیرینی پیش وے نہاد وے گفت کیستی کیستی مگر آن شخص بیچ گفت
با دست اشارہ کرد کہ بگیں برگیر و برفت و غائب شد انگاہ مولوی صاحب را اطمینان
شد کہ این همان نشان است کہ حضور حضرت سلطان الاولیا رضی اللہ عنہم از آن خبر داده پس
به دل و جان وظیفہ را بر خود لازم گرفت روز بروز حالش دیگر میشد بعد از آن
حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائے فرمودند کہ مولوی نور محمد صاحب را خلافت از حضرت
مولوی عبداللہ صاحب ٹٹھارا احمد پوری رسیدہ است اندرین اشارے کے از حضور عرض
کرد کہ قبلہ این غلام شنیدہ است کہ او را خلافت از حضور جناب سلطان الاولیا
است فرمودند آری از حضور حضرت ایشان نیز اجازت بیعت بودہ است مگر من خود
از حضرت صاحب شیخ خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ شنیدہ ام کہ میفرمودند ویرا اجازت بیعت

از قبلہ صاحب الروضہ بود و خرقہ خلافت از حضرت مولوی صاحب احمد پوری عطا گردیدہ
 بعد از ان فرمودند کہ شخصی بود محمود نامی کہ از مردمان و خاص خدمت نگاران حضرت
 مولوی نور محمد صاحب بود روزی از وی پرسیدم تو کہ چند ان مدت بخدمت گذاری
 مولوی صاحب بسیر بریدی اورا با مولوی عبداللہ صاحب احمد پوری چگونہ رابطہ بود گفت
 آچنان رابطہ داشت کہ ہر گاہ مولوی عبداللہ صاحب وفات کردہ بودند مولوی نور محمد
 صاحب میگفتند کہ روضہ ایشان من بنا خواہم کنایتی کہ بر من حق است بعد از ان
 فرمودند کہ اگر چہ قول شیخ من نہایت وثاقت و صداقت دارد و شک را در آن راہ نیست
 مگر این قول محمود مذکور نیز تائید آن سے نماید بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ چون اتفاق آمد رفت مولوی نور محمد صاحب بخدمت حضرت قبلہ
 عالم مہاروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اکثر سے بود پس چون از خانہ روانہ شدے یک دست بود
 در راہ مہار شریف در آن قریہ یک عورت بود خواجہ صورت و نیک سیرت اورا خواہر خواندہ
 بود شب آنجا نزدش نیز مسیبت کردی روز سے حضور شیخ المشائخ جناب قبلہ عالم
 مہاروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تقریباً آن طرف تشریف فرما شدند اتفاقاً مولوی صاحب
 نیز ہمراہ بود و عادت مبارک حضور حضرت قبلہ عالم مہاروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آن بودی
 کہ ہر جا کہ نماز عصر می خواندندی شب نیز ہانجا میماندند اتفاقاً از ان قریہ گذر افتاد چون
 وقت نماز ظہر آمدہ بود حضرت قبلہ عالم مع جمیع اصحاب خویش فرود آمدند و نماز ادا کردند
 مولوی صاحب در دل حسرت و افسوس سے خورد کہ ہمین با آن ماہ پارہ را ندیدم کہ حضرت
 قبلہ عالم نماز خواندہ روانہ خواہد شد ہر انجا کہ نماز عصر خواہند گذارند شب گذارہ نیز آنجا خواہند
 کرد کاش کہ اگر شب درین قریہ اقامت فرمودندے چہ خوش بودی حضور حضرت

قبلہ عالم برخطہ او آگاہ شدہ فرمودند کہ کوزہ از آب پرکنید کہ بضرورت بشری ببحر امیر و ہم مولوی صاحب را فرمودند کہ تو کوزہ را برداشته بیا چون در جنگل رسیدند حاجت بشری را بہانہ بود مولوی را فرمودند چند مدت گذشتہ کہ باز خوب و آدمی را ندیدیم باید کہ شب درین قریہ با ششم و سکتے خوب و ساکن این قریہ را بہ بینیم مولوی صاحب خوشحال شدہ عرض کرد کہ قبلہ درینجا عورتیست جمیلہ من اورا خواہر خواندہ ام بوقتیکہ خدمت حضور می آیم ضرور یک شب نزدش سے ماہم و وسے را می بینم پس بیاس خاطر مولوی صاحب حضور قبلہ عالم آنجا شب باش فرمودند مولوی صاحب آن عورت عقیفہ را نیز حاضر خدمت کرد و عرض نمود کہ وسے را بشرف بیعت مشرف فرمایند پس یک خانہ از مردم خالی کردہ شد حضور قبلہ عالم در آن خانہ آن عورت را بیعت فرمودند و تا دیر یک گنٹہ تعلیم اورا داد و وظائف نمودند درین اثنا حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ حکم در بیعت زنان آنست کہ تا دیگر کسان را و برودن حاضر نشاند آنرا اور حالت تنہائی بیعت نکند مگر سبب بخت آن عورت کہ حضرت قبلہ عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ بدرجہ غایت افتادہ داشتند تا یک گنٹہ تمام تنہا شدہ اورا بیعت کردند و وظیفہ فرمودند بعد ازاں حضور حضرت خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ چون حضرت خلیفہ صاحب نارو والہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ وصال کردند مولوی نور محمد صاحب را نہایت خدمتہ غم رسید و چون حضرت قبلہ عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ وصال کردند آن آتش غم و الم و وچندان ملتہب و مشتعل گردید بعد از وہ دو از وہ سال مولوی صاحب بر عرس شریف حضرت قبلہ عالم رفت چون گذارستان در آن قریہ افتاد آن عورت خوب و را دیدند کہ نہایت مراض شدہ مانند قوق شدہ بود گفت کہ اسے برادر بہتر شد کہ تو آدمی من بسیار حکایات پر سیدی دارم چون حال خود بیان کرد

مولوی صاحب حیران شدہ گفت کہ اے خواہرم این حکایات کہ تو می پرسی مرا بالکل
از آتنا خبرے نیست از من بالاتر اند حضرت قبلہ سلطان الاولیاء رضہ حیات اندرا
بہ جناب ایشان خواہم بروہر گاہ از عرس حضرت قبلہ عالم مراجعت کرد آن عورت
را ہمراہ کردہ بحضور حضرت سلطان الاولیاء رسانید آنحضرت قبلہ نیز تا یک گنٹہ ویرا
خلاصگی فرمودند چون بیرون بیرون آمدند گریان بودند می فرمودند کہ سبحان اللہ کہ
کسے کہ یک گنٹہ بحضور حضرت قبلہ عالم پیر من صحبت کردہ است باین مرتبہ رسیدہ است
بعد از ان حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ مولوی نور محمد
صاحب بوجوہیکہ از حضرت قبلہ صاحب الروضہ رضہ اجازت بیعت نیز داشت
نگر و دل میترسید و مرید کم میگرفت تاکہ از حضرت مولوی عبدالمد صاحب احمد پوری
خرقہ خلافت حاصل کروا نگاہ مریدان بسیار کردہ است و قصہ خلافت گرفتن او
این طور است کہ حضرت مولوی عبدالمد صاحب را عادت بود کہ چون بر عرس شریف
حضرت قبلہ صاحب الروضہ سلطان الاولیاء رضی اللہ تعالیٰ عنہ می آمدند گرد و زوہ
مطہرہ طواف میکردند و از جوش تمام ہانامی نمودند و رقص می کردند و درین حالت مغلوب
گاہ گاہ در جوش نیز غوطہ می زدند و جامہ ہا را شپیدہ باز طواف و رقص شاغل میشدند
پس روزے درین حالت بود کہ در جوش غوطہ زدہ بیرون آمدند و پیراہن را از بدن خود
بر آوردہ مولوی نور محمد صاحب را پوشانیدند و فرمودند کہ اے مولوی باوجود آنکہ از جناب
حضور حضرت قبلہ سلطان الاولیاء رضہ صاحب الروضہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ اجازت
بیعت داری چرا مردم را مرید نہ می کنی اکنون بلا خوف مردم را دست بندہ و مرید کن
بعد از ان نختہ سخن در روزی اعمار مشایخ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم افتادیکہ از حضار

مجلس عرض کرو کہ قبلہ گویند کہ صاحب کتاب بحر المعانی سہ صد سال نموداشتند حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اینچنین نیست مرا چنین یاد می آید کہ شریف حضرت
 ایشان یک صد و چهل سال است یا قدر سے کم پیش ازان آنگاہ فرمودند کہ سید
 جعفر کی پدر عالی قدر حضرت سید محمد صاحب بحر المعانی قدس سرہما شریف مکہ فرما
 اللہ تعالیٰ تعظیماً و تکریماً بودہ است و این سید جعفر را عم بود سید عون نام کہ با سید جعفر
 جنگ و نبرد کردہ غالب گشت پس سید جعفر از یک معظّم کوچ کردہ در ہندوستان
 رسید بعد در تہ سپہ سالار ہو بہ وہلی شریف گردید چون حضرت سید محمد ثورہ سالہ شدند
 روزے سید جعفر دست او شان گرفتہ بہ جناب امام العارفین سند الواصلین حضرت
 خواجہ شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بروہ بیعت کتانیہ و عرض
 کرد کہ این پسر خود را غلام حضور کردم و بر اے ملازمت خدمت گزار می جناب حضور
 سپردم بعد ازان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ حضرت سید محمد
 صاحب قدس سرہ بیست و دو سال شرف صحبت حضرت شیخ خود حضرت خواجہ
 چراغ دہلی رضی اللہ عنہ نمودہ اند و درین مدت سہ کار فوکی ایشان بودہ ہستہ میگردہ اند
 یکے چراغ صومعہ افزندن دوم و نونو کنانیدن شیخ خود را سوم کاروخ استغیا و خلا
 نہادن بعد ازان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ حضرت سید محمد
 بن جعفر کی قدس سرہ فرمودہ اند کہ ہر کلوخ استغیا را اول بجز سار خویش میا لیدم جدیکہ
 نرم شدے و بجز سار را تخر شیدے آں گاہ ورجاسے تہر رید اشتہ بعد ازان حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ و نفعنا و ایاکہ بقاہ فرمودند کہ این حضرت سید شرف ہرچہ
 از عظام و شاخ روزگار است و کثیر الدعوی است و از سہ ہر و ہشتاد و پنج کا کل

بفرمان حضور پر خود خرقہ خلافت یافتہ اندلبند از ان فرمودند کہ ذالک فضل اللہ
 یوتیک من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم لعبد از ان یکے حضار مجلس
 عرض کرو کہ قبلہ گویند کہ این حضرت سید محمد جعفر کی صاحب قدس سرہ یکے صحابی را
 از اصحاب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم نیز ملاقی شدہ اند حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
 ببقاہ فرمودند کہ آرسے کہ حضرت صفوان بن قیس رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در عمار
 کو ہے نشستہ بودند دیدہ اند ملاقات کردہ و خرقہ خلافت حاصل نمودہ اند مگر این
 حکایات از عالم باطن است لعبد از ان شخصے عرض کرو کہ قبلہ این حضرت
 صفوان رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز در آن سہ صد و ہشتاد و شش و اخل اندیانہ فرمودند آرسے
 داخل اند لعبد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و یا کم ببقاہ
 فرمودند کہ مشایخ کرام صابریں تیرا عمار در از یافتہ اند مگر بعض موزین صابریں غلط
 ہم نوشتہ اند چنانچہ صاحب اقتباس الانوار از سیر الاقطاب نقل آورده کہ سلسلہ حضرت
 خواجہ قطب جمال ہانسوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بدعاے شیخ جلال پانی پتی صابری
 جاری گردیدہ و آن چنان است کہ وقتے خواجہ قطب جمال ہانسوی رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ بیمار بودند وصال ایشان قریب بود کہ خادستے را فرمودند کہ اموز در فلان سرا
 جوانی مسافر بدین شکل و حیلہ تازہ وارودہ است اورا نزد من حاضر کن خادم برت
 دید کہ یک جوان سو داگردان شکل و شباهت کہ حضرت قطب جمال ہانسوی بان اشارت
 کردہ بودند نشستہ است و آن جوان شیخ جلال الدین پانی پتی بود پس خادم اورا
 نزد حضرت خواجہ قطب جمال حاضر آورد خواجہ فرمودند کہ اسے شیخ جلال الدین دعا کن
 کہ سلسلہ من از اولاد من جاری شود پس او شان دعا کرد از آنست کہ سلسلہ جالیہ

جاریست بعد از ان فرمودند کہ صاحب اقتباس الانوار این روایت سیر الاقطاب
 را رد کرده است زیرا کہ صریح البطلان است چرا کہ حضرت شیخ علی احمد صابری قدس سرہ
 ہمزمان حضرت خواجہ قطب جمال ہانسوی ہم عمر خود تمام کردہ رفتند و شیخ شمس الدین
 ترک پانی پتی نیز گذشتند و عمر شیخ جلال پانی پتی ہشتاد سال در کتب صابریں مرقوم
 است و نیز گویند کہ وہ سال از عمر خود حضرت مخدوم جہانیاں اوچی خلیفہ حضرت چراغ
 و سلی را نیز دادہ اند پس این قول چلوئے صحیح آید کہ شیخ جلال الدین پانی پتی زمانہ شیخ
 جمال الدین ہانسوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ را دریافتہ باشد آری اگر عمر ایشان عدد سال
 بودی آن گاہ قول سیر الاقطاب قابل اعتبار شدہ اندرین اثنا شخصے عرض کرد کہ قبلہ
 جاری شدن سلسلہ جمالیہ بدعا سے شیخ جلال پانی پتی قدس سرہ چگونہ شد کہ نسبت
 نظامیہ دارند اگر نسبت صابریہ داشتند سے قولش درست بودی حضور فرمودند
 چون حضرت خواجہ قطب جمال ہانسوی وصال کروند آن ام المؤمنین حضرت برہان الدین
 را کہ ہفت سالہ بودند برداشتہ خدمت جناب شیخ شیوخ العالم گنج شاکر رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ رسیدہ بیعت کنانید و حضرت شیخ شیوخ العالم ہمانوقت خواجہ
 برہان الدین را بشریف بیعت مشرف کردہ خرقہ خلافت ہم پوشانیدند و نیز زین الدین
 حضرت خواجہ قطب الدین منور را قدس سرہ خلافت از جناب صاحب دست سلطان
 المشائخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عطا کردیدہ است بعد از ان محترم و خوش پرستی
 افتادیکہ از حضار مجلس گفت کہ نزد من از تمام جہان دو چیز عجیب و برگزیدہ اندیکہ
 سماع و دووم حسن پرستی حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقیاء و نفعنا وایا کم ببقاہ فرمودند
 کہ بیشک سماع متفق علیہ شایع کرام است مگر حسن پرستی کہ آن متفق علیہ نیست

آن نہ سنی صریح

کہ این خطہ نفس است و آن قوت جان

چون در حسن پستی خالی بود از خطہ نفس مشکل است از ان سبب مشایخ کرام
 انکار کرده اند بعد از ان آن شخص باز دست بسته عرض گزار شد کہ قبلاً شیخ
 اوصدالدین کرمانی و شیخ فخرالدین عراقی رضی اللہ تعالیٰ عنہما چہ احسن پستی کرده اند حضور
 حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ نہ شیخ ہستند و نہ موصوف کیے شیخ
 احمد غزالی کہ حسن پستی کرده اند لیسہ از ان فرمودند کہ سماع فی حد ذاتہ پاک و حلال
 است تا آفتہ نسبت سماع حکم درست و او را لیسہ سبب الہی از مکر است کہ چون اہل
 شعم و وہامت ہندوان در سماع شہربخوار ہوئی کہند و خدا و تو را سبب بانوی
 خیر لیاقت و حیا خرمند عورات و مردان و غیر ذلک می باشد پس حکم بہرست سماع دادہ
 و رضی الاصل سماع پاک است و چون مشایخ کرام علیہ السلام این اشیا را منہی عنہا
 را دور کرد و اذ سماع با عملی حالت خود کہ پاکینگی و حالت است با زیاد بعد از ان
 آن شخص بگور عرض کرد کہ قبلاً چون شیخ اوصدالدین کرمانی علیہ الرحمۃ در مجلس سماع وجہ
 و نفس آمدند ہی بیرون از سہینہ امر دان بالایر و اثنہ سینہ خود را سینہ آہنا مالیدند
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ این چنین است بعد از ان
 ہمان شخص عرض کرد کہ قبلاً شنیدہ دارم کہ حضرت شیخ فخرالدین عراقی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 امر دان را سجدہ می کردند حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ سجدہ
 نمی کردند و سہ بر پاسے امر دان خوب رویان می دادند و چہمان بر پاسے
 ایشان میمالید چہا نچہ بارے از مصر بطرف شام روانہ شد بادشاہ مصر

طرف صوبہ شام نوشتت کہ حضور پیر من آن طرف می آیتد با وسب تمام پیش آئی و تعظیم
 عظیم گئی چون شیخ قریب شام رسید الی شام جهت استقبال بہ امر اسے و دیگر
 مخلوق بسیار پیش آمد پ آن باشا حسین و خوب رو بود بندت شیخ مشرف شد نظر
 شیخ بر آن سپہ افتاد از سواری فرود آمدہ بر پاش پوسہ دادن شروع کردند کس حیران
 شدہ با ستاد بروے یک دیگر میدند وزیر لب می گفتند کہ ایچہ حال است بعد از ان
 حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ حضرت شیخ شمس الدین تبریزی
 قدس سرہ نزد شیخ اوحمد الدین کرمانی قدس سرہ رفتہ پرسیدند کہ ورجہ مشغولی گفت باہ را
 در طشت آب می بنیم شیخ شمس الدین گفت کہ اگر وسیلے برگردن نداری چرا بر آسمان
 نئے بینی حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ شیخ اوحمد الدین کرمانی
 قدس سرہ اشارہ کردہ نجا بعد از ان فرمودند کہ حضرت روز بہان بقلی رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ میفرمودند باید کہ در مجلس سماع امار و حاضر باشند بگرد و گزیرہ مشایخ کرام الحاکم کردہ
 و گفتند کہ قول شیخ روز بہان فتویٰ علیہ نیست تاکہ دیگران نیز عمل نمایند بلکہ نہ سیرا
 ذات ایشان است بعد از ان فرمودند کہ مراد از امار کہ در قول شیخ روز بہان
 بقلی واقع شدہ آنست کہ قول ان سبب ریش و خوش آواز در مجلس سماع حاضرین
 نہ مطلق امر دان مراد است آنگاہ فرمودند کہ کازیکان بر قیاس خود نگاہ بعد از ان
 فرمودند کہ مخدوم کریم حمید اوجی خلیفہ حضرت صاحب حضرت محبوب الہی روز
 روز سے در خانہ خویش در وظیفہ شافل بود و در خانہ برادرش مخدوم نوبہا کہ فاساد
 ہم بسیار بود و طائفہ لولیان می آمدند و مخدوم کریم حمید صاحب را آواز شان رسید
 ذوقے پدید گشت آنگاہ بار سے بندست حضرت صاحب رسیدہ از حضور

این معاملہ عرض کرد حضرت صاحب فرمود کہ مخدوم حیوان از اصوات غورات پرہیز
 باید کرد و بعد از آن فرمودند کہ حافظ غلام رسول صاحب سکنہ چاچران شریف کہ
 شخصے متراض و سالک بود و تجربہ دزد ہدیان درجہ سانیہ کہ چہل سال شانہ ندر و دروغ
 ہم بر موسے سروریش نہ مالید و از عالم خانگی جدا مانده و جامہ پشمین کہ آنرا دستہ میگویند
 میپوشید و استغراق آن قدر داشت کہ اگر ہزار عشا بجالت رکوع مستغرق شد
 تا صبح استاود بودی علی ہذا القیاس و سجدہ پس آن حافظ صاحب روزے از رنے
 میرا سیدہ آن ہم همچون حافظ دستہ پوش بود و زیورہ گز نہشتے اشعار چند سرا مید و ایشان
 شنیدند حضور حضرت فخر العالم شیخ مارا شی اللہ تعالیٰ عنہ خیر شد نہایت در غصہ
 آمدند چون حافظ صاحب بخدمت جناب حضرت میان صاحب قبلہ شرف شد
 اگر ہم حضور حضرت میان صاحب تعظیم ادہم کردندے کہ استاد بود مگر تا ہم بقدر
 گفتند کہ حافظ حیوان تو مراحہ مقرر کردے من از ان ملایان ہستم کہ شیخ منصور را بر وار
 کردہ بودند پس در آن حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ فرمودند کہ شہتہا
 شرعی همچون احاطہ خارخس است گزراعت پس کہے کہ احاطہ را چر و زراعت
 را بطریق اولی چر و بعد از ان ہمان شخص عرض کرد کہ قبلہ بدین آدمی خوب رود
 ہر کس دشمنی کرد و حضور فرمودند کہ سے چہ مشایخ گرام و چہ دیگر نام ہر کہے را دل
 بی خواہد کہ خوب رود آدمی رامی بنید چنانچہ حدیث شریف اطلبوا الحاجات من
 سدان الوجوہ مگر یکبارگی ذلیل الحال و تباہ شدہ و بنال او گردیدن این امر محل
 خطہ و است نہ موم است وے باز عرض کرد کہ قبلہ حضور خود بدولت فرمودہ
 بود کہ حضرت سلطان المشایخ را چون قبض روے نمودے بدین سید حسن بسط حاصل

شدے حضور حضرت خواجہ ایقہ اللہ تعالیٰ بقیابہ فرمودند کہ آنچہ گفته ام صحیح است
 کہ سید حسن صاحب را فرزند ہم می خوانند و بیدنش قبض نیز بسط بدل میشود
 لکن این ہم از من بی پرسید که سن حضرت سید حسن چه بود عرض کرده شد کہ بیست و
 داشت فرمودند پنجاه ساله بود بعد از آن حضور خواجہ ایقہ اللہ تعالیٰ بقیابہ فرمودند
 کہ چون حضرت قبلہ عالم ہماروی غریب نواز رضا از جناب حضرت مولانا صاحب
 ترقہ خلافت پوشیدہ آمد تادمت شش سال ہرگز دست بیعت میدادند ہمدرا
 لخطہ نور در دلش پیدا شد سے قضا را از آن میان از کسی حرکت ناشایستہ وزنا
 واقع شد پس حضرت قبلہ عالم رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ اگر کسی از یاران ما بی اعتبار
 نکردے تا قیامت این معاملہ تنویر قلب بجز درمیشدن جاری ماندی بعد از آن
 نماز عشا بہ جماعت خوانند این بندہ با جماعت ہمراہ غلامان حضور گذارده بر وثاق خود
 برآمد و حضور حضرت خواجہ ایقہ اللہ تعالیٰ بقیابہ و تفعنا و ایاکم بقیابہ آنجا بہ خدا
 مشغول ماند الحمد للہ علی ذلک مقبوس سی و سیوم بوقت عصر روز شنبہ
 بتاریخ ششم از ربیع الثانی سال سیزده صد و چہار و ہجتم حجی المقدس دولت پائوں
 و زیارت حضور حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل
 گشت حضور حضرت خواجہ ایقہ اللہ تعالیٰ بقیابہ نماز عصر بہ جماعت گذاروند
 بندہ نیز بہ پہلوے حضور انور در آن جماعت داخل بود چون از نماز فارغ شدند
 از بنگلہ بیرون خرامیدند یک صاحب نظرانی برد و ازہ فیض آوازہ استادہ
 بود کالہ از سر بر آورده پیشگاہ حضور بے نیازی اندازجا آورد و عرض کرد کہ ضعف
 بصارت دارم از آن سبب از تو گری علیہ کردہ اندر کیے از خدام عرض کرد کہ این

می نماید چیزهای خیرات میخواهد فرمودند این چنین مردم را چه چیز داده میشود خادم عرش
 کرد که دوسه روپیه حضور فرمودند بیدیدید بیدادندعب ازان سه گبئی تیار شده لفرمان
 حضور حاضر آزر و ند پس بر گبئی سوار شدند و دوسه غایتگاران خاص را نیز همراه
 خویش سوار کنندند آنگاه بطرف باقی دو گبئی نظر نموده دیگر غلامان و خادمان کج
 دست بستند حاضر بودند براسے هرکه ارشاد شدے وے سوار شدے این بنده کمتر نیز در مقام
 بمقدارے خود استاده بود و در دل خیال کنان که این گبئیان براسے خاص
 غلامان آمدہ اند من از خاصان بجاسے خود بلکه از غوام ہم یتیم مرا کجا همراه برند
 همین کہ براسے بنده نیز ارشاد صادر شد کہ بر گبئی سوار شود سوار شدیم بعد ازان فرمودند
 هر که امر و سوار شود و دیگر و ذر وے را همراه نخواہیم برد پس اکثر مردم سوار شدند بعض
 نشدند گبئیان بطرف چہاؤنی ملتان روانہ کنندند در جاسے رسیدیم کہ باغ دعا
 رنگارنگ و گلبن ہاسے بقلمون و گلہاسے گوناگون دیدیم کمال فرحت و ذوق
 رسید کہ در ہر گلبن و گل منظر و دیگر عجیب ب نظر می آمدند و از ہر منظر تجلی و دیگر غریب
 ظاہر جلوہ گرے گردید بعد ازان گبئیان بہ طرف بنگلہ ہا و مکانات عمدہ و رنگین و بنا
 چہاؤنی روانہ نمودند ہنگامہ مردم کہ چیز شیا میخریدند دیدیم فرحت و لذت روحی
 بے نہایت رسید از ہر جا کہ سے گبئیان پے در پے میدویدند مردم ارکار فرستہ
 بہ نظارہ جمال با کمال حضور حضرت خواجہ البقاہ الدتعالی ببقائہ کہ ہیکل نور مجسم
 بود حیران و والہ چشم کشادہ می استادن چہ نصاری و چہ ہندو و چہ مسلمان چہ مرد
 و چہ زن چہ وغیرہ چہ کبیر ہر کہ در ہر کار یکہ بودے دست از کار کشیدہ حیران و تکران
 شدے و مردمے پرسیدند کہ این بیکر نور غارت حور بدین شوکت و چشمت محبوب

جاذب القلوب از کجا آمده است با وجود عدم تعارف مروج از هر طرف دوست بستہ
 سزگون میشدند نیاز و کوشش بجای می آوردند در بازار چنانوئی بروکائی بگئی را ایستاتیدند
 ازان دکان و ارجیت دبوئل لہیونید کہ آبی است تریش قاطع صغرا و باضمم طعام خرید
 نموده خود بدولت ہم نوشتیدند و دیگر ہمہ غلامان ہمراہ میان رانیز نوشتانیدند بعد ازان
 بزرگکے مسکن خویش باز آمدند نماز مغرب باجماعت گذاردند بندہ نیز در آن جماعت بود
 انگاہ سبہ در دست حق پرست کرده باوراد معمولہ شاعلی شدند گاہ بجزار و زوار نیز
 محاشات میکردند، شخصے ہند و نہ کرد و اک خانہ کہ پیشتر نیز بخدمت حضور پر نور تعالی
 پیدا کرده بود بیاد و قدوم بوس حاصل کرده بنشست ازوے عقائد مذہب وے
 پرسیدند و نہایتش چچو بود عرض کرد کہ قبلہ این مذہب مانگنہ است در ششم صدی
 پیدا شدہ ہماہل این مذہب خود را پوشیدہ آمدند اکنون این مذہب قدرے شیوع
 یافتہ بظہور پیوستہ است عقیدہ اہل این مذہب این است کہ خدا عزوجل را وحدہ
 لا شریک دانند خیالات ایشان همچون خیالات صوفیان محمدیان موحدانہ است
 بت پرستی را کفر و ضلالت میدانند پیروی و متابعت دو پیغمبر ان می نمایند یکے
 حضرت محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ آنحضرت را پیغمبر حق و رسول خدا میدانند و دوم
 سری کرشن جی صاحب رانیز رسول و نبی ہر حق میدانند و قرآن شریف را در
 شاستہ ترجمہ کنانیدہ اند و زمرہ تلاوت آن می سازند بعد ازان وقت نماز عشا
 آمدہ بود حضور حضرت خواجہ البقاہ المد تعالی میقاہ از وظیفہ فارغ شدہ برخواستند آن چو
 مذہب وغیرہ لایق قتن برفتند این بندہ عرض کرد کہ قبلہ این چچو ان مسلمانان باشند
 یا نے حضور حضرت خواجہ البقاہ المد تعالی بجا فرمودند کہ شرعاً مسلمانان سب

عرض کردم موصدان اند فرمودند موصدان این لفظ بزبان درقشمان بود پیشتر هیچ غیر فرمودند
 مگر اقامت گفته شد و نماز شاعل شدند بندہ نیز بہ پہلو حضور و نماز مشرف شد
 مقبوس سی و چہارم بوقت عصر روز چہار شنبہ بتاریخ ہفتم از ماہ ربیع الثانی سال سیزد
 صد و چہار و ہم ہجری المقدس دولت پاسے بوس و زیارت حضور حضرت اقدس کہ عبادتے
 و سعادتے فاعلمتے ازین نیست میسر شد این وقت حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ بقاہ و نفعنا و ایاکم بقاہ قواعداست و گر لکھی و انگریزی خود بدولت نوشتہ خدم
 خاص راسے آموختند زیرا کہ حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ را علم لدنی
 حاصل است و جمیع علوم جہان را منبع و مصدر ہستند کہ ینا جمیع حکم و حقائق و معارف
 و اسرار ہم علم از وجود مسعود حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ جاری میشوند بعد از ان
 برخاستند و نماز عصر با جماعت ادا ساختند مقبوس سی و پنجم بوقت عشا شنبہ چہ شنبہ
 بتاریخ ہشتم از ماہ ربیع الثانی سال سیزد صد و چہار و ہم ہجری المقدس دولت پانہویں
 زیارت حضور حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل گشت حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ و نفعنا و ایاکم بقاہ سجدہ در دست حق پرست کردہ و تطفہ
 میخواندند و گاہ گاہ بچوب سوال حاضرین نیز میپوچند اندرین اثنا جوآنے را ہی
 در شارع عام میرفت و خیال گانمنٹن میسر آید آوازش بگوش حق نیوش حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ رسید فرمودند کہ خیال گانمنٹن اختراع کردہ شدہ از حضرت
 منشی غلام حسن صاحب ملتانی است چنانچہ خیال چیلہ ابداع نمودہ از سید میرن
 شاہ است یکے از حضار عرض کرد کہ میرن شاہ اکنون ہم است من اورا دیدہ ام
 پیر شدہ موے سروریش بجناسرخ کردہ در بہاولپور میباشد بعد از ان یکے از حضار

مجلس عرض کرو کہ قبلہ قاضی صاحب خانپوری نسبت ارادت یہ کد ام دارند فرمودند
 قاضی محمد علیی علیہ الرحمۃ مرید جناب حضرت خواجہ محمد جمال ملتانی اندو اجازت معیت
 نیز از ان می داشتند مگر خلافت پختہ از حضرت خواجہ خدابخش خیرپوری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ دارند اندرین اثناء یکے از حضار عرض کرو کہ قبلہ یکے قاضی محمد علیی راجہ بلکہ ہمہ
 خلفائے آنحضرت را خلافت از حضرت خواجہ خدابخش خیرپوری قدس سرہ است
 حضور فرمودند آرسے سید بلذ شاہ صاحب سکنہ جہلم ان وسید محمد شاہ رنگیلہ مولوی
 حامد صاحب فتح پوری چند راہتی والد و مولوی محمد مولی ملتانی و منشی غلام حسن ملتانی
 این ہمہ خلفائے حضور حضرت حافظ محمد جمال رضی اللہ تعالیٰ عنہ از حضرت صاحب
 خیرپوری نیز خلافت یافتند و سید صدیق محمد بن سید محمد شاہ رنگیلہ مرید حضرت
 حافظ صاحب بود و خلافت از جناب حضرت صاحب خیرپوری حاصل کردہ است
 بعد از ان فرمودند کہ حضرت خواجہ خدابخش خیرپوری مریدان بسیار کردہ اند
 ملتان و گردنوا حش و خیرپور و سوادش ہمہ از مریدان ایشان ہستند بعد از ان
 فرمودند کہ چون بر عرس مبارک پر خود در ملتان شریف می آمدند از کثرت مرید کردن ایشان
 پتاسہ ہائے در ملتان خرچ شدہ دستیاب نہ شدی و مرید شونگان پتاسہ ہا خریدہ
 ندر میگزارند و تقسیم بنیو و ندر اگر چہ بندوان ملتانی چند مدت پیش تشریف آوری
 حضرت ایشان در ملتان در پتاسہ ساختن بیسپرداختند و انبار ہا تیار کردہ می تھاؤ
 تا ہم صرف میشدند بعد از ان فرمودند کہ مولوی گل محمد ملتانی نیز خلیفہ حضرت
 حافظ صاحب بود مگر مجالش سلب شدہ بود و قصہ اش اینطور است کہ حضرت
 خواجہ خدابخش خیرپوری خلیفہ جانشین جناب حضرت حافظ صاحب تہاؤ

بودند بلکہ کلید فقر حضرت حافظ صاحب ایشان بودند کہ ہمہ اسرار فقر و کمالات حضور
 حضرت حافظ صاحب از ایشان ظہور یافتہ پس عرس کردن نیز نذرہ ایشان بود
 تا بودہ اند عرس حضرت حافظ صاحب ایشان میگردند بارے بہ تقریب عرس
 در ملتان شریف آمدند و دیگر ہمہ خلفاے حضور حضرت حافظ صاحب نیز موجود
 بودند گر بعد از حضرت صاحب خیر پوری از ہمہ خلفاے بزرگتر مولوی گل محمد بود
 پس حضرت صاحب خیر پوری در خانہ مولوی گل محمد رفتہ اورا گفتند کہ من نزد تو
 آمدہ ام کہ آنچه از جناب حضور حضرت حافظ صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر من
 عطا و امداد شدہ ترا میدہم و سے رعوت کردہ گفت کہ در خانہ خود بنہ جلوہ گری خود
 مرانہ نام را خصت خواجہ پیر خود یکے حاجتہ ندادہ است شمار صرف پیر برادر
 و اولی و بہتر میدانم و پس حضرت ایشان رنجہ خاطر و خشمناک شدہ برخاستند
 و روانہ شدند و حضرت ایشان اگر چه بدرجہ کمال حلیم و رحیم بودند مگر چون گاہے کہ بر
 خشم و غضب آمدی برنگشتہ پس باین حالت پر خشم و جلالست بر مزار نور بار حضرت
 خواجہ حافظ صاحب حاضر سیدہ یک جوان را از قوم خود کان کہ مرید بودند گفتند
 کہ بندوق برداشتمہ در اینجا ستادہ باش وقتیکہ گل محمد بیاید اورا بندوق بزین بعد از ان
 حضور حضرت خواجہ ایقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ پیش ازین واقعہ مولوی گل محمد
 خیال داشت کہ روضہ جناب حضرت حافظ صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہ و سے
 بناکنانہ لیکن چون این ناشایستگی نسبت حضرت صاحب خیر پوری قدس سرہ
 ازوے صادر شد روضہ حضرت او شان نیز حضرت خواجہ خیر پوری بناکنانہ
 و بعد ازین روز کہ موسے گل محمد خدمت حضرت خیر پوری بے ادبانہ سخن گفتہ معلوم

وے ورضیض تباہی افتادہ حالش مسلوب گردیدہ صال و مہمہ و افعال رویہ وے
از حدزائد فرودند چنانچہ نخستین امین بود کہ مردم نزدش ہزاران روپیہ تقدیمی مالیت
گذاشتہ بودند از ان انکار کرد کہ کسے نزد ممانت نداشتہ چون این مال مقصوب
بسیار بدتیش آمد تمام لولیان پیش خود میرقصانید و بزبان خود روپیہ داشتہ یکے را
از لولیان گفتے کہ بیا و تو نیز بزبان خود این روپیہ برو داشتہ برو و در آخر عمر کہ فوت شدہ
بود از حرص شہوت نفسانیہ گفتے کہ دختر و ازوہ سالہ باشد کہ من اورا بزینے نکتم
بعد از ان یکے از حضار عرض کرد کہ قبلہ حضرت صاحب خیر پوری کہ برائے مولوی
گل محمد جوانی را مقرر نمودہ استانیدہ بودند سنت پیر خود ادا کردہ اند حضور فرمودند اگر
دیگر از حضار عرض کر فاقان چگونه است فرمودند کہ قاری عزیز اللہ صاحب وقاری صبیحہ
صاحب کہ ہر دو برادران خلیفہ حضور شیخ المشارق و المعارب خواجہ خواجگان قبلہ عالم
ہماری رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہستند قاری عزیز اللہ صاحب یکے از مکملین بودند وقاری
صبیغہ اللہ صاحب نیز ویش بودند و در علم ظاہری تبحر تمام داشتند یک ہمد و ہشتا
نفر طالب العلم خدمت ایشان کتب درسیہ میخواند و متشرع و زاہد متقی بودند و ہر دو
برادران در تمام عمر خود گاہے سماع نشنیدہ اند و حضرت قبلہ عالم نیز سماع کم و اندک
مے شنیدند خلقاے خود را امر بشنیدن سماع می فرمودند و خود بدولت نفرت می نمودند
اگر گاہے کہ اتفاق شنیدن سماع افتادی صرف بر عایت او اسے سنت سینہ پیران
عظام رضی اللہ تعالیٰ عنہم داخل مجلس سماع گردیدہ می شنیدند پس چون حضور حضرت
قبلہ عالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ وصال فرمودند برو تاریخ عرس حضرت خواجہ صاحب
الروضہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ و حضرت محمد سلیمان تونسوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت خواجہ محمد جمال ملتانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ دو دیگر خلفائے اہل صفا حضرت
قبلہ عالم نیز حاضر شدند مجلس سماع برداروازہ خانقاہ حضور شروع کردند اندرین اثنائے
قاری صبیحۃ اللہ صاحب بچوش تمام ہر جا ست و گفت کہ اینچہ بدعت است کہ بر
مزار حضور شیخ شروع کردہ اید بہ بیت یکہ سرود ہائے شمار خورد و خورد میکنند پس ہمہ
طالبان را ہمراہ کرد و در دست ہر یکے چوبدستے داد و مع ہمہ طالبان تکبیر اللہ اکبر
گویان بطرف اہل مجلس سماع روانہ شدند کہ سے از اہل مجلس ہیچ نگفت مگر حضرت صاحب
صاحب رحمہ فرمودند کہ زود تر مرا بندوق بدہید کہ چون قاری صبیحۃ اللہ پاسے خود
در صفہ مجلس بہند ویرا بندوق خواہم زد اما قاری صاحب تا دروازہ صفہ
رسیدہ باز گردید و خاموش شدہ بنشست مقبوس ^{۳۳} سی و ششم بوقت عصر روز
خمسین ششم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہار و ہجرت ہجری المقدس دولت پامبوس
زیارت حضور حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست میسر شد حضور حضرت
خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ منزل قرآن شریف میخواندند چون از
تلاوت قرآن شریف فارغ شدند قطعہ عبارت از تفسیر عرائس البیان فی حقائق القرآن
للشیخ الکامل ابی محمد زہبان ابن النصر البقلی الشیرازی المتوفی فی سنۃ ستہ
و ستین من الهجرة کہ بر پرچہ کاغذ نوشتہ پیش کردم و استفسا نمودم کہ قبلہ حضرت
شیخ واسطے رضا چہ اجرات کردہ بروصول حضرت ابی زید بسطامی رضی اللہ تعالیٰ
عنہ حکم توہم کردہ است حال آنکہ حضرت ایشان مقتداے مشایخ کبار اند و از باقی
عبارت تفسیر نیز استدعا بیان معانی نمودم پس آن عبارت را از اول تا آخر دو بار دیدم
و فرمودند سبحان اللہ

فارسین راشی ایوان عشق

روزبہان فارس میدان عشق

بعد از ان رخ مبارک بطرف این بندہ آورده از اول تا آخر ترجمہ کردند و آن عبارت
تفسیر و ترجمہ کہ حضور کرده بودنا این است قال الله تعالی سبحانہ - ان يتبعون
الا الظن وما تهوى الا نفس يا عاقل احذر مما يغوى اهل العزت
بالله من الاشكال المخابيل التي تبدوا في خواشي ادمعتهم وهم
يحسبون انها مكاشفات الغيوب و لو اردت القلوب ويدعون
انها عالم الملكوت و انوار الجبروت و ما يتبعون الا هوسات ^{لفسهم}
و مخابيل شياطينهم التي تصور عند هم اشكالاً و تمثلاً و يزینون
لهم انما الحق و الحق منزلة عن الاشكال و التمثال و اياك يا صاحبی
و صحبة السالوسین المجاهدين بالحق الذين يدعون في زماننا
بمشاهدت الله مشاهدة حق للاوليا و ليس يكتوفت للاعداء
قال الجنيد رأت سبعين عارفا قد هلكوا بالثوهم توهموا
انهم عرفوه و هو قولہ ان يتبعون الا الظن و قال الشبلي من
تحقق في حقيقة الحق فهو نفس الحقيقة لان الله تعالی يقول
ان يتبعون الا الظن افهم يا صاحبی ان اشارت حقيقة هذا
الآية تاول الى الكل اذا كل معزولون عن ادراك حقيقة الحق و ما
ادركوا فهو اقدارهم و جعل قدر الحق عن اقدارهم و ادراكهم
قال الله سبحانہ و تعالی و ما قدر الله حق قدره و لذلك
اجترء الواسطي في حق سلطان العارفين ابى يزيد بسطامی قدس سرہ

بقوله كلهم ما الو على التوههم حتى ابوي زيد مات على التوههم ترجمه
 است وانا بترين از آنچه اغواوه داده شده انما لعنة الكلسان كه عند اللذاهل عزت هستند و
 آنچه نيز كه سبب اغوايه آنها شده از اشكال خياليه آنهاست كه ظاهر شده است در
 پرده ها و ماغ ها و ايشان و پندارند كه بد رستي آن اشكال مكاشفات غيبيه
 اند و از عجب است و دعوى ميكنند اينكه بد رستي آن عالم ملكوت است و انوار
 جبروت حال اين است كه تابع نمى شوند مگر به وسيله نفس خود بار او تحقيقات
 شياطين خود بار آنها كه تصوير کرده شدند آن هوسات نزد ايشان از روى اشكال تمثالي
 قدرت ميديند شياطين بر ايه تابعين خود اينكه بد رستي آن حق است حال آنكه حق
 منزه و پاك است از اشكال و تمثال نگه رايي يار من خود را از صحبت كسانيكه
 مكارند و غدار و جاهل و بخیبر اند به حقيقت حق آنها كه دعوى كنند در زمانه ما بشا هده خدا
 عز وجل مشاهده حق ثابت است و مختص است بر ايه دوستان و نيت امر مكشوف
 بر ايه دشمنان گفت شيخ جنيد رضى الله تعالى عنه ديدم هفتاد عارف را كه تحقيق
 هلاك شده اند همه بتوهم يعنى وهمه کرده اند اينكه بد رستي آنها دانستند او را و قول
 حق سبحانه خير ميديند اينكه تابع نمى شوند مگر گمان را و شيخ شبلي گفت كسيكه تحقيق
 كند و حقيقت حق پس آن نيست نفس حقيقت زير آنكه بد رستي حق را تعالى ميفرمايد
 تابع نمى شوند مگر گمان را فهم كن ايه يار من بد رستي اشارت حقيقت اين آيت تاويل
 کرده شده است طرف كل زير آنكه كل معزول هستند از درك كرون حقيقت حق و آنچه
 درك كرون پس آن اندازه آنهاست و برتر است قدر حق از قدر آنها و او را ك آنها
 فرمود حق سبحانه و تعالى و ما قدر و الله حق قدره و از اين سبب

جرات کرد شیخ ابو بکر رضی واسطی رضی و روح سلطان العارفين ابی زید بسطامی رضی اللہ
تعالیٰ عنہ بقول خود کہ ہمہ مرده اندیر تو ہم تا آنکہ ابو زید فرمود بر تو ہم بعد از ان فرمودند
کہ اول آیت قرآن شریف است از انجا تا قول حضرت شیخ شبلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
بیان حال آن کسان است کہ در دام اغوائے شیاطین آمدہ اند و تا بودہ اند ازین دام
خلاصی نیافتہ لغو بالتدین و لک و از قول شیخ شبلی تا قول شیخ ابو بکر واسطی رضی اللہ
تعالیٰ عنہما بیان واقع است کہ بیشک گنہ ذاتی حق مطلق بدرک و مشہود کس نیست
و از قول شیخ واسطی رضی تا آخر تنبیہ است مرسا نے را کہ در اغوائے شیاطین و
نمایش آنها آمدہ مغرور شدہ اند تا بدانکہ ہر گاہ شیخ ابو زید بسطامی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
بگنہ ذات حق سبحانہ رسیدہ آنہا را چہ نزد کہ بر خیال لائے کہ از حرکت شیاطین در
النظار آنها ویدایندہ شدہ است گشتہ اند و این خیالات باطلہ را شاہدہ حق دانستہ
بعد از ان فرمودند کہ این چنین تنبیہات و توبیخات در احادیث شریف نیز واقع
شدہ اند تا کہ ناقصان و کم حوصلگان در بلادیہ گمراہی نیفتند ورنہ شیخ ابو زید رضی اللہ
تعالیٰ عنہ از اجل و اصلان و آرا گمہ عرفان ہستند و بفوز حقیقی فائز شدہ بعد از ان
فرمودند کہ بعض اولیاء کرام و رقید مکر شیاطین نیاوردہ مگر چون از مقربان و محبوبان
حق سبحانہ و تعالیٰ بودہ اند و در تربید و فریب او مطلع گردیدہ بمقصود اصلی رجوع کردہ اند
چنانچہ در نفحات الانس نوشتہ کہ مشائخ چند در جاسے نشستہ با ہم سخن شاہدہ میگفتند
یکے ازیشان شیخ ابو محمد خفاف بود ہر یک باندا زہ حال خود حکایت کردہ شیخ ابو محمد
را گفتند شما ہم گوید ایشان بیان کردند کہ روزے از پیش چشم حجاب دور نمودند و
پر و ہا برداشتند حق را دیدم کہ بر عرش برین نشستہ است اورا سجدہ کردم آن گاہ

ہمہ مشائخ بائیکے عالم محبت ملاقات کروند و اور گفتند کہ مارا حدیثیے از رسول اللہ ﷺ
 و حدیثیے روایت کرو کہ شیطان بر اعرشے است در میان آسمان و زمین کہ ہر گاہ کہ
 را در فتنہ اندازد برومی این عرش بکشوف نماید شیخ ابو محمد گریان شدہ برخواست و توبہ ساق
 و نماز ہا را قضا کرد و ہما بخارفتہ بر شیطان لعنت کرد و بعد از ان حضور خواجہ بقاہ ^{قدس}
 تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ حضرت شیخ ابو بکر واسطی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 از مشاہیر اولیا را ندواز اقران و از خلفائے شیخ جنید رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہستند و توحید و
 تصوف سخن بالا میگفتند ہیچکس جانش نماند فی سیدی ازین سبب مردم از وسع انکار
 کردند ہفتاد و شہر بیرون کردہ شدہ است آخر مردم و قرار گرفتند پر سیدہ شکر کہ اینچا چگونہ
 آرام یافتند گفتند اینچا بعض بعض شخص سخن من می فہمند بعد از ان فرمودند
 کہ شیخ روز بہان قلبی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز از گبری مشائخ روزگار ہستند و زے از
 سرے گذشتند از اندرون سر اشنیدند کہ ماورے و دخترے جمیلہ و خوب و را میگفت
 کہ از سر بیرون مرو تا بازار حسن تو کم و از ان نشود و خریداران تو مشتاق تر شوند پس شیخ
 روز بہان در جوابش فرمودند کہ حسن کجا پنہان کرد و اگر صد ہا پردہ بروے کنی ہر حال
 ظہور نماید و دل ہاے بید لائزار بایدا ندرین اثنائے این بندہ این مصرع خواند ع
 حسن نہ آئنت کہ ماندنسان ❖

ہنوز این مصرع تمام نہ کردم کہ حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ مصرع
 ثانیہ را پڑ گر چہ بود پردہ جہان در جہان - بر زبان مبارک راندند -

مقبوس سی و ہفتم - بوقت عشا شب جمعہ نہم ربیع الثانی
 سال سیزدہ صد و چہار دہم ہجری المقدس و است پاسے پوس و زیارت حضرت اقدس ک

❖

عبادت و سعادت بہتر ازین نیست حاصل شد حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
بقاہ و نفعنا و ایاکم بقاہ سبجہ در دست مبارک کردہ اوراد و مقررہ بخوانند بعد ازان
یکے را از حضار مجلس فرمودند چنانکہ بخوان کہ من بشنوم و آن حجج نامہ کتابے بودہ است
فارسی و تواریخ سلاطین و الساب قوم ستدہ از سیویستان و بکہہ و سکھر و رڈرہی و دیگر
بلاد سندہ پس وسے نیندے ازان بر خوانند حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
بقاہ اصغار و سماع میفرمودند و تقریباً ذکر امام مہدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ افتاد حضور حضرت
خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ کتاب اقتباس الانوار ببارید خادسے دوید و از
صندوق کتب کتاب مذکورہ بر آوردہ پیش حضور نهاد پس حضور سجدہ را بر سر بریناودہ کتب
نکوراراکشاوند و فرمودند کہ این باوشاہ کتاب افتادہ است انگہ از سہ مقام ازان
کتاب بر خوانند یکے عبارت این است و خاتم ولایت مطلقہ عامہ عیسیٰ علیہ السلام
است کہ در زمان او مہدی خواهد بود و این روایت مرقول کسے را کہ میگود مہدی
ہجین عیسیٰ علیہ السلام است و متک مے کنند بان حدیث کہ لامہدی الا عیسیٰ ابن
مریم دوم عبارت این است آن مطلع الانوار مہدی آن خاتم ولایت محمدی آن مجدد
پاک احمدی امام برحق ابوالقاسم محمد بن حسن مہدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وسے امام دوازدهم
است از ائمہ اہل بیت و لاوتش شب جمعہ یازدہم ماہ شعبان شد خمس و خمیسین و
مائتین و بہر روایت شواہد النبوة بتاریخ ثلث و عشرين من شهر رمضان سنہ ثمان و
خمیسین و مائتین در سر من راسے عرف ساحرہ واقع شدہ ماورث ام ولد بود و جس
نام و بعضے سوسن و بعضے صیقل گفتہ اند امام دوازدهم در کنیت و نام حضرت
رسالت پناہ علیہ الصلوٰۃ والسلام موافقت دارد و القاب شریفش مہدی و خاتم

وقایم و منظر و صاحب زمان و خاتم ائمه اثنا عشر است و صاحب زمان در وقت وفات پدر خود
 امام سکری پنج ساله بود کبر مسند امامت نشست چنانچه حق تعالی عینی ابن ذکریا علیه السلام
 در حالت طفولیت حکمت کرامت فرمود و عیسی بن مریم را در وقت صبی بربوبه بند رسانیده
 همچنان او را در صغر سن امام گردانید عبارت سیوم صاحب مرآت الاسرار از حبیب السیر نقل میکند
 این مقدمه نزدیک علمای بزرگوار و فضلا عالی مقدار به ثبوت پیوسته و جمیع فرق است نبوی و تمامی
 طوائف ملت مصطفوی صلی اللہ علیہ وسلم اتفاق دارند کہ ظهور مهدی بوقوع خواهد انجامید و بواسطه حسن اتمام اجتناب
 آن امام عالی مقام طرف عالم بلا و از عدل و داد پر خواهد گردید و این مذمتی است کہ مهدی موعود امام محمد بن
 حسن سکری خواهد بود یا دیگر از بنی فاطمه عقیده اهل سنت و جماعت آن است کہ قائم آل رسول خواهد
 بود شخصی خواهد بود از اولاد فاطمه رضی اللہ عنہا کہ در آخر زمان تولد نماید امام محمد حسن سکری را
 مهدی نہ گویند و نہ سب امامیہ اثنا عشر بر آن است کہ مهدی عبارت از محمد بن حسن سکری
 است رضوا و نمرود بلکه در سردابہ سر من راے مخفی گشته است چون مشیت احدیت
 بخرج آن تعلق گیرد ظهور خواهد نمود و ہم صاحب مرآت الاسرار مینویسد کہ فرقہ امامیہ
 آن امام را دو غیبت قرار داده یکے غیبت قصرے یعنی کوتاہ تر آن از وقت وفات
 محمد بن حسن سکری رضوا کہ وے در سردابہ سر من راے مخفی شد تا زمان انقطاع سفارت
 بود و دیگر غیبت طویلے یعنی دراز تر آن از زمان انقطاع سفارت است کہ حق تعالی
 ظهور زمان وے را مقدر ساخته است و دو غیبت قصرے او را سفیران بودند
 کہ یکے بعد از دیگرے واسطه بوده اند میان وے و سایر خلایق و حاجات و
 سوالات ایشان را بوسے سیرسانیدند و جواب آن بر خلق مے آوردند پس آن سفارت
 بر شخصی علی بن محمد نام ختم شد و وفات علی مذکور در سنہ ستہ و عشرين و ثلث مائتہ واقع شد

یعد از ان هیچ سفیرے امام رانندید و سخن ایش شنید و یک فرقه بر آن رفته اند کہ مہدی
 آخر الزمان عیسیٰ بن مریم است علیہ السلام این روایت بغایت ضعیف است زیرا کہ
 اکثر احادیث صحیح و متواتر از حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم در وی یافت
 کہ مہدی از بنی فاطمہ خواهد بود و عیسیٰ مریم با او اقتدا کردہ نماز خواہد گذارد و جمیع عارفان
 صاحب التکلیف برین متفق اند بعد از ان حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ من میگویم کہ ہمین امام مہدی محمد بن حسن عسکری
 در آن امام مہدی موعود کہ در آخر الزمان از بنی فاطمہ متولد شود بر روز ظہور خواہد نمود تنہا
 الحمد للہ ولہ المذتہ کہ حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ چنان
 قول فاصل بیان فرمودہ اند کہ در میان اقوال و روایات ہر دو فرقی تطبیق و توفیق دادہ اند
 نزاع و اختلاف بر خاستہ است ہر دو فرقه در قول و عقیدہ خود بہ نسبت امام ہمام
 مہدی علیہ السلام صادق است مقبوس سی و ہشتم بوقت عصر روز جمعہ
 بتاریخ نهم از بیع الثانی سال سیزدہ صد و چہار و ہجرت ہجری المقدس و ولت پایتوبوس و
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست بدست شد اندرین اثنا
 از برائے تحقیق فرق کردن در میان تناسخ و بروز عرض کردہ شد حضور خواجہ البقاہ اللہ
 تعالیٰ ببقاہ و نفعنا و ایاکم ببقاہ فرمودند کہ فرق در میان تناسخ و بروز این است کہ تناسخ
 عبارت است از مفارقت روح از جسدے وصولش در جسد دیگر بے فرصت
 و فاصلہ چہ آنا نامہ قائل بتناسخ اند ما در جہان نزد ایشان بر این است کہ روح بے جسد
 عنصری ہرگز نمے ماند و بروز این امر ضروری و شریک نیست کہ روح بے جسد
 عنصری ہرگز نمے ماند بلکہ اگر از جسد عنصری مفارقت کردہ در بدن مثالی ذاکر

و بعد از مدتی در جب عنصری کاٹے بروز نمایاں امر جائز است بعد از ان کتاب
 فواتح تصنیف ملا حسین بن معین الدین میبزی کہ در آن نیز نبذی از مسئلہ تناسخ و
 یہ روز نوشتہ است بخدست حضور وادم اندکے ازوے برخوانند و باز دادند آنگاہ ولو
 غلام احمد اختر آن کتاب را از مقام تناسخ برخواند و حضور اصغافرمودند و عبارتیکہ پیش حضور
 خواندہ شدہ است این است و حضرت نور بخش قدس سرہ میفرماید الفرق بین
 التناسخ والبروز از التناسخ وصول الروح اذا فارق من جسد
 الی جنین قابل للروح یعنی فی شہر الرابع من وقت سقوط النطفة
 و قرارها فی الرحم و كانت تلك المفارقت من جسد والوصول
 الی اخر معاً من غیر تراخ **والبروز ان** یفیض روح من ارواح
 الکمل علی کامل کما یفیض علیہ التجلیات وهو بصیر مظهرہ
 و یقول انا ہولعب از ان این بندہ کاتب الحروف دست بستہ عرض کرد
 کہ قبلہ در یک جسد و روح یکے روح باز و دوم روح مبروز فیہ میباشند یا نہ حضور
 خواجہ ایقار اللہ تعالیٰ ببقیہ فرمودند کہ ہمان یک روح باز میباشند کہ چون جنین قابل و
 مستعد روح میشود پس روح کاٹے از بدن مثالی مفارقت نمودہ در آن جنین بنفوخ
 میگردد و بروزے نماید چنانکہ شیخ اکبر رضی در فتوحات کلمی گفتہ کہ حضرت ادریس علیہ السلام
 و حضرت الیاس علیہ السلام یکے است زیر آنکہ روح پاک حضرت ادریس علیہ السلام
 از بدن مثالی مفارقت کردہ و جب عنصری حضرت الیاس علیہ السلام بروز کردہ است
 و ظاہر شدہ است چون حضور این حکایت تمام کردند این بندہ عرض کرد کہ قبلہ در
 فصوص الحکم نیز چنین نوشتہ اند فرمودند آری و فصوص الحکم بہت بوقت

تصحیح این اوراق عرض کردم کہ قبلہ از تقریر حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بیقائہ و از کلام
 شیخ اکبر محی الدین بن العربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ این چنین معلوم میشود کہ در بروز یک
 روح بازمی باشد بس و از عبارت فواج چنان مفہوم میگردد کہ در بروز روح بیباشند
 یکے روح مبروز فیہ و دوم روح بازر پس روح مبروز فیہ منظر خواهد بود و روح بازر ظاہر
 حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ حقیقت حال آنست کہ بروز دو قسم است
 یکے بطریق منظریت و دوم بطریق غیر منظریت پس آنکہ بطریق غیر منظریت است آنجا یک
 روح بیباشند کہ چون جنین قابل روح میشود و در بروز می نماید چنانکہ شیخ اکبر در
 فصوص الحکم گفته کہ الیاس همان ادریس ۱۴ است و آنکہ بطریق غیر منظریت است آنجا
 دو روح مے باشد یکے روح مبروز فیہ کہ منظر است دوم روح بازر کہ ظاہر است
 در روز و صاحب فواج ہمین قسم ثانی را نوشته است بعد از آن فرمودند کہ در
 کلام شیخ اکبر آمده است کہ القطب الذی لہ میت ابد او احد و هو
 محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام یعنی قطبے کہ نزد ہمیشہ یکیت و آن حضور حضرت
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم اند بعد از آن حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بیقائہ فرمودند کہ از
 حضرت آدم صغی اللہ تا خاتم الولاۃ امام مہدی حضور حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 بازر اند پس اول بار در حضرت آدم علیہ السلام بروز کرده اند اول قطب حضرت آدم علیہ السلام
 شدہ است دوم بار در حضرت شیش علیہ السلام بروز کرده اند اینچنین در سایر انبیا و رسل
 صلوٰۃ اللہ علیہم بروز فرمودہ آمدہ اند تا کہ بہ جسد عنصری خود تعلق گرفتہ جلوہ گیری ساخت
 دائرہ نبوت را ختم کردہ اند بعد از آن در حضرت ابوبکر صدیق رضی بروز کردہ اند بعد از آن
 در حضرت عمر فاروق رضی بروز فرمودہ اند بعد از آن در حضرت عثمان رضی بروز ساختہ بعد از آن

در حضرت علی رضا بروز فرموده اند بعد از آن در دیگر مشایخ نوبت نبوت بروز کرده آمده اند و
 خواهند آمد تا آنکه در امام مهدی ۳ بروز خواهند فرمود پس از حضرت آدم تا مهدی همه انبیاء
 و کمل اولیاء که قطب عالم شده اند همه منظر هر روح محمدی صلی اللہ علیہ وسلم هستند و روح محمدی
 در ایشان بروز و ظهور فرموده است پس اینجانب نیز در روح بوده اند کی روح حضور حضرت
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم که باز است در دوم روح همان ولی یابنی که بروز فیہ و منظر است
 مقبوس ششمی و نهم بوقت عصر روز یکشنبه بتاریخ یازدهم ربیع الثانی سال سیزده
 صد و چهاردهم هجری المقدس دولت پاسبوس و زیارت حضرت اقدس که
 عبادت و سعادت و بهتر ازین نیست حاصل شد اندرین اثنا شیخ پیر شاہ صاحب
 ملتانی و پسرش شیخ ریاض حسین و دو پسرانش یکے ولایت حسین و دیگر بہاؤن شاہ
 آمدند و ہمہ صاحبان اجداد تبار و تواضع ہر دو دست بر اقدام مبارک حضور حضرت خواجہ
 البقاہ اللہ تعالی بقیانہ نہادہ نگاہ بخل گیری کردند شیخ پیر شاہ صاحب را نزدیک خود جا
 دادہ بنشانند و الطاف بسیار کردند این شیخ پیر شاہ صاحب پیر شدہ بود و ریش سفید
 رازنگ حنا سرخ دادہ بود شیخ ریاض حسین نوجوان بود و پسرانش ہنوز بے ریش بودند
 و ہمہ صاحبان نہایت متواضع بودند و شیخ پیر شاہ صاحب ابن مخدوم حسن شاہ صاحب
 است کہ سجادہ نشین گدی حضرت غوث العالم بہاؤ الحق والدین زکریا ملتانی بودہ است
 بعد از آن نماز مغرب بجا عمت خواندند این بندہ نیز در انجاست بود مقبوس حقیق کلم
 بوقت عصر روز پنجشنبہ پانزدہم از ماہ ربیع الثانی سال سیزده صد و چهاردهم ہجری المقدس
 دولت پاسبوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت و بہتر ازین نیست حاصل شد
 حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالی بقیانہ و نفعنا و ایاکم بقا بہ بدست مبارک خود

جہت مخدوم المدیچا پاشاہ اوچی بہاولپوری کہ مرید حضور است سہ خط سفارشی بطرف حکام
 بہاولپور نوشتند ہر سہ خط بعینہ اینجا نقل کردہ شد خط اول ہوا القادری۔ وزیر صاحب
 والا مراتب عالی مناقب ذوالمجدد والمواہب زاہد رتبہ از فقیر غلام فرید بعد اسلمہ مسنونہ
 ودعوات ترقی مطالب صوری ومعنوی واضح را سے عالی یاد براسے کار بار مخدوم صاحب
 سید المدیچا پاشاہ منشی احمد یار معتبر خود را در خدمت فرستادہ فانگشتہ تبیین حالات
 خواہد شد چونکہ مخدوم صاحب ممدوح مظلوم و حقدار است بحالش لطف از رانی
 فرمایند و کار بارشان حسب مدعا و استحقاق تو انند فرمود کہ اجر عظیم تو انند شد دستخط
 فقیر غلام فرید از ملتان شریف خط دوم ہوا القادری صاحب والا مراتب عالی مناقب
 مال مشیر صاحب زاہد رتبہ از فقیر غلام فرید بعد اسلمہ مسنونہ ودعوات ترقی مدارج دینی و دنیوی
 واضح را سے عالی یاد براسے کار بار مخدوم صاحب سید المدیچا پاشاہ منشی احمد یار معتبر خود را
 در خدمت فرستادہ مفصل بیان خواہد ساخت چونکہ مخدوم صاحب موصوف
 حقدار است و بغایت مظلوم است رعایت شان حسب الحق از جملہ ثوابہا سے
 اعظم است ضرور بحال شان لطف فرمودہ کار بارشان المدعا سر انجام خواہند فرمود
 کہ از دوستان این فقیر اند فقیر براسے کار بارشان آن والا شان را ذمہ داری سازد
 ضرور خواہند فرمود والد مدعا دست فقیر غلام فرید۔ خط سوم ہوا القادری صاحب
 والا قدر مہربان دوستان قاضی صاحب میان سرور دین سلمہ ربہ۔ از فقیر غلام فرید
 بعد اسلمہ مسنونہ ودعوات و اقیات آنکہ براسے کار بار مخدوم صاحب سید المدیچا یا
 شاہ منشی احمد یار را در خدمت مشیر مال صاحب فرستادہ چونکہ مخدوم صاحب موصوف
 مظلوم و حقدار است از دست تطاول زبردست اورا امان دہانند و از مال مشیر مہربان

کار بارشان حسب مدعا سرانجام کنانیده و بپند ضرور ضرور و السلام مع الاکرام دست خط

فقیر غلام فرید

بعد از آن شخصی طفلک را برداشته پیش حضور آورد و عرض کرد که براسے و

تعویذے عطا فرمائید پس حضور بدست مبارک خویش تعویذے نوشتند و بر او دادند

بعد از آن فرمودند که بگمیان بیاریه حسب الامر شاد سه گمهی آورده عرض کردند که

بگمیان بر دروازه حاضر اند پس برخاستند و بر یک گمهی به چند نفر خدام خواص سوار شده

بقصد زیارت القدر و حضرت خورشید الاکرام بیاد الحق ذکر یاری فی الله تعالی عنه روانه شدند

و بر باقی دو گمهی دیگر خدام سوار گردیده عقب گمهی حضور روانه کردند هنگام سوار شدن

مخلوقات ای شمار بعضی زائران و بعضی سائلان دینی و بعضی تر خوابان گرداگرد

بگمهی آنچنان غلغل و شور انداخته بودند که شور محشر تصور میشد همین روز همان یک شیخ

را زیارت کرده باز بر فناء خویش باز تشریف فرما شدند و درین روز بنده بهره نبود مقبول

چهل و یکم بوقت عصر روز جمعه هفدهم از ماه ربیع الثانی سال سیزده صد و چهاردهم هجری

المقدس دولت پادشاه بوس زیارت حضرت اقدس که عبادتے و سعادتے بهتر ازین

نیست دست داد شخصی آندے عرض کرد که مرا از وجه مرابیت فرمائید فرمودند نشین

بعد از دو ساعت خواص الناس برخاسته رفتند و خواص بدستور نشسته ماندند آن شخص را

فرمودند که عورت خود را بخوان پس آن عورت پیش حضور نشست و حضور رو بال را گسترده

یک جانب آن در دست خویش گرفتند و دیگر طرف آن آن عورت را داده فرمودند

که بگیر نگاه فرمودند که خاموش شده نشین آنگاه سر مبارک بحسب آورده زیر لب

آهسته آهسته چیزے می خوانند بعد از دیرے سر بالا کرده و بر او توبه کنانیدند و براسے

نماز تا کید فرمودند آن گاه شوهرش را خوانده پیش خودشان زدند و هر دو دستش را ببرد و دست
 خویش گرفته بیعت نمودند و توبه اش داده تا کید نماز کردند و وظیفه ذکر جبر و از ده صد با
 بدین طریق گفتند که دو صد بار لا اله الا الله و چهار صد بار لا اله الا الله و شش صد بار
 لفظ الله آنکه جهت دیگر شخص عرض کرده شد او را نیز بدین وضع بیعت کرده و وظیفه
 ده بار سورت اخلاص و ده بار درود شریف عقوبت هر نماز فرمودند بعد از آن
 یک خادم عرض کرد که قبله موجب فرمان حضور سه گنجی بر دروازه استاد اند پس
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ از آنجا برخاستہ مع چند خادم خواص بران گنجیان
 سوار شدہ بر اسے ملاقات شیخ پیر شاہ صاحب موصوف تشریف فرما شد ندین
 بندہ را قم الحروف نیز ہمراہ خادمان حضور سوار بود چون بر ذاقش رسیدند شیخ
 پیر شاہ صاحب پیشتر بر اسے استقبال با سپرد و سپران سپرد متعلقان خود از مقام
 خود بیرون آمدہ بہ کمال تواضع ہر دو دست خود بر پاسے مبارک حضور اقدس
 نمادہ آن گاہ منالتمہ کردند آن گاہ حضور پیشتر می رفتند و شیخ پیر شاہ صاحب متعلقان
 خود پس حضور میر و ندا کہ بر لباط کلم گسترده بودند بر آن یک غلیچہ نیز گسترده اند
 رسیدند بر آن یک وسادہ کلان ہم نمادہ بود بر یک طرف آن وسادہ بر غلیچہ حضور
 بر شستند و بر طرف دیگر پیر شاہ صاحب مگروسے اکثر بکلم و اندک بر غلیچہ نشستہ بود
 بکمال ادب و کمیہ ہم خالی نمادہ ماند پیر شاہ صاحب دوزانو نشستہ است و حضور
 نیز دوزانو نشستہ اند آن گاہ حضور پیر شاہ صاحب را فرمودہ اند کہ کشاوہ بنشیند
 و سے عرض کرد کہ حضور کشاوہ نشیند حضور فرمودند کہ عادت من نشینستن ہن
 طور شدہ است پس حضور زچنان دوزانو نشستہ اند و سے اللہ فو و اللہ

گفته مربع نبشست شیخ ریاض حسین روسے بہ پیر آورده گفت بر بندگان مہربانی
 کردہ اند پیر شاہ صاحب پسر اجواب داد کہ ع

شاہان چه عجب گریںوازند گد ارا +

حضور کمال تواضع تبسم نموده فرمودند کہ بادشاہ شاہ ہستیہ آخر یک ساعت
 محاکات و محاذات کردہ بر خاستند و رونق افزا بر مکان خود شدند دو وقتہ دعوت

شیخ پیر شاہ صاحب کردہ بود گوشت نان و پلاؤ زردہ و شیر و غیرہ اشیای لوازم
 خوردنی در لنگر حضور دادہ بود مقبوس چیل و دوم بوقت عصر روز شنبہ

ہفتم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہار و ہجری المقدس دولت پابوس
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت بہترین نیست میسر گردید بگہی

ایفرمان حضور حاضر آوردند بیک گہی حضور مع چند خواص سوار شدند و ہر دو گہی
 دیگر با غلامان سوار شدیم آن گاہ بنیت زیارت حضرت ابو الفتح شیخ رکن الملئ

والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ روانہ شدند بک غزنی بلتان گرفتہ بہ لوہاری دروا
 رسیدہ بر در قلعہ آمدند از گہی فرود آمدہ عصا مبارک در دست گرفتہ سورتے

از سورتہ آن شریف می خواندند و اندرون قلعہ بطرف روضہ مقدسہ حضرت
 رکن العالم قدس سرہ خرامان شدہ اند سخن در بلندی بنا روضہ افتادہ بود حضور فرمودند

این روضہ بسیار بلند است کہ دیگر هیچ روضہ مانندش بلند نیست آن گاہ فرمودند
 کہ دور روضہ آچخت اوسیع و رفیع تراند کہ هیچ روضہ مانند آنها در جہان بلند نیست

یکے روضہ حضرت سید محمد گلیو دراز صاحب قدس سرہ دوم این روضہ
 شاہ رکن العالم قدس سرہ آن گاہ بر پایہ احاطہ حرم کہ از مسجی حضرت مخدوم جہانیاں

است رسیدن ز اول پای نعلین از پاسے مبارک بر آوردند و در حالت صعود بر درجه ہا فرمودند
 کہ این روضہ را محمد تعلق بادشاہ براسے دفن خویش بنا کنا تیدہ بود حضور شاہ رکن العالم
 اول از پائین مزار حضرت شیخ بہاؤ الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ مدفون شدہ بود بعد از آن
 درین روضہ مدفون شدہ اند اندرین اثنا سے این بندہ راقم الحروف عرض کرد آنچہ
 در مردم عوام مشہور است کہ چون شاہ رکن العالم را در پائین مزار حضرت غوث
 صاحب دفن کردند شب گذشت و فردا باز دیدند کہ آنجا مٹاک شدہ بود صندوق و
 مزار مبارک ایشان در روضہ بادشاہ آبدہ موجود بود پس این نقل چگونہ است حضور
 فرمودند این غلط است حقیقت حال این است کہ چون شاہ رکن العالم رضی اللہ عنہ را آنجا
 دفن کردند حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ یکے را در رویا واقعہ چنانچہ از مشائخ نبیاشد
 فرمودند تا کہ شاہ رکن العالم را از پائین من دفن کردہ اید من پاسے فرمود آوردہ ام
 بعد از آن آنجا صندوق ایشان را آوردہ درین روضہ بادشاہ دفن کردند و مزار
 ساختند بادشاہ محمد تعلق نیز در ہندوستان فوت شدہ بود اورا در آنجا دفن کردند پس این
 روضہ کہ و سے براسے خود بنا کردہ بود خالی افتادہ بود دفن حضرت شاہ رکن العالم رضی
 اللہ عنہ پس از درجہ ہا سے تلمہ عروج کردہ در مسجد نکو نشستند و فرمودند این مسجد
 حضرت مخدوم جہانیاں است باز سورۃ خواندہ برخاستہ روان شدند چون قریب
 روضہ رسیدند فرمودند آنجا بوسہ دادن و سر بالیدن حضرت مخدوم جہانیاں است
 مگر چون حضور آن طرف رفتند ما غلامان نیز نہ فتمیم و آن جانبست بروضہ کہ چون آدمی
 ستادہ شود وہاں آنجا میرسد و آنجا بسبب مس و بوسہ مردم رنگین شدہ است
 بعد از آن بر دروازہ ظلمہ رسیدہ چہار رویہ از خادم گرفتہ بر استان ہنادرہ تیرہ

بوسه دادند آنگاه ہما نجا اول چشم چپ داشتند بعد چشم راست آنگاہ اندرون ظلمہ رفتند
 و دوسہ قدم رفتہ است تا دوسہ مبارک را نگون کرده دست ہاے پریشانی داشتہ
 سہ بار سلام کردند بعد از ان بر آستانہ روضہ بوسہ دادہ چشم چپ و راست مالیدہ
 اندرون روضہ رفتند روار و از طرف شرقی مزار شریف گذر کردہ بر سرانہ مزار شریف
 رسیدہ بر سر کٹارہ بوسیدند و چشمان ہم مالیدند آنگاہ از ان طرف نشستہ آہستہ میخواند
 اکثر مردم بوسہ مزار شریف ندادہ بنیستند مگر این بندہ و چند کسان دیگر متابعت
 سنت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ہیچنان بوسہ دادیم و چشمہا نیز بر ان جا مالیدیم
 آنگاہ نشستیم کہے را نظر بر مزار شریف بود کہے را نظر بر روضہ و کہے سر زور
 مگر چشم این بندہ بر ذات مقدس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ را استغراق تمام در
 گرفت همچون کسی کہ نشستہ نماز گذارد و وقت رکوع سر بطرف زانومی برد و مبارک را
 بتدریج دور فرود میرد و باز بالا میگردند عسبان دوازده بار مبارک را فرود آوردند و باز
 بالا بردند آنگاہ بے آنکہ دست بر آید و غالباً بر آرزند بر خاستند و بر کٹارہ بوسہ دادہ
 چشمان ہم سودند آنگاہ از طرف غربی مزار نور بار گذر نمودہ بر پائین مزار شریف رسیدہ
 بر کٹارہ بوسہ دادند و چشمان مالیدہ و واع کردند بعد از ان بیرون روضہ مقدسہ
 آمدہ سلام کردند و روانہ بر دروازہ ظلمہ شدند آنجا مجاور سے قدر سے الاحی و ائتہ تبرکات از جا
 در گاہ حضرت شیخ ابو الفتح رکن العالم رضہ تدر گذارند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ در
 دامن کرتہ خود گذشتند آنگاہ خاد سے خود را باز دادند بعد از ان بیرون قلعہ آمدہ مع ہمہ
 غلامان بر یکسوا سوار شدہ از طریق ترک باغ عالم خاص چون قریب روضہ منورہ حضرت
 جمال اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیدند از گتھی فرود آمدہ عماد دست مبارک گرفتہ

پیاده خرامان شدند سورت عم خواندند و میرفتند چون اندرون دروازه حرم بیرون شدند
همچنان با تعلین شریفین رفتند و منحنی بهم نشدند مگر کمال وقار و آرام و ادب غیر ملتفت
به هیچ طرف میرفتند و چون بر دروازه احاطه حرم اندرونی رسیده اند تعلین شریفین از
پاس مبارک برآورده آنجا نهادند آنگاه در احاطه رفتند محاذی دروازه روضه مقدسه
که از آنجا هزار نور بار و ششتر بنظری آید بقدر فاصله هفت هشت گام دور است تا در
پهردو دست بر پیشانی نورانی نهادند و منحنی شده سه بار سلام کردند و زیر لب نیز می گفتند
آنگاه پنجره و سپه از خادم گرفته بر آستان شریف نهادند بر عتبه بوسه دادند نخستین چشم چپ
بعده چشم راست را بر آنجا مالیدند آنگاه از طرف پائین فرار شریف بر کتاره بوسه دادند
رخسار و چشمان مالیدند آنگاه دست بر زیر ناف بسته از طرف مغربی فرار شریفین
رفته از جانب سران رسیدند بر کتاره بوسه دادند بر شستند زمانه بر فرار میدیدند و میخواندند
آنگاه چشم فریفته سر فرو آورده و بهمان طریقه بر فرار نور بار حضرت شاه رکن الحق والدین رکن العالم
رضی اللہ تعالی عنہ رفته بود که در آن گاه دست گشاده در حجر نهادند بعد از زمانه برینا تلند
و پیرو کرده بیرون آمدند و برگهی سوار شده معه همان غلامان بیدین سبی عمید روانه
شدند و بوقت مغرب آنجا رسیدند و محسن مسجد رفته بر دروازه کلان که منقش بود با خط نموده
فرمودند که تعریف چهار یار نوشته نظر نمی آید شاید در بنای آن دخل شیعه است بعد
لحظه یکی از حضار گفت که قبله تعریف چهار یار در گوشه محراب نوشته شده است

چراغ و مسجد و محراب و منبر	البوکر و عثمان و حمید و حیدر
----------------------------	------------------------------

حضور این بیت را دیده مسرور شدند بعد از آن این عبارت نوشته بود خود بدولت
بر خواندند ان فی النجینة نهر العلی و لزهرا و حسین و حسن ما کان علیهم

محباید خل الجنة من غیر فتن انگاہ این عبارت را کہ نوشته بود ترویج
 کہ حسین منی و انا من حسین کیے از حضار عرض کرد کہ این چیست
 حضور فرمودند کہ حدیث شریف است کہ حسین منی و انا من حسین
 انگاہ نماز مغرب با جماعت گزارده از مسجد بیرون آمدند و بر گنجهها سوار شده بر لوہاری
 دروازہ ملتان رسیدند از آنجا گنھی ہار اور بازار سرداوند چون ہنگام شب بود از ہر طرف
 بازار چراغما فروختہ بودند کثرت آمد رفت و هجوم خلق بازاری چنان معلوم میشد کہ گویا
 بازار نیست بلکہ دریای است کہ امواج او مردم ہستند نہایت ترسیدم کہ مبادا
 کسے زیر پای گنھی بیاید مگر توجہ حضور کے رانقصان نہ رسید از آنجا تا در بازار کلان
 رسیدند از مسجد ولی محمد خان بیزار بوٹہ دروازہ روان شدند چون بر بوٹہ دروازہ رسیدند
 از آنجا بحر حرم دروازہ رسیدہ بر مقام خویش آمدند باید دانست کہ درین شب عید
 اہل ہند بود کہ آزاد والی میگویند مقبوس چہل و سوم بوقت عصر روز شنبہ بتاریخ بستم از ماہ
 ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہار و ہجرت ہجری المقدس دولت پائے بوس و زیارت
 حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہترین نیست میسر گردید حضور خواجہ
 بقاہ اللہ تعالیٰ ببقاہہ و نفعنا و ایاکم ببقاہہ بقرات منزل قرآن شریف شاغل بودند و
 ہمہ حضار مجلس حلقہ بہ نشستہ اند از اہلین می آمدند و می نشستند اندرین اثنا کیے
 سیدے آمدہ سردر پائے مبارک حضور بہاد حضور بوجود قرأت قرآن مجید بر عایت
 سیادتش بدو پائے برخاستند و باز بہ تلاوت قرآن شریف پرداختند ہمدین اثنا
 مطربان گدایان بدروازہ فیض آوازہ دف زدن و سر آیدن آغاز کردند فی الفور
 دربان را فرمودند کہ اینہارا ایک روپیہ دادہ روانہ کن انگاہ دربان باز آمدہ عرض کھیو

نمود که دو سہ پیر زمان بردروازہ استادہ اندچیر سے ازخیرات می خواہند فرمودند آنہارا
 یک روپیہ گرفتہ بدہ چون ازقرأت قرآن شریف فارغ شدند ہمہ حضار مجلس کہ مہر
 سکوت بردہان داشتہ بودند محسول مطالب دینی و دنیوی لب کشودند اندرین اثنا
 شخصے عبدالواحد شاہ نامی سکنتہ دیرہ غازی خان کہ مرید حضور بود جبتہ وظائف یک
 عرضی پیش کرد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقیابہ آنرا خواندہ بر پشت آن عرضی این
 وظائف نوشتہ سے را بدادند و خصت فرمودند وظائف بعینہ انجی نقل
 کردہ شد شاہ صاحب دوازہ تسبیح چنانچہ دو تسبیح لا الہ الا اللہ و چہار تسبیح
 الا اللہ و شش تسبیح اللہ پیش از نماز فجر خوانند و یک ہزار کلمہ شریف بعد نماز فجر و
 یک ہزار کلمہ شریف وقت استوا آفتاب یعنی دو سپرد پنج بار سورہ عم بتسألون
 بعد عصر بخوانند و پاس انفاس ترتیبش این کہ ہر گاہ دم بیرون آید لا الہ باوم نہ زبان و
 چون دم اندرون رود الا اللہ گفتہ شود درین وظیفہ ضرورت وضو و وقت نیست
 ہر وقت جائز است تعداد و شمار درونیت این اوراد تا یک سال مؤلف
 نمودہ پس از ان نزد فقیر بیانید پس ہر چہ گفتنی باشد گفتہ خواہ شد فقیر غلام فرید
 قبوس چہل و چہارم بوقت عصر روز پنجشنبہ بیت و سیوم از ماہ ربیع الثانی
 سال ہینورہ صد و چہاردہم ہجری المقدس دولت پاسبوس زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل شد سہ گہنی حسب فرمان
 حاضر آوردند او حضور معہ شہنام علی سوار شدند ان گاہ ماہمہ غلامان بردو گہنی دیگر سوار
 شدیم بقصد زیارت الوداع حضرت غوث العالم رضی اللہ تعالیٰ عنہ روانہ شدند
 از دیرہ کو کہ ان سوار شدہ ہم دروازہ رسیدند از انجا بر پاک دروازہ انجا بدینی

دروازه و از آنجا بہ باغ خاص و عام رسیدند و از آنجا بسوسے قلعہ حضرت غوث الاعظم رحمہ اللہ کی بارگاہ
 دو انیدند ہنوز قدرے مسافت مانده بود کہ فرود آمدہ اند ماہمہ غلامان نیز فرود آمدیم پس حضور حضرت خواجہ
 ابقاہ اللہ تعالیٰ بقیابہ عصا در دست مبارک گرفتہ خرامان گردیدند چون پر دروازہ احاطہ حرمہ فائز گشتہ
 عصا خامے را دادند و پاسے مبارک از تخلیص شریفین بر آوردند نعلین مبارک خادم پر داشت
 و حضور خود بدولت پا برهنہ اندرون حرم بر حرم بسوسے روضہ مقدسہ روانہ شدہ اند چون بدروازہ
 ظلمہ رسیدند بے آنکہ بوسہ دہند یا مستحی بشوند اندرونش رفتہ ہنوز چہار پنج کام از دروازہ خاص
 روضہ مقدسہ دور مانده بودند کہ بایستادند و بہ طرف قرار نور بار دیدہ اند کہ منحنے شدہ سہ بار سلام
 کردند و در ہر سلام ہر دو دست بر پیشانی نورانی نہادند آنگاہ سہ روپیہ از خادم گرفتہ بر آستان ہفت
 نہادہ بر عتبہ سہ بار بوسہ دادند و بر جاسے بوسہ نخست چشم چپ و بعدہ چشم راست را مالیدہ۔
 اندرون روضہ رفتند از جانب سرانہ بر کنارہ بوسہ دادہ چشمان و رخسارہ مالیدہ از آنجا برانہ
 مزار شریف نشستہ اند وقتیکہ از دیرہ خود روانہ شدہ اند تا نشستن اندر روضہ در اثنا کے راہ
 بوخائف و اوراد مشغول آمدہ بودند آنگاہ دست بر ناف بستہ نشستہ اند و زیر لب بھی
 خواندند بعد از دیر بسیار دست کشادہ در حجر نہادند چنان معلوم میشد کہ گویا دعا میخواندند و بدین
 حالت در استغراق شدند سر مبارک فرود می آوردند و بالائیسیر و ند بعد از دیر بسیار بے آنکہ
 دعا متعارف خوانتد بر خاستند و از سرانہ مزار بر کنارہ بوسہ دادند و بر آنجا چشمان مالیدہ
 از جانب غربی مزار شریف مراجعت نمودند و پر دروازہ روضہ رسیدند و از پایین مزار
 نور بار بوسہ نہ دادند از آنجا ہم بغیر بوسہ گذشتند و از دروازہ ظلمہ ہم بغیر بوسہ دادن
 بیرون آمدند مگر از آنجا سلام کردند مجاورے خانقاہ شریف قدمے الاچی دانہ نذر گذارد
 حضور حضرت خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ بقیابہ در دامن کرتہ خود گرفتہ خادم را باز دادند

انگہ تزلزلہ کہ از خشت ہائے پختہ کاشی شدہ عمارت گردیدہ است برآندہ فرمودند کہ امام اینجا
 کجا است امام حاضر بود مگر خجاندان حضور عرض کرد کہ اینوقت امامت خود بشما مفوض کردم
 شما نماز خوانید آخریکے از خادمان حضور نماز خوانید آنگاہ آرا بخا بدروازہ حرم باز رسیدہ
 بیرون آمدند و تعلیم شریفین را در پاسے مبارک کردند و عصا نیز در دست گرفتند آنگاہ
 یک دو قدم رفتہ بطرف جنوب گئنی بسیار سخت گردیدہ سلام کردند معلوم شد کہ چرا
 و کرا سلام کردہ اند مگر در قاصر فکر احقر چنین می آید کہ این سلام وداع از جناب شیخ شاہ
 رکن العالم و از حضرت خواجہ محمد جمال رضی اللہ تعالیٰ عنہما بودہ باشد عجیب نیست والد
 اعلم بالصواب آنگاہ مع ہمہ غلامان خزان گردیدہ بہ بگیان رسیدہ بگیان سوار
 شدند حسب دستور سابقہ ہمہ غلامان نیز سوار شدہ و نہال بگی حضور روانہ شدند
 از مقام حسین آگاہی در بازار کلان رسیدہ بگیان زاد و اندید مردم در بازار بسیار بودند
 حیران دسر گردان کہ بدین چشمت و شان و شوکت کیان ہستند من می شنیدم کسانیکہ حضور
 را می شناختند غیر آشنایان را می گفتند کہ این حضرت خواجہ غریب نواز مسیحا و شایخ کرام و
 اصفیایے عظام کوٹ شریف بودہ اند آخر سہی ولی محمد خان رسیدند آنگاہ در بازار
 پاک دروازہ دو اندید تا کہ بدروازہ حضرت موسیٰ پاک شہید صاحب رسیدند آنگاہ
 از بگی فرود آمدہ اندرون رفتند ما ہمہ غلامان نیز فرود آمدہ عقب حضور روانہ شدیم از بازار
 تا دروازہ روضہ حضرت موسیٰ پاک شہید صاحب قدس سرہ از ہر دو جانب را ہ
 ساکنان و گدایان میدان و زنان و کودکان آنقدر موجود بودند کہ گویا از تمام ملتان
 شریفین در این جا گدایان گرد آمدہ اند چون بر آستان روضہ رسیدند

رسیدند پھر وہ پیر از خادم گرفتہ بر آستان تہاوند و آنگاہ صرف بوسہ دادہ اندرون روضہ
 رفتند و چشمان بر عقبہ شمالیہ اندو از سرانہ قرار شریف بوسہ دادند و چشمان ہمہ سووہ نشستند
 قدرے زیر لب ہمی خواندند آنگاہ دست بزناں بستہ بودند بعد از لحظہ دست کشاویہ
 در حجر نماوندند کہ توجہ کردہ سر مبارک و حسیب آوردند آنگاہ برخاستہ بر مزار بوسہ دادہ
 از طرف غربی بر پائین مزار رسیدہ بوسیدند و بیرون آمدند آنجا خادم را فرمودند کہ ہر یک
 فقیر را ایک ایک در جہم مسی بدہ و سے ہماندم ہر یک سائل و گدارا حسب فرمان در اہم
 رسانید چون حضور از حرم روضہ بیرون آمدند سجادہ نشین خانقاہ حضرت موسی پاک شہید
 مخدوم صدر الدین صاحب کہ از جانب شرق شمال جائیست و ایوانیست عجیب
 آنجا مسند آراستہ نشستہ بود و آن طرف بلاقات او رفتند چون قریب رسیدند آن مخدوم
 صاحب بزم پیشتر بیاد و متحنی گردیدہ دست بر پای مبارک حضور بردہ است مگر
 حضور دستش را گرفتہ معانقہ کردند آنگاہ برادرش نیز همچنان بہ نیار ملاقات کرد آنگاہ بر
 غلیچہ مسند از یک طرف حضور نشستند و از طرف دیگر ایوان صاحب نشست
 زمانے قلیل می کات کردہ برخاستند تا بجائیکہ ملاقی شدہ بود آمد و سے ہنوز ہمراہ حضور
 می آمد مگر حضور نگذاشتند کہ پیشتر رو پدہ و گردند و برادرش ہمراہ حضور آمد سہ بار اورا نیز فرمودند
 کہ بائیسست و سے عرض میکرد کہ اندکے پیشتر خواہم رفت تا کہ حضور را برنگہتی
 سوار کنائیدہ باز رفت آنگاہ ہر شاق خویش آتش لہیب فرما شدند نماز غشا بجاغت گذاروند
 بندہ نیز در آن جماعت داخل بود بعد از فراغ نماز نشستند سخن در ذکر مسلمانان باشک
 مار و ارفقادیہ بود فرمودند در فلان شہر کسے کسے مسلمان یافتہ میشود و دیگر ہمہ ہندوان
 ہستند آنگاہ فرمودند کہ این طرف بلاد مشرق شہر بیست کہ در آنجا ہمہ ہندوان ہستند

هیچ کس مسلمان نیست چنانچه تمین حتی صاحب کتلیقه شاه بدیع الدین مدراست در آن
 شہ پر نکاسیہ نوشتہ است کہ از اہل اسلام باید کہ کسی از اینجا پیشتر نرود آنگاہ فرمودند در
 سفر کیہ در آن سفر بسیار مردم ہمراہ من بودند تا کہ عالم اندرون نیز ہمراہ بود روزی در راہ
 باران سخت ماباید جا ہا تر شدند موسم آغاز سردی بود و سر با تکلیف داد در فلان شہر رسیدیم
 دروے یک مندر عجیب بود بسیار کمان مندر حملہ کردہ رخت و غیرہ در آن و در مطافش
 انداختہ بنشینستیم اہل مندر چندانکہ تگ و پو کردند و جوش و خروش کردند هیچ نشنیدیم
 آخر یکمال عجز پیش ما عرض کردند کہ برائے شب گذاری شما دیگر جابجا رخ کردہ بدہیم تا مندر
 ما فارغ کنید آنگاہ از اینجا رخت ہا بروا شدہ در جابے دیگر فقیم آنگاہ فرمودند روزی
 در فلان شہر رسیدیم و قریب مندر عظیم یک مکان بود آنجا رہائش کردیم عمارت مندر
 نہایت عجیب بود شب روشن و مہتاب تابان بود سائین ولایت شاہ صاحب
 رحمۃ اللہ علیہ گفت کہ من درین مندر نشستہ ذکر ہم میکنم آخر نااندہ رفت و با صاحب
 مندر حکایات فقیرانہ و درویشان گفتہ اورا یار و محرم را از خود ساختہ ازو سے خدمت
 خواست کہ من در اینجا عبادت خدای بکنم و سے گفت بشیک برو و کین آنگاہ اندرون
 مندر رفتہ نشستند و ذکر جہا باواز بلند شروع کردند و ضربات ذکر بزور سینہ زدند تا کہ آواز
 جہا و شان ما ہم شنیدیم بسیار دیر روز ہم زیادہ تر جہا کردہ باز آمدند آنگاہ غم و غم
 البقاہ اللہ تعالیٰ برائے بیعت کردن زنا نیکہ و صفہ نشستہ بودند بر خاستہ اندرون قند
 ما ہمہ علامان و بر شاق خویش باز آمدیم مقبوس چہل و پنجم بوقت عصر نزدیک شنبہ
 بیست و ششم ماہ ربیع الثانی سال مینورہ صد و چہار دہم جبری المقدس دولت پامو
 و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و معاودتے بہتر ازین نیست مما صل شدت و شہادت

خواجہ ابقاہ المدتعالی نماز عصر را گزارده و وظیفہ سورت عمریتساء لون می خوانده اند اندر
 اثنا سے دربان را فرمودند کہ یک روپیہ از تو شہ دار گرفته خوردہ نموده آن گدایان و سائیلان
 کہ بر دروازہ استاده اند تقسیم کرده ہر یک را بدہ آنگاہ فرمودند کہ بیرون ازین دروازہ
 شمالی زنی سائلہ استاده است اورا پھرا آنہ گرفته بدہ دربان ہر دو فرمان را بجا آوردہ
 بعد از ان نماز مغرب با جماعت گزارده فرمودند کہ ہمہ بروید بعد از قراغ نماز ماہمہ
 غلامان بر شاق خود ہا آئیم و حضور خواجہ ابقاہ المدتعالی با شخصے تخلیہ و خلاصگی
 کردند مقبوس چہل و ششم بوقت عشا شب دو شنبہ بیست ہفتم از ماہ ربیع الثانی
 سال سیزدہ صد و چہار دہم ہجری المقدس خادمے بر ویرہ ہاے ما غلامان آندہ گفت کہ
 حضور فرمودہ اند کہ بیائید امشب تماشا است پس ہمہ خادمان و غلامان رستند
 بندہ نیز رفتہ مشرف بزیرات فیض بشارت حضور شدہ در مجلس نشست گلہائی
 فراخ و پنہا گسترده بودند دران دوسہ فانوس بلورین کہ ہر یک مانند بدر منیر بود روشن شدہ
 نہادہ شب از روشنائی ہم ہلپوروز شدہ بود حضور خواجہ ابقاہ المدتعالی ببقائہد
 نفعنا و ایاکم بقاء سبھی در دست مبارک کردہ و ظائف میخواندند حضار مجلس بر کنار ہا
 گلہا حلقہ بستہ نشستہ اند شب بے ابر و بے ہوا بود کہ این ہم معین بر صفائی و
 کشادگی آواز سیاست پس بشن لال کتھک معہ چند نفر رفیقان خود کہ ہر یک در باب
 سرائیدن و رامشگری کامل بودن نشستہ آنگاہ بشن لال جامہاے خوب پوشیدہ
 چند سلک زنگولہا بر ساق بستہ قصیدن آغاز کرد و دیگر رفیقانش طلبہ و چنگ نواختن
 شروع نمودند چندے قصیدہ را گنی تنگ سر آید و ازین را گنی کافی بہ شالہ راٹان
 این دم رات موخبا مٹھرا مانہون کا کجا بہ سرائیدن گرفت حضور ہم اندر کہ

و قدرے مسرور شدند و لفظ وہ وہ بزرگان مبارک را ندند و دیگر حاضرین را ہم ذوقے رسید
 مگر چون این بندہ گاہے اورا نہ شنیدہ بود و حالش چنان گردید کہ زار زار بگریست و از یک
 یک ترانہ کہ بقضائے آسمان میرسد روح این بندہ قریب بتخیل شدن می آمد و آن تمام
 کافی را برزوات مبارک حضور خواجه البقاہ السد تعالیٰ محمول میکردم اندرین اثناء نظر این بندہ
 احقر بر زنگولہا سے او کہ برپا سے بستہ بود افتاد بر خاطر احقر آمد کہ این زنگولہا نیستند بلکہ دلہا
 عاشقان و سالکان اند کہ پیش حضور خواجه البقاہ السد تعالیٰ می نالیدہ اند ازین تصور آتش
 محبت در کانون سینہ ام زیادہ تر ملتھب گشتہ مقبوس چہل و ہفتہ تم بوقت عصر
 روز شنبہ بیست و ہشتم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و چہارم ہجری المکرمہ
 دولت پاسے بوس ذریارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست می شد
 نماز عصر با جماعت گذاردہ فارغ شدند سائیلان و گدایان بردروانہ شور و شغف
 برپا کردہ بودند حضور فرمودند و شائرا در اہم دادہ روانہ کنید در بان عرض کرد کہ قبلہ من
 حیران شدہ ام کہ این سائلان دو طرح کردہ اند یکے اینکہ ہمہ یک بار گرفتہ باز بازمی
 آیند و شور و غلغل می نمایند دوم اینکہ چیزے یہ نمیگیرند بلکہ کثیر می طلبند حضور فرمودند
 اگرچہ سابق گرفتہ باشند چون بازمی آیند دیگر روپیہ خوردہ کنانید ہر یک گدارا
 تقسیم کردہ بدہ روانہ کن در بان برفت و حسب الارشاد عمل کرد حضور فرمودند ازین
 دوازده شمالی یک زن کہ استادہ است اورا نیز چہار آنہ گرفتار نیدہ بدہ بعدہ دیگر
 چوتیال بیرون سراسی از طرفت غری آواز کرد حضور فرمودند این را ہم دو آنہ بدہ انگاہ قلم دولت
 و کاغذ طلبیدند خادم حاضر در انگاہ بر پرچہ کاغذ نوشتہ فرمودند کہ این را نزد پیغمبر محمد خان بردہ اورا بگو
 کہ وہ روپیہ فلان شخص را بدہد و شش روپیہ فلان شخص را و چہار روپیہ فلان شخص را بدہد آنگہ

آن پرچہ کا غذبہ بست و سے سپرد ندر بعد ازان فرمودند کہ چوتیالان بہنگ نوش نہایت
 کینہ و رے باشند چنانچہ میان عاقل محمد منہا مروجہ ایک چوتیال دو ضربت چوبہستی
 زدہ بود و قصہ اش از بطور راست کہ وقتے میان مذکور مقدمہ آن چوتیال فیصلہ کردہ ہو
 چون فیصلہ مقدمہ حسب مرضی ایش ازان بہتہ تخم حسد در مفاہ دل کاشتہ بود بار
 میان موصوفت و دریرہ غازیخان درخانہ یار سے فرود آمد آن چوتیال را خبر شد و بہ نیار
 تمام پیش آمد اتفاقاً میان محمد عاقل از بر سے ملاقات و سرانجام امور اتیکہ نزد حساب
 نصرانی داشت برفت آن چوتیال نیز بعد عجز ہمراہ دو ان گردید چون از عمارات
 شہر عبید شدند و میان مذکور را عاقل دید چوبہستی بزور تمام و سے راز داز اسپ
 فرود افتاد دیگر زدہ بدو دید و آن بہیوش شدہ افتاد آخر نو کرش ہمراہ بود و سے واویلا کرد
 مردم جمع شدہ اورا تزد و اکثر انگہ زیری بردند و سے دو او علاج کرد بعد چند مدت
 شفا یافت و بہ شد ضربت آنچنان رسیدہ بود کہ حجرہ بینی فرو خزیدہ بود و بلبطائے
 الحیل و اکثر سے برآمدہ و درست گشتہ بعد ازان ایک خادم را فرمودند کہ یک کلمہ
 مسی نقد و قدر سے نمک قیمتی ایک درہم گرفتہ این دو چیز را ہم در لتہ بستہ بر اہی کہ
 فر دانا بہمان راہ خواہم رفت بیرون از شہر بجائے پنهان کردہ داشتہ بیا مگر خیال
 کنی آنچنان نشود کہ کسے نگران باشد از پس تو بیرون کردہ بر دو محکم کردہ بدار
 ما ہمراہ خود بیداشتہ خواہم رفت بوقت تصبیح این اوراق عرض کردم کہ قبلہ این
 پستانہ چرا کردہ می شود فرمودند کہ اگر کسے را فردا رفتن ضرور باشد و آن روز موافق سفر
 نباشد پس باید کہ یک روز پیش از غروب پستانہ بیرون کردہ چنانچہ گذشتہ بدارد
 و چون فرود مسافر شود آن پستانہ را برداشتہ برود آن درہم پر کسے فقیر صدقہ بدہ

وآن نمک را خود در طعام و غیره استعمال کند بعد از آن شخصی اوراق چند ناقص الاول
والآخر از ملفوظات حالات مشایخ سمرودی دید پیش حضور کرد و حضور در دست گرفته بر شعاع
قافوس از ابتدا سے مطالعہ فرمودند یک صفحہ یا زیادہ دیدہ باشند فرمودند کہ اگرچہ نام
مصنف منور نیامدہ مگر معلوم شدہ است عرض کردہ شد کہ کلام است فرمودند کہ
شیخ جمالی قدس سرہ است۔ بعد از آن از دیگر مقام دیدند از آنجا بصرحت معلوم گردیدہ
کہ مصنفش شیخ جمالی است فرمودند دیدہ اید این شیخ جمالی است انگاہ این بندہ
کمترین دست نسبت عرض کردہ قبلہ این شیخ جمالی قدس سرہ بکلام شیخ نسبت ارادت
دارند فرمودند شیخ سہاراندین قدس سرہ العزیز و شیخ سہارالدین شیخ کبیرالدین اسماعیل و
ایشان شیخ ناصرالدین محمود و ایشان بحضرت محمد مہمانیان جہان گشت اوچی والد
ماجد خود رضی اللہ تعالیٰ عنہم و ایشان یعنی حضرت محمد مہمانیان بحضرت شیخ ابو الفتح
شاہ رکن العالم ملتانی نسبت ارادت دارند اندین اثنار یک کر یکا خورد موافق موچہ
خورد بر شعاع چرخ بر اوراق کتاب میگردید و حضور از آن سبب قدرے ناخوش
میشدند کہ حق و را بار بار تصدیق میداد فرمودند جوان این را دور کنید زود بر خاستم
آنرا در پشت گرفته برداشتم فرمودند کہ اورا محکم و استوار گرفته ازین دروازہ شمالی بیرون
جوی بیابید ازو اگر ہمین جا قریب رہا کنی باز آید همچنان موجب ارشاد از آن دروازہ آن
کر یک را بیرون انداختہ دروازہ مسدود کردم و باز بخدمت حضور شستم آن گاہ فرمودند
کہ این شیخ جمالی ہمنان مولانا عبدالرحمن جامی قدس سرہ السامی ہستند چنانچہ بار کویہ حج
رفتہ اند و از آنجا بخدمت مولینا جامی رسیدہ اند و چند مدت ہم صحبت کردہ مولانا
عبدالغفور لاری را کہ مرید و خلیفہ حضرت مولینا است دیدہ اند و شیخ شمس الدین

روحی و مولانا حسین واعظم مدنی شیخ سعد الدین کاشغری اندر پیر برادر مولانا جامی هستند
 او شانرا ہم دیدہ مگر در آن زمان چند مدت کہ ماندہ اند در خانہ مولانا اقامت کردہ بعد از ان
 فرمودند کہ روز سے شیخ جمالی و حضرت مولانا جامی قدس سرہ در حجرہ خاص بہم نشستہ
 حکایات یکدیگر دنا اتفاقاً ذکر کتاب لمعات شیخ فخر الدین عراقی آمد مولانا گفتند کہ این لمعات
 دفتر نیست از روزات حقائق و معارف این ہمہ اثر توجہ و برکت و بمن حضرت
 شیخ صدر الدین قونوی خلیفہ جانشین حضرت شیخ محمدی الدین ابن العربی است رقم کہ بر
 شیخ فخر الدین قدس سرہ فائز شدہ بعد از ان فرمودند کہ شیخ جمالی میتوبند کہ ازین حکایت
 مولانا کہ نسبت حصول نعمت برکت شیخ عراقی را از شیخ صدر الدین قونوی کردند و در ولم
 بسیار بچ رسید حضور فرمودند کہ بچ شدن شیخ جمالی از ان سبب بود کہ نسبت شیخ
 جمالی در سلسلہ سہروردیہ از حضرت غوث العالم بہا و الحق و الدین و از شیخ صدر الدین
 کہ جد پیران ایشان بودہ اند و شیخ عراقی را نیز ازین حضرات فیض رسیدہ و پیدا است
 کہ ہر کس را سلک پیران خود عزیز تر و محبوب تر می باشد لعل از ان فرمودند کہ چون
 شب آمد حضرت مولانا جامی علیہ الرحمۃ در خواب دیدند کہ بہ زیارت شیخ صدر الدین عراقی
 بن حضرت غوث العالم شیخ بہا و الدین ملتانی فائز شدہ اند و شیخ جمالی حاضر اند آن گاہ دیدند
 کہ شیخ فخر الدین عراقی از پس ایشان کنش برداشتہ ایستادہ اند چون بیدار شدند شیخ جمالی
 میگوید کہ مرا گفتند کہ دیر وزمن سہو کردہ بودم امشب معلوم گناییدہ اند کہ ہر چه شیخ عراقی را
 حاصل شدہ است از خدمت شیخ صدر الدین ملتانی عطا گردیدہ اند ازین آثناء
 ذکر شیخ جمال در ویش خندان رو قدس سرہ در میان آمد حضور حضرت خواجہ
 البقاہ السدقانی بقباہ فرمودند ایشان بسیار عالی جاہ و عظیم الشان در ویش هستند

از گاہ فرمودند کہ حضرت سید جلال الدین مخدوم جہانیاں قدس سرہ در جامع العلوم و خزانہ
 جلالی کہ ہر دو ملفوظات ایشان است چندان صفت و ثناء شیخ جمال در ویش خندان
 فرمودہ اند کہ تعجب نے خیر واللہ علیہم ازان فرمودند کہ حضرت مخدوم جہانیاں
 میفرمایند کہ با سب ہمراہی والد ماجد خود بخدمت جمال در ویش خندان رو رسیدم
 اوشان مرا یک مشت خرما عطا کر دند فی الفور ہما بجا شستہ ہمہ خرما را بانوات یعنی
 خستہ بخوردم شیخ جمال از من پرسیدند مخدوم مزادہ خستہ کجا کردی گفتم ہر گاہ چون تو
 شیخ خرما بدہد مناسب نیست کہ خستہ انداختہ شود ازان حبتہ از صلق فرودم شیخ
 جمال مسرور و خوشحال شدہ فرمودند ازان چنین اولاد خاندان سلف رو شمشع شود
 بعد ازان حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقبائہ فرمودند کہ این شیخ جمال
 در ویش خندان رو قدس سرہ مرید و تالیفہ شیخ صدر الدین و شیخ بہاؤ الدین خوش العالم
 بودہ اند رضی اللہ تعالیٰ عنہما بعد ازان آن اوراق جمع شدہ شیخ جہانی کہ در دست داشتند
 بکشاور و از مقامے عبارتش را ترجمہ بزبان ہندی کر دند مضمونش این است کہ شیخ
 بہاؤ الحق و الدین بنسبت شیخ جمال در ویش خندان رو بہ حضرت شیخ صدر الدین عارف
 و صیبت فرمودہ بودند کہ در اوج مبارک در ویش است بسے قابل دستد و او مانیا
 بہ پیچ و رویشے پیوند نہ نمودہ است اورا از حسن التواؤہ ما نصیبے کامل است اگر چہ
 بمانہ رسیدہ بعد رحلت ما بشما توجہ خواہد نمود و التماس خرقہ خواہد کرد اورا الان جذبہ
 مغلوب سائنتہ است در آئینہ بلا زمست شمار سد بادل روز اورا بخود ماہ ندہی سر رو
 بہ خلوت بٹشانی و تبالوت قرآن امر ثانی تا از غلبہ و سورت جذبہ بشعور آید و آداب
 صحبت بجا آرد تا در روش سلوک او نقصانے روے نہد بعد ازان پیش خود

بخوانی و ہر آٹا یکہ از جنس لباس وغیرہ ما بر تو رسیده باشد غیر از خرقة شیخ الشیوخ شہاب
 الملت والدین عمر رضی اللہ عنہم کہ آن خاص بتوارزانی باشد نصف نصف کہنی و گوی کہ
 النصف لی والنصف لک آن نصف را با اورسانی بعد از ان حضور حضرت
 خواجہ البقاہ السد تعالی ببقائہ فرمودند آنچه میگویند کہ حضرت شیخ الاسلام بہاؤ الحق
 والدین رضی اللہ تعالی عنہ بہ شیخ صدر الدین عارف نصیحت کردہ بودند کہ اورا
 در کنار نہ گیری کہ سبب اتمام نعمت از تو افتد نماید و نصف دستہ بی و گوی کہ النصف لی
 والنصف لک این ہمہ غیر واقع است از آنکہ این سخن در میزان درویشی دزدی
 ندارد کہ مرید از پیر نعمت بخورد و او را خالی گرداند و بعد از ان فرمودند کہ بیشک
 شیخ جمالی آنچه نوشته درست و راست نبشتہ است زیرا کہ مرید چگونہ از پیر حال سبب کند
 کجا پیر و کجا مرید بعد از ان یکے از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ فرار شیخ جمالی درویش جانان و
 کجا است حضور حضرت خواجہ البقاہ السد تعالی ببقائہ فرمودند کہ در اوج ہموغلی بزرگ
 و بیکبر لک بہ بعد از ان یکے از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ شیخ جمالی پیران عظام
 چشتیہ را نیز در کتاب خود سیر العارفین ذکر کردہ یا نہ . حضور حضرت خواجہ البقاہ السد
 تعالی ببقائہ فرمودند کہ آرسے از حضرت چشتیہ خرقة فقر حاصل کردہ اند ایشان نیز پیران
 شیخ جمالی ہستند چنانچہ پیران مشائخ سہروردیہ را نوشتہ است ہمچنین حالات و ذکر تہ
 مشائخ عظام چشتیہ ہشتیہ را در آن کتاب درج نمودہ مگر این قدر ہست کہ مشائخ کرام
 سہروردیہ را از پیران عظام چشتیہ اند کہ ترجیح دادہ اند و درینوقت حضور حضرت
 خواجہ البقاہ السد تعالی انگشت سبابہ وسطی را بہم ملاصق کردہ نصب کردند و
 وسطی را قدرے مرتفع و سبابہ را اندکے منخفض نمودہ فرمودند کہ ایقدر تفاوت نمودہ است

بعد ازان یکے از حضار عرض کرد کہ اصلی نام شیخ جمالی حبیبیت فرمودہ کہ اصلی نام ایشان جلال
خان است بعدہ از جناب پیر خود بجمال موسوم گردیدہ رحمۃ اللہ علیہ بعد ازان جاننا
گستردہ باشد نماز باجماعت گزارند این بندہ را قم الحروف ہمہ در انجماعت داخل بود بعد
قرغ نماز ماہمہ غلامان بر دناق خویش آمدیم و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقیامہ و نفعنا و
ایاکم بقیامہ بصومعہ خاص متروکے گشتہ بجد اشاغل مانند الحمد للہ علی ذلک بدانکہ
از مقبوس ہی ام تا بہ اینجا مقبوس چہل و ہفتہ تمہیچہ جمع کردہ آداستحضار آن زمان است
کہ حضور حضرت خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقیامہ و نفعنا و ایاکم بقیامہ مع طویوڑ ہی معلی خود
در ملتان شریف اقامت فرما شدہ اند و باید دانست کہ چون حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
بقیامہ در ملتان وارد شدند بعد دو چہدایام روزے از برائے او اسے تعزیت مخدوم
بہاول بخش صاحب کہ فوت شدہ بود و بجائے او برادر حقیقی او مخدوم حسن بخش صاحب
دستار سجادگی بستہ بپسند گدی خالقہ شریف حضرت شیخ الاسلام غوث بہار الحق و
الدین ذکریا ملتانی نشستہ است رفتہ اند پس بہ مخدوم حسن بخش صاحب فاکہ خواندند و ہر سہم
تعزیت یک صدویک روپیہ نقدی ہم اورا دادہ باز آمدند دیگر روز مخدوم حسن بخش صاحب
نیز بزیارت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بیاد دو وقتے دعوت طعام کردہ ہر وقت
چنانچہ طعام از قسم گوشت و نان و کیمہ و پلاؤ زردہ و دیگر اشیائے لوازم دعوت درجائے
خود پختہ و تیار کنانیدہ و یکسای طعام و دیگر ہر چیز با خوردنی برابر بہا برداشتہ ہر دو وقت
در لنگر شریف حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ میر سائیدہ است یک روز مخدوم صد الدین
صاحب سجادہ نشین خالقہ حضرت موسی پاک شہید ریشی اللہ تعالیٰ عنہ کہ جوان صالح
است و احیاء سنت آبا کے کرام خود کردہ نشستہ است ہمہ در جناب حضور خواجہ

ایقاه الله تعالیٰ براید و زیارت مشرف شد و دعوت طعام یک وقت کرده رفت و مردم
 گوشت و نان کبیره و کباب و پلازیره و کلفت و مرغین بر کمان خود پزاشیده و از آنجا برود
 در آنکه حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ بنا فرمود و اهل کاران لشکر حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ
 حسب ترتیب خود و تقسیم طعام میکرده اند و این متحد و هم صاحب طرفه کرده بود چنانکه
 در آن روز در تمام شهر بستان گوشت بزرگ و گوشت سبب مانعی دستیاب نمی شد مگر
 متحد و هم صاحب همان وقت چندان خر و س و ماکیان با خریده که همه مردم هم از میان
 حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ را که قریب بیست صد نفر شد سه کافی آمد و طعام وافر
 و وافر و آرد بود و دیگر مردمان باشندگان بستان و گردنوا بخش هم بسیارند و نیاز و
 دعوات بفرقی نیست حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ بقیاسه رسانیده بودند مگر آن بجز سخی و خود و خندان
 بلکه سه چندان از آن لایق و نایب و در اجماع و اطعمه و ایستادگی و غیره که بر مساکین و گدایان و
 محتاجان ایثار و عطا میفرمودند و آنست آخر جلد دوم از اشارت و بیداری المعرفه
 مقابله الجبالس این خزانه معارف الهی که جمع کرده آمد و خیره دو سال و چهار ماه است
 و آنچه نوشته ام و اینست و اینست و اینست و آن گاشته به علم از اول تا آخر میمطالع
 عالی و سماع حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ آراسته است آینه هم اگر چه است
 و فکر و هر چه از انقباس طیبیه و شمائل مرضیه و احوال سنیة حضور خواجه ایقاه الله تعالیٰ
 بقا به و نقد و اولیایم بقا به ششیده و دیده آید و جلد بیستم تحریک پیر پیر و پیران
 آراید پس امید و محبت بلند خوانندگان آن دارم که هر گاه بقراست این ملفوظات
 معرفت بنیان سر و العنجان شوند این بنده نیا آگین رکن الدین را به دعای عاقبت الخیر یاد فرمایند نقطه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسولہ خاتم النبیین وعلی الہ و
اصحابہ اجمعین۔ ابا بعد میگوید فقیر محمد بخش سکنہ چاڑان کہ چون کتاب مہرقت قصا
مقابس المجالس المعروفہ بہ اشارت فریدی از ملفوظات سلطان ملت صاحب مقوی بر
حجت نبوی شاہد حجہ احدیت بادشاہ سردوق و احاریت شیخ علی الاطلاق شطب الاقانی نحو
بالاتفاق ناطق حقایق ملکوت کاشف دقائق جبروت صورت مجسم توحید سیدنا و مرشدنا
حضرت قبلہ عالم حضور خواجہ غلام فرید والد ماجد من رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ از اہل اہم و سنی
مولانا کرن الدین پراسونکی سلمہ ربہ و ردت کمال جہت تن گوش گردیدہ جمع کردہ است یکہ نسخہ جو در
مردان و معتقدان و صاحبان طریقت و سالکان حقیقت ہر طرفہ یونان و جویان این خزانہ معانی
یونانیس بصرہ نذر کشیر یا بہنام خانصاحب والاشاران محمد عبدالعلیم خان صاحب برادر طبع کما ندم
تا در اطراف و کتاب عالم شایع گروہ کسب طبع اعدا نسخہ متبرکہ ہست بر گار د و جو اہل معارف بہ دست آورد
قہرست خلفا و غریب نواز حضرت مولانا خواجہ شاہ غلام فرید صاحب فریدی انکلیں بی قہرست
خدیفہ اول و اعظم و مانک و جانشین قطبیت کبر اورث عوثیت عظمایان سلسلہ نظامیہ فریدی ہست
قطب عالم شیخ معظم محبوب الہی حضور حضرت قبلہ مولانا خواجہ شاہ محمد بخش صاحب و ام فرید و اشارت
فرزند ارجمند حضور او شانند حضرت میا نصاحب مولانا خواجہ شاہ فضل علی صاحب سجادہ نشین
میکران شریف ریاست بہاولپور منی روم سید ولایت شاہ صاحب از اولاد مجدد و مرہبانان نیکو جان
المعظم در شاہ شہید عالیہ وفات یافت فرار در ایچ شریف میا نصاحب حافظ علی صاحب سجادہ نشین
حاجی پور شریف ضلع ویرہ غازیخان میان صاحب خواجہ امام بخش صاحب کویچ منی روم شہید
غلام شاہ صاحب برادر منی روم ولایت شاہ صاحب مغفور سید مومن شاہ صاحب سکنہ موضع
پیر ضلع مظفر گڑہ سید مراد شاہ صاحب سکنہ ڈنڈا شاہ بلاول پنجاب میا نصاحب خواجہ کرون
صاحب سجادہ نشین پاران علاقہ بہاولپور سید عبداللہ شاہ صاحب سکنہ کالا باغ ضلع ویرہ
اسمعیل خان سید غریب شاہ صاحب از اولاد مجدد و مرہبانان در شاہ شہید عالیہ وفات یافت
ضلع مظفر گڑہ میا نصاحب مولانا محمد عبدالودود قاد بخش متوطن ملک برہمان ضلع مظفر گڑہ وفات

یافت خلفای آن صاحب بجا و در ملک مدراس و در علاقہ ناگپور موجود هستند خلیفہ شیخ عبد الرحمن صاحب
 الہ آبادی گیت گنجوی میان پیر مولوی احمد بخش صاحب حجی علاقہ بہاولپور مولوی نبی بخش صاحب
 میری والدہ در ۱۳۱۹ھ وفات یافت مزار در موضع غنی لاٹ علاقہ بہاولپور میان صاحب مولانا
 فیض اللہ صاحب ماز آبادی ملک رومیہ کبند کثیر التذات فی سنا ہزادہ مزار احمد اختر صاحب
 تیرہ اکبر بو ظفر سراج الدین بہادر شاہ بادشاہ مقیم حال شہر کرانہ ضلع مظفر نگر میان پیر مولوی خواجہ
 محمد صاحب چاچڑوی محمد یعقوب صاحب شہتی طبیب روحانی و جسمانی حکیم امام الدین صاحب
 کرانوی کہ در ۱۳۱۹ھ وفات یافت مزار در کرانہ ضلع مظفر نگر میان پیر مولوی محمد بخش صاحب
 چاچڑوی مولوی نجم الدین سجادہ احمد پور شرقی کہ در ۱۳۱۸ھ وفات یافت مزار در خانقاہ خود
 مولوی محمد قاسم صاحب مکہ سیمینہ متصل پیرہ غازی خان مزار نواب قیصر خان صاحب وانی ریاست
 جمل ملک بلوچستان میان موج شاہ صاحب مالوی سکند بہ پور علاقہ بہیلہ قلم روم راج گوالیار کہ
 در ۱۳۱۵ھ نرود جہدہ شریفی وفات یافت خلفای آن صاحب میان بنگالہ شاہ صاحب میان پیر علی
 شاہ صاحب موجود هستند بلذ خان صاحب شیخ محمد امین صاحب زکونی میان عبدالعظیم صاحب
 میان ابو محمد عبدالرحیم صاحب صوبہ دار رحمت نمبر ۲ مدراس سید احمد شاہ صاحب سکندہ دولت
 شاہ علاقہ بہاولپور میان نصیر الدین صاحب سید شہاب الدین صاحب دراسی میان عبدالرشید
 صاحب مدراسی و نیز بندہ بے کین کرن الدین کاتب الحروف اگرچہ لایق این نعمت عظمیٰ نبود مگر حضرت غریب
 نواز قدس السمرہ الغزالی را کہ گم گم تری و بندہ نوازی در ساک زمرہ خلفای خود متخیر نمودہ و مقبرہ ممتاز نمود
فہرست یاران اعلیٰ حضور اقدس قدس السمرہ العسقریہ
 میان صاحب میان نبی بخش جیو خسرو پورہ حضور حضرت رحمۃ اللہ علیہ کہ با ہمہ اوصاف موصوف اند و پروردگار
 ایشان میا رض صاحب میان غوث بخش صاحب و میان رحیم بخش صاحب مغفور دیوان محمد باقر صاحب
 سجادہ حضرت سید شاہ فضل الدین رحمۃ اللہ علیہ دیوان چراغ شاہ صاحب دیوان عبداللہ شاہ صاحب
 دیوان مہر بہانیاں صاحب محمد و محمد عبدالق صاحب اوچی مولانا غلام رسول مغفور مولوی دین محمد صاحب
 فقیر عبداللہ خان صاحب حاجی عم خان صاحب شاعر نواب حاجی محمد صاحب تکیہ خان بہادر والی ریاست
 چوٹی مولوی غلام احمد اختر صاحب مولوی محمد رحمن صاحب مولوی عمر بخش صاحب مولوی غلام نبی صاحب
 رحمانی مولوی عبدالحکیم رحمانی صادق محمد خان صاحب غوری مولوی محمد حسین صاحب سلطان سلیمان صاحب
 شیخ عبداللہ صاحب عرب میان سلطان خان صاحب دیوان صاحب داروغہ تو شک خانہ فقط

صحت نامہ جلد دوم اشارات فریدی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲	۱۲	ترمیم	ترمیم	۱۶	۱۸	رسید	رسد
۵	۱۴	در بیان دربان	در بیان دربان	۱۴	۱۴	در بند راست	در بند دست راست
۵	۱	ولسبت	لسبت	۱۰	۱۹	نسبت	لسبت
۷	۲	بروس	برروس	۱۸	۱۹	و غیر با	و غیر
۷	۵	واقع امراض	واقع جمیع امراض	۱۳	۱	و محاذیم در درویش	و محاذیم عظام
۷	۴	جمیع چشم	چشم	۲۰	۷	شامان شادی را	و درویشان
۷	۴	بیخ بار خوانده	بیخ بار خوانده بر انگشتان	۲۰	۷	سامان را	شامان شادی را
		بودند	و میدید بر چشمیان بالین	۲۰	۹	مصره	مصرف
			شود عرض کرد چشم	۲۱	۱۸	بعد مردن	بعد مرور
			چرا بسیت و بیخ بار	۲۱	۱۸	پر دل	پر دل
			خوانده و میدید بودند	۲۲	۱	دغوث	و ذلت غوث
			فرمودند کہ	۲۲	۱۱	از مزاج	در مزاج
۷	۵	از من شده بود	از من فوت شد	۲۳	۲	نشند	شدند
۱۶	۱۶	بقاؤ و مروزند	بقاؤ آن شخص	۲۲	۸	استغناء	استغناء
			وضع ترتیب در وقت	۲۳	۵	برنات	برناستند
			برای وقتان در وقت	۲۴	۱	تیردی	تیردی

صفحہ	صفحہ	نقطہ	نقطہ	صحیح	صحیح	صفحہ	صفحہ
۲۶	۲۶	۸	۸	اشتبہای	اشتبہای	۱۶	۲۶
۲۶	۲۶	۱۰	۱۰	قائدہ	قائدہ	۲	۲۶
۲۶	۲۶	۱۳	۱۳	مزارعی	مزارعی	۸	۲۸
۲۶	۲۶	۹	۹	مُغْلُو	مُغْلُو	۱	۲۹
۲۸	۲۸	۱۸	۱۸	تخریج	تخریج	۱	۲۹
۲۹	۲۹	۱۴	۱۴	دائر کثیر	دائر کثیر	۳	۵۲
۳۰	۳۰	۵	۵	پیوند	پیوند	۱۶	۵۲
۳۲	۳۲	۱۰	۱۰	بے نمازیان و غلبا	بے نمازیان و غلبا	۶	۵۳
۳۲	۳۲	۱۲	۱۲	بے نمازیان و غلبا	بے نمازیان و غلبا	۱۰	۵۳
۳۱	۳۱	۴	۴	روح	روح	۱۰	۵۳
۳۲	۳۲	۵	۵	سیرہ	سیرہ	۱۲	۵۳
۳۲	۳۲	۹	۹	ایشان پیام	ایشان پیام	۱۴	۵۳
۳۲	۳۲	۱۳	۱۳	امروز دل	امروز دل	۳	۵۴
۳۲	۳۲	۱۴	۱۴	تعلیم	تعلیم	۴	۵۴
۳۳	۳۳	۱۵	۱۵	تخریج	تخریج	۱۳	۵۴
۳۴	۳۴	۳	۳	عبادات بہتر	عبادات بہتر	۱۴	۵۴
۳۴	۳۴	۴	۴	بعد اورا	بعد اورا	۹	۵۵
۳۴	۳۴	۱۴	۱۴	غلبہ	غلبہ	۱۵	۵۵
۳۴	۳۴	۱۵	۱۵	بکینہ	بکینہ	۳	۵۶

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۵۶	۱۳	احمد صابر	احمد صابر	۴۷	۱۲	شیخ المشائخ	سلطان المشائخ
۵۷	۱۶	بزرگان	بزرگان	۴۸	۴	خواہم	خواہیم
۶۱	۹	امیر خور و کرمانی	امیر خور و از کرمان	۴۸	۵	کنیز	کنیز
۶۲	۸	می آمدن لبطی	می آمد بسطی	۴۸	۱۹	کتاب	کتابی
۶۲	۱۶	فوائد القوائد	فوائد القواد	۸۱	۱۵	رفت	رخت
۶۲	۱۸	معینین	معینین	۸۳	۱۷	امروز مجلس	امروز در مجلس
۶۲	۲	حضرت کہ	حضرت	۸۴	۱۰	ربع بہ سیارہ	ربع سیارہ
۶۲	۷	سخنانیکہ کہ	سخنانیکہ	۸۷	۱۳	تاریک گننہ	تاریک گننہ
۶۸	۳	پیش	بیش	۹۰	۱۵	خیلہ	حلیہ
۶۸	۱۲	نور الدین	نور الدین نور	۹۲	۶	یکے شیخ	ویکے شیخ
۶۹	۱۰	الوصول	الوصول را	۹۲	۱۳	سماع و وجد	سماع در حالت وجد
۷۰	۵	خواستند	خواستند	۹۳	۱۲	نیز عمل	نیز بران عمل
۷۳	۱۶	گزاروند	گزاروندی	۹۴	۱۸	ندوم	وندوم
۷۴	۱۹	بغرض	بغرض	۹۵	۲	جدل	مبدل
۷۵	۵	نسوب	نسوب	۹۵	۸	بے نیاز	نیاز
۷۵	۷	خود کہ	خود	۹۶	۱۲	آمد	آمد
۷۷	۶	قوالان را	قوالان	۹۶	۱۳	روحی	روحی
۷۷	۱۰	شریف کہ	شریف	۹۶	۱۵	ارکار	ارکار

صفحہ	صفحہ	صفحہ	صفحہ	صفحہ	صفحہ	صفحہ
الحق والبرین کریم	الحق زکریا	۷	۱۱۴	وحدہ لاشریک	وحدہ لاشریک	۱۲
عوث العالم	عوث الاعظم	۹	۱۱۷	چند راہی	چند راہی	۷
از آنجا	انجا	۱۱	۱۱۷	ایشان	ایشانی	۱۳
مقدس حضور خواجه القبا	مقدس حضور خواجه القبا	۹	۱۱۸	حضرت	رخصت	۹
الہ تعالیٰ باز بود	الہ تعالیٰ را			ولبس پس	و پس	۱۰
حضور خواجه القبا				تمام روز لولیان	تمام لولیان	۴
الہ تعالیٰ را				وختی	وختی	۷
عصا	عسا	۱۹	۱۱۸	نوشتہ بود پیش	نوشتہ پیش	۱۵
آنها را نیز	آنها را	۱	۱۲۱	المخابیل	المخابیل	۵
رسیدند	رسند	۱۹	۱۲۱	ما اتوا	ما اتوا	۱
وفاق	دوفاق	۱۰	۱۲۰	اغوا	اغوا	۲
دروازہ	دوازده	۱۶	۱۲۷	نیت	نیت	۱۱
ببر	ببر	۱۸	۱۲۷	عرش را	عرش	۳
تنیا	تنها	۲	۱۲۸	مقررہ	مقرہ	۲
حجرہ	خنجره	۱۱	۱۲۸	ووصولش	وصولش	۱۶
خواہیم	خواہم	۱۴	۱۲۸	بروز	بروز	۳
برداشتہ	برداشتہ	۱۴	۱۲۸	منظرت	غیر منظرت	۸
قریب	قرب	۵	۱۲۹	ووصاحب	ووصاحب	۱۰
گسترده شد	گسترده باشد	۳	۱۳۳	باد	یاد	۱۰
الب	الیہ	۱۰	۱۳۴	حسب المدعا	المدعا	۱۳
نسخہ بود	نسخہ بود	۸	۱۳۵	دست خط	دست	۱۵
وہرکے	ہرکے	۱۱	۱۳۵			
آن نسخہ	ان نسخہ	۱۱	۱۳۵			

۱۵۵۱۰۹

۱۱

۱۰

۱۰

اشتراک چھپائی مطبع عالم گڑھ

خدا کے فضل و کرم سے اس مطبع میں ہر قسم اور ہر زبان کی کتابیں اُردو۔ ہندی

فارسی۔ عربی نہایت خوشخط صحیح و عمدہ جلد از زبان نرغ پر عمدہ سیاہی مصالح

سے لیتے ہیں طبع ہوتی ہیں۔ عدالتون و محکمہ بند و بست اور چنگی وغیرہ

کے جملہ کاغذات بھی چھپتے ہیں یہ نامی مطبع پینتیس برس سے اپنے

قرائن مصالح کو نہایت ایمان داری و خوش معاملگی سے ادا کر رہا ہے اور اسکی

شہرت و نیک نامی روز افزون ہے اور اس مطبع میں کتب بہ نسبت اور مطابع

کے بہت خوشخط و صاف و عمدہ چھپائی جاتی ہیں جن صاحبوں کو جو کچھ چھپوانا ہو انکو

کیفیت نرغ وغیرہ کی خط و کتابت سے معلوم ہو سکتی ہے نمونہ کے لئے ہماری

مطبع کی چھپی ہوئی کتابیں کافی و وافی ہیں فقط

المشاہد

محمد قادر علیخان صوفی مالک و مہتمم مطبع منقید عالم گڑھ

حق بالیق حفوظ ہے

حق موجود و مشہود
ذالك الكتاب لا ريب فيه

ارباب شریعت و طریقت را شراہ و اصحاب معرفت و حقیقت را
نوید سعادت باد کہ دریں زمان فیض اقران کتاب مستطاب
لب الالباب احادیث و قران گلشن از بار ذوق و وجدان مخزن
اسرار توحید مسمی بہ مقابیس المجالس المعروف بہ

اشارات فریدی

حصہ چہارم

از مطبوعات قطب دار غوث روزگار سلطان العارفين خلیفہ اللہ السموات
والارضین مرکز فلک الولايت والعرقان المتصرف فی الاکوان شرح المعرفت
قلب الحقیقت نور محض وجود بخت ذات مقدس حضور اقدس شہنشاہ
ملک تفرید و توحید حضرت خواجہ غلام فرید رضی اللہ تعالیٰ عنہ کریم کردہ
خلیفہ باملکین بادشاہ ملک صدق و یقین حضرت مولانا محمد رکن الدین
قدس سرہ دست بفرمان ہدایت بنیان ستارگان ملکین جیمہ الوائین مورد
الوارثا متناسبی مظہر اللہ الاحد حضرت خواجہ فیض احمد رواد اللہ تعالیٰ بآبادہ
الموید سجادہ نشین دام فیضہ و متع اللہ الناس بطول بقائہ بحسن توجہ
جناب مستطاب مولانا حکیم صالح محمد صاحب جنیدی فریدی مہتمم اعین
گلزار فریدی ساکن ملتان شریف سلمہ ربہ ۴

مطبع رفیق ماہکونہ کراچی ۱۳۲۶ھ
درجہ درجہ فیض ماہکونہ کراچی ۱۳۲۶ھ

خاکہ حیرگان غلام قادر قریشی عباسی کاتب اندرون لوہاری پورہ کوچہ پور پٹیاں لاہور

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اجازت نامہ واسطے طبع کرانے ملفوظ شریف متجانب حضور مجاہدہ نشین
صاحب چاچران شریف سعادت ارادت شرافت نقش مولوی صالح محمد ولد
مولوی محمد حسین صاحب سلمہ ربہ بعد ادعیات برآمدگی حاجات آنکہ حسب
استدعا آن ارادت مند حق تالیف و تصنیف ملفوظ شریف مقابلہ مجالس
جلد چہارم و پنجم حضور غریب نواز قبلہ عالیان خواجہ غلام فرید صاحب قدس
سرہ العزیز بر شام بخشیدہ اجازت طبع دادہ شد و طبع کنائیدہ بالشاء نفع
عظیم خلق الدردار سائندہ فقط۔

الراحم فقیر فیض احمد مجاہدہ نشین چاچران شریف

حق موجود

الحمد لله الذي نور زجاج القلوب بمصابيح الأرواح ووضعها
 في قناديل الأشباح والصلوة الصريحة والسلام الصراح على
 سيد الرسل محمد بن المصطفى العربي بلا عين مادام الصبح و
 المرواح وعلى آله واصحابه الذين كانوا جهميين من المبرئين و
 كانوا من أهل الصلاح والفلاح فمن سبهم وطمعنهم باللسان
 كالرياح فمسخته الله وأبدله بصورة الفرد والرياح اللهم
 صل وسلم على سائر أنبيائك وأوليائك خصوصاً على شيخنا
 الفرد الوفاة والغوث الأعظم مرشدنا ايضاح صاحب العطا
 والسماح اللهم من حقر شأنه وانكر عرفانه وما تادب معه
 بل اهانه بطماح فخذاه في هذه الجناح وذلك بانواع النكال
 والطلاح ايا بعد از حمد و صلوة ميگويد بنده نياز آئين اعنى دكن الدين
 پر از سونگي پشتي ثبته الله تعالى على الصدق واليقين که از نجا حصه
 چهارم از اشارات فریدی المعروف به مقابیس المجالس که شامل است

معارف و حقائق را و متداول است امر اردقائق را از ملفوظات معرفت
 بیان و از کلمات وحی ترجمان شیخ المشائخ سلطان الاصفیاء برمان الاولیاء
 مرکز دائره وجود مطلق نقطه مدار تجلیات حق و ارت اسرار نبوت خاتم النبیین محبوب
 رب العالمین قطب الارشاد سیدنا مولانا شیخنا مرشدنا حضور حضرت وحید در
 توحید خواجہ غلام فرید البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و لفعنا و ایاکم ببقائہ و خیر
 تحریری آید و من اللہ التوفیق و هو خیر الرقیق مقبوس اول بوقت مغرب
 شب پنجشنبه بتاریخ بیست و پنجم از ماہ ربیع الثانی سال سیزده سد و پانزدہم
 ہجری دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست
 میسر گردید حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و لفعنا و ایاکم ببقائہ بطرف
 این بندہ راقم الحروف متوجہ شدہ فرمودند خیرست دست بستہ نیاز بجا آوردم و دعا
 گفتم انگاہ فرمودند از کجائی آئی عرض کردم کہ از غریب خانہ می آیم پس احوال
 خانگی این بندہ از ہر قسم استفسار نمودند یک بیک سرگذشت را گذارش کردم بعد
 از ان در مجلس ہمایوں گفتار در قوم پرہا رافتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 ببقائہ فرمودند کہ این پرہا ران را کہ در آنہا رکن الدین می نشیند کلان پرہا ر
 میخوائیم و آن پرہا ران را کہ نزدیک ظاہر مقام می نشیند خورد پرہا ر سیگویم
 انگاہ فرمودند کہ حضرت صاحب نار و والہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہم پرہا ر بستند
 بعد از ان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ازین بندہ راقم پرسیدند کہ تو نیز پرہا ر بستنی
 عرض کردم آری پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ التسمیہ نمودند و بحال لطف فرمودند
 کہ تو بخشیدہ شدی روی نیاز بر زمین آوردم و آیین گفتم انگاہ فرمودند کہ قول حضور
 حضرت قبلہ عالم ہارومی است رضی اللہ عنہ کہ ہمہ قوم پرہا ر بخشیدہ شدہ است
 عرض کردم کہ قبلہ این قصہ چگونہ است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند

کہ چوں حضرت صاحب نار و والد رضی اللہ عنہ صاحبزادہ میاں حافظ محمد فرزند خود
 را شادی کردند پس حضور حضرت شیخ المشرق والمغرب قبلہ عالم خواجہ نور محمد
 ہاروی رضی اللہ عنہ معہ جمیع خلفاء راشدین واصحاب کملین خود رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 در مجلس آل شادی قدم فیض لزوم آوردند و رونق افزا شدند و ہر گاہ وقت طعام
 دادن شد پس حضرت صاحب نار و والد رضی اللہ عنہ چادر بر کمر بستہ طعام را برداشتہ
 بجناب حضرت قبلہ عالم رضا حاضر آوردند پس حضرت قبلہ عالم بجا بیت مسرور شدہ فرمودند
 کہ خدا تعالیٰ از برای یک شخص ہمہ قوم پرہار را بخشیدہ است بعد از آل ابن بندہ راقم
 الحروف عرض کرد کہ قبایہ مراد آل یک شخص کدام است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 فرمودند کہ حضرت صاحب نار و والد اند رضی اللہ عنہ مقبوس دوم بوقت مغرب
 شب جمعہ بیت و ششم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و پانزدہم ہجری المقدس
 ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ سعادت و عبادتی بہتر
 ازین نیست حاصل گشت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہم و نفعنا و ایاکم ببقائہم ما
 مغرب را ادا کردہ وظیفہ میخواندند و تمہذ اگاہ گاہ بحضار مجلس ہم حکایات میکردند
 چون موسم ماہ اسول بود سخن درین افتاد کہ روزانہ گرمی آفتاب بشدت تمام می باشد
 و شبانہ شبنم و بردوت بکثرت می افتد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہم فرمودند کہ
 اسول اس گہن تا گور خرقہاں بہن انگاہ فرمودند کہ معنی فقرہ ثانی معروف
 است و اسول اس گہن چہ معنی دارد ہمہ حضار مجلس فکر کردند و حرفی زدند مگر از
 کسی این عقدہ حل نشدہ آخر حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اس گہن ہر دو
 لفظ از لغت بجا شدہ است پس اس بمعنی آفتاب و گرمی آفتاب است و گہن مراد
 کٹھن است و کٹھن بمعنی دشوار و سخت تر است انگاہ فرمودند کہ معنی مثال مذکور
 اینچنین است کہ در ماہ اسول آفتاب سخت ترست یا گرمی آفتاب سخت ترست

بہ نسبت دیگر ماہ ہا تا انگاہ گور خور سایہ می نشیند و پیدا است کہ گور خور از گرمی آفتاب
 پروانی نمیدارد و تمام سال در سایہ پناہ نمی برد مگر در ماہ اسون گرمی آفتاب آبخناں
 تیز و گرم است کہ گور خور نیز تاب گرمی این ماہ نداشته مغلوب گشته زیر سایہ درختناں
 جاگزین می شود بعد ازاں فرمودند کہ اسون ماہ ولالا ڈینہاں وھیکے راتیں پالا
 انگاہ فرمودند کہ لفظ ولالا در اصل وللا بکسر واو و فتح لام اول و لام ثانی مفتوح
 مشدو کہ بر عایت لفظ پالا ولالا کردند پس ولالا و وللا بمعنی بی قانونہ است
 انگاہ فرمودند کہ معنی مثال بدیں طور خواهد بود کہ ماہ اسون بے قانونہ است کہ در
 روز ہا حرارت گرمی آفتاب از حد زائد می باشد در وی و در شب ہا شبنم
 نیز بے اندازہ می بارد و این از بے قانونگی اوست زیرا کہ مقتضای گرمی آفتاب
 آنست کہ در شب سردی و شبنم نباشد و حال آنکہ دریں ماہ با وجود گرمی سردی
 ہم می بارد و مقتضای سردی آنست کہ در روز گرمی نباشد و حال آنکہ دریں
 ماہ در روز گرمی ضرور می تابد بعد ازاں یکی از حضار مجلس عرض کرد کہ در لغت
 پنجابی ہم بسیار الفاظ از لغت بھاشہ آمیختہ شدہ می باشند حضور خواجہ البقاہ اللہ
 تعالیٰ بے بقائہ فرمودند کہ اصل و بن ہمہ لغات ہندیہ لغت بھاشہ است و دیگر
 جملہ لغات ہندیہ از ال برآمدہ اند و آنچه دریں دو مقبوس نوشتہ شد آنحضار
 آن زمان است کہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ در خانپور بر بنگلہ سرکاری
 اقامت پذیر بودند مقبوس سوم بوقت عشاء شب جمعہ بتاریخ سوم از ماہ
 جمادی الاولی سال سیزدہ صد ^{۱۱۵۱} پانزدہم ہجری المقدس دولت پابوس دربار
 حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر گردید حضور خواجہ
 البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا وایاکم ببقائہ اندک عارضہ تکلیف گرانی
 معده داشتند از ال سبب دروازہ بند شدہ بود مجال اندرون رفتن کتے را

نبود و در بان بردار استاده بود هر کس را از که و مہ باز می گردانید و اندرون رفتن نیباد
 نگرای بندہ راقم الحروف بسبب کمال شوق و غلبہ محبت کہ بحضور اقدس غوث روزگار
 مبادشت بنوعی اندرون برفت و مشرف بخدمت جناب پاک ان حضور گشت حضور
 خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ بر پلنگ نشسته اند و چند کسان از خدام خواص گرداگرد
 پلنگ بر گلم نشسته اند و حضرت قطب الموحدین خواجہ محمد بخش رضی فرزند و بلند حضور
 خواجہ ادامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ نشیگاہ حضور نزدیک پلنگ نشسته اند تا آنکہ دست
 و آرنج بر پلنگ نہادہ بودند و یک خادم چراغ را برداشته بود و حضور خواجہ
 البقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ مناقب فخریہ را بر شمع آن چراغ میخواندند و ترجمہ
 ساختہ می شنوایند و حضرت قطب الموحدین ادامہ اللہ تعالیٰ سماع میکردند
 ہما نوقت ازاں کتاب این نقل بیان فرمودند کہ چون حضرت قبلا مولانا فخر المللہ
 والدین محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہ از اورنگ آباد شریف بحضرت دہلی تشریف فرما
 شدند پس در اثنا طریق روزی در معبد و مندر ہنود فرود آمدند و آنجا یک
 ہندو زنی بود تا بنا شدہ کہ ہمیشہ پیش بہت سجدہ میکرد و دعائی خواست کہ چہمان
 من بنا شوند آخر یک روز پیش از قدر و م فیض از دم حضرت مولانا صاحب
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ آن عورت پیش بہت حسب دستور زاری کردہ دعائے
 بینائی بخواست بقدرت خدایتعالیٰ آل بہت متکلم شد و گفت کہ فرود ا فلاں
 وقت دریں معبد مرا تے یک مسافر ب فلاں شکل و شبابت مولانا فخر الدین
 نامی نزل فرمانید کہ حضرت او شان با دشاہ عالم و عالمیان اند و محبوب بارگاہ
 الوہیت اند این بینائی و روشنائی چشم تو از دست شفا آن ذات پاک حاصل
 خواہد شد پس ہر گاہ حضور حضرت قبلہ مولانا صاحب رضی در آن مندر صر فرود آمدند
 ہماں زن بیادہ از ہر کس مے پرسید کہ از میان شما حضرت مولانا فخر الدین کدام

است گفتند اینست پیش حضرت مولانا صاحب آئینہ از بینائی خود سوال کرد
 حضرت قبلہ مولانا صاحب فرمودند کہ این نام و نشان من ترا کہ گفتہ است آن
 عورت تمام برگزشت از کلام کردن بیت و نشان دادن او بیان کرد انگاہ حضرت
 قبلہ مولانا تبسم نموده فرمودند کہ این کار از نشان مقربان در گاہ الہیہ اولیاء اللہ
 است نہ از من کہ مردی سپاہی ہستم چہ چیز دیگر آن زن عجز و انکسار بسیار کرد
 و دامن فیض فیاض آنحضرت نگذاشت پس حضور حضرت مولانا دست حق پرست
 خود را بر پشیمان او گردانیدند فی الفور آن عورت نابینا بینا گشت و چشمان پر نور
 بینائی یافت۔ بعد از ان کتاب فتح ریتہ النظام را حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 بقاء خود بدولت کشادہ حضرت قطب الموحدین را دادند و فرمودند کہ ازینجا
 برخوان پس او نشان بر خواندند و حضور سماع فرمودند و در ہر مقام تبسم میس کردند
 و مسرور میشدند **سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ** کہ چہ ربط و اتحاد و محبت استلہی
 در میان ذات مقدس حضور اقدس خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقاء حضرت قطب الموحدین
 صاحبزادہ ادامہ اللہ تعالیٰ بودہ است آن وقت چنان می نمود کہ یکجان در دو پیکر
 نور سر بیان کردہ است بعد از ان سخن در معانی ابیات مشکل افتاد حضور خواجہ
 البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ معنی این بیت چیست **بیت** میخوام از خدایم
 میخوام از خدایم دیدن حبیب را و ندیدن رقیب را و ہتمہ حضار مجلس فکر کردند
 مگر کسے نتوانست معنی کردن پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اگر
 معنی این بیت بر طریق لہ نشر مرتب کردہ آید چنانچہ گفتہ شود کہ میخوام از خدایم
 دیدن حبیب را و میخوام از خدایم دیدن رقیب را ہم درست نمی آید و اگر معنی
 بیت بہ طریق لہ نشر غیر مرتب کردہ شود چنانچہ بگوئیم کہ میخوام از خدایم
 رقیب را و میخوام از خدایم دیدن حبیب را نیز راست نباشد ہنگام زیادہ تر

حیران شدند اندرین اثنا حضرت قطب الموحدين عرض کردند که قبله حضور معنی این بیت را بیان فرمائید حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ تبسم نمودند و فرمودند که معنی بیت سهل ترست و آن اینست که می خواهم از خدا دیدن حبیب را و ندیدن رقیب را و بجز این دو امر دیگر هیچ چیز را از خدا نمیخواهم یعنی این عبارت مفعول مخذوف نمیخواهم است بعد از آن فرمودند که معنی این بیت هم مشکست بیت ز چشم بد رخ خوب تر خدا حافظ بود که در جمله نکونی بجائی ما حافظ بود همه حضار فکر نمودند مگر کسی را معنی نیابد پس حضرت قطب الموحدين عرض کردند که قبله حضور خود بدولت بیان فرمائید پس حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ تبسم کرده فرمودند که عقده در لفظ ما حافظ است و معنی این لفظ من حافظ است و اینچنین بسیارست که متکلم خود را بدین طور تعبیر کرده میگوید و حافظ لقب تخلص شمس الدین شیرازست که شاعری بود رفیع المرتبه بعد از آن حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ بقاء فرمودند که این بیت ا معنی کنید بیت صلاح کار کجا و من خراب کجا و بین لغات راه کجا است کتاب کجا و همه حاضرین فکر کردند اما هیچکس بغور معنی بیت نرسید باز حضرت حضرت قطب الموحدين عرض کردند که قبله سائین حضور بیان فرمائید پس حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند که اغلاق در لفظ تا بکجا است زیرا که کجا در آخر هر دو مصرعه ردیف است و قافیه در مصرعه اول بائی خراب است و در مصرعه ثانیه اگر بائی کجا را قافیه مقرر کرده شود پس راست نیابد و درست نباشد چرا که بائی خراب ساکن است و بائی کجا متحرک و در قواعد عروض اینچنین جائز نیست آنکاه فرموده من میگویم که در اصل لفظ تا بکجا است پس اینوقت تا ب هم مانند بائی خراب ساکن است قافیه هم درست شده است و معنی هم راست گشته چه تا ب معنی طاقت و توانائی است بعد از آن حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند که لو اب

فتح یارخان و سعادت یارخان ہر دو برادران بودند و بعد از وفات پدر خود سعادت یارخان دستار بستہ بر تخت نشست مدتی برآمد کہ فتح یارخان بہ ارکان دولت صلاح کرده سعادت یارخان برادر خود را قید کنائید در جس دائمی دہانید و خود بر تخت نوابت نشست پس شاعری تاریخ جلوس فتح یارخان را دریں مصرعہ بر آورده است

مصرعہ دیدی کہ بیک چشم زدن ملک پدربافت بگر اعدادش ہفتاد و یک و دوازده صد برمی آید و حال آنکہ تاریخ جلوس فتح یارخان در سن ۱۲۶۹ھ دوازده صد و شصت و نہ واقع شدہ است پس دو عدد زائد می شوند فکر کنید کہ چگو نہ تمام و درست شود پس ہزار فکر اندند بگر از احدی کس این عقدہ حل نہ گردید پس حضرت قطب الموحدین عرض کرد کہ قبلہ این را ہم حضور بیان فرمائید انگاہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقائم فرمودند کہ دریں مصرعہ نہ نکتہ است یعنی آنکہ مراد از یک چشم حرف باء است کہ یک نقطہ دارد پس آنرا بیک چشم تعبیر کردہ گفتہ است دیدی کہ بیک چشم زدن ملک پدربافت پس زدن بمعنی دور کردن و متروک ساختن و محو و خاک نمودن است و بہ دور کردن و متروک نمودن حرف باء و محو و خاک ساختن است آن تاریخ تحت نشینی فتح یارخان از آن مصرعہ تمام و درست می آید نکتہ دوم اینکہ چون سعادت یارخان بچشم بود ازال سبب شاعر گفتہ دیدی کہ بیک چشم زدن ملک پدربافت نکتہ سیوم اینکہ چشم زدن بمعنی طرفتہ العین است و بر ہم زدن پلک چشم یعنی دیدی کہ بقدر فرصت یکبار بر ہم زدن پلک چشم ملک پدربافت انگاہ فرمودند کہ این تاریخ نہایت عمدہ و عجیب است کہ چند اشارات را شاعر درین یک مصرعہ مندرج ساخته است **مقبوس چہارم** بوقت چاشت روز یکشنبہ پنجشنبہ ۱۲۶۹ھ جمادی الاول سال سیزدہ صد و پانزدہم ہجری در کوٹ شریفین در عین مجلس عرس مبارک حضرت مولانا فخر الملتہ والدین صاحب الوصال دولت پانہوس و زیارت حضرت قدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت خلایق بیشمار و مصوفیان صاحب وجد

و حال بسیار در صنف شرقی جمع گردیده و قوالان چهار گروہ حاضر شدہ بودند یکی گروہ
 قوالان چاچڑان شریف دوم طائفہ شدانوی سیوم گروہ قوالان اجمیری چہارم میاں
 برکت علی پس ہر یک گروہ قوالان با اشارت و ارشاد حضور حضرت خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
 ببقائہ نوبت بنوبت می سرانیدند فی الجملہ امام بخش قوال این دو ہر طرہ انشا کرد و پیکان نال
 بھوریسان انگن اسے در چھوڑ نہ و لیسان بڑ توڑی کوچھی کملی بے عملی چندین تا بن قول
 پلیساں بڑ سہجون نام سڈایم تید ابیا کیرھا ہور و ہر لیسان بڑ خوشدل ہو قبولیم تینوں
 جان نہ جان جلیساں بڑ حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ سا بریں ڈو ہرہ اندک گریہ شد
 بعد ازاں میاں برکت علی این ابیات فارسی و ہندی بر خواند ایساں فتح دین آپ
 کو کس نام سے میں یاد کروں بوباب ہیں پیر ہیں مرشد ہیں خدا ہیں کیا ہیں بڑ گھڑی ذات
 صفات کی سر سے دی اتار بڑ تن من دھن اور شان سب گر پر وارون وارنڈا اگر زناز
 تو دل خستہ و حزین دارم بڑ بدیں خوشم کہ بتے چوتوناز میں دارم بڑ مرا اگرچہ در دست
 غم فروختہ بڑ مہوز داغ علامیت برجیں دارم بڑ بریں ابیات حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ رح گریہ بسیار شد و دیگر صوفیاں در وجد و رقص ہر مست گشتند و در ہمہ مجالس اعراض
 دستور حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ آن بوہ است کہ جملہ قوالان را حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ و حضرت صاحبزادہ صاحب مشیت مشیت روپیہ با عطا و بخش می سازند بعد ازاں ختم
 خواندہ شد دعا خواستہ برخواستند باید و اللہ کہ در مجلس اول روز دوم روز
 حضرت قطب الموحدین ادامہ اللہ تعالیٰ بر ارشاد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ
 حاضر می شدند کہ در طبع مبارک حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ اندکے تکلیف لاحق شدہ
 بود مقبولین ختم بوقت عشاء شب جمعہ پنجم از ماہ محرم الحرام سال سیزدہ صد و شانزدہم
 ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین
 نیست حاصل شد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ و نفعنا و ایاکم ببقائہ نماز عشاء

بجاعت گزارده و سبھ مبارک در دست حق پرست کرده به وظیفہ شافل شدند و چند
 کسان از حصار خواص حلقہ بستہ نشسته اند سخن در سیرت و خصال اولیاء اللہ رضا اہل
 کمال افتادہ بود اندرین اثناء یکے از حصار عرض کرد کہ قبلہ در بارہ تربیت میاں موسی
 صاحب کہ کجا واقع است تحقیق کردم پس معلوم شد کہ در قریہ بنہرطال واقع است
 پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ این میاں موسی موحی است و شخصے
 کامل است و مرید حضرت قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم قبلہ سلطان الاولیاء
 وی دوختہ میداد بعد ازاں این بندہ را قلم الحروف عرض کرد کہ قبلہ در گڑھی اختیار خال
 یک کفش مبارک حضور قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم موجود است بندہ نیز درین ایام زیارت
 آن مشرف شدہ مگر بچہ طور آنجا رسیدہ است حضور فرمودند کہ مولوی عبدالرحمن برادر مولوی
 محمد امین کہ مرید حضور قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم است بطوری رسیدہ است بعد ازاں
 عرض کردم کہ قبلہ آن کفش مبارک نہایت سادہ است کہ محض بر شستہ چرم دوختہ
 شدہ است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آری تمام لباس حضور سلطان الاولیاء
 همیشه سادہ و بے تکلف می بود چنانچہ بر سر اشرف آنحضرت کلاہ قادری از جامہ جوئی
 و در بر آنحضرت پیرائے می پوشیدند کہ چاک گریبانش بر سینہ فیض آئینہ میبود و این پیراہن
 مبارک نیز سادہ از جامہ جوئی بودے و دیگر تہ بند سیاہ از جامہ جوئی یا شلوار تسلیہ
 می پوشیدند بعد ازاں فرمودند کہ چند موئے مبارک از مجاسن شریف حضور حضرت
 قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم موجود اند اندرین اثناء این بندہ را قلم الحروف عرض کرد
 کہ از دیگر آثار متبرکہ حضور قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم چیز موجود است یا نہ فرمودند کہ
 فرغل آنحضرت نزد ما بود مگر من آنرا بخلیفہ میاں احمد یار دادہ بودم بعد ازاں فرمودند
 کہ نعلین شریفین حضرت محبوب الہی ہم نزد ما بودہ است مگر اکنون نزد ما یک پازیب
 موجود است و دومی پازیب سائیں میاں ولایت شاہ صاحب رحم برودہ بود بعد ازاں

فرمودند کہ دو کورتہ متبرکہ حضرت قبلہ محبوب الہی نزد ما موجود اند بعد ازاں سخن در ذکر فقر
 و کمالیت حضرت ولایت علی شاہ صاحب سکتہ پند سوڈھی والہ علاقہ فیروزپور کہ مرید و خلیفہ
 حضور حضرت قبلہ سلطان الاولیاء رضی اللہ عنہم است افتاد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقائے فرمودند
 کہ ہمیں میاں غلام محمد قصوری میگوید کہ چون وقت وفات میاں ولایت علی شاہ صاحب
 قریب رسید من حاضر بودم عرض کردم کہ حضرت تمام عمر من دریں آرزو گذشتہ کہ مرید
 آنجناب شوم و ہمیشہ عرض میکردہ ام کہ مرا مرید فرمائید و خود بدولت اعراض میکردہ اند
 اکنون وقت آن صاحب قریب رسیدہ است باید کہ بندہ را مرید خود فرمائید پس ایشان
 فرمودند کہ تعلق ارادت تو بآن طرف چاہر ان شریف منقوض و مقدر است و وہی میگوید کہ
 من باز عرض کردم کہ یا حضرت کہ من می شنوم کہ آنجا در چاہر ان شریف حجاب و حراس و
 دربانان ہستند شخصی متعارف و آشنا آمدن میدہند و غیرہ و شناس را دور می
 سازند پس من مردی غریب و اجنبی ہستم مرا کہے بار خواہند داد و دیگر اینکه من فقیر و مسکین
 کسم زاد و راجلہ راہ ہم ندارم مسافت دور است چگونہ آنجا خواہم رسید پس شاہ صاحب
 موصوف فرمودند کہ خاطر جمع دار و تسلی کن کہ درینجا در قصور اتفاق خواہد افتاد چنانچہ کار
 تو ساختہ خواہد شد پس حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آخر چنان شد کہ چون من
 بعزم زیارت حضرت خواجہ بزرگ معین الملتہ والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ اجمیر شریف
 روانہ شدم اتفاق گذر من از قصور افتاد و میان غلام محمد مذکور بیامد و در خانہ خود بہتر
 پس اورا مرید کردم مقبول ششم بوقت عصر روز جمعہ پنجم از ماہ محرم الحرام سال
 سیزدہ صد و شانزدہم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ
 عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست دست وادھماں وقت حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ
 بقائے منزل قرآن شریف خواندہ تا غ شہ اند و میان انگن دربان بیامد و عرض کرد کہ قبلہ یکے
 مولوی از ریاست جموں آمدہ است و بردروازہ قلعہ نشستہ است و عرض میکند کہ

بشوق زیارت آید ام کنون اگر اجازت باشد بیاید فرمودند آری بیاید پس وی
 بیامد و قدم بوسی حضور حاصل کرده نشست حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ از وی خیر و
 عافیت پرسیدہ گزشت آن ریاست پرسیدند وی ہرچہ میدانست گذارش کرد
 و انگاہ عرض نمود کہ از امرائی آن ریاست میان لعل دین بسیار نیک و متدین بود حضور
 خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ بیشک او را خدا بخش کند وی شخص نیک بود بعد از ان این
 بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ آن میان لعل دین کہ در پنجاب جناب حضور آید بود و اعتقاد راسخ
 میداشت ہماں فوت شدہ است حضور فرمودند آری وی پار سال در پنجاب و با بیمار شدہ
 بود و اخیراً این حالت بیماری از ما رخصت گرفتہ بخانہ روانہ شد و در لاہور فوت گردید
 بخانہ ہم نرسید ہماںجا مدفون شد بعد از ان فرمودند کہ این میان لعل دین مرید شیخ
 کبیر است رضی اللہ عنہ این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ شیخ کبیر کبیر کبیر شیخ
 بیعت میداد حضور فرمودند کہ بہ شیخ احمد کشمیری تار بلوہی میداد باز بندہ راقم الحروف
 عرض کرد کہ سلسلہ شیخ احمد کبیر است فرمودند کبیر و یہ است باز بندہ عرض کرد کہ
 شیخ احمد صاحب کبیر شیخ بیعت داشتہ اند حضور فرمودند با عم خود شیخ اکبر ہادی
 باز عرض کرد کہ او شان ہم کبیر وی اند فرمودند آری ہم کبیر و سیت و ستادری
مقبول ہم بوقت چاشت روز شنبہ ششم از ماہ محرم سال سیزدہ صد و شانزہم
 ہجری المقدس حضرت میان صاحب میان فضل حق ہاروی منگھیروی و میان نبی بخش صاحب
 سکنہ مھر لوالہ و میان غلام محمد صاحب قصوری و این بندہ راقم الحروف یکجا نشست یک
 وظیفہ رانی نوشتیم و تصحیح می کردیم کہ خادمی از جناب حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 بیامد و گفت کہ حضور فرمودہ اند این چہار شخص بگو کہ زود تر بیاید کہ امر و تلبس عرس سریف
 حضرت شیخ شیوخ العالم خواجہ بخش کرست رضی اللہ عنہم و عنو کردہ برقتیم و در مجلس
 خانہ نشستیم قوالاں مولود شریف گفتن آغاز کردند اندرین اثنا حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ

ہم در مجلس سماع تشریف شریف آوردند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ را و دیگر سمیع صاحبان را ذوق و گریہ از حد زائد روی را و مولود تشریف این بود و اسی مہ خوش لقا سلام علیک و آفتاب ہدی سلام علیک و آنگاہ قوال این ڈوہڑہ انشاد کرد پڑ بھلیاں بھاہ بھلیری سجنو اسان بریاں دی آس تالیاں پڑ توں ہیں مالک بریاں بھلیاندا توں بن کون اساہاں پڑ قسم تید می دل چاہے تینوں توں بھی چاہ کڈا ہاں پڑ خوشدل ہوسنگ بھلیاندا می گھت سچا سنگ اساہاں پڑ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ را اینخان گریہ طاری شد کہ گاہی ندیدہ ام آواز بکا حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ اور تمام مجلس سموع می شد اینچیں بکا و گریہ گاہی در مجلس نہ شدہ است و دیگر اہل سلوک نیز مدھوش عالم گریہ بودند بعد از ان قوالی این ڈوہڑہ انشاد کرد و بزناز تید اتے نیاز میدی ہن زائد شرح بیانون پڑ عشق تید یوچہ دلڑی ہوئی فارغ سوڈ زیا انون پڑ دستوں ساتی بھر کر پتھے ساغر عرفانوں پڑ سید پر فرید لہا تھیان فیض و ڈا سجانوں پڑ باز حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ را از سابق ہم زیادہ تر گریہ باواز بلند و رو نمود خلاصہ اینست کہ مجلس نہایت پُر ذوق بودہ است و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ مشت مشت روپہ پڑ کردہ قوالاں را عطا می کردند آخر ختم خواندہ شد چون قاری آیت ما کان محمد ابا احد بر خواند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ابھایین شریفین خود را بر سر و چشمان خود نہادند انگاہ دعا خواند استند بعد از ان پتاسہ ما ختم را رو بروئی خود تقسیم کنانیدند بعد از ان چند پڑ پڑ شیرینی قیمتی مبلغ ۵۰۰ خریدہ پیش حضور آوردند فاتحہ خواندہ بروح اطہر حضرت گنجشکر بخشیدہ رو بروئی فات مبارک خویش تقسیم کنانیدند انگاہ برخاستند ما ہمہ غلامان نیز بر خاستہ برو تاق خود بازا مدیم پاید و التبت کہ ختم عرس مبارک حضرت گنجشکر تباریح پنج مجرم بود مگر در طبع مبارک حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ قدری تکلیف بود از ان سبب آن روز مجلس عرس نکردند ہمیں تاریخ ششم کردند پاید و التبت کہ از اکابر شاخ پیران عظام

نو یک مجلس سماع میفرمودند و طعام یا شیرینی نیز بار و احوال او شان فاتحه داده تقسیم می نمودند
 در عین مجلس یک قوالی آمد و سازی که آنرا طاوسی میخوانند نواختن شروع کرد و حضور خواجہ
 البقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ این شکل طاوسی را دور کرده انگاہ بنواز و همچنان ہیئت
 طاوسی را برکنده دور کرد و بعد از آن نواختن باید و التبت کہ در آداب مجلس دقیقه از
 آداب سماع فرمودند ایشانند چنانچہ پیران طریقت سلبتہ رفتہ اند از آن یکسر موسیقی تفتاد
 نیکرده اند مقبوس **هشتم** بوقت عشاء شب یکشنبہ ہفتم از ماہ محرم سال سیزده صد و
 شانزدہم ہجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت
 بہتر ازین نیست میسر گردید حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ در وظیفہ عشاء شاغل بودند و
 بایچکس کلامی نیکرند حضور مجلس باہم حکایات میگرداند درین اثنا یک بندہ بیاید و
 پیشگاہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ سجدہ کرد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ اورا بیچ نفرمودند
 انگاہ دعا خواستند و پرخواستہ فرض نماز عشاء بہ جماعت گزاردند و دو رکعت سنت کہ
 بعد از فریضہ واقع اند فرادنی ادا کردند و نیز با ما م گزارند **مقبوس نهم** بوقت ظہر
 روز شنبہ بتاریخ نهم از ماہ محرم سال سیزده صد و شانزدہم ہجری المقدس دولت
 پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت بہتر ازین نیست میسر شد میان
 نبی بخش صاحب سکنہ مہر لویالہ عرض کرد کہ قبلہ تعویذ برائے تسہیل ولادت عطا فرمائید انگاہ
 این تعویذ خود نوشتہ بدادند ۷۸۶ یا خشنبو و بعد از آن شخصی عرض کرد کہ قبلہ این بندہ
 سائیک تعویذ عطا فرمائید کہ روزگار او حاصل شود حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ
 نماز میخواندہ باشی وی گفت آری باز حضور فرمودند اگر وظیفہ نوشتہ ترا بدہم ترا
 وی عرض کرد کہ آری خواہم خواند پس حضور این نوشتہ اورا بدادند کہ چون نماز فجر را بخوانی
 باہم کس کلام کنی و این وظیفہ را یکصد بار خواندہ دعا مطلب خود بخوای آن وظیفہ
 این است بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۱۰ کَلْحَوْلِ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ ۱۰

یا قدیم یا قائم یا فرد یا وتو یا احد یا صمد مقبول و عظم بوقت عشاء شب چهار
 شنبه و عجم از ماه محرم سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت
 حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بی بہتر ازین نیست دست واد نماز عشاء بجماعت گزارند
 بعد از فریضہ ہر کس دو رکعت سنت رواتب کہ بعد از مکتوبہ عشاء است فرادی فرادی
 بخواندہ است و حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ بقائمہ بامام گزار و ندیے جہر قرأت بعد از ان
 و تر نیز بامام گزار و ندیے جہر قرأت بعد از نماز اندک وظیفہ خواندہ دعا خواندند بعد از ان
 این بندہ راقم الحروف دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ اگر درین شب عشاء نماز نقل آمدہ باشد
 بفرمایند تا بخوانیم فرمودند درین شب چہار رکعت نماز آمدہ است بعد از فاتحہ سورہ اخلاص
 در ہر رکعت پنجہ بار و بعد از سلام کلمہ تجید ہفتاد بار انگاہ دعا بخواند گناہان پنجہ سال
 گذشتہ و گناہان پنجہ سال آیندہ او را بخشیدہ شوند بعد از ان فرمودند کہ اگر عمر دین نماز
 گزارندہ اندک کوتاہ باشد گناہان مادر و پدر او را بخشیدہ شوند پس این بندہ راقم الحروف
 ہمدان شب این نماز را گزاردہ است بعد از ان سر مبارک بحیب آوردہ خاموش شدند
 ہر کس خاموش شدہ بنشست انگاہ سر مبارک را بالا آوردہ فرمودند کہ گویند کتاب
 مرآة العارفین از تصنیف حضرت امام حسین ست درین کتاب بیان مراتب تنزیلات
 و ظہور حق سبحانہ است این ہم گفتہ اند کہ آنچه من درین کتاب نوشتہ ام همانست کہ از پدر
 عالیقدر خود حضرت علیؑ اسرارہ تعلیم کردہ و آموختہ ام بعد از ان حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ
 بقائمہ فرمودند کہ اگر بخنیں باشد پس گفتگو و بحث علماء چہ است اندرین اثنا بیان صاحب میان
 فضلی حق صاحب منگبیری دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ این کتاب تصنیف حضرت امام حسینؑ
 نیستند زیرا کہ ہنوز در آن زمان تدوین کتب نبود حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ بقائمہ
 مسرور شدہ فرمودند کہ آری زمانہ تدوین کتب بعد از شائست چنانچہ در حال شیخ ابوسعید
 خدری نوشتند کہ ایشان اشارت را بہ عبارت آوردہ اند سخن در غناء و بقا گفتہ انگاہ

فرمودند کہ مدون تمام علم تصوف و توحید حضرت شیخ اکبر محی الدین ابن العربی ہستند مقبول
 یازدہم بوقت چاشت روز چہار شنبہ بتاریخ دہم از ماہ محرم سال سیزدہ صد و شانز دہم بحری
 المقدس دولت پائے بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین
 نیست میسر گردید اندرین اثناء عزیز می پوشاک نو پوشیدہ بیاد و نیازجا کردہ نشست
 پس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی ببقائہ بسوئی او نظر کردہ فرمودند کہ آناں کہ ملایاں ہستند
 جامہ نو ہم پوشیدہ اند بعد از انکہ امروز پیش من پوشاک نیز آوردہ بودند مگر من نپوشیدہ ام
 برہیں پوشاک رنگین اقتصار و اکتفا کردہ اشارہ کردنیہ پوشاکے کہ پوشیدہ بودند بعد از ان
 این بندہ راقم الحروف دست بستہ عرض کرد کہ قبہ شاید درین روز جامہ لمائی نو دیا پوشاک
 شستہ سفید شدہ ممنوع است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی ببقائہ فرمودند کہ اگرچہ این روز
 منبرک است از زمانہ قدیم و پوشاک نو پوشیدن جائز است اما اولی پوشیدن است بعد از ان
 فرمودند کہ مولوی اکرام الدین نمبرہ شیخ عبدالحق دہلوی کہ کلاں محدث است وی از حوال حضرت
 امام حسن و حضرت امام حسین کتابی ساختہ است بنام آل کتاب سعادت الکونین فی بیان
 طنابل الحسین داشتہ و در وی بسیار احادیث صحاح آوردہ است مع تحقیق بلیغ پس اندراں
 کتاب نوشتہ کہ در روز عاشورہ افضل آنست کہ لباس نو پوشیدہ بعد از ان فرمودند کہ صاحب این
 کتاب بدرجہ غایت محبت و دوستی - اما میں شہید من و اہل بیت رسول خدا صلعم است و ہمدر ان
 کتاب یک حدیث شریف بسیار صحیح آوردہ است کہ حضرت محمد مصطفیٰ احمد مجتبیٰ صلعم فرمودہ اند
 کہ سیکہ دوست دار و اہل بیت و آل مرا اگرچہ گناہاں تمام جہاں در وی باشند شفاعت
 او واجب است بر من در روز قیامت بعد از ان فرمودند کہ اگرچہ تمام سعادت الکونین در
 بیت و آل رسول خدا صلعم را بدرجہ کمال دوست بہدار و دیگر عقیدہ شیعہ و روافض را باطل دانستہ
 و بدانگاشتہ رد کردہ است بعد از ان این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ شیخ عبدالحق دہلوی جد
 بزرگوار وی نیز باہل بیت و آل رسول خدا صلعم کمال محبت میدارند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ

آری محبت بیدارند مگر منیب باطله روافض او شان ہم رو کرده اند اندین اثنا میان نبی بخش سکنه ہر الواء عرض
 کرد کہ قبلہ چون اہل سنت و جماعت محمد اہل بیت رسول خدا صلعم را دوست بیدارند و روافض ہم دوست
 بیدارند پس فرق میان این ہر دو گروہ چیست غایت آنکہ روافض از بعض امور مثل تعزیر ہر آوردن
 و غیرہ گناہگار باشند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ روافض باں صاحبان کہ محبت
 بیدارند باز همچوں او شان را سب میکنند و شتم می بینند و پسا است کہ سب گفتن اصحاب کبار را کفرست
 نہ گناہ پس فرق ظاہر ترست در میان کفر و ایمان بعد ازین سخن درین اقوال کہ رافضیا از او پوشاک میباشند
 یکی برائے نماز و دیگری برائی بدن اندین اثناء این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ در سفر حجاز در چہار یک رافضی
 کہ وقت نماز خواندن جامہائی پوشیدہ بود بر آورہ و در کردہ دیگر جامہا پوشیدہ و یک خشت خورد
 از خاک ہمراہ داشت ازرا پیش نہادہ و در نماز شد بوقت سجدہ و ادن سجدہ بران خشت
 میداد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ در کتب باہم نوشته اند کہ سجدہ کردن بر زمین
 افضل است و از ان پس بر ہر چیزیکہ بر زمین اقرب است افضل است سجدہ کردن بر آن
 مثل گیاہ اندین اثناء یکی از حاضرین عرض کرد کہ بوریہ ہم قریب است بر زمین حضور خواجہ البقاہ
 اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ گیاہ از بوریہ ہم قریب ترست زیرا کہ اگر بر گیاہ نجاست افتد و
 آفتاب بروی تابان گیاہ پاک میشود بخلاف بوریہ کہ اگر آن پیدا شود بجز شستن با آب پاک
 نخواہد شد بعد از ان فرمودند کہ حضرت امام حسن و حضرت عمر بن عبدالعزیز در تمام عمر خود در نماز
 سجدہ بر زمین داشتند بعد از ان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ وضو نازہ کردہ برخاستند و ہر دوہ
 رکعت نماز نفل بجاعت گذاردند بدین طریق کہ چون صفوف راست شدند و امام بر صلی رفت،
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ باوازلین گفتند کہ دو رکعت اللہ انکاہ امام تکبیر تحریر میگفت و ہمگنان
 بیست و دو رکعت کردہ افتد اگر دند چون سلام دادہ از نماز فارغ شدیم حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 این دعا را باوازلین یکبار خوانند و ہر یک کلمہ را جدا جدا بالتزییل بخوانند و ہمہ حضار را فرمودند کہ
 شما برگفتہ من گویش دارید و عقب من ہم چون من بگوئید ہمہ حاضرین همچنان کردند آن دعا اینست

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَوَّلَ الْأَوَّلِينَ وَيَا آخِرَ الْآخِرِينَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَ أَوَّلَ
مَا خَلَقْتَ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَتَخْلُقُ آخِرَ مَا تَخْلُقُ فِي هَذَا الْيَوْمِ أَعْطِنِي خَيْرَ مَا أَعْطَيْتَ قَبْلَهِ يَا
وَاصِفِاءَكَ مِنْ ثَوَابِ الْبَلَدِ يَا وَاسْتَهْمِي مَا أَعْطَيْتَهُمْ فِيهِ مِنَ الْكَرَامَةِ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ۞ بعد از آن برخاستند و چهار رکعت و یکرجماعت گذاروند بعد از سلام این دعا
مثل دعای مذکور خوانده شد و دعای اینست اللَّهُمَّ اكْسِرْ شَهْوَتِي مِنْ كُلِّ مَحْرَمٍ وَازْجِرْ حُرْمَتِي عَنْ كُلِّ
مَنْعَةٍ وَأَمْنَعْنِي مِنْ أَدَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ۞ بعد از آن
برخواستند و با آواز بلند فرمودند که دو رکعت للبدن این دو رکعت لفل باجماعت خوانده شد بعد
از سلام برخاستند و با آواز بلند فرمودند که دو رکعت بروح حضور حضرت سرور کائنات صلی اللہ
علیہ وسلم این دو رکعت هم بجماعت گذارند و یکم بعد از آن برخاستند و با آواز بلند فرمودند که دو رکعت
بارواح حسنین شهیدین رضی اللہ تعالیٰ عنہما بعد از گذاردن این دو گانه هم برخاستند و با آواز بلند
فرمودند که دو رکعت بارواح سادات و شهیدائی که بلا بعد از گذاردن این دو گانه هم برخاستند و با آواز
بلند فرمودند که دو رکعت بارواح نچین پاک بعد از گذاردن این دو گانه هم برخاستند و با آواز
بلند فرمودند که دو رکعت بارواح جمیع مسلمین و مسلمات از حضرت آدم تا این دم و این دو گانه
گذارند بر شستند و این دعا یکبار با آواز بلند بخوانند و یک کلمه را جدا جدا بالتسبیح قرائت
نمودند و همه جماعت را فرمودند که شما همچون من بخوانند دعای اینست اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِمَّنْ دَعَاكَ فَاجْتَبَيْتَهُ
وَأَمَّنَ بِكَ فَهَدَيْتَهُ وَرَغَبَ إِلَيْكَ فَأَعْطَيْتَهُ وَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فَكَفَيْتَهُ وَأَقْرَبَ مِنْكَ فَأَذْنَيْتَهُ اللَّهُمَّ
أَمِدِّي لِعَيْشِي فِي الْخَيْرَاتِ مَدًّا وَأَجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ دَدًا اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْإِيمَانَ بِكَ
وَأَسْأَلُكَ الْفَضْلَ مِنَ الرِّزْقِ وَأَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ مِنَ الْبَلَدِ يَا وَاسْأَلُكَ حُسْنَ الْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
يَا ذُو الْجَلَالِ الْكَرِيمِ بعد از آن مانند دعای مذکور این دعا بخوانند اَمُوذِرْ بِي الْفَلَقَ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَمِنْ
شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ مَآرِدٍ وَمَدِّ وَحَاسِدٍ وَيَقِينٍ قَاهِرٍ وَسُلْطَانٍ جَابِرٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مَقَاسِنَاتِ
الْعُلُوبِ وَمَعَاقِدَاتِ النَّفُوسِ وَحِدَّةِ السَّقَمِ وَشِدَّةِ الْأَلَمِ وَمَوْتِ الْأَحْبَابِ وَفَقْدِ الْمَحَارِبِ

وَكَرَّ النَّوَابِ دَسُومِ الْعَوَاقِبِ صُرُوفِ الزَّمَنِ وَمُنُوفِ الْمُحَنِ وَكَفَايِكَ كَافِيَا لِمَنْ اسْتَلْفَا
 وَهَادِيَا لِمَنْ اسْتَهْدَاكَ وَوَانِيَا لِمَنْ اسْتَوَفَاكَ وَمُجِيرَا لِمَنْ التَّجَا إِلَيْكَ وَمَعِينَا
 لِمَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْكَ اللَّهُمَّ زَهِّدْنِي فِي الدُّنْيَا وَرَغِّبْنِي فِي الْآخِرَةِ وَأَفْرِغْ عَلَيَّ الصَّبْرَ
 وَحَبِّبْ إِلَيَّ الْأَجْرَ وَجَنِّبْنِي مِنْ طَاعَةِ الْهَوَىٰ وَبَلِّغْنِي مَا بَيْتِكَ الْمُنَىٰ وَاجْعَلْنِي
 مِنْ بَرِيئِي لِقَضَائِكَ وَيَسْتَعِيدُ بِهَايَاكَ وَتَسْتَعِيدُ بِدَلَايِكَ وَيَبْتَغِي رِضَايَكَ وَيَسْتَعِينُ
 بِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ وَلَا يُكْفِرُ خَيْرَكَ وَلَا يَأْمَلُ غَيْرَكَ مِنْ رِزْقِكَ فَقَدْ ضَلَّ مَنْ
 يَصْرِفُ عَنْكَ أَمَلَهُ وَيَجْعَلُ لغيرِكَ عَمَلَهُ فَيُوقِنُ لِمَا آتَاكَ مِنْ خَلْقِكَ لَا يَشْكُ
 فِيهَا فَصَلِّتْهُ مِنْ رِزْقِكَ اللَّهُمَّ نَزِّهْنِي مِنْ عِبَادَةِ الْعِبَادِ وَأَعِنِّي مِنْ عِمَارَةِ الْبِلَادِ وَ
 أَعِنِّي عَلَى عِمَارَةِ الْمَعَادِ وَاجْعَلْ عِبَادَتِي لَكَ وَخَشْيَتِي مِنْكَ وَأَمَلِي إِلَيْكَ وَتَقِي
 بِكَ يَا اللَّهُ الْعَالَمِينَ وَيَا خَيْرَ النَّاصِرِينَ يَا مَنْ يَدَاكَ مَبْسُوطَتَانِ يَبْفِقُ كَيْفَ
 يَشَاءُ أَسْطُ عَلَيْنَا بِفَضْلِكَ الْوَاسِعِ يَا مَنْ لَيْسَ بِغَنَائِكَ غَائِبَةً إِرْحَمْنَا مِنْ كَيْفِ
 لِفَقْرِهِ نِهَائِيَّةٍ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ ط بَعْدَ زَا
 این دعا با دوازده بار بسیار بخوان سابق کلمه بر خوانند و با همه غلامان نیز انجیان بخواند ایم و ما اینست
 سُبْحَانَ اللَّهِ مَلَأَ الْمِيزَانَ وَمُنْتَهَى الْعِلْمِ وَمَبْلَغَ الرِّضَا وَزِينَتِ الْعَرْشِ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنجَا
 مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْكَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ الشُّفَعِ وَالْوَتْرِ وَعَدَدَ كَلِمَاتِ التَّامَاتِ كُلِّهَا أَسْأَلُ
 السَّلَامَةَ بِرَحْمَتِكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَهُوَ حَسْبِي دَلِعَمَ الْوَيْلِ
 دَلِعَمَ الْمَوْتِ دَلِعَمَ النَّصِيرِ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ ط ب
 از آن دست بدعا بر آورده تا در بسیار دعا خواستند بعد از آن فرمودند که اگر چه دعای خیر سبحان الله بزرگان
 در روز غره محرم و در روز بار خزان بر آب کرده آن آب را نوشیده می شود چنانچه من هم نوشیده
 بودم تا کنون امر روزیم این دعا را در روز بار خزان بر آب رسیده شود و جرعه جرعه همه
 حضار را نوشانیده آید همچنان کرده شد بعد از آن هر یک از حضار مجلس سر خود بر اقسام

مبارک حضور تھا وہ عفو تقصیرات خودی ساخت و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ انبسم در باہم نمودند
 و میفرمودند خوشنود باشید خوشنود باشید من حقوق خود بخشیدہ ام شما بخشید و خوشنود باشید خوشنود
 اگر چه ہر کس اقدام بوسی حضور حاصل کر وہ بخشست تا ہم حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بدیر بسیار
 میفرمودند خوشنود باشید خوشنود باشید خداوند کہ این فرمودن حضور کچھ معنی بود شاید کسلے از
 عالم غیب برائے عفو تقصیرات آمدہ باشد و آہنار را میفرمودہ باشد کہ خوشنود باشید می تواند بعد
 ازاں میاں نبی بخش سکندہ مہر لوالہ کہ مرید حضرت فخر جہان است و تربیت و تلقین سلوک از حضور
 خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ یافتہ است حاضر نشسته بودوی عرض کرد کہ قبلہ این چہار رکعت کہ
 برای خوشنودی خصمان گذارہ شد مراد از خصمان آدمیان اند یا نفس و شیطان کہ ایشان
 ہم دشمنانند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ انبسم در باہر کردہ فرمودند کہ آدمیان اند زیرا کہ نفس و
 شیطان را خوشنود و راضی داشتہ ایم کہ بالغ فرمان او شان شدہ ایم بعد ازاں بیک طیب و لؤلؤ شربت
 فالسہ تیار کردہ پیش حضور آورد حضور بسیار مسرور شدہ فرمودند کہ وہ وہ ظرفی بیارید و شربت را
 در آن انداختہ آب منجنتہ ہمہ حضار را بنوشانید کہ این سبیل است بارواح پاک امامین صاحبین رضی اللہ
 عنہم پس همچنان کردہ شد بعد ازاں یکی از حضار مجلس عرض کرد کہ قبلہ کتاب گلشن راز عجیب کتاب است
 من دیدم دیدہ ام پیش ازین گاہی ندیدہ ام حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آری عجیب کتاب
 است الگاہیں چند ابیات ازاں کتاب یاد بر خواندند ابیات محقق را کہ در حدیث در شہرہود
 است و نخستین نظر بر نور وجود است و دے کر معرفت نور و صفا دیدن بہر چیزیکہ دید اول خدا
 دیدن و من تو عارض ذات وجودیم و مشکبائے مشکوٰۃ وجودیم و بعد ازاں حضور خواجہ البقاہ
 اللہ تعالیٰ بقیام برخاستند و در صومعہ خاص رفتہ بخدا شافل شدند و ما ہمہ علامان بقیام
 خویش آمدیم الحمد للہ علی ذالک مقبول دوازدهم بوقت ظہر روز جمعہ
 دوازدهم از ماہ محرم سال سیزدہ صد و شانزدہم ہجری القنویں دولت پاشی بوس
 و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست میسر شدند

حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ از نماز ظہر فارغ شدہ اند اندرین اثنا میان غلام قسا در
 دربان نواب صاحب صادق محمد خاں عباسی بیاید و یک آوند آب پیش حضور خواجه بقاہ
 اللہ تعالیٰ بنہاد پس حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ این دعوت را خواندہ بر آن آب وم
 کروہ دربان مذکور را باز دادند دعوات این بودند و بدینطور خوانند بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ یٰ کَیْبَارِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَللّٰهُمَّ
 رَبِّ الْعَالَمِیْنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ مَا لَکَ یَوْمَ الدِّیْنِ اِیَّاکَ نَعْبُدُ وَاِیَّاکَ نَسْتَعِیْنُ اِهْدِنَا
 الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ غَیْرِ الْمَغضُوبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ
 آمین یٰ کَیْبَارِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ لِیَشْفِ صَدْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِیْنَ ط یا ایها الناس قد
 جاءکم مرعطۃ من ربکم وشفاء لّما فی صدور فیه شفاء للناس ان فی ذالک
 لآیات لقوم یتفکروُن ط و تنزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنین ط
 و اذا مرضت فهو یشفین ط قل هو الدین آمنو هدی وشفاعة ط ہر یک آیت یٰ کَیْبَارِ بِسْمِ
 یٰ کَیْبَارِ واول آیات فقط بسم اللہ الرحمن الرحیم بسم اللہ الاعظم الذی لا یصوم اسمہ شیئی فی
 الارض ولا فی السماء وهو السميع العليم ہر یک بسم اللہ الرحمن الرحیم ان اللہ یمسک السموات والارض
 ان تزولا لئن زالتا ان امسکهما من احد من بعدہ ط انہ کان حلیمًا عفودًا بالتسمیہ بنجار
 خواند بسم اللہ الرحمن الرحیم واد استسقی موسیٰ لقومہ فقلنا اضرب بعصاک الحجر فانجرت
 منه اثنا عشرۃ عینًا بالتسمیہ ہر یک بسم اللہ الرحمن الرحیم سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ
 الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بالتسمیہ یٰ کَیْبَارِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ
 الرَّحِیْمِ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ یٰ کَیْبَارِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ منزل قرآن شریف را خواندہ و ما خواندند انکا نماز عصر را با جماعت ادا
 کردہ بدولت خانہ خود نشریف فرما شدند و ما ہمہ غلامان بر وثاق خویش
 باز آمدیم ط مقنوس سبیر و ہم بوقت ظہر روز یکشنبہ چہار دہم از ماہ محرم

سال سیزده صد و ساڑوہم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی
 و سعادتی بہتر ازین نیست میسر شد سخن در سماع افتاد و حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ
 سید تراب علی محی شای وقتے در نماز مغرب امام شدند و دیگر مقتدیان ہم
 بسیار بودند مگر والد ماجد ایشان کہ ہم پیر ایشان است نیز اقتدا کردہ بودند چون فاتحہ
 تمام خواندند در عالم ذوق آمدہ بجائے ختم کردن سورہ این ٹھومری نیکی لگت موہیں اپنے
 میاں کے آنکھ سیلی لاج بھری رے باواز بلند با ترنم خواندن شروع نمودند تا بہ عشا
 دریں حالت ذوق در قرأت ٹھومری مشغول ماندند و پیر ایشان ہم چنان اقتدا کردہ
 ایستادہ ماندند و نماز با فاسد نہ کردند آخر سید تراب علی شاہ را ہوس آمد باز قرأت
 قرآن شریف شروع کردہ نماز تمام نمودہ سلام دادند و خاموش شدہ بنشستند
 مگر در دل ترساں و ہراساں کہ شاید پدر عالیقدر پیر دستگیر من رنجہ خاطر شدہ یا شنند
 ولیکن پیر ایشان فرمودند کہ تراب علی نماز حقیقتاً ہمیں یکبار خوانیدہ بعد از اں حضور خواجہ
 القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ مولوی غلام محی الدین نقشبندی مجددی سکنہ فصور کہ
 عالم متبحر بود قصد کرد کہ با حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی در باب سماع
 و سرود احتساب کند و گفتگو نماید پس روانہ شدہ در شہر تونسہ رسید آنجا
 بشنید کہ حضرت خواجہ صاحب طرف ہماراں شریف رفتہ اند و عادت حضرت ایشان این
 بود کہ بر آستانہ حضور حضرت قبلہ پیر خود یک اربعین اقامت می کردند ہر گاہ مراجعت نمودہ در تونسہ
 رسیدند و ماں میان کردند کہ فلاں مولوی براٹی احتساب آنجا آمدہ بود پس حضرت ایشان فرمودند
 کہ من اگرچہ عالم نبودم لیکن اگر دین جا بودی یکبار ڈھولک در گردن دی انداختے بعد از اں حضور خواجہ
 القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ ہر گاہ حضرت مولوی صاحب مولوی خدابخش صاحب خیر پوری رسالہ
 توفیقیہ در علم توحید نوشتند آن رسالہ در جہان اثنہا ریافت و در باری علماء اقباد پس مولوی
 غلام محی الدین مذکور و دیگر علماء متفق شدہ فتویٰ کفر نوشتند و آن فتوے را

پیش خلیفہ غلام اللہ صاحب سکنہ لاہور کہ عالم عظیم بود و بردن تا آنکہ وی نیز مہر خود برین فتویٰ
زند پس مولوی گفت کہ کفر سہل کارے نیست کہ من بیاوی نظر فتویٰ کفر اوشاں بدہم اول
رسالہ مصنفہ اوشاں مراد یہید شب مطالعہ آن خواہم کرد و فردا ہر چہ گفتنی باشد خواہم گفت
پس شب توفیقہ را مطالعہ کرد و فردا علماء را جواب گفت کہ اگر من انجین شخص را فتویٰ کفر
و ہم پس سماں کجا خواہم یافت بعد ازاں این بندہ کاتب الحروف عرض کرد کہ قبلہ مولوی
غلام اللہ صاحب صرف عالم بود یا فقیر ہم بودہ است فرمودند کہ صاحب طریقت بود مگر عالم
کلاں بود و مولوی غلام محی الدین ہم عالم بود و ہم صاحب طریقت و مریدان بسیار کردہ بود و
این مولوی غلام دستگیر قصوری ہم مرید اوست بعد ازاں در غل این کاتب الحروف کتابے را دیدہ
فرمودند کہ این کلام کتاب است عرض کردم قبلہ یکے ستہ مراتب است و دوم فوائد فریدیہ است
و بندہ را در مسئلہ کی مشکل افتادہ است حل آن میخواہم بطرف حضار نظر گردانیدہ فرمودند
کہ اکنون موقد نیست مگر از ما مہرمان کے شستہ بود چوں او برخاستہ برفت الگاہ فرمودند
کہ اکنون کتاب را بکشاد بخوان پس ہماں مقام محدوشہ را از کتاب ستہ مراتب بر خواندم
عبارت این بود و لا یقدر علی مکاشفہ احوال الموتی الا لا قطاب الافراد یعنی قدرت
ندارد بر کشف احوال مردگان مگر جمعے کہ سعی با قطاب اند و جمعے کہ سعی بہ افراد اند بعد
ازاں از کتاب ستطاب فوائد فریدیہ کہ تصنیف منیف حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ است
این عبارت را بخواندم بدانکہ ادنی الادنی اربہ کشف کشف القلوب و کشف القبور است انتہی الگاہ غل
کردم کہ قبلہ از کلام حضرت مولینا جامی رحمۃ اللہ علیہ رتبہ کشف القبور علی الاعالی مفہوم میگردد و
از کلام حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ کشف القبور ادنی الادنی رتبہ معلوم مے شود پس توفیق و
تطبیق میان کلاہین چگونہ است حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ کشف القبور دو نوع
مے باشد یکی کشف تماشیل اشیاء نہ کشف ذوات اشیاء و دوم کتب ذوات اشیاء
بعینہاست پس کشف تماشیل عامست ادنی و غیر ادنی را، چوں بہائم نیز حاصل مینہود

چنانچہ اس عمل و مردم مشہورست کہ چون اسپے درو شکم سے افتد از میان گور سننان میگذرانند
 تا بگرد و جب آنس کہ چون ثنائیل مردگان می بید و از عذاب و شور و شغب آہنا مطلع میگردد
 پس در دلتش ہراس و ترس و ہول و ہبت پیدا می شود در خود را فراموش میکند بہر و درست میشود
 بعد از ان فرمودند کہ بعض طالع چنان مخلوق شدہ اند کہ در سترت آہنا کشف آہنچہ اند چنانچہ
 در لغات است کہ کودکی بود چور و سال کہ در سترت او کشف نہادہ بود نہ روزی در جماعتی حاضر
 شد بعد از مانی زار را بگریست و واٹی وائی کردہ در گردن پدر آویخت گفتند چرا گریہ میکنی گفت
 میں یمیم کہ یکے را از اہل قبور عذاب میکنن پس من از ہول و ہبت آن میگرم پس یکے از ان جماعت
 گفت کہ در حدیث شریف آمدہ است کہ اگر ہفتاد ہزار بار کلمہ طیبہ خواندہ بروح کسے مقرر کردہ
 فاتحہ خواندہ شود آنکس بخشیدہ می شود پس بہاں ساعت ہفتاد ہزار بار کلمہ بروح آن
 معذب کہ کودک دیدہ بود فاتحہ دادند بعد از ان کودک گفت کہ اکنون می یمیم کہ عذاب از
 دے موقوف کردہ اند و نہایت مسرور و خوش گردیدہ ہر سہرین شستہ است بعد از ان
 حضور خواجہ الفاہ اللہ تعالیٰ بقیامہ فرمودند کہ حدیث شریف مصحح آن کودک شد و کشف
 وی مصحح حدیث شریف گشت پس آنچہ بیان کردہ شد اس کشف تمثیلی است و این قبیل است
 دیدن نامم در نوم احوال موتی را جز ان کشف ذوات اشیا بعینہا است کہ داخل میشود
 صاحب کشف در ان عالم بزرگ و مشاہدہ و معائنہ میکند احوال موتی را حقیقتہ و این نوع
 کشف حاصل نمی گردد مگر انبیا و اولیا و اقطاب افراد را نہ غیر اوشان پس آنانکہ کشف القبور
 ادنی الاولی رتبہ نوشتہ اند مراد اوشان کشف تمثیلی است و آنانکہ کشف القبور علی الاعلی
 رتبہ نوشتہ اند مراد اوشان کشف حقیقی ذوات موتی است مقبول چہاں رو حکم بوقت
 شب جمعہ نوزدیم از ماہ محرم سال سیزدہ صد و سانزدیم بحیری المقدس اہل بابوں زیارت
 حضرت اقدس کہ عبارتی سعادتیں ہنر ازین نیست مگر کہ دید سخن درین افتادہ بودہ کہ مردم اس زمانہ
 چون علم انگیزی می آموزند و لباس ہم مانند نصاری می پوشند حضور خواجہ الفاہ اللہ تعالیٰ

فرمودند که صحبت را بسیار اثر است و ازین سبب این حدیث شریف آمده است که مَنْ تَشَبَهَ
لِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ بعد از این بنده را قلم الحروف عرض کرد که قند میان ولایت علی شاه صاحب فیروز پوری
را از حضور سلطان الاولیا چگونه خلافت رسیده است حضور خواجه القاه اللہ تعالی فرمودند که
ما را نیرت ہشت سال شده است کہ مرید شدن و خلافت ایشان از سلطان اولیا معلوم
گشته است پیش ازین خبری نبود بعد از ان فرمودند کہ میان ولایت علی شاه صاحب سید بوده
اند اصل وطن ایشان ڈیره غازیجان است عالم فارغ التحصیل بودند بسیار مدت درس
خوانیدہ اند انکاه در دل ایشان داعیہ سلوک افتاد و مقربیتی در میت پور آمدہ حافظ جان محمد
صاحب کہ مرید حضرت سلطان الاولیا بودند ملاقات کردند در ان ایام حافظ جان محمد را اولی غلبت
جذب بودند پس حافظ صاحب میان ولایت علی شاه صاحب را یک نان مرغن کہ آنرا
در ہندی گریا پٹھا گویند خورائید بجز خوردن آن در ایشان آثار جذب ظاہر شدن گرفت
اندریں اثنا شخصے دیگر بود در میت پور صاحب حال کہ او ہم مرید حضرت قند سلطان الاولیا
بودہ است بیامد و گفت کہ ظاہر شدن این آثار جذب در ابتدا ارعلامات نقص است
این کیفیت و برسینہ سید ولایت علی شاه صاحب دست خود را بگردانید ایشان تسکین
یافتند انکاه گفت کہ این نعمت ولایت بشما ضرور رسیدنی است پس باید کہ شتاب کنید
و بہ جناب حضور شیخ من رسید پس ایشان از انجا روانہ شدہ در شہر شیدانی رسید بہ زیارت
حضور حضرت سلطان الاولیا مشرف شدند و حضرت سلطان الاولیا پیشتر از رسیدن
ایشان بیمار بودند پس بجز و حاضر شدن ایشان بیعت کردند و تلقین جمیع وظائف مناسبہ نمودہ
مجاز ہم کردند یعنی خلافت عطا کردند و فرمودند کہ بروید و در پکنہ فیروز پور مالش و اقامت
کنید بسیار از ان حضور خواجه القاه اللہ تعالی فرمودند کہ یک روز میان ولایت علی شاه صاحب
و در ان کردہ روانہ شدند و دیگر روز و عمال انتقال حضرت قند سلطان الاولیا بر توقع آمدہ
است پس ایشان یک شرب پیش از وصال حضرت سلطان الاولیا رسیدہ بیعت شدہ اند و

این نعمت خلافت حاصل کرده رفته اند بعد از آن حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آن
 طرف فیروز پور بہار کرامات ایشان مشہور اند چنانچہ یکی از کرامات اینست کہ وقتی کسی کوئی چیز از
 جعفرات نذر گذارد و خادم برداشت در خانہ محفوظ داشت اتفاقاً آنچنان فراموش کردند کہ
 سال تمام گذاشت روزی برای طعام عرس مبارک حضرت سلطان الاولیاء کہ میکردن تشریف کار
 شد جعفرات دستیاب نگشت آخر خادم را بہمان آورد جعفرات پاؤ آمد بخدمت ولایت علیشاہ صاحب
 عرض کردند ایشان گفتند بسیار کہ متغیر نشدہ باشد چون دیدند چنان بود کہ ہنوز تازہ بستہ شدہ
 است بکار بردند بعد از آن حضور خواجه فرمودند کہ مردان بسیار کردہ اند و اکثر رؤسا و شرفا
 و عمائد و حکام مثل ڈیپٹیاں و تحصیلداران آن دیار از مریدان ایشان ہستند بعد از آن فرمودند
 کہ میان غلام محمد قصوری میگویید کہ ایشان در شب ہرگز خواب نمیکردند ہمہ شب بخوابشال میمانند
 و در ہر نفی اثبات بیت و چہار ہزار بار و بسم اللہ الرحمن الرحیم طہیز بیت و چہار ہزار
 بار و اللہ الصمد ہم بیت و چہار ہزار بار بخواند بعد از آن فرمودند کہ میان غلام محمد قصوری
 مانند متنائی میان ولایت علیشاہ صاحب بودہ است بعد از آن فرمودند کہ این میان غلام محمد
 قصوری کلان نیک شخص است بعد از آن فرمودند کہ میان ولایت علیشاہ صاحب تمام عمر عقد
 نکاح نکرده اند بلکہ در عالم تجربہ نگذااردہ اند بعد از آن فرمودند کہ ایشان اکثر سماع و حالت
 عشقیہ می ساختند گاہی چہار پاس شب ہم حالت مینمودند یکی از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ سماع
 عشقیہ چیست فرمودند آنکہ بر غزلیات و اشعار عشقیہ حالت و قہر کردہ شود بعد از آن حضور خواجه
 فرمودند کہ ایشان ہمیشہ عرس شیخ خود سلطان الاولیاء می ساختند خلق بسیار اند بار جمع
 میگشت بعد از آن فرمودند کہ در آن ایام کہ من بعزم زبارت حضور حضرت خواجه بزرگ اعجاز
 رفتہ بودم و اتفاق گذار از قصور افتادہ بود در آن تہ ہفت ماہ ہشتاد و نوزدہ اوقات ایشان واقع
 شدہ است در سال سیزدہ صد و شش ہجری عالیہ ہی از آن این ہندہ را رقم الحروف عرض کرد
 کہ قبلہ ولوی غلام کبیر یا صاحب کجا ساکن بودند و از کدام شیخ بیعت برداشتند حضور خواجه

البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ نام پدر مولوی غلام کبریا مولوی یار محمد است و این مولوی یار محمد مرید حضرت
 قبلہ سلطان الاولیاء بود و در مصافحات پاکپتن شریف سکونت میداشت وقتی بر موقع عرس
 مبارک حضرت قبلہ عالم رحم در چهاراں شریف مولوی غلام کبریا را پدر خود مرید حضرت قبلہ
 محبوب الہی گردانید پس حضرت محبوب الہی اولی را بیعت کردند انکاه از صرف بھائی نامطول
 و تلویح ہر یک کتابہ را از ابتدا و دوسہ سہ سطور خوانیدند و مبارک دادند بعد از ان مولوی
 غلام کبریا علم خواندن شروع کرد و در مدت قلیل عالم متبحر شد و از حضرت قبلہ محبوب الہی اجازت
 بیعت و خلافت یافت بعد از ان فرمودند کہ مولوی یار محمد با عیال و اطفال خود از پرگنہ
 پاکپتن رحلت کرده در فتح آباد کہ قریب سرسہ است توطن کرد و آنجا مولوی غلام کبریا قبول تمام
 یافت شہرت او تا بہ ہلی رسید و در ان بلاد مریدان بسیار گرفت و بعد انتقال دی سلسلہ
 جاری شدہ است زیرا انکہ اولاد خود داشت و خلیفہ ہم نگرفتہ است بعد وفات وی برادر
 زادہ اورا کہ مرید خواجہ اللہ بخش تونسوی است و ستارہ خلیفہ او مقرر کرده اند مگر این معاملہ
 و روی نیست بعد از ان فرمودند کہ چند مدت در میان ما مولوی غلام کبریا طرفیہ خط و کتابت
 جاری مانده است بعد از ان حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ زمانی اندک خاموش شدہ بنشستند
 انکاه این باعی بر خوانند در باعی مجموعہ کون را بقانون سبق ذکر کردیم تفحص و رقا بعد ورق و
 عقابانیدیم و نحو انیدیم و روز جزوات حق شیون ذانیہ حق و بعد از ان شرح النور بطرف
 احویما حب مولوی غلام احمد اضر آورده بفرمودند کہ بیا بہ بخشای بر حال و وزن این
 فعل فعل فعل فعل است و انکاه فرمودند کہ جملہ ارکان ہشت اندفاعیہ استغین
 مناعلین مستفعلن فاعلات و مفعولات وغیرہ اما در تقطیع ہر رکن بجائی رکن مشہور دیگر
 میخوانند و بہر حال بر زبان مبارک رانند کہ بہرست شاعری سر خوان کریم و تقطیع
 کردہ خواہد شد مستفعلن مستفعلن فاعلات انکاه حضور خواجہ الفقہ اللہ تعالیٰ برخاستہ بدو
 خانہ شریف بروند و با غلامان بروفاق خویش آمدیم مقبوس پانزدہم بوقت

عشاء شب جمعه سیوم از ماه صفر سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس دولت پائوس و زیارت
 حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست حاصل گشت اندرین اثنا سید غلام رسول سکنه
 دلاور که مرید حضرت قبله محبوب الهی است عرض کرد که قبله آنچه حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ و خلیفه درود
 اکبری و درود حاضرین تلقین فرموده بودند که بعد از نماز فجر باید خواند اگر چه اکثر اوقات چنان
 می شود که حضور فرموده اند اما بعض اوقات بسبب شغل کار و بار فوت هم میگردد اگر جائز باشد و دیگر
 وقت خوانده شود حضور خواجه القاه اللہ تعالیٰ فرمودند که بیشک جائز است زیرا که آن وقت
 خلیفه الوقت است انگاه فرمودند که هر گاه نماز فوت شده را در دیگر وقت قضا خوانده میشود
 پس خلیفه بطریق اولی جائز است از مقبوس پنجم تا مقبوس پانزدهم استحضار آن شد است که
 حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ بتقریب دعوت نواب صادق محمد خان صاحب عباسی و ابی ریاست
 بهادری پور در صادق گده گزارده اند مقبوس شانزدهم و حکم بوقت عشاء شب چینی چهارم
 از ماه جمادی الاول سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس دولت پائوس و زیارت
 حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست مبرک گردید پس حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ
 رخ نورسوتی این بنده احقر را قم الحروف آورده پرسیدند که حال بدہشتی چگونه عرق شده
 است و مردم چگونه بیرون آمده اند و چند مردم عرق دریا شده اند آنچه گذشته بود بالتفصیل
 گذارش کردم حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ اسرار شرف را می جنبانیدند و فسوس و غم بسیار میکردند
 چون سرگذشت واقعه را تمام کردم عرض نمودم که قبله بارها حضور فرموده اند که بر روز چهارشنبه
 از خانه بیرون آمدن و سفر رفتن ممنوع است چنانچه یک دو بار این بنده احقر را نیز فرموده اند
 حضور خود بدولت نیز موافق سنت پیران عظام اینچنین عمل سفیر مابین پس امروز چه با
 شده که حضور اقدس در روز چهارشنبه از دولتخانه سوار شده اند و دیگر غم غلامان را هم فرمان داده
 اند که امروز روانه شوید حضور خواجه البقاه اللہ تعالیٰ فرمودند که بر روز شنبه پستانه هم خارج کرده بودیم و
 عالم اندرون نیز مانع کرده بودند که امروز چهارشنبه است هرگز نروید مگر من حکایات او

شانرا نشینده روانه شدم بحیال آنکه بر عرس مبارک شیخ میرزیم باید دانست که بوقت اشراق
 روز چهارشنبه سوم از ماه جمادی الاول ۱۳۰۶ هجری عالی حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ پیشتر از ما
 غلامان بر یک کشتی سوار شده در کوٹ شریف رسیدند چون ما بر کشتی سوار شدیم کشتی خود بود
 از مردم واسپان برگردید و پیا در جوش بود و با جنوبی ہم تیزی وزید چون کشتی قریب لجه رسید
 آنجا مضطرب شدن گرفت من بر نختہ آخری نشستہ بودم و انستم کہ چون حال کشتی اینجا کہ بنویز
 از نصف دریا ہم دور است دیگر گونہ شدہ است وقتیکہ درین لجه خواب رسید ہرگز سلامت
 نرود و ضرور غرق خواب شد پس من نخت کفش را از پا بر آورده بر نختہ نہادم الگاہ چادر عماد
 و کورتہ و رومال را از بدن بر آورده بر کفش نہادم صرف میسر رسیدن خود کہ انستم الگاہ دہلی
 در دست گرفتہ تا سوار میدانم و منتظر می بودم کہ کجا این عالمہ شود و مردم مرا میگفتند کہ چرا
 جاہبائی از تن بر آوری او شان بے پروا شدہ نشستہ اند آخر چون کشتی خاص در نصف
 دریا رسید تلاطم امواج زور کرد آب در کشتی افتاد آنوقت چشم مردم کشادہ شد ہمہ فریاد
 و فغان کردن گرفتند بے ساختہ در مصیبت آمدند پس اندکی کشتی برائے غرق شدن خم شد
 من در دریا چست زوہ شناوری کردم میرز تر شدہ فرو میکشید۔ آن را از تن کشادہ
 در آب روان نمودم بر ہنہ شدہ شناوری کردم و پیر بارو کہ میزدم حضور شیخ خود را
 یاد میکردم و در دل من ثبات بود آخر بر ساحل دکنارہ بر آمدم چون بیرون آمدم از
 کوفت و صدمہ آب سرد کہ من در آن ایام اندکی تپش ہم داشتم در اطراف من مانند تشنج پیدا
 شد طاقت برخاستن بیکدو ساعت نبود و باقی مردم را دیدم بعضی بر پشت کشتی کہنگون افتادہ
 بود بر آمدہ اند و بعضی با کشتی متعلق شدہ ایستادہ اند و بعضی شناوری کردہ بر ساحل رسیدہ اند
 چون بر کنارہ نشستہ بودم میدیدم کہ دو شخص در قعر دریا فریاد میکردند کہے بغیر یاد شان
 نرسید آخر غرق شدند گویند کہ یک کودک دیگر ہم غرق شدہ است مگر من ہمیں دو شخص را
 غرق شدنی دیدہ ام اگر دیگر مردم غرق شدہ باشند خدا میداند میگفتند کہ سی یا چہل آدمی

عرق شده اند مگر سوای این دو شخص معلوم نشده است و اسپان بسیار عرق شده بودند و من چون
بر ساحل آمدم بیست کتب که در وی ملفوظات اشارات فریدی هم بود و آن بسته در خرچین بود و
دیگر اسباب هم بر آن بسته در خرچین بود و خرچین در کشتی نهاده بودم بسیار غم افسوس خوردم
که آنچه در مدت شش سال جهد کرده از اقوال حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ نوشته و تہر العمل
خود کرده بودم امروز ضلغ شد شاید مقبول بنموده است من درین غم و اندوه و
تاسف سفر و انگذہ نشسته بودم کہ اندرین اثنا یک اجنبی کہ من اورا نمیشناختم نہ
بروی اثر سفر بود نہ گرد و غبار با پوشاک سفید پیش من بایستاد و در دست او بسته
ملفوظات بود گفت کہ ای جوان این بسته نست من گفتم آری خوش گردیدم و بسته
از وی بگرفتم اگر چه از بیرون آن بسته ترشده بود مگر از اندرون کاغذات خشک بودند
و آن خرچین و دیگر اسباب رفیقان من کہ در آن خرچین بود ہمہ بدریا رفته است بیچ چیز
بیرون نیاید انکاه آن جوان مرا بسته داده در جنگل رفت و گم گردید بعد از آن دانستم کہ از
قبولیت ملفوظ ہمین علامت کافی است بعد از آن حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند
کہ رنگ و شکل آن جوان چگونه بود سفید ریش بود یا سیاه عرض کردم کہ قبلہ ریش و مو
سرا و دو مو بود و رنگ او بلج نہ صبیح پس حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ تبسم میکردند و
مسرور میشدند مقبوس ہفدم بوقت عشاء شب جمعہ بتاریخ دوازدهم از ماہ حمادی الاول
سال سیزدہ صد و شانزدهم ہجری المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس کہ
عبادت و سعادت بہتر ازین نیست دست داد حضور خواجه البقاہ اللہ تعالیٰ بر سر برطلانی نشسته
بودند این احقر از بر سر بر روی خود بنشانند و کتاب مرقعہ شریف را یکشاہ
دعوات را دو ستہ بار بخوانند و این بندہ را تعلیم و تلقین نمودند و فرمودند کہ ہر وقت
اتساق وضو کامل کردہ دعائی بگفتنی بیت و یکبار بخوانی و در ہر بار نخست بسم اللہ
تسام بخوانی انکاه بر آبی کہ بقدر دو ستہ جرعه باشد دم کنی بعد از آن سورۃ فاتحہ با دعائی

با حی حین لاجی الخ چهل و یکبار و در هر بار نخستین بسم اللہ تمام بخوانی و بر آن آب مذکور دم کنی
 بعد از آن فرمودند که برائی این عمل ترا اجازت دادم این بنده احقر قبول کرد بعد از آن دست
 بسته عرض کردم که قبله این عمل برائی کدام معامله کرده آید فرمودند که عالم اندرون را اندکی بیماریست
 و دست مبارک اشارت کردند طرف حرم محترم خویش برائی شفا می او شان خوانده شود زیرا آنکه این
 داعیه که ترا آموخته ام و اجازت داده ام برائی رود دعوت دیگر و رجعت دعوت داعی و برائی
 دفع جادو و سحر و از برائی حصول شفا از بیماریها خوانده شود مقبوس بشیر و حکم بوقت ظهر
 روز چهارشنبه هفدهم از ماه جمادی الاول سال سیزده صد و شانزدهم تشریحی القدر دولت
 پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست میر گشت حضور خواجه
 البقاه اللہ تعالی بر سر پطلانی نشسته اند و لوح شریف را مطالعه میکردند و چند از خدام خواص
 حلقه بسته گرداگرد سر پریشسته اند بعد از آن حضور خواجه البقاه اللہ تعالی از لائحہ ہفدهم از اول تا
 آخر لائحہ بخوانند و ماہمہ علامان سماع کرویم عبارت آن لائحہ اینست تعیین اول وحدتیت
 صرف و قابلیتت محض مشتمل بر جمیع قابلیتات الخ چون درین لائحہ بیان مسئلہ غنا و وجوب
 ذاتی بود پس این بنده را تم الحروف عرض کرد کہ قبلہ آیا شیخ فروی را از افراد انسانی غنائی
 ذاتی و وجوب ذاتی حاصل نمیشود و حضور خواجه البقاه اللہ تعالی فرمودند تا کہ فرودست او را
 غنا و وجوب ذاتی میسر نخواهد شد و چون محو شد و آن فرد فرو نمازند این وقت ہمہ
 صفات او صفات حق شدند نہ او ماند نہ صفات او ماند پس غنا و وجوب ذاتی همچنان
 از صفات وجود مطلق گردید چنانچہ هستند بعد از آن فرمودند کہ اثنتین و ثلاثہ و غیر ہما
 از اعداد پید شده از واحد اند پس وجود اثنتین و غیرہ بر وجود واحد
 موقوف است و وجود واحد بر شیخ چیر موقوف نیست پس اثنتین و غیرہ را وجود
 بغیرہ است و واحد را وجود لذاتہ است پس همچنین است ممکن و واجب الوجود ازینجا
 مثال غنا و وجوب خود مکشوف گردید زیرا آنکہ چون ممکن را وجود بغیرہ است غنا

و وجوب ذاتی او را چگونه میسر خواهد شد بعد از آنکه این بنده را قلم الحروف عرض کرد که
قبل آنچه صاحب گلشن راز گفته، چو ممکن گردد امکان برفتانند بجز واجب و اگر چیزی نماند
و هم مولانا جامی رحمة اللہ علیہ فرموده اند که بوجوب الالئش امکان او شست قدم زنگ
حدوث از جان او شست بپس در گرد امکان و در الالئش امکان و زنگ حدوث
اضافت بیانیہ باشد یا نہ حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اگر مسلم داریم کہ اضافت
بیانیہ است تا ہم ممکن را غنا و وجوب ذاتی حاصل نشود زیرا کہ ہر گاہ کہ از ممکن گرد امکان
کہ خود اعتبار مکانیت باشد برمیخیزد و دور می شود و از حادث زنگ حدوث کہ نفس
حدوث باشد زودہ میگردد پس جز واجب و قدیم هیچ نماند پس وجوب و غنا قدم ذاتی
از صفات حق مطلق اند چرا کہ این وقت نہ ممکن مانده است نہ صفات اولیاء از ان فرمودند
کہ اصل جواب سوال تو اینست کہ مرتبہ امکان مقام عاشقی است و مرتبہ وجوب مقام
معشوقی چون سالک مرتبہ امکانیہ را طے کردہ بمرتبہ وجود میرسد بدان معنی کہ آثار
امکانیہ از وساطتی شود پس آنجا غیرت تقاضا آن میکند کہ از ہر دو یعنی از وجوب و
امکان رہیدہ و خلاص یافتہ در احدیت ذاتیہ برسد و آنجا طمس حقیقی است و محویت کلی است
ہمہ آثار بشریہ امکانیہ منتفی میشوند چنانچہ حدود صفات سبعہ و تناہی آن کہ یکی از آثار بشریہ
امکانیہ است برمیخیزد و اطلاق و بساطت صفات دست میدہد زیرا کہ ہر جن آنجا کار حس
دیگر میکند چنانچہ سمع کار بصر بکار سمع میدہد از ہر طرف مے بیند و از ہر طرف مے شنود
تمام بدن او بصر میگردد و تمام بدن او سمع و علی ہذا القیاس باقی حواس مگر لقین و
حقیقت امکانیہ برابر لازم او میباشد این چنین نیست کہ شخص او نیز معدوم
باشد اگر چه او در علم خود کہ ہما وقت علم او علم حق است خود را واجب الوجود میاندو ذات
بخت میداند پس در لفظ گرد امکان و زنگ حدوث و الالئش امکان اضافت بیانیہ
نیست تا آنکہ حقیقت امکانیہ مرفوع شدی بلکہ اضافت لازمیہ است پس مراد از گرد

وزنگ و آلائش آثار اند که عارض بحقیقت امکانیه بودند و اینها مرفع می شوند و امکانیت
 چگونه از عارف منک و جدا میگردد و حقیقت نه در دنیا و نه در عقبی زیرا که در جهان دنیا هم ظهور
 حقیقت حق بیخانه است و در نظایر متنوع مختلفه متضاده تا که تماشا بین کمال اسمائی خود را و بنائے
 این تماشا دیدن موقوف است بر اثبیت پس اثبیت امکانیت است تا که این تماشا باقی
 است امکانیت هم لازم است اگر چه اثبین در علم خود میداند که من واحدم زیرا که این اثبین
 پیدا شده از واحد است و لاجرم حقیقت اثبین عین حقیقت واحد است و واحد خالق است
 بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ در میان حضرت خواجہ حافظ محمد جمال ملتانی و حضرت قبلہ
 سلطان الاولیاء نیز درین ابیات مذکورہ بحثی و گفتگو واقع شدہ بود چنانچہ حضرت حافظ
 صاحب میگفتہ اند کہ در گردا گرد مکان اصناف بیانیہ است و حضرت سلطان الاولیاء میفرمود
 اند کہ اصناف بیانیہ نیست بعد از آن فرمودند کہ مولوی حامد شاد لوی الفاقاد در اینجا آمدہ
 بود درین ایام امامان نزد من لواط میخواند پس از من سبق خواندہ مولوی حامد صاحب
 را می شنواید چنانکہ در لواط بیان غنا و وجوب ذاتی است امامان آنچه از من شنیدہ بود
 تقریر کردہ شنواید مولوی صاحب گفت کہ حضور در اینجا از شما حجاب کردہ اند یعنی اصلیت
 مسئلہ غنا و وجوب شمارانہ فہمائیداندر ورنہ حقیقت آنست کہ غنا و وجوب ہر دو صفت عارف
 کامل را حاصل می شود بعد از آن حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ حجاب وقتی خواهد بود
 کہ عبارت در مسئلہ صریح ظاہر باشد و شاگرد را در فہم نیاید و استاد ہم تقریر مرام را
 واضح بیان نکند بلکہ تسامح نمودہ بگذرد و ہر گاہ عبارت بخوی ظاہر باشد در سوق
 مسئلہ کہ شاگرد خود بخود فہم تواند کرد و علاوہ اینکہ استاد ہم واضح تر بیان سازد پس
 حجاب و تسامح چگونه متصور گردد بعد از آن فرمودند کہ این ہم امام گفتہ کہ مولوی صاحب
 گفتہ است کہ حضرت خواجہ تاج محمود صاحب قدس سرہ فرمودہ اند کہ حضرت مولانا جامی
 عارف و متدین بعد از آن فرمودند کہ استغفر اللہ من در شان حضرت مولانا جامی بیچ نمیگویم

مگر مولوی صاحب را گفته شود که حضرت خواجہ باقی باللہ شیخ کلیم اللہ جہان آبادی حضور
عارف بوده اند زیرا کہ پیرو پیران او بنید و ہر کسے پیران خود را عارف اکمل میدانند پس آنحضرت
ہم در کتاب خود سواء السبیل در مسئلہ غنا و وجوب ظاہر و واضح نوشتہ اند کہ این دو صفت
غنا و وجوب ہرگز حاصل نمیشوند بعد از ان فرمودند کہ ہر چہ از مسئلہ غنا و وجوب ذاتی
در کتاب سواء السبیل یاد دیگر کتب نوشتہ اند کہ بعد از این دو صفت حاصل نمیشوند معنی
اینست کہ تا عابد و ممکن محل عوارض آثار بشریہ امکانیہ است این دو صفت اورا حاصل
نمیکردند زیرا کہ در مراتب تنزلات ہمہ صفات حقیقی تنزل میسازند مگر این صفت یعنی غنا
و وجوب ہرگز تنزل نہیں مآیند چرا کہ تنزل رتبہ احتیاج است پس محتاج چگونه غنی و
واجب گردد بعد از ان فرمودند کہ اگر مراد مولوی حامد صاحب اینست کہ با وجود بقائے
عارفیت و کاملیت و دیگر آثار بشریت غنا و وجوب حاصل میشوند پس اینچنین ہرگز نیست
و اگر اینست کہ عارف کامل صرف در عنوان و تعبیرت برای گفتن در نہ غنا و وجوب آن
وقت میرسد کہ او نمی ماند نہ صفات او این مسلم است کہ این وقت آن دو صفت ہم از
وی نباشد بلکہ از صفات ذاتیہ حق اند بعد از ان رُخ التورسبوتی این بندہ آورده فرمودند
کہ آن خوانندہ آید کہ توحید چہا رقم است یکی توحید ایمانی دوم توحید علمی سوم توحید حالی
چہارم توحید الہی پس توحید علمی ہم حالی از مزاج حال نیست درستی نیز بعضی از رسوم
بشریت منتفی میشوند و در توحید حالی اکثر از آثار و رسوم بشریت و بشری از شرک حقیقی
مرتفع و منتفی میگردد و صاحب توحید حالی را گاہ گاہ حالی کالبیرق الخائف رودست
میدہد کہ در آن حین بکیبارگی جملہ آثار و رسوم بشریت و امکان و حدودت
و متلاشی میشوند و شرک حقیقی بالکلیہ مرتفع میگردد و این نہایت مرتبہ انبیاء و اولیاء
ست در توحید مگر این حال ہمگی نمیکند بلکہ گاہی دست میدہد از نجاست کہ گفتہ
اند التوحید غریب لا یقضی دنیہ و غریب لا یؤدی حقیق یعنی توحید قرنی خواہ است

ادا کرده نمی شود دین او و مسافرست که گاهی مهمان کرده شود ادا کرده نمیگردد حق او و توحید
 الهی صفت ذاتیه حق است حق سبحانه تعالی در انزل الازل وابد الابد بوصف وحدت ذات
 خود موصوف است بچکس را از انبیاء و اولیاء ازین توحید نصیذیه نیست حق سبحانه ذات خود
 را به وصف وحدانیت می بیند و میداند و ازین معنی خبر میدهد باینکه دینی بونی پس رب
 را رب دیدن عبد رب را زیرا که عبد رب نمیشود و رب عبد نمیکرد و تعیین بود که هستی
 جدا شد مؤنه حق بنده نه بنده هم خدا شد و صرف تعیین اعتباری که به هستی لاحق شده
 بود بر خاست و دور شد باقی صاف هستی ماند چنانچه هست نه اینکه عبد با وصف عبدیت
 که تعیین است اعتباری مرعاض هستی را خدا گشت و نه خدا با وصف اطلاق متعین و
 عبد گردید و نه قلب حقائق میآید و این جائز نیست در ویت حق سبحانه عیاناً در
 آخرت آن هم تجلی خواهد بود زیرا که حقیقت و کونه حق سبحانه سوا حق در هر نشایت مرئی
 و مشهود بچکس نیست پس آنکه حضرت سلطان الاولیاء فرموده اند که در گرد امکان اصناف
 بیانیه نیست مراد اینست که در فنا کلی بسمیع آثار بشریه امکانیه منتفی میشوند مگر حقیقت
 امکانیه هرگز مرتفع نمیکرد و بکذا سمعت عن جناب شیخی و آنچه حضرت حافظ صاحب
 فرموده اند که اصناف بیانیه است شاید مراد آن داشته باشند که در توحید حالی که کالبوق
 الخاطف بر عارف وارد میشود دو قسم فنا حاصل میگردد یکی آنکه همه آثار و رسوم بشریه
 امکانیه محو و مضمحل شده باشند و دوم اینکه خود امکانیت او نیز معدوم شده باشد مانند
 تجرد و امثال بوده باشند پس اگر حضرت حافظ صاحب همین قسم اخیر را مراد داشته باشند
 میتوانند بعد از آن حضور خواجه فرمودند که پس در اقوال هر دو حضرت نزاع لفظی است
 بعد از آن لائحہ بست و چهارم را از اول تا آخر لائحہ بر خوانند و ما همه غلامان حاضرین
 سماع کردیم عبارت این بود وجود حقیقی یکی بیش نیست و آن وجود حق و هستی مطلق
 است اما او را مراتب بسیار است از بعد از آن لائحہ بست و ششم را از اول تا

آخر بخوانند ما همه غلامان سماع کردیم عبارت آن لائحہ اینست کہ شیخ رضی در رقص شعیبی
 میفرماید کہ عالم عبارتست از اعراض مجتمعه در عین واحد الخ چون درین لائحہ بیان مسئلہ
 تجد و امثال است این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ چوں یک مثل زید پیدا میاید
 علم و غیرہ صفات زید را چگونه حاوی و شامل خواهد بود فرمودند کہ اگر این مثل زید جمیع
 صفات و احوال و امثال متقدمہ اورا متصہن و شامل نباشد پس اطلاق مثلیت بر آن
 چگونه ثابت و صادق آید پس ہر مثل از فردی از افراد عالم جملہ صفات امثال گذشتہ آن
 فرد را ہم شامل بودہ است و آنچه لائق آن مثل جدیدست آنرا ہم شامل خواهد بود بعد از آن
 حضور خواجہ فرمودند کہ مولوی محمد قاسم سکنہ سمینان از من سوال کردہ بود کہ چوں طعام خوردہ
 شود کیلوس و کیبوس شدہ خون گردیدہ جزو بدن می شود پس افزائش حاصل میگردد و
 چوں بہ تحلیل میرود کاشش رو میدہد آنگاہ بدل آن میاید و جزو بدن میگردد و چوں
 کاست و افزود در بدن غذاست پس از تجد و امثال چیست من اورا جواب گفتم
 کہ ہمین بدل یا تحلیل نیز نوعی است از تجد و امثال پس مولوی صاحب مسر و گشت
 و اعتراف کرد کہ براندازہ عقل او ہمین جواب کافی آمد بعد از آن لائحہ سی و یکم را از اول
 تا آخر بخوانند و ما همه غلامان سماع کردیم عبارت آن لائحہ اینست شیخ صدر الدین
 قونوی قدس سرہ در کتاب نصوص میفرماید کہ علم تابعہ است مر وجود را بان معنی کہ ہر حقیقی
 از حقائق را کہ وجودست علمست الخ این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ چوں سرین
 وجود در جمیع موجودات یکسان است پس صفات کہ تابع اند وجود را جرم ظہور جملہ صفات
 در ہر موجود برابر و یکسان خواهد بود و الامر بالعکس حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقا
 کہ اہل ظواہر بعضی صفات را در بعضی افراد عالم ظاہر و بالفعل یافته اند و در بعضی جمیع
 صفات را و اہل کشف و ارباب شہود ہمہ صفات سببہ در ہر موجود تا آنکہ در جمادات ہم
 بالفعل یافته اند ظاہر چنانچہ حضرت ابی ذر غفاری میفرماید کہ روزی حضور حضرت

رسول خدا صلعم چند سنگریزه را برکت دست مبارک خود نهاده بودند در حل آن سنگریزه با
 بلسان خود آواز و گفتن شروع کردند آنگاه حضرت ابو بکر صدیق آن سنگریزه را برداشته بر دست
 مبارک ایشان نیز همچنان آواز و گفتار میکرد آنگاه حضرت عمر بن الخطاب برکت خود نهادند
 آنچنان آواز کردند آنگاه حضرت عثمان بن عفان و حضرت علی المرتضیٰ آن سنگریزه را بر دست خود
 نهادند همچنان گفتار کردند و حضرت ابو ذر غفاری میگوید که بعد از آن من بر کف دست خود نهادم
 آن سنگریزه را بر دست من هیچ آواز و گفتار نکردند حضور خواجه البقاه الله تعالی فرمودند که
 این تاثیر مس کردن دست انسان کامل بود اگر چه حضرت ابی ذر غفاری هم کامل بودند
 مگر در رتبه خلقاء راشدین اصحاب رابعه بنوده اند مقبوس نوزدهم وقت نهم روز
 روز جمعہ بیست و ششم از ماه جمادی الاول سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس دولت
 پائی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بی بهتر ازین نیست بدینطور حاصل شد
 که من بر وثاق خود نشسته بودم خادمی آمد و گفت ای رکن الدین برخیز که ترا حضور خواجه
 البقاه الله تعالی خوانده اند برخاستم و وضو تازه کرده رفتم حضور در محل جدید در کمره میان بر
 سر پطلانی نشسته اند یک شخص موه کتش حاضر بود او را فرمودند که ابواب از هر طرف بند
 کرده تو هم بیرون برو خادم همچنان کرد آنگاه حضور این بنده را قلم الحروف را تعلیم و
 تلقین او را دو وظایف کردند و در نمازی منازل سلوک نمودند و چند فوائد از معارف واسطه
 و خالق توحید تربیت فرمودند پس آنچه لائق اظهار و نوشتن است درینجامی نویسم و آنچه
 سزاوار گمان و پوشیدن است در دُرَجِ دِلِ محفوظ میبارم عرض کردم که قبله حضور این
 بنده احقر را در خواب فرموده اند که ای رکن الدین مریدان دو قسم اند حقیقی و غیر حقیقی
 آنان که نکاح آنها خوانده شده است مریدان حقیقی اند مثل شما که واحد هستید و در وقت
 گفتن لفظ شما با نکتت سبابه خود بطرف این بنده اشارت هم کردند بعد از آن فرمودند که
 مریدان حقیقی چنانچه شما هستید فرزندان حقیقی اند و شیخ پدر حقیقی او شانت و پدری

مجازی است هنوز قسم مریدان غیر حقیقی را بیان نفرمودند که بیدار شدم چون این خواب را
 عرض کردم حضور فرمودند که نیک و راست خواب است انگاه فرمودند که نکاح عقد را گویند
 و چون یک شخص با یک شیخ بیعت کرد و مرید شد گویا نکاح او با شیخ خوانده شد و در نکاح
 زن طلاق دادن اختیار شوهر است در میان پیر و مرید فسخ کردن بیعت اختیار مرید است و تنگی
 مرید از پیر بد عقیده شد منحرف گردید بیعت فسخ گشت و اگر شیخ از مرید رنجه خاطر شده منحرف
 گردد و مرید بچنان در عقیده راسخ و ثابت باشد بیعت هرگز فسخ نمیکرد و مرید حقیقی آن
 است که بر متابعت پیر باشد حتی الامکان از پیروی و متابعت پیر قصور نسازد و مرید غیر
 حقیقی آنست که بر پیروی و متابعت پیر نباشد و بیشک مریدان فرزندان حقیقی اند و پیر
 پدر حقیقی ایشان است و پدر نسبی مجازی است انگاه فرمودند که مرید آنچه بچنان تابع پیر
 باشد که مرده در دست غسال اندرین اثنا این بنده را قم الحروف عرض کرد که قبلا پس مرید
 چگونه کند آیا از برای او را دو وظائف و دیگر کارها می بینی و نبوی هم هرگز از پیر طلب نکند
 و پیر حضور فرمودند که مشایخ کرام را درین مسئله اختلاف است بعضی میفرمایند که طلب
 بکنند و بعضی میگویند که طلب نکند مگر اصل بیان اینست که جمله مشایخ برای ارشاد و هدایت
 خلق مبعوث شده اند لیکن بعضی مشایخ از جمیع تعلقات قطع کرده فارغ البال گشته
 صرف از برای تلقین و هدایت مریدان نشسته اند پس مریدان این قسم اولیاء را باید
 که از پیر خود بخود نشان بخوانند تلقین و تربیت فرمایند و الا ایشان سوال نسازند و بعضی
 مشایخ مشغول میباشند پس مریدان این قسم اولیاء را باید که ضرور از پیر خود طلب کنند و
 سوال نمایند و انگاه حضور این بنده احقر را طریق حضور قلب فی الصلوة تسلیم کردند و فرمودند
 اند اینجا نوشته می شود فرمودند که حضور قلب فی الصلوة سه قسم است یکی آنکه چون شارع
 در نماز شود هر معنی لفظ قرآن را و دیگر دعوات لحاظ کند دوم آنکه در هر رکن نماز خیال
 وحدت وجود کرده باشد و غرق شود درین خیال و این قسم آسان و مؤثر است و سوم قسم

دو طور است یکی آنکه چون تکبیر تحریمه گوئی چنین خیال کنی که فن مکر دم نفس خود را بوسیله مصلوٰه
 قریب حق میجویم و در هر کن اینچنین خیال میگردی باشی که حق بحقیقت امکانی عابد است و بحقیقت
 وجودی معبود است دوم اینست که وقت تکبیر تحریمه چنان خیال کنی که گم میکنم هستی و انانیت
 خود را و ثابت میگردانم انانیت و هستی حق را و در حالت قیام خیال استقامت کنی برینست
 مذکور چنانچه آن استقامت که از آیت **فَاَسْتَقِمُّ كَمَا أُمِرْتُ** مفهوم میگردد و مراد او
 همین قیام نماز است و در رکوع خیال کنی که نصف انانیت برفت و نصف صفات من برفته
 اند و پیدا است که آنقدر که صفات بشری میروند صفات حقیقی ثابت میگردند و در سجود خیال
 کنی و بگوئی که تمام انانیت و صفات بشری من برفته و محو گشته اند انانیت و صفات حق
 باقی مانده اند چه در اینجا فاعلی حاصل شد زیرا که تمام کردی و اثره وجود را که ابتدا ساختی
 از پاء و ختم کردی بر سر گویا در سجده از عرش تا فرش رسیدی از آنست که در سجود
 سبحان ربی لا علی گفته میشود و در قعده بقاء خود را تصور کنی که این خیال را سیر
 مع الله گویند و آیت **وَهُوَ صَعْدُكُمَا اَيْنَمَا كُنْتُمْ** برین معیت ناطق است بعد از آن
 حضور فرمودند که این طریقه اخیره حضور قلب در نماز از همه اقسام باقیه اعلی است و
 زیاده تر و ثمر است آنگاه فرمودند که تفصیل این طریقه محل نیست که نماز حاوی و مشتمل
 است بر سبع مراتب سلوک و عبادات طعمه موجودات ازین سبب ترا همین قسم خوانند
 و اشتغال آن بر عبادات همه موجودات بدین ظهور است که قیام آن مانند قیام اشجار است
 عبادت اشجار هم بیشتر در رکوع همچون رکوع حیوانات چهار پایه است عبادت
 حیوانات چهار پایه هم او شد و سجود چون سجود حشرات الارض است عبادت حشرات الارض
 نیز حاصل شد و اثره وجود هم تمام گردید و قعود نماز همچون قعود و عبادت جبال و کوه ها
 است و جامع بودن نماز سبع مراتب سلوک را بدین ظهور است که وجود مطلق را یک دانه
 اعتبار کرده اند پس از هر جا که آغاز و ابتدایش اعتبار کنی انتهایش نیز بر آنجا خواهد شد پس

سیر و قسم است یکی نزولی و دوم عروجی سیر نزولی اینست که چون حق سبحانه از رتبه احدیت ذاتیه و کثرت تنزل فرموده است اول در مرتبه علم اجمالی نزول کرده ظهور نمود و دوم در مرتبه علم تفصیلی ظهور و نزول ساخت بعد از آن در مرتبه عالم ارواح و بعد از آن در عالم مثال و بعد از آن در عالم اجسام و مرتبه عالم اجسام از عرش عظیم شروع میشود و این مرتبه عالم اجسام بعضی طبیعی است و بعضی عنصری و بعضی موالید مثل شجر و حیوانات و نباتات و حیوانات و اخیر همه مراتب تنزلات مرتبه حضرت انسان است و این مرتبه جامع است جمیع مراتب بالا حضرت وجود را پس سیر عروجی باز ازین انسان شروع میگردد و چنانچه اول سیر در حیوانات میکند و بعد از آن در جمادات و بعد از آن در عناصر و بعد از آن در طبیعات و بعد از آن در عالم مثال و بعد از آن در عالم ارواح و بعد از آن در واحدیت یعنی رتبه علم تفصیلی و بعد از آن در نباتات و بعد از آن در وحدت صریح یعنی رتبه علم اجمالی درینجا دائره وجود تمام شد و بعد از آن در هویت ذاتیه رفت و اینجا فنا کلی و طمس حقیقی است بعد از آن فرمودند که مراد از آیت فاستقم كما أمرت مراد از آن استقامت برین امر است چنانچه گفته اند الاستقامت فوق الکرامه ایضا قيمة المرهمة بعد از آن فرمودند که هست و استقامت یکے معنی دارند بعد از آن فرمودند که من كان همته ما دخل قيمته ما خرج بعد از آن فرمودند که چون رکوع کردی نصف مراتب سلوک را طے نمودی و چون سجد کردی تمام مراتب سلوک را طے کردی و اینجا فنا کلی حاصل شد و دائره وجود هم تمام کردی زیرا که اتم الدار غایتین اول است و مرتبه وحدت و مرتبه علم اجمالیست و فوق آن مرتبه هویت مطلقه و احدیت ذاتیه است و دیگر همه مراتب تحت او نیندگویی وقت قیام شارع در سیر عروجی شدی و از پناه شروع کردی و در سجده تمام کردی آن سیر را به سر که بر تعیین اول رسیدی و بعد از آن فرمودند که دماغ همچون عرش است و پناه همچون فرش است و در میان دیگر مراتب و بعد از آن فرمودند که انسان شجر معکوس است زیرا که هر درخت که بر زمین است اصل و بن او در زمین است و پائی و شاخها

او بالا آسمان است و شجر انسان چون پیدا شده از مرتب بالاست سر او بن اوست و شاخها
 و اعصاب او دست و پا و اویند ازین سبب او را شجر معکوس گویند و بعد از ان فرمودند که احدیت
 ذاتیه را در شاتر آنند بخوانند و مقام آتمند فوق ام الدماغ است و بعد از ان فرمودند که در قعدہ
 بقا خود را تصور کنی و بعد از ان فرمودند که پس از فنا کلی در بقا آمدن دشواری و مشکل بسیار است
 و این بقا مقام انبیاء و اولیاء کلین است و سزاوار افتد ایشا نندند مجانبین و اصحاب سکر
 که ایشان از فنا به بقا نیامده اند و بعد از ان فرمودند که الرَّبُّ ذُو الْعَرْشِ الْمَلِكُ الْقَدِيمُ الَّذِي لَا يَلْهُو بِالْعَبْدِ
 وَانْ كَعَرَّجٍ دَرِيں مقام بقا دست بیدار و در محویت و فنا کلی که در احدیت ذاتیه عارف را عمل
 میشود و آنجا طمس حقیقی از همه صفات و اضافات و ثبوت و قیود واقع میگردد و بعد از ان فرمودند که
 در مقام بقا کمال صحو و هشجاری و تمیز حاصل میشود و هر چه موجب شرع میباشد صاحب
 آن مقام حسب ظاهر حکم میکنند و در عمل می آرد چنانچه عوام الناس در هر کار نیک و بد تمیز تمام
 میدارند صاحب این مقام همچنین در هر کار تمیز و هشجاری میدارد و بعد از ان فرمودند که عارف
 را حق بودن فرض می باشد و عیب بودن سُنت چون تمامی مراتب سلوک را طی کرده محذور
 دائره هویت مطلقه که احدیت ذاتیه حق است گشت و فانی مطلق شد و فرسیت از وی ساقط
 گردید پس هر گرا عنایت ازلی یار میشود و از انجا منزل کرده باز برای قیام سُنت که عبودیت
 است و معبر بقا است قائم گردد و بعد از ان فرمودند که جامعیت درین رتبه عبودیت است زیرا که
 این مقام تسلیم و رضا است مگر حصول این مقام بسیار مشکل است بعد از ان عرض کردم که قبله در
 حالت سجده این بنده را در ادات عجیب و حالات غریب حاصل میشوند در گریه غلبه میکند تا آنکه
 دم بر آرد و نوبت بگیرد گفتن دشواری بسیار شد پس بسیار در افتاده میباشد و قتی که امام می شوم بسیار
 مشکل و دشواری طاری می شود حضور خواجه البقاه الله تعالی فرمودند که در احادیث آمده است
 که حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم و اصحاب کرام رضی الله عنهم سجده بسیار و بیکر کردند تا
 آنکه بعضی اوقات حاضرین ناظرین خیال میکردند که شاید روح اطهر ایشان از جسد پاک

پروا کرده است و بعد از آن فرمودند که هر گاه در نماز حضور قلب میشود که سبب میگرد
 و دیگر حالات و واردات هم وارد میگردد پس اکثر اولیاء کرام در نماز امام نمیشوند بعد از آن
 فرمودند که مقتدی را حضور در نماز اتم حاصل میشود از امام زیرا که مقتدی از قرأت و غیره
 شواغل فارغ میباشد بعد از آن فرمودند که بعضی اولیائی کرام رهنمایی فقر را بر خیال وحدت وجود نهادند
 اند چه در نماز و چه بیرون از نماز صرف همین خیال را استوار و محکم دارد و بخت کند و بعد از آن فرمودند
 که در ذکر چهار کتاب و طاقت ضرب زدن نداری همین مهره سبزه را میگردد آنده باش هم فحشا
 نشود و بعد از آن فرمودند که بعضی اولیاء کرام ء لا اله الا الله والا الله والله را پسند کرده اند
 و تمام عمر خود درین بسر برده اند اگر چه او شان را یقین حاصل شده که حق موجود است و غیر او هرگز
 موجودی نیست مگر برای دفع غیرت موموم و ارتفاع آثار امکانیت و تعیین خود ضروری را
 میکرده اند چنانچه حضور فخر العالم شیخ من سبب تمام عمر میں بوده اند تو نیز اینچنین بکن و
 بعضی اولیاء کرام بعد حصول یقین بر الا الله یا بر الله اتقا و اقتصار کرده اند مگر اولی طریق اولی
 است بعد از آن عرض کردم که قبله این بنده را از بیابانها شفا شود فرمودند که چوں مرا اکنون عافیت
 و شفا شده است ترانیز خواهد شد بعد از آن عرض کردم که قبله این بنده را دیوان کافیا است خود
 بیاموزند که لب لباب کتب تصوف و توحید است فرمودند که مشک چنین است و ترا خواهم
 آموخت و بعد از آن فرمودند که حضرت شیخ من میفرمودند که اگر کسی دیوان غزلیات مرا از
 من بخواند و حاجت کسی کتاب خواندن در علم توحید نیفتد مقبول ^{است} بوقت ظهر روز
 چهارشنبه بتاریخ دوم ماه جمادی الآخر سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت
 پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست همیشه حضرت
 بقاه الله تعالی به بقائهم نماز ظهر را ادا کرده قرآن شریف بخوانند ازین اثناء یکی از خادمان
 عرض کرد که قبله فلان صاحبزاده چهاروی که در بخار و بهمانسرای نوار دست برای زیارت عرض
 میکند او را فرمودند که تو برو و او شان را بیار پس آن خادم برفت و آن صاحبزاده صاحب را

بیاورد حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ کا بد و پاء سر و قد شدند او شان دست خود بر پائی حضور نہادند
 حضور خواجه دست مبارک خود را بطرف پائی او شان بردند انگاہ قریب خود جا داده بنشانند
 باز بقرآن شریف شاغل شدند و فارغ گردیدہ دعا خواندند انگاہ روی عنایت بسوی آن صاحبزادہ
 صاحب کردہ دست بستمہ بکمال نیاز خیر و عنایت پر رسیدند باید دانست کہ این صاحبزادہ صاحب
 ہنوز بے ریش و مہر ہنوز بود و ہر صاحبزادہ ہماردی کہ بحضور خواجه ملاقات میکند حضور خواجه
 بقاہ اللہ تعالیٰ شان عظیم تطلب زمان حضرت قبلہ عالم ہماروی رضی اللہ عنہما را نظر داشتہ بہر یک
 صاحبزادہ خور و سال باشد یا کلمان اینچنین نیاز وانکسار می فرمایند و بعد از ان ہمین صاحبزادہ
 صاحب عمر ہنگر کہ یا حضرت بحق حضرت قبلہ عالم ہماروی کی تعویذ برائے فتح مرا عطا فرمایند حضور خواجه
 تسمیہ نمودہ این تعویذ را بدینطور نوشتہ ہے چیدند و او شان را دادہ فرمودند کہ در بازو راست
 ببنند یہ تعویذ اینست بوقت تصحیح این اوراق

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللّٰہ	نور	السموات	والارض
والارض	السموات	نور	اللّٰہ
نور	اللّٰہ	والارض	السموات
السموات	والارض	اللّٰہ	نور

فرمودند کہ شرط در پیکر کردن و نوشتن این تعویذ اینست
 کہ نامی اللہ و واؤ نور و اسم سلوات و صفا و ارض
 این ہمسہ ہر وقت مکشوف و اجوف باشد بعد از ان
 این بندہ عرض کرد کہ قبلہ این تعویذ از برای کلام
 مسالہ نوشتہ می شود فرمودند از برای برکت در

جلیخا ملکینا کشفو طابینوس اذو فطینوس
 کشفو طابینوس یوانس یوانس اسم کلہم قطیہ

مال و رزق و از برای فتح ابواب خیرات و منات مقبول است و یکم بوقت عصر
 روز شنبہ پنجم از ماہ جمادی الآخر سال سیزدہ صد و شانزدہم ہجری المقدس دولت پائی بوس
 دنیا حضرتنا قدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حال گشت شخصہ آمد و پیش
 سہر کویا کہ کرد حضور تسمیہ کردند و بیخ منع نہ نمودند و در پنجہم نشاند و چوں
 سہر کویا کہ دست بستمہ عمر ہنگر کہ بندہ را برای حصول مطالبہ یعنی و ذیوی و طیفہ تعلیم
 فرمایند پس حضور خواجه فرمودند کہ سو و تا تو بر تسمیہ ہر روز ہمیل و یکبار بخواندہ باش مگر

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّهِمْ اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ رَابِعًا لَامُ الْحَمْدِ ضَمُّ كَرُوهُ نَجْوَانِي مَقْبُولٌ بِسْمِ اللَّهِ دَوْمٌ
 بوقتِ ظہر روزِ شنبہ ششم از ماہ جمادی الاخری سال سیزده صد و شانزدهم ہجری المقدس
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست دستِ داد حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ و ضو تازہ کردہ از جاشی و صنومی آمدند مگر آثار غضب و جلال بر چہرہ منور
 ظاہر و باہر بُوَند و آن دورگ کہ بر پیشانی نورانی آن محبوب سبحانی بُوَہ انداختی و بر آمدہ
 مینمودند و قتیکہ در وجود مسعود حضور خواجہ غضب و خشم جوش زد و جید علامت ہمین است
 کہ این دورگ ہویدا و ظاہر میشدند پس حضور در نماز شدند و من از یکی شخص پرسیدم کہ
 حضور چرا امروز خشمناک شدہ اند وی گفت کہ چند کسان از قوم بیریشیان و غیرہ ساکنان ہمین
 شہر جاچرا ان رافضی شدہ اند و انہا امروز پیش کسے بدزبانی کردہ اند آنکس پیش حضور تمامی برگشت
 راعرض کردہ است پس حضور حکم دادہ اند تا آنکہ موئی سر آمد و مال را بریدہ سزا دادہ اند نیست
 باعث خشم و غضب چون حضور از نماز فارغ شدند ہنوز آثار غضب بدستور باقی بُوہ عمر خان خادم
 را فرمودند کہ تو برو و آن خبیثان را بگو کہ آنچه شمارا این سزا دادہ شد نہایت اندک است بسیار کتر
 است از روی حکم شرع شمالاتی سزا و عتابی عظیم بُوید لیکن اکنون بر ہمین قدر اکتفا کردہ
 شد اگر آئندہ از بدعتیہ خود شتمہ اطہار کنید یا پیش کسے زبان زیند پس شمارا ازندان خانہ بہا بُوہ
 بقر قید خواہم ذر تا بعد از ان حضور خواجہ بمنزل قرآن شریف شاعسل شدند و چون آیت
 يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بر خواندند رخ مبارک باین بندہ
 احقر آورده فرمودند سبحان اللہ سبحان اللہ این آیت در حق حضرت امیر المؤمنین عمر فاروق
 نازل شدہ است و انگاہ سورۃ انفال تمام کردہ دعا بخوانند و بعد از ان فرمودند کہ پیر
 سورت توبہ شروع خواہد شد و بخوانند بِرَأۡةٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ الْاٰیۡةُ الَّذِیۡنَ عٰہَدۡتَہُم
 بعد از ان فرمودند کہ سبب نیادن بسم اللہ بریں سورۃ آنست کہ باء بسم اللہ مقابل انسان
 کامل است و چنانچہ با خلیفہ آلف است و در عدد و حروف تہجی و تلفظ ہمچنین انسان کامل خلیفہ

حق بجانبت پس ازیں سبب بر ہر سورۃ قرآنی کہ صحیفہ الیت علیحدہ و بغیر باء شروع کردہ
 شدہ است بسم اللہ در ابتدا لیش آمدہ ست زیرا نکہ بدایت کا ظہور از باء ست یا از انسان
 کامل و چوں این سورۃ خود بہ باء شروع شدہ است بنا بران بسم اللہ بروی نیامدہ است و
 بعد از ان فرمودند کہ مثنوی شریف نیز با باء شروع گشتہ است چنانچہ حضرت مولانا فرمودہ
 کہ بڑبٹنوا زنی چوں حکایت میکند و از جدائی ہاشکایت میکند بجز بعد از ان فرمودند کہ ایں توجیہ
 محقق کلاست و ہر گاہ تمام توجہ حضور بوقت بیان کردن این فوائد لطف این بندہ را رقم الحرم
 بود پس دست بستہ عرض کردم کہ آن محقق کلاں کدام است فرمودند کہ شارح مثنوی شریف است
 کہ بران شرح عربی نوشتہ است بے معارف و حقائق و برج ساختہ مگر نام او یاد نیست و
 بعد از ان فرمودند کہ ایں محقق شارح مولائی ست عرض کردم کہ مولائی چہ معنی دارد فرمودند کہ
 سلسلہ حضرت مولانا رومی یکشاخ است از سلسلہ کبرویہ چہ حضرت مولانا رومی در سلسلہ
 کبرویہ نسبت ارادت میداشتہ اند مگر چون از حضرت مولانا رومی سلسلہ جاری گشتہ
 است پس این سلسلہ را مولائی میگویند و ایں محقق شارح نیز درین سلسلہ بیعت میدارد بقیہ
 از ان فرمودند کہ حضرت مولانا وقت تصنیف کردن مثنوی شریف چند نفر نویسندگان را پیش خود
 نشانده میفرمودند کہ من مضامین را در اشعار آورده شمارا بگویم و شما بنویسید پس آنچنان تیز
 و زود تر تصنیف میساختند کہ نویسندگان یکیک بیت می نوشتند و درین فرصت حضرت
 ایشان دو دو و سہ سہ بیت دیگر میگفتند و حمہ کاتبان بر نمی آمدند بعد از ان فرمودند کہ در
 تصنیف مثنوی شریف تا شش شش ماہ ہم دیر و روزگ فاع می شد چنانچہ حضرت مولانا صاحب
 خود فرمودہ اند کہ بیت مدتی این مثنوی تاخیر شد و دیر می بائیست تا خون شیر شد و بعد از ان
 فرمودند کہ کمالاتی کہ ہنوز مستعد ظہور و خروج نبودند آنرا دیر و درنگ بائیست تا آنکہ مستعد شدہ
 ظاہر شوند از ان سبب در تصنیف مثنوی شریف تاخیری افتاد بعد از ان یکی از حاضرین عرض کرد
 کہ قبلہ بڑ اولیاء اطفال حق اندای پسر بڑ چہ معنی دارد حضور اگر چہ ایں سوال شنیدہ اند مگر خاموش

مانند اندرین اثناء این بنده کاتب الحروف دست بسته عرض کرد که قبله غرض سائل آنست
 که چوں حق سبحانه تعالیٰ از والدیت مولودیت پاک و مبراء است پس نسبت اطفال بودن اولیاء بحق
 سبحانه روایت پس مولانا صاحب چرا اولیاء را اطفال حق خوانده اند حضور تبسم نموده فرمودند
 که اطفال بودن اولیاء کرام باعتبار عزت و قربت و رتبت و کمانت است که بجناب حق سبحانه
 میدارند بعد از آن فرمودند که ازین زیادہ لفظاً آنست که خود خدا تعالیٰ در قرآن شریف فرموده
 است کہ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِیْ الْاَرْضِ خَلِیْفَۃً لِیْ خلیفه از خائف است و خلف پس را گویند و خلف
 را پس از آن میگویند کہ متولی کار بار پدر میباشد هم چنین خلیفه نیز متولی امور متخلف عنه میباشد و
 بعد از آن فرمودند کہ در خبر آمده است کہ الخلق عیال اللہ و پیدا است کہ عیال اہل بیت
 شخص را میگویند پس در اینجا علاقہ را از قیامت و مرز و قیامت و ربوبیت و مریوبیت است نہ
 والدیت و مولودیت و غیر ذالک و بعد از آن فرمودند کہ در شریعت عیسیٰ علیہ السلام خدا تعالیٰ را
 پدر خواندن جائز بود مگر بعد از حضرت عیسیٰ قوم او عقیده آن کردند کہ حضرت عیسیٰ ابن اللہ
 است و این شرک است از حقیقت کار خبر داشتن کہ پدر خواندن خدا تعالیٰ را چگونه است
 پس ازین سبب در شریعت حضرت خاتم الانبیاء والمرسلین صلی اللہ علیہ وسلم از پدر خواندن
 خدا تعالیٰ نہی و منع آمده است و بعد از آن این بنده کاتب الحروف عرض کرد کہ قبلہ لباس
 حضرت قبلہ عالم مہاروی رضیچہ وضع بود حضور فرمودند کہ مینرز نیلی یا سر ادیل شش
 تختی و پیراہن کہ چاک گریانش بہ سینه میبود می پوشیدند و کلاه چہار گوشہ دار یعنی چہار تریگی
 بر سر شرف میکردند بعد از آن عرض کردم کہ بکدام زبان نطق میفرمودند حضور فرمودند کہ اکثر
 اوقات بزبان پنجابی کہ در پرگنہ مہاران شریف است گفتار میکردند و بعضی اوقات بزبان
 نیز نطق مینمودند از آن سبب کہ حضرت قبلہ مولانا صاحب بلوہی بلجنت بند و تسالی کلام
 میکردند و خود حضرت قبلہ عالم نیز بسیار مدت در ہندستان اقامت کردہ اند چنانچہ پانزدہ
 سال آنجا بسر بردہ اند اندرین اثناء این بنده کاتب الحروف عرض کرد کہ قبلہ این قدر مدت وقت

طالعلمی آنجا گذارده اند یا بدین سبب حضور تبسم نموده فرمودند که برای طالب علمی چند ماه اقامت
 کرده اند باقی همه مدت برای صحبت بجناب پیر و شکیب خود قبله مولانا صاحب گذارده اند و
مقبوس مسیت و لکھو بوقت ظهر روز دوشنبه دوم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم
 بجزی المقدس دولت پانچوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و معارفی بهتر ازین نیست حاصل
 گشت اینوقت حضور خواجہ القاه اللہ تعالیٰ بقائه مخدوم سید عبداللہ شاہ بن مخدوم سید خیر شاہ
 صاحب اچی را سبق کتاب لوائح شریف میخواندند و حضرت صاحبزادہ صاحب خواجہ محمد بخش
 اوامہ اللہ تعالیٰ بدوامہ سامع بودند پس این بندہ را قلم الحروف ہم فریق در سماع و شناسا
 در شنیدن سبق شد لکن ششم شروع گشته بود عبارت آن لائحہ اینست همچنان کہ امتداد
 نسبت مذکورہ بحسب شمول سبب اوقات و ازمان واجب است لکن باید دانست کہ عبارت
 لوائح شریف را بجز قاف کہ مراد از قاف کہ است نشان کرده آید و تحت آن تقریر و بیان
 حضور خواجہ را بجز قاف کہ عبارت از حاشیہ است نوشته آید بدینطور قی تعریفی از مطالبہ
 اکوان ح یعنی از التباس و ارتباط و اختلاط مخلوقات و آمیزش کردن و ہم نشستن با مردم
 کنارہ گزیند و تنہا در گوشہ نشینند و تبری از ملاحظہ صور امکان اہم مطالب است ح یعنی
 از تکرستن بگوشہ چشم صور موجودات امکانیہ را نیز تبری باشد ای دراز و یاد نسبت مذکورہ دو
 امر اہم مقصود اند یکی تنہا بودن و در خلوت نشستن و دوم چشم سر را فرو بستن و انگاہ ہمگی
 خیالات را بوحده وجود مطلق و معرفت و مذاجت ذات حق برگزینستن و چشم فرو بستن در
 جمیع وظائف و آورد ضروری است چہ در نماز و چہ در ذکر جہر و غیرہ و وظائف و آن بجز
 جہد بلوغ و جدی تمام و نقی خواطر و اوہام میسر نگردد ح یعنی حصول تصری از ملاحظہ اکوان و
 تبری از ملاحظہ صور امکان ہل و آسان نیست بلکہ بعد جہد بلوغ کہ در نقی خواطر کردہ باشد
 حاصل خواهد شد ق آنرا کہ قاشیوہ و فقر آئین است بزرگے کشف و یقین نہ معرفت و نہ
 دین است ح یعنی کشف رتبہ کمال است از مراتب کمالات برای سالک یقین ہم رتبہ کمالی

ست چنانچه در قرآن شریف است که **وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ** و معرفت هم یک کمالیت
 ادکالات و دین نیز جامع کمالیت پس اگر چه این هر چهار مراتب کمالیت اند و جز مکدین دیگر کسی را
 میسر و حاصل نمیشوند مگر عارف فانی مطلق بالاتر ازین مراتب گشته است و پاک گشته است
 ازین صفات کشف و یقین و معرفت و دین ای بعارف اطلاق این صفات نکرده آید زیرا که
 صفات برای عبد اند و خدا عز و جل ازین صفات مبرء است چنانچه مولانا خود در بیت ثانی فرموده
اندیز رفت او ز میان پهن خدا ماند خدا و الفقر اذ له هو الله اینست بولا کیم نم
ق و پوشید نماز که فانی فنا در فنا مندرج است الخرح یعنی فنا نزد حضرت مولانا جامی یک
 قسم است که ابتداء آن سالک است و بقا هستی حق سبحانه و انتهای آن عدم شعور است بان فنا
 و بقا تا یکسوی ز خوشترین آگاهی بزرگروم زنی از راه فنا گمراهی بزرگ یعنی تا که تو باشی خدا
 شد نهان بچو تو گم گشتی خاگرد و عیان بولا کیم و هم ق توحید یگانه گردانیدن دل است
 الخرح یعنی توحید حق سبحانه را صفت نیست زیرا که حق سبحانه را موحد نلفه شود و همچنین عارف
 را موحد خوانده شود و توحید هم صفت او نخواهد بود فلذا مولانا بنحوی معنی توحید کرده اند
 که نسبت آن بدل نموده اند بعد از آن این بنده را قلم الحروف عرض کرد که قبله توحید را بر چهار
 قسم تقسیم کرده اند و چهارم قسم توحید الهی است بدین قسم خدا تعالی را موحد خوانده شود و بیانه
 فرمودند که معنی توحید گردانیدن و واحد دانستن است و این از نشان عبد است پس وحدت
 صفت حقیقیه و توحید اگر چه الهی باشد صفت عاریه حق سبحانه است چنانچه توحید صفت حقیقیه
 و وحدت صفت عاریه عبد است پس حق سبحانه را حقیقه موحد نلفه شود و کذلک العارف
ق هم از روی طلب ارادت و هم از روی علم و معرفت یعنی سالک را دو چیز در راه
 تعالی میباشند یکی طلب ارادت که عبارت از سلوک است و این جهد و کوشش اوست
 بر یافت و مجاهدات و عبادات و دوم علم و معرفت که عبارت است از واردات و این عطا
 الهی است پس مرد این راه را باید که ازین هر دو بریده بحق سبحانه پیوندد حق تخلص دل از توجه

اوست بغیر ح ضمیر اور جمع لبوئی دل ست و توجہ دل بغیر اینست که خود را عبد میدانند چون
 ازین علم دوی خلاص یافت موصوف توجید خواهد شد ق رمزی ز نهایت مقامات طیور
 گفتیم تو گر فهم کنی منطق طیر ح مراد از طیور حضرت عارفین اند و منطق طیر کلام عارفانه است
 مقبول کبیرت چهارم بوقت چاشت روز سه شنبه سوم از ماه شوال سال سیزده
 صد و شانزدهم بحری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت که عبادتی و سعادتی بهتر
 ازین نیست میسر گردید اندرین اثناء سبق لواح شریف شروع گردید لائحہ یازدهم ق
 ما دام کہ آدمی در دام هوا و ہوس گرفتار است دوام این نسبت از وی دشوار است ح یعنی
 هوا و ہوس و دوام این نسبت ہر دو ضد یکدیگر اند و الضدان لا یجتمعان پس کسانیکہ
 در هوا و ہوس ہم گرفتار اند و میگویند کہ ما را دوام این نسبت ہم حاصل ست مدعیان کاذب اند
 بعد از ان فرمودند کہ در عهد شیخ سہل بن عبداللہ تستری شخصے بود وی گفتہ کہ من ہمہ
 اوقات و از زمان بخدای با شتم چنانچہ نشستن و برخاستن و رفتن و ایستادن و بیداری
 و خفتن و خوردن و نوشیدن و جمیع حرکات و سکنات من بخدای ماند پس شیخ سہل
 بن عبداللہ کسان خود را فرستادند و فرمودند کہ شما بروید و او را بیدار کنید اگر افعال و اقوال و خصال
 او موافق شریعت و طریقت باشند پس وی صادق ست و اگر مخالف شریعت و طریقت باشند وی کاذب
 و باطل ست و شیطان ست ق لذات جسمانی ح یعنی اطعمہ لذیذ خوردن و البسہ نفیس پوشیدن و خوش
 خفتن و غیر ذلک ق راحت و مخانی چون مشغولہ علوم و غیرہ ق کلفت مجاہدہ از میان بر خیزد ح یعنی صالیح
 تمام شب بیدار بودن و شوار نہ نماید و از تمام زور بہ عبادت گزاردن برداش کسل و بار نیاید و جملہ
 کہتہ و درشت را تو و لطیف ترمی شمر و طعام بد مزہ را از خوش مزہ بلذت تمام بخورد و بعد از ان
 فرمودند کہ صوفی بدنی رح ہمہ روز بہ نماز و سجدہ دادن گزاردی و تمام شب نیز عبادت حق بجائ
 بسر بوی انگاہ فرمودند کہ روزی این صوفی بدنی از یک عالم پرسید کہ در بہشت ہم عبادت
 کردہ شود یا نہ دانشمند گفت کہ دار تکلیف و عبادت ہمین جہان دنیا است آن دار آخرت

مقام پاداش و مزد دست و در بهشت میسر و عشرت باشد نه عبادت صوفی بدنی در گفت
واہ واہ من میگفتم کہ بہشت ہم مقام عبادت باشد بعد از ان فرمودند کہ کلفت مجاہدہ از صوفی بدنی
برخاستہ بود بعد از ان فرمودند کہ روزی یک شخص بر کوہی ایستادہ بود کہ آنجا یک بدل از ابدال
حاضر شد پس ہماں شخص پرسید کہ صوفی بدنی ہر چگونہ شخص است آن بدل گفت کہ شخصے کامل است
مگر افسوس۔ ہمین لفظ سہ بار بگفت استغفر اللہ استغفر اللہ استغفر اللہ و از چشم آن شخص غائب شد
ہر گاہ آن شخص بخدمت صوفی بدنی آمد رسید صوفی بدنی فرمود کہ چوں وی کلمہ افسوس گفتہ بود اگر
سہ بار استغفار نکردی گردنش بشکستیم بعد از ان حضور خواجہ فرمودند کہ صوفی بدنی چنان کمال
میداشت کہ بر ابدال کہ مشائخ کبار اند نظر نمی افتاد بعد از ان فرمودند کہ حضرت قبلہ سلطان المشائخ
محبوب الہی میفرمودند کہ ہنوز صوفی بدنی آمد رسید کہے نشدہ بود و باین قدر کمال میداشت و
اگر مرید شدی بسیار کمالیت یافتی بعد از ان فرمودند کہ میان محمد چالی سکنہ و اجل کہ مرید حضرت قبلہ
عالم ہماروی است از وی نیز کلفت مجاہدہ برخاستہ بود چنانچہ در زمستان کہ شہا طویل
و دراز میباشند پس از نماز عشاء ذکر چہر شاغل گشتہ تا بہ نماز فجر درین لذت نشستہ ماندی
چو کہ با مداد شدی گفتے کہ شب نہایت خورد و کوتاہ گشتہ است لاشعہ و وار دہم ق کما
ینبغی بجانیا و روح صاعبدناک حق عبادتک نہایت ادائی حق عبادت است لاشعہ
میسر و ہم ق ہمہ چیز ہا با و مدرک و او از احاطہ ادراک بیرون ح معنی این عبارت بر دو طریق
ست یکی آنکہ ہمہ چیز ہا ادراک و احاطہ کردہ شدہ اویند و او در ادراک و احاطہ ہیچ نیاید و دیگر آنکہ
ہمہ اشیا بسبب نور وجود تو مبصر و مدرک اند و او خود در نظر بصر و ادراک و احاطہ چیزی و کسی
نیاید چنانچہ صنوع و شعاع آفتاب کہ ہمہ اشیا بضرع خورشید مبصر و مدرک و محسوس ہستند
خود ذات شعاع و صنایع مختلف و ناپید است یعنی روشنائی آفتاب است ہود و مبصر و مدرک
نیچ کس نیست ق چشم سر در مجاہدہ جمال او خیرہ و دیدہ سر بے ملاحظہ کمال او تیرہ ح
یعنی او چشم سر دیدہ نمی شود بلکہ چشم سر و بدیدہ دل و بصیرت شہود و میگرد بعد از ان

فرمودند که عارف بہین چشم سرسزمی بیند زیرا کہ بصیرت یعنی چشم سر و چشم سر عارف یکی میگردد و تبہ
 ازان فرمودند کہ یک فقیر بود در ملک سندھا و میگفت کہ من خدا تعالی را با این چشم سر می بینم پس علما
 ظواہر او را بگرفتند در ان زمان مخدوم سرور نوح سکنہ ہالیہ کنڈہ کہ شیخ بزرگ اند موجود بود و ندان
 نشان او را فرمودند کہ چشم را فرو بندوی چنان از افرانہ کرد پس مخدوم صاحب فرمودند کہ اکنون چشم می
 بینی یا نہ گفت بیشک چنان می بینم پس مخدوم صاحب آن علما یا نرا فرمود کہ وہی بدیدہ دل
 می بیند احتساب بناید کرد و آن فقیر نیز متنبہ شد و معترف کہ من در غلطی افتادہ ام دعوی
 میکردم کہ چشم سر می بینم و حال آنکہ چیزی دیگر میدیدم بعد ازان حضور خواجہ ابن بیت را خواندند
 بیت چشم سر را طاقت دیدن نبود چشم دل را لائق دیدار کرد قانع نشوی ب رنگ ناگاہ
 ای دل رخ مراد از رنگ رتبه ایست از رتبات کمالات چون سیر سموات و عرش و سیر عالم
 مثال دیر عالم ملکوت و عالم ارواح و چون رتبه نبوت و رسالت و قطبیت و غوثیت و غیر
 ذلک پس سالک را باید کہ بحصول این مراتب قناعت نہ نکند و مغرور نشود و این نداند کہ
 مقصود بہین است بلکہ مطلوب او چیزی دیگر است بہر کندوسی نماید تا کہ ازینہا بالا گذرد و در
 عالم بیریگی سیر کند کہ اینست مقصود حقیقی او اندرین اثناء یکی از حاضرین سوال کرد کہ ہر نبی کہ
 بمرتبه نبوت و ہر رسول کہ بمرتبه رسالت موصوف است و ہر ولی کہ بمرتبه قطبیت و غوثیت و
 ابدالیت و غیر ذلک متصف است پس او شان بہ بیریگی ہم رسیدہ باشند یا نہ حضور فرمودند کہ
 آری باعتبار باطن ضرور و وطن او شان ملک بیریگی است و باعتبار ظاہر بود باش و باز
 گشت او شان درین رتبات است بعد ازان فرمودند کہ فرق در نبی و ولی در عالم رنگ
 است زیرا کہ در بیریگی ہمہ انبیاء و اولیاء یکسان و مساوی اند و در عالم رنگ سیر و ولی در پائے
 ہر نبی افتادہ است مثلاً مرتبہ حضرت ابو بکر صدیق اکبر اگر چہ پس بلند و بزرگ است مگر او شان
 نیز در پائے نبی کہ از ہمہ انبیاء خور و تر است اندرین اثناء یکی از حاضرین عرض کرد کہ بیشک از
 روی شریعت اینچنین است حضور فرمودند کہ نہ از روی کشف نیز اینچنین است مقبول

بیست و پنجم بوقت ظهر روز پنجشنبه پنجم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری المذنب
 دولت پابنوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سادتی بهتر ازین نیست میسر شد سخن در سیرت
 و خصلت اولیا کرام افتاده بود حضور خواجہ الباقہ اللہ تعالیٰ بقاء فرمودند کہ حضرت شیخ حسام الدین
 اکل اتقا میداشتند چنانچہ وفات ایشان بسبب منحصه شده است زیرا کہ گفته بودند کہ اکنون
 در زمان ما هر چه از قسم خوردنی و ماکولات مشتبہ گشته است باید کہ بعد از سوم روز خورده شود
 چون بسیار منحصه کشیدندی آخر بحالت منحصه از دنیا رفتند بعد از ان فرمودند کہ ہمہ مشایخ
 عظام فرموده اند کہ در ہمہ اشیا کوشش میباید کرد و چیز شرط کرده اند یکی اکل حلال
 دوم صدق مقال نفع باشد خواه ضرر خیر باشد خواه شر سخن راست را هرگز از دست ندهد
 بعد از ان فرمودند کہ حضرت شیخ شیون صاحب الروضه سلطان الاولیاء نہایت اتقا و پرہیزگاری
 میداشتند چنانچہ در تمام عمر مبارک خود از مطبخ خالص صاحب صادق محمد خان عباسی کہ مرید حضرت
 ایشان بود هیچ چیز نخورده اند و خالص صاحب را نیز این حال معلوم بود چنانچہ نقل مشہور است
 کہ روزی خالص صاحب موصوف طعام لذیذ و کلفت پخته کنانید چنانچہ ہر یک طشت طعام بیت
 روپیہ خرچ شدہ بود پس خالص صاحب خود آن طشت طعام را برداشتہ پیش آنحضرت قطب العالم
 بیاد و دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ امر و ازین طعام ضرورتنا اول فرمائید پس حضرت سلطان
 الاولیاء سر انگشت خضر را بان طعام کہ کھیری بود آلودہ کردہ در دهن مبارک بردند و در تر
 باب غرغره و مضمضہ ساختہ آنرا باز بیرون انداختند صرف بر عایت خالص صاحب کہ الحاج
 کردہ بود در تمام عمر اینقدر طعام او چشیدہ بودند و آنرا نیز از حلق فرود نبردند بلکہ باز بیرون
 انداختند و ہر بار کہ خالص صاحب حضرت قبلہ سلطان الاولیاء را دعوت کردہ بر مقام خود
 پس خوردن و نوشیدن آنحضرت قبلہ از خانہ مولوی گل محمد و مولوی احمد بابھی احمد پوری
 میبود بعد از ان فرمودند کہ حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی و حضرت خواجہ نور محمد بنار و وال
 قدس سرہمانیز از مطبخ خالص صاحب نمیخوردند بعد از ان فرمودند کہ حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی

در هر سفر که میرفتند یک جنیل آرد از خانه خود همراه بر میداشتند خود از آن آرد نان میخوردند بعد از آن
 فرمودند که حضرت قبله عالم بادشاه هماروی نیز بدرجه غایت آقا و پرینزگاری میداشتند و حضرت
 ایشان نیز از طعام خالص صاحب نمخوردند بوقت تصحیح این اوراق فرمودند که مولوی احمد نامی
 احمد پوری مذکور الصدر را یک برادر مولوی عبداللہ نام سکنه خان بیلہ کہ مرید حضرت خواجہ محمد یگانہ
 تونسوی بود و مولوی احمد صاحب مرید حضرت قبله سلطان الاولیاء بود و این هر دو برادران
 عالم بودند مگر مولوی احمد از برادر خود کلان عالم متبحر بود و در تمام ریاست فتویٰ او جاری
 و نافذ بودی و وی در تمام عمر خود وظیفه و روزینه از خالص صاحب موصوف قبول نہ کرده است
 کاشتکاری میکرد و وجه معاش خود حاصل می ساخت بعد از آن فرمودند کہ حضرت مخدوم
 نصیر الملت والدین چراغ دہلوی ہم نہایت تقویٰ و تشریح میداشتند روش و دستیره حضرت
 ایشان آنچنان استوار و محکم و پختہ بودہ است کہ احادیث نبویہ و اقوال مشایخ را تا ویلات
 میکردند چنانچہ حدیث شریف ان الله خلق آدم علی صورۃ رابنہ رابنہ رابنہ اہل ظواہر تاویل کرده اند
 چنانچہ فرمودہ اند کہ ضمیر علی صورتہ راجع بسوئی حضرت آدم علیہ السلام است یعنی بدرتیکہ خدایتعالی
 بیافرید حضرت آدم را بر صورت او بعد از آن فرمودند کہ حضرت آدم علیہ السلام از ابتدا بر تمام
 خلقت آفریدہ شدہ است بخلاف دیگر آدمیان کہ بر تمام و کمال خلقت پیدا شدہ اند بلکہ تدریجاً
 تمامیت خلقت میرسند چنانچہ اول طفل می باشد انگاہ کودک مراہق میشوند انگاہ جوان و شباب
 کلان میشوند بعد از آن این بندہ را تم الحروف عرض کرد کہ قبلہ حدیث شریف ان الله خلق آدم
 علی صورۃ الرحمن راجع تحویل کرده اند فرمودند کہ رحمن اسم صفاتی است اگر تا ویش بدین
 طور کرده شود کہ ان الله خلق آدم علی صورۃ الرحمتہ میتواند بخلاف اللہ کہ اسم ذاتی است
 تا ویش محال بودی اندرین اثناء باز عرض کرده شد کہ اصل معنی حدیث شریف مذکورہ چنین
 فرمودند کہ حقیقی معنی این است کہ ضمیر علی صورۃ راجع بہ اللہ است چنانچہ علی صورۃ الرحمن معنی
 است انگاہ فرمودند کہ در مشکوٰۃ شریف یک حدیث شریف آمدہ است کہ اذ قال احدکم

فلیتجنب الوجه فان الله خلق آدم علی صورته یعنی وقتیکه مقادیر کی از شمال پس باید که
 اجتناب کند و عی را ای رخ را حضرت نزدیک بدستیکه خدا تعالی بیا فرید حضرت آدم
 علیه السلام را بر صورت خود اگر ضمیر علی صورت راجع باشد نباشد بلکه بآدم باشد پس امر باجتناب
 از ضرب وجه صورت نه بندد و چه این وقت تمام صورت آدم از سر تا پا عریکسانست در آبرو
 و عزت نیز تعلیل فان الله خلق آدم علی صورته صحیح نباشد پس ما جرم ضمیر علی صورت راجع
 بسوی الله است و چون آدم بر صورت خدا تعالی مخلوق است امر کردند آنحضرت صلعم که پرپیر
 کنید از زدن بر وجه زیرا که این وقت نیز اگر چه تمام صورت آدم متمم بالشان و واجب العزت
 است مگر چون منظر تم کمال حسن و جمال الهی و محل تشخیص و تعارف وجه است نه دیگر اعضا فلیندا
 تشخیص کردند که فلیتجنب الوجه و این وقت تعلیل هم درست می شود دیگر هم بسیار
 احادیث را تاویل کردند و در قول سبحانی ما اعظم شانی و لیس فی جنتی سوی الله و غیرهما
 را فی هذا المعنی اگر چه تاویل نکردند مگر فرمودند که نفوات عاشقانه است بعد از آن فرمودند که خواج
 حمید قلندر که مرید حضرت سلطان المشایخ شرت و مصاحب حضرت مخدوم نصیر الدین چراغ
 دہلوی است روزی لباس قلندران پوشیده چنانچه بجائے عمامہ سلیمی بلبسته بخدمت
 مخدوم چراغ دہلوی نشسته بود حضرت مخدوم فرمودند که حمید قلندر شده صوفی باش یا قلندر
 باش خواجہ حمید عرض کرد کہ چوئی حضور سلطان المشایخ مرا قلندر میگفتند از آن سبب لباس
 قلندران می پوشم بعد از آن حضور خواجہ القاه الله تعالی فرمودند کہ روزی این خواجہ حمید از
 حضرت مخدوم نصیر الدین پرسیدند کہ آنچه حضرت سلطان المشایخ محبوب الهی را از حضرت
 شیخ شیوخ العالم گنجشکر نعمت رسیده است بریں معاملہ کدام نخبه دلیل است پس حضرت مخدوم
 فرمودند کہ یکی اینکه خود از زبان حق ترجمان حضرت سلطان المشایخ شنیده میارم و آن اینست
 کہ حضرت سلطان المشایخ میفرمودند کہ اکثر کار و ربانی و لگی حضرت بدرا سحاق میبود پس یکروز
 حضور خواجہ گنجشکر در محل بودند و خواجہ بدرا سحاق بر در نشسته بود پس مرا گفت کہ من بکاری میروم

و تو بر تاج بنشین و هر چه حضور شیخ فرمایند تعمیل آن کنی و هر که بر دروازه آید عرض او نیز
 بحضرت شیخ برسانی پس خوابه بدر اسحاق برقت و من آنجا بنشستم ساعتی بگذشت که آوازی
 از اندرون محل بیامد من فراتر و نزدیک تر دروازه شدم و اندر محل نظر انداختم دیدم که حضرت
 شیخ را وجد و حالت است یک رباعی میخوانند و هر دو دست مبارک بر کمر حلقه کرده رقص میسازند
 رباعی این بود رباعی خواهم که همیشه در وفا می تو زیم و خالی شوم و زیر پای تو زیم و مقصود
 من خسته ز کونین توئی تنوازه بر تو میرم و برای تو زیم و در حالت رقص بسوی قبله میرفتند
 و بازی آمدند و چون مبرهغه میخوانند من خسته ز کونین توئی میخوانند سجده میدادند پس من
 چون این حالت را دیدم بدل گفتم که اکنون وقت خوش است اندر بروم و جناب شیخ عرض کنم
 مگر با خوف و دهرشت آمد که مبادا شیخ ناراض شوند آخر اندیشیدم و گفتم که و منت مبارک شیخ
 رحیم است هر حال بخش و عفو خواهند فرمود دل قوی شد رفتم و قدم بوسی حاصل کردم پس
 هر چه من میخواستم حضرت شیخ شیوخ العالم میفرمودند که داوم هر چه من میخواستم میفرمودند که
 داوم هر چه من میخواستم میفرمودند که داوم مگر این امر باقیماند که آن میخواستم افسوس بسیار
 است و آن این بود که وفات من در سماع شدی و دوم دلیل آنست که یکبار حضرت شیخ
 شیوخ العالم بسفرد ریاد رفتی بودند و حضرت سلطان المشایخ نیز همراه بودند اتفاقاً وقتی
 در شب حضرت گنجشکر ندا کردند که با نظام الدین سلطان المشایخ عرض کردند بیک یا شیخ حضرت
 گنجشکر فرمودند که ترا میخواهم من نظام الدین فرزند خود را میخواهم و یک فرزند حضرت گنجشکر بنام
 حضرت سلطان المشایخ بود آنگاه باز حضرت گنجشکر خواندند با نظام الدین پس سلطان المشایخ
 دست بسته عرض کردند که صاحبزاده نظام الدین بنفقه است و این نظام الدین غلام حاضر
 پس حضرت گنجشکر فرمودند که فرید نظام الدین فرزند خود را میخواهد و خدا او را میخواهد فرید چه کند تو
 بیا پس هر نعمت که دادی بود سهواً وقت بدادند مقبول است و ^{۲۶} وقت چاشت
 روز و شب نیمه از ماه شوال سال سیزدهم و شانزدهم هجری المقدس دولت پانزدهم و

زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل شد اندرین وقت سبق کتاب
 بواج شریف شروع گشت این بنده را قم الحروف مانع بود لکن مفید هم ق تعین اول و حدیث
 صرف و قابلیت است محض الخرح مثال این مرتبه تعین اول مانند خرفین کلال است که او را
 قابلیت عدم اولی شدن یعنی تجرد از نظرون شدن است و قابلیت بهرسم آوند شدن نیز
 هست پس باعتبار قابلیت اولی مانند احدیته است و باعتبار قابلیت ثانیه مانند واحدیته است
 بعد از ان فرمودند که سیر عروجی هر شخص و هر چیز بر جمع قهقریست و چوکل در مرتبه تعین اول
 میرسد پس سلوک او درین مرتبه سیر و دوست از جمیع قابلیت و اعتبارات چنانچه خسته خرما و
 نواة انب در همه مراتب شجریه چون تنه و اعصمان و اوراق سیرکنان آمده است آخر از همه
 تجر کرده بار همه نواة خسته میشود بعد از ان فرمودند که وجود من حیث هوای لا
 بشروط اشقی که آنجا ملاحظ اعتبار نسب و اعتبارات است و نه عدم آن ملاحظ است موصوم
 است بوجود مطلق و غیب هویت و ذات بحت و احدیته مطلقه و احدیته ذاتیه و او ازین
 حیثیت مذکوره تقاضی عدم احاطه است چنانچه حق بجانہ تعالی فرموده است که **وَلَا یحِیطونَ**
بِشَیْءٍ مِنْ عِلْمِ غَیْبِ هُوَ ازین وجه اصناعت انصاعت و منت است و لغزیت بروی
 مگر بوجه اجمالی و آن ایست که و راعی تعین چیزی است که بدان هر متعین ظاهر میشود ازین
 سبب حق بجانہ تعالی **وَعِی شَفَقَتِ وَرَحْمَتِ كَرِیْمٍ** خود فرموده است که **وَلَا یحِیطونَ**
بِشَیْءٍ مِنْ عِلْمِ غَیْبِ هُوَ ازین مرتبه غیب هویت ایسوی نشان کلی جامع مرتب است بدان الیه و کون
 ازلیه و ابدیه تا که بدان ذات خود را باین نشان کلی حاصل شود و مراد را صورت علیین
 بر وجه کلی بلا امتیاز نشان از نشان پس وجود باعتبار تعلیم و نظم پس از باین نشان کلی موصوم
 است بقیقت تمامیه و این باعتبار اتفناء اعتبارات ای بشرط انقیاد است باحدیت و
 باعتبار ملاحظه اثبات اعتبارات ای بشرط انقیاد است باحدیت و باعتبار ملاحظه اثبات او سر

دو اعتبارات مذکورہ را موسوم است بوحدهت و برزخیت اولی و تعین اولی و غیب اولی و مرتبہ
 جمیع و مقام او ادنی بعد از ان فرمودند کہ وجود را از روی عقل سے اعتبارست یکی لا بشرطی
 کہ وجود مطلق است دوم بشرط لاشی کہ وجود عام است سوم بشرط لاشی کہ وجود مقید است پس وجود
 مطلق عین ہمہ اشیاء است بخلاف وجود عام کہ عین اشیاء ہر شیخ وجہ نمیشود و نسبت تخطیہ
 کردن شیخ رکن الدین سمنانی شیخ محی الدین بن عربی را شاید ازین جهت باشد کہ ایشان وجود
 عام فهمیدہ باشند و مراد شیخ اکبر وجود مطلق بودہ است بعد از ان فرمودند کہ در بیان شیخ
 رکن الدین و شیخ محی الدین قدس سرہما فی الحقیقت نزاع نبودہ است بعد از ان فرمودند کہ
 آنچه حضرت مولانا جامی درین لائحہ ہفد ہم مراتب تنزلات و تعینات را بیان کردہ اند چنین
 معلوم میشود کہ احدیت ذاتیہ و واحدیت ہر دو از تعین اولی کہ واحدیت صرف قابلیت محض
 است پیدا شدہ اند چنانچہ گفتہ کہ باعتبار تجربہ و از جمیع اعتبارات تا غایتی کہ از قابلیت این
 تجربہ نیز مرتبہ احدیت است و باعتبار اقصاف او جمیع صفات و اعتبارات مرتبہ واحدیت
 است پس چنانچہ تعین ثانی یعنی واحدیت و تعین ثالث مرتبہ عالم ارواح و تعین رابع مرتبہ
 عالم مثال و تعین خامس مرتبہ عالم اجسام ہمہ افراد مرتبہ تعین اولی اند چنانچہ غیب ہویت
 و لا تعین کہ مرتبہ احدیت ذاتیہ است یک فردی از افراد آن خواهد بود پس مراد در اینجا یک خدشہ
 و اشکال وارد میشود و تقریرش اینست کہ احدیت ذاتیہ و لا تعین غیب ہویت مرتبہ بحدی
 و اطلاق است تا آنکہ از اطلاق نیز مبرء است پس تعین اولی اگرچہ آچنان اوسع است
 کہ جمیع تعینات ماتحتیہ و زیرینہ خود را حاصر و محیط است مگر بہ نسبت مرتبہ احدیت و لا تعین
 مقید و محدود است پس بحد مطلق چگونہ فرد مقید محدود تواند بود بعد از ان بسوی این بندہ
 متوجہ شدہ فرمودند کہ حضرت مولانا جامی در کتب خود مسئلہ مراتب تنزلات را بدو طرح
 و طرز بیان کردہ اند بر یک طریق سوال مذکور وارد نمیشود و بر طریق دوم اشکال متوجہ میگردد
 بعد از ان کتاب نقد النصوص را برداشتہ این بندہ احقر را مخاطب ساختہ خود بدولت

ازان کتاب این عبارت را بر خوانند **فصل** کنه ذات حق و غیب هویت مطلق او تعالی و
 تقدس بدرک و مفهوم و مشهود و معلوم هیچ کس نتواند بود کما انجیب هو عن نفسه بقوله
 ولا یحیطون به علما غیب هویت حق سبحانه اشارت است باطلاق او سبحانه باعتبار
 لا تعینش یعنی حضرت ذات بی تقید باعتبار ماعد او عدم اعتبار ماعد او این حضرت را
 غیب الغیب والظن کل باطن و هویت مطلقه نیز گویند و حق سبحانه از حیثیت اطلاق مذکور
 لا یصح ان یحکم علیه بحکم او لعرفه بوصف او لیضاف الیه نسبة ما عن وحدته
 او وجود و جود و مبداء او اقتضاء ایجاد او صد و اثر او تعلق علم منده بنفسه
 او بغیره زیرا که این همه مقتضی تعین و تقید است و شک نیست در آنکه تعقل بر تعینی مسبق
 است بلا تعین و او باعتبار لا تعین مجهول مطلق است چه شیخ شبه نیست که حواسین تخلیات
 و او نام پیرامن این حضرت و مقام ره گذر است و طائران عقول و افهام را در
 طیران هوایی او دون درک المرام بال و پرشکسته سیرت خیالی در نگنجد تو خیال خود
 مرغجان تو ز جهت بود مبراء مطلب به هیچ سوسش بمانها که در مودت یگانه اند و در بی نشانی
 نشانی از بی نشانی ذات او خشن نشان باز داده اند رباعی ای آنکه بجز تو نیست در هر دو
 جهان تو نیست نشانت که ترا نیست نشان به سر چینه که عن سر نشانی لیکن تو برتر
 از خیالی و مبراء زگان و دور هر جاء که این بنده کمتر را مخاطب کرده میریزند و
 عبارت را میخواند این بنده بر بار دست بسته نیاز میکرد و این عبارت را بر خوانند **فصل**
 فی الوجود الاعمین و احدی هی عین وجود الحق مطلق و حقیقه وهو الوجود المستشهد
 لا یغیب و لکن هذا الحقیقه او احدی و اعمین الی احدی یتب لها مراتب ظهور و ایتنای
 ایدائی التعین و التمشخص و لکن کلیات ایدای المراتب منحصراً
 خمس اثنان منها منسوبتان الی الحق سبحانه و تعالی و ثلاث منسوبة الی الکون
 و سادسها هی الجامعه بینهما و ذلك لان هذه المراتب لما كانت مظاهر
 و محالی فلا یخلو اما ان یکون محلیاً و مظهر الیظهر فیه لما یظهر للحق و للاشیاء

الكونية ويكون مظهر يظهر فيه ما يظهر الحق وللأشياء الكونية أيضا فلا ول يسمى مرتبة
 غيبا الغيوب لغفته كل شيء كون فيها عن نفسه وعن مثله فلا يظهر لشيء فيها إلا الحق
 تعالى وانتفاء الظهور للأشياء يكون باحدا الوجهين احدهما بانتفاء اعينها بها بالكلية
 حيث كان الله ولم يكن شيء معه فنتفى الظهور لها علما ووجدا زال انتفاء اعينها
 بالكلية وذلك المحلى هو تعين الاول والمرتبة الاولى من الغيب والوجه الثاني انتفاء
 صفته الظهور للأشياء عن اعينها الاشياء مع تحققها وتميزها وثبوتها في العلم الا ترى
 وظهورها للعالم بها لا لا نفسها وامثالها كما هو الامر في الصور الثابتة في افهامنا وهذا
 المحلى والمظهر هو التعيين الثاني وعالم المعاني والمرتبة الثانية من اسم الغيب اما ذكرنا
 واما ما يكون محليا وصورها يظهر فيه ما يظهر للأشياء الكونية الموجودة البسيطة ايضا
 علما ووجدا فمما ثابته اقسام فائدة اما ان يكون مظهر محليا يظهر فيه ما يظهر للأشياء
 الكونية الموجودة البسيطة في ذاتها فذلك مرتبة الارواح او يكون مظهر وعجيبا
 يظهر فيه ما يظهر للأشياء الكونية المركبة اما ان يكون لطيفة بحيث لا يقبل التجزي ولا
 التبعيض والالتزام فمحلاها ومحل ظهورها يسمى مرتبة المثال واما ان يكون
 الموجودات المركبة كشيئته بالنسبة الى تلك لطيفة او على الحقيقة بحيث تقبل التجزي
 والتبعيض والالتزام فمحلاها ومحل ظهورها يسمى مرتبة الحسنى بعد ان
 بعد ان ابن عبادت رابره خواندند فصل من ترتيب كلياته شمس ست مرتبة اولي وان غيب
 الغيب ست نام کرده شکره است بيب اول و تعين اول مرتبة ثانيا غيب ثانياه ست که
 مسمی بتین ثانی و این مرتبه را غیب ثانی نامیدند بواسطه غیب اشیا کونیه در وی از
 نفس خود و از مثل خود و این مرتبه منتهی است صفت ظهور از اعیان ثابته با وجود تحقیق
 و ثبوت ایشان درین مرتبه چه این اعیان در حضرت علم الله مرتبه ثالثة مرتبه اربعه ست
 و این مرتبه ظهور حقا نقی کونیه مجرد البسیطه است من نفس خود و در مثل خود را چنانکه ارواح

درین مرتبه بدرک اعیان شود و میز حقان شود مرتبه را کعبه مرتبه عالم مثال است و این مرتبه
 موجود است مرثیه کونی لطیفه را که قابل تجزیه و تبیین و خرق و التیام نباشد مرتبه خامسه مرتبه
 عالم اجسام است و این مرتبه وجود اشیا کونی که کثیف است که قابل تجزیه و تبیین اند و
 این مرتبه را نام کرده اند مرتبه اجس و عالم الشهاده و مرتبه سادسه مرتبه جامعه است مرتبه
 مرتبه را و آن حقیقت انسان کامل است زیرا که او جامع جمیع مراتب است حکم بر خستی که دارد
 بعد از آن حضور خوابه فرمودند که برین هر دو عبارتند مذکور و سوال مذکور وارد میشود بعد از آن
 این عبارت را بر خوانند فصل اول که منوره حکم ظهور و بطون و واحدیت و احدیت مندرج
 بود و هر دو در سطوت و حریت مستند به تمام طبیعت و غیره است و آنچه در علم و لغت و در لغت
 و ظهور و بطون و کثرت و وحدت و وجود و امکان منتهی بود و نشان از ظاهریت و باطنیت
 و اولیت و آخریت مخفی بود در خلوت خانه غیب هویت خواست که خود را بر خود جلوه دهد و اول
 جلوه جلوه کرد بصفت و وحدت بود پس اول تعیین کار و هویت غیب ظاهر گشت و صدق بود که
 اصل بسیج قابلیت است و او را ظهور و بطون مساوی بود با اعتبار آنکه قابل ظهور و بطون نیز
 بود احدیت و واحدیت از وی منتهی شد بعد از آن فرمودند که برین عبارت است امکان مشکل و اد
 میگردد زیرا که از قول احدیت و واحدیت از وی منتهی شد ظاهر و باطن هر دو همیشه در احدیت
 و واحدیت از او ظاهر و وحدت اند پس وارد شود بر وی که بعد و مطلق بگردد و هر دو در وقت
 تواند شد بعد از آن از او احوال شریفه در آنکه بیست و چهارم از این عبارت است که در مرتبه
 تعیین است به تعیین جامع مرتبه طبیعت و فعلیه و غیره را و جمیع اینها است انشاء الله
 کونی را و این مرتبه مسمی است به تعیین اول زیرا که اول اینها است تعیین است مرتبه
 مرتبه را تعیین است لا غیر و مرتبه را که احدیت جامع جمیع اینها است و در وقت از این مرتبه
 الوهیت است مرتبه را که تفصیل مرتبه را بیست و سه در این مرتبه است و در وقت از این مرتبه
 اعتبار این دو مرتبه از حیثیت ظاهر و وجود است که هر دو در وقت جامع است مرتبه را

احدیت جمع جمیع تعینات الفعالیہ است کہ از شان الیشائست تاثر و الفعال و این مرتبہ کونیہ
 امکانیہ است و مرتبہ سادہ تفصیل مرتبہ کونیہ است کہ مرتبہ عالم است و عرض این دو مرتبہ
 باعتبار ظاہر علم است کہ امکان از لوازم اوست و آن تجلی اوست بر خود بصورت حقائق و اعیان
 ممکنات بعد از ان حضور خواجہ فرمودند کہ ہمیں عبارت ہم سوال مذکور واقع نمیکرد و مگر اینجا یک
 طرز غریب بیان کردہ اند و آن اینست کہ مرتبہ واحدیت را و باعتبار عارض کردہ اندیکے
 اجمالی دوم تفصیلی بعد از ان لاکھ مقدمہ را خواندہ فرمودند کہ در اینجا نیز احدیت و وحدت
 را از وحدت انتشاء ثابت میگرد و چنانچہ اولاً گذشت در اینجا برای جواب باین انداختہ
 بودیم پس وقت تصحیح و سبق خواندن این اوراق عرض کرد کہ قبلہ جواب سوال مذکور بیان
 فرمایند تا کہ این بندہ در اینجا مرقوم سازد پس حضور فرمودند جواب میگویم کہ مرتبہ وحدت
 برزخ است و برزخ مشتمل و جامع میباشد شین را مگر اندر اینجا فرق است کہ مرتبہ
 احدیت را کہ فرد عالی اوست صرف صفات او را محیط است نہ ذات او را و احدیت را کہ
 فرد سافل است ذات و صفات ہر دو آنرا محیط و متضمن است پس فردیت احدیت مروحدت
 را محض بسبب اشتغال او بر صفات اوست چنانچہ انسان کہ جامع جمیع مراتب است کہیں جامع
 او نیز بدین اعتبار است کہ صفات جمیع مراتب در وی موجود اند تا آنکہ صفات مرتبہ احدیت ذات
 نیز در وی یافتہ می شوند مگر ذات احدیت را ہرگز محیط نیست بعد از ان این بندہ را رقم الحروف
 عرض کرد کہ قبلہ مرا از بعض کتب توحید چنین در قیاس آمدہ است کہ این احدیت ناشی از
 عین آن احدیت است کہ مرتبہ ذات بحت است و غیب ہویت و وجود مطلق است چنان
 از عبارات لوائح شریف و نقد النصوص پیدا و ہویداست و از بعض کتب دیگر چنین در قیاس
 است کہ این احدیت منتشیر از وحدت غیر آن احدیت ذاتیہ است چرا کہ آن احدیت
 مرتبہ لا بشرطی است و این احدیت ناشیہ از وحدت مرتبہ بشرط لاشی است یعنی در اینجا
 سلب الاعتبارات مشروط است و شک نیست کہ این مرتبہ تقید و تعین است پس چارہ غیب

از قول بمغایرت بین الاحدیتین زیرا که از قول بعینیت بین الاحدیتین لازم میاید که یک شے
از یک جهت مطلق هم باشد و مقید هم باشد این محال است چنانچه این معنی از عبارت کتاب
عشره کامله مستنبط می شود پس این بنده احقر برای دفع سوال مذکور دو جواب نوشته است
حضور فرمودند که مرانیز این خیال ممنوع میگرد که این احدیت غیر آن احدیت است لکن آن
فرمودند که جوابات مصنف خود بر خوان بر خوانم حضور لفظاً بلفظ شنیدند و بسیار خوش و
مسرور شده پس ذکر دند چنانچه فرمودند که نیکو گفتی و بر قیاس و استنباط این بنده احقر
تجسین نمودند بعد از آن ارشاد فرمودند که این هر دو جواب را نیز در اینجا بنویس و ثبت کن
عرض کردم که قبله لائق همان جواب است که حضور بیان کرده اند نه جوابات من فرمودند که
حضور هر دو جواب خود را نیز درین مقام درین کتاب بنویس و درج کن پس امتنا کلاماً
لا صواب الا علی هر دو جواب صورت ترقیم و تطمیر یافته است جواب اول در انشاء واحیت
از واحد تخفای نیست چرا که واحدیت مرتبه تفصیل خالق الهی و کونی است و مرتبه وحدت اجمال آن
است و ظاهراًست که منشاء و مصدر تفصیل اجمال است اما انشاء احدیت که مرتبه اطلاق و تجسیت ذات
است از واحدت که مرتبه تقید و تعیین است بسبب آنست که تعقل و یافت و دانست احدیت ازین
مرتبه وحدت است زیرا که اگر چه از روی حقیقت و اصالت مرتبه احدیت منشاء و مبداء کل است
مگر پیش از ظهور و تنزل مجهول مطلق بود پس فرد بودن احدیت مروحدیت را باعتبار همین یافت
است فی الجمله از تعیین این یافته و دانسته می شود که وراثتی تعیین و لایعین است یعنی احدیت ذاتیه که
عبارتست از سلب اثبات و انتفاء اعتبارات تا بآنکه از سلب نیز سلب است از وحدت که مرتبه
علمت معلوم میگردد و پیش ازین مفهوم نمیشد و وصف واحدیت که مراد از اثبات تفصیل اعتبارات
است هم از مرتبه وحدت معقول میشود چه مفصل ترسم از مجمل مبداء پس مرتبه وحدت جمیع قابلیت است
چه قابلیت تجرد از اعتبارات و چه قابلیت العنان بان پس چون توجه به تجرد و اطلاق میکند احدیت
یافته میشود و چون توجه بالعنان و تقید می سازد و احدیت پیدا میگردد پس از برای همین یافت
احدیت و پیدای واحدیت مرتبه وحدت حکم برزخیت میدارد یعنی شتمل است بر صفات احدیت

و واحدیت و از بزرگت اوست که او را بغیر هر وقت به بالغه بر کمال اعتدال گذاشته شد بخلاف احدیت
و واحدیت که درین هر دو حرف یا و تا بالغه را داشته شد چه اصل احدیت احدیت و اصل احدیت
و احدیت یعنی یگانگی و اکنون یعنی یگانگی است پس فرد بودن احدیت که رتبه اطلاق ذات است هر
و احدیت را که رتبه تقید و تعیین است با آنکه ندارد زیرا که فرد بودن مطلق مرتقید را مانند جزو بودن
اوست و جزو بودن مطلق از برای مقید بلا خلاف جائز است پس فرد بودن او نیز بلا شک
جائز باشد چنانچه حیوان مطلق که جزو انسان و فرس و اسب و اردگشته چرا که ماهیت انسان
حیوان مطلق است و طبیعت فرس حیوان مطلق و ماهیت اسب حیوان مقرر است و در
گاشتن و از سر گرفته بود است آنکه او از کل فرس است پس هر دو از کل هر دو بود است از
موجودات و هر دو از هر دو وجود مطلق و هر دو حق است زیرا که در لسان مقررین مرقوم است که حقیقت
نهی تعیین وجود است یا وجود تعیین پس مطلق به حد جزو مقید نموده و گردیده است جواب دوم
تعیین اول تعیین است جامع هر دو تعیین است الیه و گوید را یعنی این تعیین اول جمع قابلیت است
چنانچه در تعیین است و تعیین است که در تعیین است الیه و در تعیین است الیه و تعیین است الیه
و این تعیین است که در تعیین است که در تعیین است که در تعیین است که در تعیین است که در تعیین است
موسوم است به واحدیت پس احدیت در تعیین است که در تعیین است که در تعیین است که در تعیین است
و هر وقت ذات یکسان است زیرا که در احدیت نیز در احدیت است و در احدیت است در احدیت است
منظور است و در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است
و اعتبار تجزیه و وحدت مطلق است مشروط است و پدید است که مقیدین مطلق نباشد از احدیت
اطلاقی از جهت این احدیت بشرط آنکه غیر و بیان آن احدیت است بشرط آنکه در پس فعلی مرتبه احدیت
جمله است انسان جمله مرتبه احدیت کلی و از احدیت است کلی احدیت فعلی احدیت است
و احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است
است و انفرادی است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است که در احدیت است

خود در علم حق سبحانه باید دانست که در سایر تعینات احدیته و واحدیته یعنی اجمال و تفصیل موجود است و جملا احدیات در احدیت جملی علمی مندرج میشوند و نیز همه واحدیات در واحدیت جملی علمی مندرج و این احدیته و واحدیته جمیلیه در وحدت و وحدت مع جمیع اعتبارات خود احدیته ذاتیه و غیب هویت مضمحل و منطمس میگردد و فقط حق الصاف ذات با آنها باعتبار مرتبه جمع است و معنی متصف شدن ذات پاک بان اعتبارات و صفات موجب تعدد و وجودی نیست یعنی هنوز دومی و انثینیت پیدا نمیشود پس عرض این صفات یک وجود را دو یا سه یا چهار نمیگرداند بلکه این صفات و ذات هنوز در مقام وحدت اندای صفات عین ذات اند و وجود واحد است مقبوس بر بیست و هفتم بوقت چاشت روز سه شنبه دهم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پادشاه پادشاه و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بی بهتر ازین نیست حاصل گشت سبق لواحق شریف شروع گردید این بنده زاتم الحروف سامع بود و با اعتبار مراتب کونیه ح یعنی حقوق این قسم صفات مرذات را موجب تعدد و وجودیست و بعضی ازین حقائق کونیه را عند سر بیان الوجود فیها شرح این عبارت جواب سوال مقدرست تقریرش اینست که از ابتدا لاشع تا اینجا چنین معلوم میشود که هستی حق سبحانه کل است و مراتب الهیه و مراتب کونیه اجزاء اویند پس حضرت مولانا جواب گفته اند که اینچنین نیست بلکه حضرت ظاهر وجود با جمیع شیون و با جملة اسماء و صفات خود در هر فرد عالم اگر چه یک ذره ریگ باشد ساری و موجود است پس صفت وجود و غنا ذاتی نیز داخل است و برین تقریر باز این خدشه می افتاد که هر گاه در هر موجودات تکمیل موجود است ساریست ظهور همه صفات در عام موجودات حتی الذی علی السوید و بالفعل حضرت مولانا جواب گفته اند که بیشک سر بیان ذات مع جمیع صفات در همه افراد عالم علی السوید است مگر ظهور صفات مختلف و متفاوت است پس چون استعداد و قابلیت ظهور جمیع اسماء و صفات الهیه همه افراد عالم نداشته بود بلکه بعضی افراد و چون کل افراد اند

از انبیاء و اولیاء استعداد این امر میباشند فلذا فرموده اند که بعضی ازین حقائق کونیه را عند سر بیان
 الوجود فیها الخ هر گاه درین بعض هم استعداد و قابلیت ظهور صفت و جوهر و غنا ذاتی نبود از آنچه
 مولانا فرموده اند که سوی الوجوب الذاتی و الاستغناء و چون ظهور باقی صفات الهیه نیز درین
 بعض علی السویه نبود بلکه مختلف بود اگر چه مطلق ظهور همه صفات الهیه سوی الوجوب الذاتی و الاستغناء
 مثلاً در یک فرد یافته شده است مگر بعضی صفات بشدت و غالبیت در وی ظهور کرده است
 بعضی بضعف و مغلوبیت ازین سبب حضرت مولانا فرموده اند که علی اختلاف مراتب الظهور شد
 و ضعف و غالبیت و مغلوبیت چنانچه در وجود مسعود حضرت موسی علیه السلام صفت غضب و قهر غالب
 ظهور کرده است و دیگر صفات بطور مغلوبیت و در ذات مقدس حضرت اقدس حضور خاتم الانبیا
 و المرسلین رحمة اللعالمین حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم صفت رحمت بظالمت ظهور کرده
 است و ظهور سایر صفات علی السویه و برابر است که ما فی الحق سبحانه و قوله که عند سر بیان الوجود
 فیها باحدیته جمع جمیع شیون و ظهور آثارها و احکامها به باشد معنی این تمام عبارت
 موجود شدن است یعنی بعضی حقائق کونیه را وقت موجود شدن استعداد ظهور جمیع اسماء الالهیه
 است و در بعضی دون بعض علی الاختلاف مشدّد و ضعفاً یعنی هر گاه سایر موجودات در
 وقت موجود شدن استعداد ظهور اسماء و صفات الهیه نبود بلکه بعضی موجودات در
 قابلیت ظهور بعض صفات میباشند و بعضی دیگر را قابلیت ظهور
 بعض صفات دیگر و آن ظهور بعض صفات در بعض هم بطریق غالبیت و مغلوبیت است فلذا
 گفته اند که در بعضی استعداد ظهور بعضی است و در بعضی علی الاختلاف المذكور چنانچه در اول
 و اشجار صفت خالقیت است بعد از ان فرمودند که در گشایش از گفته که هر دو در اول هر دو را از شکار
 برین آید از دریا می صافی بود بعد از ان فرمودند که شیخ فخر الدین عراقی فرموده اند که حقیقت حق
 که الیست بهر جا که انگشت نخی وسط آن باشد بعد از ان یکی از حضار عرض کرد که قبله چوکل ولی
 سیر در مرتبه احدیت ذاتیه لالتعین میباشند آنوقت هم بصفت و جوهر و غنا ذاتی متصف میشوند

حضور خواجہ یارنج تکبیر کردہ بودند راست بر شستند و فرمودند که آیا الوقت کنونی هست یعنی
 الوقت او کجا است بلکه ذات بحت است پس وجوب و غنا ذاتی نیز از صفات ذات بحت اند
 از صفات ذاتی بعد از ان این بنده را تم الحروف عرض کرد که قبله ظاهر وجود در اصطلاح صوفیہ کرام
 یعنی دارد فرمودند که ظاهر وجود حضرت ذات بحت و هستی مطلق را گویند و باطن وجود ذات
 مع العلم را خوانند بعد از ان بسم دلربا نموده فرمودند که این بیت از غزل حضرت مولانا جامی نیز
 این معنی است بیت بود باطن عاشق و معشوق ظاهر شد بعکس و بر باطن را چو در ظاهر
 بود اگر عشق بود مقبول نیست و عشق بوقت چاشت روز چهارشنبه یازدهم از ماه
 روال سال سیزده صد و شانزدهم هجری دولت پابوس در زیارت حضرت اقدس که عبادتی
 سعادتی بهتر ازین نیست دست فاد سبق لولح شریف از لائحہ مفاد ہم کہ باقیمانده بود شروع
 کردید این بنده را تم الحروف سامع بود حق و مقصود ازین همه تحقق و ظهور کمال اسمائست
 ح مقصود یعنی علت غائی ازین همه اعتبارات و نسب و اصنافات ظاهر کردن کمال اسمائی
 بود که کمال جلا و استجلاء است ح این مذہب شیخ اکبر است و حضرت مولانا ہم پیر او
 شانند و مذہب شیخ عبدالرزاق کاشی اینست کہ جلاء عبارتست از ظهور و شہود کمال ذاتی استجلاء
 ظهور و شہود کمال اسمائست ح چون ظهور و شہود مجمل در مفصل ح چنانچہ ظهور و شہود
 در شجره ق چون ظهور مفصل در مجمل ح چنانچہ صورت شجره در شجره یعنی مقتضای اسماء الہی
 اینست است فلہذا ظهور و شہود عیانی عینی شدہ است چنانچہ حضرت ذات باحدیت
 ح سبع اسماء صفات در تعین عاشق سر بیان کردہ کمالات اسمائی خود را ظاہر نموده مشاہد
 گردیدہ است چون سوز و گداز و محنت و ذوق و دوری و عجز و نیاز و زاری و طعنہ خوار
 در سوائی و بقراری و بے صبری و بے آرامی و تشدد و سختی و تقییب و لذت و دل و غیر ذلک
 و محنین در تعین معشوق جلوہ گرمی ساخته ناز و کرشمہ و بے پرواہی و استغنا و بیبائی و رعنائی
 و ملاحظت و شوخی و تند خوئی و غیر ذلک از کمالات مشوقانہ ظاہر کردہ مشہور گشتہ است

مقبولیت و نهم بوقت چاشت روز پنجشنبه دوازدهم از ماه شوال سال سیزده
 صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر
 ازین نیست میرشد سبق لواح شریف شروع گشت لائحہ عملیہ در حکم العقل و النفوس
 ح عقول آن ارواح اندکہ باجسام تعلق ندارند و تدبیر و نفوس آن ارواح اندکہ باجسام تعلق
 میدارند و تدبیر چون نفس ناطقه انسانی و نفس ناطقه فلک صابہ الامتیا ازین الجواهر
 والا عراض ح نمیزد میان جوهر و عرض قیام بذات و عدم قیام بذات است ق صابہ
 الامتیا ازین الممكن والواجب ح نمیزد میان واجب و ممکن ضرورت وجود و عدم
 ضرورت آنست ق نه بوجود زائد بر ذات خود ح همه موجودات خارجیہ موجود بوجود
 زائد بر ذات اند بخلاف وجود مطلق کہ عین حقیقت وجود و بذات خود موجودست نه بوجود
 زائد بر ذات چنانچہ مضمی بر دو قسم است یکی مضمی بذات است و دوم مضمی غیره است مضمی
 غیره چون روحی زمین کہ روشن شده است به مقابله آفتاب پس اینجا سه چیز موجود اند
 یکی مضمی دوم ضوء کہ نه عین اوست و نه لازم او بلکه غیر اوست بیوم چیزیکہ افاده ضوء میکند
 و مضمی بذات دوم است یکی آنکہ مضمی بذات باشد یعنی مفاخر ذات اوست مگر لازم غیر منفک
 اوست چون جرم آفتاب و قتیکہ فرض کرده شود اقتضاء ذات او مضمی است اینجا مضمی است
 کہ ذات او منفصی ضوء است کہ اگر چه مفاخر و زواجر ذات اوست مگر لازمست او را دوم
 مضمی بذات یکہ مضمی باشد بالذات یعنی مفاخر این عین او باشد چون ضوء آفتاب کہ بذات خود
 مضمی است به مضمی دیگر زواجر ذات اوست ق و خوب صفت ظاہر اوست ح یعنی ظاہر
 وجودی صفت در خوب حضرت ذات من حیث الذات است ق و امکان صفت باطن
 روح انجی باطن وجودی صفت امکان ذات مع العلم است چنانچہ چنیال در نقوش و
 نگارنش پیدا کردند و در میان در صفائی کوشیدند ق نسبت بانان کہ در صیقل مراتب محوس اند
 ح یعنی کسیکہ مقلدانند و صاحب حال نیستند مقبولست سی ام بوقت ظهر روز جمعہ سیزدهم

ارماء سوال سیزده صد و شانزدهم حجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که
 عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست حاصل گشت خواجه القاه اللہ تعالیٰ ببقائه فرمودند که حضرت مولانا
 فخر الاولیاء شیخ من فرموده اند که چون منظر تجلیات نامتناهی حضرت قبله محبوب الهی وصال کردند
 روزی مراد دل این خیال افتاد که هر قطعی که مشکل در علوم ظاهر بیاید در علوم باطنیه بند شود از
 کدام کس خواهم پرسید پس غم و اندوه این خیال چنان غلبه کرد که وظیفه هم غمینه بود آخر درین
 حال بودم که با لفت آواز از غیب داد که تا که تو باشی علم و فقر هم خواهد بود خیر آن وقت افتد
 که تو نخواهی بود بعد از آن فرمودند که این حکایت از زبان حق ترجمان شیخ من در تمام عمر
 دو بار صادر شده است یکی در مرض الوصال و دوم پیش از آن بعد از آن فرمودند که هم حضور
 حضرت شیخ من فرموده اند که روزی مرا این خدشه افتاد که چون ذات حق بجانه با حدیث
 جمع جمیع اسماء و صفات در هر موجود از موجودات ساری و موجود است پس فرق در مراتب
 مخلوقات و موجودات چیست و اگر چه کتب تصوف و توحید چنانچه سوا السبیل و غیره بجناب
 حضرت محبوب الهی خوانده بودم و ازین قسم سوال و جواب نیز گزراست مرات از آن حضرت تقاریه
 شنیده بودم مگر تا هم این خدشه مذکور افتاد پس کتاب سوا السبیل را برداشتم کشادم اگر چه
 قصد من بدیدن این مسئله بود مگر اتفاقاً این سوال مذکور و جوابش بر آمد چون دیدم
 اطمینان شد بعد از آن این بنده را قم الحروف عرض کرد که قبله حضور تقریر این جواب بیان
 فرمایند فرمودند که سبب فرق و تفاوت مراتب موجودات تفاوت قابلیت استعدادهای
 اسماء و صفات الهیه است در آن ها اگر چه در بیان ذات مع همه اسماء و صفات جمله موجودات
 یا یکدگر مساوی و برابر اند مگر باعتبار ظهور اسماء و صفات متفاوت اند چنانچه حضرت
 کامل که قابلیت ظهور جمیع اسماء الهیه داشته است پس از آن جهت خود را مالک است و در جاست
 و رتبات انبیاء و اولیاء علیهم الصلوٰة والسلام نیز تفاوت و تفاسیل اند و همچنین باقی
 موجودات چنانکه مومن را استعداد ظهور صفات زیاده است از کافر و عالم را از جاهل و

علی بن القیاس و حیوانات قابلیت ظهور صفات زیاده است از نباتات و نباتات را از حیوانات
 بعد از آن فرمودند که این تقریر پر و زور شنبه در سبق لائحه هفتم از لوائح شریف هم بیان
 کرده بودم بعد از آن این بنده راقم الحروف عرض کرد که قبله شیخ داؤد قیصری شرح
 فصوص الحکم در کدام سلسله نسبت ارادت میدارند فرمودند معلوم نیست مگر شیخ بس
 بزرگ اند آنچه کلام او نشان در شرح فصوص الحکم شریف دیده می شود کلام مجتهدانه مینماید بعد
 از آن فرمودند که چهار شرح فصوص الحکم نهایت متانت میدارند یکی شرح شیخ مویذ الدین
 الاوچندی که مرید و خلیفه شیخ صدر الدین قولوی است اول شرح بر فصوص الحکم ایشان
 نوشته اند این شرح ماخذ سایر شرح فصوص الحکم است ایشان گفته اند وقتیکه من بخدمت
 پیر خود حضرت شیخ صدر الدین قولوی فصوص الحکم شریف میخواندم در خطبه خوانیدن در من
 لغرت فرمودند مضمون تمام کتاب بر من مکتوف شد پس شرح نوشتم دوم شرح حضرت مولانا
 جامی اندرین اثنا که گفت که این نقد الفصوص است حضور فرمودند که نه این شرح نقش الفصوص
 است بر فصوص الحکم شریف شرح دیگر نوشته اند که تمام عبارت او عربی است سوم شرح از شیخ داؤد
 قیصری است چهارم شرح از محب الله اله آبادی است که این شرح است فارسی بعد از آن
 این بنده راقم الحروف عرض کرد که قبله غلام را اگر هیچ نیاید و از علم مایه نیدارد مگر از روشی
 محبت که بکتب توحید میدارم عرض میکنم که از برای مطالعه کردن شرح فصوص الحکم اجازت فرمایند فرمودند
 که آری اکنون اجازت است باید دانست که اجازت از آن خواشم که در اوائل فرموده بودند
 که هیچ کتاب را ندیده باش بلکه همگی مشغول باش بعد از آن فرمودند که روزی من بجناب
 شیخ خود عرض کردم که قبله من شرح فصوص الحکم شریف شیخ داؤد قیصری را خریدم ام پس
 حضرت شیخ من فرمودند که جوان من نام فصوص الحکم میشنوم و اتفاق دیدن من گاهی نشد
 است اکنون بیار که بیستم پس کتاب را آورده بحضور شیخ برادم و در روز دیدند دیگر روز
 خادم را داده فرمودند که او نشان را بازده وی کتاب مرا باز داد پس حضور شیخ من

فرمودند که دور و زود دیده ام چون کتاب مشکل بود زیادہ ندیدم بعد از ان حضور خواجہ فرمودند
 کہ چون کلین بمشایدہ حق شاغل میباشد بمطالعہ کتب مشککہ و مخلقہ و غیرہ نیندازند بعد از ان فرمودند
 کہ سالک بقدر ضرورت علوم خواندن میباید و زیادہ تو غل و تشغل بمطالعہ کتب و ہرچہ از نسبت
 مقصود حقیقی باز وار و اضاعت بضاعت وقت است ہر قدر کہ بکتب دل را رجوع کنانند ہما نقدر
 آنظرف حق بجا نہ چرانہ شغل کند کہ مقصود حقیقی است بعد از ان فرمودند کہ مشائخ کرام شرط
 کردہ اند کہ مطالعہ کتب غامضہ و شعر پر دازی خصوصاً خیال کردن در شعر مشکل و غیر ذلک ترک
 سازد و پیغمبر بدانکہ این چند کلمات از عبارت سالک را بقدر ضرورت الخور بارہ تعلیم و ترویج
 این بندہ احقر راقم الحروف صادر شدہ اند بعد از ان سخن در مدح و ثنائی حضرت مولانا جامی
 افتاد حضور فرمودند کہ مولانا صاحب مرید کسے را نکرده اند مگر مولوی عبدالغفور لاری را فقط
 ہمین یک مرید و یک خلیفہ میدارند اندرین اثناء یکی از حاضرین عرض کرد کہ قبلاً محض یک
 خلیفہ کردہ اند فرمودند کہ اگرچہ دیگر خلفائے ہم بسیار کردہ اند مگر مرید و خلیفہ ہمین یک مولوی
 عبدالغفور است دیگر خلفاء حضرت مولانا جامی مریدان دیگر مشائخ بودہ اند و خلافت
 از حضرت ایشان گرفته اند زیرا کہ حضرت مولانا مرید کردن را تعلق بے سوومی نپنداشتند
 مقبوس سنی و حکم بوقت چاشت روز شنبہ چہارم از ماہ شوال سال سیزدہ صدر و شانزوم
 ہجری المقدس دولت پابنوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نسبت
 معجزت سبق لوائح شریف شروع شد این بندہ راقم الحروف سماع بود لائحہ لواز و ہم قی
 مراد باندراج کثرت شیون در وحدت ذات نہ اندراج جزوست در کل حاصل و
 خلاصہ این تمام لائحہ اینست کہ چون این ہمہ نسب و اعتبارات کہ بحسب مراتب
 ظاہر شدہ اند و می شود و خواہند شد در ذات مندرج اند مبادا کسے نمد کہ این اندراج
 مانند جزو در کل است یا مانند مظلوف و مظلوم پس برای دفع این و ہمہ مولانا فرمودہ اند
 کہ این اندراج مانند اندراج اوصاف است در موصوف یا لوازم در ملزوم چنانچہ نسب و

اعتبارات من و انشأه کردند بدست بذات مبارک خویش در من مندرج اند چون قیام وجود
والطلاق و انقطاع و ضحک و بکا و علم و جهل و غیر ذلک بعد از ان فرمودند که ذات من
حیث الذات نه جزوست و نه کل و باعتبارات هم جزوست و هم کل چنانچه واحد عدوی
از جهت ذات مبراست و از جهت که او را عارض می شود کل هم می شود و جزو هم میگرد و چنانچه
نصف آئین است و ثلث ثلاثه است و در بعضی احوال نهایتاً بعد از ان فرمودند که
در گلشن را در گفته که بزوجه جزوست انکه او از کل فرزندست لکن لستم ق ظهور و خفای
شیون و اعتبارات بسبب تلبس بظواهر وجود و عدم آن موجب تفسیر حقیقه وجود و صفات
حقیقه او نیست ح یعنی چنانچه هرگاه آئینه را مقابل اشیا داشته شد اشیا در آئینه
منطبع شدند پس این الطباع یعنی ظهور اشیا در آئینه ذات آئینه را هیچ تغییر نداده است
بلکه هم چنانست که پیش ازین الطباع بود و صفات حقیقه آئینه را که صفائیت و شفافیت و
نمایندگی باشد نیز این الطباع مذکور موجب تغییر و تبدل نگشته است بلکه صفات او همچنان
ثابت اند که پیش ازین الطباع بودند و هم چنین عدم الطباع یعنی خفای اشیا بوقت
عدم تقابل ذات و صفات آئینه را مغیر و مبدل نیست بلکه آئینه مع صفات کمالیه خود همچنانست
که بود بعد از ان فرمودند که این صفات ما صفات حقیقه حضرت ذات نیستند زیرا که در صفات
تا تغییر واقع میشود چنانچه ما را بوقت پیمیزی علم میشود و دیگر وقت فراموش میگرد و باز دیگر
وقت یاد میآید بعد از ان فرمودند که حضرت حق را از لا و ابداً علم بذات خود و با اشیا و فی
سست و ولی را تدریجی است نه دفعی بعد از ان فرمودند که این خلاء نیز یک قسم ظهور ذات
ست مگر این مظهر لطیف است بعد از ان فرمودند شاید شما دانید که مطلق بالا است و ماضی
تر استیم بلکه مطلق هم اینجا است و مقید هم در اینجا روی منطبع است مقبوس سی
دوم بوقت چاشت روز یکشنبه پانزدهم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم
هجری المقدس دولت پانزدهم و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین

نیست حاصل شد سبق لواح شریف از لائحہ بیت یکم کہ باقی اتاودہ بود شروع گشت حق مطلق
 مستلزم مقیدیت از مقیدات ح این دفعہ و ہمہ الیست کہ از عبارت چون مطلق بے مقید
 نباشد ضرور اورا تعلق بمقیدات مخصوصہ خواهد بود و پس مولانا ارادہ دہن کردہ فرمودند کہ استلزام
 مطلق بمقیدات بطریقہ بدلیت است نہ بطریق خصوصیت **ق** موصوفہ ہر کس کہ نباشد کو عوض باشی
 از وح یعنی ہر ذات از ذوات مخلوقات کہ منتفی میگردد و ہر صفت از صفات موجودات کہ منتفی
 می شود ذات حق و صفت حق سبحانہ عوض او گردید بجائش ثابت می شود **ق** خالی از تو بیسج
 مسجدی و دیر نہ **ح** یعنی در مقام اسلام و مقام کفر **ق** دیدم ہمہ طالبان و مظلومان را
ح یعنی طالبان مظلومان ہر فرقہ را از اہل اسلام و اہل کفر دیدہ ام ہمہ تونی غیر تو موجودی
 نیست ہرگز لائحہ بیت **و دوم ق** حقیقت ہر شی تعین وجود است در حضرت علم **ح** یعنی
 حقیقت ہر شی عدم است چہ تعین اعتبارات کہ عارض است مر وجود را در حضرت علم و اعتبار علی
 عدم میباشد ہستی ندارد آنچہ موجود است وجود است کہ ذی علم و معروض است و عدم دو قسم
 است یکی حقیقی کہ عدم محض است و مقابل وجود مطلق و دوم اظہانی کہ رب او اسم باطن است
 چنانچہ رب وجود اسم ظاہر است و عدم محض لا ذات کہ گشت یعنی نیست رب برائی او و
 حقیقت عارف نیز عدم صرف است چون عروج کردہ انداز حقیقت خود بر تر رُو و دور ہست
 ذاتیہ داخل شود پس وجوب در عناء ذاتی بذات بحث است او در میان نشانہ است ہا این
 بہت گفتہ اند کہ العارف کادب **لہ مقبوس سی و سیوہم** بوقت چاشت روز و شنبہ
 شانزہم از ماہ شوال سال سیزدہ صد و شانزہم ہجری المقدس دولت پانچوس و زیارت
 حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل شد حضور خواجہ القاد الہی
 دیوان غزلبانی حضرت فخر الاولیاء شیخ خود بر داشتہ این بیت را خواندند و فرمود چون کتاب
 نور اوندار دیکو بجواز بہر او چشم دگر را شرا نگا دین حاشیہ منہیہ را بنواند ندینی چون نبرد کہ
 عبارت از عقل است بکرم و مہمانت الیہ مقام معلوم کتاب و طاقت نور جمال حضرت و الجلال

ندارد کسیکه طالب دیدار عالم افروز آنحضرت باشد اورا لائق است که از بهر مشاهده جمال دوست
 دیده دیگر طلب نماید که دیده استلال او را نمیتوان دید و آن دیده که اوراق حق تواند نمود
 دیده ایست که مسمی به بصیرت است لیکن دیده بصیرت تا بکمال جواهر ریاضت و سلوک و تزکیه
 نفس و تصفیه قلب و تجلیه روح منور نگردد مشاهده جمال دوست بطریق شهود نمیتواند بود و این معنی
 باتفاق ارباب طریقت جز بارشاد کامل حق بین و حقدان حاصل نمیتوان کرد و اگر تو خواهی رفت
 راه ذوالمنن بر دست در فترتک راه بینان بزبان بزرگان افید فقط بعد از ان این بیت
 بر خوانند بر وصل علی محمد جلوه جمله صفات بر وصل علی محمد است در و اعلی السواء و انگاه
 این حاشیه منبیه را بر خوانند یعنی اگر چه همه انبیاء مظهر جمیع اسماء و صفات الهی اند لیکن در ایشان
 بعضی صفات را غالب است بر بعضی دیگر و ظهور چنانچه در لوح علیه السلام صفت جلال غالب بود
 بر باقی صفات و در حضرت ابراهیم علیه السلام صفت جمال غالب بود بر سایر صفات و درین مظهر
 اتم یعنی حضرت محمد مصطفی احمد مجتبی صلی الله علیه و آله و صحابه و سلم ظهور جمیع صفات و اسماء حسنی اعلی السواء
 و اعتدال است بیچ صفت را غالب بر صفت دیگر نیست و ظهور غالبیت و مغلوبیت درین مظهر
 منفق و دست چنانچه در حق بودند به همونطور درین مظهر ظاهر شده اند از ان سبب مظهر اتم شدند
 آشنا این بنده را تم عرض کرد که قبله چنان ظهور جمیع صفات الهیه چنانچه در حق بودند به همونطور در
 حضرت محمد مصطفی صلعم بکم و کاست است پس چنانچه حق سبحانه را علم غیب کلی است چنان
 آنسور انبیاء صلعم را علم غیب کلی است یا نه جواب فرمودند که قیام صفت حق حق سبحانه بکلیه و
 اطلاق است و در حضرت محمد مصطفی صلعم بطور جزئیت و تقید است و معنی ظهور جمیع صفات الهیه
 چنانچه در حق سبحانه بودند همونطور در مظهر اتم بکم و کاست است
 نیست که چنانچه در حق سبحانه بغیر غالبیت و مغلوبیت بودند چنان غالبیت و مغلوبیت درین
 مظهر اتم منفق و دست بکلیه جمیع صفات الهیه درین مظهر علی السویه و الاعتدال ظهور یافته لیکن
 بطور جزئیت و تقید پس در حضور حضرت محمد مصطفی صلعم و سایر انبیاء نیز علم کلی و فی نباش

بلکه جزئی تدریجی خواهد بود بعد از آن این بیت بر خوانند و در تلبس مجرّم ز همه زودت بخورد
 تلبسات منم و انگاه این حاشیه را بر خوانند یعنی ان الوجود فی عین تلبسه با شیاء الکوئیة
 مجرد عنها بحسب الحقیقة و فی عین تجر دعها متلبس بها بحسب الظاهر
 فالتلبس والتجر دلو لوجود لیس من جهته واحدا حتی یلزم اجتماع النقیضین
 فالتلبس بحسب الظاهر والتجر بحسب الحقیقة فلا تعارض بینهما وان کان
 فی وقت واحد فقط بعد از آن این بیت بر خوانند و شعله عشقت چو آتش دل ما
 سوخته و زو علم بیرون زد دل کون و مکان را سوخته و انگاه این حاشیه را بر خوانند یعنی حقیقت
 محبت که آتش صفت است از حقیقت دل ظاهر شده و جود موهوم غیر و غیریت را بتامی بسوزد
 و در دل غیر خود هیچ نگذارد و اینجا محبت خود آینه صفت شد جز محبوب در مرآت خود نه نماید
 و در زمان خلاصی از اندیشه غیر حق بجان حقیقت محبت ارد و دل ظاهر شده هر چه غیر
 است تمام سوخته جز خود هیچ نگذارد و اینجا بود که بجان در مرآة دل محبت بنزد در محبت محبوب
 بیدار محبت هر چه بوصف غیریت موصوف است از دل اسقاط کرد و جز محبوب هیچ نگذارد و بکس
 تا چنین نشود ذوق توحید را هرگز نداند فقط بعد از آن سبق لوائح شریف از لائحه بیست و سوم
 شروع گشت این بنده را تمنا می بود حق حقیقت وجود اگر چه بر جمیع موجودات ذہنی و
 خوارجی مقول و محمول میشود اما او را مراتب متفاوت است ح یعنی جائز است که بگوئیم زید
 حضرت وجود است یا فرس وجود است یا شجر وجود است یا حجر وجود است یا تمام موجودات
 علمی غیبی و عیانی یعنی حضرت وجود است چنانچه مینوایم گفت که زید حیوان است یا فرس حیوان
 است یا غنم حیوان است یا بقر حیوان است یا هر حاس متحرک بالارادة حیوان است لکن
 کردن افراد حیوان را بر یکدیگر صحیح نیست چنانچه اگر گفته شود که زید فرس است یا فرس بقر است
 یا بقر غنم است و بالعکس این کل هرگز جائز نیست پس بچنین محل اسماء مراتب حضرت وجود را
 که بمنزله افراد توان فهمید بر یکدیگر صحیح و درست نباشد اگر یک موجود کونی را گفته شود آلد با

در حین پس نیست این اطلاق مگر عین کفر و محض زندق و کذلک بالعکس گمراهی و تباهی است
 آدمی اگر اسما و صفات مشترکه را عمل کرده شود آن درست باشد چنانچه زید را باعتبار بخشش مال
 و مهر باقی و کریم رحیم توان گفت و رحمن گفتن جائز نیست زیرا که این اسم ذاتی است و فیضان
 وجودی میکند پس زید را طافت فیضان وجودی کجاست لاشک نیست و چهارم ق اول
 مرتبه تا تعیین و عدم انحصار است و اطلاق از هر قید و اعتباری خارج یعنی ذات بحت را در بخادر
 مرتبه تا تعیین نه تخی توان گفت و در خلاق چنانچه بلای شاه صاحب هم در شان این مرتبه گفت
 است و واجب احدی که کلامها از نبی رسول باشد تا بعد از ان از کافی خود این مصرع
 بر نوازد و سلب نبوت چنان مسکله که اکثر نه طالب نه مطلقه بر روی بلاید و کذا الا
 عقل را در وقت مجاز ادب ان عبارت است و نه عقل را بکنه کمال او امکان اشارت
 ح مراد از عقل کلام انبیاء و اولیاء است و مراد از عقل لاکل و علوم عقلیه کما عفا سغه است
 یعنی نهایت عرفان او حیوانی ح حیوانی حیرت دوم است یکی حیرت محموده و این کمال عرفان
 است ازین جهت معتبر است هر دو کلمات علوم میفرمودند است زید یکی تحبیر اول دوم
 حیرت محموده است و این نهایت مدلان است چنانچه سوفسطائیه و دیگرین حیرت
 مذکورند و نظریه شد دانشی این عشق است جز و لا یفک ما یوفاشاکر بود به عقل ما
 مذکور ما از ح مراد از عشق در اینجا و استیجاب است و سستی مطلق است و جز بود کن آن مارا
 سار موجود است را بدین معنی است که حقیقت هر شیئی تعیین و جووان است یا وجود متعین پس
 تعیین یا متعین یک جزو است و وجود که عبارت از ذات بحت است جزو دیگر و این جزو
 تعیین جزو است که نام مستقیم او اجزا نیست و معینا از ماکل استیم آنچه ان اعظم و
 کمال است که چنانچه در حدیث است و انحصارش متصور نیست تا که ازین وصف اعظمت
 نیز کمال است و معنی است که در پس و ادوات نامی آید بعد از ان فرموده که اطلاق معنی
 بدانست چنانچه در احادیث و تفاسیر آمده است شیخ فخر الدین عراقی مقدس سره است پیش ازین

در اصطلاحات صوفیه کرام هرگز نبود چنانچه ایشان تمام کتاب لغات را بر مر عشق و عاشق و معشوق
 تمام کرده اند مراد از عاشق ممکن و مراد از معشوق واجب است و از عشق ذات بحت مراد است
 ق تعینات فعلیه و جوبیه الهیه را و جمیع تعینات الفعالیه امکانیه کونیه را ح تعینات و جوبیه
 باشد خواه امکانیه بشمار اند چنانچه رحمن یک تعین و مرتبه ایست براسه از مراتب فعلیه و جوبیه
 و رحیم هم یک مرتبه ایست و خالق هم یک تعین مستقل است و قیوم هم یک مرتبه و تعین علیّه
 است و رزاق هم یک تعین و مرتبه ایست از مراتب فعلیه و برای این مراتب یک رتبه
 میباشد چنانچه اگر آن رب المرتب رب مرتب فعلیه است پس آن احدیت جمع جمیع تعینات
 فعلیه موثره خواهد بود چون الله و اگر آن رب المرتب رب مرتب الفعالیه است پس آن
 احدیت جمع جمیع تعینات الفعالیه متاثره است چون انسان زیرا که تمام جهان تفصیل حقیقت
 انسانی است و حقیقت انسانی احدیت جمع جمیع نسب و اعتبارات و تعینات و صفات
 جهانیست و رب اوست و رب مرتب الهیه و کونیه حقیقت محسوس صلعم بعد از آن فرمودند
 که سه مرتبه مثال رب المرتب نیست که انسان و فرس و غنم و بقرة و غیر ذلک من الالوان
 تعینات و مراتب اند و رب المرتب و رب الالوان حیوان است پس احدیت جمع جمیع
 مراتب و تعینات نوعیه هم اوست مقبوس سی و چهارم بوقت چاشت روز
 چهارشنبه هر دهم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پائی
 بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست میسر گردید حضرت خواج
 القاه الله تعالی ببقائه فرمودند که شیخ رکن الدین سنائی در اربعین بودند در آن حالت
 فرمان الهی شد که فلا سجا شت گاندر در آن میان بکنفر آنچه ان رتبه او و اولاد
 میداد که قطب وقت خواهد شد او را در باب پس شیخ از اربعین بیرون آمده در آن هنگام
 نفوس کنانیدند بگو گفتند که همه فوت شده اند بچکس زنده نیست شیخ فرمودند که چون
 فرمان الهی است ضرور چنین خواهد بود باز برید و بکوشش مبلغ نفوس را پیدا خبر باز

آنجا رفتہ جستجو ساختند و دیدند کہ یک شخص را بر مقی جان باقیست آب بروی ریختند چشم بگشاو
پس از آنجا برداشتند و بر مقام شیخ آوردند علاج کردند بعد از چند مدت بہ شد و سالم گشت
پس حضرت شیخ ارادت آورد و بحسن تربیت شیخ بدرجہ کمال رسید بعد از آن فرمودند کہ این شیخ
حضرت شاہ علی فراہمی بود بعد از آن این بندہ را قم الحروف عرض کرد کہ قبلہ بعض مشائخ را اخی
چرا گویند فرمودند کہ اینچنین بسیار مشائخ را لقب است چنانچہ کا کا و آ تا و بابا بعد از آن این بندہ
عرض کرد کہ این الفاظ چہ معنی دارند فرمودند کہ کا کا و آ تا و بابا بمعنی پدرا مدہ چنانچہ حضرت شیخ
شیوخ العالم شکر گنج را بابا میخوانند بعد از آن سخن در اہلبیت حضور حضرت محمد مصطفی صلعم او
فنا و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ اہلبیت نبوی از دل ج مطہرات و مردم خسانگی
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہستند چنانچہ قرآن شریف نیز برین معنی ناطق است مگر شیوہ و
روافض سوائی حضرت امام حسن و حضرت امام حسین و حضرت علی مرتضیٰ و حضرت بی بی فاطمہ
رضی اللہ عنہم و دیگرہ را از دل ج مطہرات و نباتات آنحضرت سرور کائنات صلی اللہ علیہ و
سلم از اہلبیت نمی شمارند بلکہ میگویند آنان کہ در چادر کا مدہ اند اہلبیت نبوی او ثنائند بعد
از آن ذکر خیر اعمام آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام در میان آمدی از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ
حضرت حمزہ عم آنحضرت کلان انداز آنحضرت صلعم یا نہ حضور فرمودند کہ کتاب من جلالی القلوب
بیارید کتاب آورده شد پس این بندہ احقر را فرمودند کہ از ذکر حضرت حمزہ و حضرت عباس
رضی اللہ عنہم برخوان بر خواندم عبارت این بود حضرت سید الشہداء امیر حمزہ بن عبدالمطلب
کنیت ایشان ابو عثمان یا ابو العلی است ایشان عم شریف و برادر رضاعی آنحضرت صلعم اند و آسن
بودند از آنحضرت صلعم چہار یا دو سال ایمان آورده اند سال دوم یا ششم از بعثت بودند
از شجاعان عرب اقتہی حضرت عباس بن عبدالمطلب کنیت ایشان ابو الفضل است ایشان
عم رسول خدا اند و آسن بودند از آنحضرت بدو یا سہ سال بودند رئیس قریش انتہی بعد از آن
فرمودند کہ در زمان خلافت حضرت عمر فاروق استسقاء بحضرت عباس میکردند چنانچہ

حضرت عمر خطاب بوقت استسقاء دست حضرت عباس گرفته میگفتند خداوند در زمان
فیض اقران آنحضرت با حضرت نبی آخر الزمان ^{صلعم} استسقاء میکردیم و اکنون حضرت عباس عم
بزرگوار آنحضرت نبی مختار صلعم بحباب پاک تو شفیع آورده ایم بر ما باران بفرست بعد از آن
حضور خواجہ فرمودند کہ روزی حضرت ابن عباس نشسته بودند کہ خبر وفات یکی را از ادواج
مطہرات آنحضرت صلعم بالیشان رسانیدند صمانجا زودتر در سجده افتادند چون بر از سجده
بر آوردند پرسیدند کہ سبب سجده کردن چه بوده است جواب فرمودند کہ در حایت شریف
آمده است کہ چون آیتی عظیم از آیات اللہ بہ بیند زودتر سجده کنی پس دیگر بزرگتر آیت
ازین چه باشد کہ یکی از ادواج مطہرات آنحضرت صلعم کہ انیس خلوت و جلیس بہ وقت واقف
اسرار ظاہر باطن آنحضرت صلعم بوده است ازین وارد دنیا ناپایدار رحلت کردند بعد از آن سبق
لواح شریف از لایحہ بیت و نجم شروع گشت ق تارہ حقائق جوہر یہ متبوعہ است ح یعنی ذات
بخت کہ در مراتب تشریفات ظہور نموده است و در تعینات تجلی فرمودہ یکبار بحقیقت جوہر یہ متبوعہ
جلوہ گیری ساخته است و دیگر بار بحقیقت عرضیہ تابعہ متلبس گشته است یعنی موجود دو قسم
ست یکی آنکہ بودن او ضروری باشد و نبودن او ممتنع و دوم آنکہ بودن او ضروری
نباشد پس اول واجب الوجود است و ثانی ممکن الوجود و این ممکن نیز دو قسم است یکی آنکہ قائم
بذاتہ باشد و دوم آنکہ قائم بذاتہ نباشد ثانی عرض است و اول جوہر است و این جوہر نیز دو قسم
ست یکی آنکہ العباد ثلاثہ را قبول کند و دوم آنکہ نکند ثانی عقل و نفس است و اول جسم است و
این جسم نیز دو قسم است یکی آنکہ نامی باشد و دوم آنکہ نامی نباشد ثانی جماد است و اول کہ
نامی است این نیز دو قسم است یکی آنکہ حساس متحرک بالارادۃ باشد و دوم آنکہ حساس
متحرک بالارادۃ نباشد ثانی نبات است و اول حیوان است و حیوان ہم دو قسم است یکی آنکہ
ملک امور غریبہ باشد و دوم آنکہ مدک امور غریبہ نباشد پس اول انسانست و ثانی چون
فوس و غنم و بقر و غیر ذلک پس ہر یک ازینہا کہ بیان کردہ شد یکی بحقیقت جوہر یہ متبوعہ است

و دوم حقیقت عرضیه تابعه اوست و این تمامی خفایق جوهریه و عرضیه اعراض اند که حقیقت الحقیقی
 را که عبارت از ذات الهی است عارض شده اند لکن طبعیت و ششمی در هر آنی عالم بعد
 می رود و مثل آن بوجود می آید یعنی بسبب معدوم شدن و باز موجود شدن بهمان نیست
 که اسما لطیفه بعضی لطفی اند چون رحمن و رحیم و معطی و جواد و کریم و خالق و رازق و ستار و غفار
 و لطیف و رؤف و غیره ذلک و بعضی قهری اند چون قادر و کبیر و متکبر و منزل و عزیز
 و منتقم و غیور و جبار و این همه اسما لطیفه باشند خواه قهریه در کار خود معروف اند پس مقتضای
 اسما لطیفه جمالیه فیضان وجودی است یعنی ایجاد عالم و مقتضای اسما قهریه جلالیه اعدام
 و انحی عالم است پس اسما قهریه عالم را در هر آن بعد می بیند و اسما لطیفه در هر آن مثل
 آن را بوجود می آرند و چون بر هیچ یک اسم تعطیل و انیت لاجرم در تجلی حق سبحانه نیز بکار
 نه خواهد بود بعد از آن فرمودند که در اینجا یک سوال وارد میشود و آن اینست که چون اقتضای
 اسما لطفی و جمالی ایجاد عالم است و اقتضای اسما قهری و جلالی اعدام است پس این
 تعارض آمد و این قاعده است که اذ تعارضنا لقطا پس معالیه عالم در میان بودن
 و نبودن بود و حال آنکه جهان موجود است نه معدوم اگر چه موجودگی او بسبب رحمت تعاقب
 امثال است تا نعم موجودی نماید جواب گویم که رحمت و لطف را بر غضب و قهر غلبه است چنانچه
 در حدیث شریف شریف آمده است که آن رحمتی سبقت غضبی تحقیق رحمت من پیش
 کرده و غلبه نموده است غضب و قهر مرا بر گناه و در اقتضای اسما لطیفه غلبه است لاجرم پس
 ایجاد راجح باشد بر طرف اعدام بعد از آن فرمودند که مثال تجد و امثال از چراغ بخوبی معلوم
 میشود زیرا که مشعل او که از فتیله دیده می شود مخروطی است ابتداش سطر است و انتهاش
 باریک تر شده فانی میگردد و در نظر چنان می نماید که یک شعله برقرار خود است حال آنکه
 هر آن شعله دیگر است یعنی بسبب رحمت او ترا امداد و فیضان وجودی از روغن بیک
 شعله مستقیم بیک حالت میماند و فی الحقیقت یک شعله فانی و معدوم می شود و عقب
 آن

بسعت تمام شعلہ دیگر مثل او در میرسد و موجود میگردد و در بادی النظر چنان می نماید که همان یک
 شعلہ ثابت است مقبوس ^{۳۵} و پنجم بوقت چاشت روز پنجشنبه نوزدهم از ماه شوال سال
 سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادت
 و سعادتے بہتر ازین نیست حاصل شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقائے فرمودند کہ از
 جناب حضرت شیخ نظام الحق والدین اوزنگ بادی بسیار فیض جاری شده است چنانچہ
 ہشتاد ہزار نفر بحسن تربیت ایشان صاحب نسبت شدہ اند اندرین اثناء یکی از حاضرین
 تعجب کردہ گفت کہ این بسیار وسعت فیض است کہ ہشتاد ہزار کس خلیفہ باشد حضور این
 سخن را شنیدہ فرمودند کہ خلافت کم بود و نسبت اینقدر است کہ ہشتاد ہزار آدمی را حاصل
 شدہ انگاہ فرمودند کہ خلفاء ہائے ہم صد ہا بودہ اند اندرین اثناء این بندہ را قم الحرف
 عرض کرد کہ قبلہ اہل نسبت کرا گویند فرمودند کہ تحقق توحید علمی را کہ دوم مرتبہ توحید است نسبت
 میگویند و اہل نسبت کسے است کہ بان متحقق است بعد از ان فرمودند کہ حضرت قبایرولنا
 محب النبئی فرمودہ اند کہ من بہ وہ واسطہ ہم خلفاء آنحضرت را دیدہ ام و ہمدہ در زمانہ
 من موجود بودند کہ کامل بودند و از ان ہر یک سلاسل ہم جاری شدہ اند بعد از ان فرمودند
 کہ حضرت مولانا خور و فرزند حضرت قبلہ نظام الملّت والدین ہستند و شانزدہ سالہ بودند کہ حضرت
 والد ماجد ایشان وفات فرمودہ اند پس بہینید کہ دریں اندک مدت بنیرمیدان دہ و واسطہ
 ہم در میان خلافت آمدہ است و ہر یک خلیفہ بحال ہم رسیدہ است بعد از ان فرمودند کہ
 حضرت خواجہ نظام الدین روز و شب در تربیت و تلقین و سلوک طالبان حق میکوشیدند
 و صرف میمانند چنانچہ آفتابہ در دست گرفتہ تمام شب بر در حجرہ ہائے فقراء و طلاب
 میگردیدند پس کسیکہ خفتہ بودی آب بر رویش میریختند و بیدار میکردند بعد از ان فرمودند
 کہ قاعدہ حضرت شیخ این بود کہ ہر طلبے کہ دریں راہ آمدی اگر حافظ قرآن بودی یا عالم
 بودی پس اورا از قرأت قرآن شریف و دیدن و خواندن کتب و غیرہ وظائف و نوافل

بند و متروک فرمودندی و ہمگی بزرگ چہر یا خفی توجہ میدادند کہ دریں معاملہ پختہ شدہ است بحدیکہ
 این نسبت از وی زائل نخواهد شد پس او را رخصت و اجازت قرآن شریف خواندن و دیگر
 وظائف و توافل میدادند بعد از آن فرمودند کہ اکثر میلان طبع شریف حضرت شیخ در سلوک
 طالبان بطریقہ نقشبندیہ بودہ است چنانچہ حلقہ توجہ یک وقت معمول آنحضرت بودہ است
 بعد از آن فرمودند کہ با وجود این کثرت اشاعت فیض کہ لکھ ہا مریدان و ہزار ہا اصحاب نسبت
 و صد ہا خلفاء کامل مکمل ارباب سلاسل بودند شہرتی داشتہ تباری کہ حضرت قبلہ مولانا فخر الدین
 دہلوی یافتہ اند آنحضرت این قدر نیافتہ چنانچہ سلسلہ چشتیہ درینجا آردہ بہ فخریہ منسوب گشت
 بعد از آن فرمودند کہ نام مبارک حضرت مولانا صاحب حضرت شیخ کلیم اللہ ہا دند و مولانا
 نیز اول او شان خواندہ لقب کردہ اند بعد از آن فرمودند وقتیکہ حضرت مولانا صاحب متولد
 شدند پس حضرت کلیم اللہ بحضرت شیخ نظام الدین مبارک دادہ فرمودند منکہ شما را
 از فرزندی نشان میدادم او ہمین فرزند سعادت من دست بعد از آن فرمودند کہ حضرت
 قبلہ مولانا میفرمودند کہ ہمہ مردم حضرت صاحب من برگزیدہ و در محبت شیخ محو بودند
 مگر بعضی مردم اینچنین ہم میبودند کہ در کلمہ طیبہ محمد رسول اللہ بخوف رنجہ شدن آنحضرت
 میخواندند ورنہ میگفتند کہ کلمہ شریف باسم مبارک حضرت شیخ بخوانند بعد از آن فرمودہ
 کہ ہم حضرت قبلہ مولانا میفرمودند کہ اکثر مردم حضرت میان صاحب من برگزیدہ بودند
 مگر چون میان عشق اللہ کسے باشد بعد از آن فرمودند کہ ہم حضرت مولانا میفرمودند کہ
 من خورد و صغیر بودم و میان عشق اللہ کلان و بزرگ بود پس من با وی بازی میکردم
 چنانچہ کلاہ او را بالای انداختم پس میان عشق اللہ آنچنان در ہوا برای گرفتن کلاہ بالا
 میرفت و کلاہ را گرفتہ باز بر زمین می استاد باز من اینچنین میکردم و او آنچنان میکرد
 بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت شیخ نظام الدین بر حضرت عشق اللہ صاحب آنفہ
 مجاہدہ و ریاضت داشتہ بودند کہ ہر روز تہ پاء مسکہ برائے ماش و تدعین بدن ایشان

مقرر کرده بودند بعد از ان فرمودند که این میان عشق اللہ صاحب پسر یک ہندو جوہری بود قصہ اش این چنین است کہ آن ہندو دولت مند و صاحب مال بسیار بود تجارت و سوداگری جوہر میکرد و اما اولادی نمیداشت ہمہ فقراء ہنود را خدمت ہا کرده بود از ہیچکس این مرادش نیامد آخر بجناب حضرت شیخ نظام الدین رجوع آورد و بہ کمال زاری و ابتهال عرض کرد کہ وی را فرزندی پیدا شود وقت رحم و کرم بود حضرت شیخ فرمودند برای من چند فرزند ہستند یک فرزند بتو میدہم مگر اول من و عدہ کن کہ آن فرزند تو چون کلان شود نزد من باشد وی وعدہ کرد کہ اینچنین خواہم کرد پس حضرت شیخ فرمودند کہ برو و امشب با زن خود ہمبستر شدہ صحبت کن امگاہ آن شخص ہندو جوہری در خانہ آمد چون شب شد با زن خود وقاع کرد زانش حاملہ گردید چون مدت حمل تمام شد فرزند با اللہ پس آن ہندو طفل را برداشتہ بجناب حضرت شیخ آورد آن طفل چشمان خود را بحضرت شیخ نگران کرد دیگر طرف نمیدید پس آنحضرت نام آن طفل عشق اللہ نہادند پس در حالت خوردی ہر بار کہ بخدمت آنحضرت می آوردند اینچنین چشمان بطرف آنحضرت میکرد و دیگر طرف میل نمیساخت و چون کلان شد بہ سن تمیز رسید وقتیکہ بخدمت حضرت شیخ رسیدی بجانہ پدر باز رفتی اگر پدر و غیرہ اورا بخانہ میکشیدند فی ای وای کردی آخر روزی اسلام آورد و پدرش را خیر شد وی شور و شہب کرد و بجناب حضرت شیخ بیاید آنحضرت ہم حکم و استوار شدند و فرمودند کہ تو خود اول وعدہ واقرا کرده بودی اکنون ازان وعدہ انحراف و خلاف میکنی آخر فریاد و فغان کردہ در خانہ بنہشت مگر ہمیشہ درین سعی و کوشش مہیو کہ فرزند خود را بجائی کہ تہا بدست آید قتل کند یکی روز بیاں عشق اللہ بجائی نشستہ بود کہ چند کسان جاسوسان عازم قتل او حاضر شدند پس وی زودتر در جہان ہرفت چون قاتلان آمدند دیدند کہ برکھٹ اوشتہ گلہ رخ افتادہ است دیگر شیخ چیز نبود این خبر بحضرت شیخ رسانیدند شیخ فرمودند کہ میان عشق اللہ صاحب ہرفت برای او بایکہ فاتحہ بخوانیم پس اورا رومو ماتی کہ بعد از میت او امیسا زندگردد بعد ازان حضور خولہ

فرمودند کہ حضرت شیخ فرزند کلان حضرت محمد اسماعیل رابرومی خود بدست حضرت
 کامکار خان مرید کنا نیدہ بودند و فرزندان باقی را چنانچہ حضرت غلام معین الدین و حضرت
 غلام بہاؤ الدین و حضرت غلام کلیم اللہ رحمۃ اللہ علیہم نیز رابرومی خود بدست حضرت مولانا
 صاحب مرید و بیعت کنا نیدہ بودند بعد از ان فرمودند کہ حضرت کامکار خان صاحب کلان خلیفہ
 حضرت شیخ نظام الدین بودہ اند بعد از ان فرمودند کہ حضرت شیخ کلیم اللہ ابن قدر و سوت و
 فراخی فیض و رشد کردہ اند خود فارغ گشتہ ہمگی اشاعت نسبت بحضرت شیخ نظام الدین
 سپردہ تفویض کردہ بودند مگر توجہ و تصرف و ہمت حضرت ایشان ہمہ اوقات بان طرف
 اورنگ آباد مصروف و مبذول بودی و از حضرت ایشان بہرہ بہر بود ارشاد کوشش اشاعت
 نسبت و کثرت اعطائی نعمت میبود و از ان طرف حضرت شیخ نظام الدین نیز اپنجان حکم و
 فرمان حضرت شیخ را بجا آوردند بعد از ان فرمودند کہ در ذات مقدس حضرت نظام الدین
 بنیامت درجہ حکم و حیا و حوصلہ بود و دل کسے را رنجہ نمیکردند چنانچہ یک شخص مدعی بیاد و گفت
 کہ اگر کسے چند روز نزد من نشستہ توجہ گیرد او را رنجہ نخواہم رسانید تا آنکہ ازین معنی بحضرت
 شیخ نیز بگفت کہ شما از من توجہ گیرید آنحضرت فرمودند آری بہترست پس آنحضرت
 پیش آن شخص مدعی روز الوشدہ می نشستند و او خواہ مخواہ توجہ میداد این معاملہ در
 خلوت بودی بہر کس را دور می ساختند چون چند ایام برین منوال گذشتہ و آنحضرت آن
 شخص مدعی را تعظیم ہانتہ پیر بجامی آوردند صرف بقصد اینکہ وی رنجہ خاطر نہ کرد و مریدان
 آنحضرت کہ اسرار عقیدت بودند و اکثر اہل نسبت و خلافت بودند در آتش خشم و غضب سے
 سوختند و بر خود می پچیدند و میخواستند کہ وی را بطور ظاہر یا بطور تصرف خوار و ذلیل
 سازند کہ بحضرت شیخ این چنین حرکت ناشائستہ و مکر بازی شروع کردہ است مگر از خوف
 رنجہ شدن شیخ ہیچ نمیتوانستند آخر بیان عبدالقادر خلیفہ آنحضرت کہ اکثر در سیر و ریاست
 میگذازد و این حال آن شخص محل مکار را شنید و دید پس یاران را گفت کہ شما با وی چرا

برخی آید او شان گفتند ما از حضرت شیخ میترسیم تو نو وارد شده تو معذور خواهی شد اگر
 جو افرادی گئی بهتر باشد اندرین اثناء ناگاه آل مکار شخص از آنجا گذر کرد و این میان عبدالقادر
 صاحب باو نظر توجه انداخت همین که سما نجا از پاء در آمد از دهن و بینی او حم خون روان بود
 این خبر حضرت شیخ رسانیدند فرمودند که این حرکت عبدالقادر است انگاه برخاستند و بر
 سرش آمده تصف کردند تعایافت انگاه آن شخص مکار جامه در گلو انداخته بر پائی مبارک
 آنحضرت افتاد و عرض کرد که در حضرت وی بیخوردی کرده است تصور معاف شود آنحضرت
 از وی کمال علم و حیا که میداشتند و بسبب عدم پرده درمی او بر پائی او دست می بردند او
 زیاده تر خجل و شرمسار شده بر پائی مبارک آنحضرت می افتاد آخر پیش آنحضرت تائب شد
 مقبوس سی و ششم بوقت زوال روز جمعه بیستم از ماه ثوال سال سیزده صد و
 شانزدهم هجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و ساداتی بهتر
 ازین نیست میسر گردید حضور خواجه الباقه الله تعالی بقیانه یک کتاب را مطالعه میکردند وقت
 خلاصگی بود صرف یک خادم از پاسبانان و دو شخص از غلامان نشسته بودند پس حضور فارغ
 گشته بزم شدند و رخ حق بر رخ باغلامان کرده حکایات میفرمودند سخن در اعتقاد و
 ارتداد مریدان افتاد فرمودند که میان الله رکھیا و میان نصیر محمد ساکنان حججه که هر دو غم زاده یکدیگر
 بودند و نیز هر دو از مریدان حضرت قبله محبوب الهی بوده اند پس این میان الله رکھیا
 مرید میان موسن شاه صاحب بکائینی داله گردید پس این خبر میان نصیر محمد بجناب حضرت
 فخر الاولیاء شیخ من کرد پس حضرت شیخ من بانذک فرصت سر مبارک را فرود کرده بالا
 بر آورد و فرمودند که زود تر خراب خواهد شد پس بسے بر نیامد که فرزندان او آمدند و
 هم فوت شد و مال مویشی و غیره همه اسباب تباہ گشت مفلس قلاش گردید و خود نابینا شد
 انگاه تائب شد و همیشه میگفت که من از بیعت ثانی بیزار شده ام همان بیعت حضرت
 قبله محبوب الهی را منظور کرده در دل اعتراف آورده ام و توبه نیز حضرت ایشان میکنم

تقصیر من عفو شود مگر بدین حالت فوت شد این اعتراف و اقرار بیچ نمودش ندا بعد از آن
فرمودند که میان فاضل شاہ صاحب کوکارا کہ مرید و خلیفہ حضرت قبلہ عالم ہماروی است
و ہم صاحب سلسلہ است یعنی از وی سلسلہ ہم جاری شدہ است چنانچہ بعض مریدان او
را من ہم دیدہ ام پس اورا یکبار تپ آمد مردم می آمدند و عیادت میکردند کہے بیامد و
عیادت کرد وی گفت دعا کن چنانچہ وقت پرسش ہر مریض باز میگوید کہ دعا کن مگر
چون از شاہ صاحب این سخن صادر شد توبہ کرد و در دل گفت کہ چوں بغیر پیر خود التفتا
کرده ام و گفتہ ام دعا کن بیعت من نسخ شد همان ساعت خود را برداشتایند بجناب
حضرت قبلہ عالم روانہ شد چوں قریب رفت کہے بحضرت قبلہ عالم خیر داد کہ میان فاضل شاہ
صاحب بیمار است و خود را برداشتایند بجناب حضور می آید حضرت قبلہ عالم بیرون
تشریف فرما شدند و شاہ صاحب ہم رسید پس اول این عرض کرد کہ نخت مراد و تربیت
فرماید حضرت قبلہ عالم پرسیدند کہ سبب چیست وی تمام ماجرا بیان کرد پس حضرت
قبلہ عالم اورا بیعت کردند بعد از چند روز از تپ ہم شفا یافت مقبوس ^{بہفت} سی و ہم بوقت
چاشت روز شنبہ سبت و یکم از ماہ شوال سال سیزدہ ہند و شانزدہم ہجری المقدس دولت
پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و معادتی بہتر ازین نیست حاصل شد سبق لوائح
شریف از لائحہ بیست و ہفتم شروع گشت ^{۲۶} و آنچه موجود و مشہود است حقیقت وجود است
ح موجود بودن حقیقت وجود باعتبار تلبیس او با حکام و آثار اعیان ثابتہ درست و مسلم
ست اما مشہودیت او چگونہ درست باشد زیرا کہ آنچه در مشہود میآید اشیاء ممکنہ است
بہ حقیقت وجود چنانچہ نور آفتاب کہ نور و ظاہر کندہ اشیاء است بوقت رویت اشیاء
دیدہ می شوند نہ ذات نور کہ او خود مخفی است مگر جواب گفتہ شود کہ چوں موجود یک حقیقت
است غیر او متمنع است پس ہر رنگ و ہر تعین او مشہود دیدہ می شود اگر چہ کیفیت
این رویت مشہود در ادراک و بیان مانعی آید زیرا کہ آنچه مدک ماست اشیاء است

بعد از آن فرمودند که اگر از دور بر چیزی نظر انداخته شود آن چیز شجر می معلوم خواهد شد نه آنوقت
 بروی حکم شجر توانی کرد و نه حکم حجر و نه اطلاق حیوان خواهی نمود و چون نزدیک آن روی البته
 یکی از این چیزها خواهد بود چو آنکه حرکت آنرا بالاراده بینی خواهی گفت که حیوانست و چون
 نزدیکتر روی خواهی گفت که انسانست و چون تمام قریب او شوی شخصات او دیده
 خواهی شناخت که زیدست پس زید را اول که بیدری ذاتی مبهم بے تعین دیدی
 انگاه او را تعینات عارض شده اند پس باید دانست که اول نظری که افتد بر حضرت
 وجود افتد انگاه تمیز اشیاء میشود **ق** بگنجهان سرالهی پنهان **ح** سر عبارتست از حقیقت
 یعنی بگر که در جهان حقیقت الہی که عینستی مطلق است پنهان و ساریست **ق** چوں آب
 حیات دریا می پنهان **ح** آنچه قصه مشهور است که آب حیات فلان جا هست و آنجا
 را ظلمات میخوانند و خضر علیہ السلام از آن آب نوشیده است این حکایت از عالم بطون است
 و مؤلست نه بر ظاهر محمول **ب** وقت سبق خواندن و تصحیح این اوراق این بنده را رقم الحروف دست
 بسته عرض کرد که قبله تاویل این حکایات چگونه است حضور فرمودند که در سکندر نامه بینید
 عرض کردم قبله ما را از سکندر نامه چه مفهوم شود حضور خود بدولت بیان فرمایند فرمودند
 که ذکر رفتن سلطان سکندر در ظلمات بعد حروب و جنگهاست و در سکندر نامه ذکر سه جنگ
 است یکی جنگ زنگیان دوم جنگ در اسوم جنگ روس و باقی حروب از توابعات اند
 پس سلطان سکندر سه مرتبہ را طے کرده از برائے تلاش آب حیات در ظلمات رفته است
 بعد از آن بطرف این بنده را رقم الحروف تمام متوجه شده فرمودند که ظلمات عبارتست از حقیقت
 عارف که عدم صرفست چه عدم ظلمتست و آب حیات عبارتست از وجود مطلق حق
 حق پس چوں از ظلمات گذر کرده است با حیات رسیده است که صوفیان کرام آن را
 فنا فی اللہ خوانند و اہل شاستر این رتبہ را جموں مکت میگویند بعد از آن فرمودند که در خضر
 نیز اختلافست پس محققین از صوفیہ کرام بر آنند کہ حقیقت خضر یہ قوتی و صفتیست غالبہ

مر شخص را از قوی و صفات باطنه او که بوقت ارشاد و احتیاج او بصورت مناسبه متمثل گشته
 حاجات و کار صاحب خود را و آن ساخته بازم و مخفی میشود و اندرین اثناء یکی از حاضرین عرض کرد
 که قبله آیا حضرت این صفت شخص است فرمودند آری حضرت قوتیست ملکوتی که او را روح القدس
 میگویند وی باز تعجب کرده عرض کرد که قبله آیا روح القدس هم قوتیست فرمودند آری
 روح القدس و دیگر همه قوی انسان کامل اندر هر گاه که چیزی در چیزی نموده میشود
 ظاهر غیر مظهر است روح در هر ظاهر و مظهر و آری و مری و مرآة معارفت ذاتی میباشد بخلاف
 ظاهریت و مظهریت و رایت و مریت و مرآتیت حضرت وجود مطلق که غیرت است ذاتاً
 و صفاتاً و فعلاً بعد از آن فرمودند که این ظهور از کمال حجتی است چنانچه حدیث شریفی گفت
 کنزاً مخفیاً برین معنی ناطق است و پیدا است که هر کمال را ظهور ضروری میباشد و آن کمالی بوقت
 ظهور ضروری خود را شنیده بذات چنانچه شخصی را شوق دیدن روی خود می شود
 پس ضروراً آئینه را ساخته پیش خود خواهد داشت زیرا که بے او رویش دیده نخواهد شد
 پس هم چنین چون ذات بحت خواست که خود را مشاهده کند پس تمامی موجودات را
 آئینهها ساخته در روی جمال با کمال خود را مشاهده کرده است مگر او عین این آئینه مائی
 موجودات است بعد از آن این آیات را بر خوانند و در آن خلوت که هستی بے نشان بود
 بکنج نیستی عالم نهال بود و بودی بود که نقش دوئی دور میوز گفت و گویی مائی و توئی دور
 نکور و تاب مستوری ندارد و در چو در بندی سر از روزن بر آرد و بجز نظر کن لاله نداند
 کو ساران بجز که چو خرم بود فضل بھاران بجز چو نیکو بگری آئینه هم او است بمانه تنها
 گنج بل گنجینه هم او است بجز لاله بجز بیست و هشتم ق ک کل شئی فیه کل شئی ح یعنی
 در هر شئی هر شئی است مراد از کل شئی اول هر موجود است از موجودات عالم و مراد از کل
 شئی ثانی حقیقت وستی حق سبحانه است مع جمیع شیون و صفات خلاصه اینست که در هر
 هر چیز ذات حق سبحانه بجز صفات خود موجود است لاله بجز بیست و نهم ق هر قدرت

و فعل که ظاهراً از مظاہر صادر می شود ح نذیب قدریه که معتزله و شیعه اند آنست که افعال
 منسوب به بنده اند و دلیل می آرند که اگر افعال به بنده نسبت نکرده شود بلکه به خدایتعالی
 نسبت کرده شود پس لازم آید که خدایتعالی ظالم باشد بسبب عذاب کردن او مریدگان و مذہب
 خبیثه آنست که افعال عباد منسوب بحق سبحانه اند و مذہب صوفیه کرام آنست که عبد در میان
 جبر و قدرت زیرا که از حیثیت ذات و حقیقت هستی حکم موجودات عدم صرف اند هر چه هست
 هستی حق است و صفات و افعال که توابع هستی اند لا جرم آن نیز برای ذات حق سبحانه
 خواهند بود پس عباد ازین حیثیت مذکور مجبور اند و معذور و از حیثیت ظهور ذات حق سبحانه
 در صور موجودات و تعینات عباد هر قدر و هر نوع قدرت و اختیار و فعل که در آنها نهاده شد
 است عباد را بران انداز قدرت و بران نوع اختیار و بران طور فعل قادر و مختار تو انیم گفت
 خلاصه اینست که عباد از یک حیثیت مجبور و بیکار اند و عاقل و از دیگر حیثیت قادر و
 مختار اند و فاعل اینست یعنی الایمان بین الجبر و القدر بعد از آن که مذہب متکلمین اهل
 ظواہر هم بدین وجه درست می شود و الا فلا بعد از آن فرمودند که روزی پیش حضرت قبله
 شیخ شیوخنا سلطان الاولیاء ذکر مسئله جبر و قدر بیامدی کی از حاضرین عرض کرده بود که چون
 ذات بحت بجمیع شیون و صفات و اعتبارات در هر موجود موجود است پس آدمی مجبور
 خواهد بود و مختار حضرت قبله سلطان الاولیاء فرمودند که حق سبحانه اختیار و قدرت را
 نوعی و مقداری که خواست است در مظاہر عباد ظاہر ساخته یعنی آن صفات که در آدمی باقی
 ظاہر شده اند بدان مقدار و بدان طور ظهور آدمی فاعل و مختار است نه مجبور بعد از آن سخن
 در اطوار اولیاء اللہ تعالی افتاد حضور خواجہ فرمودند کہ شیخ احمد معشوق مرید و خلیفہ شیخ محمد
 عارف ملتانی اند و سمعہ حضرت سلطان المشائخ محبوب اللہی بوده اند و حضرت محبوب اللہی
 ایشانرا وصف میکردند بعد از آن فرمودند گویند کہ شیخ احمد نماز نمیخواند و روزی علماء
 جمع شدہ گفتند کہ نماز بخوانید فرمودند کہ اگر نماز میخوانید الحمد یعنی سورۃ فاتحہ خواہم خوانند

گفتند بے او نماز جائز نیست ضرور خوانده شود فرمودند دیگر تمام فاتحه بخوانم مگر ایاک بعد از
ایاک نستعین بخوانم خواند گفتند این هم ضرور خواند نیست آخر نماز خواندن شروع کردند چون
تکبیر تحریر میگفتند سوره فاتحه خواندن آغاز کردند و بر لفظ ایاک بعد رسیدند پس از طهرین مؤ
اوشان خون روان گردید از نماز بیرون آمده فرمودند که مرا همچون زن مستحاضه اعتبار
توان کرد من معذورم بعد از آن فرمودند که شیخ محمد عشوق طوسی که از عقلاء مجابین اند هم نماز
نمیخواند بعد از آن سخن درین افتاد که بعضی اولیاء اللہ بسیار طعام میخورند حضور فرمودند که
لواء غازی الدین خان در کتاب خود اسماء الابرار نوشته است که میان صابر بخش دهلوی
که از اولاد میان غلام سادات صاحب که شیخی بزرگ اند از سلسله صابریه مع جم غفیر لطیف
رام پور بر عرس شیخ ابراهیم رامپوری میرفتند اتفاقاً میان موج دریا نامی فقیر که او نیز از
فقرا صابریه است بایشان همراه بود پس بدین تقریب نزد من نمان نشدند پس هر کس
را طعام داده شد همه کسان هر قدر که توانستند بخوردند و بیشتر شدند مگر پیش میان موج دریا
بقی قاپ پلانک شده داشتند بودند که از هر یک قاپ پانزده نفر شمع و سیر شدند و چند
مربان آچار و چند مرتبان چینی و چند مرتبان مریابی همه را بخوردن از وی پرسیدم که
دیگر طعام نخوردی گفتند چرا نه پس دیگر طعام بسیار دادیم تمام بخورد باز گفتیم آیا دیگر طعام
نخوردی گفتند چرا نه پس تکیه دیگر خراشیده انبار طعام آوردیم همه بخورد و باز پرسیدم که آیا دیگر
طعام هم باشد خوردی گفتند چرا نه پس شیخی اکنون کشاده شد پس گفت که برکهای درختان بدید
پس برگ از درخت هم برد آورده شد آن برکها نیز بقدر نیست و پنج انبار شدند همه
بخوردند و گفتند که خاک را جمع کرده آورده سازید پس خود هم خاک را جمع کرد و دیگر مردان
هم جمع کردند آن همه یک و خاک که بقدر یک دو من شدی هم بخورد و انگاه از گرسنگی تسکین
یافتند و گفتند پس خواندند این اوراق عبارت بسیار خوردن میان موج دریا خوانده شد
پس این بنده بابت مشرف عرض کرد که قبله سبب بسیار خوردن طعام حییت حضور

فرمودند که بر سالک این طریق همه اسماء حسنی الهیہ یا بعض اسماء تجلی میکنند و هر یک اسم
 الهی نوبت بنوبت بثریتی که عند اللہ میباشد و بہر نوع و بہر طور تجلی و بہر مقدار مدت ظهور آن
 در وی کہ خدا تعالی اخواستہ است موافق استعداد و قابلیت او تجلی می سازد پس چون نوبت
 تجلی اسم صمد میآید یعنی چون اسم صمد بر دل سالک تجلی میکند پس احتیاج خوردن و
 آشامیدن ازین سالک برمیخیزد سلطان تجلی صمدیت این سالک را چنان بخورد و بخورمیسازد
 کہ از ہر معاملہ و ہر عادت کہ عبد را بدان احتیاج است بی نیاز و آزاد میگرداند و گویند کہ چون
 بر شیخ اخی محمد مستانی این اسم تجلی کردہ بود تا مدت شش سال هیچ چیز نخوردہ بودند چون
 سالک بہ تجلی اسم ذوالبطش کہ اسمیت جلالی تجلی میشود پس از بسیار خوردن و نوشیدن
 شبع و سیر میگرد و زیرا کہ این اسم بطش الہی شدیدست پس در حین سطوت این تجلی اگر سالک
 تمام جہان را بخورد و ہنوز گرسنہ و جالغ باشد گویا هیچ نخوردہ است مقبوس است
 و ہفتاد و شش بوقت چاشت روز دوشنبہ بست و سوم انماہ ثوال سال سیزدہ صد و شانزدهم
 ہجری القدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست
 حاصل گشت بتس لواع شریف از لائحہ سی و یکم شروع کردید ق صدر الدین قولوی قدس سرہ
 ح این شیخ صدر الدین خلیفہ حضرت شیخ محی الدین ابن العربی اندو آبخان خلیفہ کہ خلیفہ
 جانشین بستند لقب ایشان در تصوف شیخ کبیر است چنانچہ لقب حضرت شیخ محی الدین ابن
 العربی شیخ اکبر است ق آنچه قابل است مر وجود را علی الوجه الاتم والا کمل قابل است
 مر علم را علی ہذ الوجه الخ مانند حقیقت انسان کہ قابل است مر وجود را بر طبق الکلیت پس
 قابلیت او مر علم و سایر صفات را چون قدرت و ارادت و سمع و بصر و کلام و حیات و غیرہ
 اتم است و ہر گاہ در افراد حقیقت السانیہ قابلیت متفاوت بود لاجرم مر علم ہر فرد انسان ہر
 متفاوت است چنانچہ در انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام اتم و حضرت و خود اتم کمل است بہ نسبت
 سایر افراد انسانی پس ظہور علم و دیگر صفات سبب و را نشان کامل تر و تمام تر است و ہر گاہ

انسان و ہر گاہ در اولیاء کرام بہ نسبت انبیاء قابلیت وجود ناقص و کم تر بود بہ نسبت باقی افراد انسانی
 کہ سوائے انبیاء اندام و اکمل است پس علم ایشان نیز از انبیاء ناقص و اقل باشد و از باقی افراد انسانی
 اکمل و اتم و چون حقیقت ہر ولی متفاوت است در قبول وجود پس علم وی نیز بہ نسبت یکدیگر متفاوت
 است در قبول وجود و علماً و در تحالوق حیوانات بہ نسبت انسان قابلیت وجود علم ناقص ترست
 و در نباتات از حیوانات قابلیت وجود ناقص ترست پس قابلیت علم نیز ناقص ترست و در
 جمادات از نباتات نیز تمام ناقص ترست قبول وجود و علم ق و منشاء این تفاوت غالبیت
 و مغلوبیت احکام و جوب و امکان است ح یعنی در جائے علم کامل ترست و بجائے ناقص
 تر پس منشاءی صدور این تفاوت علم موجودات بہ نسبت یکدیگر غالبیت و مغلوبیت احکام و جوب
 و امکان است بعد از ان فرمودند کہ یکے از احکام و جوب وجود است و صفات او چون حیات
 و علم و کلام و سمع و بصر و غیر تاویکی از احکام امکان عدم است پس در حقیقت احکام و جوب
 غالب اند و احکام امکان مغلوب در انجا وجود و علم نیز کامل تر خواهد بود چنانچہ در انسان کہ
 اکمل موجودات است احکام و جوب بہ را غلبہ بہت بر احکام امکانیہ پس وجود و علم نیز در وی بطریق
 اکملیت است و همچنین در افراد انسانی بہ نسبت یکدیگر تفاوت قابلیت است وجود و علماً
 و یکذانی سائر الموجودات کما مر بیانہ آنفاً و حقیقتی کہ احکام امکان غالب اند و احکام و جوب
 مغلوب اند در انجا وجود و علم نیز ناقص و ناقص خواهد بود چنانچہ در غیر انسان و مانند فرس و
 غنم و بقر و غیرہ ذلک و مانند اشجار و اجار و غیرہ ذلک بعد از ان سخن در افسوس و غم فوت
 شدن خانصاحب رکن الدولہ نصرت جنگ لو اب صادق محمد خانصاحب بہادر عباسی لواب دھم
 ریاست بہاولپور کہ مرید راسخ الارادت و واثق العقیدت حضور خواجہ بود افتاد حضور فرمودند
 کہ خانصاحب تمام عمر بسکنت گذارده است و چون وفات کردہ ہم نہایت مسکنت بروی
 ظہور ساختہ است و خاتمہ او عجب نیک شدہ است بوقت جانکندن و نزع لو کران را گفتہ
 است کہ در شویید دور شویید کہ حضرت میباید کلمہ طیبہ گفتہ جان بحق تسلیم کردہ است و بعد فوت شدن

روی او مانند ماه شب چهاردهم روشن شده بود و در دلهای خلایق محبت او آنقدر جا گرفته
 بود که تمام خلایق آنجائی چه مسلمانان چه هندوان و غیرهما بر روی و بر سر جنازه او می افتادند و
 نازنا میگرفتند و هشت هزار آدمی نماز جنازه او را خوانده اند بعد ازان فرمودند که پیش
 از مردن چند ایام از من پدرو کرده رفتن و خبر موت خود دادن از دو شخص واقع شده
 است یکی از مخدوم میاں ولایت شاه صاحب و دوم ازین صادق محمد خان صاحب
 بنامه باید دانست که این حادثه جانفرسا و این سانحه غم افزا یعنی وفات و انتقال خان
 صاحب مرحوم بوقت چاشت روز سه شنبه سوم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم
 هجریه عالیہ بوقوع آمده است و چون خبر وفات او بحضور خواجه برسانیدند پس حضور فقراء
 را جمع کنانیده هفت روپہ نقد داده شد هزار یعنی کلمه طیبہ یک لکھ خوانیده بروح او بخشیدند
 و هفت شب جمعه چنانچه رسم مردم است در ہر شب جموع طعام لذیذ چنانچہ گوشت و نان و پلا
 و زردہ و رنگرنگیہ کنانیده فقراء و غربا را میخورانیدند و ہم در شب جموع پنج روپہ را خورده
 کنانیده بر فقراء تقسیم می کنانیدند و تاریخ انتقال وی بحضور خواجه ازین الفاظ بر آورده
 اند خورشیدین اسلام ^{۱۳۱۶} مقبوس سی و نهم بوقت چاشت روز سه شنبه بیست و چهارم
 از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم ہجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتی و سادتی بہتر ازین نیست میرشد سخن در نزاع و خلاف اہل ظواہر و اہل
 بواطن افتاد حضور خواجه فرمودند کہ یک شخص از اہل مشرب صوفیہ کرام و دو شخص از
 اہل ظواہر ہم در یکجا نشستہ بودند اندرین اثنا یک بوزنہ را دیدند پس صوفی مشرب گفت
 کہ سبحان اللہ کہ حضرت ذات درین تعین بچہ کمال ظهور کرده است اہل ظواہر ہند
 گفت لاجول و لا قوۃ الا باللہ کہ حق سبحانہ را خالق الخنازیر گفتن نیز شرعاً تعزیری می آید
 و حال اینکه تو ظہور ذات حق را در بوزنہ میگوئی من نیز بوزنہ ازان خدا کہ در صور بوزنگان و
 سگان ظہور کند صوفی گفت کہ من نیز بوزنہ ازان خدا کہ از در آمدن در اینچنین مظاهر

عاری باشد و ظهور نکند مردمان گفتند که کی ازین دو شخص ضرور کافر شده باشد نل او نیز بر روی
 حرام گشته آخر پیش یک شیخ وقت که اهل کمال بود رفتند و نزاع و بحث خود را بیان ساختند
 مردمان تماشا بین هم بسیار جمع شدند که حال ایشان چگونه می شود پس آن شیخ فرمود
 که شما هر دو مسلمان هستید و هر دو راست و خوب میگوئید زیرا که شما هر دو کمال حق سبحانه را
 بیان کرده اید مقبول است بگویم بوقت چاشت روز چهارشنبه بیست و پنجم از ماه شوال میزد
 صد و شانزدهم صحرای المقدس دولت پامی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سادات
 بهتر ازین نیست حاصل گشت سبق کتاب لوائح تشریفه از لایحه سی و چهارم شروع گشت حق
 گنجینه درهانی حقائق نشومی زیاد اعم که چون صدق نگردی همه گوش رح صورت
 صدق نیز مانند گوش آدمی است چو صدق دهن کشاده همه تن گوش شده منتظر باران
 می ایستد آن وقت بینه بصورت گوش آدمی مینماید و چون باران بیبارد و از قطراتان
 پر شده لب فرام آورده باز خاموش میگردد پس در روی دریا پیدای شوند و وی گنجینه دریا
 می شود پس مادام که تو بصحبت شیخ شریف نشوی گنجینه دریا می نخواهی شد و اگر بصحبت
 شیخ هم شرف یافتی مگر آنکه مانند صدق همه تن گوش شده کلام معارف و حقائق الهی
 را از زبان درانشان شیخ نشنیدی و یادته دانشی گنجینه از جواهر حقائق هرگز نشوی چنانکه
 اگر شخصی بشیخ بیعت کرده مرید شد و تائیدت دراز شرف صحبت شیخ خود دریافت
 پس این قسم ارادت و بال است فقط امروز کتاب لوائح تشریف تمام خوانده شده است حضور
 فرمودند که خواندن فقرات تشریف و لوائح تشریف مورت و باعث جذب است هر که هر دو
 کتاب را با یکی ازین دو کتاب را هر روز هر قدر که تواند قرأت کند و منزل مقرر کرده
 بخواند و مواظبت نماید و راضی و رجب پیدا خواهد شد اندرین اثناء این بنده را قم الحرف
 عرض کرد که تلبه یا الجا ط مسنی قرأت کند یا بغیر لحاظ معنی فرمودند که هر قدر که در فهم او در آید ضرر
 لحاظ کند بعد از آن فرمودند که لوائح تشریف بسیار تکریم کتاب است و نیز دستور العمل مشایخ را

ماست چنانچہ حضرت قبلہ عالم ہماروی بجناب پاک حضرت قبلہ مولانا پیر خود لواح شریف
 راہشت بار خواندہ اند و حضرت قبلہ سلطان الاولیاء بجناب اقدس حضرت قبلہ عالم ہماروی
 یا زوہ بار خواندہ اند بعد ازاں این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ حضرت قبلہ محبوب الہی
 و حضرت قبلہ فخر الاولیاء چند بار لواح شریف را خواندہ اند فرمودند کہ یک یک بار خواندہ اند
 بعد ازاں این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ حضور خود بدولت بجناب پاک حضرت
 قبلہ فخر الاولیاء پیر دستگیر خود لواح شریف را چند بار خواندہ اند فرمودند کہ سہ بار خواندہ ام بیکار
 خود خواندہ ام و دوبار سماع کردہ ام بعد ازاں فرمودند کہ حضور شیخ من در حق من بسیار
 بار فرمودہ اند کہ من در خوانیدن علم توحید و مسئلہ وحدت وجود بہ غلام فرید چنان
 کوشش کردہ ام کہ گویا مسکہ و نان بہم مالیدہ کہ آنرا در عرف ہندی چوری گویند لقمہ ساختہ
 او نشان را خورائیدہ ام زیرا کہ بر زندگانی اعتماد نیست تا اگر کسی بعد از من نزد او نشان پیدا
 و ازین علم توحید لفظی پرسد یا سبق بخواند بہ مقصود برسد و مطلوب فائز گردد بعد ازاں
 سخن در ابتداء اطلاق لفظ صوفی افتاد و حضور خواجہ فرمودند کہ اول صوفی حضرت شہید
 علیہ السلام اند زیرا کہ نبوت از روی وراثت از حضرت آدم ؑ اولاً بر حضرت شہید آمد
 است پس او نشانرا خدا تعالی صوفی خواندہ است بعد او نشان حضرت ابراہیم صوفی اند
 بعد او نشان افضل و اکمل صوفی حضور حضرت خلیل مصطفی ؑ است بعد ازاں
 فرمودند آنا کہ با حضرت صلعم ایمان آوردہ اند و شرف صحبت آنحضرت صلعم را دریافتہ
 اند و فوت نیز بر ایمان شدہ اند اصحاب اند و آنا کہ با صحاب رضی اللہ عنہم صحبت کردہ اند
 تابعین اند و آنا کہ با تابعین صحبت داشتہ اکتساب و اخذ علوم کردہ اند تابعین اند
 بعد از تبع تابعین طبقہ صوفیہ کرام است پس اول صوفی حضرت ابوصالحان بعد ازاں حضرت
 خواجہ القاہر اللہ علیہ فرمودند کہ حضرت امام سفیان ثوری فرمودند کہ اگر شیخ ابو یوسف
 صوفی نبودندے من دقاتق ری را نشناختہ می بعد ازاں فرمودند کہ حضرت امام اعظم اگر چه

از تابعین اند مگر صوفی هم هستند چنانچه میگویند که امام اعظم صوفی ابو حنیفه کوفی مگر این اطلاق
 صوفی بر او شان متأخرین کرده اند بعد از آن فرمودند که متقدمین اهل اسلام راسته فرقه کرده
 اند یکی صوفیه کرام دوم محدثین سوم فقهاء و گفته اند که صوفیه کرام از همه اعلی و اولی هستند و
 محدثین سلف اصحاب ظواهر که بر ظاهر حدیث شریف عامل بوده اند و اجتهاد خود را در حلال
 نداده اند از فقهاء اولی اند و فقهاء که ارباب اجتهاد و اصحاب را شی اند کم اند از هر دو بعد
 از آن حضور خواجه فرمودند که من میگویم که اکنون در زمانه ما حضرات صوفیه کرام اعلی و افضل
 اند از محدثین و فقهاء و فقهاء افضل اند از محدثین اصحاب ظواهر زیرا که فی زمانه ما در
 محدثین فساد و فتنه واقع شده است در وهابیت افتاده اند و افضلیت و اولویت حضرات
 صوفیه کرام از اصحاب ظواهر فقهاء از آن سبب است که حضرات صوفیه کرام نهی مذهب اختیار
 کرده اند و مشرب به عذب برگزیده که جامع است آنرا که محدثین به عمل می آرند و آنرا که فقهاء
 بکار میبرند بعد از آن فرمودند که همه ائمه مجتهدین فقهاء اهل کمال بوده اند چنانچه در شان
 حضرت امام اعظم این حدیث شریف وارد شده است که سراج امتی و در حق امام که
 نیز وارد گشته که عالم المدینه و در باره امام شافعی هم حدیثی وارد یافته است بعد از آن
 فرمودند که القاه حضرت امام اعظم به بیند که باری یک بز و شانی از آن شخصی گم و مفقود
 شد پس ایشان از گوشت خوردن ترک کردند که مبادا روزی آن بز نزد قصاب
 شود بعد از آن فرمودند که ائمه مجتهدین هم متقی بوده اند مگر القای اولیاء الله را هم به بیند
 که چگونه است چنانچه نقل است که حضرت یحیی بن معاذ رازی که شیخ وقت و شایسته
 حرم بوده اند روزی آمد در باب زمزم خمیر کرده نان نخفته بدیوار بیت الله مس کرد
 به دست شخصی که در بسطام می نشست و بیج آمده بود چون عود کرد و به بسطام
 گردید بفرستند و گفتند که بخد مت شیخ ابایزید بسطامی بدھی و بگوئی که برای من دعا
 فرمایند چون آن شخص آن نان را بخد مت شیخ ابویزید بسطامی برسانید از احتیاط نان

تعریف کرد شیخ ابویزید فرمودند که اگر چه باب زنمزم آرد را خمیر کرده اند و بابت التماس نموده
فرستاده اند مگر لائق خوردن من نیست چرا که معلوم نیست که آرد این نان از چه وجه بوده است
حضور خواجه فرمودند که به بنید که نان فرستنده چگونه شخص است مگر تقوی حضرت شیخ ابویزید
هم به بنید بعد از آن فرمودند که حضرت سهل بن عبد الله تستری فرموده اند که من حجتم بر ملائکه و
گوسفند من حجت است بر علماء و فقهاء پس هرگاه این کلام ایشان صادر شد علماء الجمع گردیده
پرسیدند که شما بر ملائکه چگونه حجت شده اید و گوسفند شما چگونه بر علماء حجت گشته است حضرت
سهل فرمودند که شما می بینید که من شصت شصت روز و هفتاد هفتاد روز موم طی و روزه وصال
میدارم و این صفت ملائکه را هست لاجرم حجت هستم بر ملائکه و حجت بودن گوسفند من بر
علماء ازین جهت است که شما میدانید که بهائم در خوردن از حلال و حرام فرق نمیکنند اگر او
را گیاه از وجه حلال بدهند هم بخورد و اگر از وجه حرام بدهند هم بخورد پس شما گوسفند را گیاه
اندازید اگر بخورد حجت نیست و اگر بخورد حجت است پس آن علماء از هر قسم گیاه پیش او انداختند
خوردن و بوئیدن بجای خود نظر هم نکرد علماء پرسیدند آخر چیزی میخورد و باشد پس حضرت
سهل یک زنبیل چرمی از گیاه خشک پر شده همراه خود میداشتند از آن گیاه خشک یک مشت
بر آورده پیش او انداختند همان ساعت بخورد پس حضرت سهل فرمودند که گیاه شما شبیه
بود از وجه حلال نبود و این گیاه من از وجه حلال بود زیرا که من دور تر میروم و از سر و قله
جبال که در تاک کس نیست این گیاه را می آورم پس لاجرم گوسفند من حجت باشد بر علماء و فقهاء
که تیز حلال و حرام نمی سازند بعد از آن حضور خواجه فرمودند که روزی امام کس در بیت الله فرمودند
نماز خواندن یک شفعه درین گوشه علی بن القیاس در هم گوشه و چون از نماز فارغ شدند
رفتند و این مناجات کردند که ما عبدناک حق عبادتک ما عبدناک حق عبادتک گفت
آواز داد که عبادت کردی تو حق عبادت ما و ما تو حق عبادت ما و بخشیدیم تو را و
متابعان ترا بعد از آن فرمودند که حضرت امام کس را اعظم این سبب میگویی که از همه بزرگتر

بودند و استاد ہمہ ہستند و از ہمہ اسبق بودہ اند تا آنکہ چہار اصحاب کبار آنحضرت صلعم را ہم
 دریافتند و صحبت کردہ اند بعد از ان فرمودند کہ شہرت امام مالک بدین طور خندہ است کہ
 یکروز یک عورت در مدینہ طیبہ وفات یافت چون او را غسل دادن شروع کردند زن غسالہ
 ہنگام ہالیدن بدن بر مقام مخصوصہ آن میت کف دست بزود و بخریہ گفت کہ این چہ کار ہا کردہ
 باشد پس دست غسالہ بران موضع میت ملازق و ملصق گردید فریاد فغان بر آورد کہ این
 چہ شد ہمہ حیران شدند تا دست او خلاص نشود تہمیز و تکفین میت چگونہ کردہ شود حادثہ عظیم
 واقع شد آخر علما عظام مدینہ طیبہ رجوع کردند یکی گفت دست این زن غسالہ بریدہ شود
 زیرا کہ این زندہ است و آن مردہ از دنیا تعلق را قطع کردہ رفتہ است اورا دیگر تکلیف نباید
 داد و دیگر عالم قومی داد کہ عضو سمیت را بریدہ شود زیرا کہ این زن غسالہ زندہ است و
 زندہ را عذاب دادن مناسب نیست خیر کسے ہیچ میگفت و کسے ہیچ و اندرین بحث
 امام مالک ہم حاضر بودند مگر در ان زمان نو جوان بودند و هنوز از علماء مدینہ طیبہ اخذ تعلیم
 نداشتند پس ایشان آن علماء را گفتند کہ شما استاد من بستید من یک سخن میگویم و جوان
 این مسئلہ میدہم اگر پذیرا شد بہتر ورنہ مالک ہستند ہمہ علماء گفتند جو ایشان گفتند کہ میت
 عورت محضہ بود و آن عورت غسالہ قذت محضہ کردہ است بروی حد لازم است اورا دتہ ہا
 باید زد دست او خود بخود گشادہ خواهد شد ہمہ قبول کردند و آفرین گفتند پس استاد درہ او
 را زدہ انگاہ دست عورت غسالہ گشادہ شد از ان روز امام مالک مشہور شدند بعد از ان
 حضور خواجہ فرمودند کہ محبت ذات مقدس حضرت اقدس سرور کائنات رسول خدا صلعم در
 دل حضرت امام مالک چنان جا گرفته بود کہ بیرون از مدینہ طیبہ بسفر نمی رفتند بخیاں آنکہ مہاباد
 آنجا در سفر اجل در آمد و آنجا مدفون گفتند پس در تمام عمر یکبار حج گزاردہ اند و باقی ہمہ
 عمر در مدینہ طیبہ بسر بردہ اند و چون فوت شدہ اند در گورستان جنت البقیع مدفون
 گشتہ اند بعد از ان فرمودند کہ حضرت امام شافعی ہم بزرگتر و قریبتر مظلومی اند بعد از ان فرمودند

کہ امام شافعی فرمودہ اند کہ من کہ در ہر چیز کہ نوحی میکنم بدرک من میشود و در حقیقت صوفیہ
 کرام ہر چند کہ خیال میکنم در ادراک من نیاید بعد از ان حضور خواجہ ابقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ
 امام شافعی اکثر بخدمت حضرت بشر حافی میرفتند و صحبت میکردند مردم گفتند کہ شما امام وقت
 خود ہستید و بشر حافی صاحب چندان علم نمیدارند پس شما را چہ فائدہ حاصل می شود کہ
 در صحبت او شان میروید جواب دادند کہ من تمام عمر و فکر اجتهاد و احکام الہی گذارده ام
 و او شان تمام عمر خود در استغراق و فکر در معرفت الہی گذارده اند پس این بسیار فرق
 است کجا اصل و کجا فرع بعد از ان سخن در چہار پیر افساد فرمودند کہ چہار پیر ان پیر چہار قسم
 اند یک قسم چہار پیر ان شریعت و ان آئمہ اربعہ اند یعنی امام اعظم ابو حنیفہ و امام مالک و
 امام احمد حنبل و امام شافعی رضی اللہ عنہم و دوم قسم چہار پیر ان طریقت و ان حضرت امام
 حسن و حضرت امام حسین و حضرت کمل بن زیاد و حضرت امام حسن بصری رضی اللہ عنہم و
 سوم چہار پیر ان معرفت و ان چہار خلفاء الراشدین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہستند رضی اللہ
 عنہم و چہارم چہار پیر ان حقیقت و ان حضرت جبرائیل و حضرت میکائیل و حضرت عزرائیل
 و حضرت اسرافیل اند بعد از ان فرمودند کسیکہ او از حقیقت می لغزد و معرفت تکبیر او میگردد
 و کسیکہ او از معرفت می لغزد او را طریقت تکبیر میشود و کسیکہ او از طریقت می لغزد و شریعت تکبیر
 او میگردد و کسیکہ او از شریعت می لغزد و لغو ذبا اللہ منہا کہ دیگر تکبیر نیست و کفر می افتد بعد از ان
 فرمودند کہ طریقت از شریعت دشوار ترست زیرا کہ بعض امور کہ در شریعت حلال اند در طریقت
 حرام گردنی می افتد مانند چیزی مباح کہ اگر چہ از روی حکم شرعی تعریف کردن در روی رخصت
 است اما در طریقت منع وارد گشته است بعد از ان فرمودند کہ شریعت چون لوستہ است
 و طریقت چون مغز تاکہ مرقم نارسیدہ باشد مغزش از پوست جدا میگردد و بلکہ ہم آیتتہ
 میباشند و چون نچتہ رسیدہ میشود جدا میگردد و چنانچہ نچتہ نرسدہ است کہ ناروغیہ ہم ہنگام
 بالیدگی و رسیدگی از اندرون پوست جدا شدہ می آید پس بہر کہ در احکام طریقت کامل

نگشته است گو یا مخرام است اگر قدری از حد و شرعی تجاوز کند با هم گم کرده باشد و هر که در وقت
کاملتر شده است او مانند مریخ است و رسیده است و همچون خسته از پوست جدا شده است پس
پس او را به هیچ کار احتیاج نخواهد بود و بعد از آن حضرت قطب الموحدين خواجه محمد بخش
ادامه آمد بدو امه سبق مشکوة شریف از باب ایقال عندها حضرة الموهبة بجناب مقدس حضور
اقدس خواجه ابقاه الله تعالى بر خوانند درین باب ذکر مفارقت روح از جسد و عروج او
بر آسمان بیاید حضور فرمودند که ارواح شهداء در اجساد و بیابان کل طيور سبز رنگ می در آیند و ارواح
همه اولیاء در اجساد طيور سفید تبار میگیرند چنانچه نقل است که روزی شیخ علی رامینی خلیفای
خود را توجه بیدارند درین اثناء یک مرغ سفید بر سر ایشان گذر کرده با او بلند گفت که شایان
در تلقین و تربیت عباد الله سعی و کوشش بجان کن این آواز همه حاضرین حلقه بشنیدند
و در تعاس و سگی آمدند بعد از لحظه بیدار شدند و عرض کردند که این آواز دهنده کدام کس بود
شیخ علی فرمودند که چون یکی را از مشایخ ترک اجل قریب رسیده است او شان بجناب پاک
حق بجان عرض کرده اند که یا اله العالمین بعضی را از او نشان خود بر من بفرست تا من جان
بفرستد و آسانی بدم پس بر آنجلس جلوس نزد او نشان دو شیخ مامور شده اند یکی فلان شیخ
و دوم شیخ محمود فنوی پیر من پس اکنون شیخ همان فوت شده اند و شیخ من مراجعت
کرده برای ملاقات من تشریف از زانی داشته اند و سفارش شما فرموده اند بعد از آن حضور خود
فرمودند که چون حضرت ذوالنون مصری وفات کردند و جنازه شریف او شان را برداشته روان
شدند گروهی مرغیان سفید رنگ انبوه نموده بر جنازه شریف و بر سر آنان که همراه جنازه شریف
میرفتند ریبالهائی و پرهای خود سایه کردند از خاشاک تا بحد فن این مرغیان سایه کرده رفتند و
این خارق عادت و آیت عظیم بوقوع آمده بسیار بود میان اسلام آوردند بعد از آن فرمودند
که این مرغیان سفید ارواح اولیاء الله بودند بعد از آن فرمودند که مرغیان بر جنازه و کس سایه
کرده اند یکی بر جنازه شریف حضرت ذوالنون مصری دوم بر جنازه شیخ مزنی منشاگردا و اما منشا

بعد از آن فرمودند که شیخی بودند مستور الحال چون مختصر گردیدند شیخ ابن الغارض را بخوانند که نزد
 تر نزد من حاضر نشو پس شیخ ابن الغارض زود تر نزد او نشان حاضر شدند آن شیخ مختصر چند دینار
 شیخ ابن الغارض را دادند و گفته که باین دنیا نیز تمیز و بکفین من کن و حاملان جنازه نیز
 مرابده و جنازه مرادرفلان موضع برده بینه و منتظر باش که شخصی از کوه فرود آید با وی جنازه
 جنازه من گذارده باز منتظر باش تا خدا تعالی چه کند هرگاه شیخ وفات کردند شیخ
 ابن الغارض حسب وصیت او نشان عمل کردند یعنی تکفین و تمیز کرده جنازه آن شیخ را
 در آن موضع مشارالیه بردند و منتظر نشدند پس ناگاه یک شخص بر قوه پوش از کوه دو ان
 می آمد چون بر جنازه رسید نام شد و جنازه بخوانید بعد از آن وی بکوه مراجعت کرد
 شیخ ابن الغارض پیش او آمده گفتند من ترا شناختم ام تو همان مجذوب هستی که ترا در بازار
 مصر کو دکان سنگها و کلوتهای میزدند گفت آری همان هستم انگاه شیخ ابن الغارض منتظر
 نشدند پس ناگاه آواز همگین از آسمان می آمد تا که از هیبت آن آواز سر شیخ
 ابن الغارض نیز فرود شد اندین اثنا یک مرغ سفید رنگ عظیم الجثه کلان مثل بقدر فیل
 که این آواز هیبت ناک از بالهای او بود فرود آمد و از پایین جنازه منشت است آنگاه جنازه
 را بختار خود برداشته از حلق فرود برد و باز بطرف کوه جان پرواز کرد آنگاه از حرف هو این آواز می
 باز آمد که چون این شیخ بمقام رسال بر می رضای با او بیرون ندهاده است و نه منتظر
 مانیز جنازه او را بر زمین گذاشتیم بعد از آن فرمودند که این مرغ روحانیت است این شیخ
 مستور الحال بوده است که جسم او را روحانیت کرده برفت مقبول پس او را در وقت
 روز پنجمین بیست و ششم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم در شهر بغداد
 پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست در آن حال مشاهده حضرت
 قطب الموحدين سبق کتاب مشکوه شریف را بر خواندند و در یک حدیث شریف این ذکر آمد
 که هرگاه حضرت کعب مختصر شد پس ام بشیر بیست بر او نشان میاید و گفته ای کعب اگر

به پسر من بشر ملاقات کنی از من برو می سلام بخوانی حضرت کعب فرمودند که ای ام بشر ما
 آنوقت باعمال و جزایا می خود شاغل خواهم بود سلام تو چگونه خواهیم رسانید اندرین اثناء یکی
 از حاضرین عرض کرد که ملاقات ارواح بارواح همچون این جهان دنیویست یا نه فرمودند که
 چون حضرت قبله مولانا محب النبی وصال کردند پس حضرت قبله عالم مهاروی را از حد و عد زائد
 غم و الم رسید و هرگاه حضرت صاحب نار و داله انتقال نمودند پس آن غم و الم و چندان زیاده
 شد چنانچه حضرت قبله عالم بادشاه میفرمودند که مرا این درد و اندوه پیر گردانیده است حضور
 خواجہ فرمودند که بیشک از سبب این غم تریل و شکنجہ ہادر پوست بدن اطہر آنحضرت افتاده بودند
 و بعد از حقوق این غم مدت یک نیم سال درین دار دنیا اقامت پذیر گردیدہ اند بعد از ان
 فرمودند کہ روزی یکی از غلامان محرم راز عرض کرد کہ قبلہ حضور را با آنحضرت ہر وقت ملاقات
 میبودہ باشد پس این قدر غم خوردن و افسوس کردن چہر است حضرت قبلہ عالم مهاروی
 فرمودند کہ حفظ ولذت این قسم ملاقات دنیوی حتی کجا و آن قسم ملاقات برزخی روحی کجا بعد
 از ان فرمودند کہ اسرار خدا تعالی معین و مشخص نمیشوند چنانچہ قطب مدار یعنی غوث روزگار در
 تمام جهان یکی میباشد و هیچ زمانہ از غوث خالی نمیشد مگر غوثیت غوث کہ متفقہ علیہ
 باشد سوا می حضرت غوث اعظم شیخ عبدالقادر جیلانی بریحکس الاولیاء اللہ نیامدہ است چنانچہ
 بعضی اولیاء اللہ بر یک ولی السد اتفاق کردہ اند کہ وی غوث روزگار است و دیگر ولی اللہ
 میاید بروی نظر ہم نمیکند و میگویند کہ این قطب ولایت است نہ قطب مدار تا ہم غوثیت
 او متفقہ است مقبول پس چہل و دوم بوقت چاشت روز جمعہ بیت مفتوح ماہ شوال سال
 سیزدہ صد و ثانیہ ہجری دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادت
 بہتر ازین نیست میسر گردید اندرین اثناء حضور خواجہ اقاہ اللہ تعالی بقائہ کتاب شریفی
 و شرح وقایہ را میدیدند چون فارغ شدند فرمودند کہ نفقہ مملوک برسیدہ است پس آن
 سید از نفقہ دادن مملوک ابا کنند پس باید کہ مملوک کسب کند و آنچه حاصل کند بر نفس خود خرج

نماید سید را نهد و اگر ملوک از کسب کردن عاجز شود پس قاضی امر کند آن سید را جبراً
 بفروختن ملوک اسی باخراج ملوک از ملک او بعد از آن نزد این بنده را قم الحروف کتابی
 دیدند فرمودند که این کدام کتاب است دست بسته عرض کردم که قبله این جلد سیوم از
 کتاب اشارات فریدی است آورده ام تا که اکنون در صحیح و درستی او عنایت و توجه
 مبذول داشته شود تبسم کرده فرمودند که بخوان پس از ابتداء جلد سیوم تا مقبوس هشتم
 بر خواندم خواجه بحال لطف و شفقت لفظ بلفظ شنیدند و در وجا اصلاح هم فرمودند
 و چون خطبه کتاب را بر خواندم بر هر فقره تبسم در با می نمودند و بدرجه غایت خوش فرحان
 شدند و هر گاه تمام خطبه را بر خواندم بجا فرین متوجه شده فرمودند که نیکو نوشته است
 نیکو نوشته است مقبوس ^{۲۳} چهل و سوم بوقت چاشت روز شنبه بیست و هشتم از ماه
 شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پائی اوس و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست دستا در حضور خواجه فرمودند که مقابیس المجالس بر خوان
 پس از مقبوس هشتم تا مقبوس سیزدهم بر خواندم به تمام رغبت و فرحت لفظ بلفظ شنیدند
 و در یک موضع اصلاح هم فرمودند بعد از آن یک طالب علم را سبق کتاب شرح عقاید نفی
 و هدایه و رفق و سراجی در میراث درس دادند مقبوس ^{۲۳} چهل و چهارم بوقت چاشت
 روز یکشنبه بیست و نهم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت
 پائی اوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر شد اندرین
 اثناء یک عورت پرتار از حرم محترم حضور بیامد و یک دُها کوان پزانگوشت پنجه کف دست
 می داشت عرض کرد که قبله بخدومه بی بی صاحبه گفته اند که این اوام به قدر که من می گویم
 پس حضور یک مضغه را برداشته بخوردند و پس و باقی تمام دُها کوان گوشت را و سپس کردند
 و چون انگشتان به شور به آلوده شده بودند یک خادم عرض کرد که قبله آب بیام تا
 انگشتان را آب بشوید فرمودند که فی فی همین دهن آب سرت انگشتان را بدهن میگرد

صاف کردند و بآب زشت سستند باید دانست که درین ایام درین شهر چاه پیران شریفی است
مختلف چون حیات شدید و سرسام و ذات الجنب و خناق و اسهال و قوی و غیره واقع شده
بودند پس جنور امر و زبونت فخرشاد داد و بودند که فلان دعا برای دفع و بابت بار خوانده
هر بار بر سر پیشانی شاة یعنی بزدمیده آن بز را ذبح کنند و گوشت آن را در لنگه بپزند و مردم
شهر را مادی گردانند تا ازین گوشت پنجه پیزی بخورند پس بچنین کردند و اندکی آن گوشت
حضرت بی بی صاحبه حرم محترم حضور پنجه بودند این دعا خوان گوشت که پرستار آورده است
و حضور از آن یک مضغه تناول فرموده اند از گوشت همان بز مذکور است این عمل را سه روز
کرده اند یعنی سه روز سه بز را کشته اند مگر بجز این روز و باقی دو روز اتفاق دیدن من
نیفتاده است که آیا حضور خواجه خورده اند یا نه بوقت سبقت خواندن این اوراق چون این
مقام را بر خواندم عرض کردم که قبله این بز چرا ذبح کرده می شود فرمودند برای دفع و باواض
هنگامه عرض کردم که طریقه ذبح کردن آن بز چگونه است فرمودند که یک دعایت طول آن دعا
بغت بار خوانده بر پیشانی بزدمیده ذبح کنند و گوشت آن را مطبوخ و پنجه ادام ساخته گوشت
و شور با آن مردم ساکنان آن شهر یا قریه بخورند هر که از آن بخورد از وبا و امراض امان یابد
بعد از آن بهم کرده فرمودند که شاید در مینوی عرض کردم آری فرمودند بهتر است آن
دعای مع اسما در بیاض مخدوم یا ششم خصوصاً مرقوم است آنجا باید دید فقط مقبول است
و پنجم بوقت تکرار روز یکشنبه است و هم از ماه شوال سال سیزده صد و شانزدهم هجری
المقدس دولت پانجمین و بیارث حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست
حاصل شد در مجلس شوالون سخن در عشق مجازی افتاد حضور فرمودند که عشق مجازی
را با نظر سلسله و فقر دخل نیست مگر بشرطیکه وردی جذب پیدا شود و نگاه عین دست
اگر عشق مجازی نفس او مطلق نظر از جذب و غیره درین راه سفید بودی پس امر برورد
گذشتن از دگر دگر می چنانچه حضرت مولانا عبد الرحمن شامی گفته اند که بوی باید که در

صورت ثمانی بزوزین پل زود خود را بگذرانی بزچو خواهی رخت در منزل نهادن بزنباید بر
سرپل ایستادن بز و حضرت شیخ فریدالدین عطار گفته اند که چون بنای حسن و خوب روی
آدمی بر خون و رطوبت تازگی است لاجرم بنای عشق نیز بر خون و ریح خواهد بود زیرا که چون آن
تازگی چهره و رطوبت و لطافت بشره و جوش خون جوانی میرود و کم می شود پس حسن نیز زوال
می پذیرد و مفقود میگردد و چنانچه در حالت بیماری و پیری پس عشق که مربوط به حسن و ملاحظت
میباشد نیز زائل می شود پس باید که درین چنین عشق نیاید و بلکه از وی بگذرد و حضرت
شیخ شمس الدین تبریزی از شیخ اوصدالدین کرمانی پرسیدند که در چه کار مشغولی شیخ
اوصدالدین پاسخ دادند که ماه را در طشت آب می بینم شیخ شمس الدین باز جواب دادند که
اگر برگردن و نبل نداری چرا بر آسمانش می بینی انگاه حضور فرمودند که شیخ اوصدالدین مطلق
را در مقید خواسته و شیخ شمس الدین فرموده که بجز از چرا او نیختمه و بر مقید چرا فرقیته شده حقیقت
مفتون شود مطلق رو بعد از آن فرمودند که هر که بر یک معشوق عاشق شود و از آن گسته بدگر
مبتلا گردد و از آن رسته بدگر گرفتار شود بدنیطور او را قرار و ثبات نباشد پس اینچنین
شخص را هرگز ولایت و فقر حاصل نخواهد شد مگر شیخ پوده اند که از ابتداء تا آخر
عمر در عشق مجازی گذارده اند یکی شیخ فخر الدین عراقی دوم شیخ اوصدالدین کرمانی سوم
شیخ احمد غزالی و معینا در فقر و ولایت کامل هستند اما مطلعون و ملوم مشایخ بوده اند بعد
از آن فرمودند که این هر سه شیخ موصوف الذکر برادران عاشق بوده اند نه بر زبان و علم ازین
هر سه حضرات بادشاهان وقت امتحانات گرفته اند که آیا شیخ با محبوب و معشوق خود تنها هم در
خلوت میباشد یا نه چون تفحص و تفتیش کردند تنها می در خلوت بهرگز ثابت نگشته است بلکه
رو بروی مردم نظاره میکردند بجز از آن فرمودند که شیخ اوصدالدین کرمانی را در مجلس سماع و سماع
در میگرفت برینجاستند و پیران خود را میدیدند و پیران امارد خوبه دیان را هم از سینه
چاک میکردند انگاه سینه خود را با سینه امارد خوبه دیان می مالیدند بجز از آن فرمودند که وقتی

شیخ اوصدالدین در بغداد رفتند خلیفه بعد از آن خبر شد وی گفت که اگر روبرو می من در حالت سماع
 این چنین حرکت کند یعنی سینه خود را با سینه امارد بساید من او را قتل خواهم ساخت چون مجلس سماع
 گرم شد خلیفه نیز حاضر گشت شیخ بنور باطن قصد خلیفه را دریاقتند هر گاه شیخ را وجد و حال
 عارض شد این رباعی تصنیف کرده میگفتند و قصه میخواندند و سینه خود را نیز با سینه امردان
 خوب رویان میدادند رباعی اینست یو سهیل ست مرا بر سر خنجر لودن یو در پاشی مراد دوست
 لجه سر لودن یو تو آمده که کاشری را کشتی یو غازی چو توئی رعاست کافر لودن یو خلیفه را
 بیست افتاد پس نتوانست که بسدست شیخ ایذا رساند بعد از آن فرمودند که روزی در مجلس
 مبارک حضرت شیخ شهاب الدین عمر محمدر شهر دروی ذکر شیخ اوصدالدین کرمانی بیامد پس حضرت
 شیخ شهاب الدین برآشفتند و فرمودند که پیش من نام آن مبتدع نبرید اینگاه این خبر به شیخ
 اوصدالدین رسید ایشان گفتند که اگر چه مرا مبتدع خوانده اند اما بهر صورت نام من بر زبان شیخ
 جاری نشده است این مفاخرت مرا بسست بعد از آن فرمودند که وقتی شیخ روز بهان نقلی
 که شیخ حرم لودن بر ذنی مغنیه در مکه معظمه عاشق شدند و چون اکثر اوقات در جذب میبودند
 و یکدیگر میزدند و یکدیگر را ازین حال خبر نبود که بر مغنیه عاشق اند پس روزی خرقه و لباس عمر
 از خود برآورد و پیش صوفیان حرم انداختند و گفتند که پیش ازین وجد و صیحهائی من از برای حق
 می بود اکنون از برای مغنیه است شما پنداشته باشید که از بهر حق است من صدق و راستی را با کذب
 و دروغ مخلوط کرده ام بیکم نیک خرقه بگیرید اینگاه بر رفتند و مدتی در عشق مغنیه بگذراندند چون
 آن مغنیه را معلوم شد که ایشان شیخ کامل اند پس وی بسیار نیاز و اوب کردی و فریاد واری
 کردی بعد از چند مدت عشق مغنیه اول ایشان زائل شد و حرم باز آمدند و از صوفیان حرم
 خرقه خود را باز گرفتند پوشیدند بعد از آن حضور فرمودند که شیخ جمال الدین قهاری میگوید که از مشایخ
 صابریه اندیکه فرزند حسین و خوب بود و میباشند و شیخ را نیز با وی محبت و الفت کمال بود
 گفتند که آن فرزند را که در کربلا کشته شد شیخ را غم دور بسیار رسید پس از در وفات آن فرزند

یکسال باز در مجلس سماع داخل نشدند از خوف و لحاظ آنکه مبادا غم فرزند در وقت وجود حالت
 آمیخته شود بعد از آن فرمودند که چون حضرت ابراهیم بن الادهم سلطنت را ترک داده و سلوک
 گرفتند و فقر را اختیار نمودند پس در مکه مکرمه آمده اقامت کردند و از خشک و بادیه همیزم
 و حطب می آوردند و در شهری فروختند و آنچه از فروختن همیزم حاصل میشد بقدر حاجت برفت
 خود می آوردند و مابقی بر فقراء تصدق و ایشا میکردند پس روزی از این سلطنت فرزند ایشان
 را که صغیر بود برداشته در مکه معظمه رسیده بحضرت ایشان مشرف بزیارت شدند پس حضرت ابراهیم
 از شفقت پدری فرزند را در حجر خود نشاندند درین اثناء از طرف کعبه شریف ندای برآید که
 دعوی محبت ما میکنی و مشغول بفرزند خود شدی هماغه وقت مناجات کردند که خداوند این فرزند
 مرا از من بستان پس آن فرزند فوت شد اکنون در مکه معظمه روضه وی بناگشته است بعد
 از آن فرمودند که زنی بود لالان نامی بمکینه سکنه علاقه جیکب آباد ملک هند پس بران
 زن یک شتر عاشق شد و آن شتر چنان مست شده بود که بیست بیست من بار که بروی
 داشتند نجوشی می برداشت و هرگز مانده نمیشد و هر جا که میدویدش میرفت مگر چون از پشت
 وی بار فرو می آوردند از آنجا اگر چه مسافت بعید بود سه باز و دیدی و یکدم نزد معشوقه خویش
 رسیدی و پیش وی نشسته رویش بید می مدت دراز این معامله بماند در جهان این خبر
 عشق شتر مشهور گشت شوهر لالان را غیرت آمدی و در دل گفته این معامله قبیح است
 که شتر بزنی عاشق باشد پس این یک شتر اگر چه او را کار گرایه چهار پنج شتر آن میدادند
 وی بسبب غیرت روزی آن شتر را ذبح کرده انداخت پس سخنان پشت آن شتر که
 آزاد زبان پنجابی کرنگ میگونی در رفتار آمدی و هر جا که معشوقه وی لالان است در آن
 برقی و پیش او فدا می بعد از آن فرمودند که این معامله عاشق شدن شتر و رفتار کرنگی
 در زمانه حاجی نصرت صاحب که مرید حضرت سلطان الاولیاء بود واقع شده است تا آنکه حاجی
 نصرت وقتیکه بجز میت حج کردن رفته است پشیمان خود مسامه لالان و کرنگ شتر را بستاند

بعد از آن فرمودند که ظهور قدرت خدایتعالی بوده است بعد از آن فرمودند که بقدر تفریح محل
 دیدن بغیر شهوت خوبصورت آدمی را مرد باشد خواه عورت جائز و رواست بعد از آن سه
 انبادهی از قوم کھتران ساکنان بارکھنان بیایند و زیارت حضور مشرف شدند حضور که محضر
 رحمت جهان اند بسبب ظهور خلق محمدی از آنها خیر و عافیت پرسیدند انگاه یکی از آن سه اشخاص
 که مرید حضور خواجه بود عرض کرد که پیر صاحب من اکنون قرآن شریف آموختن آغاز کرده ام
 الفاظ درست بر زبان نمی آیند و بخت نمیشود دعا بکن حضور بر سادہ تقریر او مسرور شده بحال
 شفقت فرمودند که تو خوانده باش خدا کند خواهد آمد بعد از آن ہم وی عرض کرد که پیر صاحب
 آن رومال که مراد او بودی پس هر که بان دست خود بساید و مس کند بیعت او درست خواهد
 شد یا نه حضور فرمودند که آری بیعت او منعقد خواهد گردید مگر بشرط اطلاع بمن پس آنان که
 اراده بیعت شدن بمن داشته باشند باید که تو اول مرا از اسمای آنها اطلاع داده بروی
 انگاه او شان را بگوئی که بان رومال دست بسایند و مس کنند مقبول است **پنجم و ششم**
 بوقت نیمروز سه شنبه یکم از ماه ذیقعده سال سیزده صد و شانزدهم هجری القدرس دولت
 پائوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر گردید حضور
 خواجه بقاه اللہ تعالی را ضرورت غسل شد اندرین اثناء میان لوز الصمد بن مولوی غلام رسول
 را سبق کتاب سراجی در میراث خوانید مگر حضور خود بدولت دست مبارک کتاب نمی
 سودند صرف از دور نظر در کتاب انداخته تقریر میکردند و یک خادم قریب نشسته بود ورق
 مطلوب را میکرد و این بعد از تمامیت سبق سخن در سیلاد شریف حضور خواجه افتاد پس حضور
 فرمودند که در روز سه شنبه در عشره اخیر ماه ذی الحج و در عشره اولی از ماه پوه که موسم
 زمستان است قول شده ام در ساعت مشرفی پیش از طلوع آفتاب بعد از آن فرمودند
 که اگر چه پیش از طلوع آفتاب ساعت مشرفی بود و اولد من هم اندرین ساعت واقع شده
 است اما حاکم آنروز مرزنج بود زیرا که بعد از طلوع آفتاب ساعت مرزنج بود بعد از آن پرسیده

شد که قبله تاریخ تولد حضور عالی چه بوده است فرمودند که از لفظ خورشید عالم تاریخ میلاد من
برآید بعد از آن فرمودند که تاریخ تولد میا نصاحب خواجه الله بخش صاحب تونسوی از لفظ زهی بید
بخت برمی آید زیرا که وقتی که اتفاق ملاقات من با ایشان بر موقعه عرس شریف حضور حضرت
قبله عالم مہاروی افتاد بیکدیگر سنین عمر خود را مقابلہ مقابلہ داده بودیم پس ایشان تاریخ تولد
خود زہی بخت بیدار گفته بودند در عشرہ اولی از ماہ صفر متولد شدہ اند بعد از آن فرمودند کہ پس
من از میا نصاحب تونسوی بیست و یکسال خورد ہستم بعد از آن فرمودند کہ چون متولد شدم
حضرت قبلہ محبوب الہی صلح و مشورہ کردند کہ نام این فرزند چه بناوہ شود اندرین اثناء
میان جنڈ و خادم دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ حضرت شیوخ العالم گنجشکر نیز در روز شنبہ
متولد گشتہ اند پس اگر نام ایشان غلام فرید بناوہ شود احسن باشد پس حضرت قبلہ محبوب
الہی تہایت مسرور شدہ تعین نمودند و پسند فرمودند کہ این نیکو نام است بعد از آن حضور
فرمودند کہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ نیز بر روزہ شنبہ متولد شدہ اند بعد از آن سخن در درازی
اعمار پیشینگان افتاد یکی از حاضرین عرض کرد کہ در زمانہ پیشین اعمار مردم بسیار دراز بودند
والکنون اعمار مردم تمام کوتاہ شدہ اند حضور خاموش شدند و مخدوم میان غلام شاہ صفا
اوجی گفت کہ در فکر من چنین میآید کہ در زمانہ سابق اعمال مردم صالح و نیکو بودند از آن
سبب اعمار آنہا نیز طویل میشدند و فی زمانہ اعمال مردم بد گردیدہ اند از آن اعمار ایشان
ہم کوتاہ و قصر شدہ اند بعد از آن فرمودند کہ اہل شاستر مدار جہا نرا بر چہار دورہ قرار دادہ اند
نام دورہ اول ست جگ نام دورہ دوم ترتیا جگ و نام دورہ سوم دوا پر جگ نام
دورہ چہارم کلجگ است و ہمہ مردم دورہ اول یعنی ست جگ عارف بودند و اعمار
نیز طویل و دراز می یافتند چنانچہ پیر بھوج را یک لکھ و چند ہزار سال متعارف عمر بودہ است و کلجگ مقابل
و برعکس ست جگ است یعنی در کلجگ ست کہ معنی مدق و راستی است ہرگز نیست ازین سبب عمر
مردم این دورہ کلجگ کوتاہ و قصر است بعد از آن فرمودند کہ کنون دورہ کلجگ است بعد از آن

فرمودند که در تورات درج است که در ابتدا جهان و بدو عالم هر کس سوال جواب خود بخدا
 تعالی بلا واسطه میکرد همه مردم را اینچنین قرب بخدا تعالی بوده است مقبول چهل و
 هفت روز بوقت زوال روز چهارشنبه دوم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم هجری القدر
 دولت پانوس در زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل گشت
 حضور خواجه القاه اللہ تعالی ببقائه یک طالب علم را سبق کتاب هدایه در فقه و سبق کتاب شرح
 در میراث و سبق ساشیه مولوی بر خیالی درس خوانید بعد از آن سخن در قرب النوازل و
 قرب الفرائض افتاد فرمودند که قرب النوازل اینست که عبد فاعل و حق اللہ باشد چنانچه
 این حدیث شریف درین معنی وارد است لا یرال عبدی یتقرب الی النوازل
 حتی احبه فاذا اجبتہ فکنت سمعہ الذی یسمع بہ و بصرہ الذی یراہ و
 لسانہ الذی ینطق بہ و یدہ الذی یمس بہا و حبلہ الذی یمشی بہا بی لیسع و بی
 یصور و بی ینطق و بی یمس و بی یمشی بعد از آن فرمودند که قرب الفرائض اینست که
 حق فاعل و عبد اللہ باشد چنانچه این آیت از معنی خبر میدهد و ما در صیت از صیت و کن
 اللہ رمی و این حدیث شریف هم ازین معنی مشعر است ان اللہ ینطق علی لسان عمر و بوقت
 سبق خواندن این اوراق چون مقام قرب النوازل و قرب الفرائض را بر خواندم حضور
 خواجه فرمودند که در قرب النوازل فنا فی الصفات می باشد نه فنا فی الذات یعنی ذات عبد
 بصفات حق متصف می شود و در قرب الفرائض فنا فی الذات میباشد بعد از آن فرمودند
 که شیخ محمد نپاه قدس سره بسیار مدت بر آستانه شریف حضرت شیخ شیوخ العالم فرمودند
 گنجشکر ملازمت کرده اند گویند که چهل سال خنهای آب بر سر خود برداشته بر آستانه شریف
 می آورده اند همیشه آب مهیا و موجود میداشتند که تا تارک بر ایشان نیز از کثرت بار
 برداشتن فرو خریدہ بود پس حضرت گنجشکر فیضان روحی بر ایشان کرده اند و یکی از کلمه
 گردیده اند بعد از آن فرمودند که روزی میان گنجشکر صاحب که از اولاد حضرت گنجشکر

در چارچراغ ان شریف واقع شده است مقبوس **چهارم و هشتم** بوقت زوال روز جمعہ چهارم
 چهارم از ماہ ذیقعد سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت اندرین اثنا یک عورت پرستار بیاد
 و عرض کرد کہ قبلہ حضرت بی بی صاحبہ صرم محترم حضور این یک عدد گل سرخ کہ نو بادہ است
 دادہ اند پس حضور بدربجہ غایت خوش و مسرور شدہ آن گل را از جاریہ بگرفتند و بوییدند
 و بچون غنچہ تبسم دلربا نمودہ این بیت بر خواندند و دلیل خواہش یاران ہمین عشق بازانرا
 کہ گل کیسالہ را از بہر بلبل باز پس گردودند فقط این حال در چارچراغ شریف واقع شدہ
 است مقبوس **چہلم و نہم** بوقت زوال روز شنبہ پنجم از ماہ ذیقعد سال سیزده صد
 و شانزدهم هجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی
 بہتر ازین نیست میسر شد سخن در نسب جناب پاک حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر
 جیلانی افنا و حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ حضرت غوث الاعظم صحیح نسب
 حسنی اند بعد از ان فرمودند کہ نزد میان جمال شاہ ملتانی کتابی بود در بیان انساب کہ در وی
 عدم ثبوت نسب حضرت غوث الاعظم بحضرت امام حسن نیز نوشته بود پس من آن کتاب
 را اندک دیدہ و می را باز دادم و می آن کتاب را پیشی مخدوم ولایت شاہ صاحب بردہ
 گفت کہ شما ہم خواهید پس ایشان آن کتاب را از وی گرفتہ بہ زور تمام بدیوار بزد و بر
 آشفست و گفت کہ حضرت غوث الاعظم آنچنان رفیع ایشان شیخ ہستند کہ ہمہ اولیاء کبار
 آن زمان گردنہائی خود را پست و فرو ساختہ اند تا کہ حضرت غوث پاک برگردن ایشان
 قدم مبارک نہند و مصنف این کتاب قطع نسب سیادت او شان نوشتہ گویند پس از
 نوشتن او چہ سو د بعد از ان فرمودند کہ روزی مخدوم میان ولایت شاہ صاحب پیش
 من کتاب لطائف سیر پیرامید پیدانچین دیدہ دیدہ آرا در آتش انداخت من زودتر
 آرا از آتش بیرون آوردم اندرین اثنا این بندہ را قم الحروف عرض کرد کہ چہ سبب بود

حضور فرمودند کہ سبب آنست کہ مصنف لطائف سیرہ میان علی مردان ملتانی است و اکثر
 روایات از قاضی جیون واجلی شنیده درج کرده است و قاضی جیون بعضی حکایات از
 خود وضع کرده است چنانچہ یکی حکایت او اینست کہ دو شخص بودند یکی مرید حضرت قبلہ عالم
 مہاروی و دیگر شخص مرید حضرت محکم الدین صاحب السیر قدس سرہ بود پس در میان این دو شخص نزاعی
 و لجاجی واقع شد بدینطور کہ یکی میگفت کہ پیر من افضل است در کمالت و دیگری گفت کہ پیر من کامل تر
 است آخر آن شخص کہ مرید حضرت صاحب السیر بود شبہ در خواب دید کہ در جای گلہا گسترده اند
 و بساطہا انداختہ و ہمہ مشائخ و اولیائے روی زمین جمع میشوند و ہر یک شیخ حسب تہ خود با شوکت میآید
 کسے در پالکی و کسے در محفہ و کسے را در پالکی سادہ و کسے در منقشہ کسے در محفہ سادہ و کسے در رنگین
 آخر از ہمہ یک شیخ با کمال شوکت و صولت در محفہ زرین مرصع بجوہر با انبوه خلایق بیاید کہ او حضرت
 محکم الدین صاحب السیر بود پس اولیائی کہ پیشتر جمع شدہ بودند ہمہ استقبال آن شیخ کردند چوں
 آن شیخ در انجام شدہ مشائخ دیگر حسب مراتب خویش نشستند اندرین اثنا عینک
 مجذوب و شش زولیدہ موی بیاید و دور تر برکنارہ کلمہ نشست پس آن شخص خواب بیندہ
 پرسید کہ این کدام شخص برکنارہ کلمہ نشستہ است گفتند کہ این مولوی فخر الدین دہلوی پیر خواجہ
 نور محمد مہاروی است بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ نحو ذلک من ہذا البہتان کہ این چہ
 بے ادبانہ کلام است بعد از آن فرمودند کہ روزی حضرت صاحب السیر قدس سرہ در کوٹ شریف
 آمدند و اینجا یک مرید ایشان ہم می نشست و بجز حضرت صاحب السیر چندان مردم نبودند صرف
 دو سہ آدمی ہمراہ بودند و دیگر خلایق اینجائی ہم ہجوم و انبوه نکرد اتفاقاً در موجودگی حضرت صاحب
 السیر قدس سرہ حضرت قبلہ عالم مہاروی بادشاہ ہمہ در کوٹ شریف تشریف آرزائی داشتند و در
 ایشان مخلوق بسیار ہمراہ بود و دیگر خلایق اینجائی ہم ہشمار جمع گشت تا آنکہ از آواز ہمیل اسپان
 مردمان باشندگان کوٹ شریف را خواب مئی آمد پس در دل آن شخص کہ مرید حضرت صاحب السیر
 بود تردد و تذبذب واقع شد کہ آیا این شیخ حضرت قبلہ عالم مہاروی اکمل و افضل ہستند در

رتبه یا پیر او شیخ محکم الدین صاحب الیسری گاهی در اول گفته که شیک حضرت قبله عالم مہاروی
کاملتر انداز پیر من کہ تمام خلایق پیش ایشان مکتباً علی وجه است و گاهی در ویش می آمد
کہ پیر او کاملتر است پس وی درین اندیشہ در سجدت شسته بود کہ یک شخص مقنع زودہ در مسجد
باید و گفت کہ امی شخص تو در دل خود چہ حکایات میکنی وی از تردد و تشویشی کہ میداشت خبر داد
پس همان شخص اجنبی گفت کہ در میان محبوبان و مقبولان الہی فرق مراتب و مکانت نباید
داشت و اگر فرق کردہ شود پس یکی خاک پائی دیگر است بعد از آن فرمودند کہ در کلام آن شخص
مقنع پوش ہم تناقض است چہ اول گفته کہ در مقبولان الہی فرق نباید کرد و ثانیاً بانبی ادبی بہ این
چنین بے ادبی فرق میسازد بعد از آن فرمودند کہ روزی حضرت صاحب الیسر قدس سرہ در
شہر فرید کہ قصبہ ایست در مصافقات مہاران شریف رفتند و آنجا بر دل ایشان این خیال غالب
آدہ بود کہ ہر کہ آمدی او را بہ زیارت فیض بشارت حضرت سرور کائنات مقرر موجودات نبی
علیہ الصلوٰۃ والسلام مشرف گردانیدندی این خبر در لواح شہر فرید منتشر گردید برین قصد اکثر
مردم می آمدند پس یک شخص ساکن را وی مرید حضرت قبلہ عالم از مہاران شریف صم برین خیال
بطرف شہر فرید روانہ شد و در میان مہاران شریف و شہر فرید یک چاہی بود و بر آن چاہ میان
محمد حسین نامی کہ او نیز مرید حضرت قبلہ عالم بود برپا نشسته بود چوں آن شخص سکنہ را وی
از آن چاہ گذر کرد میان محمد حسین شناخت کہ این پیر برادر من است گفت امی برادر کجا
میروی وی گفت کہ بجناب پاک حضور شیخ خود قبلہ عالم از ادب عرض نمیتوانم کرد اکنون شنیدہ
ایم کہ فقیری در شہر فرید آمدہ است وی مردم را بہ زیارت آنحضرت صلعم مشرف میکرد اندیز و
نامن نیز زیارت آنحضرت صلعم مشرف شوم میان محمد حسین گفت من میدانم کہ آن میان
محکم الدین صاحب الیسریست بگر آ تو نزدش ہرگز مرو و اگر ترا خواہش زیارت آنحضرت صلعم
ست بیا و برین پٹ بنشین تا کہ نشسته باشی زیارت مشرف خواہی ماند پس آن شخص بر
گفتہ میان محمد حسین برپٹ نشست و تا کہ برپٹ نشسته ماند زیارت آنحضرت صلعم نیز

مشرف شده بود چون زیارت حضور آنحضرت صلعم میسر شد پس میان محمد حسین اورا از اینجا
 بازگردانید و به مہارن شریف روانه کرد بعد از آن فرمودند کہ حضرت قبلہ عالم حضرت صاحب
 الیسر را بردارید و بجا آورید بعد از آن فرمودند کہ روزی صاحب الیسر در مہارن شریف رفتند پس
 حضرت قبلہ عالم فرزند خود شہید صاحب را فرمودند کہ امی پسر بر و لعم خود ملاقات کن و بیعت
 ہم باو شان بکن پس حضرت شہید صاحب بخدمت صاحب الیسر رفتہ ملاقات کردند و گفتند
 کہ مرا بیعت کنید پس حضرت صاحب الیسر فرمودند کہ امی پسر حقیقت حال آنست کہ باو شاہ کوہین
 و سلطان دارین حضرت قبلہ والد ماجد شما ہستند و این فقیر صرف بحر آتش میدارد اگر منتقل آتش
 بر سر برداشتن منظور دارید فقیر حاضرست پس حضرت شہید صاحب باز آمدند و تمامی سرگذشت
 را پیش حضور قبلہ عالم بیان کردند پس حضرت قبلہ عالم فرمودند کہ امی پسر چون مقصود عشق
 و محبت خدا عزوجل است اگر مرید میشدی صلاح بود پس حضرت شہید صاحب عرض کردند
 کہ اکنون باز روم حضرت قبلہ عالم فرمودند کہ اکنون ہرگز نہ بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد کہ
 قبلہ حضرت صاحب الیسر را نعمت فقر چگونہ رسیدہ است فرمودند کہ حافظ عارف و حافظ ظاہر ہر دو
 بر اوران بودند و پیر عبد الخالق پسر حافظ ظاہرست و محکم الدین صاحب الیسر فرزند حافظ عارف است
 پس حضرت عبد الخالق و حضرت بلیشاہ قصوری و یکی شخص دیگر این سہ ستم اشخاص بہت طلب راہ
 خدا بخدمت شیخ عبد الحکیم گاوری ساکن راوی کہ شیخ بود بس بزرگ طلب الوقت از سلسلہ قادریہ بر رفتند
 پس شیخ عبد الحکیم عبد الخالق صاحب را فرمودند کہ شما بروید و در خانہ خود نشستید پس کہے خود
 بخود شما را جسو کردہ نعمت عطا خواهد کرد و بلیشاہ صاحب را فرمودند کہ شما بخدمت شاہ عنایت
 قادری در قصور بروید کار شما از و شان ساخته خواهد شد و آن شخص بیوم را خود بیند کہ
 پیر عبد الخالق صاحب در خانہ رسیدند پس یک روز بر چاہ خود بکار سیرانی مشغول بودند کہ اندر اینجا
 روح کاملی فیضان کرد عبد الخالق صاحب ہوش گشتمہ افتادند و از شان از انجا برداشتمہ بخانہ آوردند
 انگاہ ہوش باز آمد پس قصہ نعمت رسیدن بایشان اینچنین است بعد از آن حضرت محکم الدین

صاحب السیر عم زاده رامرید خود کردند و نعمت عطا نمودند بعد از آن سخن در احوال و روش و دستیره
حضرت قبله محبوب الہی افتاد فرمودند کہ حضرت صاحب قبله محبوب الہی بر دعوت مردم کم میرفتند بلکہ میرفتند
و ہر گاہ بر عرس مبارک حضرت قبلہ عالم یا بر عرس حضرت صاحب نار و والہ میرفتند اگر خاص کسی
بر موقع راہ دعوت کردی ایمانا قبول و منظور میکردند بعد از آن فرمودند کہ ہمین سبب عدم قبول دعوت
بود کہ بر عرس مبارک حضرت قبلہ عالم بطریق دریا پرستی سوار شدہ میرفتند بعد از آن فرمودند کہ وقتی کہ
حضرت محبوب الہی بر خالقہ تشریف حضرت صاحب السیر قدس سرہ رفتہ بود ندیس بر دروازہ بوسہ
دادہ بودند ہر مزار بعد از آن فرمودند کہ حضرت فخر الاولیاء شیخ من ہم قدم بر قدم حضرت قبلہ
محبوب الہی بودہ اند قولاً و فعلاً پس ہر مزار را ہر طور کہ حضرت قبلہ محبوب الہی زیارت کردہ
اند حضرت فخر الاولیاء شیخ من ہم بد بطور زیارت آن مزار نمودہ اند و من نیز آداب زیارت
مزارات را با پنجان بجای آورم کہ حضرت شیخ من فخر الاولیاء بجای آوردند بعد از آن فرمودند
کہ حضرت شیخ من طواف متعارف کہ عبارت است از دست بر ناف بستہ گرداگرد مزارات
یا روضہ باین ہیئت مخصوصہ گردیدن گاہی نکردہ اند بعد از آن فرمودند کہ روزی حضرت شیخ
من بر عرس حضرت صاحب نار و والہ رفتند من ہمراہ بودم مجلس سماع پیش از رفتن با شروع
شدہ بود پس حضرت شیخ من اندر صفہ مجلس آمدہ بر آستانہ روضہ بوسہ میدادند و چنان ہی
مالیدند کہ اندرین اثنا میان احمد قوال این مولود شریف بر خواندند و وصلی اللہ علی نور کر و شد
نور ما پیدا و زمین از حب اوسا کن فلک از عشق او شیدا و پس حضرت قبلہ شیخ مراد ان حالت
آستان بوسی جذبی و شورشی پیدا گردید پس اندر روضہ رفتند بلکہ از انجا باز گردیدند و دست
قوالانرا گرفتہ در وجد و رقص آمدند و چون از مجلس ختم خواندہ فارغ شدند فرمودند کہ احمد قوال
امروز مرا طواف ہم نکردن داد بعد از آن فرمودند کہ ازینجا معلوم میگردد کہ مگر طواف را بمعنی لغوی
تعبیر کردہ اند زیرا کہ صرف ہنگام زیارت کردن از طرف پائین مزارات رفتن و از طرف سرانہ
مزارات باز آمدن را بطواف تعبیر کردہ اند پس این را عرفاً طواف نیگویند زیرا کہ طواف عرفی

باہیت مخصوصہ مذکورہ بادب تمام ہفت بار گرواگر و مزارگردیدن است بعد ازان فرمودند کہ چون
 حضرت شیخ من زیارت مزارات حضرات خود را میکردند پس اول بر آستان فیض نشان روضہ
 مقدسہ ضرور بوسہ میدادند و برانجا پشیمان ہم می مایند و چون اندرون روضہ مقدسہ می رفتند بر پائین
 مزار نوربار حضرت قبلہ محبوب الہی والد ماجد خود اکثر اوقات بوسہ میدادند و گاہی صرف دست را بر مزار
 شریف مساس کردہ بر رخ مبارک میگردانیدند و بر مزار فیض آثار حضرت قبلہ سلطان الاولیاء صاحب الرضہ
 اکثر اوقات دست را مساس ساختہ بر رخ نور میگردانیدند و گاہی بوسہ ہم میدادند و بر مزار شریف حضرت
 خواجہ تاج محمود صاحب ہمیشہ جنس زیارت کردہ اند کہ نہ گاہی بوسہ داده اند و نہ دست را مس کرده
 بر رخ آورده اند بعد ازان فرمودند کہ حضرت شیخ من گرواگر در روضہ مقدسہ مشائخ عظام خود ہم گاہی
 طواف متعارف چنانچہ ہر کسی بدانکہ ایشان طواف می سازند نکرده اند و آن طور طواف بقبر ہیبت
 مخصوصہ مذکورہ میکردند بعد ازان فرمودند کہ اگر من در ابتدا طواف عرفی کردہ باشم عجب نیست
 بعد ازان فرمودند کہ چون در مدینہ طیبہ رسیدم طواف کردن بجائی خود بوسہ ہم بر آستان رحمت نشان
 آنحضرت سرور کائنات صلعم نمودم از خوف آنکہ مبادا بجناب اقدس حضور آنحضرت صلعم پسند
 نیفتند پس یک روز مجازی و مقابل روی مبارک حضور آنحضرت صلعم ایستادہ بر پنجرہ روضہ
 مظہرہ بوسہ دادم کہ اندرین اثنا یک شخص سفید ریش بیاد و از گردن من گرفته بر آستان معلی
 فرود آورده بگفت کہ قبلوا قبلوا یعنی بوسہ دهید بوسہ دهید فقط مقبوس پنج جاہ بوقت
 پھر روز یکشنبہ ششم از ماہ ذیقعد سال سیزدہ صد و شانزدہم ہجری المقدس دولت پائوس
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حال گشت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 بقائہ بطرف این بندہ را تم الحروف متوجہ گردیدہ فرمودند کہ از مقابلیں المجالس سنیہ بخواند
 مقبوس بیستہ تا مقبوس بیست و دوم از جلد سوم بر خواندم و حضور حرف بحرف لفظ بلفظ بشنیدند
 بہایت مسرور گشتند و اندر یک دو موضع تصحیح و اصلاح ہم نمودند بعد ازان سخن در احوال حکماء
 افتاد حضور فرمودند کہ مخدوم عبدالکریم حلی زبیدی مصنف النساء کامل گفته است کہ من در علم شرف

حکیم افلاطون را دیده ام که در رتبه عالی بود چنانچه می نمود که رتبه قطب مداریت بوده است بعد از آن
فرمودند که ملا حسین بن معین الدین در کتاب خود فواتح نوشته است که شیخ شهاب الدین
مقتول گفته است که من در واقع حکیم ارسطو را دیده ام که در رتبه بلند تر خزان بود از وی پرسیدم
که حکیم افلاطون در چه رتبه است ارسطو گفت که بسیار عظیم الرتبه و رفیع المکانه است شیخ
شهاب الدین گوید که من اسماء چند مشایخ را از طبقه ثالثه بردم و گفتم که آیا رتبه افلاطون مساوی
و برابر این مشایخ خواهد بود ارسطو گفت که رتبه او از رتبه او شان هم برتر است انگاه اسماء چند
مشایخ را از طبقه دوم بر زبان راندم و گفتم که آیا در مرتبه ایشان بوده باشد ارسطو گفت از رتبه
ایشان هم بالاتر رتبه میدارد انگاه من اسماء چند مشایخ را از طبقه اول چون شیخ جنید و شیخ
ابایزید و شیخ ابوسعید و شیخ ذوالنون و شیخ ابو جعفر حداد و غیر هم برگزیدم پس دیدم که رتبه
ارسطو در خشان تر و روشن تر شده است و پیر نام که از این مشایخ میگرفتیم وی مفرح الحال و
مسرور البال میشد پس گفت که افلاطون در مرتبه ایشانست بعد از آن فرمودند که ارسطو امام مشایخ
ست بعد از آن سخن در بیماری صرع یعنی مرگی افتاد حضور فرمودند که این صرع از اثر جن است و با
تعویذ صرع مینویسیم هم از برای دفع جنی است که مورث صرع است بعد از آن فرمودند که یک ماده
جن بحضرت خواجه احمد علی صاحب تعلق گرفته بود و اولاد ایشان از ایستن نبرد پس یکبار حضرت
قبله عالم هاروی در بخارا در کوٹ شریف تشریف آوردند و حضرت سلطان الاولیاء این حال را
گوشید پس حضرت قبله عالم حمد را ساعت تعویذ صرع نوشتن شروع نمودند بجز نوشتن تعویذ
اندر آنجا چنین و آواز گریه و زاری مسوع و شنیده می شد و اینچنین گریه و بکاء آنان ماده جن
بود که بحضرت خواجه احمد علی صاحب تعلق گرفته بود از پس میگزیست و میگفت که یا حضرت من
توبه خواهم کرد که باز نزد ایشان نخواهم آمد بلکه ازین ملک دیار هم بدر خواهم شد و در خواهم نمود
مگر مرا از سوختن آتش امان دهید و مرا بکشید و بکن حضرت قبله عالم هیچ نشنیدند هم میکردند
تعویذ هم مینویشتند چون تعویذ نوشته شد پس هم گیس را بدو بدیال غ و شام رسید چنانچه اینچنین

سوخته بدبو میاید بعد از آن فرمودند که همان روز حضرت قبله عالم حضرت سلطان الاولیاء را این
تعوذ صریح آموزانیده رخصت و اجازت عطا فرمودند بعد از آن فرمودند که حضرت قبله عالم سوائے
حضرت سلطان الاولیاء دیگر هیچ خلیفه خود را رخصت و اجازت این تعوذ صریح عطا کرده اند
خواه حضرت صاحب ناره و اله باشند خواه حافظ صاحب ملتانی و خواه حضرت خواجہ محمد سلیمان
تونسوی باشند و غیر ہم بعد از حضرت قبله عالم دیگر خلفاء حضرت قبله عالم راست را اجازت این تعوذ
صریح ازینجا حضرت سلطان الاولیاء رسیده است فقط این حال هم در چاچران شریف مقبول
پنجاب و یکم بوقت چاشت روز دوشنبه نهم ماه ذیقعد سال سیزده صد و شانزدهم صحرای المقدس
دولت پانہول و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر گردید حضور
خواجہ البقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ کتاب مقابلس المجالس را بخوان از مقبوس بیت و دو م تا مقبول
بیت و ہشتم از جلد سوم بخوانم حضور خواجہ کمال رغبت و توجہ شنیدند و در دو تہ مقام
اصلاح نمودند این حال هم در چاچران شریف واقع شدہ است مقبول پنجم پنجاب و دوم
بوقت ظہر روز دوشنبہ نهم از ماہ ذیقعد سال سیزده صد و شانزدهم صحرای المقدس دولت پانی
بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت حضور خواجہ
البقاہ اللہ تعالی رسالہ حق الیقین را در دست میداشتند و میخواندند و حاضرین مجلس را می شنوایند
و تیکہ این بندہ را قلم الحروف حاضر شد حضور این عبارت را میخواندند حقیقت ظہور نیستی و بی
اقتضائے بقائے مظهر کندی حکم ظاہریت کہ ذاتی ست مرتبی را و ظہور نیستی درستی اقتضائی فناء
مظهر کندی حکم باطنیت کہ ذاتی ست مرتبی را و این دو حال بہ نشائین مخصوص ست و ما
هذہ الحیوۃ الدنیا لا لہو و لعب و ان الدار الاخری لہی الحیوان حقیقت نیستی
از روی نیستی ست زگر و کہ قلب حقائق لازم آید و فناء و بقا و دو امر اعتباری اند کہ از تجربات
تعیینات متباینہ و متوافقہ نمودہ میشود و وجہ نیستی و انما فانی ست و وجہ هستی و انما باقی کل
شئی ہالک الا وجہ حقیقت بقا و اسم وجود ست در ترتب ملاحظہ کن حقیقتی لازمات

وجود بود و مجازی بحسب امتداد مظاہر متوافقه و باز فاعلی اسم ارتفاع تعیین است مخصوص و
 این لازم ذات تعیین است مَا عِنْدَكَ كَمَا يَبْتَغِيهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ هُوَ تَمَثِيلُ تَعْيِينِ اِنَاءِ خُرْفَتِي
 مثلاً بانکسار مرتفع شود و بر و اطلاق فنا و عدم کنند یا آنکه سفال از اباقی خوانند و علی بن دا چون
 سفال خاک و خاکستر شود پس بقاء اسم صمان وجود است که بالتعین انائی بوده که در سفال اطلاق
 میکنند و اگر نه سفال را حادث گفتندی نه باقی چون در مظاہر متوافقه بود اسم بقا که لازم وجود ظاهراً
 است در آن مظهر ظهور کند چه ملائمت و توافق در طور خویش یعنی در عالم کثرة مظهر وحدت و حسن
 وجه باقی اند باز چون ظهور آن در مظاہر غیر متوافقه بود فاعلی که عدم مظهر است ظاہراً در وجه عدم
 توافق و مخالفت عدمی درین طور مظهر کثرت و قبح وجه فاعلی عدمی ممکن است کل من علیها
 فانی و یبقی وجه ربک ذوالجلال و الا کرامه مزید یک از وجه ظاہر حس درین نشاء
 دنیا است و مدرک از وجه باطن عقل درین نشاء دیگر قضیه منعکس بود و خطی و صحنی میان ظهور
 و بطون بر رخ حدوث است و تتمه این حقیقت در اسم ظاہر و باطن گفته شد و من در الله
 بوزخ الی یوم یبعثون نکتہ مسافت میان دنیا و آخرت از مقوله کیف است و من مات
 فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَةٌ وَ كَيْتَ تَابِعِ اَنْ لِعَلَّتْ اَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ يَوْمَ يَوْمٍ وَ نَذَّ لِعَبْدٍ
 وَ نَرَاهُ قَرِيبًا حَقِيقَتِ كَقْتِ كَتَعْيِينِ وَ رِبْرِ طَرَفَةِ الْعَيْنِ مُتَقَفِي وَ مُتَجِدٍ مِيكَرِدُو وَ اَتَفَاءِ جَزْمَلَةٍ
 اَتَفَاءِ كُلِّ اسْتِ وَ وَ جُودِ حَقِّ فَيَا ضِي مَطْلَقِ اسْتِ وَ وَ اسْبِ الصُّورِ لِبَعْلَتِ وَ اَلْتِ وَ دَتِ وَ دَاوِدِ
 پس عالم در طرفه العین معروم میگردد و عالمی دیگر موجود می شود و اَلْمَا لَوْ شُدُّوْنَ لَصَادِقِ
 وَ اَنَّ الدَّائِمِينَ لَوَاقِعُ حَقِيقَتِ چُونِ غَيْرِ جُودِ حَقِّ جَزْمِ نِسْتِ اَبْنِ وَ رَتِ رِبْتِ تَعْيِينِ رَا
 بجملی که مسمی است بدین عالم نهایی و القرصی بود و تعیینات متوافقه مجازی و القضائی باشد
 که مسمی است بطامه الکبری و نشاء الاخری لیکن محبوب زمان و مکان را نظر بقضائی چیزیکه عمر
 و هور بود و زردا چنان که گفته شد مگر وقتیکه بی زمان و مکان کرده شود کَلَّا سَيَعْلَمُونَ ثُمَّ
 کَلَّا سَيَعْلَمُونَ قاعده از شبهائی رفته روشن شد که قیامت کبری را سه شمال است اول آنکه در

طرفه العین به نسبت با هر شخصی و نسبتها جمیع علم واقع می شود و دوم آنکه مخصوص است بعارف بعد از
 مرگ اختیاری بحسب ترقی و تجدد و احوال و سرعت سرباین و کشف اسرار بیوم مشترک است میان اشخاص
 انسانی و مخصوص بدین نوع بعد از موت طبعی اما طامته الکبریٰ به نسبت با مجموع اشخاص و انواع و اقسام
 بود که زمان را بکلیت طی کنند و ما امر الساعده الا کلهم البصیر او هو اقرب و مکان را همچنان
 طی کنند که یوم تبدل الارض غیر الارض حقیقت چنانچه قوت باطنیت مباد و معاد پیدا
 میگرد و تعینات از اضلاع و هیئت بروفق ظهور این نشاء عارض او میشود که قوت عناصر و
 امتزاج ایشان انواع و اصناف موالید میگرد و تخلیه که تصویر معانی میکند بخصوص در خواب و ملائکه
 و جن که با اشکال مختلفه متشکل میگردند همچنان قوت باطنیت معاش نفسی و بدنی در معاد بفعال آید
 و ظاهر گردد و مناسب آن نشاء مصور بحسب شود بروفق آن قوت از علم و عمل و خلق که نتیجه آن بود
 و صور و هیئت و اسماء آن در خصوص وارد است چون حور و قصور و رضوان و آثار و انهار و باز
 اضداد آن از مار و کژدم و آتش و مالک و وجه مناسبت هر یکی از جزئیاتی عملی که مترتب است بر آن
 بر صاحب بصیرت پوشیده نماند که انهاهی اعمالکم ترد الیکم فکشفنا عنک غطاءک
 فبصرک الیوم جدید حقیقت طول اعمال و خلود اشخاص بحسب توافق مظاهر تعینات و کثرت
 آن مثلاً عمر زمان که اجزائی آن یعنی آنات در غایت توافق است دراز عمر تر از افلاک است و همچنان
 افلاک که بسیط اند از عناصر دیرینه تراند و عناصر از موالید و جواهر فی الجاه از اعراض و چون آخرت
 و آخرتیان در غایت اعتدال و توافق اند تا تشابه در آن موقع می شود لاجرم دالم الوجود منحلند
 باشند و التوبه متشابهها و لهم فیها از دایم مطهره و هم فیها خلدون تذکره تشابه در احوال معاد
 ساکنان که بمقام اتحاد رسیده باشند و به بقا حقیقی موصوف گشته و صورت تفاد و اختلاف تعینات
 بکلیت از ایشان مرتفع شده زیاده از ابرار بود که اصحاب الیمین اند چنانکه فرمود منکبین علیها
 متقابلین و در اختلاف و اتفاق احوال طوائف سه گانه از سابقان و اصحاب الیمین و اصحاب الشمال
 در سوره واقعه تامل باید کرد تا روشن گردد و اندک قرآن کریم فی کتاب مکنون لایمسسه الا المطهرین

تذخیر من رب العالمین قاعده غایت کمال چیزی درو بالقوه حاصل است بلکه کمالات
جمله اشیاء در هر شیء مرکوز است و بواسطه تعینات در پوشیده و یا بالذات لایزال بما بالعرض چون
موانع مرتفع گردد از بطون بظهور آید و انواع حسی و وهمی و خیالی و عقلی و کشفی بحسب وصول هر یکی بکلام
و موافق خویش حاصل شود فلا تعلم لنفسی ما اُخفی الهم من قرة اعین و لکن ما تشتهی
الانفس و تلذ الاعین فقط این حال هم در چارچرخ ان شریف واقع شده است مقبوس
پنججاه و سوم بوقت چاشت روز چهارشنبه نهم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم صحرای مجری
و دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و ساداتی بهتر ازین نیست حاصل شد حضور خواجہ
ایقانہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ کتاب مقابیس المجالس را بر خوان پس از مقبوس بیست و ششم تا مقبوس
سی و ششم از جلد ثالث بر خواندم حضور بحال توجه صحت بحرف و لفظ بلفظ سماع فرمودند و در چند مواضع
اصلاح ہم فرمودند بعد از آن سخن در مشغولی شیخ شهاب الدین عمر سروردی افتاد فرمودند کہ حضرت
ایشان سماع کم و اندک می شنیدند بعد از آن فرمودند کہ غرض و مقصود از سماع مشغولی بحق سبحانہ
است پس هر کہ هر وقت بغیر سماع مشغول بخدا تعالیٰ بوده باشد او را به شنیدن سماع چه حاجت
است بعد از آن فرمودند کہ بقی بخدمت ایشان چند صوفیان و فقیران جمع آمدند پس بفرمودند
کہ گویندگان را بخوانید تا سماع شود چون مجلس سماع شروع گردید حضرت شهاب الدین بیرون
از آن مجلس قریب تر بنشینستند و بتلاوت قرآن شریف مشغول گشتند چون صوفیان از جدو
حالت خوش گردیده می نشستند مجلس موقوف شد پس حضرت شیخ از آن فقیران و صوفیان پرسیدند
کہ سرودند در سماع مرتب شده بودند یا نه ایشان عرض کردند کہ آری مرتب شده اند پس قوالانرا
پرسیدند کہ دادنی بود بدادند حضور فرمودند کہ بنید مشغولی ایشان کہ اگر چه قریب تر مجلس سماع نشسته
بودند مگر از مرتب سرودن و آواز آن و آوازهای ہومی صوفیان هیچ خبر داشتند مقبوس پنججاه
و چهارم بوقت ظهر روز جمعہ یازدهم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم صحرای المقدس و دولت
پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و ساداتی بهتر ازین نیست بیدگشت حضور فرمودند

که کتاب اشارات فریدی بخوان پس از مقبوس سی و ششم تا مقبوس چهل و پنجم از جلد ثالث
 بر خواندم بکمال رغبت و فرحت حرف بگفت و لفظ بلفظ سماع کردند حاجت اصلاح نبود مقبوس
 پنجاه و پنجم بوقت ظهر روز شنبه دوازدهم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم صحرای مقدس
 دولت پاشی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل شد سخن
 در عقیده افتاده بود حضور فرمودند که بحار حضرت سلطان المشائخ از دہلی شریف زیارت حضرت
 شیخ شیوخ العالم گنجشکر بطرف پاکپن شریف می آمدند پس در اثناء راه حضرت ایشان را یک بار بگریه
 پس در دل اندیشیدند که از کس رقیه خوانیده شود و دوا می دافغ زهر مار هم کرده شود بعد از آن
 فرمودند که حضرت سلطان المشائخ فرموده اند که باز در دل گفتند که اگر عقیده من با شیخ خود درست
 و کامل است پس زهر مار هیچ تاثیر نخواهد ساخت و اگر عقیده من درست کامل نیست و آیت
 آنست که خواهم مردن من ادلی و بهتر است از پیکر زنده مانم و عقیده کامل نداشته باشم
 بعد از آن فرمودند که حضرت سلطان المشائخ کار بر عقیده گذارند رقیه خوانیدند و او گمانیدند
 از پیش زهر مار هیچ تاثیر پیدا نشد صحیح و سالم بجناب شیخ شیوخ العالم گنجشکر رسید
 آنگاه حضرت سلطان المشائخ لقین کردند که عقیده من کاملتر است بعد از آن سخن در حلق
 راس افتاد فرمودند که بر سر همه انبیاء علیهم الصلوٰۃ والسلام شجرات بودند هیچ محلق الراس
 نبوده است مقبوس پنجاه و ششم بوقت چاشت روز یکشنبه سیزدهم از ذی قعد
 سال سیزده صد و شانزدهم صحرای مقدس دولت پاشی بوس و زیارت حضرت اقدس که
 عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل گشت حضور اشارت کردند که اشارات فریدی بخوان
 پس از مقبوس چهل و پنجم تا مقبوس پنجاه و سوم از جلد ثالث بر خواندم حرف بگفت و آنرا
 سماع فرمودند و یک دو جا اصلاح هم نمودند بعد از آن فرمودند که در رفتن باره من مبارک است
 قبله عالم بهاروی که بر روز جمعه آمدیم بمصمم بود تا خیر و روز در میان آمد است حضرت اقدس
 چرا تا خیر شده است فرمودند که نقش محکم الدین آمده است و گفتند که در روز چهارشنبه ماه در برج

عقرب خواهد بود و نگاه فرمودند که چوں ماه در عقرب باشد سفر کردن جائز نیست این مسئله
در کتب باین روش نوشته اند چنانچه در تحفه نصاب گفته اند عقرب چویمنی ماه را از خانه بیرون در هر روز
مقبوس پنجاه و نهم بوقت نیم روز روز شنبه پانزدهم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و
شانزدهم بحری المقدس دولت پانزدهم و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر
ازین نیست پیشگشت حضور خواجہ فرمودند که سبق کتاب مقابیس المجالس بخوان پس از
مقبوس پنجاه و نهم تا مقبوس پنجاه و نهم بر خواندم حضور حرف بگفت شنودند حاجت اصلاح
نیفتا و بعد از آن سخن در طعام خوردن افتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ من ششم
پاس در شب از یک شاک آرد کم نان نخچیه میخورم و دو آتار شیر قندی کم می نوشم و اگر از
گوشت مضغه میخورم پس همانقدر از نان مذکور کم میکنم مقبوس پنجاه و نهم بوقت ظهر
روز چهارشنبه شانزدهم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس دولت پانزدهم
پوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر گردید از مقبوس
پنجاه و نهم تا مقبوس شصت و پنجم از جلد ثابث کتاب مقابیس المجالس بر خواندم حضور بکمال توجه
سماع فرمودند حاجت اصلاح نیفتا و بعد از آن یکی از حاضرین کرد که قباہ مثل شیخ بہاؤ الدین
زکریا ملتانی دیگر خلیفہ ہم از حضرت شیخ الشیوخ شہاب الدین عمر سروری بوده است یا
کے حضور فرمودند کہ آری شیخ نجیب الدین علی برفش شیرازی مثل الشیخانند بعد از آن فرمودند کہ
پدر شیخ نجیب الدین از اغنیای تجارت بود برای فرزند خود شیخ نجیب الدین کہ ہنوز کودکی بود
لباس ہائے فاخرہ و نفیس و طعام ہائے مکنات و لذیذ تر ترتیب میداد و ہیا میکرد و اما شیخ
نجیب الدین بان صغری در سلوک بود جا ہائی نفیس نمی پوشید بلکہ لباسین شیعینانہ
و حصصہ وغیرہ می پوشید و طعام ہم غیر لذیذ و خشک می خورد پدرش و دیگر خلق حیران می گشتند
و چون کلان شدند جناب حضرت شیخ شہاب الدین مشرف شدہ بیعت کردند بعد از آن بدو
تکمیل رسیدند بعد از آن فرمودند کہ اکثر اکابر اولیاء الطرف در سلک بیعت شیخ نجیب الدین

آمده اند بعد ازان فرمودند که من در اول زمانه خود شیخ نجیب الدین را بر حضرت غوث العالم
شیخ بہاؤ الدین زکریا ملتانی زیادت میدادم و بزرگ تر و افضل میدانستم مگر روزی میان
بدھن شاہ صاحب کہ مرید حضرت قبلہ محبوب الہی است و ہم شخصے صادق ستہ مرا حکایت
کرد کہ روزی حضرت قبلہ محبوب الہی فرمودہ بودند کہ مانند شیخ بہاؤ الدین ملتانی ہزار مرید و خلیفہ
جانشین حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی ہستند مگر از ہمہ برگزیدہ تر و خلیفہ جانشین حضرت
شیخ بہاؤ الدین زکریا ملتانی اند پس ازان روز خیال زیادتی شیخ نجیب الدین از شیخ بہاؤ الدین
ملتانی از دل من بدر شد بعد ازان یکی از حضار عرض کرد کہ قبلاً نسبت این سلسلہ سہروردیہ نیز بر
مشائخ عظام ما آندہ است یا نہ فرمودند آری نسبت این سلسلہ سہروردیہ بر حضرت خواجہ علم الدین
از حضرت قارن الملتہ والدین و او شانرا از حضرت قاضی علم الحق والدین او شانرا از حضرت شیخ
صدر الدین راجن قتال اوجی و او شانرا از حضرت سید جلال الدین مخدوم جہانیاں جہان گشت
و او شانرا از حضرت شیخ ابو الفتح رکن الدین ملتانی و او شانرا از حضرت شیخ صدر الدین عارف
ملتانی و او شانرا از حضرت غوث العالم بہاؤ الدین زکریا ملتانی رسیدہ است بعد ازان فرمودند کہ
حضرت مخدوم جہانیاں فرمودہ اند کہ در مکہ معظمہ کہ چہ تبرک و متمیز مقام است ہر کرا بیماری
شدہ مشائخ وقت آنجا می پارہ ہائی خشک شدہ ازان در غیف لنگر شیخ بہاؤ الدین زکریا ملتانی
و شیخ صدر الدین عارف باللہ ملتانی میخورانیزند و بدان پارہ نان تداوی بیمار مینمودند بعد
از ان فرمودند کہ حضرت مخدوم جہانیاں اوجی اگر چہ سہروردی اند مگر چشمی ہم ہستند چنانچہ شاخ
سلسلہ منیاثیہ کہ چشتیہ است چنان چشتیہ کہ در ولایتی و راجہ شہر و دیت ہمہ نیست خالص
چشتیت است از حضرت مخدوم جہانیاں اوجی جاری گردیدہ است بدین طریق کہ نسبت فلان
رید شیخ مینا قدس سرہ را از شیخ سارنگ قدس سرہ و ایشانرا از شیخ قوام الدین قدس سرہ
و ایشانرا از حضرت مخدوم جہانیاں جہان گشت و ایشانرا از مخدوم عالم خواجہ نصیرت الملتی
والدین چراغ دہلوی رسیدہ است بعد ازان فرمودند کہ درین سلسلہ منیاثیہ زیادہ تر صرفت و سدا

چشتیت هم ازین سبب است که شیخ قوام الدین قدس سره مرید حضرت مخدوم چراغ دہلی اند
 و خرفہ خلافت از حضرت مخدوم جہانیاں دچی نیز از نسبت چستہ نصیریہ میدارند بعد از ان فرمودند
 کہ حضرت مخدوم جہانیاں دچی فرمودہ اند کہ چون حضرت مخدوم العالم خواجہ نصیر الدین چراغ دہلی
 بر من خلافت عطا کردہ اند و خرقہ ہم پوشانیدہ اند من در مکہ معظمہ رسیدم مشائخ حرم مکہ شریف
 باین حکایت گفتہ ام آن خرقہ کہ مرا حضرت مخدوم العالم پوشانیدہ بودند از من گرفتند و پاریدہ
 پر کالہ پر کالہ ساختند و ہر یک شیخ یک پر کالہ را گرفت و نزد خود متبرک کرد بعد از ان سخن در
 پیر پستی افتاد حضور فرمودند کہ حضرت محبوب الہی سلطان المشائخ در زمان خود میفرمودند
 کہ انتقال و وصال من بہ فرید فرید گفتن خواهد شد حضور فرمودند کہ این قول ایشان از تسلی و
 سکینہ بودہ است چنانچہ بر سکینہ خود این حکایت شاید و گواہ آورده اند میفرمودند کہ روزی در
 ابتدا سلوک از حضرت شیخ شیوخ العالم گنجشکر رخصت گرفته تعزم دہلی کردم پس حضرت قطب
 جمال بانسوی کہ کلان خلیفہ حضرت گنجشکر بودند نیز آن وقت رخصت گرفتند پس مرا ہمراہ ایشان
 کردند چون از انجا روانہ شدیم پیادہ در فلان جا رسیدم آنجا یک امیر بود وی دعوت کرد
 دعوت او بخوردیم در ان ایام خشک سالی بود امیر آرزو کرد کہ دعوتی ہمینا باران بیارد پس
 دعوتی ہمینا باران بسیار بارید چون از انجا عزم کوچ کردیم آن امیر سواری مائی داد ہر یک
 سوار شد ہمراہ یک اسپ و او ندیگر آن اسپ تو سن و سرکش بود در اثناء راہ بسیار کوشی
 کرد از ہمہ رفیقان و اماندم روز گرم و ملک ریگستان بود و سن جوانی بود صفر اغلبہ کردوشی
 از حد زائد تپ شدید لاحق گردید پس اسپ اباد رختی بستم خود بخسیدم غش و بیہوشی
 بر من طاری شد چون اندک از ان بیہوشی بہوش بش باز آمدم لفظ فرید فرید از دہن من بر می آمد
 حضور فرمودند کہ هنوز ابتدا سلوک سلطان المشائخ بودہ است کہ اینقدر محبت پیر و سنگیر خود در
 سویدائی دل ایشان جا گرفته بود و در بیہوشی کہ تعطیل حواس می باشد بی اختیار از زبان
 ایشان فرید فرید صادر میشود پس ہر اسکینہ نباشد خاصہ کہ آنوقت کہ منتهی شدہ باشد بطریق

اولی اسکیته مقصورت بعد از آن فرمودند که روزی سلطان المشائخ و شیخ بددا اسحاق که او نیز کلان
خلیفه حضرت گنجشکر اند خدمت حضرت شیخ گنجشکر بهم شسته بودند که اندرین اثناء یکی از مریدان
حضرت شیخ شیوخ العالم فوت شد خبر موتش خدمت ایشان رسانیدند حضرت گنجشکر پرسیدند که
نماز ما خوانده بود یا نه گفتند که نماز اخیر وقت از وی فوت گشته است پس حضرت گنجشکر شیخ
نفرمودند که شیخ بددا اسحاق گفتند که افسوس است که نیکو زرتنه است انگاه حضور خواجه فرمودند
که حضرت سلطان المشائخ فرمودند که من در ویل گفتم که شاید ایشان از خود تسلی و سکینه
میدارند که به نسبت او گفته اند که نیکو زرتنه است بعد از آن فرمودند که بی شک شیخ بدرالدین
اسحاق بخود سکینه میداشتند چنانچه روزی که ایشان ازین دار فنا بملک بقا انتقال کرده اند
نماز فجر را گذارده اند و او را دو وظائف هم خوانده اند نماز اشراف را هم خوانده اند و نماز
ضحی را نیز ادا ساخته باطمینان خاطر دعا خوانسته اند انگاه سجد کردند و در حالت سجده یا حی یا
قیوم گفته جان بحق تسلیم نمودند پس بهینید که نماز فجر بجای خود و اول را هم گذارده اند انگاه از
وینارفته اند بعد از آن فرمودند که حضرت شیخ شیوخ العالم نیز اینچنین رفته اند چنانچه شبی که
انتقال حضرت ایشان واقع شده است نماز عشاء را بجماعت گذارده اند انگاه بهوش گردیدند
چون بهوش باز آمدند پرسیدند که نماز عشا گذارده ام یا نه گفتند یکبار گذارده اید فرمودند باز
میکنارم شاید باز نماز بدست آید یا نباید پس تمام نماز عشا را ادا کردند انگاه باز بهوش شدند
چون بهوش باز آمدند پرسیدند که نماز عشا گذارده ام یا نه گفتند که دو بار گذارده اید فرمودند
که باز میخواهم مبادا باز نماز میسر نشود پس سیوم بار نیز تمام نماز را بخوانند انگاه سجده کردند
و در سجود یا حی یا قیوم بگفتند و بر حمت حق به پیوستند بعد از آن حضور فرمودند که چون در وقت
انتقال حضرت شیخ شیوخ العالم قریب رسید اتفاقاً سید محمد کرمانی از دہلی شریف دریا کپتن
وارد گردید بزیارت و قدم بوسی شیخ شیوخ العالم مشرف گشت پس حضرت گنجشکر پرسیدند
که یاران دہلی خوش بودند سید محمد کرمانی اندیشید اولاً که اگر نام نامی حضرت سلطان المشائخ بگیرم

حضور گنجشک نهایت متوجه شده احوال او شان خواهند پرسید و ازین وجه صاحبزادگان
 رنج خاطر خواهند شد ازین اثناء حضور خواجه فرمودند چون کمال لطف و عنایت حضرت شیخ
 شیوخ العالم بحضرت سلطان المشایخ مبذول می بود ازین سبب فرزندان شیخ شیوخ العالم
 به سلطان المشایخ گویا تعصب میداشتند پس سید محمد خستین از دیگر یاران دہلی نامها برود
 از هر یک نیاز برسایند و در آخر گفت که مولانا نظام الدین نیز بنده گیات و نیاز بے انداز عرض
 میکرد شیخ شیوخ العالم نهایت متوجه شده فرمودند که مولانا نظام الدین خوش بود انگاه فرمودند
 که حضرت خواجه معین الدین اجمیری وقت انتقال حضرت خواجه عثمان مارونی نبود و حضرت قطب الدین
 اوشی کالی نیز بوقت وصال حضرت خواجه معین الدین اجمیری حاضر نبود و من نیز بوقت رحلت
 حضرت خواجه قطب الدین حاضر نبودم و مولانا نظام الدین نیز وقت انتقال من حاضر نخواهد
 بود پس این مصیبت و سجد و عصا و کاسه چوبی و دیگر تبرکات که مرا از مشایخ عظام خود
 رسیده اند باو شان خواهد داد چون حضرت گنجشک وصال نمودند حضرت سلطان المشایخ
 حاضر نبودند بعد از وصال و راجو و من رفته اند پس آن تبرکات او شان را داده اند بعد از
 حضور خواجه الباقه اللہ تعالی فرمودند که چون سید محمد کرمانی از خدمت شیخ شیوخ العالم
 برخاسته بیرون آمد صاحبزادگان برآشفقتند و گفتند که تو چیرا نام مولانا نظام الدین بردی که
 همه نعمت او شان گرفته اند بیا من مهمل مانده ایم سید محمد گفت من بسا خاطر شما اول نام او شان
 بزبان نیاورده ام اولاً از دیگر یاران نیاز گذارینده ام و در آخر نام او شان گرفته نیاز عرض
 کرده ام مگر آنرا که شیخ قبول کند ما را و شمارا چاره نیست بعد از آن فرمودند که یک شخص
 بخدمت میان صاحب حافظ غلام حسن صاحب چلای و منی پرسید که محبت پیر حقیقی است یا
 مجازی ایشان بشوریدند و گفتند که بایست که ترا بگویم پس چو بدستی برداشتند تا ویرا بر
 مگر آن شخص بدو پیر ایشان نیز اندکی در عقب او بدو دیدند و گفتند که حمل مثال شده است
 که مشق این عقیده بچته کرده ایم و اکنون وی شیطان شده می پرسد که محبت پیر حقیقی است

یا مجازی نخواهد که در دل او ظلم اندازد و بعد از آن فرمودند که امام محمد غزالی که امام شریعت و طریقت اند
فرموده اند که محبت حقیقی که محبت حق سبحانه است اگر بر محبت دنیا و مافیها غالب است پس بعد از
موت هم همین محبت حقیقی غالب خواهد بود و اگر محبت حقیقی با محبت دنیا و مافیها مساوی باشد
تا هم بعد مردن محبت حقیقی غالب خواهد شد و اگر محبت حقیقی اندکی مغلوب محبت دنیا و مافیها
اندکی غالب است پس تا هم محبت حقیقی را غلبه بظهور آید و اگر محبت حقیقی تمام مغلوب ترست
یا خود محبت حقیقی اصلاً در دل شخص موجود نیست حکمی محبت دنیا است این وقت بعد از مردن
محبت دنیا و مافیها غالب خواهد شد از محبت حقیقی بعد از آن فرمودند که روزی درویش کوه گهر
سکنه میرانپور که مرید حضرت قبله مولانا صاحب الوصال است مرا گفت که ما را محبت زنان و
فرزندان بر محبت پیر غالب است زیرا که چون بجانب پیر دستگیر خود می آیم یک دور و میمانم
که باز محبت فرزند و زن دل را می کشد و پس میروم بگرد میان محبت حقیقی و غیر حقیقی هنوز
قدر فرق است که اگر زن یا فرزند فوت شود دو سه روز یاد آید و غم کرده شود بعد فراموش
خواهد شد و در فراق پیر دستگیر تمام عمر در گریه و غم یادگاری هستم بعد از آن فرمودند که این
حکایت درویش مرا خوش آمده است و موافق قول امام محمد غزالی افتاده است بعد از آن
فرمودند که برادر او فتح که او نیز مرید حضرت قبله مولانا صاحب الوصال بود در عقیده نهایت
رعنخ میداشت چنانچه حضرت قبله مولانا پیر خود را در مجلس عام سجد میکرد و در اهل حال
حضرت قبله مولانا او را زجر و توبیخ میکردند مگر وی از سجد کردن هرگز بازماندی هر بار که
بجناب پیر شرف شدی ضرور سجد کردی پس در اواخر او را معذور دانستند وقت سجد کردن
او تبسم مینمودند و از زجر و توبیخ هیچ نیفرمودند و روزی این حال من هم دیده بودم بعد از آن
فرمودند که همین محبت پیر محبت حقیقی است چرا که میان پیر و مرید نه علاقه تفرات و خوشی است
و نه دیگر هیچ محض این علاقه است که پیر راه خدا بینماید و بنجد امیر رساند مرید را پس محبت
پیر محبت خدا است چون این فائده بیان کرده خاموش شدند این بنده کاتب الحروف

عرض کرد که آیت فاتسو نی یُحببکم الله نیز از معنی خبر میدهد فرمودند آری بعد از این
 ابیات را خواندند اسماست زان کنتم بحبون یا بد او راه می نخلو تمانه یحببکم الله و در آن خلوت
 سر از محبوب گردد و بحق یکبارگی مجذوب گردد و بعد از آن فرمودند که محبت پیر محبت حقیقی مطلقاً
 نیست بلکه درین هم مراتب اند حق محبت پیر بر اعانت آداب گذارده شود اگر محبت پیر محبت حقیقی
 هم مطلقاً بودی پس انالشر مثلکم چرا واروشده است بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد که
 قبله این وجد و رقص جنبش چه چیز است و از چه چیز پیدا میگردد حضور فرمودند که اول جنبش
 دل را می شود و انگاه بدن را اگر جنبش دل اندک است و مضطرب آن در مقدر و مشخص میباشد پس
 آنوقت رقص و تحرک بدن ظاهر می شود و اگر جنبش دل غلبه کرده است چنانچه مضطرب آن در امکان
 او نیست پس آنوقت اهتزاز بدن و رقص در وجودی آید چنانچه در ابتدا حال اکثر اوقات مرا این
 معامله روی نمود بسیار بار اتفاق افتاده است که چون بخدمت حضرت قبا مولانا فخرالدین
 پیوسته خود میرفتم و می نشستم و حضرت ایشان گاهی بوساده تکیه کرده مضطرب می بودند گاهی
 مستقیماً می پدید آمدن بادل خیال میکردم که بر چیزی می کف پائی مبارک حضرت ایشان را باطل
 بجز در همین تصور جنبش و تپش در دل من پیدا شد گاهی چنان لرزش دل غلبه کردی که بے اختیار
 شده حسرت می زوم بمانند یا هی بے آب آنجا آنجای طبعیم و گاهی این جنبش و تپیدن
 دل را مضطرب میکردم گز مجر و مضطرب کردن پیش چشمان من تاریکی می آمد و بالکل بیبنا می و
 بصارت از چشمان من کم و زائل میگردد و گاهی اینجالت هنگام خشم و غضب نیز مرا واقع میشد
 چنانچه باری در مدینه طبع یک کجخت با حضرت امیر المؤمنین عمر فاروق سب و دشنام کرده
 بود و ناسز گفته پس مراجوش آمد لرزان و تپان شد تا آنکه بر تمام اندام من از سر تا پا لرزه افتاد
 پیش چشمان من غلظت و تاریکی آمده بود هیچ چیز در نظر نمی آمد بعد از آن تبسم در لبان نمود و فرمودند
 که هر که عقل را دخل میدهد او زیاده تر کوشش می سازد من را اول حال و تکیه جنبش دل
 آغاز کردی کف و تپهارا بر دل خود می نهادم تا تجربه کنم که چه قدر در جنبش او دست پس هر قدر

کہ اول کف دست را ضرب جنبش دل میرسد هما نقدر بغیر تفاوت هم کف دست را صدمه و تصدیع
 میداد و این نشان ازان حالت میدهم که هنوز من ممتاز و هوشیار می بودم و جنبش دل در
 حیطه عنبط و امکان من بودی و چون عنان اختیار و ضبط از دست امکان من ر بودی بهیچ
 طاری شدی خدا تعالی میداند که آنوقت چه قدر و اندازه جنبش و لرزش دل بوده باشد بعد ازان
 فرمودند که روزی این حالت روی نمود پس دست این بنامه فقیر و رو و گرا گرفته بر دل نهادم
 انگاه جست زده آنجا افتادم تنم یاد مانده است که دست او را گرفته بر دل داشته بودم
 بعد ازان سخن در مخلوق الراس بودن افتاد فرمودند که اکنون در هندوستان چنان رسم
 افتاده است که هر که در سلوک می آید موی سر را میگذارد و دراز می سازد و پیشینان همه
 مخلوق الراس میبودند و هر که در زمانه ایشان پامی بسلوک بر می همان ساعت او را مخلوق میگویند
 یعنی بر سرش موی نیکنند چنانچه در عهد مبارک حضرت قبله محبوب الهی سلطان المشائخ
 مخلوق الراس را بر غیر مخلوقین فضیلتی نهاده بودند در مجلس حضرت سلطان المشائخ مخلوقین
 بر غیر مخلوقین پیشتر و صدر می نشستند و اذن این امر عام شده بود که مخلوقین بر مقدم نشستن
 رعایتی چکس نمیکردند چنانچه روزی یکی از فرزندان حضرت انجشکر که غیر مخلوق بود در مجلس
 حضرت سلطان المشائخ نشست بود اندرین اثناء حضرت خواجه حسام الدین مکتانی که مرید
 و خلیفه برگزیده حضرت سلطان المشائخ است بیاید و پیشتر همان صاحبزاده بنشست پس
 سلطان المشائخ بر رعایت ادب پیرزاده بطرف خواجه حسام الدین دید و فرمودند که حسام الدین
 تو از مخدوم من مقدم می نشینی انگاه وی نیاز کرده پیتر او شان بنشست بعد ازان
 فرمودند که چون حضرت صاحب خواجه نور محمد ناره و والد وصال کردند پیش حضرت قبله بنامه ناره
 با زوی مولوی نور محمد بزرگ که مرید حضرت صاحب ناره و والد است حضرت شیخ شیخ
 سلطان الاولیاء پیر وند و مولوی محمد حسن را جن پوری را که او نیز مرید حضرت صاحب ناره و والد
 است حواله حضرت محمد جمال حافظ مکتانی کردند پس مولوی محمد حسن صاحب اکثر آمد رفت

بگمان شریف میداشت و قوالان خوش الحان را هم از برای خوش کردن حضرت قبله حافظ صاحب
 همراه خود می برد باری روانه شد و یکی از قوالان غیر مخلوق را نیز همراه خود کرد و تمام راه ترسان
 رفت چون آنجا بجناب حضرت حافظ صاحب مشرف شد عرض کرد که این با سیکت بی ادبی
 کرده آدم و آن اینست که این قوال بر سر موئی میدارد مخلوق نیست حضرت حافظ صاحب
 بی سخط مولوی فرمودند که قوالان چنین می باشند اینها را از نیت می باید بعد از آن فرمودند که
 عادت شریف حضور حضرت سلطان الاولیا صاحب الروضه چنین میبود که اکثر مردمان غلامانی
 را مثل علماء و فقراء و طیفه و روزینه از لنگر شریف خود که سفره عامست مقرر و مجوز کرده
 عطا میکردند چنانچه میان اشرف محمد و میان خیر شاه سکنه کهانی که پریشکاران و محتسب
 میبودند و روزینه ایشان هم از لنگر شریف حضرت قبله ما مقرر بوده است پس روزی چند
 اسپ دانه با لطف ایشان فرستادند چون اجیران آنجا رسیدند شاه صاحبان دانه ها هم
 نگرفتند و گفتند که میان صاحب با ما سخریه و مزخ میسازند اجیران را مع اسپان باز گردانیدند
 اجیران بحضور حضرت قبله سلطان الاولیا تمام ماجرا را عرض کردند حضور حضرت قبله فرمودند
 آری ما را فراموش شده است که این اجیران غیر مخلوق بودند نگاه یک فقیر مخلوق را از
 راع اسپان باردار باز فرستادند پس شاه صاحبان بلا عذر آن عطیه را قبول کرده
 بگرفتند بعد از آن سخن در رموز اولیا و عبادت آنها و فرمودند یک مجذوب بود در هر گاه گاه
 حضرت مولانا عبدالرحمن جامی نزد او رفتند روزی حضرت مولانا و قاضی بهرات بخد مت آن
 مجذوب نشسته بودند که وقت نماز آمد آن مجذوب گفت برخیزید تا نماز بگذاریم پس مجذوب
 امام شد و مولانا صاحب مقتدی شدند قاضی مذکور افتد انکرو بلکه باز گردید پس آن مجذوب
 و زینت نماز چنین گفت که برای پری گرمی پری بر بام قصری آن پری فرشته ابر حضرت
 مولانا تمام نماز آن پس آن مجذوب بگذارند و عاده هم نکردند بعد از آن فرمودند که شیخ
 احمد غزالی روزی زینت نماز گفتند که کافر شدم و زنا راستم "الله اکبر بعد از آن فرمودند که

ملا شاه لاهوری کہ مرید و خلیفہ حضرت میانیر بالا پیر لاهوری است چون شیخ احمد غزالی گفتہ است
 کہ بالائی عرش بودم بانگ نماز شنیدم خود را بہ تخت الشری دیدم بر خاستم و نماز کردم مقبوس
 پنجاہ و نہم بوقت چاشت روز شنبہ نوزدہم از ماہ ذیقعد سال سیزدہ صد شانزدہم ہجری
 المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست
 حال گشت حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اشارات را بر خوان پس از مقبوس شخصت
 پنجم تا مقبوس ہفتاد و دوم از جلد ثالث بر خواندم حضور صرف بکرت سماع فرمودند و در
 چند مواضع اصلاح ہم فرمودند بعد از آن سخن در بدایت عالم افتاد حضور فرمودند کہ بگو
 چال الوطی پطری بکئی و نج پھوتی کئی مرطری بکئی ناز تیدیدی راندنہ کطری بکئی گزری
 وہ آدم سے یار بعد از آن فرمودند کہ ازین مصرعہ کافی من اگر چه بیان محبت خدا تعالیٰ
 است مگر اشارت ازین معنی ہم درج است کہ بسیار آدم گذشتہ اند چنانچہ حضرت مولانا جلال الدین
 رومی نیز ازین معنی گفتہ اند کہ قصہ ہای یار دار دلس مقام بکصد قیامت بگذرد وین نا
 تمام بک بعد از آن سخن در مذہب چنگیز بیان افتاد فرمودند کہ چنگیز بیان چنگیز خان را بنی وقت
 گفتہ اند چنگیز خان از خود بے نونذہبی اخترع کردہ است چنانچہ آن مذہب را چنگیز یہ میگویند
 اندین اثناء این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ عقائد چنگیز بیان چگونہ اند فرمودند کہ در اصل مسئلہ
 توحید باری تعالیٰ ہیچکس را خلاف نیست چنگیز بیان باشند خواہ دیگران و نیکی بدی را نیز
 ہر کسی میداند باقی فروعاً چون حلال و حرام در مذہب مختلف است بعد از آن فرمودند
 کہ در طریقہ چنگیز یہ این رسم ہم ہست کہ اگر مرد میرد و زنش باوی زندہ در گور ہمراہ نشیند
 ہائزست چنانچہ در فاندان چنگیز خان کہ ہاوشانان شدہ اند ہر کہ یکی از ایشان از
 شخصت و ہفتاد زنان با محبت او ہمراہ او مدفون میشدند چنانچہ خانہ فرخ و بہت سا
 میساختند و در وی آن ہاوشاہ مردہ را می نہادند و زنانیکہ ہمراہ او میرفتند اندر آن خانہ
 زندہ می نشستند انگاہ آن خانہ را مسدود میکردند آن زنان خود بخود در انجامی مردند

بعد از آن خبر کردند که از فلان چایک یک کفش کهنه برآمده است همه حاضرین عرض کردند که
قبله ما هم از آب این چاه وضو کرده ایم این چگونه باشد مولوی غوث بخش ولد حافظ الله جویا
سکنه چاچرا ان شریف که عالم علوم عقلی و نقلی بود و نیز از متعلقان شکر شریف حضور بوده است و
اینجا در چاچرا ان شریف تدیس میکرد و در مجلس ممالیون حاضر نشسته بود از وی پرسیدند که
فتویٰ چگونه است وی گفت که نمازهای سه شبانه روز را عاده کرده شود و بدن و جامها و
ظروف باران نیز شسته پاک کرده شود و تمام آب از چایک بیرن کرده آید حضور تبسم نموده
فرمودند که کس برو آن کفش را برداشته بیاید چون آوردند حضور هم دیدند و دیگر همه مردم
نیز دیدند پس حضور فرمودند که این کشف نهایت کهنه و بیکار است چنانچه معلوم می شود که
در جائی افتاده باشد و کس برداشته در چایک انداخته است و یقین تلمیح و آلودگی نجاست
بان هم نیست و اینچنان کهنه گردیده افتاده است که اگر چه وقتی به پلیدی هم آلوده شده چند
بار بروی باران باریده باشد و باز آن خشک شده پاک گشته باشد و به پلیدی بودن آب
آنوقت حکم داده شود که با کفش آلودگی نجاست یقینا بود و نه حرم خود پاک است کفش خواه تو
واقع شود در چاه خواه کهنه آب چاه پلیدی نخواهد شد پس من میگویم که احتیاطا فتویٰ از وقت
علم داده شود عاده نمازها و غیره سرگز نیست یعنی از وقت علم نجاست باز وضو و غیره استعمال
بان آب جاز نیست تا آنکه شش پر پاکی نکرده شود مولوی مذکور اندکی بهم شده گفت که مذرب
امام اعظم آنست که سه شبانه روز تمام نمازها را عاده کند و مذرب امام محمد آنست که یک شبانه روز
نمازها را عاده کرده شود و درین صورت فتویٰ بر مذرب امام محمد است حضور تبسم نموده پرده اش
فاش نکردند و فرمودند که مولوی غلام رسول را بخوانید و آید از وی پرسیدند وی گفت
که در اینچنین صورت که نجاست او یقینا هم نیست از وقت علم فتویٰ باید داد مولوی غوث بخش
بر اشفت و گفت که این فتویٰ موجب سرخی خود داد می رسد اینچنین نیست مولوی غلام رسول
گفت آنچه تو میگوئی در حیوان نیست پس اگر حیوانی در چاه افتاد و بر پس از تنفیخ او عاده نمازهای

یک شب از روز هست و از تنفیخ او اعاده سه شب از روز است این مسئله علاوه بر دلیل این نیز علیّه
 است و آن مسئله کفش علیّه است و دلیل او هم علیّه است ازین اثنا مولوی تاج محمود که او
 نیز از متعلقین حضور بوده است و تدریس علم میکرد و باید از وی پرسید ندوی هم مانند مولوی
 غلام رسول فتوی داد حضور فرمودند چر زبانی بحث میکنید کتب فقه را برداشته ببینید آنگاه
 کتاب شرح وقایع و در المختار را دیدند بچنان بود که حضور و مولوی غلام رسول فتوی گفته بود
 بگزار مولویان هنوز هم انکشاف مسئله نمیشد پس حضور خود بدولت شرح وقایع را برداشته
 این عبارت را خواندند و پنجس البیرت وقت الوقوع آن علمه ذلک و الا
 فبذل يوم و ليلة ان لم يتنفسه و مذثلاثة ايام و لياليهما ان انتفخ و قال امد و
 پس حضور فرمودند که تو یک امام محمد را مقابل گفتی و اینها قالا گفته یعنی صاحبین بکطرف اند
 درین مسئله و امام اعظم رحمه الله علیه بکطرف اند بعد از ان فرمودند که این خود قاعده است
 که چون اینچنین باشد مفتی را اختیار است که قول امام را قبول کند یا قول صاحبیه را و خصوص
 درین صورت فتوی کتب بر قول صاحبیه است خاصه آنچه تو بیان میکنی که یک شب از روز
 یا سه شب از روز نماز را اعاده کرده شود خاص در صورت حیوان است که در چاه افتاده بر
 مذهب امام چنانچه از عبارت شرح وقایع صریح معلوم می شود و در زمان وقت علم وقوع آنرا
 حکم پیدی داده شود و اعاده نماز تا درین صورت هرگز نیست و درین صورت وقوع
 کفش صرف احتیاطاً نهایت سه صد و لو آب برآورده شود و اعاده نماز تا هرگز نیست و
 این وضو که اکنون از ان آب کرده ایم هم جائز است که پیش از علم کرده بودیم مولوی نوح بخش
 از دلیل عاجز آمد و خاموش شد بعد از ان فرمودند که در زمان فیض آتران حضور حضرت
 قبله محبوب الہی نیز روزی اینچنین فعل گنہ از چاهی بر آوردند پس حضور محبوب الہی نیز از ان
 احتیاط بدو را آوردن فتوی داده بودند و اعاده نماز را و ننو کردند مقبول شد ص ۴۰
 بوقت زوال روز یکشنبه بیستم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت

پائوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست دستار سخن در رفع
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام افتاد یکی از حضار عرض کرد که قبله حضرت عیسیٰ علیہ السلام باین حد
 عنصری مرفوع شده اند یا بعد موت عرفی روح پاک ایشان مرفوع گردیده است حضور
 فرمودند که همچون دیگر انبیاء و اولیاء مرفوع گشته اند بعد از ان فرمودند که نصاری از رجوع و نزول
 و عود حضرت عیسیٰ علیہ السلام بدان دنیا ثانیاً برگزینان نیستند و منکران دنیا پنجمین از انگاه
 نصریان پُرسیده ام او شان گفته اند که ما قائل نیستیم از نزول حضرت عیسیٰ روح الله از
 آسمان درین وارد دنیا ثانیاً و آنچه حضرت عیسیٰ علیہ السلام فرموده بودند که من باز آیم آن
 آمدن او شان در قیامت خواهد بود چنانچه نصاری برای حضرت عیسیٰ علیہ السلام دو غیبت
 قرار داده اند یکی غیبت صغری دوم غیبت کبری پس غیبت صغری آنست که چون حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام مصلوب شدند نگاه در قبر مدفون شدند سه شب و سه روز در قبر ماندند
 بعد از سه شب باز روز از قبر بر سر آمده اند نگاه روح پاک او شان مرفوع گشته است یعنی
 پس از روز خروج از قبر تا چهل روز دیگر روز بر حواریین خود ظاهر میشوند و نصیحت و
 تلقین و تربیت میفرمودند حواریون را در سلوک نگاه مخفی و پوشیده شدند یعنی مرفوع گشتند
 و باز بر حواریون پیدا و ظاهر گشته اند اینست غیبت صغری نزد نصاری بعد از ان فرمودند که
 چهل روز حضرت عیسیٰ از حواریین وداع کردند و پدر و دند و نمودند و گفتند که من اکنون بر آسمان
 میروم باز نزد شما خواهم آمد مگر روزیکه تمام خلایق پیش پدر من جمع شده باشند و حق
 حساب خواهند داد مرا خواهید دید که به پہلوئی راست پدر خود نشسته باشم پس از ان روز
 وداع تا قیامت این غیبت کبری است نزد نصاری و رجوع حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزد
 نصاری در دنیا برگزینان نیست بعد از ان فرمودند که یک تعویذ می است برای دفع تب
 غیب نوشته میشود آن اینست که ولد عیسیٰ اریاکو یا خیر عیسیٰ اریاکو یا دفع عیسیٰ
 اریاکو یا پس ازین تعویذ این چنین فهم من میاید که مراد از ولد عیسیٰ تولد حقیقی حضرت عیسیٰ از

بلن عفت حضرت بی بی مریم است و مراد از خرّج عیسی خرّج او شان از قبرست بعد از
 دفن شدن و مراد از رفیع عیسی رفیع اطهر او شان است بر آسمان مقبوس نصرت و
 حکم الیروز و شبیه بوقت نیم روز بیت و یکم از ماه ذی قعد سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر گشت حضور خواج
 ابقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ مقابلس المجالس را برخوان پس از مقبوس بفتاد و دوم تمام مقبوس شد
 و دوم از جلد سوم به خواندم حضور کمال توجه سماع فرمودند و در یک دو جا اصلاح هم نمودند بعد از آن
 سخن در مسئلہ قدر و جبر افتاد حضور از یک عالم کہ حاضر نشسته بود پرسیدند کہ معنی الایمان بین
 القدر و الجبر حکومہ است وی عرض کرد کہ قبلہ آنچه در کتب عقائد و کلامیہ متکلمین از اینست
 و جماعت نوشته اند اینست کہ ایمان در میان جبر و قدرت یعنی امریست ثالث پس این در فهم
 ماہر گزنیاید متنی است کہ من درین مسئلہ حیرانم هنوز تحقیق نشده پس حضور فرمودند کہ اگر معنی این
 عبارت چون صوفیہ کرام نکرده شود موافق مذہب متکلمین بہرگز راست نیاید یعنی بعد از فهمست پس
 صوفیہ کرام باین طور معنی میکنند کہ نہ یکبارگی صرف جبرست و نہ یکبار محض قدر بلکہ از یکجہت جبر
 ست و از جہت دیگر قدرت یعنی آدمی از یک جہت مجبور و بل اختیارست و از جہت دیگر
 قادر و مختار بعد از آن فرمودند کہ الایمان بین الخوف والرجائیر بہین معنی دارد و بعد از آن
 فرمودند کہ آنچه متکلمین گفته اند کہ صفات اللہ ہی لا عینہ ولا عیدہ اگر موافق قول صوفیہ کرام
 معنی نکرده شود بہ کلام متکلمین معنی درست نمی شود و راست نیاید پس صوفیہ کرام چنین طور معنی
 میکنند کہ صفات خدا تعالی عین او نیستند از روی مفهوم بلکہ غیر اند زیرا کہ مفهوم بہر صفت
 مغایر مفهوم صفت دیگرست چنانچہ ہدایت و ضلالت پس مفهوم ضلالت تقاضا میکند کہ ہدایت
 بذات مضل قائم باشم و مفهوم ہدایت مقتضی آنست کہ موصوف من ذات مادی باشد و نہ غیر
 اویند از روی صدق و تحقق بلکہ عین اویند چرا کہ ماصدق علیہ و ما تحقق فیہ آنها یکی است
 آنجا تعدد را بومی و شائبہ ہم نیست بعد از آن از التعلیم باز پرسیدند کہ حکماء فلاسفہ در صفات

باری تعالیٰ چه گفته اند و می عرض کرد که حکماء صفات را نفی کرده اند صرف توحید ذات را بیان کرده اند
 حضور فرمودند که ذات من حیث الذات که سلب و ثبوت هر دو آنجا مسلوب اند در تنزل اگر چه
 تنزل هم نمیتوان گفت مگر باعتبار مرتب ظهور تنزل کرده و ظهور نمود اول تعیین بحقیقت محمدی
 گرفت و مرتبه صفات پست و مؤخر است ازین مرتبه زیرا که مرتبه صفات تعیین ثانی است که
 تفصیل تعیین اول است و همین است رتبه الوهیت و ربوبیت پس غور باید کرد که با وجود آنکه این
 هر دو مراتب الهی اند مگر از حیثیت تعیین که وصف امکان لازم است اثبنت و افتقار
 آمد و وجوب و غنا که وصف ذات بحت است درینجا نماند اندرین اثنا فرمودند که این مسئله
 از پس نازک و قاضی در عقل هر کس نیاید بعد از آن در دل این را قلم الحروف این خطره
 بیاید که حاصل حیرت و عجز است بر این خطره من حضور مطلع گردیده فرمودند که وجه عدم وضاحت
 و عدم انکشاف به نیکو طرح این مسئله قدر و جبر مسئله توحید آنست که به گفته حقیقت اسرار الهی
 کس زبیده است نه عقل حکماء آنرا ادراک ساخته است و به کشف اولیاء دریافته همه عاجز
 بعد از آن فرمودند که حضور حضرت رسول کرم صلعم اگر چه منتهی همه منتهیان اند لیکن نسبت ذات
 حق سبحانه او نشان هم مبتدی اند بعد از آن فرمودند که قصه کوتاه شده است که خود حضور آنحضرت
 صلعم فرموده اند که لا احصى ثناء علیک که انت انت انت علی نفسک بعد از آن فرمودند
 که باسیت و حقیقت روح که یکی از مخلوقات است چنان بمنزل و چون و چگونه است که
 از کثرت کیفیت او بچکس خبر نداد و ندید و چون معلوم بود که از حقیقت روح بچکس خبر نتوان
 داد و در شرح شریف از اخبار کیفیت او منع و نهی وارد شده است که قتل الروح من
 امر دبی زیرا که آله ادراک حقیقت روحی کشفی است پس اهل کشف را اگر چه حقیقت
 روح افلاک میباشد مگر کیفیت او را بیان حش ظاهری بیان نمی توانند کرد چنانچه نامیده
 مادر زاد از کوائف الوان و رنگها مختلفه از سفید و سرخ و سیاه و سبز و زرد و غیره ذالک
 خبر نخواهد داد و هر گاه این حال روح که مخلوق است از ادراک عقل بیرون است پس باز

بخت واسرار و صد با و رجب برتر اندازین عقل و حواس بجز از ان فرمودند که در تفحات الانس
 مرقوم است که شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی قدس سره فرموده اند که من در علم کشف
 امام محمد غزالی را دیدم که قلم و زودین گرفته متعیر نشسته اند من پرسیدم که ای امام چرا حیران
 نشسته اید فرمودند که من در دار دنیا سیر غرا به بسیار صفت نوشته بودم اکنون می بینم
 که همه غلط نوشته بودم پس شیخ رکن الدین میگوید که من این قصه را خدمت شیخ نور الدین
 عبدالرحمن اسفالی گفتم او شان فرمودند که مراد معرفت سخن گفتن محبت بسیار و حرص و
 رغبت تمام بود پس روزی در واقع دیدم که مزاجی سبحانه و نماید که ترا معلوم نیست از
 حسرتی که امام غزالی راست و آن حسرت اینست که سلوک را تمام نه کرده در حضرت ما آمده
 است بعد از ان سخن درین افتاد که هر کس در او کشف یا واقع فضیلت پیر او نماید اندرین
 اثنا این بنده را تم الحرف عرض کرد که قبله ما هم بر حق هستیم که ما را همچون شیخ خود در جهان
 دیگری مقابل در نظر نیاید پس حضور فرمودند که گفته اند که در سلوک شرک کار میدید یعنی در
 سلوک تعلق گرفتن و محبت داشتن به تعیین خاص که ذات پیرت ضرور احتیاج می افتد و بغیر
 این سلوک تمام نمیشود و همچنین بحضرت رسول کریم صلعم یعنی سوامی فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول
 نسبت هرگز حاصل نمیکرد و بعد از ان فرمودند که اگر کسی سوامی پیر خود و دیگر را بخدا سازد و یا
 بخدا راه نماید میداند که در جهان موجود است پس اینکس از نعمت فقر و ولایت محروم است
 او این نسبت میسر و حاصل نخواهد شد بعد از ان فرمودند که شیخ احمد مجد و الف ثانی در
 کمال تشریح بوده اند تا آنکه بوحده وجود علم ظاهر اقبال نشده اند و معینا در یک کتاب
 خود نوشته اند که کمال اتحاد و تمام ربط امر با جناب رسالتا ب حضرت محمد صلی الله علیه و آله
 حاصل شده است که اولاً محبت خود را با حضرت صلعم کمال رسانیده اما آنکه حق سبحان
 و تعالی که محبت میدارم که خالق محمده علیه الصلوٰة و السلام است ^{۶۲} محبت و دوستی
 بوقت ظهر روز پنجشنبه بیست و چهارم از ماه ذی القعدة سال سیزده و صد شانزدهم هجری المتقدس

دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میگذشت سخن درین
 افتاد که سگ در نزد سبب امام مالک حلال است حضور خواجه از یک عالم که حاضر نشسته بود پرسیدند که
 این چگونه است وی عرض کرد که قبله من در هیچ کتاب تصدیقه ام پس حضور فرمودند که در
 تفحات الانس آورده اند که باری شیخ ابو عبدالله خفیف عمرم سفر کرده بخدمت شیخ ابوذرعه
 آمدند شیخ ابوذرعه قدری گوشت پخته گرفته پیش ابو عبدالله آوردند ایشان آن گوشت را خوردند
 چون از شیخ ابوذرعه وداع کرده بایران خود بسفر روانه شدند اتفاقاً در بیابان افتادند راه گم
 کردند چهار روز گرسنه ماندند تا آنکه هیچ نخوردند پس شیخ عبدالله صاحب خود را گفتند
 طلب کنی شاید که شکاری بدست آید ناگهان یک سگ از آنجا گذر کرد حیلدها ساختند آخر
 گرفته بگشتند بر نزد سبب امام مالک قیمت نمودند سگ در حصه ابو عبدالله بیاید همه نصیبها
 خود را بخوردند مگر شیخ نخوردند و در خوردن آن تامل و فکر میکردند تا آنکه تمام شب
 بگذشت چون وقت صبح برای نماز هجرت برخواستند سر آن سگ متکلم و گوید شد و گفت ای شیخ
 این سزاگس هست که گوشت شیخ ابوذرعه نخورد و است شیخ ابو عبدالله همان ساعت
 برخاستند و همه یاران را بیدار کرده گفتند که بیایید تا پیش شیخ ابوذرعه بنیم و از ایشان استغفار
 کنیم پس باز به خدمت شیخ ابوذرعه آمده عذر خواستند و عفو کنانیده باز بسفر رفتند بعد از آن
 فرمودند که اگر هیچ اصل اصول رحلت در نزد سبب امام مالک نبودی پس چرا این مشایخ
 گفتندی و نوشتندی بعد از آن فرمودند که در حالت مخمضه خوردن گوشت و غیره این
 متفق علیه همه است بعد از آن فرمودند که شیخ ابوذرعه در آخر بر صوفیه بیرون آمدند
 در ایشان افتادند نگاه حضور فرمودند که انکار شیخ ابوذرعه بر صوفیه علی العموم نیست بلکه
 مختص بگسانی بود که مقصوف شده بودند یعنی بظاہر لباس صوفیه پوشیده و باطناً از معامله
 ایشان خالی بوده اند بونه کذب و ریامی شده اند مقبول شخصیت و رسوم بوقت ظهور
 روز پنجشنبه دوم از ماه ذی الحجه سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پائی پوس

و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بی بهتر ازین نیست میگردید سخن در صفات خدا تعالی
 افتاد فرمودند که حکماء فلاسفه بصفات الهیه قائل نیستند یعنی لغوی صفات کرده اند بدلیل آنکه
 از اثبات صفات تعدد ذات که واجب الوجود است میآید یعنی واجب بسیار می شوند و عرض
 ایشان اثبات یگانگی ذات وحدت وجود بود نه تعدد وجود اندرین اثبات یکی از حضار بر منتهی
 حکماء طعن کرد حضور خواجه تبسم کرده فرمودند که صوفیه کرام هم در بعضی مسائل با نیت طرف مذہب
 حکماء میلان کرده اند چنانچه درین مسئله صفات در مرتبه منزهت و بختیت ذات برای
 ذات مطلق اعتبار صفات و عدم اعتبار آن هم اعتبار نکرده اند بعد از آن فرمودند که صوفی
 در مراتب تنزلات اثبات صفات کرده اند و اینجا با تعدد وجودی هم قائل شده اند بعد
 از آن فرمودند که حکماء گفته اند که حق سبحانه عالم است بغیر علم و مرید است بغیر ارادت و
 قادر است بغیر قدرت و سمیع است بغیر سمع و بصیر است بغیر بصر و کلیم است بغیر کلام یعنی حکماء
 در صفات سببه که اتمهات صفات اند یکی حیات و دم علم و سیوم ارادت و چهارم قدرت
 و پنجم سمع و ششم بصر و هفتم کلام چنین گفته اند که بیان کرده شد بعد از آن سخن در جبر و قدر افتاد
 فرمودند که معتزله هم قدری اند اندرین اثبات یکی از حاضرین عرض کرد که قبل قدری چه معنی دارند فرمودند
 که معتزله یعنی قدریه میگویند که خالق افعال عباد خود عباد هستند نه خدا تعالی یعنی عباد قادرند بر
 خلق افعال خود و دلیل می آرند که اگر خالق افعال عباد حق سبحانه است پس عذاب و عقاب
 چیست و لازم می آید نسبت ظلم خدا تعالی او حال آنکه خدا تعالی ظالم هرگز نیست و کلمات
 چون **وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْلَمُونَ** و غیره آیات و احادیث را تاویل کرده اند بعد از آن فرمودند
 که نزد معتزله گناه کبیره بخشیده نمی شود و زدا اهل سنت و جماعت غفران و عفو گناه کبیره
 جایز است سوائی شرک و عقیده دومی چنانچه در قرآن شریف آمده **ان اللّٰه لا یغفران لیشرک**
به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء بدستیکه پیامرزد خدا تعالی آنرا که شرک آرد و خدا و
 پیامرزد آنچه بجز شرک است هر گاه خواهد بعد از آن سخن در بزرگی شیخ عبدالستار و شیخ

جیٹھا بھٹہ افتاد یکی از حاضرین عرض کرد کہ شیخ عبدالستار سہروردی است و بحضرت
 شیخ غوث بہاء الحق والدین زکریا ملتانی بیعت دارد حضور فرمودند کہ خاصن حضرت غوث
 صاحب بیعت نمودار و بلکہ بالواسطہ میدارد یعنی بگدام یکی خلیفہ ایشان بیعت دارد و شیخ
 جیٹھا بھٹہ و غلام محی الدین ہر سہ برادر قادری النسبت اند و از زمانہ حضرت غوث بہاء الدین
 ملتانی ہمیشہ پستری بودہ اند این ہر سہ برادران اولاد نداشتند و آنچه پس اوشان در ایشان نشدہ اند
 و متولی خالقاہ ایشان گردیدہ اند چون میان رکن و غیرہ پنج شش شخص فقیر شدہ اند
 ہمہ سہروردی اند و چون واسطہ بحضرت غوث بہاء الدین ملتانی نسبت ارادت داشتہ اند
 بعد از ان فرمودند کہ تصرف در جوہر خلائق در ملک از ہمہ مقامات در چہار مقام زیادہ
 است یکی بر خالقاہ سخی ہر صاحب دوم بر خالقاہ حضرت غوث بہاء الدین ملتانی سوم
 بر خالقاہ حضرت بندگی محمد غوث صاحب اوچی چہارم بر خالقاہ جیٹھا بھٹہ بعد از ان ہر آدم
 میان نبی بخش مہر لوالہ عرض کرد کہ ایشان خود فقراء اند ازین سبب از ایشان تصرف زیادہ تر
 ظاہر میشود و خلائق بسیار جمع میگردد حضور فرمودند کہ آری بر شایخ عظام کہ عالی مراتب
 اند جوہر خلق کم و اندک میباشد کہ اوشان دوری نشیند چنانچہ بجناب پاک حضور حضرت
 سرور کائنات صاحب لولاک حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کہستہ میرود و آن فقراء
 و در ایشان کہ کمتر مرتبہ میدارند جوہر خلائق بسیار میباشد چنانکہ حواج و کار با خلائق ازین
 قسم فقیران خورد مرتبہ بسیار و زودتر بر میآید بعد از ان سخن در اعجاز قرآن شریف افتاد حضور
 فرمودند کہ روزی عنادید قریش جمع شدہ سورہ کہرند کہ حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 مارا میگوید کہ آنچه شما از پرستش میکنید آن و قود و سوختنی دوزخ است و این ہم منفرید
 کہ بر جمیع انبیاء علیہم السلام آتش دوزخ حرام است امر و نیک و لیل لا جواب در دست
 ما آمدہ است برویم و اوشانرا بلوگم کہ نصاری پرستش حضرت عیسیٰ میکند و یہود پرستش
 حضرت عزیز میتھانید پس این ہر دو پشیمان در قول و قود ہمہ داخل اند و حال آنکہ شما

میفرمایند که بر انبیاء آتش دوزخ حرام است حضور فرمودند که برین موقعه برای رد آنها این آیت شریف نازل شده است انکم وما تعبدون من دون الله حطب جهنم انتم لها واردون و بدستیکه شما ای مشرکان و آنچه می پرستید بجز خدا از بتان و اشجار آتش انگیز دوزخ اید یعنی و خود و سوختنی دوزخ هستید شما به بتان خود در دوزخ گذرندگان و روندگان اید بعد از آن فرمودند که در برای مشرکان باین طور است که کلامی برای غیر ذوالعقول است پس معبودان مشرکان بتان و اشجار و غیر صحاکه غیر ذوی العقول اند خواهند بود و آدمیان و ملائکه ذوی العقول اند خارج اند بعد از آن فرمودند که قریش و دیگر ساکنان ملک عرب شریف حضور آنحضرت صلعم بچند اقسام مقابله با کرده اند اگر بشعر پردازمی و فصاحت و بلاغت مقابله میکردند پس فصاحت و بلاغت او شان را قرآن شریف شکست بچس از فصاحت و بلاغت عرب نمی توانست که باشد قرآن شریف کلامی نشانند و اگر جنگ کردن مقابله می ساختند تا هم شکست و هزیمت می خوردند چنانچه در جنگ بدر اکثر عنادید قریش کشته شدند آخر از هر قسم مقابله عاجز شده ایمان آورده بودند بعد از آن فرمودند که چون روز بدر پدر حضرت ابی حذیفه از دست اصحاب رسول الله صلعم کشته شد چهره ایشان از غم و افسوس پدر متغیر گردید حضرت رسول کریم صلعم بسوی ایشان دیده فرمودند که شاید مرتدی شوی حضرت ابی حذیفه عرض کرد که یا رسول الله صلعم والهیه که مرا خیال ارتداد برگز و دل نیاید است و این افسوس چهره مرا متغیر کرده است که پدر من سلیم الطبع و صاحب انصاف بود حق را از باطل جدا میکرد و من منتظر بودم که اینک بروی شان نبوت آنحضرت صلعم ظهور میکند و می ایمان می آرد اما چون اکنون کشته شد یقین کردم که با وجود این صفت و یکی و دانائی بگفتم کرده است اندرین اثنا یکی از ما فرزین عرض کرد که چون از صحبت آنحضرت صلعم در هر بن مؤمن حضرت ابی حذیفه رسید به بود جواب چه نیکو داده اند برین گفتار حضور خواجه فرمودند که حضرت بطی صاحب چیلادهنی خلیفه حضرت قبله عالم بهار ذوی میفرمودند

کہ ہمہ خلفائی حضرت قبلہ عالم را نسبت باصحاب رسول کریم صلعم واوہ بنام او شان میخواندیم
چنانچہ حضرت قاضی صاحب یعنی سلطان الاولیا را ابی بکر صدیق میخواندیم و کسے را بنام کلام
اصحابی و کسے را بنام کلام اصحابی بعد از ان فرمودند کہ از حضرت بھٹی صاحب پرسیدند کہ
شمارا بنام کلام اصحابی میخواندند فرمودند کہ تیر مارا بچکس نے پرسید کہ کیانند مگر پرسندگان
اصرار و تکرار کردند فرمودند کہ مرا ابی ہریرہ میگفتند بعد از ان فرمودند کہ حضرت ابی ہریرہ از اکثر
اصحاب کرام پستتر شرف بایمان والسلام شدہ اند و تمام اندک صحبت بحضور حضرت رسول
صلعم کردہ مگر تقدیر کثرت در روایت حدیث شریف از ایشان عاود شدہ کہ از بیچ صحابی
نگشتہ بعد از ان فرمودند کہ روزی حضرت ابی ہریرہ بحضور آنحضرت صلعم عرض کردند کہ
یا رسول اللہ صلعم مرا حدیث شریف یاد نمی ماند می شنوم و تازہ فراموش میشود و عافمانند
تا مرا حدیث یاد ماند و حفظ شود پس آنحضرت صلعم در حق او شان دعا کردند و توجہ نمودند
انگاہ ہرچہ از آنحضرت صلعم می شنیدند یاد میداشتند و حفظ او شان می شد بعد از ان فرمودند
کہ چنانچہ از ابی ہریرہ روایت حدیث شریف بکثرت آمدہ است ہمچنین ہر آن قدر کہ عادات
و احوال حضرت قبلہ عالم ہماروی حضرت بھٹی صاحب بیان میکردند بیچ یاری از یاران
و بیچ خلیفہ از خلفائے حضرت قبلہ عالم بیان نکرده اند چنانچہ حضرت بھٹی صاحب وقت
قضا حاجت و وقت خفتن و خواب کردن ہمان مقرر کردہ بودند کہ در ان اوقات حضرت قبلہ
عالم خواب میکردند و بہ قضائے حاجت میرفتند تا آنکہ در سائر اوقات حاضر بودند مترقب و مکران
احوال عادات حضور حضرت قبلہ عالم بودہ باشد بعد از ان فرمودند کہ چنانچہ حضرت ابی ہریرہ
پسترو آخر از صحابہ ایمان آوردہ اند و اندک زمانہ شرف صحبت آنحضرت صلعم یافتہ ہمچنین
حضرت بھٹی صاحب پسترو آخر از اکثر اہل ارادت بجناب پاک حضرت قبلہ عالم ارادت آوردہ
و تمام اندک زمانہ صحبت حضرت قبلہ عالم را دریافتہ اند چنانچہ دیگر خلفائی بسیت پنج سال
یافتی سال صحبت حضور حضرت قبلہ عالم دریافتہ اند و حضرت بھٹی صاحب کم از وہ سال شرف

صحبت حاصل کرده اند بعد از آن فرمودند که تا حضرت بھٹی صاحب ارادت آورده اند چند سال
 روبروی حضرت قبلہ عالم گذارده اند بعد از وصال حضرت قبلہ عالم باقی تمام عمر باستان آنحضرت
 بسر بردہ اند بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ حافظ محاکمیل و حافظ محمد افضل صاحبان فخرین بدان
 ایشان بڑوہ اندیانیہ حضور فرمودند کہ برادر زادگان ایشانند کہ والدینہا حافظ میان غلام مرعفی
 صاحب بجا و حقیقی میان بھٹی صاحب است و حضرت بھٹی صاحب لاولد بودند زیرا کہ ایشان
 خود تزویج و نکاح نکرده اند و ہمہ عمر عزیز در عالم تخرید گذارده اند بعد از آن فرمودند کہ بہترین
 زلیہ کسے بخود می کشد چنانچہ قصہ ارادت آوردن حضرت بھٹی صاحب بحضور حضرت قبلہ عالم
 بدینگونه است کہ شبہ در عالم رویا حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی حضرت بھٹی
 صاحب را بیعت کردہ اند بعد از آن فرمودند کہ چون بیعت خواب و رویا معجزہ بیعت اندین سبب
 ایشان جو یائی پر ظاہری شد ندیس یک درویش بود نابینا حضرت بھٹی صاحب مستور شدہ
 و عقیدہ آوردند کہ باین درویش نابینا عقیدت کند درین عزم بودند کہ شبہ در خواب دیدند
 کہ حضرت غوث الاعظم آمدہ اند و در دست ایشان چند عدد کتے بستند آن دستہ نے تم بھٹی صاحب
 راز دند و فرمودند کہ آیا بخلان درویش نابینا را ہم نوعی معلوم کنانید ندا و ہم بر گوش دست می
 نہاد کہ من ترا بیعت نخواهم کرد پس بخدمت حضرت محکم الدین صاحب السیر آمدہ است دعا بیعت
 کردند ایشان گفتند وقتیکہ من در پاک پٹن شریف بر عرس حضرت شیخ شیوخ العالم گنج شکر روم
 تو نیز آنجا بیامی بعد از آن فرمودند کہ حضرت صاحب السیر ہمیشہ بر عرس و موقع در می رشتی بہ
 پاک پٹن شریف میرفتند پس چون آنجا رفتند حضرت بھٹی صاحب عدوہ یاد دہانید حضرت صاحب
 السیر فرمودند کہ من ترا یک وظیفہ می آموزم در شب آنرا بکن ہر صہ یا شد ترا معلوم خواهد شد
 ہمان وظیفہ را درویشان آموختہ در شب بخوانند در خواب زیارت حضرت سرکائنات صلعم
 مشرف شدہ و دیدند کہ حضرت قبلہ عالم ہمارہ می نزدیکتر آنحضرت صلعم ایستادہ اند و چو رفتی بچنانکہ
 حضرت صاحب السیر درویش ایستادہ اند چون بھٹی صاحب از خواب بیدار شدند و رفتند سراغ آن

مہربان برہنہ بھٹی چون بیدار شدند از آن آواز آیدند و آن درویش نابینا

فرمودند کہ بیداری علوم مرتبه حضرت قبلہ عالم ہماروی را اور تہہ ہم مراد بیداری پس آید و بجز بیداری
 او شان بشو پس بہ حضرت قبلہ عالم ہماروی رسیدہ فرید شدند مگر حضرت قبلہ عالم ہماروی
 بھٹی صاحب را در سلسلہ قادری داخل کردہ بیعت کردہ اند و نسبت ہم قادریہ برایشان ہم عطا
 کردہ اند بعد از ان فرمودند کہ تا الان نیز در خلقا و مریدان حضرت بھٹی صاحب همان نسبت
 قادریہ جاری آمدہ است بعد از ان فرمودند کہ دو خلیفہ جید از حضرت بھٹی صاحب شدہ اند
 یکی حافظ محمد اکرم صاحب کہ مزار او در کھر و رست دوم حافظ میان غلام مرتضی صاحب کہ برادر
 حقیقی حضرت بھٹی صاحب است بعد از ان یکی از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ نام مبارک حضرت بھٹی
 صاحب چیست حضور این ابیات را از سلسلہ مصنف خود بر خواندند کہ ای کردہ بعالم قدس وطن تو
 وارثتہ ز قید نفس و بدن تو ای نادمی خلق غلام حسن تو ای ہد ہد سارہ نشین مدد سے تو
 مقبول شخصیت و ہمارم بوقت ظہر روز دوشنبہ ششم ماہ ذی الحج سال سیزدہ
 صد و شانزدہم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی
 بہتر ازین نیست میسر شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ اشارات را بخوان پس
 جلد چہارم را از ابتدا خطبہ تا مقبول منتم بر خواندم حضور بکمال لطف و توجہ دلی حرف بحرف لفظ بلفظ
 سماع نمودند و در یک دو مقام اصلاح ہم دادند بعد از ان فرمودند کہ یک دستار مبارک حضور
 حضرت سرور عالم محمد مصطفیٰ احمد مجتبیٰ صلعم بسیار صحیح بلکہ اصح بدست من آمدہ است اندرین
 اثنا این بندہ را قم الحروف عرض کرد کہ قبلہ آن دستار تبر کہ چگونه رسیدہ است فرمودند کہ
 یکت ملا بود بہ علاقہ منگلوٹ شریف می نشست وی و خانمان وی از مریدان مشائخ کرام ما
 آمدہ است پس آن ملا بسبب فساد می کہ کردہ بود رو بہ فرار ہادہ در ہندوستان رفت
 و نزد بزرگان چھٹیہ سکونت کرد و چھٹیہ قومی است کہ نزد ان بزرگان چھٹیہ آثار تبر کہ از
 حضرت نبی صحتار صلعم بسیار بودہ اند و برای صحت آن آثار اسانید بادشاہان میدان چھٹیہ
 این دستار شریف نیز نزد او شان بود پس این ملا بدختر یک چھٹیہ بزرگ نسبت کتخانی و تہوی

کرو اتفاقاً از مردوان آن بزرگان ہمہ نمودند صرف یک عورت منکوحہ این ملا بلذو این دستار شریف
 نیز در وراثت آن عورت را بیامد پس این ملا بعد مدت بسیار زن خود را طیار کرده در
 ملک خود با زاد و آن دستار شریف را نیز ہمراہ خود آورد بعد ازان آن ملا فوت شد
 پس پسرش عبدالغنی نامی متولی گردید و بطوری در بہاولپور آمدہ مشوطن شد مگر این عبدالغنی
 نہایت ابرو بد کردار شد روزی مادرش کہ مرید حضرت قبلہ محبوب الہی بودہ است مولوی
 غلام محمد اختر را گفت کہ پسر عبدالغنی ابرو شدہ است میترسم کہ روزی این متاعی کاسد
 گرفتہ این دستار شریف را بفروشد میخواہم کہ این تبرک پاک بخدمت پیر خود بدہم و این ہم
 نمیخواہم کہ مزاجیزی در بدلہ اش بدہند مولوی اورا گفت کہ من چہل روپیہ از حضور ترا گرفتارند
 بدہم پس مولوی مذکور نزد من آمدہ گفت کہ من اورا بر چہل روپیہ راضی کردہ ام من گفتم کہ بر
 این چنین متاع بے بہا ہمہ مال و نقد جانہا ہم قربان و فدایا و چہل روپیہ چہ چیز است انگاہ
 حضور تبسم دلر با نمودہ فرمودند کہ ما خود مفلس بودیم کبھی روپیہ دادہ ازان عورت این
 دستار شریف را بگرفتیم چون در خانپور با زادیم پسرش عبدالغنی بیادشور و شرکرہ من در دل
 گفتم کہ چون وارث شرعی پسری باشد دستار شریف باز دادہ آید پس اورا گفتم کہ اگر دستار
 شریف را باز گیری مرضی تو و اگر در اہم و دنا نیز بگیری ہم مرضی تست پس صادق محمد خان غوری
 اورا برودہ روپیہ سال بہ سال گرفتن راضی ساخت مگر من بیست روپیہ مقرر کردہ اورا گفتم
 کہ من بر موقع دعوت خانصاحب در بہاولپور یا صادق گدھے بیایم ہم تو بیست روپیہ سے
 گرفتہ باش و اگر نوالصاحب نزد من در چاچرا ان شریف بیاید ہم بیست روپیہ میگرفتہ باش چند
 مرتبہ کہ اتفاق آمد رفت ما و خانصاحب در سال واقع شود تو بہر مرتبہ مبلغ مقررہ میگرفتہ باش
 ہی نہایت نشنود و راضی شد پس ازان روز تا ہنوز دنا نیز میگیرد مگر اکنون آن شرط ہم بر طرف
 و تمام گشت چہر کہ نوالصاحب فوت شدہ است بعد ازان فرمودند کہ اکنون میان عبدالغنی نزد
 من آمدہ بود من اورا گفتم ام کہ اگر چہ آن شرط فوت شدہ است ولیکن من ترا بیست روپیہ

شششہاری میدادہ ہاشم برہر ششہاشی می آدہ ہاش از من بیت روپہ میگرفتہ باش
 اکنون این معمول باومی مقرر کردہ ام بعد از ان فرمودند کہ یادکنید کہ گامی بر موقوع عرس مبارک
 آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام زیارت این دستار شریف کردہ شود مقبوس شخصت و محرم
 بوقت ظهر روز جمعہ دہم از ماہ ذی الحج سال سیزدہ صد و شانزدهم ہجری المقدس دولت
 پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر گردید وین اثنا بار در
 قاضی محمد اکرم سکندہ اجل کہ یکی از مریدان راسخ العقیدہ حضور خواجہ بودہ است باید وکتا
 مشاہدات معنی را کہ در بیان مشاہدات حضرت خواجہ خواجگان خواجہ معین الحق والدین اجمیری
 مرقوم است پیش حضور خواجہ بہاد حضور دیدند و فرمودند کہ بے شک این حالات حضور حضرت
 قبلہ اجمیری اند و مولف این کتاب حضرت قطب الاقطاب اند بعد از ان از ان کتاب این عبارت
 را بر خوانند حضرت خواجہ بزرگ نے ارشاد کیا کہ اسی شیخ قطب الدین ہیں ستر ہزار بار آیا
 اور گیا اگر تو پوچھتا ہے وہ لطف تجھ کو بھی دکھلاؤں پھر میرا ہاتھ پکڑ کر حجرہ خاص میں لے گئے
 اور وہ کچھ دکھلایا کہ کہنے اور سننے میں نہیں آتا پھر فرمایا کہ اسی قطب الدین توحید وجودی
 کیا چیز ہے وہ کیفیت ہے کہ عارف کو توحید کے نشہ میں ایسا معلوم ہوتا ہے کہ خود عارف
 اور کل عالم عین ذات حق ہے یہ امر ان فرضی تصورات کا ثمرہ اور نتیجہ ہے جو بزرگوں نے
 فنا اور بقا کے واسطے مقرر کئے ہیں مگر فی الحقیقت آپ کو اور کائنات کو
 عین ذات جانتا کفر ہے کیونکہ یہ صفت تشریحیہ کے خلاف ہے اور ایسی طرح توحید ظلی
 یعنی جو صوفی عالم کو اللہ تعالیٰ کا سایہ جانتے ہیں وہ بھی غلطی پر ہیں کیونکہ جب حضرت رسول اکرم
 صلعم کے جسم لطیف کا سایہ نہ تھا اللہ تعالیٰ کا سایہ کیونکر ہو سکتا ہے ہاں عالم اسماء صفات
 الہی کا مظہر ہے اور اسماء صفات مظہر ذات ہیں ایسی مناسبت کے سبب عارف عالم سر
 میں توحید وجودی اور ظلی کے قائل ہوئے ہیں ورنہ وہ ذات پاک ہر شے سے مترہ ہے نیز
 کہ حضرت خواجہ مستورق ہوئے اور یہ فقیر مرخص ہوا الحمد للہ علی ذلک بن ازان قاضی

موصوف کتاب مذکور را کشاده یک مقام بنماید و عرض کرد که قبله عرض این غلام را از دیدن این
 این کتاب این مقام بود حضور فرمودند که من دیده ام شاید ترا همین خدشه بوده است که رتبه
 مرید از پیر زیاده میباشد وی عرض کرد که آری حضور فرمودند که این علو رتبه هم پیر بیان فرموده اند
 بعد از آن بطرف مولوی غلام رسول صاحب شرح مبارک کرده نقل آن مقام کتاب بیان فرمودند
 که حضرت خواجہ عثمان ہارونی فرموده اند کہ من از آسمانها و حجابها و مقامات گذر کرده بحجاب
 رب العلماء رسیدم و سجده کردم حکم شد کہ ای عثمان سر از سجده بردار من سر از سجده برداشتم
 و سوال کردم کہ ای پروردگار چونکہ بیچ چیز نبود تو کجا بودی خطاب شد کہ ای عثمان اینچنان
 سوال کردی کہ ترا عتاب کردہ شود مگر ترا بحق معین الدین اجمیری واکذا نشتم و عفو کردیم باز
 شیخ عثمان ہارونی سوال کرد کہ یا پروردگار شیخ معین الدین در بارگاہ تو چہ رتیبہ دارد
 پروردگار فرمود کہ شیخ معین الدین در بارگاہ من اینچنان رتبه میدارد کہ اگر ہمہ اولیاء تا قیامت
 سیر کنند تا اول قدم او نخواہند رسید بعد از آن فرمودند کہ حضرت مخدوم علی ہجویری لاہوری
 کہ از محققین و مجتہدین مشائخ کبار بودند تا آنکہ حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی کتاب کشف المحجوب
 را کہ تصنیف او شان است دیدہ فرمودہ بودند کہ اگر شیخ علی ہجویری زندہ بودندی من و
 شان بیعت کردمی پس حضرت شیخ علی ہجویری در آن کتاب خود کشف المحجوب کہ نہایت مستند
 ست در آن مقام کہ حال مراتب پیر و مرید را بیان کردہ اند کہ آیا رتبه مرید از پیر زیادہ میشود
 یا نئی اول این نقل را نوشتہ اند کہ باری از حضرت سری سقطی پرسیدند کہ مرتبہ مرید از پیر زیادہ
 میشود یا نہ حضرت سری سقطی فرمودند کہ این ظاہرست کہ مرتبہ مرید از مرتبہ پیر زیادہ میشود
 چنانچہ کہ جنید از من بعد از آن شیخ علی ہجویری این نوشتہ اند کہ مگر این سخن از حدیث
 سری سقطی در حق حضرت جنید از روی شفقت و لطف ظاہر شدہ است نہ آنکہ فی حقیقت
 مرتبہ شیخ جنید از حضرت سری سقطی زیادہ شدہ بود چنانچہ شیخ علی ہجویری بعد نقل مذکور
 بمعنی عدم زیادت مرید پیر این نقل را شاید و نظیر گذاردہ اند کہ حضرت سری سقطی شیخ

جنید را میفرمودند که خدا تعالی در زمان شما تاثیر نهاده است باید که مردمان را وعظ و تذکیر
میکرده باشید و شیخ جنید بخمال آنکه پیرجم موجود باشد و من و اعظما بشم این نیکو نیست پس
از روی ادب و عطا نکردند آخر یک شب در خواب زیارت حضرت سر کائنات علیه الصلوٰۃ
مشرقت شد آنحضرت صلعم فرمودند که جنید تو و عطا چه میکنی آینده در وعظ و تذکیر غلبه باش
چون صبح شد شیخ جنید آمده شدند که بجناب حضرت شیخ سری سقلی بروند و حال این خواب
را بیان کنند مگر حضرت سری سقلی پیشتر بطرف شیخ جنید خادم را فرستادند و پیغام دادند
که بیا و حال خواب خود را بیان کن پس چون شیخ جنید نزد شیخ سری سقلی رفتند ایشان
پیش از گفتن شیخ جنید فرمودند که تو بگفته من و عطا میگردی آخر ترا نبی علیه الصلوٰۃ والسلام
ارشاد فرموده اند شیخ جنید عرض کردند که حضرت آیا این قصه خواب من شما را حضور نبی
صلعم بیان کرده باشد شیخ سری سقلی فرمودند که فی مراحق سبحانه خبر داده که ما حضرت
سر کائنات صلعم را برای ارشاد و وعظ گفتن نزد جنید فرستاده ایم بعد از آن روز شیخ جنید
بوعظ کردن مشغول شدند بعد از آن حضور خواب فرمودند که مراتب و قسم اند صوری و باطنی پس یادتی
مرید از پیر باعتبار مراتب صوری ممکن و جائز است و باعتبار مراتب باطنی غیر جائز است چنانچه
جائز است که پیر بدل باشد و مریدش غوث شود و پیر قطب اقلیم باشد و مریدش قطب مدار گردد
بعد از آن فرمودند که پیر حضرت موسی علیه السلام حضرت شعیب علیه السلام اند زیرا که وقتیکه حضرت
موسی بحضرت شعیب رسیده اند بایشان بیعت کرده اند و حال آنست که حضرت شعیب علیه السلام
صرف نبی هستند و حضرت موسی علیه السلام نبی مرسل اول العزم اند و چنانچه حضرت عیسی علیه السلام
بحضرت یحیی علیه السلام بیعت میدارند و حضرت یحیی بحضرت عیسی میفرمودند که رتبه و شان
حضرت عیسی نزد خدا تعالی آنچنانست که چرم روی مرا تراک لغلین شریفین او شان باشد بعد
از آن فرمودند که چون حضرت قطب الدین اوشی در دهلی تشریف توطن کردند آنچنان شوکت و
صولت ولایت ایشان ظاهر شد که تمام خلایق را رجوع بحضرت ایشان بود و بادشاهان وقت

در بقیع ارادت و محبت ایشان آمده بودند که اتفاقاً وقتی که حضور حضرت خواجہ معین الدین اجمیری
 برای ملاقات حضرت قطب الدین در دہلی تشریف تشریف آوردند روزی با نجم الدین صفیری کہ شیخ
 الاسلام دہلی لقب شدہ بودند و بارہ حجاب از وقت صفیری حضرت خواجہ بزرگ بود ملاقات کردند
 مگر بے غور شدہ حضرت خواجہ بزرگ دامن حجاب کرد و گفت کہ اگر همچون قطب الدین یکی دیگر مرید را در دہلی
 نشانند پس شیخ الاسلامی مآتمام و ختم خواهد شد و اثرش ہم نخواهد ماند پس حضرت خواجہ بزرگ
 فرمودند کہ بابا قطب الدین دلہائی مردم دہلی از لور تجمہ آورده اند باید کہ ہمراہ من با جمیر بروا نجاباش
 من آنچنان خدمتگاری تو خواہم کرد کہ خادم مخدوم را کند اندین اثناء حضور خواجہ فرمودند کہ این
 سخنان کہ از پیر در حق مرید صادر شوند از کرم و شفقت ست نہ از بہت علو رتبہ بعد از ان فرمودند
 کہ چون حضرت خواجہ بزرگ حضرت قطب الدین را ہمراہ خود کردہ بہ اجمیر تشریف روانہ شدند پس در
 تمام دہلی شور و شغب پیدا شد ہمہ زنان و مردان و طفلان از کہتران و مہتران بیرون از شہر
 بر آمدند و ہر جا کہ قدم مبارک حضرت خواجہ قطب الدین می افتاد بر سر اغش می افتادند و از شوق
 کمال و فراق زار زار میگریستند و فریاد فغان میکردند و زنان اہل پردگی ہمان روز بے پردہ شد
 بیرون آمدہ بودند و ہر گاہ حضرت خواجہ بزرگ این معاملہ را از مردم بدیدند کہ در بودن خواجہ
 قطب الدین در دہلی بیکد و دل آزدہ اند و در رفتن ایشان لطف اجمیر تشریف دلہائی تمام خلایق
 کوفتہ و رنجہ میشوند پس فرمودند کہ بابا قطب الدین ترا دہلی مبارکباد یعنی درینجا در دہلی تشریف ہاش
 بعد از ان حضور خواجہ فرمودند کہ زیادتی در مقام توحید خود ظاہر ست چنانچہ شیخ ابی یزید بسطامی
 فرمودہ اند کہ لوائی اعظم من لواء محمد زیر انکہ اینجا لواء حق ست و پیداست کہ لواء حق سبحانہ
 اعظم و کلان ست از لواء محمد صلعم مگر زیادتی در مراتب عبدیت ہم میدہند چنانچہ شیخ ابی یزید
 ابن العربی گفتہ اند کہ حضور حضرت نبی مختار صلعم خاتم الانبیاء اند و من خاتم الولایت ہم چنانچہ
 ہمہ انبیاء را احتیاج بنجام النبوت ست ہمچنین خاتم النبوت را احتیاج بنجام الولایت است
 بعد از ان فرمودند کہ شیخ ابی یزید بسطامی مشبہ بہان اند چنانچہ ہر شیخ کامل مکمل وقت را

میگویند که فلان شیخ ابایزید وقت خود دست پس شیخ ابایزید فرموده اند که نهایت سیر همه
 روندگان این راه در بدایت سیر حضرت ابایزید گم می شود و حضرت خواججهایا و الدین نقشند
 فرموده اند که نهایت سیر همه روندگان این راه در بدایت سیر حضرت ابایزید گم میشود و نهایت
 سیر حضرت ابایزید در بدایت سیر گم میگردد و بعد از آن فرمودند که ازین سبب حضرت مولانا حاجی فرموده
 اند که بزرگواران و آخر منتهی است بعد از آن فرمودند که شخصی بخدمت حضرت امام جعفر صادق
 عرض کرد که من در شما کبر را می بینم امام فرمودند که این کبر که در من می بینی مرا نیست بلکه کبر خدای اکبر است
 زیرا آنکه کبر بانی خدا تعالی در من ظهور کرده است بعد از آن سخن در قسم اولیای کلمتوان افتاد یکی
 از حاضرین عرض کرد که من در مکه معظمه یک شخص را دیده بودم که نعلها بر نعل مردمان می بست
 و هر چه از مزدوری حاصل میکرد از آن خود هم نان می خورد و باقی بر فقراء تصدق کردی و در شب
 متواری و گم شدی مردم میگفتند که این شخص غوث زمان است حضور فرمودند که در حدیث
 قدسی آمده است که اولیای تحت قبایلی که یوسف غیری بعد از آن فرمودند که یکی از
 مریدان شیخ ابوالحسن خرقانی همیشه بخدمت ایشان عرض کردی که مرا آرزوی آنست که غوث
 زمان را ببینم و حضرت ابوالحسن نیز همیشه باز میفرمودند که روزی خواهی دید آخر روزی آن
 مرید به کمال شوق عرض کرد که ضرور مرا زیارت غوث روزگار میسر شود شیخ ابوالحسن فرمودند
 که در کوه لگام که مجمع و مقام اولیاء اللہ است در ملک شام برو که آنجا زیارت غوث مشرف
 خواهی شد پس آن شخص در کوه لگام برفت و دید که بسیار اولیاء کرام جمع شده اند چون
 وقت نماز شد یک شخص برقع پوش حاضر گشت گفتند اینست غوث روزگار پس همان
 غوث امام شد و باقی همه اولیاء مقتدی شدند چون از نماز فارغ شدند آن شخص زائر
 پیش آن غوث روزگار رفته عرض کرد که حضرت نقاب اندوخی الوری خود بردارید تا آنکه نیکو طری
 به بینم ایشان اعراض کردند مگر وی نهایت الحاح و تضرع کرد و نگاه نقاب از روی برداشتن
 وی دید که خود شیخ ابوالحسن خرقانی پیر اوست بعد از آن فرمودند که همه اهل مکه معظمه را معلمان

ست که در عرفات و راسه عجل مقامی ست که آنجا اولیا مکتومان بروز حج جمع میشوند مگر آنطرف کسی از
 خوف ویرانه و بدویان نیرود مگر غوغا و هنگامه مردم بگوش حاجیان عرفات میرسد و اگر کسی آنجا رود
 پر توئی هم چوں سایه عم نمایان میگردد و بعد از آن فرمودند که پیر شیخ ابن النعمان نیز از مکتومان
 اند و در مقبوس جمله نوشته شد بعد از آن شخصی عمره کرد که قبلاً در اضعف البصر
 بسیار شکره است فرمودند که هر شب سره را در چشم میکرد و هاش در هر یک چشم یک نیم میل مجموع
 سه میل شد بعد از آن فرمودند که حضرت قبله مولانا فخر الدین راضع البصر نجابت درجه
 لاحق شد پس در دل مبارک خیال کردند که سره را در چشم کشیدن سنت رسول خدا صلعم است
 باید که موافقت آن کرده شود پس همیشه اکتحال را لازم گرفتند پس از چند مدت بصارت تیز
 گردید فقط یک مقبوس شصت و شصت و شصت بوقت چاشت روز شنبه یازدهم از ماه ذی الحج
 سال سیزده صد و شانزدهم صحرای المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس کعبه عبادتی
 و سعادتی بهتر ازین نیست در عین موقعه دویم مجلس سماع از عرس مبارک حضرت قبله محبوب
 الهی میسر گردید قولان اجمیری این ابیات را بسراشیدند و صبا تحت شوقم با جناب رسان تو
 حدیث ذره بیدل بافتاب رسان بزرگان مقام که اگر امکاه حضرت اوست بزین بهوس
 و سلام من خراب سان یا مر یا رایت سنگین دل سنگ سست پیمانی بوقیامت قیامت زنی روی
 نامسلمانی بکار می شوخ چشم تند خونی عمر بده جونی بویخانش خاطر آشوب و غمش ناخوانده همانی
 بتی دارم پر روی اینس و مشفق ای سدی بوزغنه آفت جانی بعشوه ظلم سامانی بوزیرین ابیات
 حضور خواجه رابیار گریه شد و در دیگر عرفیان اهل ذوق و فایده فتیان افتاد مقبوس
 شصت و شصت بوقت ظهر روز شنبه یازدهم از ماه ذی الحج سال سیزده صد و شانزدهم
 المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس کعبه عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست
 حاصل گشت حضور خواجه بقاه الله تعالی کتاب نثر الطالبین را که جمع کرده نورالدین حسین خان
 که یکی از خلفای حضرت قبله مولانا محب النبی فخر الدین محمد بلوی است کشاده این عبارت را

بر خوانند و در ذکر میان نور محمد صاحب فقیر زمین نور محمد صاحب سلمه کند بده یاران با کمال و
 قدوه اخلاقی ذی الحال و افتخار در و ایشان و مرهم دل ریشان در آید القیاء جامع علوم حیا
 صفائی چهره محبوبان کبریا می دل معشوقان بسند نشین مسکنت و دانائی سر حلقه در و مندان الهی
 که یگانہ خلفاء آنجناب اند و بار بار و باره ایشان و یاران ایشان بشارت نامه از زبان مولانا
 بسمع رسیده و اکثر میفرمایند که از ابتدای ملاقات تا آن گاه که از نور محمد صرکتی خلاف مرضی
 من واقع نشده و هیچ وجه غباری از طرف بخاطر راه نیافته و این مختص بذات ایشانست و الا اکثر
 از یاران تفصیلات واقع میشود بعد از آن فرمودند که آنچه سید نور الدین حسین خان درین کتاب
 فتح الطالبین در ذکر حضور حضرت قبله عالم مہارومی بادشاہ بلفظ میان نور محمد صاحب سلمه
 اللہ نوشته است از روی پیر برادر و معصوم بودن است یعنی یک پیر برادر دوم پیر برادر را
 مساوی و برابر خود میداند بعد از آن فرمودند که آنچه در باره یاران ایشان در ذکر بشارت نامه
 نوشته است مراد از یاران یکی حضور سلطان الاولیاء دوم حضرت صاحب نار و اول سوم
 حضرت حافظ صاحب ملتانی بوده اند زیرا که آنوقت حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی و دیگر
 یاران حضرت قبله عالم هنوز مشرف بصحبت حضرت قبله عالم نشده بودند مقبول شخصیت
 و در ششم بوقت ظهر روز یکشنبه دوازدهم از ماہ ذی الحجہ سال سیزده صد و شانزدهم بحری المقدس
 دولت پابوس و زیارت حضرت که عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میگشت حضور خواجہ
 ابقاہ الدنعالی و حضرت قطب الموحدین خواجہ محمد شمس بہم در یک جام شیر می می خوردند و شیری
 قسم است از طعام و نہایت خوشدل و بے حجاب شدہ بیکدیگر میدیدند و تبسم عاشق و معشوقانہ
 میکردند و آہستہ آہستہ حکایات نیز با ہم می ساختند چون فارغ شدند حضور فرمودند کہ حضرت
 قبلہ مولانا ناصر الدین دہلوی فرمودہ اند کہ سماع باید کہ با جم باشد و معنی باجم اینست کہ محض شنیدن
 آوازہ جویم کند و غلبہ آورد بر دل سماع یعنی آنکس مغلوب شود و محمول آن سماع نہ حق سبحانہ باش
 و نہ رسول کریم صلعم و نہ پیر یعنی محمول الجمول علیہ بوده باشد بعد از آن فرمودند کہ حضرت قبلہ مولانا

و باواز بلند بکمال تضرع و ابتهال عرض کرد که قبله این غلام را مرض صرع یعنی مرگی در گرفته عاجز
 ساخته است بسیار مدت گذشته که این غلام باین عارضه مبتلا گردیده است از روی کرم و
 لطف این غلام را ازین بلا خلاص کنانند پس حضور خواجہ بقاہ اقدس تلمالی کہ سراسر رحمت جهان
 هستند همان ساعت این تعویذ نوشتن شروع فرمودند بسم الله الرحمن الرحیم هذا کتاب من
 محمد رسول رب العالمین الی من طرق الداد من العمار والوزار الا طارق یتطرق بنحیر
 اما بعد فان لنا ولکم سعته فی الخلق فان یکن عاشقا مولعا و فاجرا مستقما فهذا کتاب
 الله تعالی ینطق علینا وعلیکم بالحق انالکنا نستنجم و ما کذبتم لعلکم توریسون ورسلسنا
 یکتبون ما تمکون اتوکرم صاحب کتابی هذا واطلققرالی عبداة الا صناعه ووالی من
 یزعم ان مع الله الها انحرالا الذال اذ هو کل شیء ما لک الا و هو له الحکم والید
 ترجون حم لا ینصرون عسق تفرقت اعداء الله وبلغت حجة الله ولا حول ولا
 قوة الا بالله فسیکفیکم الله وهو السميع العولیم ط چون نوشتند فرمودند کسیکه با وضو
 باشد از من بگیرد و دیگر شخص که او نیز با وضو باشد در بازو برود و کند رحمت گرفته باشد تا این
 تعویذ بدان تلفظ کرده شود همچنان کرده آن شخص مضرع را بداند و فرمودند که اگر زرگر
 در نقره تعویذ کنانیده پوشی باید که زرگر مسلم باشد و با وضو تعویذ طیار کند و تو نیز وضو کامل کرده
 پوشی و کسیکه در تعویذ لبستن بر بازوی تو معاون و مددگار باشد او هم با وضو باشد بعد از آن دیگر
 شخص عرض کرد که قبله این بنده را بیماری در روی در بدن میباشد تعویذ عطا شود پس حضورین
 تعویذ نوشتند او را بداند و فرمودند که دیگر در آن اندازی تعویذ نیست بسم الله الرحمن الرحیم یا
 حین لاحی فی دیموند مملکه و یقائده یا حی البذلک و دیگر شخص عرض کرد که قبله این بنده را
 برای وسعت و فراخی رزق و فتوحات و وظیفه تعلیم فرمایند پس حضورین فرمودند که بعد از نماز فجر بیست
 و یکبار سوره قاشور را بخوان و بعد از نماز ظهر بیست و دو بار و بعد از نماز عصر بیست و سه بار و بعد
 از نماز مغرب بیست و چهار بار و بعد از نماز عشاء ده بار و اسبعم با با سبط را گفتند و دو بار نیز

میخواند و باش بعد از آن و دیگر شخص عرض کرد که قبایع این غلام را برای زیارت و رویت حضرت بر سر
 کائنات صلعم و طیفه تعلیم فرمایند پس حضور این وظیفه نوشتند و را بدادند فرمودند که این وظیفه
 را بعد از نماز عشاء یکصد بار بخواند و باش اللهم رب البيت الحرام والشه الحرام والروك
 والطاقم اقره روح محمد عنی السلام مقبوس بهفتاد و یکم بوقت عصر روز پنجشنبه شانزدهم
 ماه ذی الحجه سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پانزدهم و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سعادت بی نظیر است میسر گردید حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی ببقایہ بر صحن مسجد معالی
 که تریب خانقاہ شریف است ششصد و بیست و یک نفر جمع شدند و در کس عرض مطلب میکرد
 و بجز و قافله میگردیدند درین اثناء یک اعتدالی ساکن با کھان که مرید حضور خواجہ بود عرض کرد
 که پیرو ملک ما این رسم است که وقت ورود و خروج حادثه پیران بخوانند و عصا هم بر زمین
 می زنند و میگویند که ای پیر ما و درین رسم و حادثه ما را مدد و اعانت کن پس آیا پیر آنجا رسیده
 در در میان خود میکند یا نه حضور فرمودند که آری پیر آنجا رسیده مدد میکند و هم را دفع می سازد
 بعد از آن همان اعتدالی عرض کرد که پیر من آلت و پیش آمدن مشکلی چگونه میکند و باشم آیا ع
 بر زمین می زده و باشم یا در این چادر حضور فرمودند که هر چه در خاطر آید و هر چه مرضی تو باشد میگرد
 باش عصا بزنی یا در وی گفت که پیر عقیده ما مردم آلت است که همه ضرب عصا بر بدن
 مبارک پیر برسد این چگونه است حضور فرمودند که آری بے شک آن ضرب بر بدن پیر برسد
 آن اعتدالی عرض کرد که پیر تو تاب نفس هم نمیداری پس عصا بزنی مرا اجازت مده صرفاً این
 چادر را می زده باشم حضور فرمودند که خوب است مقبوس بهفتاد و یکم بوقت عصر روز
 دو شنبه بیست و پنجم از ماه محرم سال سیزده صد و شانزدهم هجری المقدس دولت پانزدهم و زیارت
 زیارت حضرت شاد قدس که عبادتی و سعادت بی نظیر است میسر شد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی
 ببقایہ حکایت سفر نزدستان میگردند و میفرمودند که روزی در شهر دین قال رسیدیم باران سخت
 می بارید بجای سر پوشیدن هم نبود و آخر یک بند ریختی بخانه را دیدیم بزور تمام دران بجزیدیم و

اندر نش قفلهای بند کرده بنشینستیم متعلقان دیر می گفتند که بیرون آید و در نه شریعتم خواهد شد
 و در حقیقت آنها از بایان می رسیدند زیرا که ما را قوم افغان مقرر کرده بودند پس ما نیز آنها را چنین
 جواب میدادیم که بایان نیز سر امر شریعتم میاید تا شریعتم و زود با اسلحه از شمشیر ما و بند و قهپام
 همراه بودند پس او شان ترسیدند و به عجز نیانیش آمده گفتند که شما را دیگر جایی بدیم و این
 معذرا فارغ کنید پس دیگر مکانی دادند آن ملا پسندیدند و دیگر مکان بنمایند آن درست بود
 در آنجا باز نشستیم نگاه یکی از حضار عرض کرد که قبله در سفرند و استان ضریح اخرج و سامان
 زاد راه هم از اینجا می خود همراه برداشته میشدند یانه حضور فرمودند که من بسیار بار با جیره شریف
 رفته ام مگر باین راه چوستان و ما از پنج بار قبل از حج رفته ام پس اول بار البته زاد راه و
 ضریح سفر نباشته بودیم و دیگر هر بار که اتفاق رفتن افتاده است صرفت یک رویه یا
 یک رویه چهار آنه در گره دامن می بود و بعد از آن سخن ابجاری که در جهان دنیا جاری شده اند
 افتاد فرمودند که چهار رویا هستند که منبع آنها از پشت است یکی دریای نیل دوم دریای
 فرات سیوم دریای حیون چهارم دریای گنگ نگاه فرمودند که نه دلیل نبود دریای گنگ از
 جایی یعنی از تارک و کامل بهادلو جاری شده است مقبول مشهور و در پیوم بوقت عصر
 روز شنبه بیست و ششم ماه محرم سال سیزده صد و هفتاد و هجری المقدس دولت پائی
 بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست میر گشت اندرین اثنا
 یکی از حاضرین عرض کرد که قبله سلسله نقشبندیه را نقشبندی می چرامیگویند حضور فرمودند که نقشبندی
 منسوب است بحضرت خواجه بهاد الدین نقشبند و آنحضرت را نقشبند از آن سبب میگفتند که حضرت
 ایشان و خانمان ایشان بساطهای دیبائی را می ساختند و در آن بعضی نقشبندیها بودند
 بعد از آن فرمودند که دیگر وجه نیز نگذارده اند مگر این وجه مذکور است و همچنین است بعد از آن
 فرمودند که این نسبت بائی که در سلسله و غیره واقع است یا به شهر یا در قریه یا است یا
 با سماء مشایخ کرام است چنانچه سلسله قلید مکه پیشینه است منسوب است به پشت که قریه

و در ہیست از مضافات خراسان و اول شیخی از مشایخ عظام که ملقب بلقب شستی شده است
 شیخ الشیوخ حضرت ابوالحاق شامی اند و سلسله متبرکه که سهروردیه که منسوب به سهرورد است که
 که آن هم شهرت در عراق عم که مولد و مسکن حضرت شیخ شهاب الدین عمر سهروردی در آنجا است
 و سلسله شریفه قادریه منسوب است به اسم مبارک حضرت غوث اعظم شیخ عبدالقادر جیلانی
 و سلسله عزیزیه کبیری و منسوب است بحضرت شیخ نجم الدین زبیر که لقب ایشان طامته الکبری
 است و ایشانرا این لقب از آن سبب است که بوقت طالب علمی تحصیل علوم با هر طالب علم که مباح
 و مناظره کرده اندی ایشان از وی غالب شدند و طامته یعنی غلبه است و کبری یعنی کلان است
 بعد از آن فرمودند که شیخ منصور را که علاج میگویند از آنست که در حقیقت کار علاجی میکنند
 بلکه آنچه آنست که ایشانرا یاری بود علاج پس روزی بر دو کاشف فتنه او بکار علاجی
 شاغل بود شیخ منصور او را بکاری فرستادند خود بطرف نیبه با انگشت اشارت کردند نیبه علاج
 شد یار ایشان کار کرده باز آمد دید که همه نیبه مخلوج داشته است از آن روز لقب ایشان علاج
 شد بعد از آن فرمودند که حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند بان اعظم شان ولایت مہوش شد و
 کہ مشایخ کرام گفته اند کہ ولایت بان شان و شوکت کہ در شیخ جنید ظہور کرده است باز در
 ہمچس از اولیاء اللہ در زبان سر بر نژده نگاہ بردت دراز در حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند
 ہمان عظمت جلوہ گر گردیدہ است چون حضور این نقل را بیان کردند این بندہ راقم را کمال فوق
 رسید و سخت گریہ لاحق گردید بعد از آن فرمودند کہ در سلسلہ ما خواجہ بزرگ خواجہ معین الدین ہمدانی
 را میگویند و در سلسلہ نقشبندیہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند را میخوانند بعد از آن فرمودند کہ
 حضرت خواجہ عبید اللہ احرار کہ از اکابر مشایخ روزگار اند در کتاب خود فقہت شریف نوشتہ
 کہ در صولن حق سجانہ سوائی توسط خاتم الخلفاء ہرگز نیست و ایشان خاتم الخلفاء حضرت خواجہ
 را میرانند درین اشخاص حاجی عثمان شاید کہ یکی از مقربان در گاہ عالی بود عرض کرد کہ قبلہ انکہ
 خواجہ عبید اللہ احرار فرمودہ اند کہ خاتم الخلفاء خواجہ نقشبند است و بجز توسط او شان رسیدن

بحق سجاده امکان ندارد آیاتی الحقیقت اینچنین است یانه حضور فرمودند که چنان نیست که خواجه
 عبدالقادر احرار نوشته اند بلکه هر کس در هر سلسله پیران خود را چنین میدانند چنین میباشند
 بعد از آن فرمودند که چنانچه حضور حضرت خاتم الانبیاء صلعم در حق حضرت اوس قرنی فرموده اند که
 انی وجدت نفس الرحمن من قبل الیمین و چنانچه روزی شیخ ابایزید بسطامی از خرمستان
 بگذشتند و گفتند که از اینجا ربوبی یاری میآید و مراد از آن یار شیخ ابوالحسن خرقانی بوده اند
 همچنین روزی خواجه محمد بابا ساسی از قصر مندوان که دهی است از مضافات شهر بخارا گذر
 نمودند و فرمودند که مرا از اینجا بومی خدا میآید زود باشد که قصر مندوان قصر عارفان خواهد شد پرسیدند
 که این چگونه است حضرت محمد بابا فرمودند که بدینگونه است که درین محله شخصی پیدا خواهد شد که
 او مقتدا جهان خواهد گردید و نامش بهاؤالدین باشد بعد از آن فرمودند که بعد نفس را ندان خواجه
 بابا ساسی آن قصر مندوان که هندوان در آن سکونت میداشتند به قصر عارفان موسوم شد تا
 الآن باین اسم مشهور است بعد از آن فرمودند که چون حضرت خواجه نقشبند متولد شد نزد خدمت
 خواجه بابا ساسی حاضر آرزند ایشان نهایت مسرور و خوش گشته در کنار رفتند و گفتند که وی
 فرزند ما است زیرا که ما او را قبول کردیم و پدران خود را فرمودند که این همان مرد است که من بومی
 و می شمیسه بودم بعد از آن فرمودند که خواجه محمد بابا ساسی خواجه سید امیر کلال خلیفه جانشین خود را فرمودند
 که من تا بوقت تربیت او نخواهم ماند تو بگی همت خود در تربیت فرزندم بهاؤالدین صرف و خرج
 کنی و هیچ تقصیر نمایی بعد از آن فرمودند که بی شک سید امیر کلال حسب و سعیت و فرمان پر خود
 در صحبت و تعلیم مجاهدات و ریاضت و تربیت آداب سلوک طریقت و تلقین اشغال مرخواجه بهاؤالدین
 نقشبند را کوششش کما حقہ کردند اما چون در خواجه نقشبند و سعی علمیم دیدند پس از آن خواجه
 امیر کلال خواجه نقشبند را فرمودند که آنچه مرا از حضرت خواجه محمد بابا ساسی رسیده است تمامی
 بشما داده ام و وصیت بجا آورده ام و ذره ازین نعمت از شما دریغ نداشته ام چنانچه پیمان
 خود را برامی شما خشک ساخته ام مگر فرزند بهاؤالدین مرغ نعمت شما بلند پرواز است اکنون شما را

رخصت است که در جهان سیر کنید و از هر جائی بومی بشمید اشارت کردند بصحبت مشایخ روزگار
 انگاه خواجه نقشبند بخدمت مشایخ وقت رسیده فیض کثیر گرفته اند چنانچه بخدمت قاسم شیخ
 و حضرت خلیل آتائیسوی صحبتها کردند و دیگران را از مشایخ وقت نیز دریافته استفاده نموده اند
 بعد از آن فرمودند که ذکر چهارپسند خاطر مبارک حضرت خواجه نقشبند فرموده است بمکی وقت
 در ذکر خفی می کوشیدند چنانچه وقتیکه سید امیر کلال اصحاب خود را جمع ساخته حلقه بسته می
 نشانند و خود در میان ایشان نشسته توجه میدادند پس تا که توجه دهمی به حالت مراقبه
 بودی ایشان نشسته میمانند و چون نوبت توجه دادن بذكر چهارپسیدی و همه حضار
 حلقه ذکر چهار شروع میکردند ایشان از انبیا بر خاسته و رجائی دیگر مشغول می شدند پس
 روزی مردمان از روی طعن گفتند که ایشان این عجب رویه اختراع کرده اند که مخالف طریقه
 پیران و خواجهگان است پس خواجه امیر کلال پاسخ دادند که ایشان را مختار کرده اند در ایجاد و
 اختراع طریقه خود نه شمارا دخل است در کار ایشان نه ما را بعد از آن فرمودند که حضرت خواجه
 نقشبند صاحب سلسله شده اند و هر شیخی از مشایخ عظام که مقتدا خلق می باشد و صاحب
 سلسله میگردد او را در اختراع طریقه و ابداع رویه اختیار میدهند بهر طوری و بهر نوعی که بخواهد
 میکند که اینچنین شیخ را حصه از نبوت عطای می سازند بعد از آن فرمودند که خلفاء حضرت نقشبند
 بسیار اند مگر اکبر خلیفه جانشین ایشان خواجه علاء الدین عطار اند و حضرت خواجه محمد یار سا
 هم از کبار خلفاء ایشان بوده اند و آنچه ان برگزیده اند و بلند مرتبه میداشتند که روزی
 حضرت خواجه در حق ایشان بر زبان رانده اند که محمد یار سا از اصحاب من سرخ است بعد
 از آن فرمودند که بر خ نام ولی است که از امت حضرت موسی ^{علیه السلام} بوده است و آنچه ان کامل
 بود که حضرت موسی از برای حل مشکلی بفرمان الهی نزد او رفته دعا خواسته بودند بعد از آن فرمودند
 که حضور حضرت سرور کائنات محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم هم حضرت اولیس قرنی را بر خ خوانده
 اند چنانچه فرموده اند که بر خ امت من اولیس قرنی است بعد از آن حضور خواجه فرمودند که سبحان الله

چه شان است خوابه نقشبند و خوابه محمد پارسا که یا حضور حضرت نبی کریم صلعم از امت خود برخ
 مقرر فرموده اند یا خوابه نقشبند خلیفه خود را برخ خوانده اند و این لقب یا بر خوابه اولیس قرنی
 فرود آمده یا بر خوابه محمد پارسا نازل آورده است و دیگر محکس از اولیاء اللہ برخ نگشته
 است بعد از آن حضور خوابه و جمیع حضار برای نماز خواندن برخاستند مقبوسین رفتاد و چهارم
 بوقت عصر روز پنجشنبه بیت دهم از ماه محرم سال سیزده صد هجدهم هجری المقدس دولت
 پائی بوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر گشت حضور خوابه
 البقاه اللہ تعالیٰ بطرف این بنده راقم المحروف نظر به شفقت تمام کرده تبسم نمودند و انگاه فرمودند
 که شیخ ابوسعید البوالخیر بسیار عظیم الشان و از اکابر مشایخ زمان خود بوده اند و ولایت متفق
 می داشتند چنانچه در وقت ایشان اقطاب و ابدال بودند خواه او تادم اولیاء اللہ را رجوع
 بایشان بود بعد از آن فرمودند که روزی مجلس سماع شروع بود همه فقراء جمع بودند و شیخ ابو
 سعید البوالخیر در میان مجلس شسته اند معامله سر بود و محکس را اثر نیشد پس شیخ فرمودند که
 مجلس را موقوف دارید و خاموش نشیند انگاه شیخ ابوسعید حکایات سلف صالحین را گفتن شروع
 کردند در دل شخص از حضار آتشی ذوق شوق افزوده گشت انگاه اذن فرمودند که اکنون
 مجلس سماع باز آغاز کنی چنان کردند پس شیخ و همه حاضرین در وجد و رقص آمدند و بدین
 وجد بر مزار فیض بار پیر خود شیخ ابوالفضل رفتند و چهار صد فقیر صاحب وجد تمیناً ازین
 مجلس همراه شیخ بودند و آنجا بر مزار پیر طواف میکردند و وجد و رقص هم مینمودند و برخی و دیگر
 همه فقراء آنچنان ذوق و بخت می غلبه کرده که از سر و پا خود هم خبرند داشتند چون آن وجد و حالت
 فرود شد پس شیخ ابوسعید آن اصحاب خود را که در فن شعر پر دازی مهارتی میداشتند از درود
 که این روز پر ذوق و وجد را تاریخی بکشید که پیش ازین گاهی چنین حالت غلبه و وجد
 دستی نداده است بعد از آن فرمودند که پس از آن روز و جدیه هر که از متعلقان شیخ ابوسعید
 البوالخیر خصلت و اجازت حج خواستی ایشان او را میفرمودند که برو گرد خاک پیر من شیخ

ابو الفضل سفت بار بگرد و طواف کن حاجت حج نیست بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد که شیخ
 ابو سعید ابو الخیر در سلسله نقشبندی بوده اند یا در دیگر سلسله حضور تبسم نموده فرمودند که ایشان
 پیش از موسومیت سلاسل بوده اند انگاه فرمودند که آن وقت سلسله ایشان را جنید میخواندند
 زیرا که شیخ ابو سعید مرید و خلیفه پیر ابو الفضل ابن الحسن السمری هستند و پیر ابو الفضل مرید
 شیخ ابو نصر سراج اند و ایشان مرید و خلیفه شیخ ابو محمد تعش اند و ایشان مرید و خلیفه سید الطائف حضرت
 شیخ جنید اند یعنی الله عنهم بعد از آن فرمودند که روزی در میا لوالی بودیم پس حاقظ گمون قوالی کرد
 مرا حالتی و جوش و وجدی در گرفت چنان واردی عظیم نزول کرد که مرا از من بر بود و بخود شده
 افتادم و حاضرین مجلس مرا عطری بویانیدند و گلاب بر رخ و سین من ریختند بعد از آن تبسم کرده
 فرمودند که مردان خدا درین راه سر داده اند بعد از آن فرمودند که شاید از آن روز آنچه انان آسیب
 و صدمه بدماغ من رسید که در شبها در خواب نیز وجد و رقص میکردم یا خواب هولناک میدیدم
 چنانچه شبی بر مقام شیخ عبدالستار فرود آمدیم در سجده ای که قریب چابک است و در درخت
 تمر مندی استاده است چهار پائی با انداخته خفته بودیم پس در خواب دیدم که از هر شاخ و هر
 برگ آن درخت تمر مندی خون باران است انگاه دیدم که کسی شخص بهما و لخان عباسی پدر
 این صادق محمد خان را بندوق زده است انگاه بیدار شدم و ثمره نتیجه این آن شد که بعد از ده
 سه ماه بهما و لخان فوت شد بعد از آن یکی از حضار مجلس عرض کرد که قبله یک شخص مسافر در سجده
 است پرده بر خود کرده است از غیر محرمان روی خود پوشیده می دارد و پار ساست و عرض
 زیارت میکند اگر اجازت باشد گاهی او را بیارم تا بقدم بوسی حضور مشرف شود حضور فرمودند
 چنانچه انگاه در باره پارسانی او فرمودند که اگر اندرون و بیرون برابر و یکسان میدارد بهتر است
 ورنه نه بعد از آن این ابیات را بر خواندند که شماره قلندر سر دار بن نامی یکه که در از دوریم
 ره و رسم پارسانی یکه بزین چو پوسه دادم ز زین ندای آمد یکه که مرا خراب کردی تو بسجده ریائی
 بطواف کعبه رتم بجرم رهم ندادند یکه که بیرون او چه کردی که درون خانه آئی یکه بقمار خانه رتم

همه پاکباز دیدیم که چون جمع رسیدیم همه یافتیم و غامی بزور دیر از دم در زورون ندر آمدند
 که بیایا عراقی کوز خاصگان مائی بزور از ان فرمودند که شیخ عراقی که قمار باز از پاکباز
 گفته است صرف از نجهت گفته است که آنچه در ظاهر میبازند در باطن نیز همان میبازند از
 و برون آنها برابر و یکسان گشته میباشد مقبوس مقبوس و چویم بوقت ظهر روز یکشنبه یکم ماه صفر
 المظفر سال سیزده صد و هفت و هجدهم بحری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل گشت حضور خواجه البقاه الله تعالی بقاء نماز ظهر
 را ادا ساخته بوظیفه شاغل شدند در نیجالت انگشت سبابه دست راست را بر قلب مطهر
 میگردانید چنانچه مینمود که کلماتی مینوشتند و اینچنین بسیار بار دیده ام که به سبابه بر قلب شریف
 مینوشتند بعد از ان مثل قرآن شریف را خوانند نگاه دعا خواستند مگر بوقت دعا خواندن
 هر دو دست مبارک را در حجر نهادند از بدین وضع که ساعد دست راست را بر ان راست
 داشته و ساعد دست چپ را بر ان چپ داشته اند و انگشتان دست راست را زیر انگشتان
 دست چپ آورده اند و دو زانو نشسته بودند و اینچنین هم بسیار بار دیده ام که بوقت دعا
 خواستن میگردد اند مگر این حالت خاص وقتی می باشد که برای خود دعا میخواهند برای دیگران
 و مع دیگران بعد از ان دو شخص را بیعت کردند و هر دو شخص را پیش خود نشانده خود بدولت
 تادیر بسیار مراقب شدند نگاه هر یک یک را جدا جدا بیعت کردند مگر بعد از بیعت کردن
 این فعل امروز واقع شد که دست حق پرست خود را بر قلب یک مرید از اعلی باسفل سه بار
 گردانیدند و چهارم بار بر انگشتان همان دست راست را بزبان مبارک خود تر کرده باز بر
 قلبش بگردانیدند و مرید دوم را بر کتف چپ او دست حق پرست راسته بار بگردانیدند و
 بار بر انگشتان را بزبان خود تر کرده بر قلب وی هم بگردانیدند بعد از ان از عام مجلس برخاستند
 در دیگر حجره بنشینستند و با هر یک مرید جدا خلوت کرده تلقین و تعلیم و طاعت و اشعار فرمودند
 نگاه باز در مجلس آمده مسأله را شدند مقبوس مقبوس مقبوس بوقت ظهر روز سه شنبه

سوم ماہ صفر سال سیزده صد ہجری القدری المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس
 کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر شد سخن در سماع و سرود افتاد و نواب قیصر خان مگسی
 سکنہ جصل کہ یکے از مریدان حضور خواجہ بود عرض کرد کہ قبلہ حضرت سلطان الاولیاء بسیار جماع
 شنیدہ اند یا حضرت قبلہ محبوب الہی حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت محبوب الہی از حضور سلطان
 الاولیاء بسیار سماع کردہ اند چنانچہ حضور محبوب الہی سوامی مجلس اعراس پیران عظام ہنم
 روزیاد ہنم روز ضرورتاً خواندہ مجلس سماع قائم میگردند و در باقی ایام ہفتہ اگر چه بزبان
 مبارک ارشاد نمیفرمودند مگر حضار مجلس و قوالان خود بخود مقتضای مزاج مقدس آنحضرت را دستہ
 روز شب در قوالی و سرود و سماع بجان ساعی میبودند چنانچہ بر دروازہ یا از دیگر طرف و راضی جبار
 کسے غزلخان شستہ غزل میگفتہ بودی و یا کسے نقارہ و سُرنا نوازندہ نقارہ یا سُرنا را بنویختہ
 یا دیگر طور سرود و قوالی الجملی آوردند تا آواز بگوش حق نبوش حضرت قبلہ محبوب الہی برسیدہ
 اکثر اوقات خالی از قوالی و سرود و سماع نہ رفتی اگر چه روبروی حضرت ایشان نبود می تا آنکہ در
 وقت وظیفہ ہم قوالی شروع بودی خصوصاً بوقت وظیفہ صبح بعد از آن خان مذکور عرض کرد کہ قبلہ
 حضرت محبوب الہی از عورات گاہی سماع کردہ اند یا نہ فرمودند کہ در تمام عمر خودد و بار شنیدہ اند
 بہر دو بار در ذوق آمدہ وجد و حالت کردہ اند چنانچہ در زمانہ حضور محبوب الہی بر موقعہ عرس مبارک
 حضور قبلہ سلطان الاولیاء در کوٹ شریف کہنہ اتفاق رہائیش و اقامت در حجرہ ہائے کہ اندر
 حرم شریف میبودندی اقتادنا کہ نارائیز یاد است کہ چند بار در حجرہ ہائے حرم شریف دین کو
 شریف تو ما ہم بہ دستور رسم قدیم کہ جاری بود اقامت کردہ ایم زیرا کہ این مکانات کہ اکنون
 از حرم شریف واقع اند پس تعمیر شدہ اند پس روزی حضرت قبلہ محبوب الہی در حجرہ نشد
 بودند کہ یک لولی بیاید و بر آستانہ خالقاہ شریف زیر قفلہ با ساز ہا و سرود ہا و غیرہ رقصیدن آغاز
 کرد و آوازش با آنحضرت واضح تر می رسید کہ قریب بچہ استادہ بود و یک شعر ہندی الش
 میگرد پس برین شعر حضرت محبوب الہی را ذوق رسید و وجد گرفت و مردم حضار خند

طور میدویدند و آن لولی را میگفتند که شاباش باز با این شعر اتکار کن که حضور آنحضرت را
 حالت است و دیگر بار دیگر یک لولی اندر حویلی می سرسید و آوازش بگوش حق نبوش آن
 حضرت میرسید و این شعر میگفت: لکن بن رین نه جاگی کوئی تو پس برین شعر نیز آنحضرت
 را ذوق رسید و بوجد آمدند بعد از آن فرمودند که حضرت قبله فخر الاولیاء شیخ من بهمنان
 مولع سماع می بودند که زبان از کیفیت بیان آن قاصر است خلاصه این است که مانند
 حضور حضرت قبله محبوب الهی هر وقت قوالی شنیدند و هر وقت در ذوق میبودند و بر هر
 غزل و بر هر بیت و بر هر دو طره یا هر کفر گفتمی و در وظیفه صبح و فجر اکثر می بودی که قوالان بر در
 صومعه قوالی میکردند و آنحضرت اندرون حجره مراقب شده بود و قبله کرده مشغول می بودند
 و چون ذوق رسیدی در جوش می آمدند و برخاسته رقص حالت میکردند و این وقت
 قوالان نیز اندرون حجره داخل میشدند و انگاه بصورت مجلس سماع نشست بر خاست
 واقع میشد و آن حضرت در وظیفه صبح اول مراقبه میکردند و ذکر چهار خیر میپودند بعد از آن
 سخن در آن افتاد که درین زمانه آداب سماع در اکثر خاندان فقراء مفقود شده است
 و چون آداب بجانمی آرند از لذت و ذوق هم بی بهره مانند حضور خواجه فرمودند که وقتی مرا
 اتفاق دراجمیر شریف افتاد و آنجا و دیگر اکثر جاها این رسم پیدا شده است که در مجلس سماع
 مساکین و فقرائرا یک طرف بر فرش می نشاندند و سجاده نشینان و امیران و دولتمندان
 را یک طرف بر بساطی عجیب ممتاز می نشاند پس روزی در مجلس خانه از مجلس عرس مبارک
 حضور حضرت خواجه بزرگ اجمیری با دنا شاه قائم کردند هر کس آنجا حاضر شد پس از یک طرف
 سجاده نشینان و امیران و لوانگران را نشاندند و مران نیز در آن صف نشاندند و دیگر طرف
 دیگر مردم را نشاندند چون قوالی شروع کردید دیدم که در صف سجادگان و امیران حکایت
 کردن و چاه خطائی نوشیدن هم بدستور است یک لحظه باین چنین بی غوری نشسته از آن
 صف همه برخاسته بر مقامات خود می رفتند صرف باقی صف فقیران و مساکین در مجلس سماع بماند

پس من نیز برخاسته در صف ایشان باز ششم محض شصتن من بود که ذوق و جوش
 و شورش و وجد در اهل مجلس افتاد آن چنان معامله شد که چند صوفیان در پائی من سر خود
 را انداخته بودند و چند صوفیاں گرداگرد من طواف میکردند و صیحا میزدند میگریستند
 و ابیات ذوقیه هم میگفتند مقبوس مقفاد و هفتم بوقت عصر روز چهارشنبه چهارم ماه صفر
 سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کعبی
 و سعادتی بهتر ازین نیست میسر شد اندرین اثنا یکی از مریدان دست بسته گریان گریان عرض
 کرد که قبله گزارش غلام اینست که دو چیز عطا فرمایند یکی اینکه حضور عقیده خود عطا فرمایند
 دوم اینکه معاش من نهایت تنگ است پس روزی من فراخ و بسیار گردان که من خدا
 و رزاق حضور را میدانم پس از شنیدن این سخن حضور برآشفند و رنج شده گفتند که من
 ازین قسم سخنان بیزار می شوم تا آنکه یاری پیوسته هم گمسته میکنم بعد از آن فرمودند که
 با پیران خود را بندگان میدانم و بندگان خدایم مقبوس مقفاد و هفتم بوقت ظهر روز
 یکشنبه ششم ماه صفر سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پائی ابوس و زیارت
 حضرت اقدس کعبی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل گشت اندرین اثنا یکی از حاضرین
 عرض کرد که حضرت سلطان الاولیا عرس مبارک حضرت قبله عالم بهار روی دین جا میگردند
 یا در بهاران شریف حضور فرمودند که اندرین جا در خانه خود صرف عرس مبارک حضرت قبله
 محب النبوی مولانا دهلوی میگردند و عرس مبارک حضرت قبله عالم پیر خود هر سال همیشه در بهاران
 شریف رفته میساختند بعد از آن دیگر شخصی عرض کرد که قبله نماز جنازه حضرت قبله عالم کلام
 خوانیده بود فرمودند که اگر چه همه خلفا را شنیدین موجود و حاضر بودند مگر ایشان تولی کار بار
 و تکفین حضرت مولوی خدابخش صاحب خیر لوری سپرده بودند پس غسل هم ایشان داده
 بودند و نماز جنازه هم ایشان خوانیده و در برداشتن جنازه شریف هم همراه بودند بعد از آن فرمودند
 که مولوی صاحب عجب مشغولی میداشتند چنانچه در سن پیری ایشان را نماز دیگران می خوانیدند

بعد از آن فرمودند که در اواخر عمر حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی را نیز دیگران نماز میخواندند مگر در میان
نماز خواندن حضرت خواجہ تونسوی و حضرت مولو یصباح اتقارہ فرق و تفاوت بود کہ حضرت
خواجہ صاحب تونسوی را شخصی خادم همراه شدی گفتی کہ دو رکعت یا چهار رکعت فرض یا سنت
بخوانید فقط و اگر در تکبیرات و غیرہ از ارکان نماز فراموشی دیدی متنبہ کردی و حضرت مولو یصباح
را تمام نماز پنجگونی از تکبیرات و قرأت و انتقالات و دیگر ارکان نماز دیدگ شخص همراه گشتہ ادا
کنانیدی و گاهی اینچنین حال ہم بودی کہ نماز خواندہ را فرمودندی کہ بابا چه میگوئی یا کس دیگر
دیدگ شخص را السلام علیکم گفتی پس مولو یصباح ہم در آن حالت نماز جواب سلام میدادند
و در ہر دو صورت بسیار محنت میکشید کہ نماز را از سر نو با آواز میکردند اندرین اثنا یکی از
حاضرین عرض کرد کہ این حالت از سبب پیری بود یا از استغراق حضور فرمودند کہ از ہر دو
زیرا کہ حکم شیخ فانی رسید بودند بعد از آن فرمودند کہ شیخ فانی ہم بودند بعد از آن فرمودند کہ حافظ
غلام مرتضی صاحب چیلادھنی اگرچہ مرید برادر خود و خرتہ خلافت ہم از دشمنان میدانستند اما فیض
کثیر و تکمیل این معاملہ از حضرت مولوی خدابخش صاحب یافتہ است چنانچہ حضرت مولو یصباح
از ملتان شریف رحلت کردہ آمدند اولاً و نخست در چیلادھن سکونت و اقامت کردند پس در خیلو
آمدہ اضرعمر بسر کردہ اند و در آن ایام کہ در چیلادھن رہائش میداشتند بر حافظ غلام مرتضی صاحب
کمال لطف و شفقت میداشتند و ہر آن در تربیت سلوک و نگاہداشت دلومی میبودند چنانچہ حافظ
صاحب تدبیر علم بسیار میکرد و بعضی اوقات را بحالت تدریس اگر دلومی غافل شدی و از
ہول این نسبت طاری گشتہ پس حضرت مولو یصباح میفرمودند کہ حافظ جو مہ صاحب آمدگم کرد
نشستہ کارگم کردہ خیال کن بعد از آن فرمودند کہ چندان مدت کہ در چیلادھن اقامت کردہ
اند نان شکمی و غیرہ خرج لوازم خانگی ہمہ حافظ صاحب از گروہ خود میدادند و آنچه از قسم نذر و
فتوح بخد مت مولو یصباح مردمان میدادند پس آنچه نقد بودی نزد خود میبہادند و آنچه
از قسم جنس غلہ یا نیبہ بودی آنرا بحافظ صاحب میدادندی گفتند کہ این اشیا را فروختہ در اہم

گرفته مرا باز بدو حافظ صاحب چنان میگرد بعد از آن فرمودند که چون مولوی صاحب بسار و راسخ
و دنانیر جمع کردند پس بدان مبلغ صنف حضرت قبله عالم مباروی تمیر کنانیدند بعد از آن فرمودند
که نماز جنازه حضرت مولوی صاحب هم حافظ صاحب خوانیده است چنانچه روزی که مولوی
صاحب انتقال کردند حافظ صاحب بی آنکه او را خبر شد اتفاقاً در خیر لور رسیده نماز جنازه او شان
بخوانیدند بعد از آن فرمودند که روزی در مهران شریف حضرت قبله محبوب الہی و حضرت مولوی
صاحب را معاود هم اتفاق بیست و شب گزاره افتاد مکان یکی بود اندرون حجره حضرت قبله محبوب
الہی را چائی دادند و در صنف مولوی صاحب را چائی دادند پس بوقت چهارم پاس شب حضرت
قبله محبوب الہی برخاستند خادمان وضو کنانیدند انگاہ تہجد اگر در رُوبہ قبله شدہ مشغول
نشستند و میفرمودند که مراد دل خیال آمد که مولوی صاحب از کہنہ مردمان اند سزاوار نیست
کہ از من ہم پیشتر برخاستندی آخر من از مراقبہ و ذکر چہ فارغ شدم تا ہم مولوی صاحب کھٹ
لحاف پوشیدہ خفته اند صبح صادق ہم دید و وقت نماز رسید آخر من متعلقان مولوی صاحب
را گفتم کہ ایشان را بر خیزانید وقت نماز آمده است پس مولوی صاحب را خبر کردند کہ وقت نماز فجر
رسیدہ است مولوی صاحب برخاستہ سنن فجر را خواندن شروع کردند و منوہمان از نماز حضا
کرده بودند انگاہ من خوش و سرور شدم بعد از آن فرمودند کہ این نہایت مشکل است بسیار مشکل
است در گفتن میاید کردن مشکل است کہ در بستر عیش خفته باشد و با وضو مشاغل ہم باشد
و خواب بکند مقبوس ہفتاد و نهم بوقت ظہر روز چہار شنبہ یازدہم ماہ صفر سال سیزدہ
صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر
ازین نیست میسر گردید حضور خواجہ البقاہ الدلتی بقاء نماز ظہر را بہ جماعت گذاردند چون
از نماز فارغ شدیم منزل قرآن شریف شاغل شدیم چون این آیت یا ایہا الذین امنوا
لا تأکلوا أموالکم بیکم بالباطل الا ان تكون تجارتاً عن تراض منکم ولا تقاتلوا
الفسکة ان اللہ کان بکم رحیماً ومن یفعل ذلک عدواناً وظلماً فسوف یصلیہ

نار او کان علی الله یسیراً بر خواندند سر شرف را در حبیب عالم غیب آورده کلمه تحبیب
 سبحان الله و الحمد لله ولا اله الا الله و الله اکبر و لا حول و لا قوة الا بالله العلی
 العظیم یکبار بخوانند نگاه لفظ و لا اله الا الله را دو بار تکرار کردند و انگاه تمام کلمه
 را از اول تا آخر دو بار بخوانند بعد از آن بقرات قرآن شریف شاغل شدند چون آنان
 دعا خوانده فارغ شدند سخن در تجرید و تاهل افتاد حضور خواجه فرمودند که کلان فهم است کس
 را که نکاح نکند و تاهل نشود زیرا که وی از همه تعلقات برست و آزاد گشت بعد از آن فرمودند
 که حضرت سلطان المشایخ نکاح نکرده اند تمام عمر بتجربید گذارده اند و حضرت خواجه نصیر الملت
 والدین نیز بتابعیت سنت سنیه پیروی نمود و تاهل نگردیده اند بعد از آن فرمودند که محض این
 دو حضرت تاهل نوزیده اند بجز همه پیران با نکاح کرده متاهل شدند بعد از آن فرمودند که حضرت
 خواجه خواجهگان شیخ معین الدین اجمیری بعد از مدت شصت سال در هندوستان بفرمان
 حضور حضرت نبی کریم صلعم دو جانکاح کرده متاهل شده اند چنانچه یکی اهلیه عقیقه آنحضرت
 بی بی عصمت نام دختر سید و جیه الدین صاحب است و دوم اهلیه بی بی امته الشکره دختر
 یکی از جاهای هندوستان است و سبب رسیدن بی بی امته الشکره در حال نکاح خواجه بزرگ
 اینست که یکی پادشاه وقت از پادشاهان اهل اسلام به یک آبه هندو جنگ کرد و فتح یافت
 پس دختر را بر اسیر کرده آورد و بجانب خواجه بزرگ نذر گذارد پس آنحضرت قبول نموده در
 نکاح خود آوردند بعد از آن فرمودند که اولاد آنحضرت تسه پسرو یک دختر بود و اندو پس از یک
 اهلیه و یک پسرو یک دختر از اهلیه و بجز نام نامی یک فرزند آنحضرت خواجه ابو سعید است
 نام گرامی فرزند دیگر خواجه فخر الدین و نام فرزند دیگر خواجه حسام الدین است نام سر مشهور
 آنحضرت بی بی حافظ جمال است و مزار خواجه فخر الدین در مقام سردار است و مزار خواجه ابو سعید
 معلوم نیست که کجا واقع است و خواجه حسام الدین فانی گشته در زمره ابدال پیوسته اند و
 از فرزندان خواجه بزرگ اولاد بسیار پیدا شده بوجوه آورده است فقط مقبول در هشتم

بوقت ظهر روز یکشنبه پانزدهم ماه صفر سال سیزده صد و هفدهم حجی المقدس دولت پابوس و
 زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست حاصل گشت حضورِ خواجه البقاه امد
 تعالی بقائه از نماز ظهر فارغ شده منزل قرآن شریف خواندند از آن نیز فارغ گشته دو رکعت
 نماز نفل با کمال خشوع و خضوع نشسته بگذارند و دعائی مغفرت هم بخوانند باید دانست
 که این دو رکعت نفل و دعائی مغفرت برای یک عورت که در آن روز در گوشه شهر فوت شده
 بود خوانده اند سبحان الله چه رحمت است که هر که و مهربان است بعد از آن سخن در مدح
 غزلیات متقدمین افتاد حضور فرمودند که غزلیات مولانا جامی به نسبت دیگران در مجالس
 اعراس بسیار گفته میشوند و غزلیات ایشانی هم بسیار نیکو انداز نگاه از غزلیات مولانا این
 ابیات بر خوانند و حدیثی مشکل و سرسیت معلق بود که در کون و مکان کس نیست جز حق و
 چو بندی از لقا این شیون چشم بزم ترام صدر نماید عین شوق و صوفی چه فغانست که من
 این الی الامین و این نکته معنی است من العلماء العین و ما الحاصل فی البحر چه گوی سفری
 کن و چون خضر بگوهر از مجمع بحرین بزاند ریخا فرمودند که شیخ شرف الدین قولوی لطف
 شیخ صد الدین قولوی سوال کرده نوشتند که معنی این عبارت چیست من این الی
 الامین و ما الحاصل فی البین پس شیخ صد الدین جواب نوشته فرستادند که من العلم
 الی العین و الحاصل فی البین تجرد نسبت به جامعه بین الطرفين ظاهره بالحکین
 اشکاه این ابیات را بر خوانند برای جاودان بصورت اعیان بر آید و گاهی نمود ظاهر
 و که منظر آید و گاه شمشید جاذبه عاشقی عنان و باداغ عاشقان بلا پرور آید و گاه شمش
 گرفته جلوه معشوق آید و بر شکل و لبران پری پیکر آید و بحر لیت متفق که زاوصاف مختلف
 باران و کوه و صدف و گوهر آید برای زهره صورت خوب توبه و صودک الله علی صودقه و
 روی تو آینه حق بینی است و در نظر مردم خود بین مننه و بلکه حق آینه و تو صورتی و در هم
 دردی را به میان راه آید و صورت آینه نباشد جدا و امانت به متحد فانتبه برای صنون چشم

مسدّت مایه و یوانگی مؤآشنایان ترا از خویش هم بیگانگی بز شیوہ عاشق چه داند زابد خلوت
 نشین بز جلوہ طاؤس کے آید ز مرغ خانگی بز بعد از ان فرمودند کہ حضرت قبلہ سلطان الاولیاء
 را اکثر بر غزلہائی شیخ نوز بخش اسیری ذوق و وجد و حالت می شد چنانچہ بز در مقام اجمع اللہ
 سیرت بز و حدیث محض است اینجا غیر نیست بز ازین قسم غزلہائی گفتند زیرا کہ بز حضرت
 قبلہ سلطان الاولیاء محویت غالب بود بعد از ان فرمودند کہ یکبار در مجلس سماع برین بیت
 اسیری بز دلبر باد میان جان ماست بز جان ز غفلت ہر طرف در جستجوست بز حضرت قبلہ
 سلطان الاولیاء را وجد و حالت شد بخاستند و در رقص آمدند و از کمال ذوق فرمودند بز
 دلبر ما خود یقین این جان ماست بز در ہمہ اہل مجلس کہ علما و فضلا از مریدان آنحضرت حاضر
 بودند دغدغہ افتاد و در گوش یکدیگر آہستہ آہستہ میگفتند کہ این لفظ از زبان مبارک آنحضرت
 از چه سبب صادر شدہ است پس حضرت قبلہ سلطان الاولیاء ہمدران حالت بطریق جواب
 فرمودند بز من نیگویم انا الحق یا ریکوید بگو بز چون نگویم چون مراد لدا ریکوید بگو بز بعد از ان
 فرمودند کہ در تمام عمر از حضرت قبلہ سلطان الاولیاء ہمین یک لفظ در ان روز صلور
 شدہ است **مقبوس ہشتاد و یکم** بوقت ظہر روز چہار شنبہ شرم و ہم ماہ
 صفر سال سیزدہ صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پائی لبوس و زیارت حضرت کہ عبادت
 و سعادت بہتر ازین نیست حاصل شد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ تمام نماز ظہر را
 چہ سنن و چہ فرض بہ امام گذاردند باید دانست کہ حضور خواجہ درین ایام تمام نماز با رابہ
 امام گذاردن شروع فرمودہ اند القصہ چون از نماز فارغ شدند بخواندن منزل قرآن
 تشریف شاغل شدند چون بر آیت من اضطر غیباً و لا عاد فان دیک
 رؤف رحیم رسیدند و کمال ذوق آمدند و سر اشرف را در جیب عالم غیب آوردہ
 کلمہ تحمید چہار بار تکرار کردہ بخواند انکاہ پیشتر خواندن شروع کردند و چون آیت قال
 انک من المنظرین بخواند دوبار کلمہ تحمید دوبار بخواند بعد از ان از قرأت مطلوبہ و

مقررہ فارغ شدہ قرآن شریف را فراہم آورده بران بوسہ دادند انگاہ دعا خواستند بطریقیکہ
 بالاندکورتشد بعد از ان سخن در مزامیر افتاد اندرین اثناء این بندہ را رقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ
 مزامیر کلام کلام سرود و ساز را میگویند فرمودند کہ ہر ساز و سرود کہ تار دارد و چون چنگ و طنبور و
 ستار و غیر ذلک و ہر ساز کہ بدم و نفلج دہن نواخته شود چون مرقی و سرنای و غیرہ و تکی و تکی
 و غیر ذلک این ہمہ از اقسام مزامیر اند و ما سوامی اینہا چنانچہ وقت و ڈھولک و نقارہ و غیر
 ذلک در مزامیر داخل نیست بعد از ان فرمودند کہ حرمت مزامیر بنصوص قرآنہ سہرگز و قطعاً
 ثابت نیست و آنچه با جاویدت شریف حرمت مزامیر ثابت گشتہ است آن حکم بالعرض است
 نہ بالاصالتہ زیرا کہ در زمانہ جاہلیت مجالس تنعم و ناز و تفریحی آراستندہ همچون مجالس فقراء
 و درویشان و در آن مجالس تنعم سرود و مزامیر مینواختند و شراب و دیگر مسکرات را ہم
 نوشیدند و لہو و لعب و دیگر بسیار امور شنیعہ لعل می آوردند پس چون حضور پرور کاٹنا
 حضرت محمد مصطفیٰ صلعم بر مصنہ نبوت مسد آراشدند و حرمت خمیر نیز بالاصالتہ وارد شد
 پس آنحضرت علیہ السلام حکم فرمودند کہ شنیدن مزامیر حرام است یعنی باین حالت
 شراب نوشیدن کہ حرمت آن بالاصالتہ است شنیدن مزامیر حرام است و در غیر وقت
 نوشیدن شراب حکم از نواختن مزامیر و سرود منع کردند تا شراب را یاد نہدند زیرا کہ مردم عادی
 گرفتہ بودند کہ چون مجلس بہ مزامیر قائم میکردند شراب را می نوشیدند پس بسبب حادثہ
 زمان حرمت شراب از برای سد باب فتنہ از نواختن سرود و مزامیر کہ یاد دہانندہ شراب
 بود ہم منع شدید فرمودند تا عادت و خواہش مردمان از شراب نوشیدن بالکل کسب
 و شکستہ گشتہ حتی کہ خیال تذکر و یاد آمدن شراب حکم از دل ایشان محو و منسی گردد و اگر
 خاص برائے حرام بودن و شنیدن سرود و مزامیر ہیچ حکم وارد نگشتہ است بعد از ان
 کہ در آن ایام کہ حضرت سلطان الاولیاء و رشدانی اقامت پذیر بودند روزی در ماہ
 مبارک ذی الحج شادی و عروسی شخصی ڈھولک را می نواختند و اندک صدائی آن بگو

حق نبیوش آنحضرت رسید آنحضرت گوش مبارک خود را یک دو بار با نظرت داشته بخت
 بدانستند که این صدای ڈھولک است پس بجایزین مجلس رخ آورده فرمودند که ایشانرا
 منع نمی سازید که علانیه بر میدان صاف می نوازند خصوصاً در ماه رمضان شریف اندرین اثنا
 حضرت قبله گاهی محبوب الهی که حاضر بودند عرض کردند که قبله چگونه منع کنیم این مردم را از
 نواختن ڈھولک حال آنکه بایان خود نیز در مجالس اعراس و محافل سماع ڈھولک را
 می نوازانیم پس حضور قبله سلطان الاولیاء فرمودند که با بایان این ڈھولک کجا و آن ڈھولک کجا
 یعنی در مجالس این مردم لهو و لعب و موالعات شرعی میباشد و مجالس بایان خالی و پاک
 میباشد از اینها بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد که قبله حضرت داؤد علیه السلام نیز بوقت نودن
 سازی نواختند بانه فرمودند که علمائے مارا چنین روایت رسیده است که صرف لحن و آواز
 آنحضرت بے سرو و ساز لذیذ و دلکش و مؤثر بودی تا که وقت گفتن ایشان آب از جریان
 بازماندی و طیور از هوا بر زمین افتادندی و علماء یهود و نصاری را مهارت و خیرت احوال
 انبیاء و پیشین از علمائے ما بیشتر و زیاده است پس ایشان میگویند که حضرت داؤد علیه السلام
 وقت انشاء جنگ هم مینواختند مقبوس ششما و دووم بوقت ظهر روز پنجشنبه نوزدهم
 ماه صفر سال سیزده صد و نهم هجری المقدس دولت پابنوس در زیارت حضرت اقدس که عبادت
 و سعادت بهتر ازین نیست حاصل شد اندرین وقت حضور خواجه البقاه المد تعالی از خادمی که نزدش
 آبدارخانه بودی آبی سرد برای نوشیدن خواستند پس وی یک قطعه برن را در آب آمیخته حل کرده
 در گلاس پین انداخته حاضر آورد حضور یکجریه آب نوشیده آن گلاس خادم را باز دادند و فرمودند
 که هنوز نیک مرد نشده است باز برو و اندکی زیاده سرد کرده بیا پس آن خادم رفت و
 دیگر یک پاره برن را انداخته آورد و نگاه بنوشیدند بعد از آن فرمودند که شیخ سری سقطی
 در تمام عمر خود آب سرد نوشیده اند بلکه در آنش گرم کرده می نوشیدند بعد از آن که شیخ سری سقطی
 فرموده اند که من یکبار کوزه آب برهوا مخلق کردم تا سرد شود و بنوشتم پس یک جور باید و آن

کوزه را بشکست و گفت اگر میخواهی که در بهشت مرا بی تپس آب سرد درین دار دنیا نوش
 بعد از آن فرمودند که حضرت فخر الاولیاء شیخ من آب البقری می نوشید یعنی اول البقر را در آب
 آوند گلان پهناجل کرده آنگاه آوند خور و از آب شیرین پر نموده در آن آب البقری می نهانند
 و چنانچه در آب شیرین سرد میشد پس نوش میفرمودند و حضور سلطان الاولیاء و حضور حضرت
 محبوب الهی صرف آب تازه می نوشیدند که الوقت هنوز برف مصنوعی نبود بعد از آن فرمودند
 که حضرت محبوب الهی در موسم تابستان یک لونی آب تازه از چاه پرکنانیده می آوردند و
 بھمان لونی مینوشیدند و حضرت قبله شیخ من نیز گاهی آب تازه به لونی نوشیدندی و اکثر
 اوقات آب را البقری بودی خواه در دیگر در آب خواه انداخته می نوشیدند و منو نیز به کوزه
 گلین میکردند و در موسم سرما که آب برائے وضو گرم میساختند آن هم در کوزه های گلین انداخته
 وضو میکردند از استعمال ابرقهای مسین کمال اجتناب و پرہیز مینمودند بعد از آن فرمودند که
 میانجی غلام رسول هم از آوند ها و ظروف مسی و برنج و کت کمال پرہیز میکرد چنانچه وضو هم
 بکوزه گلی کردی و نان هم بر طبق گلی نهاد و خوردی و نان خورش هم در کاسه گلی انداخته میخورد
 و دنانیر نقره و دراهم مسی را بدست مس نکردی از وی پرسیدند که بدنا نیر دراهم چرا دست
 نمیدبری گفت که هر گاه دست من بدراهم و دنانیر سوده میشود پس از دستم لومی باز و غالیط
 آدمی میآید بعد از آن فرمودند که بیعت میانجی صاحب بحضور حضرت قبله سلطان الاولیاء است
 و تربیت سلوک از مولو یصاحب مولوی سلطان محمود صاحب خان بیلوی داشته است
 این میانجی صاحب در ویش بود صاحب وجد و حال و سماع را نهایت دوست میداشت
 و آنچنان استغراق میداشت که در حالت نماز بچپ و راست میدید و گاهی یک قدم
 پیش و پس یا باین و بسیار میرفت و خبر نداشت که چه میکند بعد از آن فرمودند که میان غلام محمد
 برادر میانجی غلام رسول نیز فقیر بود مگر بان قدر نبود که میانجی صاحب بود بعد از آن سخن در
 وجد و قصص صوفیان افتاد حضور فرمودند که در کوٹ شریف موقعه عرس مبارک حضرت سلطان

بود پس حضرت قبلہ محبوب الہی بوقت عصر مسجد علی شہتہ اندوزیہ چوتراہ و تعلقہ یک لوی اقصید
 آغاز کرد و ساز با و سرود نامینواختند اندرین اثناء مولوی عثمان سکتہ قریہ بھنجر طال در وجد آمد و
 با خضر آن لوی خضر دست خود را پچیدہ همچون اور قصیدن شروع کرد و اندرین اثنا میان لعل کہ
 خادم ہو گزیدہ حضرت محبوب الہی بود عرض کرد کہ قبلہ میان عثمان بالولی نیچہ داوہ رقص میکند حضرت
 محبوب الہی این سخن را شنیدہ ہیچ جواب نہ دادند و چون در دل میان لعل بہ نسبت میان عثمان
 سبب غصہ و خشم بود یک ساعت ویر کردہ باز عرض کرد کہ قبلہ میان عثمان بالولی رقص میکند و عرض
 او این بود کہ آنحضرت را بروی رنجہ خاطر کنانند مگر آنحضرت دوبار ہم شنیدہ ہیچ جواب نفرمودند
 دوی یک لفظہ ویر کردہ باز سوم بار عرض کرد کہ قبلہ میان عثمان بالولی رقص میکند پس آنحضرت
 قبلہ بطرف دیگر حضار مجلس سُخ آورده فرمودند کہ اقسام و عہدال و رقص یعنی ناچ و چھرہ ہمہ از وجد
 و رقص صوفیاں نقل کردہ واخذ نمودہ اند بعد از ان فرمودند کہ این مولوی عثمان مرید حضور
 سلطان الاولیاء بودہ است و کسب معاملہ سلوک از حضرت قبلہ محبوب الہی کردہ است و حضرت
 محبوب الہی کمال محبت میداشت چنانچہ روزی از خانہ خود درینجا چہر طران شریف بیاید حضرت
 قبلہ محبوب الہی در خانہ کہ برورش درخت لزان استادہ است نشستہ بودند پس وی
 چون بر دروازہ خانہ رسید در ذوق و وجد آمد پس کفشہا سے مردم حضار مجلس را کہ بر دروازہ
 افتادہ بودند ہر یک کفش را بزور تمام دور انداختہ این آیت را میخواند فاخلع نعلیک انک
 بالواد المقدم طوی و گروا اگر خانہ طوائف میگردانگاہ اندرون خانہ بیاید و گروا اگر حضور
 محبوب الہی طوائف کردہ ہندم بوسی حاصل کرد بعد از ان حضور فرمودند کہ مولوی قادر بخش برادر
 مولوی عثمان نیز مرید حضرت قبلہ سلطان الاولیاء بودہ و اکثر معاملہ سلوک نیز از جناب آنحضرت
 حاصل کردہ و بجناب حضرت محبوب الہی انک کسب سلوک نمودہ بودہ این مولوی قادر بخش را
 ہمہ مردم فقیر میدانستند و مولوی عثمان را ہمہ مردم تسلیم نمیکردہ بودند یعنی بعضی مردم اورا
 فقیر میدانستند و بعضی نہ مگر من از جناب و ار این کہ از خواہش کدام حضور حضرت قبلہ محبوب الہی

بود شنیدہ ام وی گفته کہ روزی من بحضور قبلہ محبوب الہی عرض کردم کہ قبلہ مولوی قادر بخش
 بعدق و راستی فقیرست و برادرش مولوی عثمان خواہ خواہ بزور فقیر مینماید پس حضرت محبوب
 الہی این سخن را شنیدہ فرمودند کہ مولوی قادر بخش را بہ مولوی عثمان چہ نسبت است بعد
 ازال روز چند و مذکور پیش میاں عثمان آنچنان نیاز و انکسار میکرد کہ مرید با پیر میکند بعد از ان
 حضور فرمودند کہ چون وقت انتقال مولوی عثمان قریب رسید پس احتیازاً وہ برنشست
 و سرہ در چشمان میکشید و گفت کہ ہمہ خویشان و اقارب ما را خواندہ حاضر کنید تا از ہمہ وداع
 کردہ بروم گفتند شمارا خیر بیت است اینحکایت چہ میگوئید در جواب او شان این بیت گفتند
 کہ بجز در کوئی تو عاشقان چنان جان بدہند بجز کاجان ملک الموت نگیرد ہرگز بجانگاہ بہ ہمان
 حالت احتیاجان بحق تسلیم کرد و بعد ازان فرمودند کہ اکنون برتر بہتہا می ہر دو برادران
 نذر و نیاز ہا مردمان میدہند و تبرک میجویند بعد ازان فرمودند کہ حضرت قبلہ محبوب الہی را در تمام
 عمر سہ بار وجد و حالت بکمال جوش شدہ است اگر چہ دیگر ہم صد بار ہا حالت و رقص با حضرت
 طاری گشتہ است مگر بد رجبہ این سہ حالت ہرگز نرسیدہ است چنانچہ یکبار در کوٹ
 شریف در مجلس عرس مبارک حضرت سلطان الاولیاء حضرت ایشا نزاہر یک بیت حالت و
 رقص لاحق شد و اندرین وقت چنان واردی عظیم نزول آورد کہ زبان مبارک آنحضرت بیرون
 آمدہ بود و بخودی بدرجہ کمال روی نمود پس حضرت فخر الاولیاء قوالانرا از گفتن و سرشدن
 خاموش کنانیدند و نالہ و فغان کردہ زار زار میگفتند و علاج معالجہ ہم کردند بعد از میسے
 و مدتی لجام صحو و ہشیاری باز آمدند و دوم بار در پاکپن شریف بر این بیت بجز ہنر انوکون
 ہیں رحی حسنہ جگت برمایا و آنحضرت را وجد و حالت ظاہر گشت و معاملہ بحدی رسید کہ
 بکثرت بجاو گریہ از ہر سوئی محاسن شریف چنان مینمود کہ گویا باران میبارید و طرفہ نیست
 کہ در عین گریہ و بکا صحنک و خندہ بان حد فرحت رسیدہ بود کہ از کشتادگی دہن مبارک
 اضراس ہر دو نکلین شریفین ہم ظاہر و نمودار شدہ ہووند و اینحالت و وجد بحدت چہار

ساعت قائم مانده بود سوم بار نیز در کوٹ شریف در مجلس عرس مبارک حضرت سلطان الاولیاء
 آنحضرت را بریں بیت و سبیل بیاب لاله سیاه مست گل نیاز یک جلوه زان جمال بگزار
 آندہ و حالت شود بود و از وقت چاشت در رقص آمدند تا وقت نماز ظهر و رسید و در زمان
 آنحضرت قبلہ محبوب الہی دستور مجلس سماع این بود کہ از وقت چاشت شروع میکردند و وقت
 نیمروز ختم میساختند چنانچہ یک آدمی خاص از برای معلوم کردن وقت نصف النهار معین بودی
 چون نصف النهار شدی وی خبر رسانیدی پس همانوقت ختم میخواندند آخر الامر جنبد و خادم
 عرضکرد کہ قبلہ وقت نماز ظهر رسیده است حضرت ایشان نہ شنیدند و همچنان در رقص ماندند
 بعد از دید بسیار آن خادم عرضکرد کہ قبلہ وقت نماز تنگ میشود و ما هم آنحضرت در رقص بودند بعد از
 ساعت باز همان خادم عرضکرد کہ قبلہ اکنون وقت نماز ظهر قریب فوت شدن است پس آنحضرت
 ہم در انجا در مجلس رُخ مبارک بطرف کعبہ شریف کرده نماز خواندن شروع کردند چون نماز تمام
 خواندہ فارغ شدند باز در مجلس سماع بر نشستند و ختم خوانیدہ برخواستند بعد از آن فرمودند کہ
 حضرت قبلہ محبوب الہی در تمام عمر خود بحالت جوش و وجد یکبار از مجلس سماع بیرون مانده اند
 چنانچہ در انجا در چارچرخ آن شریف از عرس مبارک یک شیخی از مشایخ عظام خود مجلس سماع
 قائم داشتند پس حضرت قبلہ محبوب الہی را بریک بیت وجد و حالت وارد شد پس چندی
 آنجا رقص کردند انگاه از مجلس بیرون آمدند و پا برهنہ بطرف حرم محترم روانہ گردیدند اول
 در خانہ والدہ ماجدہ حضرت شیخ من آمدہ بر کھٹ بر نشستند ہر دو پائی از کھٹ فرو وینتہ
 بودند حضرت بی صاحبہ حرم محترم آنحضرت نیاز و انکسار بجا آوردہ پیش آنحضرت بر نشست
 مگر آنحضرت با وی و با دیگر میسج کلام نکردند بعد از آن برخاستند در خانہ والدہ ماجدہ
 تشریف فرما شدند آنجا نیز بہمان صورت و ہیئت بر کھٹ بر نشستند والدہ من نیاز بجا
 آوردہ و بروی آنحضرت بنشست با وی ہم ایچ کلام نفرمودند زمانی آنجا نشسته
 برخاستند و باز در مجلس سماع داخل شدہ همچنان در و بعد و رقص شاغل شدند بعد از آن

فرمودند که حضور شیخ من میفرمودند که هر که وظیفه خوان باشد او را لازم و واجب است که یک قوال
 و غزنی خواند از روز شب همراه و هم صحبت خود بدارد و اگر می تواند او را لوگ بدارد و اگر نتواند پس به صورت
 و بهره چه که در مغز و راد باشد از گوینده بشنود که در شنیدن سماع بسیار تاثیر است بعد از آن فرمودند
 که حضرت خواجہ محمد سلیمان میان احمد قوال را ہر دم رفیق و ہمدم خود میداشتند اگر گاهی اتفاق
 سفاقتی آن قوال را بر بارگی خود روین گردانیدند می مقبوس شتاد و سوم بوقت ظهر روز
 یکشنبه بیت و دوم ماه صفر سال سیزده صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پابوس و
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر گردید اندرین اثنا یکی از مریدان
 عرض کرد کہ قبلہ این کترین علامان ہذا عت ہم بکثرت می کار و مشقت و محنت بسیار در عمل
 می آرد مگر تنگدستی و افلاس آنچنان در گرفتہ و محیط شدہ است کہ سر بیرون کردن از وی نمیتوانم
 ہر چند دست و پامیز نم رزق و روزی بایحتاج بہ ہم حاصل نمیشود پس حضور بر حال
 پائمال اور ہم و کرم کردہ فرمودند کہ سورۃ فاتحہ را بالبسم اللہ بعد از نماز فجر بیت و یکبار و
 بعد از نماز ظہر بیت و دو بار و بعد از نماز عصر بیت و سہ بار و بعد از نماز مغرب بیت و چہار
 بار و بعد از نماز عشاء ہ بار میخواندہ باش و این دعایم بعد از ہر نماز پنجبار میخواندہ باش
 اللَّهُمَّ اقْضِ فِي قَلْبِي رَجَاءَكَ واقْطَعْ دَجَائِي عَنْكَ سِوَاكَ حَتَّى لَا أَرْجُو أَحَدًا
 غَيْرَكَ وَعَقِبِ بِرِنَمَائِي مَتَّصِلٌ بِرِضِيهِ اسْمِي يَا بَاسِطُ يَمْنَتِي وَوَقِّدْ بَارِئِي مِخْوَانِي بِاسْمِ
 مَقْبُوسِ شَتَادِ وَتَهَارِمِ بوقت اشراق روز چہار شنبہ بیت و پنجم ماه صفر سال سیزده
 صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پامی بوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی
 بہتر ازین نیست میسر شد پیش حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی ببقائہ چند عدد لغزک و چند عدد
 سپستان و چند عدد خستہ لغزک بریاں شدہ و چند عدد بستر نہادہ اند پس حضور لغزکانہ
 بزبان مبارک ششیدہ باز نہادند و بخوردند کہ ترش بودند از بستر دو عدد یا سہ بخوردند و
 از خستہ لغزک یک عدد و بخوردند از سپستان چہار عدد یا پنج بخوردند باقی مانده شمارند کردہ

رابر حضرت مجلس تقسیم کرده دادند بعد از آن سخن در وصال حضرت صاحب نار و والہ افتاد حضور
 فرمودند کہ چون حضرت صاحب نار و والہ را مرض الوصال لاحق گردید پس خود را برداشتایند
 بطرف بہار ان شریف روانہ شدند ہر گاہ بر دریا رسیدند آنجا یک رت بود از قوم نھر کہ مرید حضرت
 بود وی عرض کرد کہ حضرت شما برگزیدہ خلیفہ حضرت قبلہ عالم ہستید باید کہ از اینجا بدو لٹخانہ خود
 باز روید پس حضرت صاحب نار و والہ رنجہ شدہ فرمودند کہ بچکس خلیفہ نیست ہمین غنیمت
 است کہ ایمان سلامت بردہ شود اندرین اثنا برین موقعہ دریا حکیم عمر کہ حکیمی بود حاذق بہ
 فرمان حضرت قبلہ عالم بہار وی در رسید چون نمض دید مالووس گردید و حاضرین را گفت
 کہ حضرت میان صاحب ہمال خواہند فرمود پس از آنجا باز گردیدند چون در نوشہ رسیدند
 حضرت صاحب نار و والہ بر حمت حق پوستاند بعد از ان فرمودند کہ چنانچہ انبیاء علیہم السلام
 در حیات و ممات خود مختار اند بچہن اولیاء کرام و رحیات ممات خود اختیار داده شدہ اند
 بعد از ان فرمودند کہ حضرت صاحب نار و والہ بوقت وصال خود بہ مسہ چہرہ و صیت فرمودہ
 بودند کہ بوقت انتقال مبادا کہ از ضعف طبیعت ذکر جہرا اسم ذات از من متروک شود بر شما
 واجب است کہ گرداگرد من ذکر اسم ذات خواہید کنانید دوم اینکہ بوقت دم پسین و نفس
 آفرین من بیک گو سفند زینہ را ذبح خواہید کرد سوم اینکہ چون جنازہ مرا بردارید پیش جنازہ
 من قوالان غزلہای عشقیہ بگویند بعد از ان فرمودند کہ حضرت صاحب نار و والہ الہیہ مستورہ
 خود را فرمودند کہ تو وعدہ خود را وفا کنی و آن وعدہ این بود کہ پیشتر از وصال او را وصیت
 کردہ بودند کہ چون مراد فن کنند تو یک کڑاہی از حلوا مرشن شختہ بروح من فاتحہ دہانیدہ
 بدہی بعد از ان فرمودند کہ حضرات مشائخ ما چنانچہ حضرت محبوب الہی و حضرت از ان الہیہ
 نہایت تاکید کردہ میفرمودند کہ بوقت دفن کردن میت ضرور طعام مرغن و مدھن چوں
 حلوا وغیرہ بچختہ بروح آن میت دادہ شود و ہمیشہ این دلیل میگذازدند کہ از نزع و جان کنان
 فروقات کردن بسینہ خشک میشوند و بدان طعام بروح او آن عروقات می ترمطب میگویند

حضرت صاحب نار و والہ ششہندہ را ی عشقہ را اورا اورا فرمودند کہ حضرت صاحب نار و والہ

بعد از آن فرمودند که از این دلیل چنان معلوم میشود که روح را بعد از موت نیز به بدن عنصری هنوز
تعلق باقی است و معاش او در قبر همچون معاش او در دنیا بخیاال میآید اللہ اعلم بحقیقت
الحال اندرین اثنا در همه حاضرین از صعوبت جان کندن صورت تعجب و حیرانی نمودار شد حضرت
فرمودند که بھکتان بدنی نهایت مشکل است بعد از آن فرمودند که حضرت غوث اعظم شیخ عبدالقادر
جیلانی چه رفیع الشان شیخ اندک فوق ایشان در علو رتبه از مشایخ بحکس نیست چنانچه وقت
وصال ایشان جماعت جماعت از فرشتگان سراسمان نوبت بنوبت نزول کرده بخدمت
ایشان حاضر می شدند و تسلی داده باز می رفتند و مع هذا حال ایشان بوقت وصال چگونه بود چنانچه
در آخر فتوح الغیب یکی از فرزندان شیخ نوشته است که از باعث شدت و صعوبت حالت
سکرات نطق عزیز از زبان مبارک حضرت شیخ درست و صحیح نتوانده بود پس دیگری
را چه جاء است بعد از آن فرمودند که قصه کوتاه شده است که چون سیدالاولین و آخرین حضرت
خاتم النبیین صلعم بوقت شدت سکرات آب سرد را بر رخ الزمی افشانند و میفرمودند که ای
پروردگار آسان گردان بر من سکرات را پس دیگر دلیل از شدت آن چه گذارده شود بعد از آن
فرمودند که طاعون عمواس که در زمانه اصحاب کرام واقع شده بود آن هم تھلکه عظیم گذشته است
چنانچه حضرت معاذ بن جبل و دیگر بسیار از اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم در آن حادثه در
گذشته اند از دنیا و آن قسم طاعون این بود که شبلی بر می آمد و چنان محسوس شدی که شعله
آتش در نیجا ملتهب است بعد از آن فرمودند که در آن طاعون یکی را از اصحاب کرام پرسیدند
که حال چیست گفت اگر چه سوزش و نبل طاعون بسیار است مگر سوزش محبت از آن غالب
تر است بعد از آن نواب قیصر خان لکھی عرض کرد که قبله شیخ منصور را هیچ خوف و اطمینان
از سکرات و جان کندن نبود اگر چه انواع انواع ایزا و دردمیر ساینند و مثلہ هم کردند تا علم از
شیخ منصور در و اطمینان سکرات هیچ سخنی نہ ظاهر شده است حضور فرمودند که چون شیخ
منصور را بردار کشیدند فرموده بودند که خیال نکنید که وی عشق را تمام کرده رفته است بلکه

ہنوز براول پایہ عشق قدم نہادہ ام بعد ازان فرمودند کہ بشیک ملی کردن ولور دیدن عشق
 مشکلتر است بعد ازان فرمودند کہ اکثر مشائخ روزگار شیخ منصور را قبول نہ کرده اند و
 بعضے رد کرده اند بعد ازان فرمودند کہ بدو عائی اولیاء کرام ہم نیک عامی باشد بعد ازان فرمودند
 کہ شیخ عمر بن عثمان مکی پیر شیخ منصور را بسیار شہر مابدر و ہجور کردہ شدہ اند چون
 شیخ منصور بخدمت ایشان رسیدند پس شیخ منصور را فرمودند کہ از حال و مشرب من
 کسے را آگاہ کنی ولیکن چون مردم با شیخ منصور آشنائی و اتحا پیدا کردند خون
 و تقاریب این معاملہ می شنیدند و بر ایشان انکار آوردند و گفتند کہ این مذہب و مشرب
 کفر و زندقہ است شیخ منصور میفرمودند کہ این مذہب ہمہ اولیاء و اصفیاء است خصوصاً
 شیخ عمر بن عثمان پیرن نیز ہمین مذہب توحید و جودی میدارند مردم گفتند کہ اگر پیر شما
 ہم این مذہب ورزیدہ اند سندی از ایشان مارا بنمائید آن وقت باور و اعتبار خواہیم
 کرد پس شیخ منصور چند اوراق در باب توحید و جودی و تصوف کہ از شیخ عمر بن عثمان
 تصنیف شدہ بودند پیش مردم برخواندند شیخ عمر را خبر شد برآشفقتند و گفتند کہ تو را ز
 مرا فاش کردی خدا خواهد کہ ترا بر دادہ خواهد کشید بعد ازان فرمودند کہ شیخ شیوخ العالم
 گنجشکر شیخ منصور را ناقص گفته اند و سلطان المشائخ اورا مردود و الطریقہ گفتہ اند و
 از قبہ مولانا محب النبی فخر الدین دہلوی کسے سوال کردہ بود کہ حضرت شکر گنج و سلطان المشائخ
 در حق شیخ منصور چنین و چنین فرمودند شما در حق او شان چه فتویٰ میفرمائید حضرت مولانا
 صاحب فرمودند کہ سید الطائفہ شیخ جنید شیخ منصور را فرمودہ بودند تا کہ ترا سزا
 صدیق زندقہ گوید صدیق نشوی بعد ازان فرمودند کہ سبحان اللہ حضرت مولانا چونہ
 جواب دادہ و چگونہ توجیہ گذاردہ اند کہ علوشان و صداقت قول پیران عظام خود را ہم معلوم
 کنندہ اند و حال شیخ منصور را نیز مسلم داشته صدیق خواندہ اند بعد ازان فرمودند کہ
 حضرت گنجشکر فرمودہ اند کہ شیخ منصور را خواہری بود ولیہ کاملہ تار فہ کہ ہر شب اورا پیالہ

از اسرار الهی می نوشتانید شیخ منصور یک شب در تقاضای و عقب وی رفته اند چون می
 بدستور سابق پیاله مذکور نوشیدن شروع کرد پس شیخ منصور گفتند که ای خواهرم ما نیز
 ازین پیاله نصیبی بده پس آن عارفه یکجمله به شیخ منصور باز داد و گفت که ای برادر تو برد است
 و تحمل ازین یکجمله هم نخواهی کرد آخر همچنان شد که وی گفته بود بعد از آن فرمودند که این هم حضرت
 گنجشکر فرموده اند که بعضی آنانند که در ریاضی حقائق و معارف و اسرار الهی را نوش میکنند و در
 هم برودن نیز نمانند حضور فرمودند که این اشاره بخود کرده اند اندرین اثباتی از حاضرین عرض کرد
 که حضور اقدس نیز از ذات مقدس خود ازین معنی درین کافی خود خبر داده اند که کتوری جو
 در ریاضی سن مؤید چوش مکی خاموش سن و اسرار دی سرپوش سن و صامت رسن این
 نه یک و حضور خواجه چون این را بشنیدند سرشرف را فرود آورده فرمودند که عنایت شیخ
 منصور با دورن من گیسوم بعد از آن فرمودند که شیخ منصور از بس بزرگ و کلان شیخ اند
 در حقائق و معارف امام طریقت اند و در اسرار و رموز معانی مبتداء خلق بودند مجاهدات
 صعبه و ریاضت شاقه کرده اند بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد که قبل صاحب کتاب
 اقتباس الا لواد نهایت صاحب النصف است زیرا که هر کس پیران خود را از دیگر
 مشایخ ترجیح و فضیلت یابد میکند بخلاف صاحب اقتباس الا لواد که هر شیخ را اگر چه از پیران
 سلسله او نیست بنظر النصف حال نوشته است حضور فرمودند که آری وی مصنف صحیح
 است چنانچه در آن کتاب بلا تعصب نوشته است که کمالات حضرت شیخ شیوخ العالم
 بسیار اند اما همین یک گواه کافیست بر علورتبه او شان که همچون سلطان المشایخ مرید
 خلیفه او شان هستند و بر رفعت مکانت سلطان المشایخ همین شاهد کافیست که همچون عمده
 العالم خواجه نصیر الدین چراغ دهلوی مرید و خلیفه او شان باشند بعد از آن فرمودند که هر که
 باشد او بیشک النصف خواهد کرد و سوامی شیخ هر که مغلوب الحالی بود و جذب بروی غالب
 است البته او چندان النصف نخواهد داد مقبول شد و در بقیه بوقت اشراق روز خمیس

بیست و ششم ماہ صفر سال سیزده صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پائی بوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گردید اندرین اثنا لو اب قیصر خان نگسی عرض کرد
 کہ قبلہ سید احمد خان نجری چگونہ شخص بود حضرت فرمودند کہ نہایت بہترند بہ شخص بود
 بروشی او برکت می نمود با ہمہ فرقہ ہائے اسلام کی بوسے حملہ رانیک استی کسی را بد نگفتی
 پدرش مرید و مجاز از شاہ ابوسعید و لہوی بود و شاہ ابوسعید مرید و خلیفہ شاہ غلام علی دہلوی
 است و شاہ غلام علی مرید و خلیفہ میرزا منظر جانان است و من ابوسعید احمد خان پسر سیدم
 کہ شما کسی بحیثیت کردہ اید یا نہ گفت کہ من بحیثیت پیکرین مکروہ ام و اگر کردہ ام باو نشان کردہ ام
 زیرا کہ او نشان آئینان شکل صورت نمیدہ و ششتر کہ فراموش شود بعد از ان فرمودند کہ چون
 من باوی ملاقات کردم ہر ابر کرسی نشاندہ خود نیز بر کرسی نشستند اندرین اثنا ذکر حضرت
 رسول خدا محمد مصطفی صلعم و محبت اصحاب کرام و در میان آن نقل میکرد و میگفت اشکها بر رخ
 او جاری بودند از ہر سر موئی ریش او می چکیدند گویا باران می بارید و از کمال جوش و ذوق
 پائی خود را بزور تمام بر زمین میزد و چنانکہ کہ در حالتی و عجز و تقض میزند بعد از ان فرمودند
 کہ محبت حضرت رسول خدا صلعم و ہر سر موئی در گد و پوست او سر زبان کردہ بود بعد از ان
 فرمودند کہ سید احمد خان در سال سیزده صد و ہفتم ہجری فوت شدہ است و تاریخ
 انتقال او ازین آیت برآمد است انی متوفیات و وافیات الی و مطہرک بعد از ان
 سخن بہ نسبت مولوی اندر حسین محدث دہلوی اثنا حضرت قطب المودین خواجہ محمد بخش
 او امام الدعا لے بدو ائمہ عرض کرد کہ قبلہ مردم مولوی اندر حسین را غیر مقدار و وہابی میگویند
 او چگونہ شخص است حضرت فرمودند کہ سبحان اللہ وی کی از اصحاب انبیا و اولاد انبیا بود
 کہ ہمین امر کافی است بے انسان کہ مثل او در جہان نہ باشد پس وی اکنون فی زمانہ
 ہذا در علم حدیث ثریب نظیر و مانند می نماید و در چنان بے نفس است کہ تکلیف را از ذوق
 پائی اہل اسلام بدنیگوید اگر چه مردم رو بہ وی اورا نامسرا و بدنیگوید کہ رانیک و پائیں

این از که بر آید و اکنون اگر چه پیر سن و ضعیف شده است تا هم کار بار خود خود میکند تا که
 همان را نیز زنان بدست خود برداشته میدهند و از بچکس نیز پرسیده که تو صوفی هستی یا چه
 مذہب میداری بعد از آن سخن در مذمت و تائید بیان و شیعه افتاد اندرین اثناء یکی از حاضرین
 عرض کرد که قبله شیعه از و با بیان بدتر اند زیرا که ایشان اصحاب کرام ما بود و شما نمیگویند بلکه تعظیم و
 احترام بجای آرند بخلاف شیعه که اصحاب کرام را بد و سقط میگویند حضور فرمودند که بے شک چنین
 هست که بد و ناسزا هم میگویند و از ولایت هم منکر نیستند بخلاف شیعه که ایشان از ولایت
 هم منکر اند بعد از آن فرمودند که و با بیان گویم مزاجی دارند به صوفیه کرام در امر توحید زیران که
 و با بیان میگویند که ادا و استعانت انا نبیاء و اولیاء شرک است بعد از آن فرمودند که بیشک
 ادا و استعانت از غیر خدا بتعالی شرک است توحید آنست که خاص از حق سبحانه استعانت کند
 چنانکه ایالک لعبد و ایالک نستعین هم بر معنی ناطق است بعد از آن فرمودند که بعضی
 مردم میگویند که میان غوث علی شاه صاحب بعضی حکایات بطرزی و نحوی بیان میکنند که از آن
 بومی و تائید او بیاید چنانچه در کتاب خود تذکره نوشته در یک مقام از وجه صغظت القبر بر
 حضرت سعد بن معاذ گفته است که اگر چه حضرت سعد بن معاذ از اجله و اکابر صحابه کرام بود
 و این از بزرگی و جلالت قدر اوست که از وفات او عرش عظیم الرزقش و جنبش رسیده
 بود و در وازه مائنی آسمان گشاده شده بودند و هفتاد هزار ملائکه بر جنازه او حاضر شده
 بودند و لیکن چون بر شفقت و عنایت حضور حضرت رسول خدا صلعم ناز میکرد و از جمیع معالیه
 دینی و دنیوی بر ذات پاک آنحضرت صلعم تکیه میداشت و وسیله نجات و ذریعہ مغفرت محض
 ذات پاک آنحضرت صاحب لولاک را میدانست این امر هم شرک بود و مخالف توحید پس این
 سبب حضرت سعد بن معاذ را بضعظت القبر عقوبت کردند اندرین اثناء میسران
 حسن علی شاه سکنه احمد پور شرقیه که در علم ظاہری و تنگاہی میداشت عرض کرد که قبله صغظت و
 تنگی قبر حضرت سعد بن معاذ سبب شده بود که روزی هنگام بول کردن احتیاط نکرده بودند

و چند قطرات بول بر بدن ایشان افتاده اند حضور فرمودند که استغفر اللہ اینچنین ہرگز نیست
 زیرا کہ اوشان دریائے محیط و بحر بیکینا رتدہ بودند پس نسبت چند قطرہ بول بدریا محیط چلو نہ
 است بعد از ان فرمودند کہ حضور آنحضرت صلعم فرمودہ اند کہ اِذَا حَبَّ اللّٰهُ عَبْدًا اَلَمْ لِيْفِيْرُوْهُ
 ذَنْبًا يَعْنِيْ وَتِيْكَ دَوَسْتٍ يَبْدُوْهُ خَدِ الْعَلِيَّ صُرَّ نَيْرًا سَانِدًا وَتَقْصَانٌ يَبْدُوْهُ اَوْرًا سِيْجَ كِنَاہِ
 و سبچ بڑہ و اٹم مقبوس شتا و شتا و شتا بوقت اشراق روز یک شنبہ تباریح نسبت نہم
 از ماہ صفر سال سیزدہ صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس
 عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت سخن در پیدائش و آفرینش حضرت بی بی حوّا
 افتاد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ در ضلع یا فخذ یعنی ران حضرت آدم علیہ السلام
 و منبلی بر آمدہ بود و از ان دُنبل بی بی حوّا پید اگشت و حضرت بی بی حوّا در حُسن و جمال منظر و
 بمثال بود و گفتہ اند کہ حسن و خوبی را بڑہ حصہ تقسیم کردہ بودند نہ حصہ بی بی حوّا را عطا فرمودند
 و باقی یک حصہ را باز بڑہ حصہ تقسیم نمودند پس نہ حصہ حضرت یوسف علیہ السلام دادند
 و یک حصہ باقی را بہ تمام آدمیان دادند بعد از ان فرمودند کہ چون بی بی حوّا از ان دُنبل بان حُسن
 و جمال پیدا کردید و حضرت آدم اورا بدید بجز دیدن بر دی فرقیہ گشت و مفتون شد از کمال
 عشق و محبت بطرف او میل کرد و میرفت و قریب می جست و بی بی حوّا از وی اجتناب مینمود و
 دور میشد و از درگاہ حق سبحانہ ہم حکم و فرمان رسید کہ وَكَانَ لِقَرْبِهَا هَذِهِ الشَّجَرَةُ الَّتِي نَزَوِيْكَ
 مشوید باین درخت کہ خواہید شد از ستمکاران بعد از ان فرمودند کہ علماء ظواہر گویند کہ مراد
 از شجر درخت گندم یا انگور است و حال آنکہ مراد از شجرہ جسم و بدن مبارک حضرت بی بی حوّا
 است زیرا کہ چنانچہ از شجرہ پیدایمی شود و ہمچنین از بدن نساء اولاد و فرزندان پیدای میشوند
 پس تشبیہ و ادحق سبحانہ بدن مبارک بی بی حوّا را بشجرہ و اولاد او را با ثمار و از بیعت
 تشبیہ و ادحق سبحانہ از ان را بہ زراعت و کشت و فرمود کہ نساء کہ حراحت لکم
 پس عدم تقرب بشجرہ عبارت بودہ است از عدم حُجّت شدن نہ حکم پرہیز از خوردن دانہ گندم

بود چنانچه در عوام الناس مشهور است آخر الامر بعد از زمان رسیدن حضرت آدم نیز از جنت
 شدن بی بی حوا سخت اجتناب و پرهیز میکرد مگر چون در مشیت حق سبحانه مقدر بود پس سلطان
 آنجا رسیده بی بی حوا را تخریب و ترغیب بر جماع و وقاع کرده و او را در مکر و فریب خود آورده
 بگفت که در جماعت و جنت شدن شما را رست و رموزی که شما پیشمان خود خواهید دید
 پس بی بی حوا به تعلیم الیه خیرت با صد ناز و کرشمه نزد حضرت آدم رفته در خواست مقاربت کرد
 حضرت آدم ابا آورد و انکار کرد و گفت که تو میدانی که ما را حق سبحانه ازین معامله نهی کرده و منع
 فرموده است که اگر بکنیم از ظالمان باشیم مگر خواست امیزوی چنین بود بی بی حوا سخت گلوگیر شد
 پس بگریه و این فعل بکار کرد و بر آدم عتاب و توبیخ رسید پس از یک دیگر جدا شدند و آنکه
 در مردم مشهور است که حضرت آدم و بی بی حوا را از بهشت بیرون کردند یعنی کرده اند که از
 آسمان بر زمین انداختند چنانچه هرگز نیست بلکه معنی اینچنین است که نزدیک ملک زمین یک
 باغ و گلشن بود و در آنجا نشانی از بهشت که حضرت آدم و بی بی حوا در آن باغ
 و گلشن بودند و آن جنت و بهشت ایشان بود و بعد از آن فرمودند که بهشت و دوزخ نیز درین
 جهان موجود اند بعد از آن فرمودند که از حضرت آدم و بی بی حوا در آن باغ که این فعل صادر
 شد و بیفرمانی حق سبحانه کردند پس آن باغ خشک شد و ویران گردید و حضرت آدم و بی بی
 حوا را از آن باغ بیرون کرده از یکدیگر جدا ساختند مقبوس است تا دو هفته بوقت ظهر روز
 سه شنبه ووم از ماه رجب الاول سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پاشی بوس و
 زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست عیسر گردید یکی از مریدان عرض کرد
 که قبله این بنده احقر را بیماری قابوس یعنی او تقاراً نهایت تصدیع میدید چنانچه امشب در
 خواب لاحق شده است پس سهوش گشته و ترسیده بر خاستم و بدویدم آخر بجای افتادم
 بر بازو و کتف ضرب و صدمه سخت رسیده است بر حال غلام رحم فرموده تعویذی عطا
 فرمایند تا این بیماری صعب دفع شود پس حضور خواهر این کلام موثر ترتیب بر قطعه کاغذ نوشتند

اور ادا دند ان ایجا نقل کرده شد بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين الرحمن
 الرحيم مالك يوم الدين اياك نعبد و اياك نستعين اهدنا الصراط المستقيم
 صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين آمين يا حي
 حین لا حی فی دیمو متد ملکه و بقائید یا حی این را بر رکابی و طشک چینی نوشته
 بلیسد اگر طشک چینی دستیاب نشود پس بر کاغذ نوشته در آب بشوید و بنوشد تا
 چهل روز هر روز یکبار مینوشید باشد و سوره فاتحه مع تسمیه و آیات شفا هفت بار خوانده هر
 روز یکبار بر خود دم کرده باشد بعد از ان منزل قرآن شریف خواندن شروع کردند چون این
 آیت را بر خوانند و کفی بربک بذلوب عباده خبیب البصیر اه سر اشرف را در حیب
 آورده کلمه تجید را بر خوانند مقبول شد و هشتم بوقت ظهر روز چهارشنبه و نهم ماه
 ربیع الاول سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سادتی بهتر ازین نیست دستاد حضور خواجه نماز ظهر را با جماعت گذارده و منزل
 قرآن شریف خواندن شاغل شدند چون این آیت را بر خوانند انا نعان من دنسا
 یوما عبوسا قتل بر ایس سر مبارک را فرود آورده لفظ سبحان الله هفت بار بخوانند
 انگاه بیشتر قرآن شریف را خواندن شروع کردند چون فارغ شدند بر قرآن شریف بوسه اوند
 و هر دو دست مبارک را در حجر نهاده و عا خواستند بعد از ان سجود بر آری خلق الله مصروف
 گردیدند کسے را بیعت کردند و کسے ا وظیفه گفتند کسے را تعویذ دادند برای کسے و ما خیر خوانند
 اینچنین تا نماز عصر کار روانی مخلق کرده نماز عصر بجماعت گذارند پس حضور خواجه اندرا نما
 خدایا شاغل ماندند و ما غلامان برخاسته بریل آمدیم دستور همیشه چنین میباشد که آنرا
 نماز ظهر تا عصر مجلس میباشد و خواص عوام موجود می شوند و بعد از عصر حضور اقدس در خلوت
 می نشینند و اکثر اوقات خواص هم بیرون می آیند مقبول شد و نهم بوقت اشراق
 روز یکشنبه چهار و نهم ماه ربیع الاول سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت

حضرت اقدس که عبادت و سعادت بهتر ازین نیست میسر گردید سخن در زیارت کردن آثار و تبرکات شریفه
 حضور آنحضرت صلعم و صحت عدم صحت آن افتاد حضور خواجه بقا و اللہ تعالیٰ فرمودند که این ستار مبارک
 که نزد است نهایت صحت است نهایت صحیح است بعد از آن فرمودند که آن پیرین مبارک که در قریه
 شیخ وین است و آن یک نعل مبارک از نعلین شریفین که در قریه شام دین است این هر دو آثار بزرگ
 نهایت صحیح اند زیرا که اکابر اولیاء و اعظم مشایخ مازیات این آثار مبرکه کرده آمده اند بعد از آن
 فرمودند که فلان از فلان پرسیده بود که این نعلین و پیرین شریف صحیح اند یا نه پس ایشان
 فرمودند که بر صحت این آثار مبرکه همین دلیل کافی و بس است که حضور مقبله صاحب الروضه سلطان
 الاولیا زیارت میکردند بعد از آن فرمودند که چون حضور حضرت سلطان الاولیا زیارت میکردند
 نعلین شریفین را بر سر مبارک خود میداشتند و در کمال ذوق آمده میفرمودند که واه بخت تو
 ای بهائم مراد داشتن چرم نعلین شریفین را که از بهائم بوده است بعد از آن فرمودند که حضرت
 قبله محبوب الهی نیز وقت زیارت کردن نعلین شریفین را بر سر خود داشته در ذوق و جوش و
 آمدند و گریه میکردند و گویا چنان گریه کرده بودند که اشک از چشمان حسته می افتادند
 کمال جوشش بعد از آن سخن در زیارت بیت اللہ شریف افتاد فرمودند که چون ما در مکه معظمه
 داخل شدیم و ما را برای طواف کردن بردند اول اول از باب السلام آوردند و داخل در حرم محترم
 گردانیدند پس من بروی خود جامه انداخته آدم بخمال آنکه نخستین چشم بر کعبه شریف خواهم کشاد
 یعنی اول بار از همه اشیاء صرم شریف کعبه شریف را خواهم دید و نگاه دیگر اشیاء را هر گاه در
 بیت اللہ شریف رسیدم جامه از رخ دور کرده اولاً نخست نظر بر بیت اللہ انداختم و معاً و قاسے
 سلامتی ایمان خواستم بعد از آن فرمودند که هر که اول بار نظر بر بیت اللہ انداخته هر دعائی که خوا
 مقبول میشود از آن جهت من دعائی سلامتی ایمان خواسته بودم بعد از آن این بنده کاتب الحرف
 عرض کرد که قبله این غلام احقر هم بدینطور کرده بود یعنی سر افکنده چشم فرو بسته داخل حرم محترم
 گشتم و اول چشم بر بیت اللہ شریف کشاده معاً این دعا خواسته بودم اللهم اجعلنی مستجاباً

الدعوات حضرت خوش و مسرور شده فرمودند که آری این دعا هم نوشته اند که چون شخص
 مستجاب الدعوات گشت پس هر بار و هر وقت که دعا خواهد مقبول خواهد شد بعد از آن این را قلم الحروف
 عرض کرد که قبله در بیت الله شریف چه تاثیر است که بجز اول بار دیدن و نظر کردن اگر چه سنگ باشد
 آن هم در گریه خواهد شد حضور فرمودند که بیشک چنین است تا اول بار سخت گریه شده بود و
 بوقت وداع آنچنان حالت روتی داده که از بسیاری گریه مراجعت الصوت گشته بود انگاه
 فرمودند که بیت الله شریف اگر چه حجره البیت از خشت باقی سنگ سیاه نلرا آنچنان زیبا و حسین
 معشوقیست که هیچ معشوق را با وی نسبتی نیست انگاه فرمودند که اکنون غلاف بر بیت الله
 شریف ابریشم نامکمل بطلا و ملمع بزرگ میباشند و در زمان فیض اقران حضور حضرت نبی کریم
 صلعم غلاف آن از بوریا باقی برگ درخت پس میبود بعد از آن سخن در داخل بیت الله شریف
 افتاد حضور فرمودند که چون من داخل کردم همین یاد میدادم که چند رکعت نماز نوافل اندر بیت الله
 خوانده بودم و بس دیگر تمامی بخودی و بخیری در گرفته بود بعد از آن این بنده را قلم الحروف عرض
 کرد که قبله این بنده احقر را نیز بوقت داخله عجب کیفیت روتی داده بود که در عالم ذوق و گریه
 مدبوش و بخود شده بودم و طرفه اینست که صفت من تنها داخل کرده بودم دیگر هیچکس با من
 مصاحب و شریک در بیت الله نبود بعد از آن فرمودند که چنان میگویند که هر گاه مخدوم
 محمد ششم طمشوی بتقریب حج درنگه معظمه رسید آن زمان مردان و زنان با هم و معاد داخل
 بیت الله شریف میکردند پس مخدوم صاحب این رسم را بدلائل جیده و اضوع عقلیه و نقلیه متروک
 گنایند و در میان مردان و زنان الفراق گردانیدند هم اهل مکه مکرمه چه حکام و غیره هم این امر را
 تسلیم کردند بعد از آن روز تا اکنون مردان جدا داخل میسازند و زنان جدا داخل میشوند
 که در زمان رحمت اقران حضور حضرت محمد مصطفی صلعم نیز چنان معلوم میشود که در وقت داخل بیت الله
 برای زنان شاید هیچ سببی بوده است یا آنکه باب و دروازه بیت الله شریف مرفوع
 و بالا از زمین بود که زنان را اندرون بیت الله رفتن دشواری و مشکل میشد که حضور آنوقت

نروبان نساخته بودند یا دیگر سبب بود که حضور حضرت محمد مصطفیٰ صلعم در حجت الموداع حضرت بی بی
 عائشه را از داخل شدن بیت الله منع فرموده بودند چنانچه حدیث شریف آمده است که حضرت
 بی بی عائشه این قدر معین کرده بود که اگر خدا تعالی بکند معظمه را بر دست جناب سولخدا صلعم فتح کنانید
 من دو رکعت نماز نفل اندر بیت الله شریف خواهم گذارد پس هر گاه مکه مکرمه فتح کرده شد حضور
 آنحضرت صلعم دست بی بی عائشه را گرفته در حطیم شریف داخل کرده فرودند که نماز منذور
 را در اینجا بگذارم زیرا که حطیم از بیت الله است مگر نفقه و خرج قوم تو اندک و قلیل شده بود که
 حطیم را از بیت الله خارج و جدا گردانیده اند اگر حدوث عهد و اقرب زمان قوم تو بحالیت
 بودی هر آینه این بنامی کعبه شریف را بشکستی و قواعد حضرت را بر اسم خلیل الله را ناپس گردانید
 می و حطیم را در بیت الله داخل کردی و باب کعبه را بر زمین ملصق و چسبیده گردانیدی و باب کعبه
 را نیز دو گردانیدی می باب شرقی و دو عم یاب غربی بعد از آن سخن در پس خورد و گریه افتاد
 حضور فرمودند که یکی از نساء مدینه طلبه سبب و نخواستی و محبت بر لب سپر نخت بدست کنیز کی خدمت
 حضرت بی بی عائشه فرستاد چون آن کنیز کی خدمت بی بی صاحبیه رسید بی بی صاحبیه در نماز
 بود و اشاره فرمودند که بنده اندرین اثنا یک گریه بیاید و اندکی از آن بگریه نهد و پس هر گاه
 حضرت بی بی صاحبیه از نماز فارغ شدند از آنجا که گریه خورد و بود از برای جوار خود و این پس خورد
 گریه خورد و آن شریف کردند و فرمودند که حضرت سولخدا صلعم فرمودند که این سخن و طلبه نسبت
 و بدستیک گریه از طواف کندگان است بر شما و مانند رفیقان و اولیای شماست شماست بعد از آن
 حضور خواجه خاموش شده نشستند اول مجلس هم ساکت و خاموش گشتند اندرین اثناء
 یکی از حاضرین عرض کرد که قبله نماز جمع چگونه و چند رکعت گذارده شود فرمودند که اول چهار
 رکعت نماز سنتت به نیت اول جمع بخواند بعد از آن دو رکعت فرض جمع با نام گذارد و بعد
 از آن چهار رکعت نماز سنتت به نیت بعد جمع بخواند بعد از آن چهار رکعت نماز به نیت
 عباد و الله بخواند که از چهار رکعت احتیاطی میگویند و در وی نیت فرض کند و نه سنت و نه

نقل و دیر ہر چہا رکعت بعد فاتحہ سورۃ ضم کند بعد ازان دو رکعت نماز سنت نہ نیت وقت
 ظہر بخاندانیت طریقی خواندن نماز جمعہ بعد ازان آن شخص عرض کرد کہ قبلہ مارا مولویاں مگویند
 بعد از دو رکعت فرض جمعہ کہ بانا گذارده شود صرف شش رکعت سنن بخوانید نہ چہا رگاہ
 احتیاطی پس حضور فرمودند کہ چہا رگاہ احتیاطی ضروری خواندہ باشید کہ ہمہ مشائخ ما چہا رگاہ
 احتیاطی میگذارند بعد ازان فرمودند کہ درین زمانہ بسیار چیز با ظاہر کردہ اند کہ معمول مشائخ
 ما نبودہ اند چنانچہ رفع سبابہ در شہد کہ این ہم معمول مشائخ ما نیست مقبوس تو دوم بوقت
 عصر روز چہار شنبہ ہفتم ماہ ربیع الاول سال سیزدہ صد و ہفتم ہجری المقدس ملت پابوس و
 زیارت حضرت اقدس کہ عبادتے و سعادتے بہتر ازین نیست میدگر دیداندر بوقت مولوی
 نور محمد ساکن موضع و سنال ضلع جہلم کہ مرید حضرت خواجا بقاہ اللہ تعالی بود زیارت مشرف شد
 عرض کرد کہ قبلہ چون حضور بوقت بیعت این غلام را وظیفہ نفرمودہ بود پس اکنون ضرور بفرمائید
 پس حضور برائی او بدست حق پرست خویش این اوراد و وظائف نوشتند سورۃ حمد
 بتساع لون پنجبار بعد عصر بخواند و دوازده صد بار ذکر جہر وقت سحر و وضو لا الہ الا
 اللہ چہا صد بار لا الہ الا اللہ ششصد بار اللہ بکلوص دل می خواندہ باشند یکصد بار کلمہ طیبہ
 بعد نماز عشا اگر بعد عشا صد بار درو و تشریف و سہ صد بار سورۃ اخلاص خواندہ شود تمام بہتر
 ست و وظیفہ پاس القاس بدین صورت کہ زبان بکام رسیدہ باشد و وقت بیرون رفتن دم
 لا الہ و بوقت اندرون رفتن آمدن اللہ بکلوص تمام و بجیال معنی کہ نیست معبود و مطلوب
 مگر اللہ کہ این وظیفہ بہر وقت و ہر حال کہ دل خواہد بکشد و ضرور باشد خواہ نباشد و مطالعہ کیمیائے
 سعادت مصنفہ امام غزالی صاحب میکردہ باشند و عمل بر فرمان او شان حتی الوسع لازم گیرند
 غلام فرید تعلیم خود بعد ازان دیگر شخص عرض کرد کہ قبلہ این غلام را نیز برای ذوق و محبت الہی
 و برای معاملہ معاش و وسعت رزق و وظیفہ بفرمائید پس اورا این وظیفہ تعلیم فرمودند کہ اللہ اکبار
 قصدت الکافی و وحدت الکافی کفافی الکافی و نعم الکافی و اللہ اکمل اولی الامر و اللہ اعلم
 بالصواب

یازده بار و این وظیفه یکصد یازده بار میخوانده باشی مقبوس بود و یکم بوقت اشراق روز و دو
 شنبه است دوم ماه ربیع الاول سال سیزده صدر و مفید هم محرمی المقدس و دولت پانویس و زیارت
 حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست حال گشت حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقا
 فرمودند کہ آن خرماء ترکہ دیر و بربند را آمدہ است بیارید حسب فرمان حاضر آوردند سہ سبد خرماء
 بودند و در ہر سہ سبد دو قسم خرماء بودند پس حضور ہمہ خرماء را مخلوطا و آمیختہ کردہ بدست مبارک
 خود تقسیم نمودند ہمہ حاضرین مجلس را موجب حصص بدادند و بطرف ققرا می و مہمانان کہ در
 مہمانسرای مقیم بودند بدست خادمان دادہ حصص بہر یک مہمانیدہ بفرستادند انگاہ
 بر دروازہ حرم نیز حصص کردہ فرستادند و چون از تقسیم فارغ شدند چند عدد خرماء برای
 ذات مقدس خود حصہ مقرر کردہ برداشتند و فرمودند کہ آنچه برای نفس خواہید برای برادر
 مسلمان نیز بفرمائید بلکہ بہتر از ان و خود را بپسندید و برادر مسلمان را مقدم و آنچه برای نفس
 خود نخواہید باید کہ برای برادر مسلمان هم آنرا نخواہید بعد از ان فرمودند کہ عادت شریف حضرت سلطان
 الاولیاء در خوردن و نوشیدن این بود کہ این گاہی نفرمودہ بودند کہ مرآب بدید بلکہ اچنیر
 بہم میفرمودند کہ تشنگی است بعد از ان فرمودند کہ یکبار مریدان و غلامان آنرا آب بلک
 بچاہدہ حضرت سلطان الاولیاء دعوت کردند چون در حاجی پور شریف تشریف از زانی داشتند
 چند ایام توقف نمودند و ہر روز بوقت صبح و بگاہ و شام مردمان آن شہر حضور را در خانہ ہائے خود
 برای برکت قدم مبارک میبردند چون از آنجا فارغ شدہ بمقام رہائش خود بازمی آمدند خادمان
 پیشتر از تشریف آوردن حضور طعام حاضر می آنحضرت را ہم بخوردند بخمال آنکہ از خانہ ہائی
 خوردہ باشند و مریدان ہم در خانہ ہائی خود طعام نمیخورانیدند بخمال آنکہ حسب مزاج مقام
 در مقام رہائش خود از دست خادمان محرم را تناول خواہند فرمود برین حالت چند
 بگذشتند آخر در بدن مبارک منعفت و ناتوانی پیدا شد بعدیکہ برخاستن و پشتن
 دشوار میگشت انگاہ مولوی ابو بکر را کہ مرید و خلیفہ حضرت صاحب ناز و والہ است نمود

معلوم شد که حضرت سلطان الاولیاء را صنعت بدن از عدم تناول طعام و نخوردن لاجرم گشته
 است حضور فرمودند که این آگاهی و اطلاع مولی صاحب را خدا تعالی القا کرده بود پس مولی اینها
 آنحضرت را در خانه خود بر دو طعام خوراند چون از تناول طعام فارغ شدند از مولی ابو بکر
 صاحب پرسیدند که شمار از صوم و روزه بمن که خبر کرده است مولی صاحب عرض کرد که قبله از آنجا
 و قرآن خدا تعالی مرا معلوم کنانیده است بعد از آن اکثر حضرات مجلس از خواص عرض کردند که قبله
 امسال آب در دریا و انهار نهایت کم و بسیار اندک است و باران و مطر نیز موقوف و بند است
 سیرابی اراضی بسیار مشکل است تمام مخلوق پریشان و مضطرب است و عاف فرمایند که باران بسیار و حضور
 فرمودند که من بسیار میخواهم مگر در اختیار خدا تعالی است باز عرض کردند که قبله حضور بدل متوجه شوند
 مگر باران خواهد بارید مگر بدل توجه فرمایند فرمودند بیشک اینچنین است که در باریدن باران خوشحال
 و در نباریدن آن بی ملال و غم بعد از آن عرض کردند که قبله نماز و دعای استسقاء باران آمده
 است و مالورست بفرمایند تا خوانده شود فرمودند که آیا یا نیست که فلان سال در ویرانه رفت
 نمازها و دعوات تا خوانده بودیم پس هرگز باران نباریده بود پس اکنون چه شود بعد از آن فرمودند که
 ای المؤمنین حضرت عمر خطاب دست حضرت عباس رضی الله عنهما را گرفته استسقاء کرده بودند
 چنانچه گفته بودند که خداوند سابق و پیش ازین حضور حضرت رسول کریم صلعم محبوب و مطلوب تو استسقاء
 میکردیم و اکنون به عم رسول خدا تو استسقاء یعنی طلب باران میکنیم پس آنچه باران ببارید بود که
 در پیش مبارک هر یک آب آن بود بعد از آن فرمودند که میان چند صاحب از اکابر اولیاء
 هندوستان بود مگر از صنعت مکتومان بود چنانچه خود را محنت و انموده بود و ازین جهت کسی
 را بسوی او گمان نغیری و ولایت نبود اما اولیاء الله او را میمنتند پس کسب مال و دنیا را در پیش
 شک سالی رسید باران هرگز نمیبارید باو شاه وقت از همه اولیاء الله و فقراء و دعا خواستی هیچ
 ندی و همه اولیاء آن دیار با اتفاق گفته بودند که امسال جناب را غلبه و ندرست آخر روزی
 شیخ بادشاه را گفت که من شمارا بیک لی الله نشان میدهم که او از یکی ملکین است اگر از ایشان

دُعای بخوانی امید است که باران خواهد بارید بادشاه گفت نشان دهید که آن کدام است پس آن شیخ
 گفت آن میان صندل صاحب است که خود را در لباس مخنثی پنهان و پوشیده کرده است بادشاه
 بخدمت میان صندل صاحب بر رفت و عرض استسقاء کرد میان صندل صاحب به کمالی عجز و نیاز
 چنانچه او فی و گدا پیش بادشاه میکند گفت که من مخنثم تمام جهان میداند از من چه خواهد شد معاف دارید
 بادشاه گفت تا اکنون بسیار خود را پوشیده کردی اکنون دامن تو نخواهم گذاشت تا وقتیکه
 باران نبارانی بعد از بسیار رو قدح و اصرار آخر میان صندل صاحب راضی شده بخدا تعالی
 متوجه گشت و گفت که خداوند اگر باران نبارانی من این رنگ سولگ تو خواهم شکست پیدا
 ست که مخنثان هم مانند زنان و رنگ ما در دست می پوشند پس بجز این چنان باران عظیم بارید
 که در تمام دلی قیامت قائم گردید و دیگر روز میان صندل صاحب فوت شد حضور فرمودند که
 چون او شانرا کتمان و پوشیدگی منظور خاطر بود به فاشش و ظنا هر شدن این
 راز بقای این جهان نخواست بعد از آن فرمودند که یک بار از حضرت مولانا
 محب البنی دهلوی در خواست باران کردند پس حضرت قبله مولانا فرمود
 نزد فلان شخص بروید از وی بخواهید و آن شخص نیز از کلین بکتبیر
 بود پس نزد او رفته باران خواستند وی دل بسیار معذرت و تامل در پیش آورد مگر آخر راضی شد
 دُعای باران بخوانست و گفت که بحضرت مولینا خواهید گفت که فردا بر نماز جنازه من حاضر خواهند
 شد پس آن روز که وی دعا کرده بود باران بسیار بارید و دیگر روز او فوت گردید مقبوس بود
 و دوم بوقت اترق روز چهارشنبه بیت چهارم ماه ربیع الاول سال سیزده صد هفتم هجری
 المقدس دولت بامبوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حال نشا
 سخن در ترک دنیا و توکل و توحید افتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ حضرت ابو حمزہ خراسانی
 را کسے چادر ابریشمی گر آن قیمت بداد ایشان آن چادر را پارہ پارہ کردند از ایشان پرسیدند
 چرا پارہ پارہ کرده اید حضرت ابو حمزہ جواب دادند کہ ما ہمہ برای گم کردن و معدوم و فنا نمودن دُ

آمدہ ایم بعد ازان فرمودند کہ یک بادشاہ ولی اللہ را زرب یار بتدر فرستاد وی قبول نفرمودند
 پس آن بادشاہ بہمان زر را بطرف دیگر ولی اللہ فرستاد آن قبول نمود انکاہ فرمودند کہ درین مقام
 وجه بیان کردہ اند کہ آنکہ زر را قبول نہ کردہ است توکل را محکم و استوار ساختہ است و آن کہ پذیرفتہ
 است وی دانستہ کہ از خدا تعالی رسیدہ است بعد ازان فرمودند کہ وقتی حضرت ابو حمزہ آواز
 گو سفندی شنیدند ازان در وجود و قصاص مد ند پس حضرت عمارت مجاسی کہ یکی از اکابر اولیاء و
 صاحب سلسلہ اند حاضر ہووند گفتند کہ این چه حال و چہ وجد است را ازان مرا بگوئید ایشان جواب
 فرمودند کہ اسی بیچارہ بر دو چندین سال خاکستر بخورائنگاہ ترا ازان وجد و حال معلوم خواہد شد
 بعد ازان فرمودند کہ روزی حضرت ابایزید بسطامی در دست مبارک خود یک سیب میداشتہ بود
 فرمودند کہ این سیب چہ لطیف است با لطف آواز داد کہ لطیف اسم ہاست آیا بر غیر با اطلاق میکنی بعد
 ازان فرمودند کہ یک شیخ اتفاقاً در چاهی افتاد کہ را آواز داد کہ مرا بکشید اتفاقاً کسے بر چاہ
 آمدہ ولوی در چاہ انداخت تا آب بر کشد آن شیخ یکسو شد و در یک طرف چاہ بچسبید و سکون
 ورزید تا کہ تنفس ہم بند و موقوف کرد بخمال آنکہ آنکس آب کشندہ مبادا آواز تنفس او بشنود و
 اورا بیرون کشد پس این استعانت بغیرت آخر یک اثر دانا از کوفہ فرود آمدہ دم خود را در چاہ فرو آویخت
 با لطف گفت کہ این از ما است پس بہ دم او دست برد وی اورا بیرون انداخت بعد ازان فرمودند کہ
 حضرت ابوالحسن نورمی یکی را از مریدان حضرت ابو حمزہ خراسانی پرسیدند کہ ترا پیہ چہ آموختہ است
 وی گفت قرب آموختہ اند حضرت ابوالحسن فرمودند کہ آنجا کہ ما هستیم قرب ہم بعد است بعد ازان
 سخن در بیعت شدن حضرت مخدوم محمد شریف والد باب حضرت قبلہ سلطان الاولیاء حضرت قبلہ
 عالم ہاروی افتاد و حضور خواجہ القباہ اللہ تعالی فرمودند کہ مخدوم صاحب را سلطان الاولیاء
 حضرت قبلہ عالم بیعت کنانیدہ ہووند و چون مخدوم صاحب پیش از بیعت شدن نیز با بسیاری
 از شاخ دیار سمد صحبت کردہ ہووند چنانچہ حضرت محمد بن مالک صاحب کہ از بس عظیم الشان
 شیخ اند صحبت یافتہ پس حضرت قبلہ عالم ہاروی وقت بیعت کردن مخدوم صاحب را فرمودہ

بودند که محکم و استوار باشند این نسبت را که من شمارا میدهم مانند نسبتهای مشایخ سنده نخواهید
 دانست بعد از آن حضور خواجه فرمودند که روزی یک شخص روبرو حضرت قبله سلطان الاولیاء
 صفت و ثنا مخدوم محمد شریف بیان کرد بدین طریق که حضرت مخدوم صاحب پیش از بیعت شدن
 بحضرت قبله عالم بسبب صحبت و داشتن دیگر مشایخ زمان هم بایه فقر و ولایت حاصل کرده بودند
 پس حضرت سلطان الاولیاء از اجتماع و شنیدن این کلام برآشفقتند و گفتند که مخدوم صاحب
 پدر عالیقدر من هر چه از فقر و ولایت میداشتند همه از حضور حضرت قبله عالم شیخ من نصیب
 ایشان گشته است پیش ازین هیچ حاصل نکرده بودند همه ازین جناب یافته اند بعد از آن
 فرمودند که حضرت خواجه احمد علی صاحب را نیز حضور سلطان الاولیاء بحضرت قبله عالم مبارک
 باد شاه بدست خود بیعت کنانیده و مرید گیرد انیده اند مگر حضرت قبله عالم مخدوم صاحب و
 خواجه احمد علی صاحب هر دو را در سلسله قادریه مرید نموده بیعت فرموده اند و خلعت خلافت
 و ولایت هم ازین نسبت قادریه آن هر دو حضرت را عطا فرموده بودند بعد از آن فرمودند
 که حضرت مخدوم صاحب و حضرت احمد علی صاحب هر دو صاحبان در فقر و ولایت بدرجه کمالیت
 رسیده بودند لیکن سلسله از ایشان جاری نگشته است بعد از آن فرمودند که این سلسله
 چشتیه سلک باید بنظر شیخ سلسله منشعب است که بیعت من بحضرت مولانا غلام فخر الدین
 و ایشان مرید و خلیفه حضرت سید الاولیاء محبوب الهی خواجه خدابخش و ایشان مرید و خلیفه حضرت
 سلطان الاولیاء شیخ محمد عاقل و ایشان مرید و خلیفه حضرت قبله عالم خواجه نور محمد هاروی
 و ایشان مرید و خلیفه حضرت حبیبی مولانا فخر الدین محمد دهلوی تا بحضور سید کائنات حضرت
 محمد مصطفی احمد حجتی صلعم میرسد وی پیوند بعد از آن فرمودند که چنانچه حضرت ابو بکر صدیق اکبر
 در میان اصحاب رسول خدا صلعم سید اصحاب بودند همچنان حضرت سلطان الاولیاء در میان
 خلفاء حضرت قبله عالم هاروی سید الخلفاء هستند و چنانچه حضرت ابو بکر از میان اصحاب
 کرام باین شرف مرفر پیوندند که خود حضرت ابو بکر و پدر ایشان و فرزند فرزند ایشان تا چهار پشت

همه اصحاب بوده اند و این شرف و فضل بجز ایشان هیچ اصحابی را حاصل نشده است بمخاین
 حضرت سلطان الاولیا از میان همه مریدان و خلفاء حضرت قبله عالم باین شرف و فضل ممتازند
 که خود حضرت سلطان الاولیاء و والد ایشان مخدوم محمد شریف و فرزند ایشان خواجہ احمد علی صفا
 تاسہ پشت مرید و خلیفہ حضرت قبله عالم بوده اند باین شرف و خصوصیت بحکس از مریدان و
 خلفاء حضرت قبله عالم امتیازی نیافته است و اگر چه از حضرت صاحب و والد نیز تاسہ پشت
 مریدان حضرت قبله عالم شدہ اند مگر خلافت بجز حضرت صاحب و والد باقی دو صاحبان را
 از حضرت قبله عالم حاصل نگشته است مقبول بود و سوم بوقت اشتراق روز کیشنبہ
 بیست و ششم ماہ ربیع الاول سال سیزده صد ہفدہم ہجری المقدس دولت پابوس زیارت
 حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت بہتر ازین نیست میرگشت حضور خواجہ البقاہ الدعا لے بمقامہ دست
 حق پرست خود خرمات را تقسیم کردہ حاضرین مجلس وغیر ہم را بدادند اندرین اثناء یکی از حضار
 عرض کرد کہ قبلہ آن کدام شیخ است کہ از جنبا نیدن او خرمات و تازہ فرومی افتاد حضور
 فرمودند کہ شیخ منظور بودند و اینچنان بود کہ وقتی شیخ منظور حج رفتہ اند و یا نصیب
 صوفیان و فقیران ہم ہمراہ ایشان بودند در باد یہ افتادند چند وقت طعام نیافتند گرسنگی
 بر ہم غلبہ کرد شیخ را عرض کرد ندیس شیخ فرمودند کہ مرا نند درختی جنبا نیز جنبا نیدند
 چندان خرمات و تازہ از بدن ایشان بریخت کہ ہمہ ہمراہیان شیخ و سیزہ خوردند بعد از ان روز
 ہر جا کہ شیخ را پائی اغزییدی و بدن جنبدی یا خاری در جامہ خلیدی و یا دیگر آسیبی سیدی
 کہ ازان بدن شیخ در تحریک آمدی خرمات تر ریختہ شدی این خارق عادت چند روز قائم
 ماند حاضرین ازین حکایت تعجب کردند حضور فرمودند کہ شیخ منظور عارف بودند و ایشان
 عارف آنست کہ بہر چیزی کہ خود را تصور کند و خیال نماید همان شود انگاہ این بیت بر خوانند
 تو گرد و دل تو گل گذرد گل باشی و در بلبل مقہر بلبل باشی و بعد از ان این بیت بر خوانند
 چو کردی خویشتن را پنبہ کاری تو تو ہم حلاج دار این دم بر آری و انگاہ معنی بیت را ہمین

فرمودند که چون بجای تواتر و ریاضات صعبه خود را چون غلبه محلو ج کنی یعنی رستی خود را فانی گردانی
تو نیز این لغز انا الحق خواهی زد بعد از آن فرمودند که چون شیخ منصور بخدمت شیخ جنید رسیدند
تا صحبت کنند پس شیخ جنید فرمودند که یا ابن المنصور من در کلام تو بسیار فضولی می بینم پس مرا
بفضول گو صحبت نمی شاید بعد از آن فرمودند که شیخ منصور صاحب مجاهد و ریاضت کوش کلان
بودند چنانچه یکبار مقابل محاذی کعبه شریفه دست بر ناف بسته بایستادند تا بیگسال استاده بمانند
بعد از آن فرمودند که در آن زمان که شیخ منصور در ریاضت بود نزدیک پیر این کردند مدت بیست
سال بگذشت که همان پیر این پوشیده داشتند چند رقعہ بر رقعہ با دوخته اگر رقعہ کهته شدی
لله ما می از کوه طائی و مزاحل چیده بر آن میدادند بعد از بیست سال روزی آن پیر این
را از بدن مبارک بیرون کردند جا مه از طرف اندرون در نظر نمی آمد بلکه همه پس و قمل تا بر تا
چسپیده بودند چنانچه یک قمل را وزن کردند بوزن نیم دانگ شد بعد از آن فرمودند که یک
عقرب در موعی سر مبارک شیخ منصور آشیانه ساخته تا مدت دو آزد ده سال بر فرق
وتارک ایشان معاش کرده بود بعد از آن سخن در علو مرتبه شیخ شبلی در افتاد حضور خواجه فرمودند
که روزی شیخ شبلی در جواب سید الطائفة شیخ جنید گفته بودند که یو سخن مشرکان را بگذار مگر این
سخن از ایشان ازان وقت صادر شده است که در مقام وحدت مرتبه نشسته بودند بعد
از آن فرمودند که روزی شیخ ابن القادر در عالم کشف قدم یک شخص دیگر را پیش خود دیدند
غیرت در ایشان جوش زد که آن کیست که قدم او پیشتر من است پس از طرف حق سبحانه این
التا کردند که این قدم نبی و پیغمبر است انگاه سر فرود افکندند و عجز و انکسار و فروتنی کردند اندرین
آنها حضور خواجه این مصرع را بر خواندند یا خدا دیوانه باش و با محمد هوش دار و انگاه فرمودند
که این القادر دند که قدم پیرو شیخ تست بعد از آن فرمودند که پیش حضور حضرت نبی کریم صلوات
بر کس لغز ورت عجز و نیاز می سازد بعد از آن عمر خان شایه عرض کرد که قبله شیخ شبلی چنان میانین
که خلیفه جانشین شیخ جنید هستند حضور فرمودند که آری بعضی مشایخ چنین گفته اند بعد از آن خان

خان موصوف عرض کرد که اکنون معلوم شد که شیخ شبلی هم عظیم الشان شیخ اند حضور فرمودند که دیگر
 نشان از عظمت شان او شان چه باشد که حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی در سلسله
 او شان ظاهر شده اند بعد از آن فرمودند که شیخ شبلی مدت شش ماه در عالم بخودی و فنا بودند مگر در
 وقت نماز ایشان را به کشور شورمازمی فرستادند بعد از ادا کردن نماز بملک بخودی میبردند بعد از آن
 فرمودند که شیخ اکبر حضرت محی الدین بن عربی را نیز وقتی در مکه معظمه مدتی این حالت فنا و بخودی طاری
 گشته بود مگر ایشان را هیچگاه بخود نفرستادند و معجزات نماز بخوتی و دیگر افعال و عبادات حسب
 معمول روزمره هم چون سابق میگذارند و ایشان را ازین کارها خبر نبود بعد از آن سخن در رتبت
 منزلت و عظمت مکانت شیخ جنید افتاد حضور فرمودند که شیخ جنید امام طریقت اند و همه
 اهل ظواهر و اهل باطن ایشان را قبول کرده اند شیخ محی الدین ابن العربی هم امام تصوف اند
 لیکن او شان را اهل بواطن قبول داشته اند فقط اهل ظواهر بعد از آن فرمودند که دو شیخ هستند
 که او شان را هر دو فریق قبول کرده اند از مشایخ متقدمین شیخ جنید و از متاخرین شیخ الشیوخ
 شهاب الدین عمر سهروردی بعد از آن چند نفر از خلفاء شیخ جنید بر شمرند و فرمودند که
 حضرت رویم و حضرت ممشاد علو الدیوری و حضرت علی رود باری و حضرت ابوالمحمد حیریری و حضرت
 عثمان سمی و حضرت ابن عطا و حضرت ابوالمحمد نقشبندی و غیر هم رهنمایانند و حضرت ابوبکر اسلمی
 نیز از کبار خلیفه شیخ جنید اند و وقتیکه حقائق و معارف تصوف را توضیح میفرمایند میگردند چنان
 سخن باریک و بلند میگفتند که همه عارفین حاضرین مجلس اومی لرزیدند بعد از آن سخن در بیماری
 برص افتاد حضور فرمودند که در حدیث شریف آمده است که سه شخص بودند از بنی اسرائیل یکی
 برص بود و دوم اقرع و سوم اعمی پس خدا تعالی امانه کرده که ایشان را تجربه کند و بیازاید پس
 یک فرشته را بسوی ایشان فرستاد آن فرشته نزد ابرص آمده گفت که کدام چیز ترا مرغوب
 دست است وی گفت که رنگ خوب و چرم خوب یعنی برص از بدن وی برد پس آن
 فرشته او را مس کرد و دست خود را بر تمام بدن او برد و این برص از بدنش رفع شد رنگ

چرم او خوب گشت پس همان فرشته گفت که از مال کدام مال محبوب و مرغوب است او گفت ابل
یعنی شتر پس او را ایک ناقه یعنی ماده شتر آبتن داده شد پس دعا کرد آن فرشته برکت کنا و خدا
برای تو درین ماده شتر انگاه همان فرشته نزد اقرع بیاید و گفت ترا کدام چیز مرغوب خاطر است
وی گفت که موئی خوب و دور شود از من چیزی که مردم از سبب آن مرزشت و مکره میدارند
پس دست بگردانید و مس کرد آن فرشته بر سر او آن بزشتی و مکره وی از وی دفع شد و داده شد
او را موئی خوب پس آن فرشته گفت که کدام مال را دوست میداری و گفت که ماده گا و را
پس او را ایک ماده گا و آبتن داده شد و دعا کرد فرشته که برکت دها و خدا تعالی ترا درین مال
انگاه آن فرشته نزد اعمی بیاید و گفت که کدام چیز محبوب و مرغوب است نزد تو وی گفت که
من دوست میدارم این را که خدا تعالی باز فرستد بمن بیانی مرانا انکه به بنیم مردم را پس آن
فرشته دست خود را بر روی وی مساس کرد خدا تعالی او را بینا و بصیر گردانید پسر آن فرشته پسر
که کدام مال را دوست میداری وی گفت که شاة را یعنی بز را پس او را شات زانید داد
شد پس بکے ابرص بسیار گله شتران شد و از برای اقرع بسیار گله گاوان و از برای
اعمی بسیار گله گوسفندان شد و بعد از چند مدت همان فرشته بجهان شکل و شباهت که
اول کرت آمده بود باز آمد و اول از ابرص سوال کرد که من مردی مسکین ام و اسباب من در
سفر نمانده است نهایت مفلس شده ام امروز رسیدن من بمنزل مقصود دشوار است و
بعنایت خدا تعالی پس سوال میکنم از تو یک شتر یا بذاتی که عطا فرموده است ترا رنگ خوب
چرم بدن خوب و عطا فرموده است ترا مال شتر ابرص گفت که حق داران دیگر بسیار اند
اینچنین تعلق و عذر کرده او را شتر نداد و فرشته گفت که من ترا شناخته ام که آیا نبودی تو
ابرص که مردم ترا حقیر و زشت و فقیری پنداشتند پس عطا کرد خدا تعالی ترا مال شتر وی گفت
این مال شتران انا با و اجداد خود مرا در ورثه رسیده است فرشته گفت که اگر تو کاذب
دروغگو هستی پس خدا تعالی ترا بان حالت باز گرداند که سابق میشستی انگاه نزد اقرع بیاید

اور نیز مانند آنکه ابرص زانگفته بود بگفت پس اقرع همچنان کہ ابرص جواب داده بود جواب بلاد
 فرشته بدو عاگردوگفت کہ اگر دروغگو هستی پس باز دہد خدا تعالی ترا آنچه میداشتی از زشتی و
 کردہی سرانگاہ آن فرشته نزد اعمی بیایدوگفت کہ من مردی مسکین و مسافر ہستم واسباب من
 در سفر تمام شدہ و مفقود گشتہ است پس رسیدن من بمنزل مقصود پس مشکل است مگر بعنایت خدای
 تعالی پس از بیعت سوال میکنیم از تو یک گوسفند و بز مرادہ بواسطہ ذاتیکہ ترا بنیائی و بصارت چنان
 باز دادہ است اعمی گفت کہ بے شک من کور و نابینا بودم پس خدا تعالی مرا بنیائی باز داد پس
 اکنون بگیر و اخذ کن از گوسفندان من ہر آنچه تو بخواہی فرشتہ گفت کہ مال خود را نزد خود بدار محض
 خدا تعالی امروز ترا آنمودہ است مقبوس نو و دو چہارم بوقت اشراق روز شنبہ سی اتم
 ماہ ربیع الاول سال سیزدہ صد ہفتم ہجری المقدس دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس
 کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت سخن در اعانت و مدد کردن پیران مریدان رادرسکات
 افتاد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ یکبار میان نکا خو جہ ساکن کوٹ شریف کہ مرید حضرت
 فخر الاولیاء بود از طرف سرکار انگریزی ہمی سخت و مقدمہ سنگین قائم گردید و نوبت بانحالت سید کہ حکم
 وقت بر حسب وقید کردن او آمادہ شدہ بود و میگفت کہ اگر بقدر سہ روپیہ مالیہ سرکاری بذرہ او ثابت
 شود بالفزورت دی راقید و مجوس خواہم کرد چون میان نکا بر تاریخ میعاد پیشی مقدمہ بطرف راجن
 روانہ شد بدہر غایت محزون و غمناک ہفت چون نزدیک راجن پور رسید در اثنا طریق بدید کہ حضور
 فخر الاولیاء پیر دستگیر اور و بروٹی او در ہوا بالا می زمین موجود اندنگاہ قوی دل شدہ برفت
 چون پیش بالیتاد گوانان گواہی دادہ کہ بقناد روپیہ بذرہ او ثابت گردانیدند مگر حکم اسلاؤ
 و قطعاً بیج نگفت بلکہ بطرف میان نکا نظر کردہ گفت کہ تو بری الذمہ شدی برو مقبوس
 و پنجم بوقت اشراق روز چہار شنبہ یکم از ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد ہفتم ہجری المقدس
 دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادت و سعادت بہتر ازین نیست میسر گردید حضور
 خواجہ بقاہ اللہ تعالی بقاہ میان نور الصمد طالب علم سابق مشکوٰۃ شریفین از باب الاتفاق

و کرامتہ الامساک خوانیدن شروع فرمودند چون این حدیث شریف خوانده شد عن ابی ذر انہ
 استاذن علی عثمان فاذن له و بیدہ عصاه فقال عثمان یا کعب ان عبد الرحمن توفی و ترک
 مالا فہاتری فیہ فقال ان کان یصل فیہ حق اللہ فلا بأس علیہ فرغ ابو ذر عصاہ فقب
 کعباً و قال سمعت رسول اللہ صلعم ما احب لو ان لی هذا الجبل ذہباً الفقہ و یتقبل
 منی آذخلفی مندستاً و اتی الشدک باللہ یا عثمان اسمعتہ ثلاث مرات قال نعم و اہ
 یعنی حضرت ابو ذر از حضرت عثمان برائے در آمدن اذن طلب کرد پس اذن کرد حضرت عثمان او
 را و در دست ابو ذر عصائی بود و حضرت کعب نیز پیشتر آنجا شسته بود پس حضرت عثمان حضرت
 کعب را فرمودہ کہ یا کعب عبد الرحمن فوت شدہ است و از پس خود مال بسیار گذاشتہ است
 پس چہ مینماید ترا در جمع کردن مال و گذراشتن آن پس حضرت کعب گفت کہ اگر ابو عبد الرحمن کہ می
 پیوست و میرسد در آن مال حق خدا تعالی را پس سچ باکے و وبالے بروی نیست پس حضرت ابو
 عصابہ داشتہ حضرت کعب ابرو و گفت کہ از حضرت رسول خدا صلعم شنیدم میفرمودند کہ اگر کسی
 من این کوہ طلا باشد کہ انفاق کنم آنرا و روجہ اللہ قبول کند خدا تعالی از من این انفاق را من
 دوست نیدارم کہ بگذارم از پس خود از آن طلا و زرشش او قیہ را ترا سوگند بخدائی عثمان کہ آیا
 شنیدی تو آنرا این سخن ابو ذر را باز تکرار کرد و حضرت عثمان گفت آری شنیدہ ام بعد از آن حضرت
 خواجہ البقاہ السد تعالی فرمودند کہ سبب عصا زدن حضرت ابو ذر غفاری حضرت کعب را اینست کہ
 حضرت الشان از فقر آرزو تھا و صحابہ بغایت درجہ صوفی بودند و مال را و صاحب مال را دوست
 نداشتند و مذہب ایشان اینست کہ بعد رسانیان حق اللہ ہم مال را جمع و اذکار کرده شود و
 مذہب حضرت کعب و جمہور اصحاب کرام اینست کہ اگر بعد از اوئی حق اللہ مال جمع کردہ آید جائز
 است سچ باکے پاس ندر و پس ہر گاہ حضرت ابو ذر موافق مذہب مشرب خویش از حضرت
 کعب کلامی و جوابی شنیدند پس جذب بر ایشان غلبہ کرد بر آشفتند و عصا زدند و از حضرت عثمان
 نیز بر جمع نہ کردن مال اقرار و اعتراض کنانیدند بعد از آن فرمودند کہ این حضرت کعب کہ او را حضرت

ابوذر عصار زده حضرت کعب اجبار زانو تابعی بوده اند نه صحابی مگر آنچه چنان عالم وثقه و فقیه بودند
 که از اصحاب کبار ایشان مسائل می پرسیدند بعد از آن فرمودند که اجبار جمع حیرت و حیر
 دانشمند و عالم نخریر را گویند و چون حضرت کعب بسیار علوم میداشتند چنانکه اگر علم بسیار علمای
 نخریر را جمع کرده شود در مقابل ایشان مساوی و برابر خواهد شد پس از نخبیت لقب ایشان اجبار
 گشت بعد از آن فرمودند که همه حضرات هستند که لقب ایشان بلفظ جمع باعتبار معنی مذکور است
 یکی حضرت کعب اجبار دوم حضرت سلطان المشایخ نظام الدین اولیاء که چون مرتبه ولایت
 ایشان مقابل مساوی مراتب ولایت بسیار اولیاء بوده است بنا بر آن بلفظ اولیاء ملقب
 گشته اند و سوم حضرت عبید اللہ احرار که احرار جمع حر یعنی آزاد مردان قید بندگی و مملوکت
 است و مرد بزرگزیده از همه و چون حضرت ایشان مقابل مساوی بسیار احرار است باعتبار
 شرافت شان پس ازین سبب بلفظ احرار لقب یافته اند بعد از آن فرمودند که وقتی صاحبزاده
 ایاس نامی شکایت حضرت خواجه عبید اللہ احرار کرده بود و این حکایت بگوش حق نوشت حضرت
 خواجه صاحب موصوف رسیده پس در نیوقت از حضرت ایشان این لفظ بجوش تمام ظاهر و صادر
 شده است که وی مرا چه دانسته است آنقدر اولیاء زیر پائی من پائمال و پے پر شده اند که
 همانقدر مورچه با هم زیر پائی مردم پائمال نگشته باشند و دیگر وقت این لفظ بجوش تمام
 از حضرت ایشان صادر گشته است که مرا از برای تالیف قلوب آفریده و پیدا کرده بسوئ
 ساخته اند نه از برای شیخیت زیرا که اگر مرا از برای شیخیت ظاهر و پیدا کردند پس
 بیعت کردن بر عجل اولیاء روی زمین معاصران و هم زمان من حرام شدی و ناجائز گشته
 بعد از آن باز بسبب خوانیدن شاغل گشته چون این حدیث شریف خوانده شد
 عائشة انها قالت کان رسول الله صلعم عندی فی موضع منته دنا فیرا و
 سبعة فاحرنی رسول الله صلعم ان افرقها فتشغلی و جمع نبی الله صلعم ثم سئل
 عنهما ما فعلت المنته او السبعة قالت لا والله لقد کان شغلی جمیعاً فذعبا

ثم وضعها في كفة فقال طن بنى الله لولقى الله عز وجل وهذا عندنا دواء احمد طر وبيت
 ست از حضرت بنی بنی عائشه که بود برای حضرت رسول خدا صلعم در بیماری ایشان نزد من شش
 دینار یا هفت دینار پس فرمان دادند آنحضرت مرا که تفریق و تقسیم کنم آن دنانیر را بر فقراء و
 مساکین و مشغول گردوباز داشت مرا از تفریق و تقسیم در آنحضرت و اینقدر فراغ میسر نشد
 که آن دنانیر بدامی پسر پسر رسیدند حضور آنحضرت از من که چگونه کردی آن دنانیر را
 خرج کردی یا نه حضرت بنی بنی عائشه میفرمایند که من عرض کردم که یا رسول الله صلعم هنوز خرج
 نکرده ام سوگند بخداست که مشغول گردانیدم را در دشمنان از تفریق و دنانیر پس طلبیدند آنحضرت
 صلعم آن دنانیر را پسر در کف مبارک خود داشتند پس فرمودند که چیست گمان پسر خدا صلعم
 اگر بخدا تعالی ملاقات کند و این دنانیر نزد او باشند بعد از آن حضور خواجہ فرمودند که سبحان الله
 وقت وصال در خانه مبارک حضور آنحضرت صلعم پانزده یا بیست و نیم روپیہ موجود بودند
 آنرا هم بدست خود بفقراء دادند اندرین اثناء اکثر حضار عرض کردند که قبله آن مال که در
 بیت المال بود آیا آن در ملک حضور آنحضرت صلعم نبود فرمودند که آن مال را بر فقراء
 و مساکین و عساکر و حبش و دیگر صرف و خرج مینمودند و از آن مال در حوائج خود هرگز
 صرف نمیفرمودند بعد از آن فرمودند که خلفاء راشدین حضور آنحضرت صلعم هم برین طریقه بوده
 اند چنانکه حضرت ابو بکر صدیق اگر خلعت خلافت پوشیده بر مسند ولایت نشسته اند و بیاض
 حاصل کردن کفایت عیال خود نجیال تجارت در بازار میرفتند بدستور سابق پس صحابه کرام
 جمع شده گفتند که اکنون شما خلیفۃ الرسول شده اید این مناسب نیست که در بازار
 رفته بر دکان تجارت بنشینید باید که نفقه و خرج عیال خویش از بیت المال گرفته باشید ایشان
 قبول نکردند بجز چون صحابه کرام بسیار مبالغه و جهد کردند پس آخر نیم شام یعنی نیم بزر از بیت
 المال قبول فرمودند و چون حضرت عمر خطاب بر مسند خلافت نشسته اند و در عهد خلافت
 ایشان اگر چه محصول و باج خراج از مشارق و مغارب آورده اند مگر حضرت ایشان چنان

ترک کرده بودند که از بیت المال بیخ قدر قبول نفرموده اند و از بیائے خرج و کفالت خود
 خستهها ساخته می فروختند و نفقه عیال حاصل مینمودند بعد از آن فرمودند که روزی حضرت
 عمر بینه را صرف در آتش بریان کرده سفیدی اجدا و زردی را جدا ساخته بر نان داشته بودند
 اندرین اثناء اتفاقاً حضرت حذیفه بن الیمان که از اکابر صحابه و صاحب برادر از حضور حضرت
 رسول الله صلعم بوده اند از آنجا گذر کردند نظر ایشان بر نان افتاد بر حضرت عمر بانگ زدند
 گفتند که دو قسم طعام و ادام بر سفره داشتند این بدعت در عهد خلافت شما پیدا گشته پس
 امیر المؤمنین حضرت عمر فرمودند که نزدیکتر بیایید و ببینید که چه چیز است چون نزدیک آمده
 بدیدند که از یک بینه بریان سفیدی و زردی جدا جدا شده نهاده است انگاه خشم و غصه
 حضرت حذیفه فرو گشت بعد از آن فرمودند که روزی کسی از حضرت شیخ شبلی از حکم زکوة پرسید
 شیخ شبلی فرمودند که زکوة سه قسم است تو از کدام زکوة می پرسی اول آنکس حیران و متعجب همین
 قسم زکوة را می شنید مگر انگاه باز پرسید که از هر سه قسم بیان فرمائید پس شیخ شبلی فرمودند
 که یکی زکوة شریعت است و آن اینست که از چهل روپیه یک روپیه چهار آن صدقه بدھی و دوم
 زکوة طریقت است و آن اینست که از چهل روپیه یک روپیه چهار آن نزد خود نگهداری و باقی
 همه روپیه بار اصدقه و همی سوم زکوة حقیقت است و آن اینست که همه چهل روپیه را
 فی سبیل الله خرج کنی و آنچه یک روپیه چهار آن زکوة می افتاد از کسب و مزد و دمی حاصل کرده
 آن هم فقراء و مساکین را بدی بعد از آن سخن در شدت سکرات افتاد فرمودند که روزی یک
 شیخ اصحاب خود را فرمودند که من قطب وقت هستم سکرات بر من شدید و سخت خواهد
 گردید شما از دیدن این حالت شدت سکرات اعتقاد خود را مستحکم داشته باشید که این سخن زیاد
 شمار بسیار نقصان و زیان خواهد رسید و هنگام سکرات من عجیبات دئی خواهد نمود چنانکه
 تمام بدن من بے حس و بیکت خواهد بود مگر یک ابهام پاپتحرک باشد پس علامت حیات و
 زندگی محسوس نخواهد گشت و هر گاه ابهام پاء از تحرک باز آیتد و سکون گیرد یقین سازید

که اکنون انتقال کرده است مقبوس بود و ششم ۹۷ بوقت اشراق روز جمعه سوم از ماه
 ربیع الثانی سال سیزده صد و هفتم صحرای المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادت
 و سعادت بهتر ازین نیست حاصل شد این بنده را قم الحروف عرض کرد که قبله از قرآن شریف چنان
 معلوم میشود که همه ستارگان و کواکب برین آسمان دنیا هستند و هم ذوات نجوم برائے طرد
 شیاطین رجوم میشوند و حکما میگویند که سوائی سبع سیاره سائر ستارگان و کواکب ثابت
 اند و در کرسی مرکوز اند و آنچه شعلمات آتشین و نیازک و شهب زیر آسمان دیده میشود اجزای
 ناریه اندکی بواسطه تصاعد الجزوه و ادخه آنجا رفته مشتعل میشوند پس تطبیق چگونه است حضور
 خواجہ فرمودند که از زمین السماء الدنیا بمصایم زینت و آرائش آسمان دنیا بکواکب مفهوم می
 شود بودن و کینونت کواکب در آسمان دنیا پس زینت و آرائش آسمان دنیا نزد اهل شرع
 باعتبار روشنی و لمعات و اشعات و درخشندگی کواکب و ستارگانست که از طرف آسمان
 نوره میشود و رجوم شدن نجوم برای طرد شیاطین باعتبار تاثیرات آنهاست چنانکه ستاره
 تاثیر میکند در کره ناری و از کره ناری زبانه و شعله آتش پدید آمده به شیطان میرسد و پدید است
 که هر چه درین عالم دنیا پیدا و ظاهر میشود از تاثیرات افلاک و کواکب است بعد از آن فرمودند که
 دیگر توجهیه اینست که نزدیک فیثاغورث افلاک هرگز موجود فی الخاریه نیستند اگر فرض کرده شود
 که موجود اند پس از همه ستارگان و کواکب بالاتر اند و زکب زیر افلاک اند و هر یک ستاره
 و کواکب مداری است در هوا پس اینوقت زینت آسمان دنیا هم بلا شبهه بکواکب خواهد بود زیرا که
 زیر آسمان نزدیک اند و رجوم شیاطین هم اگر ذوات کواکب باشد چه عجب است بعد از آن این
 بنده را قم الحروف عرض کرد که قبله در ماهیت و کنه هر چیز که خوض کرده میشود آخر حیرانی دست میدهد
 حضور فرمودند که خلق و مردمان میدانند که اولیاء الله جمله احوال افلاک و کواکب و دیگر اشیاء
 را بالکلیه میدانند باشند و حال اینست که ایشانرا اصلاً خبری نیست اندرین اثناء کلی از حاضرین
 عرض کرد که قبله آنچه مشهور است میگویند که جهان پیش او فیاء الله باندیک تا من است که هر چه

رانیکو طرح می بینید و میدانند و حضور میفرمایند که هرگز خبری ندارند این چگونه است حضور خواب
 فرمودند که آری بیشک اینچنین است که تو میگوئی و معجزا هرگز نمیدانند و از کهنه هیچ چیز خبری نداشته
 اند زیرا که چون عبودیت و عبودیت از ایشان برنجیزد و ربوبیت ثابت میگردد و ابرار ربوبیت بر
 ایشان ظاهر میشوند این وقت ایشان ایشان نیباشند اگرچه در دنیا علم و درک کلی به جمیع عوالم
 حاصل میشود مگر این علم و ادراک بدیگر حواس است چون از ان مرتبه ربوبیت متمثل کرده و در
 رتبه عبودیت و عبودیت بازمی آیند پس بیان کوالف ما هیت و کنه اشیاء باین حواس عبودیت
 چگونه توانند کرد اما صرف التذاذ و حظ آن احوال در دل ایشان باقی میباشد من برای تفهیم
 این حال ادنی مثال میزنم مثلاً آنچه در خواب دیده میشود و درک و رویت آن بحواس باطنیه
 تعلق میدارد و آنچه در بیداری دیده دانسته میگردد بحواس ظاهریه تعلق میدارد و بسیار آری
 و خوابها میباشد که در حالت بیداری بر بیان کردن کیفیت آن توانائی و یارائی میباشد مگر از
 بعض خوابها تقدیری توان گفت آن هم نیکو طرح بیان کرده نمیشود چنانچه من میان غلام محمد
 دیگری را در خواب بصورت زنبور زرد دیده بودم و در آن حالت خواب بیقین دانسته بودم
 که این میان غلام محمد دیگری است مگر در صورت وجهه زنبور زرد و مینمود پس ماهیت این معالیه
 چگونه بیان کرده شود گنجائش میان غلام محمد و صورت انسانی او و گنجائش زنبور و صورت زنبوری
 او بعد از آن فرمودند که وجود متعین از کیفیت وجود مطلق چگونه خبر بدیده ذات مطلق بله چون
 و بله نهایت است بلکه ازین هم مبراء است و وجود متعین نهایت میدارد و این متعین ماهیت را
 که دانسته است یکی تجلی را از تجلیات بشمار آن ذات بحد دانسته باشد بعد از آن فرمودند که چون
 از حضور حضرت رسول خدا صلعم از رویت و دیدن حق سبحانه در شب معراج عرض کردند در رویداد
 نورانی اراده یعنی نور است چگونه بنیم او را پس حضرت بی بی عایشه بدین حدیث بآیه لا
 تعد که الابصار و هویدرک الابصار متک گرفته بانکار و نفی رویت حضور آنحضرت
 مرحق سبحانه را قائل شده اند و حضرت بن عباس رویت را سابق کرده اند مگر رویت مثالی از آنکه

رویت ذات باعتبار تجربہ و آن از مظاهر و نسب و اضافات غیر ممکن و متعذر است پس در میان حضرت بی بی عائشہ و حضرت ابن عباس نزاع لفظی است زیرا کہ انکار بی بی عائشہ از رویتی است کہ باعتبار تجربہ ذات است و لوزانی ادراہ و لا تدردک الا بصا دین زرفی و تعذر این رویت دلالت می سازد نہ بر رویت مثالی و این خود قول حضرت ابن عباس است خلاصہ ازین بیان اینست کہ مقید از مطلق چگونہ باز گوید بعد از آن فرمودند کہ در میان شیخ عبدالرزاق جہنجالونی و شیخ امان پانی تی در بیان مسئلہ وحدت وجود و اطلاق ذات بحت و عینت او بخلق مکتوبات اند چنانچہ در میان شیخ عبدالرزاق کاشی و شیخ رکن الدین سمنانی بحثی بوده است با آنکہ شیخ عبدالرزاق و شیخ امان ہر دو پیر برادران نیز ہستند چہ ہر دو شیخ از مریدان شیخ محمد حسن ظاہر اند پس شیخ عبدالرزاق جہنجالونی میگوید اندکہ ذات حق وجود مطلق عین عالم است نہ آنکہ حق سبحانہ تعالیٰ و رایی عالم است و عالم و رایی حق سبحانہ و شیخ امان پانی تی میگوید اندکہ ذات حق را مستی مطلق را بانکہ محیط است با ہمہ حقائق الہیہ و کونیہ مرتبہ ایست و رایی این جملہ تعینات کہ از الالعیین گویند زیرا کہ ہر چہ در عالم است متعین و مقید است و پیدا است کہ مطلق در مقید نمی آید اگر چہ مطلق بے مقید نباشد و مقید بے مطلق صورت نہ بندد و شیخ امان صاحب را و راییہ میگویند بحت انکہ ایشان بر رایی ذات حق و رایی خلق رتبہ بحتیت اطلاق مقرر کرده اند و شیخ عبدالرزاق لفظی با انکار این رتبہ نموده اند بعد از آن فرمودند کہ شیخ امان در علوم ظاہریہ عقلیہ و نقلیہ تجربہ بودند و در علم حقائق و معارف پیرو و متابع شیخ محی الدین بن العربی بودند اند و در فقر و ولایت ہم کامل اند مگر شیخ عبدالرزاق از شیخ امان در فقر و ولایت شانی رفیع و رتبہ منیع میباشند اند بعد از آن فرمودند کہ اگر چہ شیخ عبدالرزاق جہنجالونی سراجی نظامی حقیقی اند اما نسبت سلسلہ قادریہ در ایشان غالب تر شدہ است بعد از آن فرمودند کہ وقتی شیخ عبدالرزاق را پیر خود شیخ محمد بن حسن بن طاہر خرقہ خلافت و نعمت ولایت عطا نموده بطرف جہنجانہ روانہ کردند بر محفہ سوار کرده روانہ ساختہ بودند و خود شیخ محمد حسن بکطرف محفہ اورا

بروش خود برداشته رفته اند بعد از آن فرمودند که شیخ عبدالرزاق گفته اند که چون پیر من محمدا
 بروش مبارک خود آورده بودند آنوقت بر من بر عرش می سائید بعد از آن فرمودند که شیخ
 امان پانی پتی هم اگر چه راجی نظامی خستی اند لیکن نسبت قادریت بر ایشان نیز غالب گشته بود
 و شیخ امان را این نسبت قادریه از شیخ محمد مودود دلاوری رسیده است این شیخ محمد مودود
 در علم توحید و حقائق و معارف بی نظیر بودند و در تفرید و تجرید یکتا از ملک لای تقوی در هندستان
 رسیده اند پس در میان ایشان و شیخ امان صحبت و ارتباطی منعقد گشت شیخ امان بسیار
 فوائد در علم توحید از شیخ مودود دانده و ختمه اند اگر چه شیخ امان در جمیع علوم تبحر تمام می داشتند اما
 شیخ مودود در ابرایشان فوق عظیم بود چنانچه خود شیخ مودود در حق شیخ امان می فرمودند که
 مردی قابل یافته ام مگر افسوس است که یک چشم میدارد بعد از آن فرمودند که شیخ مودود و
 از علوم غرائب مثل کمبیا و غیره نیز میدانسته اند چنانچه بسیار بار شیخ امان را می فرمودند که
 من در ختی ام بار و زبندگان مراتب آتما زبکنی شیخ امان باز عرض میکردند که یا شیخ مرا از
 دیگر علوم هیچ ضرورت نیست سوائے علم توحید همین علم توحید مرا بیاموزانید بعد از آن فرمودند
 که قبر شیخ مودود و شیخ امان یکجا است بعد از آن فرمودند که شیخ جلال الدین قریشی صاحب
 حال و اهل کمال بودند محنت و ریاضت کوش بودند و پاره پاره بر صندل و بوس بودند از لباس
 بقدرست عورت اکتفا میکردند و در جبال و بیابان که از الواح اجمیر شریف اند می گشتند و خورا
 ادشان بجز برگ درختان هیچ نبود و با وجود غلبه حال مقید با حکا اشرعیت بودند و در علوم
 از فقه و اصول و حدیث و تفسیر و نحو و صرف و بدیع و بیان بھرہ تام داشته اند خصوصاً در
 علم توحید و حقائق و معارف لسان الغیب بودند گاه گاه در شهر آمده سخن در توحید میگفتند
 چون سخن بسیار میکردند گرم دست گشته رولعبر انهدا میدویدند بعد از آن فرمودند که
 شیخ جلال الدین گفته اند که پیر من از رجال الغیب بودند و لغایت درجه حسین و جیل بوده اند
 حسنی می داشتند مانند حضرت یوسف و یعنی می داشتند مانند حضرت اود و من در کوه ماضی اجمیر

شریف میگشتم که مروی روحانی صفت لوزانی طلعت پیدا شد و مرا مرید کرد و نگاه روانه شد من
 عقب ایشان رفتم تا در بیابانی رسیدیم که آنجا آدم زاد بومی هم نبودت پخسال آنجا ماندم
 سوائے پیر خود روئے هیچ آدمی ندیدم و پیر من هفصد و بیست و پنج علم حفظ و یاد میداشتند من
 مدت پنج سال که بخدمت ایشان اقامت کردم از آن علوم مرسته صد و بیست و پنج علم آموختم و
 فرمودند که باقی علوم را حوصله و لیاقت نیداری بعد از آن پیر من از من غائب شده اند هر چند
 جستجو نمودم ام نیافتم ام بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ شیخ جلال الدین در فراق پیر خود همیشه
 این ابیات بخوانند و گریه میکردند و درینا مونس تنهایی مانده و درینا دولتی رفت از پیر ما بیست
 برپید از کشور ما پوز عمر شیخ جلال الدین بیست و پنج سال است مقبوس بود و هفتم بوقت
 اشراق روز شنبه چهارم ماه ربیع الثانی سال سیزده صد هفتاد و هجری المقدس دولت
 پابنوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادت بیتر ازین نیست حاصل گشت اندرین اثنا
 سبق کتاب مشکوٰۃ شریف از باب صدق شروع شد چون این حدیث شریف خوانده شد عن
 البراء قال قال رسول الله صلعم من منح منحة لبغ او ورق او هدی زقا قاکان
 له مثل عتق رقبة رواه الترمذی روایت است از حضرت براء که حضور حضرت رسول خدا
 صلعم فرمود کسیکه مسکین را پائے شیر نوشیدن جانوری شیر دار عطا کند یا نقره و سیم دهد یا راه
 مینماید گراه رایا پینار از روی کوچی کوچه مر او را ثواب مانند آزاد کردن بنده باشد روایت کرد این
 حدیث شریف را صاحب ترمذی اندرین اثنا یکی از حاضرین عرض کرد که قبله مراد از راه نمودن
 همین راه زمین است یا راه خدا تعالی است حضور خواجہ فرمودند کہ همین راه نمودن زمین است زیرا کہ
 اگر تمام اهل جهان را آزاد کرده شود تا هم ثواب با نمودن بخدمت تعالی از سر بعد از آن دو شخص
 بر زمین هند وستانی از ملک متصرف بیایند و به قدم بوس و زیارت حضور خواجہ مشرف گشته
 بنشینند و چند چیزهای بطور تبرکات از مکانات متبرکه خود آورده بودند آن هم نذر
 گزارند و این بر زمین همیشه سال بسال بیایند و از حضور خواجہ چند روپیه بگیرند و پیر و نذرین

اثنا یکی از دو برین که پندت بود در صفت خدا تعالی کلمات چند بگفت حضور خواجہ فرمودند کہ اہل
 ہنود و اہل شائستہ موجودند یکی از حاضرین عرض کرد کہ ہمین یک معاہدت پرستی در ایشان افتادہ
 است حضور فرمودند کہ اگرچہ بت پرستی میکنند تا صم بت را خدا میدانند و بہ وحدت و جود
 قائل اند بعد ازان یکی از حاضرین عرض کرد کہ این بت پرستی در زمانہ قدیم نبود بلکہ پستہ در ایشان
 افتادہ حضور فرمودند کہ فی این بت پرستی زیرا کہ در ابتداء مخلوق روال باطل کو تیبہ بود یعنی روال باطل
 فیضان الہی و وسائط وصول خلق بحی سبجانہ ملائکہ بودند چون لشن و برہما و ہمیش و غیر ظم و بعد
 ازان وسائط از انسان مقرر شدہ اند چون انبیاء و اولیاء و مسلمانان و اوتاران در ہنود
 و پیدا است کہ اسام صورت واسطہ و رابطہ در دل و استحکام آن بر تختہ خیال واجب است مگر
 در شریعت مابی تصور حکم آمدہ است و در آن زمان قدیم بالتصویر و صنم نیز جائز بود پس از تصور
 آن وسائط و رابطہ تصاویر و اصنام ساختہ بودند و بانہا تقرب بذات حق سبجانہ می بستند
 بعد ازان فرمودند کہ در طریقہ صوفیہ کلام خصوصاً در سلسلہ نقشبندیہ صورت پیغمبر تصور نصب
 دیدہ دل داشتن از واجبات است بعد ازان فرمودند کہ ہندوان سری کرشن جیوراجگوان یعنی
 خدا ہم میگویند و بعد نیز میخوانند چنانکہ مسلمانان در حق حضرت سول خدا صلعم می گویند بعد ازان فرمودند
 کہ آنچه در شائستہ از چهار وید این مذہب و شریعت حضرت آدم صغی اللہ است پس این مذہب
 کہنہ و قدیم و ابتدائی است و من بر قدامت و کهنگی این مذہب دلیل قوی میکنم و آن اینست کہ اہل
 ہر مذہب و شریعت در ہر مذہب داخل میشوند چنانچہ ہودی بہ ہودی و یودی بہ عیسائی و عیسائی
 بہ ہودی داخل میشود و این ہر سہ در مذہب ملت محمدی داخل میشوند شد و محمدی در یودی
 یا در عیسائی در میآید بخلاف مذہب شائستہ ہودی کہ در وی هیچکس از مذہب دیگر داخل نہیں
 مقبول نمودیم ۸۸ بوقت اشراق روز دوشنبہ ششم ماہ ربیع الثانی سال سی و ہ صد و
 ہفتم صبحی المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہترین
 نیست میرشد سخن در شرع حال در ایشان افتاد حضور خواجہ القاہ الد تعالی فرمودند کہ فقراء

پیشینگان از مریدان حضرت قبلہ سلطان الاولیاء و حضرت قبلہ محبوب الہی و حضرت قبلہ فخر الاولیاء
 شیخ من حال خود را نہایت پوشیدہ و پنهان می داشتند چنانچہ یک حال بر حضرت فخر الاولیاء
 شیخ من وارد شدہ بود و آن حال چنان پنهان فرمودہ بودند کہ مراد شدت ہشت سال بعد
 جستجوی بسیار معلوم گشتہ بود و درین مدت ہشت سال گامی بیچ معلوم شدی و گامی
 بیچ معلوم گشتی آخر در ہشتم سال تمام کیفیت آن حال معلوم گردید چنانچہ تفصیل آن حالی این چنین
 است کہ میان حامد زنگری سکنہ شہر گڑھی اختیار نمان کہ شخصی نیک بود و مذاق حسن پرستی
 می داشت و مرید حضرت قبلہ سلطان الاولیاء بود مگر صحبت بحضرت قبلہ محبوب الہی در سب کردہ بود
 پس روزی در پنجابیا مدوہ زیارت حضرت قبلہ محبوب الہی مشرف شدہ حالی کہ بروی گذشتہ بود
 در وقت خلوت بعرض رسانید شنیدن آن حال حضرت قبلہ محبوب الہی بسیار گریستند و چون
 میان حامد بر خاستہ رفت انگاہ حضرت محبوب الہی فرمودند کہ پیش ازین فرزندم غلام فخر الدین
 مرا گریانیہ است کہ بروی همان حال وارد گشتہ تلعبہ آزان فرمودند کہ چون این لفظ از حضرت
 محبوب الہی و بحق حضرت فخر الاولیاء شیخ من صادر شد پس من در جستجو شدم کہ نوعی
 کیفیت حال معلوم کرد تا مدت ہشت سال در جستجو ماندم آخر روزی میان احمد یار شاعر
 ساکن گڑھی اختیار خان کہ مرید حضرت قبلہ محبوب الہی بود مرا این حکایت ورود حال بر میان
 حامد زنگری تمام و کمال اینچنین بیان کرد کہ شبے میان حامد در مسجدی از مساجد گڑھی ہمراہ
 کردہ شاغل نشسته بود چون چشم بکشا در و بروئی خود در محراب مسجد بید کہ پیکری نورانی
 بصورت عورت بغایت درجہ حسین و خوب و لباس عجیب پوشیدہ و بہر قسم پیرایہ آراستہ شدہ
 بر ہوا ستادہ است چنانکہ ہر دوپائی او بقدریک گرا از زمین بالا بود و چون نظر میان حامد
 بر جمال آن پری پیکر افتاد بجز دیدن وی را جذبہ لاحق شد و کمال ذوق رسید پس مثل سبک
 می جست و می طپید و در تمام مسجدی غلطید چون فرش مسجد از خشن بود تمام بدن او را ریش
 و مجروح گردانید و از ہر اعضایش خون روان گشت انگاہ آن صورت همچنان بر ہوا

بر حجتہ القمقری خرامان شد چون بیرون از مسجد رفت کلید نوره او بر زمین فرود افتاد پس
 همچنان بر هوا مریخ نشسته دست را دراز ساخته آنرا از زمین برداشت و در نوره باز کوفته
 بر خاست و روانه شد میان حامد نیز عقب او میرفت تا بیرون از شهر گره صحرای روانه گشت اینچنین
 رفته رفته در گورستانی داخل شد و در تمام گورستان بگردید میان حامد آنچنان دُنبال او میگشت
 و می دوید هر گاه در آن گورستان درختان خاردار و غیره چنان متصل و بهم بودند که از در میان
 خریدن آن درختان دشوار بود آنان سبب تمام جامه های میان حامد پاره پاره شدند و
 بدن او نیز زیاده تر مخرج گردید آخر بازان صوت نورانی از گورستان بر حجتہ القمقری بطرف شهر
 روانه گشت رفته رفته در همان مسجد رسید و از محرابش که پیدا شده بود باز اندر آن محراب پدید
 گردید بعد از آن حضور فرمودند که اگر چه حضرت فخر الاولیاء شیخ من احوال اعداء خود را پوشیده
 دستور میداشتند و محکس را بیان نمی ساختند مگر روزی نشسته بودند و من هم حاضر نشسته
 بودم پس فرمودند که یکبار مراد در وقت وظیفه کردن هیچ معلوم شده بود من آنرا پیش حضور
 حضرت قبله محبوب الهی عرض کردم پس حضور حضرت قبله محبوب الهی را بشنیدن این حال بسیار گریه
 لاحق شده بود بعد از آن فرمودند که اگر چه بجز لفظ هیچ معلوم شده بود زیاده تر بیان نکردند مگر
 مرا چنانچه طور و نیکو معلوم شده آنچه حضرت قبله محبوب الهی فرموده بودند که پیش ازین فرزندم
 علام فخر الدین گریانیده و اکنون میان حامد گریانیده است همین حال ظهور تجلی بود پس اول
 اندک شمه این حال از حضرت قبله محبوب الهی معلوم شد بعد از آن از میان احمد یار مفصل حال
 شنیدم بعد از آن خود حضرت فخر الاولیاء شیخ من ازان واقعه کنایه بیان فرمودند لیکر چون
 پیش ازین قرائن و نشانهها دریافته بودم پس این کنایت کالهر حتمه کرد بعد از آن فرمودند که
 میان غوث بخش چشتی مرید حضرت محبوب الهی بود شخصی نیک بود و وظیفه بسیار میکرد و او را بر بنای
 تعلق محبت بود و گاه گاه از واقعات خود پیش من بیان میکرد چنانکه میگفت که زیر آسمان در
 هوای تنگی پیدا میشود و من با وی بران تخت حکایات میکنم پس خبر این حکایت بحدود حضرت

قبله شیخ من رسید روزی از من پرسیدند که آیا غوث بخش شمارا هم حالات و واقعات خود بیان میکند چون پرسیدند ناچار عرض کرونی افتاد پس عرض کردم که آری چنین و چنین میگوید پس حضور شیخ من نهایت رنج خاطر شده فرمودند که هر چه حضرت قبله محبوب الہی مرا آموخت اند بسیار مدت است که من آنرا میکنم مرا گامی هیچ واقعه و تجلی محلی نشده است این کینگان دوروز و ظیفہ می سازند و میگویند که بر ما فلان تجلی ظاہر شده است بعد از آن حضور خواجہ فرمودند که یاد بود آنکہ بر میان غوث بخش از باعث اظهار کردن حالات رنج خاطر هم شده بودند مگر رضی و تشکر و تقدیر بوده اند کہ وقتیکہ وی از میان صاحب بیان نصیر بخش منگھیر وی رحمتہ اللہ علیہ و ظیفہ پرسید چون این خبر حضور شیخ من رسیدند نکردند و رنج شد پس این بخش از شفقت بوده است کہ بر میان غوث بخش میداشتند اگر چه حضرت شیخ من میان نصیر بخش صاحب بایکدیگر آنقدر اتحاد میداشتند کہ چون بر او می نمودند دیگر وظیفہ پرسیدن میان غوث بخش را از میان صاحب موصوف پسند فرمودند بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت فخر الاولیاء شیخ من میفرمودند کہ چون من در ہنواں رسیدہ زیارت حضرت لعل شہباز کردم پس عقدہ کہ نام حل گشت بعد از فرمودند کہ چهار تفریب ہنواں رسید بایستاد آنوقت شب بود جو سواری کردند سواری دستیاب نمیشد مگر اسپ بی زین میسر گشت پس آن حضرت تا با آوردن زین انتظار نہ کشیدند بلکہ شباً شب بر آن اسپ بی زین سوار شدہ بر خانقہ لعل شہباز صاحب رسیدند آنوقت مجاور اسپار کردند کہ در واژہ خانقاہ را بکشاید وی عذر کرد و گفت کہ اکنون وقت شب است خاصہ عادت من آنست کہ علی الصبح بر کنارہ دریا میروم و از آنجا دو سومانہ کردہ باز می آیم آنگاہ در واژہ خانقاہ معلی را میکشایم پس حضور شیخ من او را فرمودند کہ ولی صاحب حیات را بے صندوق زیارت میکنی ولی صاحب مزار را با وضو آب دریا زیارت می سازی این تعجب است آنگاہ خادم ہما نجا وضو کردہ در واژہ را بکشاید پس حضرت شیخ من اندر دل نغمہ زیارت کردند و از مزار نہ مزار شستہ ہمہ وظیفہ سحر خواندند چون فارغ شدند فرمودند کہ حضرت لعل شہباز صاحب بسیار

مهربانی کرده اند بعد از آن حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ چون حضرت فخر الاولیاء شیخ
 من و جید را باد منده تشریف از زانی داشته بر قبر میان مل محمود لغار والہ ہم برقتند چون باز
 گردیدند فرمودند کہ مردمان وی را اصحابی گفته اند و حال آنکہ صحابی ہرگز نیست بلکہ فقیر ہم
 نیست بعد از آن در عادات مشائخ کرام و پیران عظام سخن افتاد حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ فرمودند کہ یکی عادات مستمرہ حضرت قبلہ عالم مہاروی بادشاہ و حضرت قبلہ سلطان الاولیاء
 و حضرت قبلہ محبوب الہی و حضرت فخر الاولیاء شیخ من رضی اللہ عنہم این بود کہ چون از سفر
 در دو تخانہ تشریف می آوردند اول در مسجد آمدہ می نشستند و انگاہ در خانہ می آمدند
 بعد از آن فرمودند کہ دیگر عادت مبارک حضرت قبلہ سلطان الاولیاء و حضرت محبوب الہی و حضرت
 فخر الاولیاء رضی اللہ عنہم این بود کہ چون بر مزار مطلع الوار حضرت قبلہ عالم مہاروی و حضرت
 سید جلال الدین مہر بخاری اوچی و حضرت خواجہ نور محمد نارد والہ میرفتند پیش اول بر مزارات
 ایشان فاتحہ میخواندند انگاہ دیرہ و وثاق میگردند مگر یکبار حضرت شیخ من در حاجی بود
 رفتہ اند پس اول وثاق کردند انگاہ بر مزار حضرت صاحب نار و والہ رفتند پس شیخ میرفتند
 کہ چون شب آمد من در خواب دیدم کہ حضرت صاحب نار و والہ بر سریر نگیمن نشستہ اند مرا
 نیز بر سریر ہمراہ خود نشانند و فرمودند کہ شما امروز بخلاف عادت کردہ اید بعد از آن فرمودند کہ
 حضور شیخ من میفرمودند کہ بعد از حضرت قبلہ عالم مہاروی سواشی حضرت سلطان الاولیاء و
 حضرت محبوب الہی و حضرت صاحب نار و والہ قول و فعل یکچس راستند و حجت نمیدانم بعد از آن فرمودند
 کہ تمام وجود مسعود حضرت سلطان الاولیاء و حضرت محبوب الہی و حضرت فخر الاولیاء شیخ
 من رضی اللہ عنہم از سر تا پای از تشریعت پر و ملو بود و این حضرات دعوت نماز چنان ادا کردہ
 حضور رسول خدا صلعم او میفرمودند بعد از آن فرمودند کہ چنانکہ اصحاب کرام سبایت میکنند کہ
 چون حضرت رسول خدا صلعم از نماز فارغ می شدند چنانچہ معلوم میشود کہ تازہ از آسمان نزول
 کردہ فرود آمدہ نشستہ اند و چنان بگمانہ بینمودند کہ گویا گامی آشنا نبودہ اند از سر و افتادہ

و انس پیدا کرده میشد پس همچنین حال حضرات مشایخ کرام مابوده است بعد از آن فرمودند که
 یکبار حضرت سلطان الاولیاء در بھاگ ناری تشریف بردند مردم آنجائی این نمیدانستند که
 ایشان ولی اللہ اند و نام مبارک ایشان فلان است چون حضرت ایشان نماز خواندن شروع
 کردند پس قاضی عبداللہ کہ آنجا حاضر بود وی نماز گذاردن آنحضرت را دیده مردمان ہرا
 میگفت کہ این شخص ولی اللہ است مردم گفتند کہ چگونه شناختی کہ ولی اللہ است گفت کہ
 از نماز خواندن ایشان شناختم ام زیرا کہ اینچنین نماز سوائے ولی اللہ دیگر کسی نمخواند مگر این کار
 ہر ولی اللہ ہم نیست بلکہ ایشان نائب رسول اللہ صلعم اند کہ محض مانند رسول اللہ صلعم نماز نمخوانند
 انگاہ آن قاضی بصدق دل مرید آنحضرت شد بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت فخر الاولیاء
 شیخ من میفرمودند کہ حضور حضرت قبلہ محبوب الہی بوقت دعا خواندن ہر دو کف دست مبارک
 بآن وضع میداشتند کہ ہیکس را بدان وضع دست ہا داشتند و دعا خواستن نمی آمد مگر ہر کف دست
 ششماہ استعمال کردہ ام چنانچہ خنصرین را متصل میکردم و باقی انگشتان نیز آنچنان کہ حضرت
 قبلہ محبوب الہی میداشتند عمل می آوردم انگاہ آن وضع را آموختم ام بعد از آن حضور خواجہ فرمودند
 کہ حضرت فخر الاولیاء شیخ من وضو و مسح سر شرف و مسح گوش آنچنان میکردند کہ بآن طرح
 و طریق وضو و مسح کردن در امکان کسی نیست صرف وضع انگشتان و کف ہر دو دست مبارک
 از برائے مسح سر شرف و انگشت در گوش گردانیدن ہم سچکس را نیاید و انگشت خنصر را در
 انگشتان پائی مبارک برای خلال چنان میکرد و انیدند کہ ما ہمہ حیران می شدیم بعد از آن فرمودند
 کہ از ہندوستان تا عرب شریف و در حرمین تشریفین من ہمہ مردم را نماز خوانندہ دیدہ ام
 مگر مانند حضور شیخ خود کسی را ندیدہ ام اگرچہ آن مردم نماز را تا بدیر میخوانند و با طہنتان
 ارکان ادائی ساختند مگر آنچنان نماز کجا مقبوس نمود و ہم بوقت اشراق روز شنبہ
 ہفتم ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد ہفتم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہترین نیست حاصل گشت اندرین اثنا حضور خواجہ البقاہ اللہ

تعالیٰ بقائے یک طالب علم را سبق مشکوٰۃ شریف خوانید نذاذ باب تنزیہ الصوم در یک حدیث
 شریف این ذکر بیاید کہ یک مرد بجانب حضور رسول خدا صلعم بیاید و عرض کند کہ یا رسول اللہ صلعم من
 ہلاک شدہ ام حضور آنحضرت صلعم فرمودند کہ چہ شدہ است ترا وی عرض کرد کہ من روزہ دار
 بودم و باز آن منکوہ خود جماع کردم حضور آنحضرت صلعم فرمودند کہ بندہ آزاد کن اگر این طاقت
 نداری دو ماہ پی و پی روزہ بدار اگر این طاقت ہم نداری شصت مسکین را طعام بخورانی
 وی عرض کرد کہ یا رسول اللہ صلعم طاقت ہر سہ چیز ندارم پس حضور آنحضرت صلعم او را یک
 زنبیل خرماعطا نمودہ فرمودند کہ این زنبیل خرما را بدار و صدقہ کن تا کفارہ روزہ تو ادا
 شود آن مرد عرض کرد سوگند بخدا تعالیٰ کہ من افقر از ہمہ فقراء ہستم و اہل بیت من نیز فقیر ترین از
 اہل بیت ہمہ فقراء ہستند پس من و اہلبیت من باین صدقہ مستحق زیادہ اند پس حضور حضرت
 رسول خدا صلعم بہ چندیدند فرمودند کہ بر و برادر و بخوران اہل بیت خود را اندرین اثنا حضور خود
 فرمودند کہ این امر تخصیص بود از بے آن شخص از بے دیگران ہرگز جائز نیست بعد از آن فرمودند
 کہ چون زمان حضور حضرت رسول خدا صلعم را از خدا تعالیٰ میدانستند چنان عمل میکردند امر بود
 خواہ نہی یقین می نمودند کہ چنین است شک و تردد را در دل خود راہ نیندازند بعد از آن سخن
 درین افتاد کہ حضور حضرت رسول خدا صلعم از پیش و پس کیسان میدیدند و از قریب و بعید ہم
 کیسان می شنیدند و از قریب و بعید ہم کیسان می شنیدند اندرین اثنا حضور خواہ فرمودند کہ حضرت
 شیخ کلیم اللہ جہان آبادی نیز فرمودہ اند و من از جزوہ قبلیہ شیخ خود ہم شنیدہ ام کہ چون بر
 ولی اللہ و شیخ عثمان وارد میشود دو امر اورا حاصل میشوند یکی اینکہ تمام بدن او حواس میگردد
 و ہم یک حس کار حس دیگر میکند دوم اینکہ قرب و بعد کیسان میشود و حجاب بر می خورد و چون
 آن چشم باین چشم آمیختہ میشود از نزدیک و از دور اگر چہ صد کرد و دور بر می بیند و از جانب
 دیوار و راہی دیوار و برومی زمین و زیر زمین و زیر آسمان و بالای آسمان کیسان می بیند و
 چون آن گوش باین گوش نی آویزد از بعید و دور اگر چہ صد یا ہزار کرہ باشد آواز شنود کہ

از نزدیک و قریب خلاصه اینست که باصره و سامعه و ناطقه و لاسه و ذائقه و شامه و غیره هر یک
کار دیگر میکند و همچنین هر عضو از اعضا بدن کار و فعل هر چیز از حواس مذکوره می نماید مقبول
صمد هم بوقت عصر و ز چهارشنبه ششم ماه ربیع الثانی سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس
دولت پابوس زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر شد اندر آنوقت
بر میان نبی بخش مهر لواله و مولوی احمد بخش جوی و مولوی خان محمد و میاخی محمد بخش و میان محیوق
ساکنان چاچران شریف و بلندخان ناگوری و میان عبدالرحمن الہ آبادی و حکیم الممد الدین کرالی
اجازت بیعت و خلافت عطا گشت و بر مثال خلافت هر یک حضور خواجہ بدست حق پرست
خود اسم مبارک خود رقم و ثبت نموده بدست شهر اوده مرزا احمد اختر صاحب کالوی سپردند که وی
بهر یک خلیفہ مثال خلافت را برسانید مقبوس صد و یکم بوقت اشراق روز پنجشنبه نهم
ماه ربیع الثانی سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت
اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست دستاویز سخن در لباس فقراء افتاد حضور خواجہ
القاہ الہ تعالی بقاء فرمودند که چون حضرت معاویہ بجزرت امیر المومنین علی ابن ابیطالب
در مقام صفین جنگ کرده اند آنجا بر سر کوهی قریہ قوم بود و اتفاقاً حضرت علی زیر آن کوه
برائے تلاش آب رفته اند و یک موضع را کاویدہ از زیر سنگ بزرگ چشمه آب شیرین آوردند
و آنوقت آنحضرت این لباس و پوشاک پوشیده بودند پیراهن از چرم خام میش پوشیده و
عمامه از موئی بز ریسمان بافته برپا اثر لبته اند پس یک یهودی را مہب از بالای کوه
چون این حال را بدید بجزر دیدن فرود و دید و نزد آنحضرت رسیدہ پرسید کہ آیا تو نبی خاتم الانبیاء
هستی حضرت علی فرمودند کہ من نبی خاتم الانبیاء عظیم بلکه وصی و برادر نبی خاتم الانبیاء هستم را مہب
گفت کہ من در کتب خواندہ ام و از اخبار شنودہ ام کہ یکی از علامات خاتم الانبیاء اینست کہ حضرت
اوشان در نیجا شریف خواهند آورد و ازین موضع چشمه آب پدید خواهند کرد و لباس اوشان همچون
باشد کہ از چرم خام گوسفند پیراهن ساخته باشند و عمامه از ریسمان موئی بز بر سر مبارک خود داشته

پس از نخبیت بسیار مدت گذشته که بابا انتظار دیدار او شان در اینجا بسر کوه دیر ساخته سکونت
ورزیده ایم که شاید نصیب ما شود و پیش از من دیگر ایمان هم بسیار گذشته اند و اینچنین انتظار میباش
اند مگر این دولت نصیب من شده است این بگفت و مسلمان شد بعد از آن حضور خواجہ بقاہ اللہ
تعالی فرمودند کہ حضرت مصعب بن عمیر نیز پیران از چرم خام گو سفندی پوشیدند و چون در
جنگ احد شهید شدند کفن برایشان مکتفی نمیشد اگر پاشے را میپوشیدند سر مبارک ایشان برهنه
میمانند اگر سر مبارک با کفن می پوشیدند پس پاشے ظاهر میشدند آخر حضور حضرت رسول خدا صلعم فرمودند
کہ سر ایشان را به کفن پوشید و پاشے را بگیاہ پوشید و دفن سازید بعد از آن حضور خواجہ فرمودند
کہ حضور حضرت رسول خدا صلعم فرموده اند کہ این مصعب بن عمیر چنان بالدار و توانگر بود کہ
روزی دیدہ بودم کہ فرزندانش پاشے او بد و صد در هم نقره بمذیعی چادری خریدند و در آخر
ہم مال خود را در محبت خدا و رسول او صرف کرده است و آن چنان مسکین گشته کہ پیران هم
از چرم خام گو سفندی پوشید مقبوس صد و دوم بوقت اشراق روز جمعہ دهم ماہ ربیع
الثانی سال سیزده صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پابٹوس و زیارت حضرت اقدس
کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر گردید سخن در تجر و اولیاء از ہیکل خود افتادہ بود
حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ شیخ ابو حدالدین کرمانی گفتہ اند کہ پیران شیخ
رکن الدین سجاسی در سفر بودند و من بہت خائستگاری ہمراہ او شان بودم بہ آن سفر شیخ من
بیماری شکم میشدند بجای رسیدیم کہ آنجا شفا خانہ بود عرض کردیم کہ یا حضرت بندہ را رخصت
فرمائید تاکہ از شفا خانہ داروئی بیارم شاید کہ آنحضرت را نافع آید پس چون شیخ آرزو
الحاج بسیار دیدند اجانت و او ند پس بر فتم و شخصے را دیدیم کہ ملازمان و خدمتگاران
بپا ستادہ اند فاقوسہا فروختہ اند وی مرا پیشناخت و من سی را پیشناختم چون مرادید
برفاست و استقبال من کرد و بسیار اکرام و تعظیم من بجا آورد و عزیز داشت انگاہ پرسید
کاری کہ باشد بگوئید من گفتم کہ شیخ من را علت شکم است برای او شان داروئی بد مید پس اقسام

وارو با بدو و انگاه برای رسانیدن من تا دور همراه من بیاید من بزور او را باز گردانیدم و
 چون پیش شیخ خود با نامم و از اکرام و احترام بجا آوردم و از او در طبیب و از او در دادن بحضرت
 شیخ خود عرض کردم شیخ من تبسم نموده فرمودند که ای فرزند هرگاه من اضطراب ترا دیدم لاچار ترا
 اجازت بر رفتن و اوم بگر آن طبیب امیر انجا بوده است نهایت متکبر و ذمی نخوت مت مرا به
 تو شفقت آمد که مباد با الوالتفات نکند و تو ترسیده شوی بنابراین من از مکهل خود مجروح شدم و بصورت
 وی برآمده بجایش نشستم و ترا گرامی داشتم و کردم با تو آنچه دیدی بعد از آن این بنده را رقم الحروف
 عرض کرد که قبله تجر و از مکهل چگونه میشود حضور این بیت بر خواندند و چون پرسی غالب و بر آدمی تو
 کم شود از مرد و صفت مردمی و انگاه فرمودند که چون پرسی یعنی جن کس را میگیرد آن کس در غشی و
 بهوشی میآید پس هر چه میگوید یا میکند همان جن میکند و مردم می پندارند که این شخص میکند و
 حال اینست که وی بخبرونی شور میآید هرگاه جن اینقدر مینماید پس اولیاء کرام بطریق اولی
 چه بخوانند میتوانند و بعد از آن این بنده را رقم الحروف باز عرض کرد که قبله عرض غلام نیست که
 کیفیت تجر و چگونه است نه انکار از قدرت اولیاء الله است آیا یک بدن را گذاشته بصورت
 دیگر بدن میانید یا آن شخص نیز بجای خود زنده و قائم میباشد و به دیگر هر صورت که میخواهند
 می برآیند حضور فرمودند هر دو طریق است روح ایشان جسد میشود و جسد ایشان روح هم میگردد
 و گاهی از یک بدن جدا شده بدیگر کالبظا میشوند و کار کرده باز در آن میآیند و گاهی آن بدن
 نیز آنچنان قائم بر روح می باشد و دیگر بدن و بهیت مطلوبه ظاهر میشوند بعد از آن سخن در بزرگی
 حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی افتاد حضور فرمودند که روزی شیخ ابو محمد عبدالرحمن ظفونجی در
 ظفونج بر سر منبر گفتند اَفَابِیْنَ الْاَوْلِیَاءِ کَاللَّوْکِیِّ بَلِیْنِ الطَّیْبُوْرِ اَطْوَلَهُمْ عُنُقًا یعنی من در میان
 اولیاء مثل کلنگ هستم در میان مرغان که گردن من از گردن ایشان بلندتر است پس شیخ ابوالحسن
 علی بن احمد سکنه دوه جنت که در آن پرگنه بود در آن مجلس حاضر بودند برخاستند و گفتند یا مویز
 حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی اینچنین از علوشان خود ظاهر میسازید انگاه جاهلاء از بدن برآید

کرده گفتند بیائید که من باشما کشتی میگیرم شیخ عبدالرحمن خاموش گشتند انگاه یاران خود را
 فرمودند که یک موی این شخص خالی از عنایت خداست انگاه ایشانرا گفتند که جامه نائے خود
 را باز پوشید ایشان گفتند که با از آنچه بیرون آمده ایم بان باز نگریم پس رسته بدو جنت کرده آید
 خود را خواندند که ای فاطمه جامه های من بیارتا من بپوشم زوجه ایشان دران وده آواز ایشان
 بشنیده جامه های ایشان داد بعد از ان شیخ عبدالرحمن شیخ ابوالحسن را پرسیدند که شیخ شما
 کیست ایشان گفتند که شیخ و پیر من حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی اند شیخ عبدالرحمن فرمودند
 که من ذکر شیخ عبدالقادر جیلانی هرگز نشنیده ام و هم مدت چهل سال گذشته که در درکات باب
 قدرت تم ایشانرا گاهی آنجا ندیده ام انگاه شیخ عبدالرحمن چند نفر میدان خود را به بغداد روانه
 کرده فرمودند که از طرف من شیخ عبدالقادر جیلانی سلام برسانید و بگوئید که عبدالرحمن را چهل
 سال گذشته که در درکات قدرت نشسته است شمارا هرگز آنجا ندیده ام نه اندر اول روزه
 دیده ام نه بیرون آینده پس شیخ عبدالقادر جیلانی خدا را زافر فرمودند که به طغونج بروید و در
 راه شمارا میدان شیخ عبدالرحمن طغونجی خواهند رسید آنها را باز گردانید و چون به شیخ
 عبدالرحمن ملاقات کنید بگوئید که عبدالقادر سلام میرساند و میگوید که انت فی الدرکات و چون
 هُوَ فِي الدَّرَكَاتِ لَا يُورِي مَنْ هُوَ فِي الْحَضْرَةِ وَمَنْ هُوَ فِي الْحَضْرَةِ لَا يُورِي مَنْ هُوَ فِي
 الْمَخْدَعِ وَأَنَا فِي الْمَخْدَعِ أَدْخُلُ وَأَخْرَجُ مِنْ بَابِ الْبَيْتِ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَانِي بِأَمَلَةٍ
 أَنْ أَخْرَجْتُ لَكَ الْخَلْقَةَ الْفَلَانِيَّةَ فِي الْوَقْتِ الْفَلَانِي عَلَى يَدَيَّ خَرَجْتُ لَكَ وَهِيَ
 خَلْقَتُهُ الرَّقْمُ بِأَمَلَةٍ خُرُوجِ التَّشْرِيفِ الْفَلَانِي فِي اللَّيْلَةِ الْفَلَانِيَّةِ لَكَ عَلَى يَدَيَّ
 خَرَجَ لَكَ وَهُوَ تَشْرِيفِ الْقَتْمِ وَبِأَمَلَةٍ أَنْ أَخْلَعُ عَلَيْكَ فِي الدَّرَكَاتِ لِحُجْرَتِي وَبِأَمَلَةٍ
 عَشْرًا لَعْنًا فِي اللَّهِ سُبْحَانَهُ خَلْعَةُ الْوَلَايَةِ وَهِيَ فُجْرَةٌ خَفِيَّةٌ أَعْرَازُهَا سُورَةُ إِخْلَافِ
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَلَى يَدَيَّ خَرَجْتُ لَكَ يَعْنِي تُوْرِدُكَ تَسْتِي وَابْنِ مَقَامِي سَتِ كَفَرُو
 عَمَّا زَمَعَتْ سَتِ وَسَيَكْرُ أُوْرِيْنَ مَقَامِ دَرَكَاتِ نَمِي بِنِيْدَانِكْسِ رَاكْرُ أُوْرُ مَخْدَعِ سَتِ وَمَنْ

در مخدع هتم وائل میشود درین مقام بالاتر که مخدع است بر میآیم از ان از دروازه رازانین
جهت که ترابان مقام مخدع رسائی نیست بیرون آمدن و اندر رفتن من ادباً بالسر ثابت است
بچند علامات چنانکه یکی از علامات اینست که برآورده ام بجای تو فلانی خلعت را در وقت فلانی
و این خلعت بر دست من خارج کرده شد بجای تو و این خلعت رضا بود چه معانی و مقامات را در
واقع صور مناسبه میباشند و دوم علامت اینست که بیرون آمدن تشریف فلانی در شب فلانی بجای
تو بر دست من بیرون آورده شد و آن تشریف فتح بود سوم علامت اینست که پوشانیدم بر تو
در درکات بحضور دوازده هزار ولی سجا نه خلعت ولایت را و این فرجه بود بزرگ نقش آن
قل هو الله احد بود که بر دست من بیرون کرده شد بجای تو هرگاه خادمان فرستگان هر دو
شیخ در اثناء راه ملاقی شدند پس بخدمت شیخ عبدالرحمن رسیدند و خادمان شیخ عبدالقادر
جیلانی آن پیغام از طرف شیخ رسانیدند پس عبدالرحمن گفت که صدقاً الشیخ عبدالقادر هو
سلطان الوقت و صاحب التصرف فید یعنی راست فرموده اند شیخ عبدالقادر را
شان بادشاه وقت خوانند و صاحب تصرف اند و آن بعد از ان این بنده را رقم الحروف
عزیز که قبله مخدع کلام مقام را میگویند فرمودند که مخدع مقام عزت و غیرت محبوبیت است
است نمی بیند و نمیداند اثر آن بچسبند صاحب آن مقام زیرا آنکه مخدع یعنی بجای ندیدن است
بعد از ان سخن در وجه تسمیه شیخ قضیب البیان افتاد حضور خواجہ فرمودند که قضیب یعنی شاخ
درخت است و آن نام درختی است که شاخهای او نهایت است میباشند پس قد و قامت
معتوتان با وی تشبیه میدهند و اینجا مناسب است که چون شیخ قضیب البیان نماز میخواند
و قدمبارک او را نماز نمرد و توان کرده بودند ازین وجه لقب او شان قضیب البیان گشته است
و این لقب چنان گشته شد که خود اسم گوید بعد از ان سخن در مراتب اولیاء الله افتاد حضور
فرمودند که وقتی شیخ وقتی برکناره دریا می شور هفت تن را داد اولیاء الله نماز خوانند
یعنی وقتی امام شدند و ایشان مقتدی گشتند ازین آشنایک جهاز غرق شدن گرفت همه را

جهاز فریاد فغان میکردند شیخ و قوتی را بر فریاد فغان ایشان رحمت و شفقت جوش نه و پس در حالت
 نماز خواندن از خدا تعالی دعا خواستند که این جهاز غرق نشود پس جهاز از غرق شدن مانع یافت
 و سلامت جاری گشت هر گاه از نماز فارغ شدند آن هفت تن اولیاء اللہ از یکدیگر پرسیدند که
 این حرکت از کلام کس سر برده است هر یک باز گفت که از ما هرگز این حرکت صادر نشده است
 آنرا شیخ و قوتی پرسیدند که آیا این حرکت دعا خوانستن از تو آمده است ایشان اعتراف کردند
 پس آن اولیاء اللہ فرمودند که برو و جدا شو که تو لائق صحبت مایان نیستی این گفتند و از چشم شیخ
 و قوتی غائب شدند پس هر چند شیخ و قوتی در هر مقام و نایب که دستگاه میداشتند بجز دستگاه
 مگر از ایشان نشانی ظم نیافتند زیرا که ایشان در مقام قباب عزت و غیرت رسیدند مستوری و متواری
 شده بودند و این مقام از دستگاه شیخ و قوتی بالاتر بود و بعد از آن فرمودند که شیخ ابوالحسن کردویه
 یک روز پیش حضرت روز جهان بقلی نشسته بودند و این خیال در دل کردند که من در علم و حال
 از شیخ روز جهان بقلی زیاده هستم و فوق میدارم پس شیخ روز جهان از خطره ایشان آگاه
 گشته فرمودند که ای ابوالحسن این خطره را از دل خود بدر کن زیرا که امر در روز روز جهان بچکس را
 همسری و برابری نیست و بیگانگی زمانه خودست انگاه ازین معنی این باعی بر خوانند و درندگان
 معارف مرا کجا بینند و درین زمانه منم قائم صراط اللہ میز حد حقا و روتا آستانه اقصی بود که هست
 منزل عالم بجا و رای و رای بود بعد از آن سخن در عشق و حسن افتاد حضور خوابه فرمودند که روزی
 شیخ روز جهان بقلی بر اسی میفرستند درین اثناء از راهی بگذشتند از انجالی شنیدند که بی زنی و دختر
 جوان خود را میگفت که ای دختر از راهی بیرون مرو سوی خود را یکی مناد اولها بر حسن خود
 چندی که توانی پنهان بدار که بازار حسن تو کم گردد بی و قمار دین اعتبار خوابه شنیدند که این حکام
 شیخ روز جهان در جوش تمام آمدند فرمودند که ای بیرون از راهی بیرون مرو سوی خود را یکی مناد اولها
 بی ماند بلکه غایب شود با عاشق چشمت ده می پوند زیرا که حسن و عشق از راهی بیرون آمد و جوان
 بسته اند که بیچکاه از یکدیگر بگریبان باشند ازین کلام برانسیا بگریختند و در حال این گفتند

که بعضی از آنها بر وند بعد از آن حضور خواجہ فرمودند کہ در عرب شریف مردان عاشق بوده اند و
 زنان مشوقان چنانکہ مجنون عاشق و لیلی معشوق بود و فلان عاشق و مصلحی معشوقہ پس از نخبست
 شاعران عرب شریف خود را مرد کہ عاشق بود اعتبار کرده کلام در شعر از طرف مرد گفته اند و در ملک
 فارس مردان و زنان هر دو عاشقان و مشوقان بوده اند بنابراین در کلام شعر فارس فرقی از
 زن و مرد نیست و در کشور ہندوستان و پنجاب و سندھ زنان عاشقان بوده اند و مردان
 مشوقان چنانچہ سری کرشن جو صاحب معشوق بود و زنان او عاشقان وی بودند و میان راجھا
 مشوق بود و مائی ہیر سیال عاشق اوست و مرزا معشوق بود و صاحبان عاشق اوست و
 پون خان معشوق و مائی سستی عاشق بود و دیگر کسان ہم بسیار بوده اند فلہذا شاعران این
 دیار اگر چه مردانند خود را بہ زنان تعبیر کرده کلام در اشعار چنان گفته اند کہ گویا زنان گفته اند بعد از آن
 رضو حلاق بیاید و عرض کرد کہ قبلہ امروز جمعہ است حلق باید کنائید حضور فرمودند کہ آری انگاہ برائے
 حلق متوجہ شدہ بنشستند اول قلم الاطفا کنائید نذرین ترتیت کہ نخستین از انگشت سبابہ
 دست است ناخن را گرفتند بعد از آن او انگشت وسطی بعدہ از بنصر بعدہ از خنصر بعد از آن
 از خنصر دست چپ بعدہ از بنصر بعدہ از وسطی بعدہ از سبابہ بعدہ از ابهام دست چپ انگاہ از
 ابهام دست راست ناخن را تراشائید یعنی ابتداء ناخن بریدن از دست راست از سبابہ شروع
 کردند و شروع از دست چپ از خنصر نمودند و ختم بر ابهام دست راست کردند بعد از آن حلاق اول
 سلیت مبارک حضور اقدس را شانہ کشید و انگاہ بمقرض پست گردانید پس آن موی کہ بر کنارہ
 لب مبارک موی دهن مبارک نزدیک بود آنرا از یک پرہ تا پرہ دیگر پست تر کنائید بعد یکہ بشیر
 صافی و ظاہر شدہ بود و آن موی لب کہ نزدیک بینی مبارک بود آنرا نیز پست کنائید و موی
 موی بقدر جو جو باقی بگذاشتند یعنی آن قدر پست گردانیدہ بودند کہ بشرہ آنجائی پوشیدہ بود
 و این موی را در طولانی لب مبارک بقدر ستر چہار انگشت پست کنائید نہ کہ این را سنت چہار
 یاری میگویند و باقی موی بروت مبارک از ہر دو جانب لب مبارک را از شدہ بودند بحال بگذاشتند

انگاه موی بینی مبارک را نیز بمقراض خود قطع کنانید و عادت مستمره حضور اینست که موی لب
 و بینی را همیشه بمقراض قطع می کنانید و بموچینه گاهی بکنانید و اندو باستره هم گاهی نیز تراشانید
 اندو بر موی رخساره و خدین شریفین اصلاً هیچ چیز از موچینه و مقراض و آستره نگرانید بلکه
 سالم باشند و عادت شریفین است که موی خدین و رومی مبارک را دائم سالم میگذارند
 بعد از آن موی ابطین شریفین را باستره تراشانید مقبوس صد و سوم بوقت اشراق روز شنبه
 یازدهم ماه ربیع الثانی سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست حاصل شد سخن در توجیه کردن پیران بر مریدان افتاد اندرین
 آشنای یکی از حاضرین گفت که مدار فقره سلسله نقشبندیه بر توجیه است حضور خواجه بقاه الله تعالی
 فرمودند که اینچنین نیست که تو گفتی بلکه دستور در سلسله نقشبندیه اینست که در هشت پاس ششم پاس
 پیر مریدان خود را در بروی خود حلقه کنانید می نشانند و بر دل ایشان توجیه می اندازد و باقی هفت
 پاس هم مریدان در دیگر اشغال و وظائف میگذرانند اندرین آشنای یکی از حاضرین عرض کرد که قبله
 آیا پیر را بر مریدان حلقه ضرورتی میباشد حضور فرمودند که پیر را بر دل مریدان بهر جا که باشد
 توجیه فائز میباشد و بروی خود در حلقه نشانند خواه نشانند بعد از آن سخن در وصف لنگر شریف
 حضور خواجه بقاه الله تعالی از وظیفه خواران و صدقه خواران افتاد حضور خواجه فرمودند که سابق
 ازین پنج هزار یا شش هزار روپیه نقد بت دار در هر ماه صرف میشد سوئی دانه نلکه یعنی
 غله که از برای نختن نان لنگر و دادن برات ما و غیره خرج و صرف میشد مقبوس صد و چهارم
 بوقت اشراق روز یکشنبه و از دهم ماه ربیع الثانی سال سیزده صد و هفدهم هجری المقدس
 دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میر شریف
 حضور خواجه بقاه الله تعالی بقائه یک طالب علم را سبق مشکوة شریف از باب لیلته القدر در کس
 دادند در آثناء سبق حضور خواجه بقاه الله تعالی فرمودند که لیلته القدر مقامی است از مقامات کشف
 که اهل کشف را حاصل شود نه هر کس را بعد از آن در یک حدیث شریفین این ذکر میاید که چنان بنده کار

خدا تعالیٰ در شب قدر عبادات و طاعات بجای آرند دعای مغفرت بآواز بلند می خوانند و میقول
 ارحمہم اقد غفرت لکم و بدلت سیئاتکم حسنات پس حق سبحانہ میفرماید کہ تحقیق
 آفریده ام شما را و بدل کرده ام سیئات شما را بحسنات اندین اثنا و یک عالم فاضل حاضر
 نشسته بودی گفت کہ اگر گفته شود کہ نفس سیئات حسنات میشود نداین محال است پس
 مراد آنست کہ بدل و عوض گناہان نیکی نادر نامہ اعمال اولو شتم می شوند حضور خواجہ فرمودند کہ
 آن نہ شنیدہ می کہ تو سرکہ در سایہ عنایت اوست و نگذشت طاعت است دشمن دوست
 از بیجا هم این معنی مفهوم میشود کہ عین سیئات عین حسنات میشود و انگاہ همان عالم آیت را
 بر خوانند الا من تاب و عمل عاملاً صالحاً فاولئک یبدل اللہ
 سیئاتهم حسنات و گفت کہ درین آیت این ذکر است کہ شخصی کہ در کفر باشد بر نیکی او
 گناہ باشد چون از کفر توبہ کرد و بخدا تعالیٰ ایمان آورد صالح گرد پس ہمہ نیکی های او کہ در حالت
 کفر سیئات بودند حسنات باز شدند حضور خواجہ بر اضطراب تقریر او تبسم نمودند و فرمودند کہ مراد
 اینست کہ درین آیت ذکر ایمان خاص است نہ ایمان عام چنانچہ تقدیم ذکر توبہ بر ایمان قرینہ
 صحیح است بر معنی پس حاصل معنی این آیت اینست کہ مثلاً شخصی مومن گنہگار است پس
 توبہ میکند از گناہان و ایمان کامل می آورد و عمل صالح میسازد پس آن شخص بدبخت میرسد کہ سیئات
 او نیز عین حسنات میشود لہذا از آن فرمودند کہ اگر شخصی مشغول باشد و ناگہان بی ارادہ سابقہ
 اندوی این گناہ گہاز ہمہ گناہان بدترست یعنی زنا واقع شدہ است او را ضرر و نقصان نخواہد
 رسانید بجز از آن فرمودند کہ علامت آن اینست کہ او را پشیمانی و ندامت حاصل خواہد شد و توبہ
 او گراخی و توبہ حالت ظاہری خواہد گشت یعنی آنکہ سرکہ گناہ بقصد و ارادہ میکند و چیز اورا لاحق نمیشود
 پس اگر توبہ کند توبہ اش تمام گشت اما آنکہ شخصی کہ اول بار گناہی میکند یک نقطہ سیاه بر دل
 می افتد اگر توبہ نکند سیاہ بزرگتر میشود و دوم نقطہ سیاه بر دل وی می افتد چنان بہر گناہ و بہر
 کسبت سیاہ بزرگتر میشود پس هر چند کہ دل سیاه میشود از گناہ کردن ندامت نیاید

بلکہ بر گناہ کردن دلیر میشود پس باید کہ توبہ کند تا دل او پاک و صاف شود و بعد از آن سخن در خلوص
کفار در نارافتا و حضور خواجہ فرمودند کہ نزد بعض اکبار اولیاء چنانچہ شیخ اکبر محی الدین بن العربی و غیر
خلو و کفار در دوزخ ہرگز نیست چہ رحمت خدا تعالی را غلبہ ست بر غضب او بعد از آن از جلد چہارم
کتاب اشارات فریدی از مقبوس ہشتم تا مقبوس ہفدہم بر خواندم حضور خواجہ فرمودند کہ
صرف بحرف و لفظ بلفظ شنیدند و در بعض مواضع اصلاح ہم نمودند مقبوس صد و پنجم بوقت
عصر روز جمعہ ہفدہم ماہ ربیع الثانی سال سیزدہ صد و ہفدہم ہجری المقدس دولت پابوس
و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و ساداتی بہتر ازین نیست حاصل گشت اندرین وقت
صاحبزادہ میان نصیر الدین برادر خورد و میان صاحب میان گرم الدین صاحب پاروی از
جناب اقدس حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی ببقائہ و نفعنا و ایامکم ببقائہ باجارت بیعت و
خلافت مشرف شد پس حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی بر مثال او دستخط خود ثبت کردند
مقبوس صد و ششم بوقت اشراق روز سہ شنبہ بیست و یکم ماہ ربیع الثانی سال
سیزدہ صد و ہفدہم ہجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و ساداتی
بہتر ازین نیست میسر گردید اندرین اثناء حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی این بندہ را قم الحروف
را سبق کتاب مقابیس المجالس جلد چہارم از مقبوس ہفدہم تا مقبوس بیست و یکم خوانا شنید
و مع تحقیق تمام و تصحیح ہم نمودند بعد از آن یک طالب علم را سبق کتاب مشکوٰۃ شریف از باب
ثواب التسیب درس دادند چون این حدیث شریف خواندہ شد فنون قال لا حول ولا
قوة الا باللہ ولا منجا من اللہ الا الیہ کشف اللہ عند سبعین باباً
النصر اذ نالها الفقر کیکہ یگوید لا حول ولا قوة الا باللہ ولا منجا من اللہ الا الیہ
الا الیہ کشادہ میکند خدا تعالی از وی ہفتاد و در از قلماء فی اب فقر است حضور خواجہ
فرمودند کہ من در کربت و صعوبت و مشکل و محنت چنان میخوام کہ لا حول ولا قوة الا باللہ
الا الیہ چنانچہ یکبار مراد فرس ورد شدید افتاد بقراری واضطراری کمال و بیچ دوا

یہ نشد پس این دعا بخواند ہم ساعت شفا گشت بعد از ان این قطعہ حدیث شریف خواندہ شد
 اِنْدَ لَا اِغَاوَ عَلٰی قَلْبِيْ وَ اِنِّيْ لَا اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِي الْيَوْمِ صَافَةٌ مَوْتَهُ بَدَسْتِيْ شَانِ اِنْتِ
 کہ البتہ کردہ میشود بدل من و بد رستی ہر آئینہ استغفار میکنم خدا تعالیٰ را اور روز صد بار بعد
 از ان حضور خواجہ فرمودند کہ صوفیہ کرام این حدیث شریف را اور باب عدم ادراک کنہ حقیقت
 حق سبحانہ سند و حجت می آرند بعد از ان فرمودند کہ چون ذات حق سبحانہ بے نہایت و بحد
 ست پس کنہ حقیقت ذات حق سبحانہ از کشف و ادراک انسان خارج ست بعد از ان در باب
 استغفار در حدیث شریف شد او بن اوس این ذکر آید کہ سید الاستغفار اینست کہ
 بگوئی **اللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ خَلَقْتَنِيْ وَاَنَا عَبْدُكَ وَاَنَا عَلٰی
 عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ الْيَوْمَ لَكَ
 بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَاَلُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْ لِيْ فَاِنَّهٗ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ وَاَسْأَلُكَ**
 بخواند این سید الاستغفار را در روز یکبار یکے یقین دارندہ باشد پس بمیرد در ان روز
 پیش از انکہ شام شود پس وی اہل بہشت ست و کسیکہ در شب بخواند و در ان شب بمیرد
 پیش از انکہ صبح شود وی ادا اہل جنت باشد بعد از ان فرمودند کہ من این سید الاستغفار را
 بسیار میخوانم بعد از ان سخن در بزرگی حضرت بیان صاحب شیخ محمود میان احمد آبادی افتاد
 حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ حضرت محمود میان رحمۃ اللہ علیہ از وہ مشایخ کرام سجاد
 نشین و خلیفہ مجاز بودند چنانچہ یکی حضرت مخدوم نصیر الدین محمد حیراغ دہلوی دوم شیخ
 کمال الدین سوم شیخ سراج الدین چہارم شیخ علی الدین پنجم شیخ محمود راجن ششم شیخ
 جمال الدین ہفتم شیخ حسن محمد ہشتم شیخ محمد نهم شیخ یحیی مدنی رضوان اللہ علیہم اجمعین
 بعد از ان فرمودند کہ حضرت محمود میان رحمۃ اللہ علیہ اجازت و خرقہ خلافت ہم دادہ اند چنانچہ
 سلسلہ پیران عظام و اوراد و وظائف کہ نوشتہ مراد دادہ بود نذر دما موجود اند بعد از ان این
 بندہ را رقم الحروف در عنکر کہ قبلہ از حضرت شیخ محمود میان تاحضرت یحیی مدنی چند پشت گذشتہ

باشند حضور فرمودند که شش شصت گذشته اند چنانچه حضرت محمود میان بن میان صاحب حسام الدین
 ثانی فرخ صوفی خوب میان بن شیخ رشید الدین مودود دلاله بن شیخ رکن الدین ثانی بن
 شیخ حسام الدین اول محمد فرخ صوفی بن شیخ رکن الدین اول ابی احمد بن شیخ الحرمین الشرفی بن
 قطب المدینة شیخ یحیی مدنی بگر سلسله ارادت و خلافت بهفت واسطه مسلسل است چنانچه
 حضرت شیخ محمود میان مرید خلیفه شیخ حسام الدین ثانی محمد فرخ صوفی خوب میان ایشان مرید و خلیفه
 شیخ رشید الدین مودود دلاله و ایشان مرید و خلیفه شیخ رکن الدین ثانی و ایشان مرید و خلیفه شیخ
 حسام الدین اول محمد فرخ صوفی و ایشان مرید و خلیفه شیخ جمال الدین بن ثانی و ایشان مرید و
 خلیفه شیخ رکن الدین اول و ایشان مرید و خلیفه قطب المدینة حضرت شیخ یحیی مدنی هستند بعد
 از ان فرمودند که مرآزین طریق از حضرت فخر الاولیاء حضرت شیخ یحیی مدنی هم بهفت واسطه
 در میان است چنانچه یکی حضرت قبله فخر الاولیاء و دوم حضرت قبله محبوب الہی موم حضرت قبله
 سلطان الاولیاء چہارم حضرت قبله عالم بہار وی پنجم حضرت قبله مولانا محب النبی دہلوی ششم
 حضرت شیخ نظام الدین اوزنگ آبادی ہفتم حضرت شیخ کلیم اللہ جہان آبادی و از ان طریق
 حضرت محمود میان حمۃ اللہ علیہ تا حضرت شیخ مدنی نیز ہفت واسطه در میان است چنانچہ
 گذشت بعد از ان این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ از حضرت شیخ یحیی مدنی تا حضرت
 شیخ محمود میان ولایت و فقر بچنان جاری و مسلسل آمدہ است یا لی فرمودند کہ از شیخ
 رکن الدین اول ابی احمد تا شیخ رشید الدین مودود دلالہ بزور تمام فقر و ولایت پیوستہ آمدہ است
 و بعد ایشان اگر چه میان صاحب خوب میان حسام الدین ثانی ہم فقیر بودند مگر در مرتبہ ایشان
 نبودند و حضرت محمود میان حمۃ اللہ علیہ از پدر عالیقدر خود بسیار کامل بودند و در ارتقا
 شیخ وقت بودند مقبوس صفا و ہفتم بوقت عشاء شب شنبہ دوم ماہ جمادی اول سال
 سیزدہ صد ہجری صحرای المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و
 سعادت بہتر ازین نیست میسر کردید حضور خواجہ القاہ اللہ تعالیٰ بیقاہ دور و لطف شاغل بودند

چون فارغ شدند رخ انور بطرف این بنده احقر آورد و بر اثر شرف راسبوی این احقر مائل نمودند
این بنده نیز اندکی از جا بیدار شد و پیشتر بنشینست انگاه آهسته آهسته فرمودند که من امروز بوقت
نیمروز خفته بودم پس در خواب دیده ام که یک کتاب را مطالعه میکنم پس در آن کتاب نوشته بود که
کسی که ریاضات شاقه کند و مجاہدات صعوبه نماید لَقَدْ لَقَدْ لَا و معنی این لفظ در آن کتاب چنین
نوشته بود که او بحقیقت خود بر سید و فائز گردید و پیشتر این عبارت نوشته بود که خدا تعالی اراده کس
دیده است و نه بیند و نخواهد دید یعنی حقیقت و کنه ذاتی حق سبحانه و تعالی و مشهور و مکتوف بحکس
از افراد انسانی نیست بعد از آن دیدم که دیوان غزلیهای خواجہ حافظ شیرازی نهاده شده است
پس آنرا برداشته بکتابم این بیت نوشته بود **بیت** نایغ وز غنهای بنه وام که عنقا را بلند
ست آشیانه مقبوس صد و ششم بوقت عشاء شب شنبه نهم ماه جمادی الاول سال سنه
صد و هفدهم هجری المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین
نیست حاصل شد اندر بوقت مولوی صاحب محمد علی راجن پوری حاضر بود وی عرض کرد که قبله معنی
این بیت چگونه است که **بیت** یا ایم ظلال جمله اسماء یعنی که بصورت مسمی و حضور خواجہ بقاہ اللہ
بقائہ فرمودند که مثلاً ذات متلبس بصفه رحمت رحمان است همان ذات متلبس بصفه قہر قہمان
است پس رحمت صفت است و رحمان اسم و قہار نیز اسم و قہر صفت است و فرق در میان
صفت و اسم مشتق و مشتق منه است یعنی مصدر صفت است چون علم و حیات و غیرهما مشتق
اسم است چون حی و علیم و غیرهما پس اسم و مسمی کیفیت یعنی عین یکدیگر اند زیرا که مسمی نیز
صمانست که متلبس بصفه است بعد از آن فرمودند که ظلال عکوس اشیاء را گویند و ظلال عکس شے
حکم و اثر آنست و پیدا است که همه افراد و اجزاء عالم آثار و احکام اسماء و صفات الهیہ اند زیرا که اسماء
و صفات بچنان در علم حق سبحانه موجود اند نه خارج شده اند و نه خواهند شد پس هر چه در عالم پیدا
و ظاهر شده است و خواهد شد جمله ظلال و عکوس آنهاست یعنی آنچه در خارج موجود است آثار و
احکام اسماء و صفات الهیہ است نه ذات اسماء و صفات بعد از آن سخن در تحقیق اسم اعظم افتاد

حضور خواجہ فرمودند کہ شیخ محمد بن علی حکیم ترمذی کہ از اکابر اولیاء و روزگار بود نزدیک صد و پنجاه سوال در علم
 حقائق معارف نوشتہ گذشتہ اند چنانچہ یکی از ان اسولہ این سوالی بود کہ اسم اعظم کلام است و این
 اسم گفتہ رفتہ اند کہ جواب ندیدہ این سوال را مگر کسی کہ او خاتم ولایت محمدی باشد و ہر گاہ شیخ
 اکبر محمد بن الدین بن العربی در کشف خود خود را خاتم ولایت محمدی دانستہ اند پس ایشان جواب این سوال
 را بدینطور گفتہ اند کہ ہر کہ ولی منتهی کامل مکمل اسم اعظم است بعد از ان فرمودند کہ اسم اعظم حضور حضرت
 محمد مصطفیٰ صلعم ہستند بعد از ان فرمودند کہ ہر کہ تمام عبد اللہ شد او اسم اعظم است و تمام عبد اللہ
 حضور آنحضرت صلعم اند مقبوس صد و نهم بوقت نیم روز چہار شنبہ سیزدہم ماہ جمادی الاول سال
 سیزدہ صد و ہفتم ہجری المقدس دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین
 نیست دستاد سخن در میان حج مبرور افتاد و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقایہ فرمودند کہ علامت حج مبرور
 آنست کہ چون از حج برگرد و از سابق بہتر و نیکتر شدہ باز آید و من اکنون مروانرا می بینم کہ چون از
 حج باز می آید از سابق نیز بدتر شدہ باز آمدہ اند بعد از ان فرمودند کہ شیخی بود او حج رفت
 شبی در خواب دید کہ درشتگان بر دریکہ معظمت نشستہ اند و یکی از دیگری می پرسد کہ امسال مردمانے
 کہ برائے حج گزاردن آمدہ اند کلام کلام کس را حج قبول افتادہ است و می گفت کہ ازین جملہ مرا
 پچیس را حج قبول نیفتادہ است مگر یک شخص است چرم دوز در مصر کہ او را حج مبرور و قبول
 است چون آن شیخ بیدار شد قصد مصمم کرد کہ بعد اوائے مناسب حج در مہر رفتہ آن شخص چرم دوز
 را خواب دید ہر گاہ از حج فارغ شد در مصر رفت و بعد جستجوئی بلوغ آن شخص چرم دوز را دریافت او
 را گفت کہ ای فلان من ترا یک خوشخبری میدہم و آن اینست کہ حج تو مبرور شدہ است اگر چہ تو آنجا
 رفتی کہ من چنین و چنین در خواب دیدہ ام و تو نیز باید کہ با من نیکی کن و آن اینست کہ بگوئی کہ اسم اعظم
 کردی و کلام کار ساختی کہ عوض آن ترا حج مبرور دادہ اند و می گفت کہ من مردی ام چرم دوز
 بسیار بدت شدہ است کہ من از کسب خود از برای نیت حج گزاردن در اہم و دنانیر فراہم
 و جمع میکردم آخر امسال مبالغہ آنقدر جمع شدہ بودند کہ زاد و را حلقہ مرا بگفتی شدند و در خانہ نیز

داده بر فتنی بن آماده شده نشسته بودم وقت طعام خوردن بدمه در خانه من ادا م نہ پختہ بودند من
 زوجہ خود را گفتم کہ تو برو و از فلان ہمسایہ ناخوش گزشتہ بیارتا من بہمان ناخوش نان را خوردہ
 بہ حج بروم ایلینہ من رفت آن ہمسایہ گفت کہ نزد ما ادا م گوشت موجودست مگر باطلال است و بر
 شما حرام است خوردن آن زیرا کہ ما اندر مخصدہ بودہ ایم سہ روز گذشتہ است کہ با طعام را ندیدہ
 ایم پس زوجہ من باز آمدہ ماجرا بیان کرد من بدول گفتم کہ من اکنون این ہمہ در اہم را بہ ہمسایہ گرسنہ
 پردہم کہ خریج عیال خود کنند مرا تاکہ وہاں جمع خواہند شد بی حج خواہم رفت پس آن در اہم انداختہ
 را برداشتہ بہ ہمسایہ دادہ ام مقبول صد و دہم بوقت زوال روز پنجشنبہ چہار دہم ماد
 جمادی الاول سال مذکور دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین
 نیست کہ پیداندرینوقت بر آسمان قطعات خورد و خوردا از سحاب غما متفرق بودند پس حضور
 خواجہ بقاہ الدعالی سوی آسمان نظر فیض اثر کردہ فرمودند کہ امروز ابر نمودارست انگاہ
 فرمودند کہ این طرف بر ملک پچا و داخل و غیرہ عنایت و کرم الہی شود کہ باران باران انگاہ فرمودند
 کہ چوستان نہایت خشک شدہ است بر آن ہم باران انگاہ فرمودند کہ اگر این ملک و این بلا
 سیراب و آباد خواہند شد مارا چہ و اگر نخواہند شد مارا چہ ہر کرا ملک ملک است و دانبا دکنڈ خواہ غیر
 آبا و ساز و بعد از آن فرمودند کہ مولوی محمد بالان صاحب خلیفہ حضرت خواجہ محمد سلیمان صاحب
 تونسوی کلان فقیر بود و در حاجات بر آری مردم ہم مشہور بود چون در شہر تونسہ شریف مدی مردم
 آنجا می نہایت خوش و سرور میشدند کہ اینک حواج ہر کس قضا خواہند شد و حضرت خواجہ
 محمد سلیمان ازین سبب سہ بار از مولوی فقر و درویشی سلب کردہ بودند و میفرمودند کہ ای باران
 خدا تعالی بے پرواہ تر و بے نیاز تر است خد کن و تبرس از بے نیازی او آن نباشد کہ تمام
 عمر مالان پاشی یکبارگی بر حاجت بر آری ہر کس کہ بستم ترا چہ خالق مخلوق بدانند مالک است
 ہر چہ کہند بعد از آن فرمودند کہ حضرت خواجہ محمد سلیمان را با مولوی محمد باران صاحب کمال محبت
 بود و این سلب فقیری از وی نیز از محبت میکردند و خود حال خواجہ محمد سلیمان آنچنان بودی کہ

ہرچہ درجہاں بشتدی ایشان نگران می بودند اگرچہ مردم حاجتمندان فریاد و فغان میکردند کار
 بیچس را نمیکردند مگر لاچار و عا میخواستند بعد از آن فرمودند کہ پیداست کہ از خورد فقیران کار
 بر آنی مردم بسیار حاصل میشود بعد از آن فرمودند کہ وقتی حضرت خواجہ محمد سلیمان تونسوی در
 کوٹ شریف بخدمت حضور حضرت قبلہ سلطان الاولیاء تبریزی حاضر بودند اندرین ایام مرمان
 قوم ماچھیان ساکن داخل و لواحق جنگ کردند پس حضرت قبلہ سلطان الاولیاء ہم معہ جمع
 خلفا و مریدان در آن موکہ حاضر شدند و حضرت خواجہ محمد سلیمان نیز ہمراہ بودند پس اقوام ماچھیان
 یک طرف و حضرت قبلہ سلطان الاولیاء معہ توابع خود یک طرف بودند پس در میان ہر دو گروہ شجاعت
 و مقاتلہ شروع گشت ماچھیان تعدی کردند تا کہ یک فقیر ہم از سیرت شہید شد حضرت قبلہ
 سلطان الاولیاء بر اسب سوار شدہ بودند و خواجہ محمد سلیمان فتراک گرفتہ استادہ اند پس حضرت
 خواجہ محمد سلیمان عرض کردند کہ حضرت این مخالفان تعدی ساختہ روبرو غلبہ می آرند و آنحضرت
 خود بدولت بیچ نمیکند بلکہ راضی بر فنا شدہ ہرچہ میشود می بینید و ما نیز بغیر اجازت آن
 حضرت بیچ نمیتوانیم کرد اگر باراجازت ہمید ما کار او شان ساختہ کنیم پس حضرت سلطان الاولیاء
 فرمودند کہ اکنون بکنید بیشک شمارا حضرت است انگاہ حضرت خواجہ محمد سلیمان یک شمشیر
 را برگرفتند و بسوی دشمنان و مخالفان انداختند چنانکہ نسبت حضور حضرت رسولی صلعم است
 پس ہمدین ساعت ہمہ مخالفان ہزیمت خوردند و رولفرا آوردند و نہایت دلیل و خوار
 گشتند بعد از آن روز ہمہ قوم ماچھیان مریدان این در گاہ نشدند بعد از آن حضور خواجہ
 فرمودند کہ این فعل کہ از دست حضرت محمد سلیمان تونسوی واقع گشتہ است شاید آنوقت
 ہنوز ابتدا فقر او شان بود و نہ در نہایت فقر حال این بود کہ اگر مولوی محمد باران صاحب
 بار مردم بگردی ایشان اورا توبیخ و تہدید میکردند و خود ہم گزینیکردند مقبوس شد یاد تو ہم
 بوقت نوال روز شنبہ شانزدہم ماہ مذکور و سال نیز مذکور دولت پانہوس و زیارت حضرت
 باقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست حاصل گشت سخن در نظر کردن و دیدن بر روی زبان

بیگانه و امر آن بے ریش افتاد حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ حضور حضرت رسول خدا صلعم
 بے حجۃ الوداع تشریف فرما شدہ بودند در اثناء طریق حضرت فضل بن حضرت عباس رضی اللہ
 عنہما را بر نایہ خود قصواء ردیف خود گردانیدہ بودند اندرین اثناء یک عورت یک طفل بارداشتہ
 پیش حضور آنحضرت صلعم برودہ نمود عرض کرد کہ یا رسول اللہ آیا بے این طفل حج ہم ہست حضور
 آنحضرت صلعم فرمودند کہ آری از برای اوج است و از برای تو ثواب و چون آن زن جبیلہ و خوبصورت
 بود و حضرت فضل صاحب نیز نو جوان و خوب بود و حسین بودند در مکالمہ نظر حضرت فضل بطرف
 آن عورت افتاد و نظر آن عورت حم سوسے ایشان بود و حضور آنحضرت صلعم را ازین معاملہ
 اطلاعی شد پس یکدست مبارک خود را بر چہمان حضرت فضل آوردند بدیگر دست مبارک
 گردن او شامرا گرفتہ بدیگر طرف گردانیدند پس حضرت عباس کہ این حال میدیدند پرسیدند
 کہ یا رسول اللہ صلعم گردن عم زادہ خود را چرا گردانیدہ اید پس حضور آنحضرت صلعم فرمودند کہ
 شیطان در آدمی چہنان بر سریت میکند کہ در پوست رگ فی می در آید و ناشائستگی ہا ظاہر
 میکنند بعد از آن حضور خواجه بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ شخصی بقصد زیارت عارف نامی
 حضرت مولانا جامی میرفت اتفاقاً در اثناء راہ بیک ان خوبصورت و جمیل ملاقی شد نظر او
 بر آن جوان افتاد پس بر غیبت و خواہش سوسے او میدید آن جوان را گرفتہ میرفت و او شاد
 بود و اندرین حالت یک شخص کلچ لوش از آنجا گذر کرد کنارہ کلش در چشم این شخص ناظر بر و خلیفہ
 شد چشمش کوفتہ شد و در شدید طاری گشت و اشک جاری گردید و را بخایران شدہ بنشست
 چون از درد و ہمدہ واقف و حقیقت یافت باز روانہ شد چون بخدمت حضرت مولانا جامی مشرف
 شد بنشست پس حضرت مولانا بفرست و نور باطن جان آن شخص را معلوم کردہ این نقل بیان
 کردند کہ یک شخص کعبہ منظر را طواف میکرد در آن حالت نظرش بر یک امر دبی ریش افتاد کہ او نیز طواف
 میکرد و ہمایت صاحب حسن و جمال بود پس این شخص طواف ہم میساخت و سوسے او نظر نیرمی
 انداختہ اندرین اثناء سوسے از غیب پدید گشت و طپانچہ بر رخسار بزد چہمانش را صدمہ و کوفتگی رسید

این شخص کہشت بود چون این نقل را از حضرت مولانا پشید بر خود محمول کرد و نہایت
 نام و پشیمان گردید بعد از آن فرمودند کہ یک شخص بجناب حضرت عثمان بن عفان حاضر شد
 پس حضرت عثمان او را فرمودند کہ ای فلان پشیمان تو زنا کردہ اندوی اقرار و اعتراف کرد کہ بیشک
 در اثنای راه یک تن اجنبیہ را کہ حسینہ بود ملاقی شدہ ام و بر غبت دل سوئی او نظر انداختم ازین
 حکایت ہمہ حاضرین مجلس تعجب کردند کہ حضرت عثمان چگونہ دریافتند کہ پشیمان او زنا کردہ اند
 حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ بفرست دیدہ و دانستہ بودند کہ در حدیث شریفی
 است کہ الْقَوِيُّ قَوَّاسٌ الْمُؤْمِنُ فَاخَذَ بِنَظْمِ بَنُو دَالِدٍ. بعد از آن فرمودند کہ چون
 حضرت امام اعظم ابو حنیفہ کوفی امام محمد را سبق می خوانید ند پس او را پس پشت خود می نشانند
 زیرا کہ حضرت امام محمد کودک یعنی امر بودند روزی در اثناء سبق خوانیدن سایہ ریش امام محمد
 پیش حضرت امام اعظم افتاد چون سایہ را دیدند پرسیدند کہ اکنون ترا محاسن و لمحہ روئیدہ است
 ایشان گفتند کہ آری لمحہ بر آمدہ است انگاہ امام صاحب فرمودند کہ اکنون پیش من رو برو
 بنشین بعد از آن سخن در خلق حضور حضرت رسول خدا صلعم افتاد حضور فرمودند کہ ہر کہ بحضور
 آنحضرت صلعم عرض کردی حضور آنحضرت صلعم بسوئی او متوجہ میشدند تا کہ آنکس حکایات تمام
 کردہ خود بخود پست رنگستی حضور آنحضرت صلعم ہرگز از توجہ و شنیدن کلام او پسترو رو
 گردان نمیشدند و ہر کہ برائے مصافحہ و تقبیل دست مبارک آنحضرت صلعم را بگرفت تا کہ آنکس بہ
 مرضی خود نگذاشت حضور آنحضرت صلعم خود ہرگز دست مبارک خود را از دست او نمیکشیدند
 بعد از آن فرمودند کہ حضور حضرت رسول خدا صلعم از برائے رفا و خشنودی ہر کس اینچنین رعایت
 میکردند گر از برائے از واج مہلرات خصوصاً برای حضرت بی بی عائشہ صدیقہ کبریہ را
 میفرمودند چنانچہ غسل یعنی شہد خوردن را برای رعایت بی بی عائشہ بہ خود حرام گردانیدہ بودند
 حاضرین مجلس عرض کردند کہ قبلہ آن چگونہ بود حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت بی بی زینب با غسل
 لذیذ و خوب می ساختند و چون حضور آنحضرت صلعم شربت غسل را دوست میداشتند بخانہ بی بی زینب

تشریف از زانی میباشند و بی بی زینب با غسل را ترتیب میدادند و هرگاه حضور آنحضرت صلعم با
 ازین سبب در خانه بی بی زینب میبود و توفیق بسیار واقع میگشت این معامله بر خاطر تشریف حضرت
 بی بی عائشه ثقیل و گران آمد پس حضرت بی بی عائشه صدیقہ بی بی حفصہ متفق الرأی شده عهد
 و پیمان بستند که چون حضور آنحضرت صلعم بعد نوشیدن شربت شہداء از خانہ بی بی زینب در خانہ ماہر
 کدام تشریف آرند ما این سخن بگوئیم کہ یا رسول اللہ صلعم امروز از دهن و بدن اطہر شمارا بدوئی میآید
 پس روزی حضور آنحضرت صلعم بدستور از خانہ بی بی زینب شربت شہداء نوشیده نزد ہر کدام
 از بی بی عائشہ و بی بی حفصہ کہ رونق بخش گردید ہر یک بی بی صاحبہ عرض کردند کہ یا نبی اللہ صلعم
 امروز از دهن و بدن اطہر شمارا کمرہہ و بدوئی میآید و حضور آنحضرت صلعم طیب خوشبورا
 بسیار دوست میداشتند و از راضی ناخوش و بدبو کمال احتراز و اجتناب میفرمودند پس حضور
 آنحضرت صلعم اندیشیدند کہ این بدبو شاید از غسل نوشیدن است پس شہد نوشیدن
 بر خود حرام کردند پس این آیت نازل شد کہ یا ایہا النبی لم تحرم ما احل اللہ لک و تتقی
 موصلات از واجبات تو حلال ای پیغمبر برگزیدہ چرا حرام میکنی چیزی را یعنی غسل کہ حلال کردہ
 است خدا تعالی مرا ترا می طلبی بدین تحریم خشود ی زنان خود مقبوس صد و دوازدهم
 بوقت زوال روز و شنبہ ہمزدهم ماہ مذکور و سال مذکور دولت پانہوس و زیارت حضرت
 اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر شد سخن در تصنیف کافیات حضور خواہ
 البقاہ اللہ تعالی افتاد پس حضور فرمودند کہ روزی کہ این کافی از من تصنیف شدہ بود و اسان
 سو بدست قلندر ہون ہر کدیمہ مسجد ہون کدین مندر ہون ہر و چون این کلی صورت تصنیف
 یافت ہر کتھان مصر کتھان کنعان ہون ہر کتھان کیچ بھنور دانشان ہون ہر کتھ و اسی شہر
 جلند ہون ہر و عجب معاملہ و واقعہ ظاہر شدہ است کہ مرا الوقت این چنین معلوم بود کہ ما شی
 سوہنی عاشق بر مہینوال بود ساکن شہر جلند ہر است از ان سبب از شہر جلند ہر اشارہ بہ سوہنی
 کردہ شد و از کیچ بھنور اشارہ بہ ہون و سسی نمودہ آمد و از مصر کنایت بزلیخاست و از کنعان

اشاره به حضرت یوسف است مگر بعد از گذشتن مدت شانزده سال از تصنیف شدن این کافی روز
 مراحق و منکشف شد که سوتی ساکن کجرات شاه دوله بود پس از بس تحب ناک و حیران شتم که چون
 به سوازمین این کلمه جلند هر گفته شد اکنون چه کرده شود که در اطراف و کناف عالم این تمام
 کافی شائع گردیده است و شاعران هم زمان و معاصران من چون مخدوم شمس الدین اوچی و غیر
 تبع کرده اند و بر سوس من تعاقب ساخته اند من درین فکر و اندیشه نشسته بودم که القاکر و نند که
 لفظ جلند صحیح است از سهود و غلطی هرگز واقع نگشته است بلکه بحقیقت معنی اصلی گفته شد چنانکه
 جل و لغت هندی معنی آب است و اندر معنی در یعنی در آب و این واقعه هر کس را معلوم است
 که سوهی در دریا غرق شده بود و شهر گفتن آب را باعتبار ماوی و بازگشت است که در آب
 دریا داشت چه شهر نیز جائی بازگشت میباشد انگاه اطمینان حاصل شد بعد از آن فرمودند
 که چنانکه این کافی در حقیقت استاد بود و همچنان ظاهر شده است بعد از آن فرمودند به
 بینید که در انکشاف و الضاح معنی لفظ جلند چند مدت تاخیر و درنگ واقع گشته است
 اندرین اثناء مولوی غلام رسول عرض کرد که قبله تاخیر و درنگ در بیان و وصاحت و دروغی
 جائز است چنانکه قاعده علم اصول است پس در الهام بطریق اولی اجازت خواهد بود چنانکه هرگاه
 این آیت نازل شد که وکلوا وانشیوا حتی یتبین لکم الخیط الابيض من الخیط
 الاسود یعنی بگردید و بنوشید و در شبهای روزه تا وقتیکه ظاهر و روشن شود و شمار رشته سفید
 از رشته سیاه و چون آیت نازل شد و لفظ من الفجر که بیان خیط ابیض است هنوز نازل
 نشده بود پس صحابه کرام معنی این آیت چنین فهمیده بودند که مراد از خیط ابیض و خیط اسود
 همین رشته پنبه است پس رشته سفید و رشته سیاه بخود همراه میشدند با مفاطرت ایشان
 نمودند تا وقتیکه سفیدی و سیاهی از هر دو رشته ظاهر و محسوس شدی انگاه از مفاطرت ترک
 میکردند چون بعد از چند مدت لفظ من الفجر نازل شد معلوم کردند که این بیان خیط ابیض
 است یعنی مراد از رشته سفید ظهور لوز صبح است و مراد از رشته سیاه تاریکی شب است حضور این

تقریر مولوی را ثابت داشتند مقبوس صد و سیزدهم بوقت زوال روز سه شنبه نوزدهم
 ماه مذکور سال هم مذکور دولت پانہوس زیارت حضرت اقدس مدبر شد حضور خواجہ ایقاع اللہ
 تعالیٰ یک طالب علم را سبق مشکوٰۃ شریف از باب حرم مکہ شریف خوانیدن شروع کرد ند چون این حدیث
 شریف خوانده شد و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلعم یخرب الکعبۃ
 ذوالسویقتین من الجنة یعنی خراب خواهد کرد کعبہ شریفہ را صاحب دوساق خورد و بارکتر
 از جنت پس حضور فرمودند کہ آن شخص مخرب کعبہ شریفہ را چہا علامت ست یکی اینکہ او کبر فتنار
 باشد کہ آنرا زبان پنجابی بھڑہ گویند زیرا کہ ہر دوساق او خورد و باریک فتنار باشد دوم انکہ رنگ
 او سیاہ باشد سوم آنکہ از اہل جنتہ باشد چہا م آنکہ نصاریٰ باشد بعد از ان فرمودند کہ اصحاب فیل
 محمود کہ قصد خراب کعبہ شریفہ کردہ بودند ہمہ از قوم نصاریٰ از اہل جنتہ بودہ اند اندرین اثناء یکی
 از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ کتب تواریخ چنین نوشتہ اند کہ اصحاب فیل از زمین بودند حضور فرمودند
 کہ حبش و یمن یکدیگر متقارب و متصل اند و ہر دو جا بود باش نصاریٰ بود و در حقیقت خراب
 کنندگان کعبہ شریفہ در عام الفیل از نصریان جنتہ بودند و نصاریٰ یمن نیز معاون و مددگار
 او شان بودند فی زمانہا ہذا در جنتہ نصارا بکثرت اند و روز بروز زیادہ خواہند شد مقبوس
 صد و چہارم بوقت زوال روز چہار شنبہ بیستم ماہ مذکور سال مذکور دولت پانہوس زیارت
 حضرت اقدس حاصل شد اندرین اثناء میان عبدالمدعنی حبشی عرف شیخ کہ یکی از مریدان
 حضور خواجہ است از مدت بسیار در نجابتاہل و معیل شدہ توطن پذیرفتہ است بیاد دست
 بستہ شدہ عرض کرد کہ قبلہ من ارادہ کاشتن زراعت کردہ ام و زرگاوان از بئے قلدیانی نمیدارم
 دوسہ سرفراز نامہ نوشتہ بدہید یکی بنام نواب تکیہ خان کن چوٹی لغاریان و دیگر بنامہائے دیگر
 مریدان نوشتہ بدہید تا من از او شان زرگاوان گرفتہ بیارم حضور خواجہ اندک دیر تامل ساختہ
 فرمودند کہ خطوط از منشی بنویسایند صرف نام خود من ہم بران خطوط مرقوم خواہم ساخت وی باز
 عرض کرد کہ قبلہ تمام خطوط خود بدولت بدست مبارک خود تحریر کردہ بدہید حضور برآشتند و

بر سر دو آرنج و مرفقین که تکیه کرده نشسته بویند راست بر شستند و فرمودند که آیا برای گدای
 سوال کردن تمام خطوط من بدست خود بنویسم و از قلمم هیچ از خدا تعالی شرم و حیا کنید اگر
 از فاقه و گرسنگی بگیری تا بهم سوال نسازید بجز از آن سبق مشکوٰۃ از باب عرم مدینه طیبیه خوانید
 شروع کردند چون این حدیث شریف خوانده شد و عن رجل من آل الخطاب عن
 النبی صلعم قال من زادنی متعمداً کانت فی جوارحی یوماً القیامتة یعنی هر که زیارت
 کرد مرا بحالیکه خاص قصد کننده است بجز از زیارت من دیگر هیچ عرض از اغراض نیوی مانند
 تجارت و غیره نداشته باشد باشد آن شخص در همسایگی و پناه من روز قیامت نگاه فرمودند
 که این حدیث شریف در صحیح است بروای میان که زیارت انبیاء جائز میگرداند مقبوس صد
 و پانزدهم وقت ظهر روز جمعه پنجم از ماه رجب سال مذکور دولت پانزدهم زیارت حضرت
 اقدس میسر گردید حضور خواجه ابقاه اللہ تعالی باین بنده احتسوخ الورا آورده فرمودند که اکنون
 درین زمان هر کس با خواره و عرام خوار است کسی حلال خواریست زیرا آنکه من در احادیث صحیحه دیده
 ام که با گیرنده و خورنده و خوراننده و دست نواز و نوسنده و خط ربا و شایان و گواهان که برین معامله
 گواهی شوند برابر و شریک اند و از کتاب معصیت و گناه حرام بعد از آن فرمودند که هم در
 احادیث صحیحه دیده ام که در بزرگیم گندم و جو و کبوتر و خرما و نمک و سنگ مثل مثل
 در مقدار و جنس دست بدست بخورند و بیستی مساوی در آن فروختن و دست بدست بخرند
 درین صورت جنس به جنس و مثل به مثل بخرند و بیستی فروختن به جنس به جنس و دست بدست
 رباست و هر گاه جنس مختلف باشد چنانکه در بزرگیم و گندم به جو و غیره یا این جنس زیاده است
 و نقصان فروختن جائز و رواست مگر بیع نسبه در سر دو و صورت مذکور هر گاه در آن صورت
 بعد از آن فرمودند که آنچه مردم گندم و غیره میدهند در آن جنس حرام است و آنچه
 میدهند جنسی که معدوم است آن گرفتنی میباشد پس این صحیح است و بیع حرام
 است بعد از آن فرمودند که هم در احادیث صحیحه دیده ام که فروختن گوشت را به حیوان اگر چه گوشت

او جنس آن حیوان باشد ناجائز است که درین ہم رباع است زیرا که گوشت موزون است و حیوان
 موزون نیست پس بیع موزون بغیر موزون جائز نیست بسبب تحقق فاضله بعد از ان
 که ہم در حدیث شریف صحیح ویدہ ام کہ یک صحابی فرمای خوب و جید را از خیر آورده پیش
 حضور حضرت رسول خدا صلعم نزد گذار پس حضور آنحضرت صلعم پرسیدند کہ آیا ہمہ فرمای خیر اینچنین
 خوب و جید است آن صحابی عرض کرد کہ یا رسول اللہ صلعم ہر تیر خیر اینچنین خوب و عمدہ نیست بلکہ
 یک صاع این فرمای خوب و عمدہ را بہ دو صاع خرما غیر جید خرید کردہ آورده ام پس حضور
 آنحضرت صلعم فرمودند کہ این بیع ہرگز جائز نیست کہ در ان رباع محقق است بلکہ باید کہ فرمای
 تارہ و روی را بدر ہم فروختہ بدان در ہم فرمای عمدہ و جید را باز خریدہ شود بعد از ان فرمودند
 کہ ہم در حدیث شریف صحیح ویدہ ام کہ حضور آنحضرت صلعم فرمودند کہ البتہ زمانی خواهد آمد کہ
 ہر یک را خوردہ باشد پس اگر با نخورد اثر و بخار او ضرور او را رسیدہ باشد و بخار و اثر
 رباع آنست کہ رباع خوراندہ باشد یا کاتب شاید ان خواهد بود یا سعی کنندہ در میان ان باشد
 یا سائلہ کنندہ کسی کہ رباع خوار است و مال او بہ مال ربا خوردہ مخلوط شود یا ضیافت و ہمائی
 ربا خوردہ را بدید و یا بدید و تحفہ از رباع خوار قبول کنند پس ان زمانہ کہ حضور آنحضرت صلعم
 از ان پیشگوئی کردہ خبر دادہ اند اکنون آمدہ است زیرا کہ درین زمانہ چکس نصیحت کہ او را خوار
 نباشد زیرا کہ ان اقسام رباع سابقاً مذکور شدہ اند درین زمانہ در معاملات بسیار سواج و
 استعمال میدارند و اگر فرض کنیم کہ ربا خوار نباشد از اقسام بخار و اثر رباع چنانکہ بیان کردہ شدہ
 خالی و سلامت نخواہد بود ضرور کہ قسمی از ان ملوث و آلودہ شدہ باشد پس یقین دانستہ
 شد کہ اکنون درین زمانہ ہر کس ربا خوار و صرام خوار است کسی حلال خوار نیست بعد از ان
 فرمودند کہ نمانہ اصحاب کرام و تابعین و تبع تابعین و دیگر سلف صالحین اینچنین بود کہ از
 گسنگی مردن و جان دادن منظور و قبول میکردند رباع گرفتار و دادن و دمانیدن و نوشتن
 گواہ شدن را ہرگز جائز و روا نمیداشتند و افطارہ جوہر بمقتضی نسیاحت و فی زمانہ انہذا اینچنین

کجاست بعد از آن فرمودند که شیخ حسام الدین متقی چنان پرستش کردی و آقا داشتند بودنتا که لقب
 ایشان هم متقی شده است و ازین سبب در حالت محضه انتقال کرده اند زیرا که در محضه اظهار
 میکنند و اظهار میکردند که با او هنوز محضه نرسیده باشد از غایت گریختن فوت شدند
 اندرین اثناء این بنده حاضر عرض کرد که قبله این شیخ حسام الدین متقی بکدام شیخ بیعت ادا
 میداشتند حضور فرمودند که بخدمت ناصر دین ثانی میدارند نسبت چشتیه و مخدوم ناصر دین ثانی
 ابن و مرید مخدوم علم الدین اند و ایشان ابن و مرید مخدوم ناصر الدین اول اند و ایشان مرید
 پدر عالیقدر خود مخدوم جهانیان جهان گشت جلال الدین اوجی هستند و این همه حضرات چشتیه
 نصیریه بوده اند زیرا که حضرت مخدوم جهانیان جهان گشت از مخدوم نصیر الملتی والدین صراف
 دهلوی نسبت چشتیه نظامیه عطا گشته بود و شیخ حسام الدین با نسبت مهرورویه از مخدوم شاه عالم
 بن مخدوم علم الدین بن مخدوم ناصر الدین اول است و غالب نیز در ایشان همین نسبت مهرورویه
 بود بعد از آن باز عرض کردم که قبله مزار شیخ حسام الدین متقی کجاست حضور فرمودند که مزار ایشان
 در حوالی منگولت شریف نزدیک شهر شیر لور اراکیان در شکل و بیابان واقع است بعد از آن فرمودند
 که این شیخ حسام الدین متقی را پسری بود باین نام که او نیز از معابد جهان آزاد بود چنانچه روزی
 کسی او را یک روپیه نذر پادوی آنرا گرفته خوردن و خائیدن شروع کرد آن شخص گفت که
 این روپیه بکار خوردن نیاید بلکه باوی جامه پوشیدن یا دانه یا دیگر چیز خوردنی خریده در حوائج
 خود صرف کنی فرمود که بامن سخن میگوئی حضور خواجہ فرمودند که ببینید که این شخص از معابد جهان
 چنان معادیکسو بوده است که از روپیه هم خبری و علمی نداشت که بپیکار آید بعد از آن فرمودند که
 چون شیخ حسام الدین متقی زیارت حضرت غوث العالم شیخ بہاؤ الدین زکریا ملتانی را در
 سایہ مطہرہ روضہ غوث العالم بطرف مغرب بودی پس ایشان از طرف مشرق آمد و زیارت
 کردہ بازمی آمدند و اینچنین از سہ طرف کہ سایہ روضہ شریف بودی ایشان از دیگر طرف زیارت
 میکردند بہر حال زیر سایہ روضہ گذر میکردند تا اسائن مگزنہ شود زیرا کہ روضہ غوث العالم از میان

بیت المال بادشاهی بنا و تعمیر یافته است اندرین اثناء یکی از حاضرین عرض کرد که قبلاً مال
 بیت المال حلال است و چون از مال حلال بدو را بنا و تعمیر ساخته اند پس شیخ حاتم الدین از
 آسائش گرفتن بسایه آن چرا اجتناب میکردند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آیا مال
 بیت المال برای اینست کہ از روی روضه را تعمیر و بنا سازند بلکه معارف او دیگر اند بعد از آن فرمودند
 کہ حضرت صاحب نادر و والد هم کمال القای داشتند و ازین سبب حضرت قبله مولانا دہلوی در
 کتب عالی کہ لطیف ایشان میفرستادند نام ایشان میان نور محمد مستفی می نوشتند بعد از آن فرمودند کہ
 روزی حضرت قبله عالم مہاروی یک اس ناوگاؤ بر حضرت صاحب نادر و والد عطا کردند و چون
 القاء ایشان معلوم بود پس حضرت قبله عالم برای قبول کردن ایشان فرمودند کہ میان صاحب
 این ناوہ گاؤ از وجه حلال است زیرا کہ از نسل ناوہ گاؤان ابا می و اجدادی ماست هیچکس
 شک نیاید بعد از آن فرمودند کہ حضرت قبله عالم مہاروی بادشاہ نیز اتقی زمان خود بودند
 و چنانچہ بنی مرسل صاحب مذہب میباشند چنانچہ ایشان بر صورت بنی مرسل مبعوث شدہ اند و
 آنچنان صاحب مذہب گشتہ اند کہ ہمہ نسبتہا را کہ پیش از ایشان در اطراف عالم شائع بودند
 شکستہ بر مذہب خود آورده اند بعد از آن فرمودند کہ این ہم از القاء بود کہ حضرت ایشان سماع
 نمی شنیدند مگر از سبب اتمام سنت پیران عظام و مشایخ کرام خویش ہمہ اصحاب و یاران خود
 را تا یک گروہ میفرمودند کہ بر وی در مجلس سماع حاضر شوید و خود بدولت نیز حاضر میشدند
 مگر وقتیکہ مولود شریفی شروع میکردند بعد از آن فرمودند کہ چون حضرت قبله عالم مہاروی
 حضرت قبلہ سلطان الاولیاء را خلافت عطا کرده اند و نعمت سپردہ اند سہ وصیت فرمودہ بودند
 کہ یکی از آن وصیای این بود کہ خشم تو را باطن را چنان می سوزد کہ آتش میرم خشک و پنبہ را بعد از آن
 ذکر در مدح شیخ نجیبی این معاذ را می افتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ مشایخ فرمود
 اند کہ خدا تعالیٰ را و نجیبی بستند یکی حضرت نجیبی بن زکریا کہ پیغمبر بودہ اند و دم سہمیت کجی بن
 معاذ را زوی بعد از آن فرمودند کہ این کلان سخن است کہ در حق ایشان گفته اند انک نیست

بعد از آن فرمودند که بر منبر حضور حضرت رسول خدا صلعم بعد حضور آنحضرت صلعم یا خلقاء اربعه رضی اللہ
 عنہم برآمده اند یا شیخ یحیی بن معاذ برآمده و عطا کرده اند بعد از آن فرمودند که شیخ یحیی بن
 معاذ و عطا میگفتند چنانکه در زمانه پیشین اکثر مشایخ کرام و عطا میگفتند پس در وعظ
 شیخ یحیی چنان تاثیر می بود که ذلّه آدمی ضروری مردند و گاهی زیاده ازین نیز جان بحق تسلیم
 میکردند بعد از آن فرمودند که برین شیخ یحیی صد هزار دینار قرض و دام گرد آورده بود پس
 در خواب دیدند که حضور حضرت رسول خدا صلعم ارشاد فرمودند که امی یحیی از نجاسف کن و
 در بلاد خراسان برو پس آنجا رفته و عطا بگو که کسی ترا صد هزار دینار یکبارگی بجا خواهد
 داد تا که قرض تو ادا خواهد شد پس در خراسان رفته و عطا گفتند پس هر که صد دینار یا کم و
 بیش دادی ایشان نیکرقتند و میگفتند که مرا حضور حضرت رسول خدا صلعم فرموده اند که
 تا یکی شخص صد هزار دینار یکبارگی بجا خواهد داد پس من همان خواهم گرفت آخر الامر یک
 شهرادی بود او را حضور آنحضرت صلعم در خواب فرمودند که یحیی ابن معاذ از می یکی از
 دوستان خدا تعالی است او را صد هزار دینار یکبارگی بده که او قرض دادنی میدارد پس
 شهرادی عرض کرده بخدمت شیخ یحیی فرستاد که حضرت درینجا تشریف آورند و وعظ بگویند
 که من وعظ را خواهم شنید پس ایشان نزول و رفته و عطا کلام شنوایند نگاه شهرادی نیاز
 بجا آورده صد هزار دینار یکبارگی بداد شیخ آنرا بگرفتند و بوطن خویش روانه شدند چون پسر
 همراه خود میباشند وی اندیشه کرد که پدر من همه دینار را بغربا و قرضه امان خواهد داد اگر
 این مال در ملک من بودی و در تصرف من آمدی بهتر است پس این پسر انجمن پدر عالی مقام
 را در اثنای راه قتل کرده شریعت شهادت چنانید بعد از آن فرمودند که اگر چه این صد هزار دینار
 بقرض خوانان نرسید اما از ذمّه ایشان سابقا گردید زیرا که ایشان آن و تاثیر را به نیت
 ادائیگی قرضه برداشته میرفتند بعد از آن فرمودند که از مشایخ اول کسیکه غنارا بر فقر زیادت
 و فضیلت داده است شیخ یحیی بن معاذ از می هستند بعد از آن سخن در استغراق و مشغولی

افتاد حضور فرمودند که شیخی بود او را شیخ محمد میگفتند بسیار صاحب کمال بود و اینچنان مشغولی
 و استغراق می داشت که هرگز از وی پرسیدی که نام شما چیست در جواب میفرمودند که باش
 تا نام خود را یاد کنم که کدام است پس سرفرو افکنده ساعتی فکر میکردند نگاه سر بالا نموده میگفتند
 که نام من محمد است بعد از آن فرمودند به بنیید که چه مشغولی می داشتید بود تا که نام خود را هم فراموش
 میکرد با آنکه کسی نام خود را گاهی فراموش نیکند خاصه اسم محمد شهر اسم است در میان مردم
 که هر خورد و کلان این اسم را یاد میدار مقبوس صد و شش و هفتاد و هشتاد و نود و نود و نود و نود و نود
 شنبه هفتم ماه رجب سال مذکور دولت پانوس و زیارت حضرت اقدس حاصل شد مجلس دوم
 از عرس مبارک حضور حضرت قبله سلطان الاولیاء شروع گشته بود پس حضور خواجه القاه
 تعالی موافق خلیفاه و اصحاب و خدام خود و حضرت قطب الموحیدین صاحبزاده صاحب خواجه
 محمد بخش ادام اللہ بد و امه هم بجمله یار الین و قادمان خویش در مجلس سماع حاضر شدند اندین
 اثناء یک قوال این بیت انشا کرد و در عین سجودی است که بهر تماشا ساخته بود مسجد ویر
 و گشت او خود بخود اندر سجود حضرت خواجه برین بیت بسیار گریه کردند بعد از آن ختم خوانده شد
 دعا خواندند نگاه دست راست را پیش خود بر فرش گلمس کرده بر پیشانی نورانی در رخ الور
 خود مسح نمودند و بگردانیدند اینچنین سه بار ساختند مقبوس صد و هفتاد و هشتاد و نود
 عشاء شب چهارشنبه و پنجم ماه رجب سال مذکور دولت پانوس و زیارت حضرت اقدس
 میسر شدند اندین اثناء حضور خواجه القاه الد تعالی ببقائه از روضه مطهره زیارت کرده باز
 آمد در ظلمه حویلی بر خاک صحن بر سر دوپاء بر نشستند و یک خادم را فرمودند که بیعت
 شوند گانرا که از چند روز آرزو مند میکردند نداء برین و بخوان پس آن خادم منادی شد
 و باوازی بلند نداء میزد که ای بیعت شوندگان بیاید بیاید پس بسیار مردم جمع گشتند نگاه
 حضور شمیمه خود را فراموش کرده یعنی مجتمع و پیچیده در حجر خویش نهاده مراقبه کردند و آهسته
 آهسته چیزی میخواندند که شنیده نشد بعد از بسیار دیر سر شرف بالا آورده فرمودند که این

پشمینه را بکشائید و بگسترانید تا که هر کس دست خود را در آن بزند و خاموش شده بنشیند بچنان
 کرده شد پس یک امن آنرا حضور بدست است خود بگرفتند و بسیار دیر مراقبه کرده نشسته ماندند
 و آهسته آهسته چیزی میخواندند مگر مسموع نمیشد و اکثر مریدان زیر و تحت پشمینه داخل شدند و
 بعضی مرید شوندگان بیرون دست بدامن پشمینه زده استاده اند حضور خواجہ سر شرف بالا کرده
 فرمودند کہ بگو عید لا اله الا الله محمد رسول الله بعد از آن فرمودند کہ نماز را همیشه میگذارد
 باشید و وظیفه ده بار در وقت و در شریف و ده بار سوره اخلاص میخواندہ باشید باید دانست
 کہ یک ہند و سوجھان نام ساکن آدم گڑھ علاقہ جامپور نیز دامن آن پشمینہ را گرفته مرید شدہ
 است و یکی قاضی بود قمر الدین نامی برائے او ارشاد شد کہ او را تنہا بیعت کردہ شود مقبول
 صد و ہفتاد و ہجرت مغرب شب شنبہ سیزدہم ماہ رجب مذکور دولت پابوس و زیارت
 حضرت اقدس مرید شد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ نماز مغرب ابرصحن مسجد علی گذاردہ
 بقصد زیارت فیض بشارت بطرف رومہ مقدمہ خرابان شد ند بجا لیکہ یک دامن رومال را
 از دوش چپ بر سینه فیض آئینہ انداختہ اند و دیگر دامن آنرا بالای گردن مبارک گذاردہ
 زیر زخندان شریف گردانیدہ گاہ را پیچیدہ باز بردوش چپ بر پشت مبارک گذارستہ
 و در وقت نماز خواندن نیز اگر رومال ہمراہ بودی بدین وضع بھمل آوردہ نماز را سہ
 گذاردند چون حضور بر آستان فیض نشان رسیدند بایستادند و ہر دو دست را بر پیشانی
 نورانی داشتہ مبارک را اندکی فرود آوردند و اندکی دو تا کردہ سہ بار سلام کردند انکاہ
 بدو زانو بر شستند و بوضع سجود بی آنکہ سجدہ کنند بوسہ بدادند و بہ فرستہ تسبیح
 و دیگر کردند چشمان و خسارہ نمالیدند بر خاستہ اند رفتند و از پائین مزار مبارک
 قبیلہ سلطان الاولیاء بے آنکہ منحنی شوند بہ حالت ایستادگی بر کنارہ کنارہ یکبار بوسہ دادند
 مگر بد بر سہ سجہ خواندن لب مبارک بر کنارہ داشتہ ماندند پس بچشمین برد بارانوار
 حضرت قبیلہ محبوب الہی و بر مزار حضرت مولانا فخر الاولیاء تفصیل بہ کنارہ کردند و دست

مبارک بزم ارات نه سو دندا نگاه انطرف مغرب گذر کرده بطرف سرانه مزارات رسیدند پس
 بمقابلہ و مجاوی مزار فیض آثار حضرت فخر الاولیاء بآداب تمام دوزانو شده نشستند و
 هر دو دست مانند دعا خواندن در حجر خود نهاد و مراقبه کردند بسیار و بر چنین نشست مانند نگاه
 از دعا فارغ شده دست بکشادند پس دست راست را پیش خود بر فرش نهاد و بر بازو تکیه
 کردند و ساعد دست چپ را بر ران چپ داشته بر اثر شرف را بحسب عالم غیب آورده مراقب شدند
 بعد از ویر بسیار برخاستند و از سر مزار حضرت فخر الاولیاء بر کتار ه بوسه دادند بگر وقت بوسه
 دادن از سر مزارات بر مزار حضرت فخر الاولیاء و حضرت قیام محبوب آبی بقدر نیاز و ه بار
 تسبیح خواندن لب مبارک بر کتار ه داشته مانند و بر مزار حضرت سلطان الاولیاء بانند ه بیست
 و هفت بار تسبیح خواندن فرصت کردند نگاه از روضه مقدسه بطریق رحمته التمتی بیرون
 آمدند و باز بر آستان مطهری بوسه زدند و سلام نکردند مقبوس صد و نوزدهم بوقت عشا
 شب شنبه سیزدهم ماه رجب سال مذکور دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس دست داد
 اندرین ایام گل محمد خان بزوار ابن امام بخش خان بزوار مجذوب و مجنون شده بود و او را بحضور
 اقدس خواجہ عالم بقاہ اللہ تعالی آوردہ بودند کہ توجہ موجب حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی اشفاقا لہ
 یاید پس عرض کرده شد کہ قبلہ کی را از اصحاب فقراء خود ارشاد فرمایند کہ بر گل محمد خان توجہ کنند
 و سلم عرض از وی نمای حضور فرمودند کہ آری من خیال کرده شستم ام اشکار کی را از غلامان
 خود فرمودند کہ در مقامی کہ گل محمد خان اقامت پذیر شده است میگویند کہ آن مقام نحوس است
 و مسکن جن و پریان است پس تو آنجا برو و اندر آن مقام چادر خود را گسوده بر آن رو بقبلہ
 کرده بنشین و این کلمات را تکرار کن **عَاذُكَ وَ شَأْنُكَ عَاذُكَ عَالِمًا طَيِّبًا وَ نَافِلًا خَائِفًا**
مَلَكًا صَاوِيًا قِيَوْمًا بِحَقِّ كَهَيْعَتِكَ وَ بِحَقِّ حَمْدِكَ حَسْبُكَ وَ بِحَقِّ اِلٰهِيَّتِكَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ
اَللّٰهُمَّ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ خَلْقِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ رِجَالِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اُمَّتِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَرْضِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَسْمَائِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَعْمَارِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَسْمَائِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَعْمَارِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَسْمَائِكَ وَ بَارِكْ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ اَعْمَارِكَ
 کنی نگاه ده بار خوانده طرف آسمان و مکنی نگاه ده بار خوانده سوی جنوب مکنی مقبوس

صد و بیستم بوقت ظهر روز شنبه یکم ماه شعبان سال ۱۳۱۶ هجری القدرس دولت پابوس و
 زیارت حضرت اقدس حاصل گشت حضور خواجہ البقاعہ اللہ تعالیٰ نماز ظهر را بجماعت ادا کرده منزل
 قرآن شریف خوانده دعا خواستند بدینطور کہ دو زانو نشسته اند پس ہر دو ساعد بر فرش مفروش
 ساختند و کنار ہر دو کف دست را از جانب خضرین متصل و ملصق نمودہ باطن کف ہر دو دست
 چنانچہ بوقت دعا میباشد مکشوف کردند و پشت ہر دو دست ہم بر فرش مفروش کردہ اند و سر
 اشرف را محیب فرود آورده تا بسیار دید دعا خواندند انگاہ ہر دو کف دست بدان وضع نہایت
 کہ داشته بودند برداشتند بر رخ حق بر رخ گردانیدند مقبوس صد و بیست و یکم بوقت ظهر
 روز چهار شنبہ دوم شعبان سال مذکور زیارت حضرت اقدس میسر گردید حضور خواجہ البقاعہ اللہ
 تعالیٰ یک طالب علم را سبق مشکوٰۃ شریف از باب الشریکۃ والوکالۃ خوانیدن شروع کردند
 چون این حدیث شریف خواندہ شد حق ابی ہریرہ قال قالت الانصار للنبی صلعم
 اقسد بیننا و بین اخواننا النخیل حضور خواجہ فرمودند کہ حضرت ابی ہریرہ گفتہ اند کہ
 انصار حضور حضرت نبی کریم صلعم را عرض کردہ بودند کہ تقسیم خرد در میان ما و برادران ما
 کہ ہاجران اند درخت خرمارا کہ ما میداریم پس حضور آنحضرت صلعم فرمودند کہ ای گروه
 انصار درختان در ہلک شما باشند و ثمر و میوہ کہ حاصل شود آن در میان شما و ایشان مشترک
 باشد و حسب حصص ہر کس بخورد انصار قبول کردند و عرض نمودند کہ بہر طوریکہ فرمایان شود
 بدینطور عمل کنیم بعد ازان حضور لطف حضرت قطب الموحدین خواجہ محمد بخش صاحب متوجہ
 و فائل شدہ فرمودند کہ چون ہاجرین از مکہ معظمہ ہجرت کردہ در مدینہ طیبہ رسیدند پس انصار
 ہم چیز یا مالکیہ خود بہ ہاجرین قسمت کردہ حسب حصص بدو نہ تا آنکہ انصار ازان خود را
 طلاق دادہ ہاجرین ادا دہ بودند یعنی بعضی زنان بہ ہاجرین ہجرت کردہ ہمراہ آمدہ بودند
 و بعضی نہ پس آنان کہ از انصار زنان متعدد میداشتند یک زن را طلاق دادہ بان کسان از
 ہاجرین کہ مجرد بودند زنی دادند بعد ازان چون این حدیث شریف از باب الغصب و العاریۃ

خوانده شد عن سعید بن زید قال قال رسول الله صلعم من اخذ شبراً
من الارض ظلما فانه يطوقه يوم القيامة من سبع ارضین حضور فرمودند که
روایت کرده است حضرت سعید بن زید که حضور رسول خدا صلعم فرموده اند که کسیکه بگیرد و
بتانند یک شبر زمین را به ظلم و غضب پس طوق گردانیده شود آن زمین در گردن آنکس از
هفت زمین یعنی آن قطعه زمین مغضوبه تا نهایت هفت زمین گرفته در گردن او خواهند
انداخت بعد از آن فرمودند که این حضرت سعید بن زید یکی از اصحاب عشره مبشره و
قدیم الاسلام اند و حضرت بی بی فاطمه خواهر حقیقی حضرت امیر المؤمنین عمر فاروق که در جباله نکاح این
حضرت سعید بود نیز قدیم الاسلام بوده است و بواسطه خواهر خود حضرت عمر ایمن آورده بودند
چنانکه حضرت سعید و بی بی فاطمه ایمان آورده بودند هنوز ابتداء اسلام بود صرف چند شخص
معدوده ایمان آورده بودند قرآن شریف تازه نازل میشد و هر سوره و آیت که نازل میگشت
اصحاب کرام رامی آموختند چنانکه فلان صحابی را از برای تعلیم قرآن شریف بر حضرت سعید و
بی بی فاطمه حضور آنحضرت صلعم معین و مقرب فرموده بودند پس وحی می آمد و خفیه طور ایشان
را تعلیم میکرد پس روزی بی بی فاطمه قرآن شریف را بخواند و آن صحابی تعلیم میدادند درین
ثناء حضرت امیر المؤمنین عمر بر دروازه حویلی آمدند بی بی صاحبیه نهایت ترسیده آن صحابی معلم
را مخفی و پوشیده کرد و خود نیز از قرأت قرآن شریف خاموش گشت چون حضرت عمر نزد خواهر خود رسید
پرسیدند که چه میخواندی بی بی صاحبیه گفت که هیچ نمیخواندم مگر حضرت عمر را گمان افتاد که خواهر من ایمان
آورده است اما از من پوشیده و پنهان میدارد آن روز باز رفتند و دیگر روز باین راه باز آمدند
که من بدست خود یک بزغاله را ذبح کرده پزانیده پیش فاطمه خواهم داشت اگر خورد ایمان آورده
است و اگر نخورد یقین است که ایمان آورده است چه حضرت عمر را معلوم بود که مسلمانان مذبحه
غیر اسلام را هرگز نمیخورند پس در خانه خواهر خود بی بی فاطمه رفت یک بزغاله را بدست خود ذبح
کرد و پزانیده نگاه داشت خواهر خود را به خوردن آن گوشت تکلیف دادند بی بی صاحبیه ابا آورد و انکار

کرد و اصلاً نخورد و حضرت عمر جبر کردند و تشدد نمودند انگاه بی بی صاحبہ بر آشفت و گفت تو کافر
 هستی یا مسلمان ہستم مذہب تو ناجائزست ما چگونہ خوریم پس حضرت عمر فرمودند کہ تو چگونه ایمان
 آوردی بیان کن بی بی صاحبہ قصہ بیان کرد قرآن شریف را نیز بر خواند چون حضرت عمر قرآن شریف
 را شنیدند زنگ کفر از تخته دل پاک بشیستند و فرمودند کہ اکنون مرا پیش حضور آنحضرت صلعم
 برید چون او شان را گرفتہ پیش حضور آنحضرت صلعم بردند صفا الوقت ایمان آوردند و مشرف باسلام
 شدند بعد از ان فرمودند کہ برین حضرت سعید بن زید یک عورت دعوی کرده بود کہ وی زمین
 من غصب کردہ گرفتہ است پس سعید ان عورت را بدو عا کرد ند چنانکہ فرمودند کہ این زن
 نابینا شدہ خواهد مرد زیرا کہ وی بر من دعوی دروغ کردہ و بہتان بر بستہ است و بہمت غصب
 زمین داشتہ است پس در اندک مدت آن عورت کاذبہ نابینا گشت و در چاہ افتادہ مرده
 مقبوس صد و بیست و سوم^{۲۳} الوقت ظهر روز پنجشنبہ سوم ماہ شعبان سال مذکور
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہتر ازین نیست میسر شد حضور خواجہ
 القاہ اللہ تعالی بقائہ بہا الوقت از بیت الخلاء بیرون آمدہ بود پس آن خادم را کہ بیت الخلاء
 را صاف و پاک میکرد فرمودند کہ تغاری را از بیت الخلاء برداشتہ بدرا انداز چون آن خادم بجائے
 تغاری برداشتن در بیت الخلاء رفت پس حضور ما ہمہ حاضرین را فرمودند کہ چادری را کشادہ
 ازینجا پردہ حائل کنید کہ اینجا کتاب احادیث نہادہ شدہ اند پس تا کہ بیت الخلاء صاف نشد و
 شخص یک چادر را گرفتہ ایستادہ ماند بعد از ان سبق کتاب مشکوٰۃ شریف و شرح و قایہ خوانید
 چون از تدریس فارغ شدند فرمودند کہ حضرت امہ محبتہدین از تابعین و تبع تابعین اند و ان
 وقت ہنوز قرب زمان فیض قرآن حضور حضرت نبی آخہ الزمان صلعم بود کہ اینقدر در زمان
 و معقولات سفتہ اند و افکار و تحقیق اصول و فروع کردہ باختلاف آرای در ایسا طرہ آوردن
 مسائل فقہیہ گفتہ اند بعد از ان فرمودند کہ اساس و بنیاد دین محمدی چنان استوار و محکمست
 کہ باختلاف هیچ تغیر و تبدل در ان راہ نیافت و نیابد بلکہ محکم تر شد و می شود خلاف ادیان سابقہ

کہ باختلاف کردن دین او شان متغیری شد انگاه این بیت را بر خوانند و میگویند که ناکرده قرآن درست
 کتب خانه چند ملت نشست و بعد از آن فرمودند که اگر چه در میان اصحاب کرام مجادلات و مخالفت
 واقع شده اند گریه و فرقی دین را چنان مضبوط و محکم کرده اند که در اصل دین متفق بودند و بخلاف
 خلاف نداشته اند و با وجود آن مخالفت دین ترقی گرفته است بعد از آن فرمودند که امارت نبی امیه
 نود سال بوده است و درین امارت بسیار فتنه با در دین افتاده اند چنانکه شیعه میگویند که این
 زمانه کفر بود و مگر تا هم صد شهر درین زمانه امارت نبی امیه فتح شده اند بعد از آن این آیت خوانند
 وَاللّٰهُمَّ لَوْ دُرِّمَتْ مَقْبُوسٌ صَدُوْهُ لَمَسِيْتُ و چهارم بوقت ظهر روز جمعه چهارم از ماه شعبان
 ۱۳۱۰ هجری دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس حاصل شد اندرین روز شادی کتبخانی
 شرفت پناه میان محمد کوریکه سکنه منگلوت شریف که از خوشیشان واقرباء حضور و خواجه بقاه
 تعالی ببقایه بود و به خواهر قاضی ابوالخیر صاحب که او نیز کوریکه است از اولاد حضرت قاضی
 قاضی نور محمد صاحب حمته الله خواستگاری و مناکحت او شده بود پس اندر بوقت میان محمد
 موصوف بیاید و عرض کرد که قبایه حضور اقدس آنجا بر مقام قاضی ابوالخیر صاحب شریف فرمایند
 تا معامله تزویج بچوئی با انجام رسد پس حضور خواجه بقاه الله تعالی مع خدام کرام و خلفاء خود
 آنجا شریف شریف ازانی داشته بر فرش گل بنفشه مستند و تمام رسوم شادی ادا کرده برخاستند
 و در محل خویش رسیده مندر آرای محفل گشتند بعد از ساعت میان محمد و کتخا بیاید و سر خود
 را بر اقدام مبارک حضور خواجه بقاه الله تعالی افکنده بوسه داد حضور خواجه بقاه الله تعالی
 برای تعظیم و اکرام رسم نوکد خدابرخاستند انگاه بر نشستند و فرمودند که مبارک باد بعد از آن
 از خادم نذر بر وار مبلغ ده روپیه گرفته او را بدادند و فرمودند که این ده روپیه نقد برسم سلام
 است انگاه این ده روپیه میان موصوف گرفته پیش حضور نشست مقبوس صد و
 بیست و پنج روپیه بوقت زوال روز شنبه پنجم ماه شعبان سال سیزده صد و هفتاد و هجری المقدس
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میسر گردید حضور

خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ ببقائہ فرمودند کہ من امروز کتب را نہ بدست مس خواہم کرد و نہ بچشم خواہم
 دید زیرا کہ مرا امروز احتلام شدہ است بعد از ان فرمودند کہ در حدیث شریف آمدہ است کہ حضرت
 ابی ہریرہ گفتہ اند کہ روزی من جنب بودم و اندرین اثناء حضور حضرت رسول خدا صلعم مرا ملاقی
 شدند و دست مرا بگرفتند پس بحضور آنحضرت برقم تا کہ برشتند پس من آہستہ آہستہ
 برخاستہ برقم و غسل کردم منپوز حضور آنحضرت صلعم همچنان نشستہ بودند کہ من باز آدم
 پس فرمودند کہ ای ابی ہریرہ کجا رفتہ بودی پس عرض کردم یا رسول اللہ صلعم من جنب
 بودم رواندا شستم کہ با پنجات جنب بحضور آنحضرت صلعم بہ مخالطت و مجالست گنم پس حضور
 آنحضرت صلعم فرمودند کہ سبحان اللہ مومن نجس و پلید نمیشود و بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ فرمودند کہ در حال ادب باید بعد از ان فرمودند کہ مولانا شہاب الدین صاحب یکی از
 اصحاب عشرہ حضرت سلطان المشائخ بودہ اند و پیش امام و وضوگنا تہ سلطان المشائخ
 نیز ایشان بودند ہر گاہ آب را گرم کردہ سلطان المشائخ را وضوگنا نیدند پس بآبی کہ فاضلہ
 بودی خود بدان آب وضو نیکردند زیرا کہ چون تمام آب بنام حضرت سلطان المشائخ گرم کردہ
 می شد پس از روی ادب آب فاضلہ وضو نمی ساختند چون این خبر بحضرت سلطان المشائخ
 رسید فرمودند کہ وی را ادب تمام است اورا خلافت باید داد انگاہ خلافت عطا فرمودند بعد
 از ان حضور خواجہ تمیم کردہ سبق کتاب مشکوٰۃ شریف و شرح و قایہ خوانید نہ مگر کتب را بدست
 ہم مس نکردند و چشم ہم ندیدند بلکہ تقریر لفظ یا دیان کردند مقبوس صد و بیست
 و ششم البوقت زوال روز یکشنبہ ششم ماہ شعبان سال مذکور دولت پانہوی
 و زیارت حضرت اقدس حال گشت اندرینوقت حضور خواجہ سبق کتاب مشکوٰۃ شریف خوانید
 شرح نمودند در یک حدیث شریف این ذکر آمد کہ بیچ نبی و پیغمبر خدا تعالی مسبوث نکرد مگر بچرا نید
 دی غنم را پس اصحاب کرام عرضکردند کہ حضور آنحضرت صلعم چہ پرا نیدہ اند یا نہ فرمودند آری من
 ہم پرا نیدہ ام حضور فرمودند کہ اگر چہ در حدیث شریف شبانی غنم واقع شدہ است امام را مطلق

شبانی و چراندین است چنانکه سری کرشن جوگاوان چراندیده اند مقبوس صد و بیست
 و نهم بوقت ظهر روز دوشنبه هفتم ماه شعبان سال سیزده صد و نهم هجری المقدس دولت
 پابوس و زیارت حضرت اقدس که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست دست داد حضور خواجه
 القاه الدتعالی گھڑی را در دست داشته لحظه بلحظه می بینند انگاہ فرمودند کہ هنوز عمل ساعت
 مریخ است این بگذرد من بعد کار کرده شود باید دانست کہ درین روز میعاد شادی مبارکی
 کہ خدای حضرت قطب الموحیدین صاحبزاده صاحب خواجه محمد بخش صاحب فرزندار چند و
 خلیفہ اکبر حضور خواجه القاه الدتعالی مقرر و مجوز بود و نسبت خواستگاری بدختر نیک اختر میان
 نبی بخش صاحب کہ خسر پور حضور اقدس خواجه عالم است و خال حقیقی حضرت صاحبزاده صاحب
 است کرده بودند بعد از آن گھڑی را باز دیده فرمودند کہ اکنون عمل ساعت تمس است بعد
 ازین عمل زہرہ است و این ہر دو ستارہ سعد اکبر اندیش اندرین ساعت برخاستند و
 مع حضرت قطب الموحیدین خواجه محمد بخش و مع تمام خدام کرام و دیگر حضار روز و ارکمال
 حشمت و جلال خرابان شدند و در اثنای طریق توالتان پیش پیش میرفتند و در مابینواختند
 و غزلبہائی میگفتند حضور خواجه بدین شان و شوکت بر مقام میان نبی بخش رسیدند و آنجا
 فرش گلہاگ تروہ بودند و بر گلہم ڈوہر سفید گسترده اند بروی حضور خواجه اقدس
 بنشستند و حضرت قطب الموحیدین نزدیکتر بحضور خواجه عالم بر فرش گلہم بنشستند
 مخلوق بسیار انبوه کرده بودند پس اول دعا خیر خواندند انگاہ آنچه درین وقت رسوم و سگون
 کرده میشوند داد نمودند چنانکہ مضو حلاق جامہ کتخدائی حاضر آورد حضور خواجه بدست
 حق پرست خود گانہ را بر سنع دست راست حضرت قطب الموحیدین بستند و در پائے
 راست حلاق گانہ را بست بعد از آن حلاق عامر را کہ از جامہ ملل نفسی بود بروا شست بحضور
 خواجه اقدس آورد پس حضور اقدس چیزی آہستہ خواندہ بردا من آن بد میدند انگاہ دیگر
 حضار در و خواندہ بطرف آن دستار دم ارسال کردند بعد از آن حضرت قطب الموحیدین

برخاسته کلاه فیض جاہ از سر مبارک فرو آورده بر فرش نهادند و عمامہ را از حلاق گرفته بر
سر شرف بستند شملہ را از طرف قلب مطہرہ بر سینہ فیض آئینہ گذاشتند و در دامن شملہ عقد
کلاہا کہ آنرا سہرہ گویند بستہ آویختہ بود و در دامن دوم از عمامہ کہ در بیچ و کور عمامہ بند کردہ بودند
یک خریطہ خور و سبز رنگ بستہ آویختہ بود و انگاہ کرتہ را کہ آن نیز از طملہ نفیس بود و در کمر
شکنج و چین میداشت پوشیدند بعد از آن چار سون پوشیدند و بردوش ریٹہ افکندند و آن
کلاہ مبارک را کہ حضرت قطب الموحیدین بر گلہم نہادہ بودند حضور خواجہ بدست مبارک خود
برداشتہ محفوظا کردند اندرین اثناء یک خادم عرض کرد کہ قبلہ این جاہ و کلاہ را کہ حضرت صاحبزادہ
صاحب اکون بر آوردہ اند حق حلاق است حضور اقدس این کلاہ را چرا برداشتہ اند فرمودند کہ
از ان سبب داشتہ ام کہ چون مخلوق انبوه کردہ است بہاد کہ در پائی مردم آید چون حضرت
قطب الموحیدین این سخن از زبان حق ترجمان حضور اقدس شنیدند پیرویہ مقرر شد انگاہ پر
نقد حلاق را دادہ آن کلاہ باز خریدند بعد از آن حضور دو انگشت سبایہ و وسطی را در
روغن تر کردہ معان و زلف حضرت قطب الموحیدین را تر نمودند انگاہ قاضی عبداللہ کہ او
قاضی شہرست نکاح خواند و ایجاب و قبول کنانید و کابین بستہ شد انگاہ ہر کس مبارکباد
گفت پس حضور بدست مبارک خود پیرویہ قاضی را بابت نکاح خوانی عطا فرمودند و چون از
رسوم و سگون و نثار با فارغ شدند حضرت قطب الموحیدین را برای سگون زفاف در خانہ خسر
بردند حضور خواجہ موہ اصحاب و خدام خود ہچنان بصید اعزاز و ناز خرامان خرامان در محل خود
آمدہ مسند آراستہ مقبوس صد و بیست و ششم بوقت ظہر روز شنبہ ہشتم
شعبان سال مذکور دولت پائی بوس و زیارت حضرت اقدس میسر گشت اندرین اثناء حضور
خواجہ الفقہ الدتعالی وضو کردن شروع کردند بہر عضو مبارک می شستند آیت شریفہ انما اللہ
الہ واحد میخواندند از ابتدا و منوما اختتام این آیت را خواندند تا کہ بعد وضو ہم دو سہ بار
خواندہ بودند باقی تمام کیفیت وضو در مقبوس بیست و سوم جلد اول مرقوم است آنجا باید دید

اندرین وقت همین آیت خوانند در از اندام غریب دیده و شنیده ام نوشته شد مقبوس صد
 بست و نهم بوقت ظهر روز چهارشنبه نهم ماه شعبان سال مذکور دولت پابوس زیارت حضرت
 اقدس میگردیدند این اثنا یکی از حاضرین عرض کرد که قبله آن کسان که علم حدیث شریف میخوانند
 و به مثل شیخ طریقت صحبت میکنند پس بعضی از آنها و بابی میشوند حضور خواجه البقاه الدتعالی فرمودند
 که در ملتان شریف بعضی علما پیش من بیان کردند که درین زمانه کسانیکه بر ظاهر حدیث شریف عمل
 میسازند بهتر اند از اهل باطن که تاویل می نمایند و برین دعوی خود این دلیل آوردند که چون
 حضور حضرت رسول خدا صلعم از غزوه خندق باز آمدند هنوز اصحاب کرام اسلحه خود را کشاده
 می نهادند که وحی نازل گشت و گفت که یا حضرت درین ساعت زودتر بر بنی قریظیه بایست
 پس حضور آنحضرت اصحاب کرام را فرمودند که اسلحه را نه کشاید بلکه مسلح شده در بنی قریظیه رفته
 نماز عصر هم آنجا بگذارید چون اصحاب کرام از مدینه طیبه روانه شدند در اثنای طریق دو قریه گشتند
 پس یک طائفه در راه نماز عصر خواندند و دوم طائفه یکا یک بر آن مقام اشارت الیه رسید نماز مغرب
 را و عصر را که فوت شده بود در یک وقت خواندند چون حضور آنحضرت صلعم نیز در بنی قریظیه
 تشریف شریف آوردند اصحاب کرام این مسئله نماز خواندن عرض کردند حضور آنحضرت صلعم فرمودند
 که هر دو طائفه درست کرده اند پس آن طائفه که در راه نماز خوانده اند اهل باطن اند که قول
 آنحضرت صلعم را تاویل کرده اند و آن طائفه که نماز را فوت کرده اند اصحاب ظواهر اند حضور خواجه
 فرمودند که دلیل مردم ملتانی مثبت مدعی آنها نیست بلکه مثبت مدعی ماست زیرا آن که
 دلیل بتقریب مرام نگذاشته اند بلکه برعکس فهمیده اند زیرا که آن طائفه که نماز عصر را در راه
 گذاردند اصحاب ظواهر ایشانند زیرا که ایشان ظواهر اعمال و ظواهر اوضاع و افعال حضور
 حضرت صلعم را دیده قول آنحضرت صلعم را که نگذارید نماز عصر را مگر در قریه بنی قریظیه باشد تاویل
 بر سرعت میر و رسیدن بحالت حمل کرده نماز را در راه گذاردند بخلاف طائفه ثانیه که تابع فرمان
 حق ترجمان حضور آنحضرت صلعم بودند چنانکه چون آنحضرت صلعم شکر کرده بودند که نماز را

در بنوقریضه خواهید گذار و لاجرم از فرمان واجب الاذعان تقصیر نکر و ندانجا رسیده نماز را خواندند زیرا که نماز و روضه و دین و اسلام محض فرمانبرداری فرمان و حکم و ارشاد حضور آنحضرت صلعم را دانسته اند پس اصحاب بواطن همین طائفه ثنائیه است و طائفه اولی اصحاب ظواهر اند چه از ان این بنده رکن الدین عرض کرد که قبله من شنیده ام که چون امسال در ماه جمادی الاول ۱۳۱۶ حضور اقدس در ملتان شریف تشریف برده اند آنجا دیوان صدرالدین صاحب سجاوه نشین خاتقاه حضرت بندگی موسی پاک شهید رضی الله عنه و غیره مردم آنجا می در معنی کلام حضور حضرت شیخ المشارق و المغرب شیخ عبدالقادر جیلانی که قدیمی هذه علی رقبته کل ولی الله باشد بحث و گفتگوی ساخته اند آن چگونه است حضور خواجہ فرمودند که آن اینچنین است که چون من در ملتان شریف وارد شدم پس دیوان صدرالدین صاحب که از دوستان من است با برادران و بادیگر چند مولیان بسایه ملاقات نمودن بیامدند بعد مر حبا و ملاقات سخن از هر باب می گفتیم شاید تمه به ما هم مشوره کرده آمده بودند که این سئله پرسیده شود آخر بعد از چند محاکات از من پرسیدند که آنکه حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی فرموده بودند که قدیمی هذه علی رقبته کل ولی الله آیا درین قول همه مشایخ متقدمین و متاخرین و مشایخ آنوقت هم عصر و هم زمان داخل اند یا نه حضور خواجہ البقاه اند تعالی فرمودند که من گفتم مشایخ متقدمین و متاخرین ازین قول خارج اند و مشایخ هم عصر و هم زمان چه حاضرین چه غائبین همه داخل اند او شان گفتند که ما در کتب سیر و تواریخ نوشته دیده ام که مشایخ متقدمین باشند خواه متاخرین و خواه هم زمان همه داخل درین قول هستند حضرت خواجہ فرمودند که من گفتم که در مشایخ متقدمین پیران عظام حضرت شیخ عبدالقادر و دوازده ائمه و اصحاب کرام داخل اند زیرا که اصحاب کرام نیز اولیاء بودند نه انبیاء پس این کمال بیاد بی ست و ترجیح بلامرغ و دعوی بلا دلیل است و اگر گفته شود که متاخرین دران قول داخل اند باین معنی تواند بود که چون مشایخ پیران طریقت ایشان آنوقت موجود و هم زمان حضرت

شیخ عبدالقادر ضرور بودہ اند پس برگردن ہائی او شان قدم مبارک حضرت شیخ بالذات و
 بالاصالۃ آمدہ است و برتاخرین بالفتح و بالمعنی بہ اصالۃ و حقیقتہ و اکثر کتب ملفوظات غیر
 صحیحہ اند و بلا تحقیق نوشتہ شدہ اند پس سند انہا نزد من قابل اعتبار ہرگز نیست و ان کتب
 کہ معتبر و مستند اند چون نفحات الانس و اخبار الاخیار و مکتوبات امام ربانی کہ مصنفات ثقات اند
 اگر درین کتب یاد و یکر کتب معتد علیہ انہین نوشتہ باشد کہ شما میگویید پس من اعتبار و اعتراف
 و اقرار خواہم کرد مقبوس صدوسی^{۱۳۲} او یکم بوقت عصر روز و شنبہ چہار و صم ماہ شعبان
 ۱۳۱۳ دولت پابوس و زیارت حضرت میر گشت یک شخص یک کلاہ از نخل سیاہ از گره خود
 نود و زانیدہ پیش حضور اقدس حاضر آورد و عرض کرد کہ حضور اقدس این کلاہ جدید را پوشند
 و کلاہی کہ بر سر شرف است برین بندہ عطا شو و حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقائہ فرمودند کہ
 امروز کہ ام روز است گفتند کہ دو شنبہ است پس فرمودند کہ این امروز این کلاہ را منی پوشم زیر
 آنکہ جامہ نو پوشیدن درین روز منع میگردند پس اکنون این را باز بندہ کہ بر ز چہار شنبہ خواہم
 پوشید فقط مقبوس صدوسی^{۱۳۲} و دوام بوقت ظهر روز شنبہ نوز و صم ماہ شعبان سال مذکور
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس میر شد سخن درین افتاد کہ فلان مرید حضور خواجہ البقاہ
 اللہ تعالیٰ مجذوب شدہ است و فلان مرید و فلان مرید مجذوب گشتہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 این کلام می شنیدند و تبسم دلربا میکردند انگاہ ازین بندہ کاتب حال مریدی کہ نو مجذوب
 شدہ بود و در حجرہ من مقیم بودی پرسیدند و دریافت نمودند کہ او چگونہ است آنچہ مرا معلوم
 بود گذارش کردم حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ آیا وظیفہ میخواندیانہ این بندہ احقر
 دست بستہ عرض کرد کہ آری وظیفہ ضرور میخواند تبسم نموده فرمودند کہ بوظیفہ خواندن زیادہ دیوانہ
 و مجنون خواہد شد بعد از ان فرمودند کہ در اوائل حال من بست سالہ باشم کہ مرا نیز جذب و
 دیوانگی شدہ بود و در ان جذب نصف حافظہ من گم گشتہ است زیرا کہ پیش از جذب چنان
 حافظہ میداشتم کہ چہار چہارہ کوع قرآن شریف را یاد و حفظ میکردم تا کہ روزی برائے امتحان

حافظ خود اینچنین ہم کردہ بودم کہ یک سپارہ ریاد کریم پس دیگر شخص را گفتم کہ تو قرآن شریف
را کشادہ بر بین و من یاد بخوانم مگر ملاحظہ فرمایید اندامانی پس آن شخص بر قرآن شریف نظر کرد و
من یاد بر خواندم برابر یاد صحیح خواندہ بودم جائی لفظ بند نشد بعد از ان فرمودند کہ در یاد کردن
بقدر دو گنٹہ یاد و نیم گنٹہ دیر و فرصت می شدی بعد از ان فرمودند کہ مولوی عبدالعزیز پرہاروی
کہ مرید و خلیفہ حضرت صاحب حافظ محمد جمال ملتانی نیز بسیار حافظہ می داشت تا کہ یکبار حافظی کہ او
شان را در رمضان شریف قرآن مجید می شنو انید بسیار شد و ماہ رمضان بر سر آمدہ بود پس مولوی
صاحب اول بحساب علم نجوم تاریخ ماہ را معلوم کردند ماہ نئی روزہ و حساب بر آمد پس مولوی
عبدالعزیز صاحب یک سپارہ از قرآن شریف روز مرہ یاد و حفظ میکرد و در شب آن سپارہ را
در نماز تراویح میخواند و می شنو انید بعد از ان فرمودند کہ در ابتداء این سواد طالبان این راہ را مانند
کلام سیفیل کہ تصنیف لطف علی شاعر است دیگر بیچ کلام پر ذوق در نظر نیاید پس من در ابتداء
حال یک یک جزو از سیفیل و دو گنٹہ یاد میکردم بعد از ان سبق مشکوٰۃ شریف را خواندین شروع
کردند پس در باب الصدق یک حدیث شریف این ذکر آمد کہ کابین و صدق حضرت بنی ام حبیبہ
کہ علی از اواج مطہرات حضرت رسول خدا صلعم است چہار ہزار و در ہم یعنی یک ہزار روپیہ است پس
حضرت خواجہ فرمودند کہ در خاندان مانیز رسم کابین و مہر دادن یک ہزار روپیہ مقرر است من ہمیشہ
و در دل خیال میکردم کہ این بسیار مہر است آیا چگونہ باشد مگر الحمد للہ کہ موافق حدیث شریف افتادہ
است بعد از ان در باب الولیمہ در یک حدیث شریف این ذکر آمد کہ روزی حضرت عبدالرحمن بن
عوف بجناب حضور حضرت رسول خدا صلعم می آمد و بر ایشان اثر حضرت و زردی بود پس حضرت
صلعم پرسیدند کہ این چہ چیز است وی عرض کرد کہ من زنی را بزنی و تزویج کردہ ام بعد از ان
حضور خواجہ فرمودند کہ ریختن رنگ اصفرو زرد بر بدن یا بر جامہ در روز نکاح و شادی
بیشک جائز است بعد از ان در یک حدیث شریف این ذکر آمد کہ ہر گاہ یکی از شما بر برادر مسلمان
بیامد پس خورد و بنوشد از طعام و شراب او و سوال نکند کہ این چگونہ است آیا از وجہ حلال است

یا از حرام بعد از آن فرمودند که حضرت سلطان الاولیاء میفرمودند که هر چه از نذر و فتوحات بیاید قبول کند و دیگر هیچ نرسد که چگونگی آنست پس این حلال است مقبوس صدوسی و سوم ^{۱۳۳} بوقت عصر روز یکشنبه بست و منقذ ماه شعبان سال مذکور دولت پائوس و زیارت حضرت مقدس ^{۱۳۳} حال گشت اندرین اثنا یک شخص عرض کرد که وی عین و نامر شده است تویدی عطافریا بند که قوت رجولیت باز آید حضور خواجه بقاه الله تعالی بسم نمودند و بعضی حضار فرمودند که از وی پرسید که این حالت از قدیم میدارد یا پسر خلل افتاده است پرسیده شد وی عرض کرد که از قدیم اینچنین است پس حضور خواجه بقاه الله تعالی این توید را نوشته اورا بدادند و فرمودند که در بازوی راست ببند و توید اینست . . . . . بسم الله الرحمن الرحیم

الله	نور	السماوات	والارض
والارض	السماوات	نور	الله
نور	الله	والارض	السماوات
السماوات	والارض	الله	نور

باید دانست که واو و میم و نادر و یای الشرا ^{۱۳۳} بسم گشاده نوشتند و لون الرحمن را طول نوشته اند مقبوس صدوسی و چهارم بوقت عصر روز ووشنبه بست و ششم ماه شعبان سال مذکور دولت

پائوس و زیارت حضرت اقدس میسر شد اندرین ایام میان محمد صدیق که از اولاد محمد قدس ^{۱۳۳} سیه است آمده بود و از برای وظیفه وسعت رزق عرض کرده بود پس برای او دعای نور نوشتند و تحت دعای نور این عبارت نوشتند بعد هر نماز پنجگانه یکی بار بخوانید بعد از آن این وظیفه بنوشند اللهم اذف قی قلبی رجاءك واقطع رجائی عن سواك حتی لا ارجو احداً غیرك بعد هر نماز پنجگانه بخوانید بعد از آن این وظیفه بنوشند یا سميع النور الذی وضع المذلة علی رؤس الجبابرة فلا یستطیعون رفع رؤسهم من خوف سطوتهم یا سميع یا سميع یا سميع یا سميع یکصد بار بعد از آن این وظیفه بنوشند ارجب یا هارون السحابی انت و احوانك و خدامك و افعل ما امرتك به العجل العجل الوحا الوحا الساعة الساعة یکبار بعد نماز ظهر و بعد نماز عشاء بخوانده باشید

نور از او

بعد از آن منزل قرآن شریف خواندن شروع کردند چون این آیت بر خوانند و مِنَ النَّاسِ
 مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ لِمَهَاتَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ
 نَالَ الْقَلْبَ الْإِسْرَاسَ سِرْمَبَارِكُ رَا بِحَبِيبِ آوْرَدَه کلمه تجمید را بدینطور خوانند سبحان الله
 سبحان الله چهار بار و الحمد لله یکبار و لا اله الا الله سه بار و الله اکبر دو بار و
 لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم یکبار بعد از آن بیشتر منزل خواندن شروع کردند
 مقبوس صدوسی و پنجم بوقت ظهر روز سه شنبه بمقام از ماه رمضان المبارک سال
 ۱۳۱۶ هجری در دولت پابنوس و زیارت حضرت اقدس حاصل شد اندرین وقت میان
 نورالصدور سابق کتاب مشکوٰۃ شریف از باب قبل اهل الردة و السعادة بالفساد خوانند
 شروع نمودند در یک حدیث شریف این ذکر آمد که گروهی از زنادقه پیش حضرت علی رضی
 آورده شد پس امیرالمومنین حضرت علی رضی آن گروه را در آتش بسوزانیدند حضور خواجه
 البقاه السد تعالی فرمودند که این گروه زنادقه قومی بودند که از اصحاب عبدالمدین سبایهودی
 و این عبدالمد و اصحاب او اسلام آورده بودند بخیاال آنکه در مردم فتنه اندازند و تضلیل
 امت سازند زیرا که عبدالمد و همه اصحاب او بایوبیت و ربوبیت حضرت علی قائل شده
 بودند چنانکه می گفتند که حضرت علی رب و خداست پس حضرت امیر او شان را توبه دادند و
 فرمودند که ازین قول و عقیده برگردید و باز آئید مگر او شان توبه قبول نه کردند پس حضرت علی
 آن قوم شیعه را که کم از بیست هزار نفر بودند در آتش بسوزانیدند بعد از آن حضور خواجه
 فرمودند که ابتداء و بنیاد و رفض و کشیح باطله ازین عبدالمد بن سبایدگشته است ایشان
 اصلاً نبود و چون ایشان غلو کردند و به شانی نشناختند سزای خود را آتش یافتند و این
 عبدالمد بن سبایدگشته است بعد از آن فرمودند که روافض از خوارج بسیار بدتراند
 چنانچه نزدیک شیعه و روافض سب گفتن و دشنام دادن اصحاب کرام را جزو ایمان است
 بخلاف خوارج که نزد ایشان جزو ایمان نباشد و نزد شیعه سنی را کشتن و گوشت او را خوردن

حلال و ثواب است بخلاف خوارج که نزد ایشان حلال نیست بعد از آن در دیگر حدیث شریف
 این ذکر بیاید که حضور حضرت رسول خدا صلعم فرموده اند که اُمت من دو فرقه خواهد بود پس
 از میان این دو فرقه مارقه خارج شود پس قتل کنند آن قوم مارقه را کسیکه اولی بالحق
 باشد حضور فرمودند که این حدیث در حق خوارج وارد شده است زیرا که مراد دو فرقه
 یک فرقه حضرت علی مرتضی است و دوم فرقه حضرت معاویه است و مراد از مارقه فرقه
 خارجی است که از میان این دو فرقه بیرون آمده و خارج شده است و مراد از اولی
 بالحق حضرت علی اند که خوارج را قتل کرده بودند بعد از آن فرمودند که خوارج میگفتند که این
 علی معاصحاب خود و معاویه معصومین خویش هر دو از جاده شریعت برگشته و منحرف شده
 اند چنانچه جهاد کردن را با کفار ترک کرده اند و بیکدیگر جنگها میسازند پس مانند تابعین این
 شویم و نه تابع آن شویم بلکه ما بر کتاب الله و سنت رسول الله صلعم عمل کنیم پس بیرون آمدند خوارج
 شدند ازین دو فرقه مذکورترین پس مصلحت و مشورت نمودند که سه اشخاص در اسلام فتنه اند
 اندکی معاویه دوم عبداللہ بن عمرو سوم علی ابن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہم اگر این سه قتل
 شوند باز در اسلام فتنه و فساد پیدا خواهد شد پس سه نفر را معین و مقرر کرده گفتند که یکی در
 شام و معاویه را که امیر آن ملک است قتل کند و دوم در مصر رسیده عبداللہ بن عمر را که حاکم دیار
 مصر است بکشد و سوم علی ابن ابیطالب را قتل نماید پس میعاد بستند که هر سه نفر در تاریخ ششم
 ماه رمضان این کار و عمل بجا آرند پس چون امیر المومنین حضرت علی و اللہیہ و قوم او را
 که خوارج بودند قتل کنانیده در کوفه باز آمدند پس عبدالرحمن بن ملجم که فرستاده خوارج بود
 آنحضرت را در حالت نماز بر تارک و فرقی شمشیر بر زد پس آنحضرت بدان زخم بتاریخ
 بیست و یکم ماه رمضان جان بحق تسلیم کردند و بعالم بقا بجا ماندند و دوم شخص فرستاده خوارج
 بتاریخ ششم در مصر رسیده خارجه بن خذافه را هم در حالت نماز خواندن بضرقت تیغ شهید
 کرد و حضرت عبداللہ سلامت ماند زیرا که چون در آن زمان تمام اہتمام این بود که امام در

نماز پنجگونی امیر و خلیفه بودی آن شخص خارجی نداشت که عبدالممد بن عمرو همین است که امام شده
 است و نماز میخواند و حال آنکه آنروز حضرت عبدالممد بی بیماری تپ معذور بودند و حضرت ربه
 را خلیفه خود گردانیده رخصت داده بودند که وی امام شود و قوم را نماز خواند سوم شخص فرستاده
 خارج بتاریخ معهود در شام رفته حضرت معاویه را ضربت زد و زخمی کرد مگر زخم او شان بستند
 و شفایافتند مقبوس صدوسی و ششم بوقت ظهر روز پنجشنبه نهم ماه رمضان سال
 مذکور دولت پابنوس و زیارت حضرت اقدس میسر گردید اندرینوقت حلاق بیاید و عرض کرد
 که قبله حلق کلان و دراز شده است باید که درست کرده شود فرمودند که فردا خواهیم کنانیدی
 باز عرض کرد که قبله فرانسگرا نده ماه مانگه است حضور خواجه فرمودند که در باب حلق کنانیدن هیچ
 روز ممنوع و منحوس نیست خاصه فرمود و زجبه است و جمعه در اسلام چنان تبرک و متمین و
 سدا کبر است که جمله تحوسات ساثر ایام را دفع میسازد بعد از آن فرمودند حضرت قبله
 سلطان الاولیاء در همه ایام هفته حلق میکنند مگر بر روز شنبه گاهی اتفاق نیفتاده که
 حلق کنانیده باشند پس روزی یک شخص بکناب آنحضرت عرض کرد که قبله شاید حلق در
 روز شنبه ممنوع است که آنحضرت درین روز گاهی حلق کنانیده اند پس حضرت
 سلطان الاولیاء فرمودند که در حلق کنانیده اند در همه ایام هفته در احادیث شریف هیچ
 منع نیامده است هر روز که خواهد حلق بکنانند بعد از آن میان امر او علی مجاور خانقاه فیض
 جاه حضور حضرت شمس العارفین خواجه معین الحق والدین اجیری بیاید و هر دو دست خود
 بر پای حضور اقدس نهاده پس حضور خواجه راست برخواستند و دست او را گرفته معالقه کردند
 چون معالقه کشاوند هنوز حضور اقدس استاده بودند که شاه مذکور دستاری از طرف آنرا
 بزرگ بر سر شرف حضور بالائی کلاه بست و انگاه حضور اقدس بر شستند باید دانست
 که طویل آن دستار مبارک دوازده گز بود و عرض آن یک شبر و سه دوش مطلقا بود و
 شمله بقدر یک ذراع بر دوش راست بطرف بینه فیض آئینه گذاشتند بعد از آن مجاور موصوف

یک سجده از چوب صندل و یک شانه نیز از چوب صندل و یک پوزه صندل سوخته و دیگر خرمای خشک
 که آنرا چھو با زگویند بقدر نیم آشارند گذار و حضورِ خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ آن ہمہ تبرکات را در آن
 کورنہ خود گرفته خادم نذر بردار را پس روند کہ مخوف ظہار و فقط مقبوس صدسی و ہفتم بوقت
 اخیر عصر روز پنجشنبہ ہنم ماہ مبارک سال مذکور دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس حاصل گشت
 حضورِ خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ در وظیفہ خواندن مشغول نشستہ اندیک دو خادم از خواص نیز
 حاضر اند چون آفتاب قریب غروب رسید حضورِ خواجہ گھڑی را کہ پیش افتادہ بود برداشتہ بر کف
 دست خود نهادند و لفظ لیلطہ در آن میدیدند چون وقت افطار رسید پس بزبان حق ترجمان
 خود مطرب را کہ ہما لوقت حاضر شدہ بود فرمودند کہ اکنون نقارہ را بنواز و نوبت بزبان پس
 وی ہما بخا نقارہ بنواخت انگاہ اذان گفتہ شد پس فرمودند کہ خرمای را برداشتہ تقسیم کنید پس
 ہر کسے بہ خرمای خشک روزہ را افطار کرد انگاہ نماز مغرب را بجاعت گذار دہ شد باید دانست
 کہ در اول شب ماہ رمضان شریف حضورِ خواجہ فرمان دادہ بودند کہ یک نقارہ در نیجا در محل
 نہادہ شود و بوقت سحر و وقت افطار لواختہ شود تا کہ در تمام شہر سحر و افطار بہا و از نقارہ بعمل
 در آرن پس اندر لوقت نقارہ آوریندہ در گوشہ محل نہادہ اند و در وقت افطار و سحر مطرب حاضر
 شدہ بفرمان حضورِ خواجہ نقارہ را می نواز و مقبوس صدسی و ہفتم بوقت ظہر روز شنبہ
 یازدہم ماہ مبارک سال مذکور دولت پائوس و زیارت حضرت اقدس حاصل شد اندر بوقت
 این بندہ راقم الحروف رکن الدین را رخصت و اجازت خواندن قرآن شریف دادند و طریقہ
 تصور در قرأت ہم آموختند چنانچہ فرمودند کہ روزمرہ قرأت قرآن شریف از سپارہ یک ربع
 میخواندہ باش زیرا نکہ من نیز در اوائل یک ربع سپارہ میخواندم ترا
 اجازت دادہ ام و در اثنا قرأت و خواندن قرآن شریف واسطرا از
 میان بردار و ہمگی با حدیث و جمع روایتیں چنین خیال کن کہ از حق میآید و حق میخواند و حق می
 شنود تو واسطہ خود را دفع کن و اندیشہ دومی را رفع ہر چند کہ توانی درین خیال باشی بعد از آن

فرمودند کہ امام جعفر صادق فرمودہ اند کہ قرآن را چندان تکرار میکنم کہ آنرا کلام و صفت خود میدانم
 بعد از آن این بندہ احقر را قم الحروف حامل قرآن شریف را کشادہ پیش حضور اقدس نهاد و عرض
 کرد کہ این بندہ احقر را منزل قرآن شریف شروع کن تا تپس حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ صدر
 میخوانند و این بندہ احقر عقب مؤخر میخواند اول بسم اللہ الرحمن الرحیم بر خوانند انگاه سورۃ
 فاتحہ خوانند مگر لفظ الرحمن کہ در الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم واقع است بفتح ہمزہ
 خوانند و راء مشدودہ را بالون العالمین ضم نمیکردند بلکہ بر لون العالمین وقت نمودند و بعد
 از و لا الضالین لفظ آمین ہم خوانند انگاه بسم اللہ الرحمن الرحیم خواندہ سورۃ بقرا
 تا صما و ذقنہم ینفقون بخوانند مقبوس صدوسی و تہم بوقت ظہر روز دوشنبہ سیزدہم
 ماہ رمضان المبارک سال مذکور دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس میسر شد سخن در مقام
 واقسام ذکر چہر افتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ روزی حضرت قبلہ محبوب الہی در
 حجرہ تنہا نشسته بوظیفہ ذکر چہر مشغول بودند اندرین اثنا مولوی حافظ خواجہ کہ شاگرد آنحضرت
 نیز بود بسبب کاری کہ داشت دروازہ حجرہ را کشادہ اندر برفت و دید کہ حضرت محبوب الہی
 در وظیفہ ذکر چہر شاغل بودند چون نفی میکردند برمی خاستند چون اثبات می نمودند بر سے
 نشستند اندرین اثنا حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ این ذکر جدا دی بود انگاه فرمودند
 کہ ہر گاہ مولوی حافظ خواجہ در حجرہ داخل شد و طاق آواز کرد آنحضرت باز نگرستند و پرسیدند
 کہ کیستی عرض کرد کہ خواجہ است آنحضرت فرمودند کہ کدام خواجہ عرض کرد کہ آنکہ شاگرد آنحضرت است
 آنحضرت فرمودند کہ کدام شاگرد پس مولوی چون این حال بید نہایت ترسید و زود تر برخاستہ
 بیرون دوید و از آن روز اورا تپق لاحق گردید پس یک روز جناب پاک آنحضرت آمدہ
 قصہ بیان کرد و بسیار نیاز نمود حضرت محبوب الہی فرمودند کہ آئندہ خیال باید کرد بر اینچنین موقع
 داخل نباید شد انگاه دعا کردند از تپق اورا شفا کامل گشت اندرین اثنا یکی از حاضرین عرض کرد
 کہ قبلہ مردم میگویند کہ مولوی حافظ خواجہ را میانی غلام رسول خود بدعا کرده بود پس ازین

سبب مولوی مدقوق شدہ بود حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ اول بار بدان سبب کہ
 مذکور شد مدقوق گشتہ بود و شفا یافت و دوم بار بہ دعائی میاںجی غلام رسول کہ باز شفا
 نیافت بعد ازان حضور خواجہ فرمودند کہ میاںجی غلام محمد پشاوری میگفت کہ روزی حضرت
 فخر الاولیاء در وظیفہ فخر شاغل بودند من برای کاریکہ میداشتم آنجا رفتم در حجرہ بند و فرزند بود
 در راکشادہ اندرون حجرہ ہنم آنحضرت در مراقبہ مشغول گشتہ بود ند عرض گزارش کردم
 آواز و نداء نداوند باز عرض کردم ایچ پاسخ نفرمودند پس در دل من خیال افتاد کہ چون در گوش
 حق نبوش آنحضرت اندکی صمم و کرمی و ناشنوائی است شاید ازین سبب نشودہ اند پس
 جرأت کردہ پیرو دست خود بدن مبارک آنحضرت را جنبانیدم بجزو جنبانیدن بر زمین افتاد
 ہیچ حس و حرکت نمیداشند چنان مینمود کہ طائر روح مقدس آنحضرت از قفس جسد پرواز کرد
 است من نہایت ترسیدم و باز ہر دو دست خود آنحضرت را گرفتہ چنانچہ بوضعیکہ گشتہ بود
 باز نشاندم و سخت خائف شدہ از حجرہ بیرون آمدم چون بر مقام خود رسیدم بغایت درجہ
 پریشان و مضطرب گشتم سبق خوانیدن طالبان را و دیگر کار بار ہیچ نمیشد کمال انتظار بود کہ
 معاملہ چگونہ میشود و ہر کہ از انطرف می آمدی پرسیدم کہ حضرت از وظیفہ فارغ گشتہ بیرون روند
 افرآء شدہ اند یا نہ آخر بوقت چاست کسی خبر داد کہ اکنون حضرت صاحب بیرون گشتہ اند
 انگاہ خاطر تسلی و تسکین یافت بعد ازان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ شیخ من حضرت
 فخر الاولیاء در وظیفہ فخر بسیار دیر میکرد چنانچہ از ہر آمدن آفتاب تا بوقت چاشت کہ یک
 و ربع پاس میشود در وظیفہ می نشستند بعد ازان حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ روز
 حضرت قبلہ فخر الاولیاء کار بار تزویج میان عبدالغفور صاحب بدختر نیک اختر خود میکردند
 پس حضرت شیخ من فخر الاولیاء میان خمیہ خادم خاص را بطرف من فرستادند کہ اورا خوا
 بیار چون من حاضر آمدم آنحضرت در وظیفہ فخر شاغل بودند اجتناب رزودہ گشتہ اند من
 میان خمیہ نیز اندر حجرہ زینہ بنشستم انگاہ میان خمیہ عرض کرد کہ حضرت اینک علاج جزا دو

صاحب آمده اند مگر آنحضرت بسبب کمال استغراق بیخ جواب نفرمودند باز میان خمیه عرض کرد آنگاه حضرت بزور تمام اندکی سُرخ مبارک را بطرف ماگردانیده بگوشه چشم نگرستند و لب مبارک هم جنبانیدند مگر هنوز قطعی ظاهر نشده بود که باز مستغرق بحر شهود و وحدت شدند باز میان خمیه گزارش کرد و دوم بار نیز مانند اول بار حالتی روی داد این مرتبه من دیدم که چشمان مبارک آنحضرت نهایت سُرخ گشته بودند بعد از آن سوم بار معلوم نیست که میان خمیه عرض کرده بود و یا خود بذلت متوجه شدند و فرمودند که میان عبد الغفور را کار بار تزویج بدتر خود میکنم من دیگر هیچکس را خوانده ام و نه بدیگر کسی مشورت کرده ام که مراد بیکران بیخ کاری نیست حرف ترا خوانده ام حضور خواجه بقاه الله تعالی میفرمایند که من دست بسته نیاز بجای آوردم و عرض کردم که هر چه صلاح و مشورت حضور است بعد خورسندی و کمال خوشنودی منظور است آنگاه ارشاد فرمودند که بروند و کاری نکنند چون از آنجا بر فاسته بیرون آیدیم مرا گفتند که تو نیز برو و در جمع بر ادوی بنشین من گفتم که از حضور آنحضرت نرسیده ام که در جمع بر ادوی بروم یا نه مگر ایشان گفتند که بهر حال بروید آخر مراد در جمع بروند و تمام رسوم کتبی و سکون شادی ادا کردند و در وقت بسیار شد مگر چون آنحضرت تا بسیار دیر وظیفه میکردند هرگاه بانام هنوز آنحضرت در وظیفه بودند من بر دروازه نشستم چهل حضور از وظیفه فارغ شده بیرون تشریف آوردند مرا فرمودند که تو در اینجا نشسته مودم کردم که آری بعد از آن حضور خواجه بقاه الله تعالی فرمودند که اگر از حال حاضر شدن من در جمع نرسیدی مشک راست بگفته که رفته بودم دروغ نگفتمی مگر حضور این قدر نرسیدند که تو در اینجا نشسته مگر من کردم آری مقبوس صد و پنجاهم بوقت ظهر روز پنجشنبه شانزدهم ماه مبارک سال مذکور دولت پانوس و زیارت حضرت اقدس امیر گردید سخن دین افتاد که بعضی از سادات محترم زادگان و پیران زگان در اطراف عالم گشت و گول و سیر و سیاحت می سازند و میگورند که ما از فلان سید یا فلان مخدوم یا فلان شیخ هستیم و جاه و دبدبه و حشمت فقر و درویشی خود ظاهر ساخته مردم را مرید و بیعت میکنند و زر نقد جمع مینمایند آیا بیعت ایشان صحیح باشد یا نه حضور خواجه

بقاہ اللہ تعالیٰ بقاء فرمودند کہ من از او دو خان شنیدہ ام وی میگفت کہ من از حضرت قبلہ محبوب
 الہی روزی عرض کردہ بودم کہ قبلہ آنچه بعضی ساوات و پیرزادگان با وجود آنکہ فقر و ولایت
 ہم نمیدارند و مردم را بیعت میکنند پس بیعت ایشان صحیح است یا نہ پس حضرت قبلہ محبوب الہی فرمودہ
 بودند کہ اگر منتہائی او شان بولی کامل مکمل شود چنانچہ اولاد شیخ بہاء الدین زکریا ملتانی و اولاد حضرت
 سید جلال الدین اوتچی و اولاد حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی پس دل من میگویکہ شک
 نیست کہ بیعت ایشان درست باشد بعد از ان فرمودند کہ شیخ عبدالقادر جیلانی در یک قصیدہ
 خود فرمودہ اند کہ ہر کہ بیعت و ارادت خود را بمن منسوب بکنند او در بیعت و ذمہ من در آمدہ است بعد
 از ان این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ آنچه بمقرض بلٹ موئی سر را بریدہ بیعت میکنند و باز
 بدست بیعت نمی نمایند این ہم بیعت است یا نہ فرمودند کہ آری این ہم قسمی است از بیعت زیرا کہ
 بیعت دو قسم است یکی بدست بیعت کردن و این قسم بیعت معنعن و در مشایخ کرام آمدہ است و دوم
 بلٹ گرفتن کہ بعضی مشایخ بہ بلٹ بریدن ہم بیعت کردہ اند مگر اکثر مشایخ بدست نمودہ اند بعد از ان
 فرمودند کہ کامل مکمل بہر طور کہ بیعت کنند صحیح است خواہ بدست خواہ بہ جامہ خواہ بہ بلٹ موئی سر بریدن
 و غیر ذلک بعد از ان این بندہ راقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ از حضور حضرت رسول خدا صلعم نیز بیعت
 بہ بلٹ بریدن ثابت شدہ است یا نہ فرمودند کہ بیعت بدست بروایت اصحاب کہ ہم ثابت گشتہ است این بیعت
 بلٹ گرفتن بروایت اصحاب کہ ہم ثابت نیست بلکہ مشایخ کرام از آن حضرت صلعم روایت میکنند پس بیعت صحیح ترست از بیعت بلٹ
 گرفتن مقتویں صد و چهل و یکم بوقت ظهر روز شنبہ بیست و پنجم ماہ رمضان سال مذکور دولت پائی
 بوس و زیارت حضرت اقدس ملیس گشت اندرین وقت تو الان عمر و حیات و غیر ہما معہ و صولک و
 یک دستہ بہار شرف برداشتہ حاضر شدند و عرض کردند کہ قبلہ بسنت بشنوید حضور خواجہ بقاہ اللہ
 تعالیٰ فرمودند کہ من اکنون سبق خوانیدن مشکوٰۃ شریف و نشیمن شمار دروازہ دیوڈھی رفتہ ہستم
 و آنجا آواز شما بگوش من خواہد رسید پس من ازینجا خواہم شنید و آنچه معمول شما بنجر و پیاست آن بگریہ
 کہ این بنجر و پیہ از حضرت فخر الاولیاء معمول شما مقرر شدہ است کہ در زمانہ او شان بنجر و پیہ خورد

بودند و اکنون کلان اندیس قوالان پنج روپیه از خادم نذر بردار گرفته بر دروازه دیو دهنی محلی
 رفته بسر آمدند اندرین اثناء یک پرستار بیاد و عرض کرد که قبله حضرت بی بی صاحبیه میگوید که من
 قوالان را همچون بسنت چند روپیه همیشه میدادم مرایا دوانید فرمودند که سه روپیه این چهار
 بعد از آن فرمودند که در زمانه حضرت فخر الاولیاء روز بسنت مجلس سماع قائم میشد اندرین اثناء
 میان محمد یعقوب سبکی عجب کرده گفت که عجب چهره میشده باشد پس ازین سخن که از وی صادر شد
 رنگ روئے مبارک حضور سرخ گردید و سخت رنج خاطر گشتند و به زجر و سزایش تمام گفتند که چهره
 گفتن کمال بے ادبی است چهره گفتن کمال بے ادبی است دوبار تکرار فرمودند آنگاه ساعتی
 خاموش شده بنشستند و ما همه حاضرین ہم از خوف و ہیبت سکوت و زردیم اندر نیجات
 در محمد خان برادر بیاد و عرض کرد که قبله اکنون گل محمد خان را توجیه و تصرف حضور اقدس شفاء
 کامل و عافیت کلیه حاصل شده است پس ما غلامان کدام روز از حضور اقدس رخصت گرفته
 بخانه خود روانه شویم فرمودند که اگر عید فطر بر روز پنجشنبه شود تا هم شام بر روز شنبه خوابید رفت و اگر بر روز
 جمع باشد تا هم شام بر روز شنبه خوابید رفت زیرا که فکرة السبت مبارکة مقبوس صد و هیل
 دوم بوقت ابتداء ظهر روز پنجشنبه سی ام ماه رمضان سال مذکور دولت پابوس و زیارت
 حضرت اقدس میرشد اندرین اثناء این بنده راقم الحروف از جلد چهارم اشارات فریدی از
 مقبوسین است و یکم تا مقبوسین است و پنجم سبق بر خوانند حضور خواجه البقاه الله تعالی بکمال
 شفقت متوجه شده لفظ بلفظ و حرف بحرف سماع فرمودند در یک دو مقام بیاض گذاشته
 بودم در اینجا نیز بیان کرده عبارت ثبت گردانیدند و تمام کنانیدند و در اکثر مواضع از فرحت
 خوشی تبسم میکردند و گاهی اندکی میخندیدند و چون از سبق خواندن فارغ شدم فرمودند که چون
 تمام لواحق شریف را شرح نوشته نیاز بجا آوردم و عرض کردم که این همه فیضان حضور اقدس است
 این بنده احقر کیست مگر این وقت می دیدم که نور تابش است بر چهره منور حضور خواجه البقاه الله تعالی
 درخشان بود مقبوس صد و هیل و سوم بوقت ابتداء ظهر روز چهارشنبه ششم ماه شوال

سال مذکور دولت پانہوس و زیارت حضرت اقدس حاصل شد اندر وقت سبق کتاب مقابیس
المجالس از جلد چهارم از مقبوس بست و پنجم تا مقبوس بست و ہفتم بر خواندم حضور خواجہ البقاہ
تعالیٰ بکمال توجہ حرف بحرف سماع کردند و در بعض مواضع کہ بیاض افتادہ بود تحقیق کردہ عبارات
ثبت و مرقوم نمودند بعد از ان این بندہ را رقم الحروف عرض کرد کہ قبلہ مریدی کہ در جناب پیر دستگیر خود
حاضر نشسته باشد و آنوقت وظیفہ خواندن اوست و چگونہ کند آیا صرف بزیارت مشغول شود و
وظیفہ را ترک دہد یا زیارت ہم کند و وظیفہ ہم بخواند حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ مرید
کہ اورا زیارت پیرہ مشکل و صعوبت تمام گاہی حاصل میشود اورا باید کہ وظیفہ را ترک کردہ دیگر
وقت قضا بخواند و آنوقت ہمگی بزیارت پیر خود مصروف و مشغول مانند کہ این دولت را قضا
ہرگز نیست و مریدیکہ ہر وقت در حضور پیر حاضر باشد و یا اکثر اوقات بغیر شکل اورا زیارت
پیر حاصل میگردد پس اورا لازم اینست کہ وظیفہ ہم بخواند و بزیارت ہم مشغول ماند مقبول
صد و حمل و ہمارم بوقت ابتداء ظہر و شنبہ ہم ماہ شوال سال مذکور دولت پانہوس و زیارت
حضرت اقدس میسر گردید اندرین اثناء حاجی عمر خان شاہدین چند اشعار کہ مولوی کریم بخش
شاعر سکنہ ضلع مظفر گڑھ در شان و مدح حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ گفتہ بود بر خواند حضور
اقدس ہمہ آیات را شنیدہ خوش گردیدند و تحسین کردند و فرمودند کہ بہ شاعر است نیکو گفتہ
است آیات این اندہ۔

نشاط نشہ ویدارستان
مرا و خساطر و لبر مریدان
چراغ افروز حسن ماہرویان
ز شیرین خندہ شکر دنانان
کز و شذر روز مجنون ہنجو سلی
ز شورش جان شیرین با و فر باد

بنام شاید شاید پرستان
شہید حالت غمزہ شہیدان
فسون آموز چشم فتنہ جویان
نمک پاش جبرحت خستہ جانان
سیاہی بخش لیل زلف لیلی
لب شیرین را شیرینی داد

هزاران زخم در دلهای عیان کرد
 مسیح وقت را رایت بر او نخت
 سر سر تر حق را سرش آگاه
 شکست در نگاه زورنگ بسته
 کف صد برگ او ابر کرم است
 تکلم انقاج عفت در شکل
 گهر شد لعل شد یا قوت تر شد
 چه گویم خضر کو قطب جهان است
 وجودش یا بگر طوبی مثالی است
 بدین گردندگی افلاک را مش
 بخودش نام حاتم طی نموده
 وز و صد چشمه امید جاری است
 شده پر نور چون لؤلؤ منشور
 همایون اختر برج حقیقت
 چو شاید خلق و خلقش جمله نیکوست
 چو بلبل بر گل تازه سراید
 ز فیض التفات لطف این گل
 گرامی نعمت وصل دل آراء

خدنگ غمزه را توک سنان کرد
 بحال خستگان رحمت چو انداخت
 فرید منقرو از هاصوی اللہ
 طیب در دلهای شکسته
 لب گل برگ او باد نسیم است
 تبسم اتبسام غنچه دل
 اگر بر سنگ نظرش جلوه گر شد
 ز بهر گرهان خضر زمان است
 گلستان حقائق را نهالی است
 زمین زیر نگین نقش نامش
 پنجشش گوئی از عالم ربوده
 کف و کشتش محاب فضل باری است
 از رو و شدلان نزدیک هم دور
 از ان جمله در درج طریقت
 عمر خان آنکه شاید شاید اوست
 زبان در وصف خواجہ چون کشاید
 برین نغمه فرخنده بلبل
 عنایت کن کریم لے نوارا

مقبوس صد و چهل و پنجم بوقت زوال روز یکشنبه دهم ماه شوال سال مذکور
 دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس صل گشت حضور خواجہ الباقہ اللہ تعالی
 اشاره فرمودند کہ بخوان پس از مقبوس است و ہفتم تا مقبوس سی و یکم از جلد ہفتم

اشارات فریدی بر خواندم حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بہ توجہ تمام لفظ بلفظ سماع فرمودند
درین سبق حاجت اصلاح بود بعد از آن یکی از حاضرین عرض کرد کہ قبلہ از اینجا کہ ما نشسته ایم
زمین بطرف مشرق افزون و زیادہ است یا بہ طرف مغرب حضور خواجہ تبسم نموده فرمودند
کہ چنانچہ شما میدانید زمین را من آن چنان میدانم من میدانم ہر جا کہ انگشت نہادہ شود وسط
ہما نجا باشد زیرا کہ زمین کروی شکل است پس اگر بالفرض یک شخص از اینجا کہ نشسته ایم
روی بمغرب کردہ برود و دیگر شخص روی بمشرق ساختہ بدو آخر ہر دو رفتہ رفتہ
یکدیگر را ملاقی خواهند شد و شمال زمین را سطح میدانید پس در میان دانستن من و دانستن شما
تفاوت ظاہر و فرق بین است بعد از آن فرمودند کہ ملک امریکہ تحت ما است بر محاذات
ما چنانچہ زو ما طلوع آفتاب میباشد و نزد اہل امریکہ غروب آفتاب و غروب ما طلوع اوشان
است و نزد ما نصف النہار میباشد و نزد اہل امریکہ نصف اللیل و نصف اللیل ما نصف النہار
اوشان است بعد از آن فرمودند کہ قطر زمین مسیرہ ہشت ہزار میل میدارد و محیط زمین مسافت
بست و پنج ہزار میل میدارد و بعد از آن فرمودند کہ معاملہ خدا تعالیٰ را ہیچکس نمیداند خدا تعالیٰ
میداند کہ در این حجرہ کہ ما نشسته ایم چندان جهان آبادان اند بعد از آن یکی از حاضرین عرض
کرد کہ قبلہ آنچه یک لکھ و بیست و چہار ہزار انبیاء گذشتہ اند ادا ہم اوشان کدام کدام مردم
ہستند حضور فرمودند کہ از بعضی انبیاء امت موجود است چنانچہ مسلمانان از امت حضور
حضرت محمد مصطفیٰ صلعم اند و نصاریٰ از امت حضرت عیسیٰ و یہود از امت موسی و مجوس
از امت زردشت صاحبانند و ہنود از امت سری کرشن جو صاحب و مرد بان چین چین
از امت بدھ جو ہستند مقبوس صد و تہمیل و ششم ہوشم ہوشم ہوشم ہوشم ہوشم ہوشم ہوشم
چہار و ہم ماہ شوال سال مذکور دولت پابوش و زیارت حضرت اقدس میسر شد سخن در
نہایت مقام فقر افتاد کہ کدام است حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالیٰ بقاہ فرمودند کہ ہمہ شاخ
را اتفاق است کہ نہایت مقام فقر و ولایت حیرت است و توحید نزد بعضی از نہایت مقاما

است و نزد بعض دیگر از نهایت مقامات نیست بعد از آن فرمودند که هر ولی الله چون به نهایت
 مرتبه ولایت میرسد تصرف از وی متروک میگردد و کرامت از وی ظاهری شود چنانچه از اصحاب
 اربعه خلفائی راشدین کرامت کمتر صادر گشته است مگر چون در مزاج مقدس حضرت فاطمه
 اندکی جلال بود یکبار این کرامت ظاهر شده است که قیصر روم را وره زده بودند و دیگر این کرامت
 ظاهر شده است که یا ساریه الجبل الجبل و این کرامت را در کتب احادیث نیز نوشته اند
 و یکبار از حضرت ابو بکر صدیق اکبر این کرامت وقوع یافته است که همانان کثیر بودند و طعام
 اندک یسیر بود چون بهم نشسته طعام خوردند طعام بسیار میشد چون سیر شدند طعام همچنان
 باقی افتاده بود پس آن طعام را آن مهمانان که اصحاب صنف بودند برداشته بخنور حضرت
 علیه الصلوة والسلام آوردند و قصه کثرت طعام عرض کردند آنحضرت صلعم فرمودند که خدای تعالی
 در طعام شما برکت داده است بعد از آن حضور خواجه فرمودند که چون ولی الله به نهایت مقام ولایت
 واصل میگردد او همیشه در تجلی ذات مستغرق میباشد آنجا رشته تصرفات و کرامات و کشف مغیبات
 کم و ناپدید است پس ظهور کرامت و صدور تصرف و اطلاع بر اوقات و مغیبات کوان در تجلی
 صفات است و مقام صفات تلذذات است چنانچه نقل مشهور است که فیروز شاه بادشاه در این
 معتقد فقراء و اولیاء بود خاصه بحضرت مخدوم العالم خواجه نصیر الدین چراغ دهلوی نهایت سنج
 ارادت و وثوق عقیدت می داشت ازین سبب یکبار حضرت ایشان را همراه خود در بالنی برده
 است پس حضرت خواجه نصیر الدین چراغ دهلوی برای ملاقات نزد حضرت مولانا قطب الدین
 نور رفته اند ایشان یکجانشسته حکایات میکردند که قاصدی از طرف فیروز شاه در راه
 سلطان برای ملاقات می آید پس حضرت خواجه خیال آنکه در وقت ملاقات بادشاه هجوم و انبوه
 خلق خواهد شد بر خاستند و فرمودند که مولانا قطب الدین وداع ست در روانه شدند مگر مولانا
 وداع نکرد پس در اثناء طریق سلطان فیروز ملاقی شد و عرض کرد که ای مخدوم عالم مرا خبر
 شده است که هر دو شیخ بزرگ بجاده نشسته اند پس من بدین نیت آمده ام که به سعادت

زیارت قرآن السعیدین مشرف شوم آخر بادشاہ حضرت مخدوم رابا زگر دانید ہر دو شیخ بر یک جا وہ
 نشستند و بادشاہ بزیارت آن حضرات سعادت کونین اندوخت چون باز برخواستند مولانا
 قطب الدین فرمودند کہ مخدوم العالم اکنون وداع است بادشاہ عرض کرد کہ اکنون چه معنی دارد
 حضرت خواجہ نصیر الدین فرمودند کہ من پیش از آمدن شما از ایشان وداع کردہ ہوں و ایشان گفتم
 ہوں کہ وداع نیست بسبب آنکہ ایشان دانستہ ہوں کہ ہنوز ملاقات ثانی باقی است چون شما مرا
 باز آوردہ اید و ملاقات ثانیہ حاصل گشتہ است ازین سبب لفظ اکنون گفتم اند بادشاہ عرض فرمود
 کہ ایشان را از ملاقات ثانی معلوم ہوں و شمارا چگونہ مکشوف ہوں حضرت مخدوم فرمودند کہ این ولایت
 ایشان است و ہر کسی حالات ولایت خود را خوب میداند چون براندازہ بادشاہ این جواب کافی
 بود او خورسند شد و سید محمد جعفر علی کہ از خواص مریدان حضرت مخدوم نصیر الدین است در خلوت از
 حضرت ایشان عرض کرد کہ کیفیت این حال چگونہ است ایشان فرمودند کہ من در تجلی ذات ہوں مرا
 هیچ از اخبار و واقعات موجودات عالم معلوم نہ بود و مولانا قطب الدین در تجلی صفات بود اورا از
 اخبار و آثار و مبادیہا کشف تمام بود بعد از ان سخن در سیرت خلفاء حضور حضرت سلطان
 الاولیاء افتاد حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ خلیفہ میان احمد یار میگفت کہ حضرت محبوب الہی
 میفرمودند کہ از ہمہ خلفاء حضرت سلطان الاولیاء چون خلیفہ شرف الدین صاحب پاروی کسی دیگر
 نیست بعد از ان حضور خواجہ بقاہ اللہ تعالی فرمودند کہ یکبار حضرت محبوب الہی را از خان بیلہ آفتاب
 گذر افتاد وقت عصر بود نماز بر مکان مولوی سلطان محمود صاحب گذاروندانگاہ از مولوی صاحب وداع
 کردہ بطرف چاچران شریف تشریف آوردند مولوی صاحب ہرگز استعدا دعوت و اقامت نکرد و چنانکہ
 گفتم اکنون بے گاہی است این وقت رفتن مناسب نیست باید کہ شب درینجا گذارہ فرودانہ خواجہ
 شد پس بعضی مردم مولوی صاحب را گفتند کہ جامی تجب است کہ اینچنین شہنشاہ بر مقام
 شما تشریف آرند و شما دعوت و استعدا اقامت نکنید مولوی صاحب جواب فرمودند کہ او شان خداوند
 خانہ بود آیا کسی صاحب خانہ را ہم دعوت میکند کہ تو در خانہ خود باش خداوند خانہ را اختیار است

ہر جو تکہ خواہد بکند بعد از آن حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند وقتیکہ حضرت قبلہ فخر الاولیاء را آبلہ
 جدری بخوش تمام ہر روز نمود و اندک نا ہر شدہ سیاہ گردید و رجوع بباطن کرد حالت یالوسی رخصت
 داد کہ این علامت روی ست از زندگانی امید قطع کردند ازین سبب حضرت قبلہ محبوب الہی نہایت
 مغموم و مہموم شدند و اندرین اثنا یک مراسلہ بنام خلیفہ میان شرف الدین صاحب پراروی نوشتہ
 بدست خادمی پیروہ روانہ نمودند چون خلیفہ صاحب آن سرفراز نامہ را بر خواند مجبور خواندن ارباب
 سوار شدہ در بخاری رسید پس حضرت محبوب الہی زود تر پردہ کنانیدہ خلیفہ صاحب اندرون حویلی
 روانہ فرمودند و خود بدولت بیرن آمدہ بر نشستند چون خلیفہ صاحب نزدیک حضرت فخر الاولیاء
 نشست و بشادہ تعینی بید و بدانت کہ از حیات یالوسی است بجز عوض دادن دیگر چارہ نماند
 است پس بعد از آن نشستہ متوجہ شدہ حیات و زندگی پیس خود میان نشر الدین را کہ عالم صالح
 بود عوض داد و انگاہ بر خاستہ بیرن آمد چون حضرت قبلہ محبوب الہی از بس منتظر نشستہ بودند
 پرسیدند کہ حال چیست خلیفہ صاحب گفت کہ اگر چہ حالت یالوسی از حیات بود مگر تسلی و تسکین
 فرماید کہ اکنون تیریت و غافیت است بعد از آن حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ حضرت قبلہ
 فخر الاولیاء را شفا کامل گشت و میان نشر الدین فرزند خلیفہ صاحب را تپ دق در گرفت وی روز
 مرہ بخدمت پدر عالیقدر خود التجا و ارزو میکردند کہ تدارک سازید و ایشان ہم بسبب محبت شفقت
 پدری بر عایت و لداری او بیچ نہ بیچ از تعویذ و دعا و وظیفہ اورا میگفتند و علاج ہم میکردند آخر
 یک شب در خواب بزیارت حضرت خواجہ بزرگ جمیری مشرف شد او شان فرمودند کہ یا
 نشر الدین پدر تو چنین معاملہ کردہ است کہ زندگانی ترا عوض دادہ است و تمام قصہ عوض
 دادن را بیان فرمودند چون میان نشر الدین صاحب بیدار شد واقعا این خراسانی
 پدر بزرگوار عرض کرد پس خلیفہ صاحب نیز از اعتراف واقف ار کردہ فرمودند کہ ای پسر یک اختر شکر
 کن شکر کن کہ بکار مالک خود آمدی و وی نیز راضی شد و منظور سانسنت و دل نہاد بعد از آن
 حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ در بعض اوقات کمال اولیاء را چنان اتفاق می افتد کہ

بجز عوض دادن دیگر هیچ چاره و هیچ حیلہ نمی ماند بعد از آن سخن در خاتمہ افتاد حضور خواجہ البقاہ
 اللہ تعالیٰ فرمودند کہ سلامت و خنک کسے رفت کہ خاتمہ او بر میان باشد بر عبادت و طاعت
 خود تکیہ نکند محض فضل و رحمت او کار بیاید اگر ما عوام الناس میان سلامت بریم پس غنیمت است
 بعد از آن فرمودند کہ شیخ جنید چگونہ شیخ اندر بگر بعد وصال کسے ایشان را در خواب دید و پرسید
 کہ خدا تعالیٰ بہ شما چگونہ بخش کردہ است فرمودند آنچه ترہات صوفیانہ بودند بہ خرمہرہ ہم نیز
 زیدہ اند پس خدا تعالیٰ فرمود کہ جنید ترا صرف بان دو رکعت نماز تہجد کہ میخواندی بخشیدہ ایم بعد
 از آن فرمودند کہ شیخ ابایزید بسطامی چگونہ ضرب المثل شیخ اند چون وصال کردند پرسیدند
 کہ ابایزید در جناب باچہ آوردی گفت تو خید حق بجانہ آوردہ ام فرمان آمد کہ اذکر لیلۃ اللیلین
 یا وکن شب شیر را بعد از آن عرض کرد کہ خداوند من چہل سال روزہ داشته ام ندا آمد کہ فلان کردہ
 بودی آن صیام تو دوران برفت باز عرض کرد کہ خداوند چہل سال دیگر عبادت کردہ ام فرمان آمد کہ
 فلان فعل کردہ بودی آن عبادت تو عوض آن برفت بعد از آن حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند
 کہ حضرت شمس العارفین معین الملئتہ والدین خواجہ بزرگ اجیری پیش از وصال فرزندانش خود
 را وصیت کردہ بودند کہ چون من ازین عالم فانی بجاہ عالم جاودانی انتقال کنم تا کہ قطب الدین اوشی
 نیاید شما تہمیز و تکفین من بہرگز نخواہید کرد چون خواجہ بزرگ وصال کردند حضرت خواجہ قطب الدین
 مادر دہلی معلوم شد ہما وقت روانہ گشتند و پنج روز در اجیر شریف رسیدند اول اول این حکایت
 پرسیدند کہ خاتمہ حضرت شیخ من چگونہ شدہ است گفتند اندر بروید و ببینید کہ چون است
 چون اندر رفتند بدیدند کہ بر پیشانی نورانی آنحضرت نور الحقیقت این عبارت بقلم قدرت
 نوشتہ بود و جیب اللہ مات فی حب اللہ پس حضرت خواجہ قطب الدین بہنایت
 خوش و مسرور شدند و از غایت فرحت و مسرت چنان فریاد و حسیم کردند کہ از دوری کہ اندر
 رفتہ بودند باز بیرون آمدن نمیتوانستند پس بموجودگی حضرت قطب الاقطاب تہمیز تکفین
 آنحضرت نمودند و نماز جنازہ نیز حضرت خواجہ قطب دہلی خواندند بعد از آن سخن در عیب

پوشی افتاد حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ عیب کسی خرید پر کسی گمان نیکند و بر ظن المؤمنین
 عمل کند چنانچہ اگر کسی را با زنی بوس کنار گمان بیند غور کرده نظر نکند و در پی تشخیص نشود
 بلکہ سرسری نظر انداختہ بگذرد تا شخص نیکو طرح نگرود و چنان گمان برد کہ این زن منکوہ
 او بودہ باشد و اگر شخص را با زنی مجامعت گمان می بیند چنین ظن خیر کند کہ نکاح کردہ باشد و
 در شخص و تفصیل و شناخت بیفتد و اگر اتفاقاً معاملہ مفصل در شخص و شناخت آید و جا می
 تاویل باقی نماندہ باشد چنانکہ آن زن غیر منکوہ آن شخص باشد و اجنبیہ باشد کہ بر بیچ
 وجه او را حلال نبود پس آنوقت معاملہ او را بجد تعالیٰ عفو استوار بسیار و این کس را باید
 کہ او را رسوا و خوار سازد چنانکہ معاملہ او را پیش مردم فاش و ظاہر نکند بلکہ پردہ پوشی نماید
 و اگر کسی را بھنگ مانده می بیند باید کہ گمان نیک کند چنانچہ بگوید کہ تخم خر بوزہ یا تخم قرطم یا
 دیگر چیز از قسم دوامی بالیدہ باشد و در شخص و شناخت جہد و کوشش نکند فقط بگوید
 مقبوس صد و چهل و ہفتم بوقت زوال روز و شنبہ ہزدم ماہ شوال سال سیزدہ صد
 و ہفتم ہجری المقدس دولت پابوس زیارت حضرت اقدس کہ عبادتی و سعادتی بہترین
 نیست حاصل گشت اندرین اثنا این بندہ را قم الحروف عرض کرد کہ قبلہ اہل نسبت کہ گویند حضور
 خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ بقیامہ فرمودند کہ تحقق توحید علمی را کہ دوم مرتبہ توحید است نسبت میگویند
 و صاحب نسبت کسی است کہ بدان محقق است بعد از ان باز عرض کرد کہ قبلہ اگر شخص
 بسیار مدت بدان نسبت محقق مانده است و انگاہ آن نسبت از وی زائل شد پس او را
 باعتبار آن مدت تحقق ماضیہ ہم صاحب نسبت توان گفت یا نہ حضور خواجہ البقاہ اللہ تعالیٰ
 فرمودند کہ بیشک تو ہم درست میگوئی کہ بہ سبب بشریت بعد تحقق آن نسبت زائل و
 شدہ باشد مگر دل من میگوید کہ بعد تحقق زوال نخواہد شد زیرا کہ العارف بزنی و الیسی
 اندرین اثنا حسن علی شاہ احمد پوری دست بستہ عرض کرد کہ قبلہ معنی این عبارت من نفہمیدہ
 ام چگونہ است فرمودند کہ وقوع زنا از عارف محال است بعد و دوری از قرب حق و بیان

از یاد حق از عارف از زنا هم محال است تا آنکه اگر عارف را محیر گردانیده شود در میان زن
 کردن و نسیان از یاد حق پس عارف زنا را اختیار خواهد کرد و نسیان و فراموشی را بر خود
 روا نخواهد داشت و صد زنا از عارف محال است پس نسیان و فراموشی که از زنا نیز محال
 بود از عارف بیچگاه واقع نخواهد شد پس عبارت العارف یزنی و لا ینسی جواب تعلق
 بالمحال است مقبوس صد و پهل و هشتم بوقت ابتدا ظهر روز پنجشنبه بیت و یکم ماه
 شوال سال سیزده صد و هفدهم صحرای المقدس دولت پابوس و زیارت حضرت اقدس
 که عبادتی و سعادتی بهتر ازین نیست میگردید اندرین اثنا حضور الباقه الداعیه
 دلاور خان غوری را که خادم نوشته و درست فرمودند که آن نغزک را از بطنی آورده
 شده اند و آن سنگتره و قفاح و کنار پوندی و کیله هم بسیار پس خادم مذکور همه اثمار
 را برداشته حاضر کرد حضور خواجه الباقه الداعیه عالی یک نغزک را برداشته بوسیدند و از
 بوی آن مسرور شدند آنگاه فرمودند که از بوی اثمار دو چیز نهایت پسند و مرغوب خاطر
 من است یکی بوی خر بوزه سبحان الله سبحان الله و دوم سنگتره آنگاه یک سنگتره
 را برداشته پوست آنرا جدا ساخته شخم آنرا بوسیدند و بحضور مجلس باز دادند ایشان
 بخوردند خود بدولت ازان برگزینا اول نغز نمودند مگر از یک نغزک صرف بزبان مبارک
 بچشیدند و از کیله بقدر خرمای خور و ندانگاه یک خادم را فرمودند که این همه اثمار را بکار
 پاره پاره کرده حضور مجلس را تقسیم کرده بده و کسانیکه دندان نداشته باشند یا ضعیف
 الاسنان باشند از چیزیکه صلب و سخت است نباید داد و از چیزی که نرم و لین است او
 شان را دو حصه باید داد بعد ازان برخاسته در بیت الخلاء رفتند فارغ شده استنجا
 نموده بیرون تشریف ازان دادند یک طالب علم را سبق مشکوٰۃ تشریف خوانیدند در
 یک حدیث تشریف این ذکر بیاید که هر که بیان میکند و میگوید خوابی را و فی الحقیقت
 ندیده است بلکه دروغ گفته است پس آن شخص عذاب کرده شود حضور خواجه

بقاہ اللہ تعالیٰ فرمودند کہ حضرت قبلہ سلطان الاولیاء میفرمودند کہ کاذب الزویا دروغ
 و بہتان بر لبہ است بر حضور حضرت محمد مصطفیٰ صلعم بعد از ان برخواستند و در حجرہ
 متوضا رفتہ بر کھٹ کہ بروی کھیس یک چند تا شدہ آگسترده بود بر نشستند و وضو
 کردند۔ فقط۔

جلد چہارم مقابیس العجالیس تمام شد

خکیائے ہندوکان مظلوم قادر قریشی عباسی کاتب لاہور اندوں لونا رید سواڑہ کوچہ لو پھریاں ماہ جنوری ۱۹۲۸ء

اللہ محمد چار یار نازک پیر معین حاجی قطب فریدی

شعاع فریدی

خواہش بہشت کی ہو تو زراں کو دو پھولوں کی آرزو ہے تو پانی چمن کو دو

۲۳ شعبان المعظم ۱۳۱۲ھ کو ملتان شہر میں امام ربانی شہباز لا مکانی فخر و درانی حضرت غریب نوری

خواجہ غلام فرید صاحب قدس سرہ العزیز کے راسخ الاعتقاد و گرویدہ مریدان کے اجتماع سے اپنے پیر روشن ضمیر کی یادگار انجمن گلزار فریدیہ قائم ہونی جس کے مقاصد حسب ذیل مقرر کئے گئے۔

(۱) ہفت اقطاب الیاء و دربار کوٹ مٹھن شریف کے تواریخ مقررہ پر اعراض کرنا یہ مقصد خاص

الیاء ملتان کی خاطر ہے اور بفضل خدا انجمن اسکو پوسے طور پر انجام دے رہی ہے (۲) عربی فارسی تعلیم کا

مدرسہ نکالنا تاکہ اس فیض فریدی سے ہر خاص عام بہرہ یاب ہو سکیں (۳) حضرت حاجی پیر غریب نواز

کے ملفوظات جو زیر طبع نہیں ہیں شائع کرانا تاکہ حضور کے حالات کمال ملامت سے مریدان

معتقدان واقف ہو کر باطن کی ظلمت دور کر سکیں۔ انجمن نے باوجود معمولی وسعت رکھنے کے ماہ

شوال ۱۳۱۲ھ سے مدرسہ نکالا ہوا ہے جس میں امسال طلباء کی اوسط پندرہ رہی ہے۔ اب اس

کو وسیع پہاڑ تک پہنچانا نہایت ضروری معلوم ہوتا ہے۔ اور ملفوظات کے شائع کرانے کیلئے بھی

کافی سرمایہ کی ضرورت ہے۔ یہ دونوں آپ حضرات کی توجہ کثیر سے پایہ تکمیل تک پہنچانگے۔ لہذا

مستدعی ہوں کہ جمیع اصحاب جو حلقہ غلامی کو تاج خسروی سے ترجیح دیتے ہیں۔ مدد و معاون

بن کر انجمن ہذا کا اپنی خالص آمدنی سے کچھ ماہواری چندہ مقرر فرما کر ثواب دارین حاصل فرمائیں

چندہ ذیل کے پتہ پر روانہ فرما کر انجمن کو مشکور فرمائیں۔

صالح مہوش صاحب فریدی، طبیب ملتان، جہتہ گلزار، ملتان
احقر العباد و شاہ محمد ضبیدی فریدی، طبیب ملتان، جہتہ گلزار، ملتان